

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - XVI. DÖNEM
(1977 - 1980)

I. CİLT

Prof. Dr. Esat ARSLAN

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU YAYINLARI No.: 149

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - XVI. DÖNEM
(1977 - 1980)

I. CİLT

YASAMA

Prof. Dr. Esat ARSLAN

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ ARAŞTIRMA GRUBU

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 17 - 2 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 18 - 9 (1. Cilt)

ÖNSÖZ

Parlamentolar, ülkelerin siyasi tarihlerinin oluştuğu demokratik merkezî kurumlardır. Şüphesiz her ülkenin siyasi tarihi ve parlamento geçmişi aynı zamanda, ülkelerin demokratikleşme süreçlerinin panoramik görünümleridir. Bu bakımdan, Türk parlamento tarihi, yaşanan tecrübelerle ayrı bir önem taşır.

1876’da Kanun-ı Esasi’nin kabulünden sonra (1877) kurulan iki meclisli (Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyân) Meclis-i Umumi, ilk anayasalı ve demokratik nitelikli parlamento hayatına geçiş denememizdir. Elbette bu olay, Türk parlamento tarihinin de başlangıcını teşkil eder. Türkiye, bu anayasanın kabulü ve kurulan meclisle parlamenter sistemle tanışmış ve ilk kez millet, siyasal iktidara ortak olmaya çalışmıştır.

Ancak bu ilk parlamento, modern siyasi rejimlerde karşılığını bulan tam bir yasama organı görevini yerine getirmemiştir. Yine de sürekli açılıp kapanmalar dolayısıyla kesintiye uğramasına rağmen, bir ‘parlamento geleneği’ oluşmasına az da olsa katkıda bulunmuştur.

Ülkemizde parlamento geleneği, bütün kurum ve kurallarıyla ancak, Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla oluşmaya başlamıştır.

İstanbul’dan Meclis-i Mebusan üyelerinin de içinde bulunduğu, Ankara’da 23 Nisan 1920’de kurulan Büyük Millet Meclisi ile Türk parlamento tarihi, önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Kurtuluş Savaşı’nda oluşturulan ve Millî Mücadele’yi fiilen yöneterek ülkeye bağımsızlığını kazandıran bu parlamento, dünyadaki tek “Gazi Meclis” olmuştur. Cumhuriyetin ilanının ardından yaşanan siyasi gelişmeler ise parlamenter rejimimizi olgunlaştırmış, zengin ve çok değişik cepheleri olan parlamento hayatı, cumhuriyetimize ve demokrasimize yön vermeye devam etmiştir.

Meclisimiz, kurulduğu günden bugüne, üzerine düşen tarihî sorumluluğu yerine getirmenin gayreti içerisinde olmuş ve Meclisimizin önderliğinde ülkemiz ve demokrasimiz, geride bıraktığımız yıllarda büyük mesafeler almış ve önemli kazanımlar elde etmiştir.

Çok partili siyasi hayat, işleyen bir demokratik sistem, Meclis’te tecessüm eden millî irade bizim en büyük kazanımlarımızdır. Bunları korumak ve geliştirmek hepimizin ortak sorumluluğudur.

19. asır sonundaki parlamenter hayat denememiz ve dolayısıyla demokratikleşme sürecimiz nasıl kesintilere uğradıysa, 20. asırda da çeşitli şekillerde kesilmiştir. Parlamento tarihimiz, bütün bu kesintileri ve sorunları bünyesinde taşımaktadır. Parlamentomuz ve demokrasimiz, kesintilerle ve sorunlarla bugüne gelmiştir. Bu süreç önemli kayıplara sebep olmuş, ancak ibre demokrasiden hiç şaşmamış ve sekteye uğramalara rağmen demokrasi hep galip gelmiştir.

135 yıllık parlamento ve aynı zamanda demokrasi tecrübemiz, zengin bir siyasi tarih birikimini içermektedir. Bu zenginliğin günümüze kazandırılması kadar, gelecek kuşaklara aktarılması da çok önemlidir. Bu anlayışla başlatılan parlamento tarihi yazım çalışmaları, TBMM'nin 18. döneminden bugüne kadar devam etmiş ve Meclisimiz "Türk Parlamento Tarihi" isimli eseri hazırlayarak demokrasi tarihimizin zenginliklerini gün ışığına çıkarmıştır.

Bu çalışmayı başlatan ve sürdüren önceki Meclis Başkanlarımızı şükranla anıyorum. Çalışmalarda yer alan bilim insanlarımıza, katkıda bulunan Meclis çalışanlarımıza teşekkür ediyorum. Yakın siyasi tarihimizi, parlamento geçmişimizi ve dolayısıyla millî siyaset hafızamızın önemli bir kısmını oluşturan bu eserin yararlı olmasını diliyorum.

Cemil ÇİÇEK
TBMM Başkanı

TEŞEKKÜR VE AÇIKLAMA

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Saygıdeğer Başkanları Sn. Bülent Arınç, Sn. Köksal Toptan, Sn. Mehmet Ali Şahin ve Sn. Cemil Çiçek'e;

Başkanvekilleri ve Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanları Sn. Nevzat Pakdil ve Sn. Prof. Dr. Mehmet Sağlam'a;

Genel Sekreterler Sn. Rauf Bozkurt, Sn. Ali Osman Koca, Sn. Sadettin Kalkan ve Sn. Dr. İrfan Neziroğlu'na;

Yasama Genel Sekreter Yardımcıları Sn. H. Hasan Sönmez ve Sn. İbrahim Araç ile Bilgi ve Bilişim Hizmetleri Genel Sekreter Yardımcısı Sn. Ercan Durdular'a;

Personel ve Özlük İşleri, Kütüphane, Dokümantasyon ve Tercüme, Basın ve Halkla İlişkiler, Kültür Sanat ve Yayın Kurulu ve Basımevi görevlilerine, Sn. Sabit Demirtunç ve Sn. Cemil Tatal'a;

Yoğun mesailerıyla yazım sürecinde görev ve sorumluluk üstlenen Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu'nun üyeleri değerli meslektaşlarım:

Prof. Dr. Mustafa Çufalı, Prof. Dr. Zühtü Arslan, Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu, Prof. Dr. Erdal Onar, Prof. Dr. Menderes Çınar, Prof. Dr. H. Emre Bağce, Prof. Dr. Esat Arslan, Prof. Dr. Yusuf Sarıay, Prof. Dr. Recep Boztemur, Prof. Dr. Burhanettin Duran, Doç. Dr. Celalettin Yavuz, Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan, Doç. Dr. Ahmet Yıldız'a ayrı ayrı teşekkürlerimi ve iyi dileklerimi sunarım.

Yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı “birinci cilt: yasama”; “ikinci cilt: denetim” ve “üçüncü cilt: biyografi” olmak üzere üç ana başlık altında gerçekleştirilmiştir. Bazı dönemlerde yasama ve denetim ciltleri birden fazladır; fakat pek çok dönem üç ciltte tamamlanmıştır ve her cildin sonuna dizin eklenmiştir.

Türk Parlamento Tarihi adlı bu büyük projenin bütün aşamaları, uzun süren, yoğun emek ve zorlu çabanın ürünüdür; yazarlar ve yetkililer bu süreçte katkılarını birleştirmiş ve eşgüdüm içinde bir ortaklıkla yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı tamamlanmıştır.

Kullanıcılar için yararlı olması dileğiyle.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu

Koordinatörü ve Editörü

Prof. Dr. Hikmet Özdemir

SUNUŞ

Kuşkusuz, iktidar ve muhalefetiyle siyasal partilerin oluşumu ve partileşme süreci Türk parlamenter sistemin vazgeçilmezleridir. Kuruluşundan bu yana Türkiye Cumhuriyetinin belkemiğini teşkil eden ve Osmanlı'dan devralınan miras üzerine bina edilen Türk Parlamenter sistemi de siyasal partiler ve partileşme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu noktadan hareketle TBMM bir anlamda; siyasal partiler ve partileşme sürecinin bir yansımasıdır. Ancak, kendine özgü toplumsal-siyasal çerçevenin bir ürünü olan Türk siyasal partilerinin, batılı örnekler incelenirken rastlanılan çerçeveden daha farklı bir yapıda olduğu da kabul edilmelidir. Türk siyasal partileri köken itibarı ile, daha çok modernleşme süreci içinde ortaya çıkmış fikir hareketleri ve fikir hareketlerinin biçimlendiği derneklerin uzantıları olarak değerlendirilmektedir. Siyasal hareketin örgütlenmesi ve oluşturulan derneklerin kurucularına bakıldığında ise; bu derneklerin genellikle siyasal partileşmeye doğru evrim sürecinde, bir başka deyimle modernleşme süreci içinde tesis edildikleri, kurucularının ise batı tipi eğitim kurumlarında yetişmiş kişiler oldukları gözlemlenmektedir.¹ Bu yaklaşımda bir başka önemli husus da Türkiye'deki siyasî liderlerin partiler üzerindeki sıkı kontrol mekanizmasının oluşturulmuş olmasıdır. Parti liderlerinin bu yakın kontrol mekanizması liderlerin fikir hareketleri ile bütünleştirdikleri vizyonları için elzemdir.²

Genelde siyasal partiler, birbirinden farklı görüşleri ve çıkar gruplarını temsil ettiklerinden, birbirlerine rakip siyasal kurumlar olarak uzlaşma zemininde işlevlerini yerine getirmektedirler. Ancak, Türkiye'de siyasî partilerin ortaya koydukları siyaset, dernekleşme sürecinden partileşme sürecine evrilirken bir çatışma olarak değerlendirilmiş, siyasal yaşam da bir çıkar mücadelesine dönüşmüştür. İşte bu çıkar mücadelesinin önemli aktörlerini de siyasî partiler oluşturmaktadır. Batıdaki demokratik değerlerin, çeşitlilik ve farklılık içinde bir arada yaşamayı gerektiren uzlaşma ve hoşgörü unsurlarına dayandığı da bilinen bir gerçektir. Bu bağlamda, ülkemizde halen geçerliliğini koruyan siyasal parti kutuplaşması, demokratik bir rejimde söz konusu olmayan ve olmaması gereken bir durumu da sergilemektedir. Uzlaşma ve paylaşım sanatı olarak siyaset, çatışma ve kutuplaşmadan çok, farklı kulvarlarda ortak hedefe yönelik bir yarış gözüyle görülmelidir. Bu bakımdan, siyasî partilerin siyasal yaşama bakış açıları, siyasal sistemin gelişmesine ya da bozulmasına yol açabilecek önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk siyasal yaşamında partilerin toplumsal bütünlük ya

¹ Hakan Altıntaş, “Türk Siyasal Sisteminde Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri”, Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı.5, Antalya, 2003, ss.1-29

² Metin Heper, *Political Leaders and Democracy in Turkey(Türkiyede Demokrasi ve Siyasî Liderler)*, Maryland, 2002, s.224

da kutuplaşmaya katkılarını bu yaklaşımda aramak gerekmektedir. Uzlaşmacı bir dünya görüşünü benimsemesi gereken siyasî partilerin amacı, farklılıkları çatıştırmak ya da bir tarafı yok etmek değil, bunları bir arada tutabilecek politikaları üretebilmeye yönelik olmalıdır. Bu bakış açısına göre, Türkiye'deki siyasî partilerin demokratik bir mücadele tarzını tam anlamıyla yaşama geçiremediklerini söylemek yanlış değildir. Bu düşüncenin köklerine inildiğinde görülmektedir ki, demokrasi düşüncesi, demokrasi arayışlarından değil, jakoben bir yaklaşımla yukarıdan aşağıya dayatma ile gelmiş olduğu savını biraz daha güçlü kılmaktadır. Bu nedenle, tabandan tavana doğru, bir başka deyişle halktaki siyasî tercihlerin alt yapıları oluşturulmadan teşkil edilen siyasal partilerin, çoğu kere toplumu kaynaştırmak ve birleştirmekten uzak etkinlikler sergileyebildikleri görülmektedir. İşte bu nedenledir ki, Türkiye'deki siyasî partilerin, demokratik yaşamın vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilip, benimsenmekle beraber, demokratik yaşamın kimi zaman duraksamasına neden olduğu düşünülmekte, sivil rejim etkinliklerinin sık sık müdahalelerle inkıtaya uğratılması bu yüzden doğal karşılanabilmektedir.

XVI. yasama dönemine damgasını vuran “siyasal istikrarsızlık” kavramının Türkiye'nin gündeminde yerini sürekli koruyan kronikleşmiş bir görünüm arz etmesinin nedenlerinden birisi de budur. Ayrıca, halkın doğrudan katılımıyla demokrasiye geçiş sürecinin toplumsal bilinç anlamında tam olarak gerçekleşmemiş olmasının yanı sıra, yine toplumun siyasal tercihlerinin şekillendiği siyasî partilerin de rejim içerisinde başrol oynadığını da yadsı-mamak gerekmektedir. Çok partili siyasal yaşama geçişin başlatıldığı 1946 yılı baz alınır, sivil inisiyatif içerisinde tartışılması ve çözümler üretilmesi gereken konuların bile siyasal partiler içerisinde yapılması nedeniyle sorun üreten bir kurum olarak görülmelerinde en büyük etmenlerden biridir. Bu nedenle demokratik süreç içerisindeki kesintilerin nedeni olarak algılanmakla kalmayıp, sonuçlardan da derin bir şekilde etkilenen kurumlar olmalarının arkasında yatan neden de hiç tartışmasız bu açılımlardır. XVI. yasama dönemi içerisinde yaşanan sıkıntıların kökleri daha doğru bir ifadeyle siyasal partilerin kurumsallaşmadaki sıkıntıları nedeniyle daha çok kutuplaşmacı anlayışın çatışmacı uzantıları olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan Türkiye'deki siyasî partileri, toplumsal farklılıkları uzlaştıran, toplumsal bütünleşmeyi sağlayan aracı kurumlar olmaktan çok, toplumsal kutuplaşmayı ve ayrışmayı artıran, toplumsal çatışma alanlarını su yüzüne çıkaran kurumlar olarak nitelendirmek de, doğru bir yaklaşım olarak kabul edilmemelidir. Ayrıca, siyasî partilerin içinde bulunduğu diğer faktörlerin ve çevresel unsurların bu ayrışmaya gidişteki rolü gözden uzak tutulmamalıdır. Yanıtlanması gereken bir başka soru da, Türkiye'de, 1977-1980 döneminde siyasetin önünün tıkanıp tıkanmadığı meselesidir. Siyasal partilerin, günlük yaşamla siyaset arasında bir köprü olma işlevini yerine getirememesi ve

toplumdaki değişim taleplerine cevap verememesinin bu tıkanmada önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bundan başka, siyasal partilerin toplumla olan karşılıklı etkileşiminin artırılması, topluma yönelik yaklaşımın temel gereksinimlerinden birisini oluşturmaktadır. Bu noktadan hareketle, 1973 genel seçimleriyle başlayan, sivil rejim döneminin başlangıcından itibaren halkla parti arasında sürekli etkileşimi gerçekleştirmede ve halkın bu yöndeki istemlerini yansıtabilmede nispeten siyasal partilerde bu yönde açılımlar gözlemlenmiştir. Bir zorunluluk olan bu açılımla toplumsal talebin gereksinimlerine cevap veren partiler ve bu yaklaşımı benimseyen partiler oylarını arttırabilmişlerdir.

Yasama etkinliklerinin vazgeçilmezlerinden biri olan siyasî partilerle ilgili bir başka irdelenmesi gereken konu da mevzuat ile siyasal partilerin ilişkilerinin incelenmesidir. Mevcut mevzuatın siyasal partilerin kuruluşuna, faaliyetlerine, örgütlenmelerine getirilmiş kısıtlamalar olup olmadığı, varsa, bu kısıtlamaların toplumun sosyo-ekonomik gelişmesinin bugünkü evresinde bir anlam taşıyıp, taşımadığı ve çağdaş demokratik normlara uygun olup olmadığının araştırılmasıdır. Partilerin önündeki tüm yasal engeller kalktığında, program ve zihniyet değişikliği gerçekleştğinde, partilerin iç işleyişi gerekli iletişimi ve değişimi sağlayacak bir yapıda oluşturulup oluşturulamadığının da incelenmesi gereklidir. 1977-1980 yasama dönemi ele alındığında bu sorulara verilecek yanıtların genellikle olumsuz olduğu görülmektedir.

TBMM'nin XVI. dönem yasama etkinliklerinin özetlendiği bu cildin bir ve ikinci bölümlerinde TBMM'nin siyasî partilerin faaliyetleriyle bütünleştirilmiş yasama etkinlikleri; yasa görüşmeleri ve TBMM'nin kabul ettiği önemli yasal düzenlemelerin özetleri yapılmıştır. Bu noktadan hareketle, ilk olarak askerlik, sıkıyönetim ve güvenlik ile idarî ve yargı başlıkları altında ayrı ayrı ele alınmış, her bir faaliyet önce görüşmeler daha sonra yasa özetleri şeklinde biçimlendirilmiş ve bu etkinlikler kendi içinde yasama yıllarına göre düzenlenmiştir. Daha sonra sağlık ve sosyal yardım çalışma ve sosyal güvenlik, gıda-tarım, orman ve hayvancılık yasama faaliyetleri aynı şekilde okuyucunun dikkatine sunulmuştur. XVI. dönem yasama faaliyetleri içinde kamuoyunun dikkatini özellikle çekmiş olanlara daha ayrıntılı bir şekilde yer verilmeye çalışılmıştır. Bu yelpaze içinde, Türk yasama sisteminin temel yapısının betimlenmesi yoluna gidilmiştir.

Bu cildin hazırlanması sırasında yardımlarını esirgemeyen, TBMM Türk Parlamento Tarihi Grubu personeli ile TBMM Dış İlişkiler ve Protokol Şube Müdürlüğü'ne; verilerin bilgisayar ortamına aktarılmasında Ferhat Çetinkaya'ya özverili düzeltmeleri için Sayın Şeniz Birinci'ye ve kitabın basılmasını gerçekleştiren TBMM Elektronik Dizgi Bölümü çalışanlarına bu katkıları için şükranlarımı sunuyorum.

Bu önemli projeyi günümüze kadar taşıyacak olan ciltlerin çeşitli disiplinlerden gelen akademisyenlere bir eşgüdüm içerisinde yazdırılması sürecini büyük bir beceri ve özveriyle yöneten Prof. Dr. Hikmet Özdemir'e ayrıca teşekkür ederim.

Bu çalışmanın hazırlanmasında büyük özen ve özveri gösterilmiş olunmasına karşın sonucun kusursuz olduğu düşünülemez; okuyucuya yararlı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Esat Arslan

Ağustos 2008

KISALTMALAR

AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AP	: Adalet Partisi
AR-GE, Ar-Ge	: Araştırma-Geliştirme
AT	: Avrupa Topluluğu
B	: Birleşim
bkz /Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
c.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
TCDY	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DMO	: Devlet Malzeme Ofisi
DPT	: Devlet Plânlama Teşkilâtı
DSİ	: Devlet Su İşleri
GKB	: Genelkurmay Başkanı
GSMH	: Gayrı Safı Millî Hasıla
GSYİH	: Gayrı Safı Yurt İçi Hasıla
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Found)
K.	: Komisyon
KİT	: Kamu İktisadî Teşebbüsü
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MEYAK	: Memur Yardımlaşma Kurumu

MC	: Milliyetçi Cephe
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	: Millî İstihbarat Teşkilâtı
MSB	: Millî Savunma Bakanlığı
MSP	: Millî Selâmet Partisi
NATO-PA	: NATO Parlamenterler Asamblesi
PAB	: Parlamentolararası Birlik
POAŞ	: Petrol Ofisi Anonim Şirketi
POLBİR	: Polis Birliği
POLDER	: Polis Derneği
RG	: Resmi Gazete
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TCK	: Türk Ceza Kanunu
THK	: Türk Hava Kurumu
TİSK	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÖBDER	: Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TSK	: Türk Silâhlı Kuvvetleri
OB	: Odalar Birliği
ÜSYM	: Üniversite Seçme ve Yerleştirme Merkezi
YAŞ	: Yüksek Askerî Şûra

İÇİNDEKİLER

BAŞKAN ÖNSÖZ	iii
TEŞEKKÜR VE AÇIKLAMA	v
SUNUŞ	vii
KISALTMALAR	xi
1977-1980 DÖNEMİ ÜZERİNE BAZI GÖZLEMLER.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM (YASAMA FAALİYETLERİ)	15
1. ASKERLİK, SIKI YÖNETİM VE GÜVENLİK.....	15
1.1 Öğretmenlerin, Askerlik Hizmetlerini Er Olarak Köy İlkokullarında Yapmaları İçin Düzenleme	15
1.2 General ve Amiral Kadrolarına Dair Kanun Tasarısı	16
1.3 Türk Silahlı Kuvvetleri Personeline Tayın Bedeli Verilmesi Hakkında Kanun.....	36
1.4 Harp Okulları Kanunu.....	38
1.5 Askeri Hakimler Kanunu.....	43
1.6 Kamu Güvenliği ve Kolluk Hizmetleri.....	54
1.7 Bedelli Askerlik.....	80
1.8 Üst Düzey Komutanların Askerî Şûraya Katılması	92
2. İDARİ VE YARGI.....	95
2.1 Kamu Yönetiminde ve Harcamalarında Etkinlik ve Verimliliği Sağlamak ve Savurganlığı Önlemek Amacıyla Alınacak Ekonomik ve Mali Önlemler	95
2.2 Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun.....	120
2.2.1 Devletçe İşletilecek Madenlerin Belirtilmesi ve Ön Tedbirler	152
2.2.2 Değer Takdiri ve Kamulaştırma İşlemleri – Yargı Yolu	153
2.3 Kayseri Üniversitesi Kurulması Hakkında Kanun.....	159
2.4 Avukatlık Staj Süresinin Kısaltılması ve Staj İmtihanının Kaldırılması Hakkında Kanun.....	162
2.5 Devlet Personel Kanunu	168
2.6 Petrol Yasası	187
2.7 Hakimler Kanunu	188
	xiii

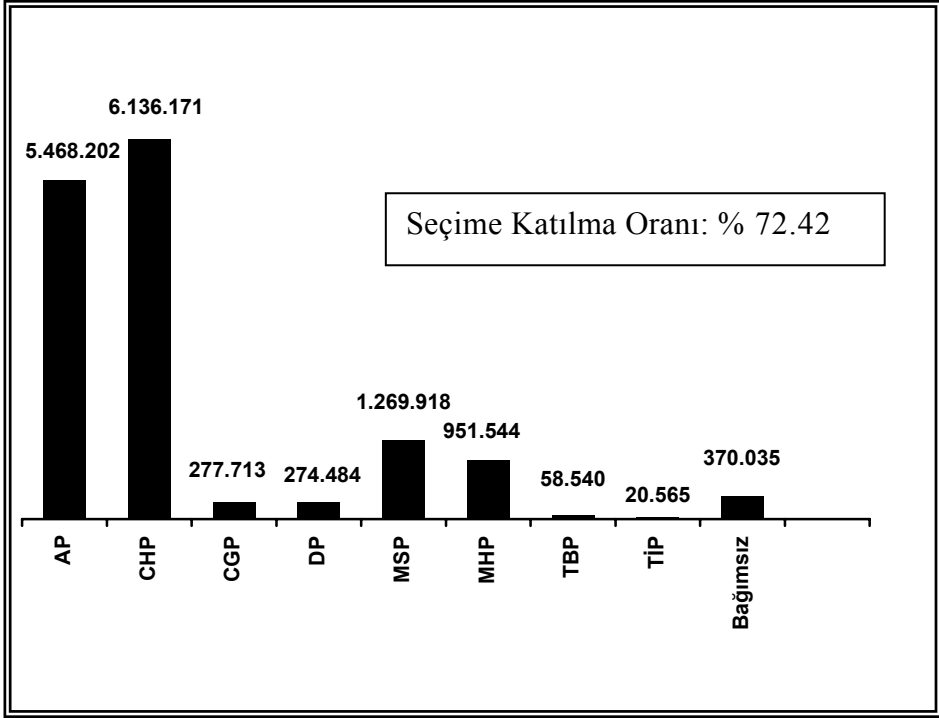
2.8 Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanunu	196
2.9 Basın Kanunu	212
2.10 Resmi Yüksekokulların Üniversite ve Akademilere Devredilmesi	226
2.11 Hapishane ve Tevkifhanelere Personel Atama.....	228
2.12 Kaçakçılığın Men'i	229
2.13 Hükümete Karşı Şiddet veya Karşı Gelme.....	229
2.14 Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi	237
2.15 Ateşli Silahlar ve Bıçaklar.....	264
2.16 Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri	285
2.17 Türkiye Büyük Millet Meclisi Eski Üyeleri.....	299
2.18 Seçim Yasası	300
3. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK	346
3.1 5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa Geçici Madde Eklenerek Seçilenlerin Emeklilik Haklarının Korunması.....	346
3.2 Senatörlük, Milletvekilliği, İllerin Daimi Komisyon Üyeliğine ve Belediye Başkanlığına Seçilenlerin Serbest Meslek Sahibi Olarak Emekli Olmaları	346
3.3 Emekliliğe Tabi Görevlerden Ayrılanlarla Yasama Organı Üyeliği Sona Eren Üyelerin Emekliliği	347
3.4 4792 Sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununda “Yönetim Kurulunun Yapısı ve Her Sigorta Kişisinin Yedek Akçelerinin Yeniden Düzenlemesi” Değişikliği	350
3.5 Sosyal Güvenlik Tedbirlerinde İyileştirme.....	357
3.6 Bazı Kamu Personeline Tayin Bedeli Verilmesi.....	392
3.7 Sağlık Personelinin Tam Süre Çalışma Esasları	394
3.8 Astsubayların Okulda Geçen Hizmetlerinin Emekliliğine Sayılması.....	401
3.9 Şehit ve Gazi Çocuklarının Öğrenimleri	404
4. SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM	409
4.1 Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli.....	409
DİZİN	427

1977-1980 DÖNEMİ ÜZERİNE BAZI GÖZLEMLER

5 Haziran 1977 tarihinde yapılan Cumhuriyet Senatosu 1/3 yenileme ve milletvekili genel seçimlerinde partilerin almış oldukları oylar Tablo 1’de; oy oranları Tablo 2’de ve partilerin aldıkları oy oranlarına göre kazanılan milletvekili sayıları Tablo 3’de verilmiştir.³

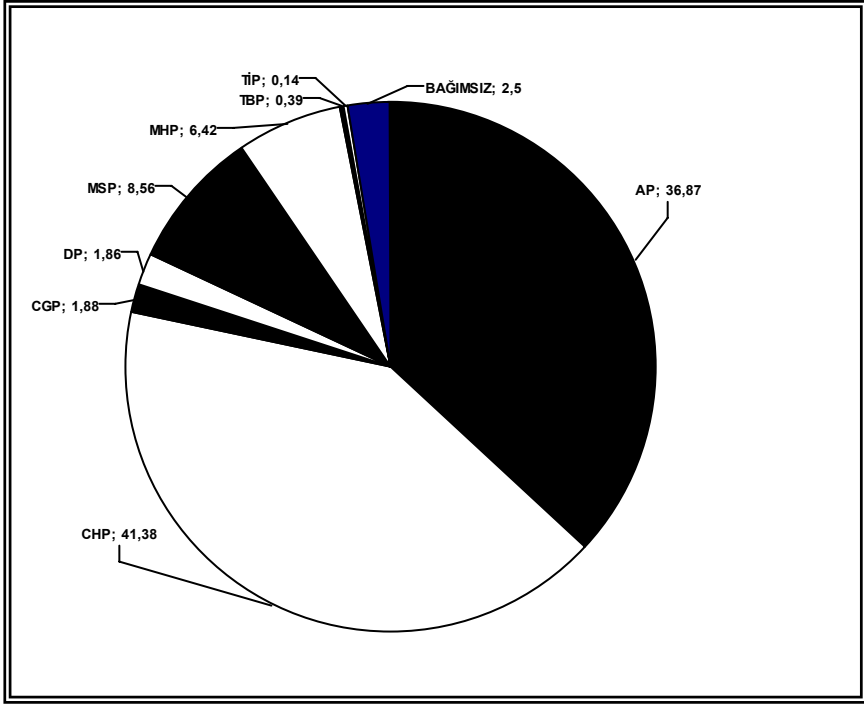
5 Haziran 1977 günü yapılan milletvekili genel seçimlerine 21.207.303 kayıtlı seçmenden 15.358.210 kişi katılmıştır. Geçerli oy sayısı 14.827.172 olup, seçime katılma oranı % 72.42 olarak gerçekleşmiştir. Milletvekili genel seçimleriyle birlikte yapılan Cumhuriyet Senatosu 1/3 yenileme seçimlerinde katılma oranı yüzde 73.82 ile hayli yüksek bir sayıya ulaşmıştır.

Tablo 1: 5 Haziran 1977 Milletvekili Genel Seçimleri Oy Dağılımı

³ T.C. Resmi Gazete, Sayı 15971, 19 Haziran 1977, s.48

Tablo 2: 5 Haziran 1977 Genel Seçimlerinde Partilerin
Almış Oldukları Oy Oranları

Tablo 3: 5 Haziran 1977 Genel Seçimlerinde Partilerin
Almış Oldukları Oylar, Oy Oranı ve Kazanılan Milletvekili Sayısı

Partiler	Oy Sayısı	Oy Oranı	Milletvekili
CHP	6.136.171	41.38	213
AP	5.468.202	36.87	189
MSP	1.269.918	8.56	24
MHP	951.544	6.42	16
CGP	277.713	1.88	3

DP	274.484	1.86	1
TBP	58.540	0.39	-
TİP	20.565	0.14	-
Bağımsız	370.035	2.5	4
Toplam	14.827.172	100	450

Tablo 3'te görüldüğü üzere bir önceki dönem seçim sonuçlarına göre CHP oylarını % 8 arttırarak (yüzde 41.4) ile 213 sandalye, AP de oylarını % 7 arttırarak (yüzde 36.9) 189 sandalye ve MHP oylarını % 3.4 ten (yüzde 6.4)'e yükselterek 16 sandalye kazanmıştır.⁴ Benzer şekilde MHP 5 Haziran 1977 seçimlerinde oylarını 362 binden, 951 bine çıkardığı gibi, meclisteki sandalye sayısını da 3'den 16'ya yükseltmiştir. 24 sandalye ile üçüncü sıradaki yerini koruyan MSP (yüzde 8.6) oylarında ise bir düşüş vardır.⁵

En büyük düşüş ise 1973 seçimlerinde 48 milletvekiline sahip olan DP'dedir (yüzde 1.9 oy, 1 sandalye). Demokratik Parti gibi Cumhuriyetçi Güven Partisi (yüzde 1.9 oy, üç sandalye) oy yitirmiştir. TBP eski gücünün yarısından aza inmiş (binde 4), ikinci kez kurulduktan sonra seçime katılan TİP ise varlık gösterememiştir (binde 1). Bağımsızlar 4 sandalye kazanmışlardır.

5 Haziran 1977 tarihinde erken tarihe alınan milletvekili seçimlerinden hem CHP, hem de Adalet Partisi (AP) milletvekili sayılarını arttırmalarına karşın, her ikisi de kendi başına hükümet kurabilmeye yeterli parlamento çoğunluğunu sağlamayı başaramamıştır. Siyasal istikrar beklenen seçimler, siyasal istikrarsızlık ve askerî müdahaleye kadar giden bir sürecin tetikleyici unsuru olmuştur.

CHP'nin parlamentoda yeterli çoğunluğa erişemeyerek 213 milletvekilliğinde kalması, tek başına iktidar olmayı engellediği gibi, partinin güç yitirmesini çabuklaştıran gelişmeleri beraberinde getirmiştir. CHP lideri, TBMM'de tek başına iktidar olabilecek 226 sandalye kazanamamış olmasına karşın, birinci öncelikle "CHP Azınlık Hükümeti"ni kurmayı yeğlemiştir. Azınlık hükümeti kurma çalışmalarına başlayan CHP lideri Ecevit, bir yandan temaslarını yaparken, diğer yandan da, hemen her zeminde "Sorumluluğunun bilincinde 13 kişi bu Parlamentodan çıkacaktır" diyerek güvenoyu için taşıdığı umudunu her vesileyle ifade etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Genel Başkanı Bülent Ecevit'e, 14 Haziran 1977 tarihinde verilmiştir. Kısa sürede

⁴ Günaydın Gazetesi, **En Çok Oyu CHP Aldı.**, 6 Haziran 1977. s. 1

⁵ Sabri Sayarı, **The Turkish Party System in Transition in Government and Opposition (İktidar ve Muhalefette, Geçiş Döneminde Türk Parti Sistemi)**, ABD, 1978, s.12

azınlık hükümetini oluşturan CHP liderinin kabinesi 21 Haziran günü Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır. Ecevit'in güvenoyu garantisi olmadan bir hükümet kurması, sağ partilerin tepkisine neden olurken hükümeti onaylayan Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk de bu eleştirilerden payını almıştır. CHP lideri Bülent Ecevit "AP ve MHP dışında her türlü koalisyonu hazırız" derken, AP lideri Demirel "Milliyetçi Partiler topluluğu iktidarı sola teslim etmemeli" diye görüşlerini açıklıyordu. Ecevit'in en çok sandalyeye sahip parti başkanı sıfatıyla oluşturduğu azınlık hükümetinin programı parlamentoda okunurken AP ve MHP'liler genel kurulu terk etmişler, MSP'liler ise birleşime bile katılmamışlardı. Ve bu tepkiler sonucu, Ecevit azınlık hükümeti, 217'ye karşı 229 oyla reddedilmiştir.⁶

Ecevit azınlık hükümetinin güvenoyu alamaması üzerine, CHP lideri Ecevit istifa mektubunu Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e sunmuş, hükümeti kurma görevi bu defa AP lideri Süleyman Demirel'e verilmiştir. Süleyman Demirel'in liderliğinde kurulan II. Milliyetçi Cephe Hükümeti 219 ret oyuna karşılık 229 ile güvenoyu alarak işbaşı yapmış ise de uzun ömürlü olamamış, ancak, 1977 sonuna kadar dayanabilmiştir. 17 Aralık 1977 günü AP'den ayrılan 12 milletvekili adına Güneş Öngüt ve Oğuz Atalay, gece 22.00'de CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in evine giderek, II. MC hükümetinin düşürülmesi yolundaki çabalara katkı sağlayacaklarını belirtmişlerdir.⁷ Bu gelişme üzerine, Demirel liderliğindeki AP-MHP-MSP koalisyon hükümeti 1977 yılının son gününde Millet Meclisi'nde 228 ret oyu ile düşürülmüştür. Bu arada, II. MC Hükümeti Cumhuriyet tarihinin gensoru ile düşürülen ilk hükümeti unvanını da almıştır.⁸

5 Ocak 1978'de AP'nden istifa eden 11'ler, CGP ve DP desteği ile kurulan Üçüncü Ecevit Hükümeti Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından aynı gün onaylanmıştır. Kısa sürede programını hazırlayıp TBMM'ne sunan Üçüncü Ecevit Hükümeti 17 Ocak 1978 günü 229 güvenoyu alırken bakanlık sayısının da 34'e yükseltildiği görülmüştür.

Türkiye 1978 yılına büyük umutlarla girmiştir. Başbakan Bülent Ecevit yedi aylık bir gecikmeyle 5 Haziran 1977 seçimlerinden sonra ikinci kez iktidara gelmiştir. Aslında II. MC'nin başına gelebilecek tüm olasılıklar III. Ecevit Hükümetinin üstünde "Demokles'in Kılıcı" gibi bir görünüm oluşturmuştur. 1978 yılının Ocak ayında büyük umut ve sınırsız destekle hükümeti kuran yeni Başbakan Bülent Ecevit için, bu durum aslında en büyük tehlikeydi.⁹

⁶ Hikmet Özdemir, "Siyasal Tarih (1960-1980)", Türkiye Tarihi IV, Ed.Sina Akşin, Cem Yayınevi, 8.B., İstanbul, Kasım 2005, s. 277.

⁷ a.g.e. s.251

⁸ Hürriyet Gazetesi, **CHP İktidarı Düşürdü.**, 1 Ocak 1978. , s. 1

⁹ Mehmet Ali Birand, **Diyyet**, İstanbul, 6.B., Ağustos 1987, s. 255

17 Ocak 1978 günü güvenoyu alan Bülent Ecevit'in kabinesi 28 Şubat gecesine kadar bütçeyi meclislerden geçirmek zorunda kalmıştır. İkinci ciltte ayrıntılı bir biçimde anlatıldığı gibi yeni iktidar, eski hükümetin satırı satırına hazırladığı 1978 Malî Yılı Bütçesini Meclislerde savunmak zorunda kalmıştır ve iktidar bu bütçeye kabul oyu verirken, ilginçtir, ana muhalefet partisi, kendi hükümetince hazırlanmış olan bu bütçeye ret oyu kullanmıştır.¹⁰ Böylesine tezatlarla dolu bu davranış Türk Parlamento Tarihinde daha önceden örneği görülmemiş bir olay olarak yer almıştır. Çünkü başbakan daha iki ay önce “yasal dayanağı yok” dediği bu bütçeyi şimdi savunmak durumunda kalmıştır.

III. Ecevit Hükümeti'nin önünde çözüm bekleyen pek çok sorun vardı. En büyük sorun bireysel terörden toplumsal teröre doğru evrilmiş olan terörün önünün alınması sorunuydu. Halk, hükümetten birinci öncelikle şiddet eylemlerine karşı önlem almasını, can ve mal güvenliğinin sağlanmasını istiyordu. Yasa dışı örgütler can almaya devam ediyorlardı. Halk, yurdun her köşesinde can ve mal güvenliğinin sağlanması yolunda gerekli önlemlerin bir an önce alınmasını korku ve kısmen ümitsizlik içinde bekliyordu. İstanbul Üniversitesinde terörün canavarlık boyutuna ulaştığını simgeleyen büyük bir kanlı olay cereyan ediyordu. Polis korumasında üniversiteden çıkan 100'e yakın öğrencinin üzerine tahrip gücü yüksek bir bomba atılıyordu. Ayrıca infilak yerindeki gençler de kurşun yağmuruna tutuluyordu.¹¹ Bu tüyler ürpertici olay sırasında 6 kişi ölüyor ve 47 öğrencide yaralanıyordu. Bombayı atanlardan kimse yakalanamıyor ve Üniversite süresiz kapatılıyordu. Bu katliamın ertesi günü binlerce öğrenci 21 saat işgal altında tuttuğu İstanbul Üniversitesi bahçesinden ayrılarak yürüyüşe geçiyordu.

Olaylar bir türlü bitmek bilmiyordu. Bu sefer kanlı terör kendini bir işçi yerleşim bölgesi İstanbul'un Ümraniye'sinde hissettiriyordu. Rejim ve halk düşmanı yasa dışı örgüt militanlarınca “kurtarılmış bölge” ilan edilen Ümraniye'de beş işçinin işkence ile katledilmiş cesetleri bulunuyordu. Cesetler tanınmayacak haldeydi. Başları taşla ezilmiş, tenasül uzuvları kesilmiş, gözleri oyulmuştu. Bu insanlık dışı katliamı, kurdukları “halk mahkemesi”nin kararı olarak uygulayan katiller, daha sonra yakalanıp, çıkarılacakları Türk adaleti karşısında büyük bir soğukkanlılıkla itiraf edeceklerdi. 1978 ilkbaharı Malatya'da önemli olaylara sahne oluyordu. Belediye Başkanı Hamid Fendoğlu'na gönderilen bombalı paket, Fendoğlu ve ailesinin ölümüne yol açıyor, Malatya mezhep kavgasının kışkırtılmak istenildiği bir kent haline geliyordu. Malatya olayları yüzünden Erzurum ili de kana bulanıyor, olaylarda yaralı sayısı 60'ı geçiyordu. Hükümetin 100'üncü gününde 210 ölü, 1216 yaralı, 411 patlama ve 43 soygun olayından meydana gelen terör tablosu ürkütücü rakamlara ulaşıyordu.

¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 4, B. 119 (28 . 02 . 1978), ss.682-684

¹¹ Milliyet Gazetesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk ve İktisat fakültelerinde dersten çıkan öğrencilere bombadan sonra ateş açıldı., 17 Mart 1978, s. 9

III. Ecevit Hükümeti en büyük krizi 22 Aralık 1978 günü Kahramanmaraş'ta yaşamıştır. Bir gün önce öldürülen iki öğretmenin cenazeleri sırasındaki olaylar üzerine kentte kitle katliamının tüyler ürpertici sahneleri sergilenmiştir. Kahramanmaraş'ın muhtelif mahallelerinde ve köylerinde devlet kuvvetlerine karşı gelme, yakma, yıkma, öldürme şeklinde devam eden olaylar, 25 Aralık 1978 Pazartesi günü akşamı 26 Aralık 1978 günü saat 07.00'den geçerli olmak üzere Sıkıyönetim ilan edilmesiyle sona ermiştir. Olayların böylesine geniş bir biçimde yaygınlaşması, Türkiye'nin 13 ilinde Sıkıyönetim ilanına neden olmuştur.

Kahramanmaraş'ta 1978 yılının son günlerinde cereyan eden olaylarda 111 vatandaş öldürülmüş, 552 ev, 289 işyeri ve 8 oto tahrip edilmiş, milyonlarca liralık hasar meydana gelmiştir. Kahramanmaraş kenti sanki harpte bombalanmış, yakılmış, yıkılmış bir hale dönmüştür. Olaylardan sonra şehrin genel görüntüsüne bakıldığında II. Dünya Savaşı filmlerini aratmayacak bir görüntü vermektedir.¹² Olaylar sırasında 18 tabanca, 225 tabanca fişegi, 22 tabanca şarjörü, 3 makineli tabanca, 329 makineli tabanca fişegi, 4 makineli tabanca şarjörü, 3 İngiliz piyade tüfeği, 7 piyade tüfeği fişegi, 244 av tüfeği, 24 bıçak ve kama, 9 satır, 2 balta, 2 pala, 2 tahra, 2 tornavida, 27 dinamit lokumu, 1 kg. saçma ele geçirilmiştir.¹³

Bireysel terörden toplumsal terör'e doğru tırmanışın ikinci önemli olayı ise 28 Mayıs 1980 tarihinde meydana gelen Çorum Olaylarıdır. Kahramanmaraş Olaylarından önemli bir ders alan Hükümet olaya derhal el koymuş ve üstüne düşen görevi bu defa yerine getirmiştir. Çorum Olayları, Gün Sazak'ın öldürülmesini telin etmek amacıyla 28 Mayıs 1980 tarihinde, Çorum şehir merkezinde bir gösteri sırasında kendiliğinden oluşmuştur. Çorum Olaylarında değişik zamanlarda bulunan cesetlerle toplam 32 kişinin öldüğü anlaşılmış, şehir içinde ve kırsal kesimde genel silâh araması yapılmıştır. Haziran başında yapılan aramada 30 tabanca, bir adet tüfek, çok sayıda mermi, 10 adet molotof kokteyli, saniyeli fitil ve dinamit bulunurken; 4 Temmuz 1980 günü bölgeye intikal eden güvenlik güçlerinin katılımıyla yapılan aramada 2 makineli tabanca, 28 muhtelif tabanca, 1200 mermi, 27 ruhsatsız av tüfeği, 2 adet boğma zinciri, çok sayıda bıçak bulunmuştur.

Günde ortalama 11 ölüm ile terörizm can almaya devam ediyor, bu sefer ilk defa terörün namlusu parlamentoya kadar uzanıyordu. CHP İstanbul

¹² T.C. Adana-Kahramanmaraş-Gaziantep-Adıyaman-Hatay İleri Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesinin Esas :1980/92 ; Karar : 1980/520 no.lu Gerekçeli Hüküm

¹³ a.g. gerekçeli hüküm (aggh), s.334

Milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu, 17 Temmuz 1980 günü Şişli'deki dükkânına giren bir teröristin açtığı yaylın ateşi sonucunda ağır yaralanıyor ve kaldırıldığı hastanede ölüyordu. Sağda ve solda Emniyet Müdürü, sendikacı, savcı, profesör gibi toplumun önde gelen kişileri bir çoğu faili meçhul kalmış silâhlı saldırılarla öldürülüyorlardı. Bunlardan kimileri aşırı uçta düşünceleri olmayan, sağ-sol kavgasında yer almayan kişilerdi.¹⁴ Çoğu kez cinayetlerin failleri meçhul kalıyordu.

Savcı Doğan Öz, Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Doçenti Bedrettin Cömert, Karadeniz Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Doçent Dr. Necdet Bulut, Millîyet Gazetesi Başyazarı Abdi İpekçi, Adana Emniyet Müdürü Cevat Yurdakul, Gazeteci-Yazar İlhan Darendelioğlu, İstanbul Üniversitesinden Prof. Dr. Ümit Doğanay ve Prof. Dr. Orhan Cavit Tütengil, Yazar Ümit Kaftancıoğlu, MHP Milletvekili eski Gümrük ve Tekel Bakanı Gün Sazak, İstanbul Milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu, eski Başbakan Prof. Dr. Nihat Erim, DİSK eski Genel Başkanı ve Maden-İş Sendikası Başkanı Kemal Türkler...

Toplum önünde, toplumun dinamik kesimini harekete geçiren lider konumdaki insanlarla özellikle güvenlik açısından mutlaka iyi korunması gereken bazı önemli şahsiyetlerin bu şekilde faili meçhul cinayetlere kurban gitmesi kamuoyunda büyük bir infial yaratıyordu. Bugün bile çözüme ulaştırılamamış olan bu cinayetler Türkiye Cumhuriyetinin demokratikleşme, temiz topluma ulaşma sınavında başarısızlığa uğradığının en büyük kanıtıdır. Yıllara göre “Faili Meçhul Cinayetler Listesi” aşağıda görülmektedir :¹⁵

YILLAR	CİNAYET SAYISI
1975	1
1976	—
1977	6
1978	44
1979	104
1980	124

¹⁴ Sina Akşin, **Türkiye'nin Yakın Tarihi**, Ankara, 1997, s. 252

¹⁵ Orhan Gökdemir, **Faili Meçhul Cinayetler Tarihi**, İstanbul, 2005, s.312

14 Ekim 1979 Cumhuriyet Senatosu üçte bir yenileme seçiminde Adalet Partisi 33 senatörlüğü kazanırken, CHP ancak 12 senatörlük alabiliyordu. Bu seçimle beraber yapılan Millet Meclisi'nin Aydın, Edirne, Konya, Manisa ve Muğla illerindeki ara seçiminde de Adalet Partisi'nin 5 milletvekilliğinin 5'ini de kazanması, Üçüncü Ecevit Hükümeti'nin de sonu oluyordu. CHP, 50 boş üyelik için yapılan seçimde sadece 12 üyelik kazanırken, muhalefet, Ecevit Hükümetini düşürebilecek çoğunluğa ulaşmıştı. CHP parti genel yönetim kurulunda yapılan görüşmeden sonra Ecevit, 16 Ekim 1979 tarihinde hükümetten çekildiklerini açıklıyor ve istifasını Cumhurbaşkanı'na sunuyordu. 24 Ekim 1979 günü Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Isparta Milletvekili Süleyman Demirel'i aynı yasama döneminde bir kez daha hükümeti kurmakla görevlendiriyordu.

Adalet Partisi'nin son hükümeti olacak bu azınlık hükümeti, Başbakan Süleyman Demirel'in dışında 6'sı Devlet Bakanı olmak üzere 28 Bakan ile oluşturuluyor ve 12 Kasım 1979'da göreve başlıyordu. 11 Eylül 1980'e kadar iktidarda kalacak olan Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel'in dışarıdan destekli hükümeti, 25 Kasım 1979 tarihinde 208'e karşı 229 oyla güvenoyu alıyordu.

Genelkurmay Başkanı Org. Kenan Evren tarafından, 27 Aralık 1979 tarihinde haftalık mutlak görüşme sırasında Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e bir mektup verilmişti. Cumhurbaşkanı Korutürk'ün 2 Ocak 1980'de kamuoyuna duyurduğu Türk Silâhlı Kuvvetlerinin uyarı mektubunda, ülkenin içinde bulunduğu durumun değerlendirilmesi yapıldıktan sonra şöyle deniliyordu:

" Sayın Cumhurbaşkanı,

Ülkemizin içinde bulunduğu ortamda Devletimizin bekası, millî birliğin sağlanması, halkın mal ve can güvenliğinin temini için; anarşi, terör ve bölücülüğe karşı parlamenter demokratik rejim içerisinde anayasal kuruluşların ve özellikle siyasî partilerin, Atatürkçü millî bir görüşle müştereken tedbirler ve çareler aramaları kaçınılmaz bir zorunluluk olarak görülmektedir. Millî Güvenlik Kurulunun muhtelif toplantılarında bu konuda alınan kararların muhalefete mensup siyasî partilerin kısır tutum ve davranışları yüzünden olumlu sonuçlara götürülemediği yüksek malumlarıdır. Kuvvet Komutanları ile beraber yaptığım son gezilerimde Ordu ve Kolordu Komutam seviyesindeki general ve amirallerle görüşmelerimde millî birlik ve beraberliğe en çok ihtiyaç duyduğumuz bu dönemde süratle bir sonuca ulaşabilmek için gerekli tedbirlerin müştereken tespiti amacı ile tüm anayasal kuruluşlar ve siyasî partilerin bir kere daha uyarılması bütün komutanlarca müştereken dile getirildi. Bu karar ışığında Türk Silâhlı Kuvvetlerinin görüşlerini, Millî Güvenlik Kurulu Başkanı olarak zataalilerine sunuyorum.

Gereğini yüksek takdirlerine arz ederim.

Saygılarımla. "

Mektupta, Genelkurmay Başkanı Org. Kenan Evren'den başka Kuvvet Komutanları KKK Org. Nurettin Esin, HKK Org. Tahsin Şahinkaya, DKK Oramiral Bülent Ulusu ve Jandarma Genel Komutanı Org. Sedat Celasun'un imzaları da yer alıyordu.

2 Ocak 1980 tarihli Hürriyet gazetesi olayı manşetten "Ordu Uyarı Mektubu Verdi" şeklinde duyuruyordu. Cüneyt Arcayürek'in haberine göre anarşi ve öteki tehlikelere karşı bütün anayasal kuruluşların birleşmesi istenilen mektubun 12 Mart muhtırasından farkı "bir kişiye verilmemiş olması"ydı. Haberin devamında bir ordu yetkilisinin bu uyarı metninin "12 Mart Muhtırası'ndan farklı olduğunu, yazılı metnin sonunda bu istemlerin yerine getirilmemesi halinde ordunun yönetime müdahale edeceği" ibaresinin bulunmadığını, ayrıca uyarı mektubunun bir siyasî partiyi veya partileri değil, bütün Anayasal kuruluşları olumlu yönde uyarmayı amaçladığını belirtiliyordu. Ancak haberde aynı ordu yetkilisinin "Eğer uyarımızı içeren önemli hususlar yerine gelmeyecek olursa, geriye elbette ki tek alternatif kalıyor" şeklindeki sözleri dikkat çekicidir. Arcayürek sonraki yıllarda bu açıklamaları yapan yetkilinin Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Bülent Ulusu olduğunu açıklamıştır.¹⁶ Uyarı mektubunu muhtıra olarak tanımlayan Arcayürek muhtıranın içeriğinde yer alan unsurların süratle yerine getirilmemesi durumunda TSK İç Hizmet Kanunun 35 nci maddesi gereğince "Cumhuriyeti korumak ve kollamak" vazifesine göre müdahale etmesinin gerekçesi ortaya çıkıyordu.

3 Ocak 1980 tarihli Hürriyet gazetesi, "Silâhlı Kuvvetler Ülke Bütünlüğünün Korunmasını İstedi: Görev Hepimizin" manşetinin hemen altında uyarı mektubunun tam metnine yer vermişti. İlk sayfada Hürriyet imzasıyla çıkan "Birliğe Çağrı" başlıklı yorumda komutanların "vatandaş olarak aylardır pek çoğumuzun söylediklerini" ifade ettikleri belirtilmiş ve uyarının kimden geldiğinden çok, içeriği üzerinde durulup, acilen önlem alınması çağrısında bulunulmuştu. Aynı günkü "Ve Nihayet!..." başlıklı yazısında Oktay Ekşi demokrasinin iyi işlediği ülkelerde "dur" sesinin kamuoyundan geldiğini, ancak milletimizin devlete itaat düşüncesiyle ne gelirse sineye çektiğini ve sonuçta gidişata ordunun dur dediğini ifade etmişti. Ekşi'ye göre; Türk Silâhlı Kuvvetleri "yapması mümkün olanın en azı" ile yetinmiştir. Yazar siyasî parti liderlerinin anlaşmamaya devam etmeleri halinde önümüzdeki günlerin bugünden daha iyi olmayacağını da vurgulamıştı. Aynı gün "Görünen Köy Kılavuz İstemez" başlıklı yazısında Cüneyt Arcayürek, önceki gece konuştuğu "yüksek görev sahibi bir general"in "meslek kuruluşlarının, derneklerin, sendikaların ülkenin sorunları üzerinde alabildiğine konuştuğu bir ülkede, Cumhuriyetin kollanması ve korunması göreviyle yükümlü anayasal kuruluş olan ordunun görüşlerini

¹⁶ Cüneyt Arcayürek, **Hürriyet Gazetesi**, 3 Ocak 1980

açıklamasından" neden tedirginlik duyulacağının anlaşılır olmadığı şeklindeki görüşlerine yer vermiştir. Arcayürek, kendi yorumunda herkesin birbirinin boğazına sarıldığı ve her yönlü huzursuzluğun arttığı bir ortamda "geleneklerine bağlı ordu gibi önemli bir anayasal kuruluşun üzerine düşeni bir gün yapacağı esasen varsayıyor ve herkes tarafından bekleniliyordu da" demiştir. Arcayürek uyarı mektubu hazırlamakla ordunun "anayasal" görevini yaptığını, mektuptaki uyarılar dikkate alınmazsa yarın hangi harekete yöneleceğinin belli olmadığını, dolayısıyla "ordunun uyarı metnini bir tehdit, bir müdahale gibi görmeden bunu ülkesine bağlı insanların ciddi uyarısı olarak görmek, buna göre düzenlemelere gitmek ve kısacası -bir askerin bana söylediği gibi- akılları başlara toplamak" gerektiğini belirtmiştir. Oktay Ekşi 4 Ocak 1980 tarihli yazısında muhtıranın muhatabının siyasî parti liderleri ile Anayasal kuruluşların mensupları olduğunu belirtmiştir. Aynı gün "Bu Muhtıra Kime Verildi?" başlıklı yazısında Hasan Pulur da siyasî parti liderlerinin muhtırayı üzerlerine almamalarını eleştirmiştir. Tercüman gazetesi mektubu, 2 Ocak 1980 tarihli nüshasında manşetten muhtıra ibaresini kullanmadan "Evren ve Komutanlar Korutürk'e Yazılı Metin Sundu" başlığıyla duyurmuştur. Haberde, Köşk'e yakın çevrelerin olayın kesinlikle bir muhtıra olmadığı görüşüne yer verilmiştir. Gazetenin 3 Ocak tarihli manşeti "Ordu Partileri Son Defa Uyardı" şeklinde olmuştur. Haberde mektup "yazılı metin" olarak tanımlanmış ve içeriği hakkında bilgi verilmiştir. 2 Ocak tarihli yazısında Güneri Civaoglu komutanlar tarafından verilen yazılı metnin bir muhtıra olmadığını, ancak silâhlı kuvvetlerin siyasete ağırlığını koyduğunu ve bu ağırlığın başta siyasî partiler olmak üzere bütün Anayasal kurumlar tarafından "hassasiyetle ve ciddiyetle" ele alınması gerektiğini belirtmiştir.

Nazlı Ilıcak 3 Ocak 1980 tarihli Tercüman gazetesindeki "Mini Muhtıra" başlıklı başyazısında "bütün kuvvet kumandanlarının, emir-komuta zinciri içinde vaziyet alışlarına, üstelik düşüncelerini yazılı bir metinle Cumhurbaşkanına bildirmelerine" muhtıradan başka ne isim verilebileceğini sorduktan sonra muhtıranın "bana değil, sana verildi" mantığıyla alkışlanamayacağını, "çünkü dağın tepesinden kopan kar parçasının ne kadar büyüyeceğini, kimlere çarpacağını şimdiden kestirmenin güç olduğunu" belirtmiş, yazının devamında ana muhalefet partisi CHP'yi eleştirmiştir. Ilıcak, 4 Ocak 1980 tarihli yazısında da askerî müdahalelerin hukuk ötesine tasarı olaylar olduklarını ve bunlara kanunî mesnet aramanın hatalı ve faydasız olduğunu, demokrasilerde askerin ancak sıkıyönetim çerçevesinde söz sahibi olabileceğini, sıkıyönetim komutanlarının da nihayetinde Başbakana karşı sorumlu olduklarını, bu çerçevenin dışına taşılması halinde meşruiyeti normal hukuk düzeni içinde aramamak gerektiğini belirtip müdahaleye meşruiyet zeminini ülkenin şartlarının hazırladığını ifade etmiştir. Ilıcak, yazının devamında "muhtıranın anti-demokratik bir olay olduğunu ancak muhtevası itibarıyla birçok kişinin özlemini dile getirdiğini" belirtmiştir. Ilıcak muhtıranın muhatabının da iktidar partisinden çok muhalefet partileri olduğunu tekrar etmiştir.

Ahmet Kabaklı 5 Ocak tarihli köşesinde mektubun muhtıra veya onun tam tercümesi olan uyarı değil bir "uyanış mektubu" olduğunu belirttikten sonra komutanların Ecevit döneminde kendilerinden gizlenen gerçekleri Demirel'in önlerine koyduğu açık belgeler sayesinde gördüklerini ve tehlikenin boyutlarını fark ettiklerini yazmıştır. Kabaklı, CHP lideri Bülent Ecevit'i kastederek, yazılı metinden maksadın, "anarşiyi önleyecek kanunların bir an önce çıkarılması için, devamlı ve çirkin engellemeler yapan kişiyi vicdana davet etmek" olduğunu belirtmiştir. Kabaklı'ya göre mektup, "hükümetin iç barış, huzur ve refahımız için, el attığı her tedbiri durdurmak ve saptırmak gücünü partizanca kullanmayı meslek haline getiren 'Anayasal kuruluşlara' artık 'hukuka dönün' manasında bir muhtıra yerine geçebileceğini ifade etmiştir. Aynı günkü yazısında Rauf Tamer muhtıranın 30 günlük Demirel hükümetini değil, CHP ve lideri Ecevit'i hedef aldığını belirtmiştir. Güneri Civaoglu 5 Ocak tarihli yazısında "ordunun siyasete ağırlığını koyduğu tespitini bir defa daha yaptıktan sonra bundan sonraki politik gelişmeler üzerinde bu mektubun ipoteğinin olacağını, aslında demokrasiye bağlılıklarından kuşku duymadığı komutanların bunu arzu etmediklerini ancak olanın olduğunu ve bundan sonra yapılacaklara bakılması gerektiğini" vurgulamıştı. Civaoglu ayrıca, Silâhlı Kuvvetlerin ağırlık koyduğu doğrultu ile AP hükümetinin icraatının paralel olduğunu ve dolayısıyla mektubun muhatabının AP değil, komünizme destek veren çevreler olduğunu dile getirmiştir.

Ergun Göze 4 Ocak tarihli Tercüman gazetesindeki yazısında askerlerin verdiği metnin "komünizme, anarşiye, bölücülüğe öncelikle verilmiş bir muhtıra" olduğunu belirttikten sonra metnin içeriğinde millî iradeye dayanan ve millî iradenin hükmünü her zaman kabul etmiş bulunan hükümetin alınacağı bir nokta olmadığını belirtmiştir. Tercüman gazetesinin köşe yazarları zaman zaman askerlerin üzerinde durduğu gerekli yasal değişikliklerin CHP tarafından engellendiğine dair örnekler de vererek ısrarla muhtıranın muhatabının CHP olduğunu vurgulamıştır.

Milliyet gazetesi Komutanların mektubunu 3 Ocak 1980 günü "Ordu Partileri Millî Birlik İçin Göreve Çağırdı" manşetiyle vermiştir. Aynı günkü başyazıda Ali Gevgilili, mektupla, "Türkiye'nin siyasal tarihine yepyeni bir adım daha" atıldığını belirttikten sonra AP ile CHP arasındaki diyalog eksikliği üzerinde durmuştur. Gazetenin mektupla ilgili haberlerin yer aldığı sekizinci sayfasında ordu eski mensuplarının mektubun ne kadar isabetli olduğuna dair görüşlerine yer verilmiştir. 4 Ocak tarihli Milliyet gazetesinde yer alan Ankara'dan isimli köşede Türk Silâhlı Kuvvetlerinin de toplumun bir parçası olduğu, toplumun geçirdiği bunalımın onları da etkilediği, "demokratik düzene bağlılıklarından kuşku duyulmayan" komutanların özellikle kendi alt kademelerinden gelen sıkıntıları böyle bir girişimle yönlendirdikleri belirtilmiştir. Haberde metinde yer alan görüşlerin dikkate alınmaması

durumunda "sıkıntıları daha da artacak olan uyarı sahiplerinin" başka kararlar vermesinin beklenebileceği de ifade edilmiştir. Örsan Öymen, 4 Ocak tarihinde Politika Kazanı isimli köşesinde "Demirel borazanı" gazetelerin muhtıranın muhatabının Ecevit olduğu şeklindeki yayınlarını eleştirdikten sonra muhatabın tüm siyasî partiler olduğunu belirtip bir araya gelmeleri çağrısında bulunmuştur. Burhan Felek 5 Ocak tarihli yazısında komutanların uyarısının yapılaş şeklinin tartışılabilirliğini ancak içeriğin son derece haklı olduğunu, ordunun temel görevlerinden birinin de Cumhuriyeti korumak olduğunu ve Cumhuriyet döneminin yarım asırlık ömründe sivil idarenin ordunun yardımı olmadan ülkeyi idare etmekte daima zorlandığını dile getirmiştir. Ünlü Gazeteci Burhan Felek, siyasî parti liderlerinin demokrasi oyunu oynarlarken bir er sesinin "kendine gel" demesinden tedirgin olmalarını ve üzülmelerini "Bana da sıhhatim için iğne yapıyorlar, canım yanıyor, şikayet ediyorum ama katlanıyorum. İşte bugünkü durum bu." şeklinde değerlendirmiştir.

Cumhuriyet gazetesi ordunun uyarı mektubunu 3 Ocak 1980 tarihli nüshasında "Silâhlı Kuvvetlerin Görüşü Açıklandı" başlığıyla manşetten vermiştir. Aynı günkü "Olayların Ardındaki Gerçek" köşesindeki yorumda mektubun salt hukuk açısından açıklanmasının olanaksız olduğu, ordunun da toplumun bir parçası olduğu düşünüldüğünde, Türkiye'de ve dünyada hızla gelişen olaylardan etkilenmesinin doğal sayılması gerektiği belirtilmiştir. Uğur Mumcu 4 Ocak'taki "Uyarı Mektubu" başlıklı yazısında çok partili yaşama geçilen 1950 yılından bugüne kadar bir ihtilal ve üç ihtilal girişimi yaşandığını ve sekiz sıkıyönetim ilan edildiğini, her on yılda bir demokrasiye nokta olmasa bile, noktalı virgöl konulduğunu belirttikten sonra son mektubu "Silâhlı Kuvvetler Muhtırası" olarak tanımlamıştır. Oktay Akbal ile Ali Sirmen 4 Ocak tarihli yazılarında Demirel'in "Ben 35 günlük Başbakanım" sözleriyle uyarının muhatabı olmadığı şeklindeki yaklaşımını eleştirmişlerdir.

Siyasetin gerginleştiği ortamda, tansiyonu yükselten bir gelişme de 6 Nisan 1980 tarihinde Altıncı Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün görev süresinin dolması idi. 22 Mart 1980 günü TBMM, Anayasanın 95 inci maddesi gereğince Cumhurbaşkanı seçmek üzere toplandı. Fahri Korutürk'ün seçiminde bir araya gelen TBMM, aynı ilgiyi bu sefer göstermediği gibi, adaylarını bile belirleyememişti. 22 Mart'ta doğal olarak aday gösterilmediği için seçimler başka güne ertelendi. Bu tarihten itibaren TBMM sonu bir türlü alınamayan Cumhurbaşkanlığı seçim maratonuna giriyordu. Seçimin bir başka birleşime ertelenmesi ilk günlerde anlayışla karşılanmasına karşın, ileriki günlerde seçim turlarından bir türlü sonuç alınamaması gerginliği daha da arttırıyordu. Siyasî partiler devletin en yüksek makamını dahi siyasî çıkar ve beklenti üzerine kuruyorlardı. Korutürk'ün Cumhurbaşkanı seçilmesinde anlaşılan ve ortak iradelerini ortaya koyan CHP ve AP arasında, bu sefer tırmanışa geçen siyasî gerginlik nedeniyle bir uzlaşma ortamı kalmamıştı.

CHP'nin Cumhurbaşkanı adayı, 12 Mart Muhtırası'na imza atan eski Hava Kuvvetleri Komutanı emekli Orgeneral Muhsin Batur idi. Batur, Beşinci Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay tarafından kontenjan senatörü seçilerek parlamento'ya girmiş, senatörken CHP'ye geçmişti. AP'nin Cumhurbaşkanı adayı ise, 12 Mart'ın İstanbul Sıkıyönetim Komutanı emekli Orgeneral Faik Tütün idi.

Korutürk'ün görev süresi dolmadan önce Cumhurbaşkanlığı seçimi sonuçlandırılmamıştı. Batur, en çok oyu sağlıyor, ancak seçilmek için gerekli oya bir türlü ulaşamıyordu. 6 Nisan 1980 tarihinde Cumhurbaşkanlığı görevinin son bulması ile Cumhurbaşkanlığını vekaleten Cumhuriyet Senatosu Başkanı ve AP Senatörü, eski Dışişleri Bakanlarından deneyimli devlet adamı İhsan Sabri Çağlayangil yürütmeğe başlıyordu. Çağlayangil, Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı'na Üçüncü Ecevit Hükümetini sona erdiren seçimin ardından 6 Kasım 1979'da seçilmişti.

İhsan Sabri Çağlayangil'in AP'nin kurmaylarından oluşu, CHP'yi çileden çıkarıyor, Cumhurbaşkanlığı seçimini sonuçlandırmak için aceleyle sevk ediyordu. AP Genel Başkanı ve Başbakan Demirel ise, "Çankaya'da liyakat sahibi bir devlet adamının işleri yürüttüğünü, seçimin Anayasa kurallarına göre sürdürüldüğünü" söylüyordu, ama Cumhurbaşkanlığı seçimi çıkmaza girmişti.

Parlamentoyu hedef alan son bir darbe de 12 Mart döneminin Başbakanı Prof. Dr. Nihat Erim'in Kıbrıs Barış Harekâtının yıldönümü 20 Temmuz 1980 tarihinde İstanbul'da 4 teröristin açtığı yayılım ateşiyle katledilmesi idi. Bir parlamenterin öldürülüşünden üç gün sonra bu defa eski bir başbakan terörün kurbanı olmuştu. Bu olay, Türkiye üzerinde oynanan oyunların ne ilki, ne de sonuncusuydu. Yıllardır uygulanan bir Plânının sadece bir halkasıydı. Ve bu halkalar giderek sıklaşıyordu. Başbakan Nihat Erim'in cenaze töreninin yapıldığı gün, 23 Temmuz 1980 günü DİSK eski genel başkanı ve Maden-İş Sendikası başkanı Kemal Türkler de yaşamını yitiriyordu. Siyasî parti liderleri her iki olayla ilgili olarak, yine esasa taalluk etmeyen bilinen konuşmaları yapıyorlardı.¹⁷ Basın üzerine düşen görevi yaparak, özellikle siyasîleri "olaylar karşısında birleşmeye çağırın" yazılar yazıyordu.

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin yapmış olduğu, fakat adresinin kime verildiği bir türlü anlaşılamayan uyarı mektubunun ardından Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kenan Evren son bir uyarıyı da 30 Ağustos 1980 tarihinde Zafer Bayramı dolayısıyla yayınladığı mesajında açık bir dille yapıyordu:

"Ulusumuzun mutluluk ve huzuru uğruna seve seve üstlendiği sıkıyönetim hizmetini, çeşitli yerlerde çalışarak esas görevinden ayrı kalma pahasına da olsa, gece ve gündüz ara vermeden sadakatle ve gayretle

¹⁷ a.g.e. s.173

yürütmektedir. Bununla beraber, eğitimin ve savaş görevlerinin aksatılmaması için gösterilen bütün çabalara rağmen, birlikler üzerinde az da olsa yarattığı olumsuz etkileri ortadan kaldıracak için, iki yıla yaklaşan sıkıyönetim uygulamasına bir an önce son verilmesi gerektiğine inanmaktayız. Uygun yasal tedbirler alınmak suretiyle, normal düzene dönülmesini birçok defalar talep etmiş olmamıza karşılık, halen yürürlükteki yasalarımızın buna imkan vermediğini ve bu konuda yeni yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu görüşünü taşımaktayız. Ancak sıkıyönetim komutanlarının hiç olmazsa bazı sorunlarına çözüm getirebilmek üzere, yetkilerinin artırılması ile ilgili olarak sunulan yasa değişikliğinin meclislerimizden geçirilebilmesi için sarf edilen çabalarımız maalesef netice vermemiştir. Son 20 yılda, yurdumuzda, ortalama her iki yıla karşılık bir yıl sıkıyönetim uygulaması zorunluluğu ortaya çıktığına göre, nedenlerinin çok iyi bir tahlilden geçirilerek bir çözüm yolu bulunması gerekli görülmekte ve bu görevin de meclislerimize düştüğüne inanılmaktadır. Meclislerimizin aylardır çalışamaz ve Cumhurbaşkanı seçimi gibi çok önemli bir görevini yapamaz duruma getirilmiş olmasından derin ıstırap duyarken, ülkede huzur ve sükunun sadece sıkıyönetim komutanlarından beklenmesinin ve kısa sürede gerçekleşmemesi üzerine de, onların suçlanmasının insafla ve sağduyu ile bağdaştırılması elbette mümkün değildir. Nitekim, yurdumuzda olduğu gibi, anarşinin hüküm sürdüğü tüm ülkelerde, mücadele, ulusça verilerek yapılmakta ve ancak bu suretle üstesinden gelinebilmektedir. Tarihimizin, birlik ve beraberliğimize ait birçok güzel örneklerle dolu olmasına karşılık bugün böyle bir bütünleşmeyi sadece sözle istemekte, fakat ne yazık ki, asla gerçekleştirememekteyiz. Bütün bunlara ilave olarak, devlet otoritesinin düştüğü zafiyet de, anarşi ve terörün üreyip gelişmesine elverişli ayrı bir ortam yaratmakta, önceleri, öğrenci öğretmeninden, suçlu emniyet görevlisinden, evlat babadan çekinmekte iken, bugün bu düzen tamamen tersine dönmüş bulunmaktadır. Unutmamak gerekir ki, vatandaş devlet otoritesinin etkinliğini ve suçluların süratle cezalandırıldıklarını görmek ister. Ancak o zaman devletine güvenir, yardımcı olur ve beklenen bütünleşme de bu suretle sağlanabilir.”

Siyasî tarihçilere göre, Evren'in 30 Ağustos Zafer Bayramı dolayısıyla yayınlanmış olduğu bu bayram mesajı, 12 Eylül'den önceki son uyarı niteliğindedir. TBMM ortak birleşimlerinin kilitlendiği, Cumhurbaşkanı seçiminin aylardır çalışamaz duruma gelerek, bu çok önemli bir görevini yapamaz duruma getirilmiş olması TSK'nın bütün kademelerinde duyulan huzursuzluk derin ıstırap sözcüğü ile ifade edilirken, ülkede huzur ve sükunun sadece sıkıyönetim komutanlarından beklenmesinin ve kısa sürede gerçekleşmemesi üzerine de, onların suçlanmasının insafla ve sağduyu ile bağdaştırılması üzerinde önemle duruluyordu. Bu son uyarı mesajı adım adım yaklaşan askerî yönetimin de son habercisi olmuştu.

BİRİNCİ BÖLÜM

YASAMA FAALİYETLERİ

1. ASKERLİK, SIKI YÖNETİM VE GÜVENLİK

1.1 ÖĞRETMENLERİN, ASKERLİK HİZMETLERİNİ ER OLARAK KÖY İLKOKULLARINDA YAPMALARI İÇİN DÜZENLEME

1111 sayılı Askerlik Kanununa bir geçici madde eklenmesi hakkında kanun tasarısı ile Sivas Milletvekili Azimet Köylüoğlu'nun ve Erzurum Milletvekili Nevzat Kösoğlu ile 6 arkadaşının, Denizli Milletvekili Mustafa Gazalcı ile 15 arkadaşının, 1111 sayılı Askerlik Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve bu Kanuna bazı geçici maddeler eklenmesi hakkında 27.7.1970 tarih ve 1315 sayılı Kanunun geçici 6 ncı maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifleri ve Milli Eğitim ve Millî Savunma komisyonları raporları Millet Meclisinin 6 Haziran 1978 tarihindeki 154 üncü birleşiminde gündemin 43 üncü maddesinde ele alınmıştır.¹⁸ Raporun okunması kabul edilmemiş, Kanun teklifinin tümü üzerinde söz isteyen olmadığından doğrudan maddelerin okunarak oylanmasına geçilmiştir.¹⁹ Maddelerin de görüşülmesi gerek grup gerek kendi adına söz isteyen bulunmadığından yasa kabul edilmiştir. Yasanın kabul edilmesiyle söz alan Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu (Kayseri) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²⁰

“Efendim, bu yasayla ilkokul öğretmenleri köy ilkokullarında er olarak askerliklerini yapmak imkânına kavuşmaktadırlar. Halen kıtada bulunanlar da tercihlerini o yolda bildirirlerse, askerliklerini Millî Eğitim Bakanlığının göstereceği köy ilkokullarında yapabileceklerdir. Böylece, vatan evlatlarının yetiştirilmesi gibi çok şerefli bir hizmeti yerine getirerek ve aylıklarını Millî Eğitim Bakanlığından almaya devam ederek askerliklerini tamamlamış olacaklardır. Yüce Meclise şükranlarımızı sunuyoruz efendim,”

diyerek konuşmasını tamamlamış, meclis bu konuşmaya alkışlarla cevap vermiştir.

Bu kanunla bazı taşra okullarında boş olan öğretmen kadroları nedeniyle aksayan eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi öngörülmüştür. Yasayla, ilk öğretmen okulları veya öğretmen liselerinden mezun olarak ilkokul öğretmeni olmaya hak kazanmış ve bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Millî Eğitim Bakanlığı kadrolarında ilkokul öğretmeni olarak çalışmakta bulunan yükümlüler askerliklerine karar aldırarak şartıyla muvazzaf askerlik hizmetlerini yerine

¹⁸ **1111 Sayılı Askerlik Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun** (K.No.:2352 Kabul T.:22 . 6 . 1978, R.G.Sayı ve yayım Tarihi : 16331, 29 . 6 . 1978)

¹⁹ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2. c. 6, B. 154 (06.06 .1978), s. 192

²⁰ **a.g.e.** s.193

getirmek üzere (Yedek subay adayı olma hakkını kazanmış olanlar hariç) Millî Eğitim Bakanlığı emrine verilmişlerdir. Yasa bu öğretmenlerin askerlik hizmetleri süresince Millî Eğitim Bakanlığınca gösterilen köy ilkokullarında öğretmenlik yapmalarını hükme bağlamıştır. Bu süre sonunda terhislerinin ilgili askerlik şubelerince yapılacağını ifade etmiştir. Bu kanunda öngörüldüğü şekilde öğretmenlik yapmak istemeyenler ile öğretmenlik hizmetleri sırasında usulüne göre öğretmenlik mesleği ile ilişkileri kesilenler hizmetlerini er olarak tamamlamak üzere kıtalara sevk edileceklerin maaşları kesilecektir. Bu yasa Millî Eğitim Bakanlığı emrine verilen yükümlüler hakkında firar ve izin tecavüzü suçlarından dolayı Askerî Ceza ve Askerî Yargılama Usulü Kanunu hükümlerinin uygulanacağı belirtilerek, bu konularda yükümlünün görev yerine en yakın askerî mahkemeyi yetkili kılmıştır. Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Silâhlı Kuvvetlerde er olarak yükümlülüğünü yerine getirmekte olan ilkokul öğretmenlerinden Millî Eğitim Bakanlığı emrindeki köy ilkokullarında öğretmen olarak çalışmayı isteyenler geri kalan hizmetlerini Millî Savunma ve Millî Eğitim bakanlıklarınca ortaklaşa saptanacak esaslara uygun olarak köy ilkokullarında tamamlayıp, hizmet süresi sonunda terhis olacakları hükmü amir kılınmıştır.

1.2. GENERAL VE AMİRAL KADROLARINA DAİR KANUN TASARISI

926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 31 inci maddesinin (A) bendi ile 49 uncu ve ek geçici 14 üncü maddelerinin değiştirilmesine, 112 nci maddesinin üçüncü fıkrasının (d) bendinin yürürlükten kaldırılmasına ilişkin kanun tasarısı²¹ ve Plân ve Millî Savunma komisyonları raporları Millet Meclisinin 8 Haziran 1978 tarihinde 156 ncı birleşiminde gündemin 43 üncü sırasında görüşülmüştür.²² Raporların okunması kabul edilmemiş, Kanunun tümü üzerinde söz isteyen olmadığından doğrudan maddelerin okunarak oylanmasına geçilmiştir. Yasanın 49 ncu maddesi üzerinde söz alan Sayın Ethem Kılıçoğlu (Samsun) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²³

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu ile ilgili yasanın, şimdi müzakere etmekte olduğumuz maddesiyle ilgili bazı maruzatta bulunmak istiyorum.

²¹ **926 Sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun 31 inci Maddesinin (a) Bendi ile 49 uncu ve Ek Geçici 14 üncü Maddelerinin Değiştirilmesine, 66 ve 112 nci Maddesinin 3 üncü Fıkra (d) Bendinin Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Kanun** (K.No. 2159, Kabul tarihi : 28 . 6 . 1978, R.G. Sayı ve Yayım Tarihi :16338, 6.7.1978) 2159

²² **a.g.e.** s. 271

²³ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 6, B, 154 (08.06 . 1978), ss. 273-275

Bunlardan birincisi, bu maddenin acaba kapsamı nedir, üzerinde neden tartışılan bir maddedir, evvela onu ifade etmek istiyorum.

Tasarının, 2 nci maddesinin (a) fıkrası «Barışta, Türk Silâhlı Kuvvetlerinde general - amiral kadroları (b) bendinde gösterilen rütbe miktarlarına ait kontenjanları aşmamak, görev ve hizmet ile kadro ve teşkilât ihtiyaçları da dikkate alınmak suretiyle Genelkurmay Başkanlığınca saptanır» demekte ve (b) fıkrasında da, bu rütbelerin Kara Kuvvetleri Komutanlığına, Deniz Kuvvetleri Komutanlığına ve Hava Kuvvetleri Komutanlığına ayrılan kontenjanları tespit edilmektedir.

Tasarıda dikkat buyurulursa, tuğgeneralden tuğamirale, orgeneralden oramirale kadar olan rütbelerin yekûnu yani Türk Silâhlı Kuvvetlerinde barışta, 49 uncu maddenin (a) fıkrasında tatad edilen şekliyle 289 tuğgeneral - tuğamiral, tümgeneral - tümamiral, korgeneral koramiral, orgeneral - oramiral olacak demek.

Plân Komisyonunda, bu miktarlar saptanırken, Silâhlı Kuvvetlerin general ve amiral kadrolarındaki şişkinlik nazarı itibare alınarak, bu miktar 289'dan 272'ye indirildi.

Bilâhare, bundan önceki usul hakkında yaptığım konuşmada da ifade ettiğim gibi, akçalı bir iş, gelir artırıcı bir konu olmasına rağmen, Plân Komisyonunun esas komisyon olması iktiza ederken, her nasılsa bizden sonra Millî Savunma Komisyonuna gönderilmiş; sadece askerlikle ilgisi olması bakımından.

Burada ne gibi değişiklikler yapılmıştır? Burada miktar bakımından ve kontenjan bakımından Plân Komisyonunun tespitine uyulmuş. Buna bir diyeceğimiz yok. Yalnız, önemli bir değişiklik yapılmış ve böylece tasarıya uygunluk tesis edilmiş, fakat sayıda, biraz önce ifade ettiğim gibi bazı indirimler yapılmak suretiyle.

Değişik olarak ne yapılmış? Şimdi, iki komisyon arasındaki görüş farkı nereden doğuyor, onu ifade etmeye çalışacağım. Tasarıda, Kara Kuvvetleri Komutanlığı ibaresinin altında «Jandarma Genel Komutanlığı dahil» denmiş, yani Kara Kuvvetleri Komutanlığına ayrılan 8 oramiral, orgeneral; 24 korgeneral, koramiral; 52 tümgeneral, tümamiral ve 112 tuğgeneral, tuğamiral dağılımı, Deniz Kuvvetlerine 2, 4, 8, 20 - sıra ile orgeneralden, oramiralden başlıyorum - Hava Kuvvetlerine 3, 8, 16, 32 şeklinde Plân Komisyonunda bir değişiklik yapılmış, ne yapılmış Jandarma Genel Komutanlığı, Kara Kuvvetlerine dahil olma durumundan çıkarılmış, ayrıca onun da kendisine göre tuğgeneral, tümgeneral, korgeneral, orgeneral kontenjanları tespit edilmiş. Nasıl tespit edilmiş? Bu şişkinlik azaltılmak suretiyle Jandarma Genel Komutanlığına

da böyle bir kadro verilmesi, kontenjan tanınması ilke olarak kabul edilmiş. Şimdi, denecek ki ve deniliyor ki; Jandarma, Kara Kuvvetleri Komutanlığına dahildir. Onu ayrı bir kuvvet komutanlığı gibi telâkki etmek yanlıştır; bu, yasalara da aykırıdır. İlk nazarda doğru gibi görünen bu iddia, aslında tamamen yanlıştır. Neden yanlıştır? Çünkü jandarma - biraz sonra Anayasa Mahkemesinin esbabı mucibe kararının bununla ilgili kısmını da okuyacağım- bir tank sınıfı değildir, bir süvari sınıfı değildir, jandarma ayrı bir kuvvet komutanlığı da değildir. Ne bakımdan? Türk Silâhlı Kuvvetlerindeki bünyesi bakımından. Yani, bir Deniz Kuvvetleri Komutanlığı gibi, bir Hava Kuvvetleri Komutanlığı, bir Kara Kuvvetleri Komutanlığı gibi Jandarma Genel Komutanlığını tavsif etmek yanlıştır. Ama, Jandarma Genel Komutanlığının özelliği nedir? Jandarma Genel Komutanlığının tank sınıfından, süvari sınıfından ayrılığı, ayrıcalığı nedir? O, yasalarımızda gayet sarîh. Çünkü, jandarma teşkilâtı 1706 sayılı Kanunla kurulmuştur; ama, hiçbir kanunla kurulmuş bir kuvvet komutanlığı yoktur. Sonra, Jandarma Genel Komutanlığı ayrı bir bütçesi olan bir komutanlıktır. Bir de şu söyleniyor, deniyor ki (En çok askerlerden ve bu işin iç yüzünü çok iyi bildiğine inandığım kimselerden aldığım bilgi) «Jandarmaya biz bir orgeneral kadrosu versek, bir tahsis yapsak, acaba jandarmadan da bir orgeneral gelir de Jandarma Genel Komutanı olur mu?» Bu, yanıltıcı bir savunmadır, 1706 sayılı Kanunda bu gayet sarîhtir. Jandarmaya Genel Komutan olacak kişi, orgeneral veya korgeneral rütbesindeki, Kara Kuvvetlerine mensup olan kişidir, kim atanırsa odur. Binaenaleyh, «Jandarmadan buraya gelecek» diye bir kanaat yanlıştır. Şimdi muhterem arkadaşlarım, yasaların, her şeyden önce Anayasaya uygun olması şarttır. İşte bugünkü tatbikat, yani jandarmayı Kara Kuvvetleri Komutanlığı içinde gösteren tatbikat, jandarma sınıfı içinde yükselmeleri lazım gelenler - aldıkları sicil- bakımından, değerlendirme bakımından - şimdiye kadar tatbikatta mağdur edilmekte; çünkü, Askerî Sicil Yönetmeliğine göre yapılan değerlendirme, Askerî Şûrada değerlendirme yapılırken, yine Askerî Şûra çalışmaları hakkındaki Kanuna göre, jandarmanın terfi tefeyyüzü mevzubahis olduğu sırada, Jandarma Genel Komutanı da davet ediliyor, 10 kişiden ibaret olan değerlendirme, Şûra; Kara Kuvvetlerine, yahut Deniz Kuvvetlerine, Hava Kuvvetlerine bir general, amiral atanınca yapılan değerlendirmede 10'a taksim edilirken, değerlendirmeyi bulabilmek için, jandarmanın terfi tefeyyüzü mevzubahis olurken, Jandarma Genel Komutanı da alakalı diye davet edildiğinden, 2'ye bölünmekte, böylece jandarmanın terfi tefeyyüz imkânı fiilen ortadan kalkmaktadır. Şimdi, Anayasa Mahkemesine... İşte böyle bir durumda hakkının elinden alındığı, mağdur olduğu kanaatine varan ilgililer, önce Yüksek Askerî Mahkemeye müracaat etmiş, orada davayı kazanmışlar; fakat neticesi alınamamış, Yüksek Askerî Mahkeme Anayasa Mahkemesine başvurmuş, Anayasa Mahkemesi jandarmanın, gördüğü vazife itibarıyla, teşkilâtı itibarıyla, bağlı bulunduğu Bakanlık itibarıyla, Jandarma Kara Kuvvetleri camiası içinde

mütalaa edilemeyeceği kanaatine, kararına varmış ve bu karar da Resmi Gazetede neşredilmiştir. Şu hale göre, yasada Jandarmayı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı içinde mütalaa etmek Anayasaya aykırıdır, biz Plân Komisyonu olarak bizim metnimizin benimsenmesi hususunda bir de önerge vermiş bulunuyoruz. Yüce Heyetinizin iltifat edeceği ümidi ve kanaatiyle saygılar sunarım.”

Samsun Milletvekili Ethem Kılıçoğlu’nun konuşmasını müteakip, MHP Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁴

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Ben eski bir askerim, kanaatlerimi de ekleyerek söyleyeceğim. (CHP sıralarından «eski emekli» sesleri) Evet, emekli bir askerim, ama eskimedim daha; enerjim, kafam, dinamizimim yerinde. İç Hizmet Kanunu Silâhlı Kuvvetleri sayarken, deniz, kara, hava diye 3'e ayırır ve jandarma sınıfını da Silâhlı Kuvvetler meyanında mütalaa eder. Bu bir vakıa. Ancak, yılların uygulamasında bende doğa gelen kanaat odur ki, nasıl güçlü ağaçların gölgesinde fidan büyümezse, jandarma sınıfından da general olabilmek imkânı da şansa kalmıştır; Askerî Şûranın takdirine kalmıştır veyahut da Erkânı Harbiye Reisinin takdirine kalan bir keyfiyettir. Böyle takdire kalan değil, bu sınıfa da, biz grup olarak bir kontenjan ayrılmasını yerinde buluyoruz. Üstelik, Silâhlı Kuvvetlerden farklı olarak, jandarma sınıfı teknik bir sınıftır. Silâhlı Kuvvetlerden farklı yönü vardır; idarede gelişen insanlardır, bir yönüyle hukuki nosyonu olan kişilerdir de. Böylece, farklı bir sınıfta tüm Türkiye'yi kapsayan, memleketin iç güvenliğiyle, hudutlarıyla, güvenliğiyle ilgili olan bir sınıfta bir teşvik priminin verilmesi kanaatindeyiz, iltifat marifeti artırır derler; bir sanat nerede rağbet görmezse göç eder derler; bendeki ve Grubumdaki kanaat odur ki, jandarma sınıfında general olabilmek, Sayın Erkânı Harbiye Reisinin, Askerî Şûranın takdirine kalan keyfiyet olduğu için, çok kere general yapılmadığı vakıadır. Tümgeneral olmak hayallerden geçen bir şeydir, varsa da çok azdır. Evet, Silâhlı Kuvvetlerden maduttur, bir cüzü tamdır, biri diğerine lazım-ı gayri müfarittir. Siz anlamazsınız yani bu tabiri; ayrılmasına imkân yoktur; ama general olabilme babında bu sınıfa bir kontenjan ayrılmasını; bu sınıfta heves, teşvik ve arzuları artırmak yönünden faydalı mütalaa etmekteyiz. Yüce Meclisiniz kabul ederse eder, etmezse biz arzularımızı arz etmiş bulunuyoruz, kanaatlerimizi arz etmiş bulunuyoruz. Takdir sizlerindir.”

Konya Milletvekili İhsan Kabadayı’nın konuşmasından sonra MSP Grubu adına Oğuzhan Asiltürk (Ankara) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁵

²⁴ a.g.e. s.275

²⁵ a.g.e. ss.275-276

“Muhterem Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bugün burada arkadaşlarımızın işaret ettiği hakikaten pek önemli bir konuda hizmet yapmış bir arkadaşınız, hizmette bazı müşküllerle karşılaşmış ve bunun çözümünü aramış bir arkadaşınız olarak, pratikte faydalı olacağına inandığım ve gördüğüm kadarıyla Meclisin bütün gruplarının da iştirak etmek temayülünde bulunduğunu anladığım bir hususta fikirlerimi arz etmek istiyorum. Değerli arkadaşlarım, evvela jandarmanın ne olduğunu net olarak ifade etmek gereğini duyuyorum. Jandarma, Kara Kuvvetlerinden bir kuvvet değildir, Kara Kuvvetlerine bağlı bir sınıf da değildir. Jandarma, ihtiyaç duyulduğu için, silâhlı bir kuvvet olarak emniyet ve asayiş hizmetlerini görmek için 1706 sayılı Kanunla kurulmuş ve muhtelif bağlılıkları olan bir silâhlı kuvvettir. Bu bağlılıklar 3 türdür: Bir tanesi, Millî Savunma Bakanlığına bağlılığı, diğeri Genelkurmay Başkanlığına bağlılığı, bir üçüncüsü de İçişleri Bakanlığına bağlılığıdır. Jandarmanın, Millî Savunma Bakanlığına bağlılığı lojistik yöndendir. Yine Jandarma Genel Komutanlığının Genelkurmay Başkanlığına bağlılığı eğitim yönündendir. Jandarmanın, İçişleri Bakanlığına bağlılığı da hizmet yönündendir. Jandarma Genel Komutanlığı, emniyet ve asayiş tesis etmek bakımından İçişleri Bakanlığına bağlı özel kanunla kurulmuş silâhlı bir kuvvettir. Görevleri nedir? Görevleri, emniyetin, asayişin teminidir. Jandarma subayları özel olarak, emniyet ve asayiş hizmetlerinde ihtisas sahibi olarak yetişirler, yetiştirilirler. Bu bakımdan, diğer Kara Kuvvetleri bünyesindeki sınıflarla beraber mütalaa edilmeleri mümkün değildir. Şöyle yanıltıcı bir kıyas yapılır: Kara Kuvvetleri içerisindeki diğer sınıflar nazarı itibara alınarak, «Bakın filan sınıftan şu kadar albay bu sene general olmuş, jandarmadan ondan daha fazlası terfi etmiş» denir. Halbuki bu kıyas yanıltıcı bir kıyastır; çünkü jandarma, kuruluş kanunu itibariyle Kara Kuvvetlerine bağlı değildir ki, onlarla beraber mütalaa edilebilsin; 1706 sayılı Kanun, kesin olarak jandarmanın hangi görevle kurulduğunu tespit etmiştir. Ayrıca, bir başka husus daha vardır: Hepiniz, şimdiye kadar Bütçe Plân Komisyonunda tecrübeli arkadaşlarımız gayet iyi bilirler, Jandarma kadroları olarak kadrolar ayrılır. Yani, her sene Bütçe Plân Komisyonunda 14 tane kadro ayrılır. Görevde kaldığım 3 yıllık İçişleri Bakanlığı döneminde 14 tane general kadrosunu Bütçe Plân Komisyonundan aldık; ama maalesef bu kadroları kullanmak imkânı hâsıl olmadı. Neden olmadı? Çünkü, jandarma generallerinin terfiinde, mevcut tabloda Kara Kuvvetleri Komutanlığı zikredilirken, parantez içerisinde «Jandarma Genel Komutanlığı dahil» ibaresi kullanıldığı için, Jandarma Genel Komutanlığının kadroları, Kara Kuvvetleri kadroları içerisinde mütalaa edildi; bu tablodaki Kara Kuvvetleri Komutanlığı içerisinde jandarma mütalaa edildiğinden dolayı jandarma generalleri terfi edemediler. Jandarma Genel Komutanlığının terfi sırasında olan generalleri, eğer Şûraya girerken düşük puan almış olarak girerlerse, zaten terfi

edemezler; halbuki, maalesef tatbikatta ikinci sırada giren, aldığı puan itibariyle ikinci sırada Şûraya giren generalimiz dahi emekliye ayrılmıştır. Neden? Çünkü, Kara Kuvvetleri bünyesi içerisinde mütalaa edildiği için, Kara Kuvvetlerinin de kendi generallerinin haklı olarak tabii, terfiinde öncelik tanıdıkları için, jandarma generallerinin terfi etmeleri mümkün olamamıştır. Pratikte bu olamamıştır. Üç sene müddetince Yüce Meclise kanun sevk etmiş, mücadele etmiş bir arkadaşınızım; kanunlar kadük olmuştur. Ancak şimdi, Bütçe Plân Komisyonu, gayet yerinde olarak, gayet isabetli bir ayırım yapmıştır. Bu ayırım neticesinde Jandarma Genel Komutanlığının kadroları, tabloda Kara Kuvvetlerinden ayrılmış ve 14 tane, yine sizin bütçede verdiğiniz kadroların bu sefer yerine tahsis edilebilme imkânı hâsıl olmuştur. Bundan sonra, seferde ve hazarda, hatta hazarda da seferdeki gibi çalışan jandarma generallerinin, emniyet ve asayiş mevzularında ihtisas sahibi generallerinin terfi imkânları sağlanmış olmaktadır. Bu doğru bir şeydir, haklı bir şeydir. Bu haklı ve doğru talebi Bütçe Plân Komisyonu kabul ettiği halde, Millî Savunma Komisyonuna gittiği zaman, orada yeterince bilgi verilmediği için, yeterince mesele aydınlatılmadığı için zannediyorum, Bütçe Plân Komisyonunun bu teklifi reddedilmiştir. Halbuki bu teklif, 3 yıllık görev sıramda her hükümetin Bakanlar Kurulunun imzasıyla bu Meclise getirilmiş olduğu halde, maalesef, ifade ettiğim gibi, kanunlaşma imkânına sahip olamamıştır. Değerli arkadaşlarım, jandarmanın hakikaten mütehassıs emniyet ve asayiş hizmetlisi olarak yetişen görevlilerine bu terfi imkânının verilmesi lazımdır. Hele asayişin kol gezdiği günümüzde bu imkânların yeterince verilmesi zaruri olarak mütalaa edilmek icap eder. Yüce Meclisin, bu hususta Bütçe Plân Komisyonunun daha önceki hükümet tasarıları paralelinde olarak hazırlamış olduğu bu teklifine katılacağına inanıyorum, bunun hizmet olacağına inanıyorum.

Yüce Meclisi bu düşüncelerle saygıyla selamlıyorum.”

Ankara Milletvekili Oğuzhan Asiltürk’ün konuşmasından sonra, AP Grubu adına Ahmet Buldanlı (Muğla) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²⁶

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; görüşülmekte olan, Silâhlı Kuvvetlerin içindeki jandarma sınıfının kadroları hakkındaki kanun üzerinde Adalet Partisi Grubunun görüşünü arz etmek istiyorum. Biliyorsunuz ki, jandarma sınıfı Türk Ordusu içerisinde muvazzaf ordunun bir cüzü olarak gösterilmiştir. Ancak, ifa ettiği görev itibarıyla Ordunun diğer sınıflarıyla hiçbir gün ilgisi ve alakası yoktur. Yalnız subay menşei, erat menşei, Ordunun diğer sınıfları gibi aynı kaynaktan faydalanmakta, Ordu İç Hizmet Kanunu gereğince görev ifa etmekte, askerî kanunlar gereğince talim ve terbiye etmekte, ancak ifa ettiği görev itibarıyla tamamen adlî ve emniyete müteallik vazife gören bir sınıf-

²⁶ a.g.e. s. 277

tır. Jandarma Nizamnamesi, jandarmanın tarifini şöyle yapmaktadır:«Jandarma, Türkiye'de umumi emniyet ve asayiş korumaya memur silâhlı inzibat kuvveti» demektedir. Bu, Jandarma Nizamnamesinin tarifidir. «Türkiye'de umumi emniyet ve asayiş korumakla mükellef silâhlı inzibat kuvvetidir» diyor. Yani, iç emniyeti korumak gayesiyle kurulmuştur ve tamamen Fransız Jandarmasından örnek alınarak hizmet görmektedir. Kuruluşu bir Fransız generali tarafından yapılmıştır, vazifesi, Fransız Jandarmasına göre tayin ve tavsif edilen esaslarla yapılmaktadır. Bunun yanında, memleketin ihtiyaçları büyüdükçe, jandarma sınıfında da kadrolar genişlemiştir. Erat kadrosu, astsubay kadrosu, subay kadrosu genişlemiş ve bugün bir korgeneral veya orgeneral kumandasında bir güç, kuvvet haline gelmiştir. Kendine mahsus görev ifa etmesi dolayısıyla bir ihtisas sınıfıdır. Bir Kara Kuvvetleri subayının, bir hava subayının, bir deniz subayının jandarma görevi ifa etmesi mümkün değildir. Neden değildir? Çünkü jandarma, emniyet ve asayiş müteallik hukuk kaideleriyle, hukuki nizamla yakalama, tevkif, ihzar, basit manada hukuk hazırlama soruşturması yapmak, tevkif etmek, takip etmek, tenkil etmek göreviyle mükelleftir. Ordunun hiçbir sınıfında böyle bir görev yoktur. Bu olmadığına göre, herhangi bir sınıf subayının jandarma sınıfının başına getirilip kumandan yapılması meslekte hizmeti aksatmaktadır. Bu böyle olunca, hizmetin normal şartlarla yürümesi, iyi yürümesi; jandarma, yüklendiği bütün görevleri normal ifa edebilmesi için, bu sınıf subaylarına tanınan kadro haklarının genişletilmesi ve jandarma sınıf subaylarının münhasıran karakol kumandanlığından genel kumandanlığa kadar bütün subayların, generallerin, amir ve memurlarının kendi sınıf subayları arasından seçilmesi lazımdır. Bir jandarma subayı, ifa ettiği vazife dolayısıyla eskiden zaman zaman piyade kıtalarında bir kara subayı gibi hizmet görürdü. Şimdi bu görev kaldırıldı, binaenaleyh jandarmanın tek başına bir sınıf olduğu kabul edildi. Tek başına sınıf olduğu kabul edilmesine rağmen, hâlâ Jandarma Genel Kumandanlığının başına diğer kuvvet kumandanlarından birinin getirilmesi ve bu suretle kadroların dar tutulup, kurmay hizmeti gören bir jandarma kurmay subayının, kadro olmaması sebebiyle emekliye ayrılması, jandarmanın hizmetinin gereği gibi yürümesine engel olmaktadır. 1977 Ağustosunda 4 jandarma generali kadrosuzluk sebebiyle emekliye ayrıldılar. Bunlar, jandarma sınıfının içerisinde 30 yıl hizmet vermiş, ihtisas erbabı mükemmel subaylar idi. Kadroları Kara Kuvvetleri Kumandanlığında mütalaa edildiğinden, bu arkadaşlarımız terfi ettirilemedi ve çok genç yaşta, 46 yaşında, 48 yaşında generallerimiz emekliye ayrıldı. Bu suretle, memleketin emniyet ve asayiş en muhtaç olduğu bir devirde, en yetişmiş subayların kadrosuzluk sebebiyle emekliye ayrılması, jandarma kuvvetlerinin tekâmülüne, yükselme-sine, iyi hizmet görmesine mani olmaktadır. Ya jandarma sınıfını, temelli, Kara Kuvvetleri sınıfında mütalaa ediniz, bağlılık itibarıyla, hizmet itibarıyla İçişleri Bakanlığından ayırınız veya bugünkü gibi adlî görev, amme asayiş görevi görüyorsa, müsteşarlık, kumandanlık olarak kendi içinde yetiştirdiği subaylarla idaresine imkân veriniz.

Bu bakımdan, 'Bütçe Plân Komisyonunun kabul ettiği, Jandarma Kuvvetleri için tanzim ettiği metnin kabul edilmesi, jandarma sınıfının salim ve iyi bir hizmet vermesine imkân verecektir. Bu hususu arz eder, saygılar sunarım.”

Buldanlı'dan sonra söz alan Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık (Bursa) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁷

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Hiç şüphesiz, burada söz alan arkadaşlarımın bu konuya değinmekte büyük bir isabet gösterdiklerine ben de kaniim. Silâhlı Kuvvetler, memleketin iç güvenliği gibi bu nevi konularda milletvekilleri arkadaşlarımızdan ne kadar çok öneri, ne kadar çok görüş alır isek, memleketi yönetecek kuralları bulabilmekte, yasaları yapabilmekte o kadar isabetli adımlar atabilme olanağını buluruz. Değerli arkadaşlarım, burada, Jandarma Kuvvetleri için özel bir kontenjan ayrılması lüzumuna değindiler. Bu meseleyi, izin verirseniz iki açıdan incelemek imkânı olduğunu belirtmek isterim. Bir tanesi genel ilke olarak nedir? Hakikaten her ilke kendi kuruluşlarını kendi geleneklerine göre, içinde bulunduğu koşullara göre, kendi zihniyetine göre saptar. Onun için Kara Kuvvetleri içinde muhakkak Jandarma Kuvvetleri değerlendirilmelidir diye değişmez bir ilke olabileceğini iddia etmek mümkün değildir. Böyle düşünenler olabileceği gibi, başka türlü düşünenler de olabilir. Fakat, bundan hareket ederek Jandarma Kuvvetleri hiçbir zaman Kara Kuvvetlerinin içinde değerlendirilemez diye de bir hükme varmak, zannediyorum kabil değildir. Değerli arkadaşlarım, bu, bilhassa bu son söylediğim şıkkı savunan arkadaşların, bu savlarında, Anayasa Mahkemesince son defa yayınlanmış olan bir karara değindiler. Bu kararda, bir işlemin iptal edildiği doğrudur. Fakat bu kararı inceleyecek olursak, birazcık daha derinliğine gözden geçirecek olursak, burada Anayasa Mahkemesinin Jandarma Kuvvetlerinin Kara Kuvvetleri Komutanlığı içinde mütalaa edilmesini reddet-tiğini değil, bilakis bunu benimsediğini görürüz. Bu hususta, izin verirseniz, vaktinizi almama rağmen size Anayasa Mahkemesinin kararını söyleyeyim : «Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 49 uncu maddesinin 1 inci fıkrasının (a) bendi ile aynı yasa ile değişik 54 üncü maddesinin Anayasaya aykırı olmadığına, bu hükümlere yönelen itirazın reddine oybirliği ile karar verilmiştir.» Burada oybirliği ile verilmiş bir madde var. 49 uncu maddenin (a) fıkrası nedir? «Silâhlı Kuvvetlerde Jandarma Genel Komutanlığı dahil general ve amiral kadroları Silâhlı Kuvvetlerin hizmet ihtiyacına göre Genelkurmay Başkanlığınca tespit olunur.» Demek oluyor ki, sayın milletvekilleri, Anayasa Mahkemesinin kararına dayanarak hiçbir zaman Jandarma Kuvvetlerinin Kara Kuvvetleri içinde mütalaa edilemeyeceğini iddia etmeye imkân yoktur. Eğer Anayasa Mahkemesinin kararına saygı göstererek bir karar vermek gerekiyor ise, burada bize kalan tek yol Jandarma Kuvvetlerinin Kara Kuvvetleri içinde

²⁷ a.g.e. ss.277-280

değerlendirilebileceğini kabul etmektir. Bu hususu belirtmeyi kendime bir görev biliyorum. Ama, buna rağmen, Anayasa Mahkemesinin reddettiği bir husus da vardır. Bu nedir? İzin verirsiniz bunu da size düşündüğüm gibi arz edeyim. Anayasa Mahkemesinin reddettiği şey şudur : Generallerimizin terfii geldiği zaman, her sınıf general kendi bünyesi içinde aldıkları notlara göre değerlendirilmektedir. Hava Kuvvetleri generalleri bir Deniz Kuvveti generaliyle mukayese edilerek sıralanmamakta, Hava Kuvvetleri generalleri kendi aralarında sıralandırılmakta, Kara Kuvvetleri generalleri kendi arasında, Deniz Kuvvetleri kendi arasında sıralanmaktadır. Fakat Jandarmada bir istisna vardır. Jandarma Kuvvetleri generalleri Kara Kuvvetleri generalleriyle birleştirilerek ikisi bir bütün kabul edilmekte. Burada bir haksızlık olduğu zannediyorum ki açıktır. Anayasa Mahkemesinin bu kararını bu şekilde değerlendirmek doğrudur. Neden? Çünkü, Jandarma generalleri tabiatıyla Kara Kuvvetleri generalleri adedine göre azdır. Az olan bir sınıfı, çok kalabalık olan bir sınıf içinde değerlendirebilerseniz, bu arkadaşların ön sıralarda yer alabilme olanağından hakikaten yoksun bırakmış olursunuz. Bu bir aksaklıktır. Bir ikinci aksaklık da, şekli dahi olsa gene gözden kaçmayan bir aksaklıktır; çünkü, bundan evvelki bir yönetmeliğe göre, Yüksek Askerî Şûrada, generallerin terfileri için değerlendirme yapılırken Genelkurmay Başkanının oy hakkı 150, Kuvvet Komutanlarının oy hakkı 125, diğer üyelerin hakları 100 idi. Böyle olunca, kuvvet komutanı seviyesinde de olmadığından, tabiatıyla değerlendirmede jandarma sınıfına mensup olan kimseleri yakından tanıyan insanların notları, etki itibarıyla diğerlerininkinden az olmaktadır. Bu da gözden kaçmamıştır ve yapılan yeni bir değişiklikle, zannediyorum ki bundan hepimiz memnun olacaksınız, Yüksek Askerî Şûrada oy veren kimseler, sıfatları, rütbeleri ne olursa olsun, eşit tutulmuştur ve puan yetkileri (100) olarak saptanmıştır. Bu şekilde jandarma kuvvetlerine mensup generallerimizin terfilerinde de, sırf bu değerlendirme notlarından doğan farkların giderilmesi olasılığı da sağlanmıştır. Geriye ne kalıyor mahzurlu olarak? Geriye, küçük bir sınıfın büyük bir bütün içinde alınıp değerlendirince, mukadder olarak aşağı sıralarda yer almaları ve dolayısıyla da terfi olanaklarının büyük ölçüde tıkanması. Bunun için de Hükümetiniz bir çare bulmuştur. Bundan böyle Yüksek Askerî Şûraya gelindiğinde, Jandarma Kuvvetlerine mensup generallerimiz Kara Kuvvetlerine mensup generallerimizle birlikte değerlendirilmeyecektir. Doğrudan doğruya Jandarma Kuvvetlerine mensup generallerimiz kendi aralarında değerlendirilecekler, Kara Kuvvetlerine mensup generallerimiz de kendi aralarında değerlendirilecektir ve Jandarma Kuvvetlerine mensup kaç generalimiz olması gerekiyor ise, ona göre, Kara Kuvvetlerinden değil, jandarma generalleri terfi ettirilecektir. Bu şekilde, arkadaşlarımızın bugüne kadar belki, bu yasadan doğmuş olan huzursuzlukların, haksız gibi gözüken durumların izalesi mümkün olacaktır ve Hükümetiniz bunu, Silâhlı Kuvvetlerimiz bunu kendisi için bir görev bilmektedir. İyi niyetle de bazen yanlış şeyler yapılabilir. Hiçbirinizin bu

mercilerde karar alan kimselerin iyi niyetinden şüphe etmediğinizden de eminim, ama buna rağmen uygulamalarda istemeyerek bazı hatalar yapılmış olabilir. Bu kaniya ben de varmışımdır ve sizi temin ederim ki, bundan böyle Yüksek Askerî Şûrada bu nevi olaylara olanak verilmeyecektir. Bütün Yüksek Askerî Şûra üyeleri tam seviye oy kullanacaktır. Genelkurmay Başkanının orada herhangi bir başka üyeden daha fazla bir vaziyeti olmayacaktır, Başbakanın daha başka bir vaziyeti olmayacaktır, Millî Savunma Bakanının başka türlü vaziyeti olmayacaktır, kuvvet kumandanlarının bir başka türlü vaziyeti olmayacaktır. Eşit haklarla oturmuş, aynı değerde not verecek arkadaşlardan oluşmuş bir Yüksek Askerî Şûra kurulacaktır. Böyle bir ortamda Jandarma Kuvvetlerine mensup arkadaşlarımızın haklarının istemeyerek dahi zayi olması büyük bir ölçüde önlenmiş olacaktır. İkincisi, bu arkadaşlarımız Jandarma Kuvvetlerine mensup general arkadaşlarımız kendi aralarında değerlendirileceğinden ve jandarmada gereken ihtiyaca göre terfi ettirileceğinden, artık Kara Kuvvetlerindeki kimselerin onlara tercihen terfi ettirilmesi gibi bir durum da ortada kalmayacaktır. Bütün buna rağmen, neden bu cetveli ayrı koymuyoruz diye bir sual gelebilir aklı. Bu sualin de cevabını size izninizle kendi düşündüğüm gibi izah etmek isterim. Değerli arkadaşlarım, Türk milleti -hepimiz övünürüz- gelenekleri tarihin köklerine gitmiş, çok derinliklerine gitmiş bir ülkedir. Bizim bazı geleneklerimiz olmuştur. Bunlar artık özdeşleşmiştir, bunları birbirinden ayırmaya imkân yoktur. Kara Kuvvetleriyle, Jandarma Komutanlığı böyle bir özdeşleşme içinde bugüne kadar yaşamıştır. Bu bizim bünyemiz dedir. Bugün bilirsiniz Jandarma Kuvvetleri başka ülkelerde olduğu gibi, sadece ve sadece iç güvenlikle sorumlu bir kuvvet değildir. Hepiniz bunu gayet iyi bilirsiniz, Jandarma Kuvvetlerimiz aynı zamanda hudutlarımızın da bekçisidir. Hudutlarımızın bekçisi olan bir şeyi tamamen Genelkurmaydan, Silâhlı Kuvvetlerden ayrı bir kadro gibi değerlendirme olanağı hakikaten çok zordur. Bunun dışında bir şey daha arz etmek isterim. Bugün burada konuştuğumuz konu, sadece generallerin terfiyle ilgilidir; ama bütün yasalarımız, Kara Kuvvetleriyle, Jandarma Kuvvetlerini bir arada mütalaa ettirsin, herhangi bir maddemizi açarsanız açınız, İç-Hizmet Kanununa bakınız, 926 sayılı Kanuna bakınız, bunlarla ilgili bütün kanunlara bakınız, orada, Kara Kuvvetleriyle, Jandarma Kuvvetleri daima birlikte mütalaa edilmiştir. Eğer, bu görüşü terk edip, geleneklerimizi inkâr edip, «Yeni bir gelenek, yeni bir düzen içindeyiz, yeni devletlerle ahbaplık ediyoruz, onların düzenine uyalım, değiştirelim» deseniz bile, o zaman dahi zannediyorum ki, burada bir cetvel üzerinde bir değişiklik yapmadan evvel, doğrudan doğruya bu yasalarımızın felsefesi üzerinde, bunları tümünden ele alıp, Jandarmayla, Kara Kuvvetlerini birbirinden ayırmak gibi uzun vadeli bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Bir cetvelin üzerinden, Jandarmayla, Kara Kuvvetlerini ayırmakla, Jandarmayla, Kara Kuvvetlerini tüm olarak ayırdığını sanmak hakikaten mümkün değildir. Onun için, benim bütün temennim, buradaki kaygılar anlaşılmıştır ve gerekli tedbirler alınmıştır. Jandarma Kuvvetlerine

mensup generallerimizin Kara Kuvvetleriyle birlikte mütalaa edilip, değerlendirilmesi önlenmiştir. Oylamalarda, Jandarma Kuvvetlerine mensup generallerimiz için aleyhte olabilecek oylama sistemleri değiştirilmiştir. 100 puandan üstün Yüksek Askerî Şûra üyeleri hem seviye bir not verilmesi yoluna gidilmiştir. Bütün yasalarımız, Jandarma Kuvvetleriyle, Kara Kuvvetlerini birlikte mütalaa edecek şekilde yapılmıştır, öyle bir madde görürsünüz ki, orada, «Jandarma Kurmay Başkanı Ordudan atanır» der, Kuvvet Kumandanının, Jandarma Genel Komutanının kim olacağını söyler. Değerli arkadaşlarım, bundan başka, bir hususu daha söylemek lazım. Jandarma Genel Komutanlığını behemehal jandarmadan gelmiş bir generalimize tevdi etmenin şartı, yasamızın hiçbir tanesinde yoktur. Bu bütün generaller arasında yapılabilecek bir şeydir. Böyle bir durumda eğer Jandarma Genel Kumandanı Kara Kuvvetlerine mensup bir arkadaşımızdan seçildiği takdirde atayacağımız kadrodaki orgeneralin görevi ne olacaktır? Görüyorsunuz ki, her yönden, hangi yönden alırsak alalım varılmak istenen amaçla, bu amaca varabilmek için ortaya sunulmuş olan öneri arasında vazgeçilmez bir irtibat yoktur. Sizin kaygılarınız bizim kaygılarımızdır. Bu kaygılar sizin kaygılarınız değildir; hepimizin kaygısıdır, Türk ulusunun kaygısıdır. Biz bunları karşılamayı kendimize sizlere karşı, milletimize karşı olan ödevimizin bir icabı biliriz. Fakat bütün yasalarımız jandarma ile Kara Kuvvetlerini bir arada mütalaa ederken, tek bir cetvelde bir generaller terfiinde bunu ayırarak ortaya birbiriyle bağdaşmaz, düzeni bazen o, bazen bu gibi hareket eden bir ortam yaratmamaya çalışmalıyız. Ben bütün bu düşüncelerimle bu maddenin Millî Savunma Komisyonu tarafından önerilmiş olan şekilde kabul edilmesini tasviplerinize sunmak isterim. Beni dinlediğiniz için de teşekkürlerimi arz ederim.”

Millî Savunma Bakanın konuşmasından sonra söz isteyen Samsun Milletvekili Ethem Kılıçoğlu Millî Savunma Bakanına aşağıdaki soruları sormuş ve sorularla ilgili şu konuşmayı yapmıştır:²⁸

“Sorularımı şöylece sıralıyorum:

1. Sayın Millî Savunma Bakanı konuşmalarında, Jandarma Genel Komutanlığını; Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı gibi ayrı bir kuvvet komutanlığı olarak kabul edenlerin kim olduğunu lütfen söylesin.

2. Anayasa Mahkemesi neyi iptal etti? Eğer jandarma, eskiden olduğu gibi, Kara Kuvvetleri Komutanlığına dahil, şeklinde, «Jandarma Genel Komutanlığı Kara Kuvvetleri Komutanlığına dahil» şeklindeki parantez içindeki hüküm eğer yine baki kalacaksa, Anayasa Mahkemesi neyi iptal etti? Bunu öğrenmek istiyorum iki.

²⁸ a.g.e. s. 280

3. Askerî Şûra'da değerlendirme yapılırken, Kara Kuvvetleri Komutanlığı mensuplarından ayrılarak, Jandarma Genel Komutanlığı bünyesindeki terfi ve tefeyyüz değerlendirmeleri, şimdiye kadar olan tatbikattan başka hangi yasaya göre yapılacağı hakkındaki yasal güvence nedir?

4. Jandarma Genel Komutanlığı kontenjanı bu şekilde ayrıldığı takdirde, Jandarma Genel Komutanlığına atanacak orgeneral veya korgeneralin jandarmadan geleceğine dair hangi hüküm yeniden ihdas edilmiş? Lütfen bunları cevaplasınlar. Teşekkür ederim.

Bir de Sayın Başkan, yürürlük maddesinde «Bu kanunu, Millî Savunma, İçişleri ve Maliye Bakanları yürütür» diyor. Bu hükmün nedenini lütfetsinler. Teşekkür ederim.”

Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık devamla soruları şu şekilde yanıtlamıştır: ²⁹

“Arz edeyim efendim. Birinci soruları; böyle bir düşünce yapılabilir dedim, kimseyi kastetmedim ve bu kastettiğim şeyde yalnız kendi ülkemi düşünmedim, bütün dünyayı düşündüm. Bütün dünyada jandarmanın, değil kara kuvvetlerinden, silâhlı kuvvetlerinden de ayrı bir kuvvet olarak değerlendirilebileceğini, bunun mantıken makul bir şey olduğunu söyledim; ama aksinin de behemehal mantıksız olamayacağını belirtmek istedim. Bundan kendilerinin herhangi bir şekilde bir alınganlıkları olmuşsa, bunu davet edici bir tarzım olmadığını tasrih etmek isterim.”

Milletvekili Ethem Kılıçoğlu (Samsun) yerinden “Hiç alıngan olmadım, ben fikrimi savundum.” demiştir. Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık soruları yanıtlamaya devam etmiştir.

“Neyi iptal etti diye bir sual tevcih ettiler. Neyi iptal etmediğini size okumak isterim efendim. Anayasa Mahkemesi şöyle söylüyor: «Silâhlı Kuvvetlerde Jandarma Genel Komutanlığı dahil, general ve amiral kadroları Silâhlı Kuvvetlerin hizmet ihtiyacına göre Genelkurmay Başkanınca tespit olunur.» İşte Anayasanın iptal etmediği madde budur efendim. «Hangi yasaya göre güvence var» diyorlar.

Milletvekili Ethem Kılıçoğlu (Samsun) yerinden, “Sayın Başkan, sorulara malumlarınız, cevap vermek mecburiyeti yoktur. Başkan da “yazılı olarak da cevap verebileceklerini belirtmiştir” Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık soruları yanıtlamaya devam etmiştir.

²⁹ a.g.e. ss. 280-281

“Ben bunu, izin verirlerse, kendilerinin sorduğu bir suali neyi iptal etmediğini belirterek, kendilerinin neyi iptal ettiklerini daha kolay takdir edeceklerini sanarak bu şekilde bir cevap verdim efendim. Üçüncü soru, «Bir güvencesi yoktur» diyorlar. Bu, güvence yoktur demelerinde ben kendilerine katılıyorum. Bir güvence, hakikaten insanların biraz iyi niyetine bırakılmış gibi bir hükümdür. Onun için böyle bir güvence verecek maddede bir tadilat yapılmasının isabetli olabileceğine herhangi bir arkadaşımız böyle bir öneri verip bunu daha belirgin bir hale getirmek isterse buna gönülden katılacağımı da arz etmek isterim. Dördüncü husus, «Neden bu kanunu Millî Savunma, İçişleri ve Maliye Bakanı yürütür» dediler. Kendilerine % 100 katılıyorum. Bu yasa tasarısı benim önüme geldiği zaman, ben de bunu bana getiren arkadaşlarıma aynı suali sormuştum. Dediler ki; «Bundan evvelki yasa böyle çıkmıştır.» Ben de işin müstaceliyetini bildiğim için, pek kendimi ikna etmeden bunun bu şekilde gitmesinde bir mahzur görmedim, fakat şimdi bu hususta kendileriyle tamamen mutabık olduğumu arz etmek isterim.”

Bakanın konuşmasından sonra söz almak isteyen Ali Nihat Karol (Kastamonu)’a Başkan söz vermiş o da aşağıdaki hususları belirtmiştir.³⁰

“Sayın Bakan verdiği izahatta, Kara Kuvvetleri ile Jandarma Genel Komutanlığını birbirinden ayırıyormuş veya birbirine bağlılığı kopuyormuş ifadesi içinde bir görüşme yaptıklarını zannediyorum veya ben öyle anlıyorum. Eğer bir yanlış anlama varsa özür dilerim. Haddizatında burada ortaya konulan mesele, Jandarma Genel Komutanlığına generaller kadrosuyla tahsis yapmaktır. Ben Kara Kuvvetleri içinde -şahsi fikrim- Jandarma Genel Kumandanlığının bulunmasının sakıncaları olduğu kanaatindeyim. Şöyle ki: Jandarma ve polis güvenlik kuvvetleridir, iç güvenlik kuvvetleridir. Kara Kuvvetleri ve Genelkurmayın içinde olmasına rağmen, görevi itibarıyla şüphesiz bir görev taşır, bir görev yapar; Kara Kuvvetlerinin içinde mütalaa ettiğimiz takdirde, tamamıyla siyasî, İçişleri Bakanlığına bağlı... İçişleri Bakanlığına da bağlı oluşu, siyasî birtakım komplikasyonlara sebebiyet verir ve Kara Kuvvetlerini de bu meselenin içine sokmuş oluruz kanaatindeyim. O itibarla, Jandarma Genel Kumandanlığının müstakil bir kadro, generaller kadrosu alması taraftarıyım. Sayın Bakanın ve bilhassa İçişleri Bakanının bu konuda ne düşündüklerini öğrenmek istiyorum. Millî Savunma Bakanı Hasan Esat Işık bu soruya da aşağıdaki şekilde yanıtlamıştır: “Efendim, arz ettim. İzninizle bir kere daha, kısaca arz edeyim. Bizim Jandarma Kuvvetlerimiz sadece iç güvenlikle sorumlu bir kuvvet değildir. Jandarma kuvvetlerimiz, aynı zamanda hudutların korunmasıyla da sorumlu bir kuvvettir. Onun için, bu kuvvetin bünyesi, ülkemizin karşılaştığı sorunlara göre değişik bünyelerde, değişik görevlere yönltilabilir ve bu nedenledir ki, jandarmayla Kara Kuvvetleri arasında bir bağ

³⁰ a.g.e. s. 281

bulunmasında lüzum görülmüştür ve onun içindir ki, Anayasa Mahkemesinin iptal etmediği, hatta bunun «Anayasaya aykırı bir şey yoktur» diye tekrarladığı şu fıkra bize bunu gösteriyor. «Silâhlı Kuvvetlerde Jandarma kumandanı dahil, general, amiral kadroları Silâhlı Kuvvetlerin hizmet ihtiyacına göre Genelkurmay Başkanlığınca tespit olunur» diyor. Bu madde burada bulunduğu surece, oradan generaller için ayrı bir liste yapmanın, hakikaten yalnız bir siyasî tercihle alakası yok; bu maddeye ters düşen, birbiriyle çelişki halinde, bir maddede 2 tane çelişik hüküm bulundurma anlamına gelecektir.”

Bakanın konuşmasından sonra söz almak isteyen Mustafa Kubilay İmer (Konya)’e Başkan söz vermiş, o da aşağıdaki hususları belirtmiştir:

“Dediler ki: «Jandarma hudutlarımızı korur» Bu koruma mevzuunu, jandarmayı yardımcı değil de muharip sınıf olarak mütalâa ederek mi görüyorlar, yoksa gümrük muhafaza vazifesi gördüğü için mi söylüyorlar? Pek anlaşılmadı galiba. Benim bildiğim, jandarma, gümrük muhafazasıyla ilgilidir. Silâhlı Kuvvetlerimizdeki, «muharip sınıf» dediğimiz sınıf durumuyla ilgili bir durumu yoktur. Bunu anlayamadım, tavzih buyurlarsa açıklığa kavuşacaktır; hem Millî Savunma ve hem de İçişleri Bakanlığı yönünden bir görüş ortaya çıkacaktır herhalde. “Efendim, Jandarma Kuvvetlerimizin, gümrük muhafazalarının üstünde, hudutların korunmasında özel bir görevi vardır; bunu tasrih etmek isterim. Bakanının yanıtından tatmin olmayan Konya Milletvekili Mustafa Kubilay İmer “Sayın Başkan, benim sorduğum şudur: Jandarmayı muharip sınıf olarak kabul etmek dolayısıyla mı bunu söylüyorlar? Bunu tasrih ederek söylesinler.” Şeklinde sorusuna bir açıklama getirmiştir. Bundan sonra Sayın Turan Kocal (İstanbul)” Halihazırda Jandarma Genel Komutanlığının kaç general kadrosu vardır; bu kadroya istinaden jandarma sınıfından gelen kaç generalimiz vardır?”

Sorusunu Millî Savunma Bakanına yöneltmiştir. Bakan da kendilerine hitaben “Kendilerine yazılı olarak arz edeceğim efendim.” biçiminde yanıt vermiştir.

Bakanın konuşmasından sonra Millî Savunma Komisyonu Başkanı Kemal Kayacan (Ankara) sayın milletvekillerinin açıklamaları ve MSB’nin yanıtları konusunda söz almış ve aşağıdaki konularda izahatta bulunmuştur.³¹

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Konuşan sayın parlamenterlerin konuşmalarının özeti şu: Yurt içinde büyük hizmetler yapan Jandarma sınıfımızın terfi ve tefeyyüzünde iyi esaslar ortaya koymak. Bizim de amacımız o, Komisyon olarak da amacımız o. Yalnız

³¹ a.g.e. s. 282

araç şekli değişik. Şöyle ki: Plân Komisyonundan gelen şekil Jandarmayı ayrı bir sınıf olarak göstermişti. Halbuki İç Hizmet Kanunumuzun 1 inci maddesi, 926 sayılı Kanunumuzun 21 inci maddesi, Türkiye Cumhuriyetinde 3 sınıf gösterir silâhlı kuvvetlerinde; Kara, Deniz ve Hava. Bu durum karşısında Jandarmanın ayrı bir sınıf olarak ihdası mümkün görülemedi Millî Savunma Komisyonunda. Anayasa Mahkemesinin iptaline gelince: Anayasa Mahkemesi Jandarmayı Kara Kuvvetleri bünyesinde gösteren «Jandarma dahil» deyimini iptal etmiştir. Silâhlı Kuvvetlerden ayrı bir parça olarak mütalaa etmemiştir ve terfi tefeyyüzde Yüksek Askerî Şûrada kendisine verilmesi gerekli hakların verilmesini öngörmüştür. Maalesef Millî Savunma Komisyonundan bu karar çıktıktan bir hafta sonra Anayasa Mahkemesi kararı elimize geldi. Yoksa bugün huzurlarınızda bu tasrihle de çıkmış olacaktık. Anayasa Mahkemesinin iptal kararına göre yapılacak iş mevcut yasalar karşılığında şu olması gereklidir: Jandarma sınıfının, Kara Kuvvetleri bünyesinde olduğunu ima eden (Jandarma sınıfı dahil) deyiminin iptal edilmesi ki, bir önerge ile takdim edilmiştir Sayın Başkanlığa. İkincisi de; terfi, tefeyyüzü yapan grup, kanunlarımız gereğince Askerî Şûradır. Askerî Şûra'ya direktif verilerek, Jandarma sınıfının terfide esas olan kadrolarını tespit etmesi ve terfilerin, tefeyyüzlerin buna göre yapılması keyfiyettir. Bunun dışında yapılacak işlem yapılabilir. Ancak mevcut yasalarda yeni bir sınıf ihdası cihetine gidilerek yapılabilir. Jandarma yeni bir sınıf olur ve daha ileri bir deyimle bir harp okulu açılır Jandarmaya; kara, deniz, hava harp okulu olduğu gibi jandarma harp okulu denir. Türk Silâhlı Kuvvetleri, ondan sonra ancak Jandarma için bir ayrı bölüm açılabilir. Bugün için yapılacak iş, Yüksek Askerî Şûra'nın -ki yasalar gereğince Silâhlı Kuvvetlerde general, amirallerin terfi ve tefeyyüzlerini yapan bir kuruldur- bu kurulun bir kadro oluşturularak, bu kadro içinde Jandarmaya gerekli hakkını verilmesi keyfiyettir. Jandarmamızın Silâhlı Kuvvetlerle ilişkisine gelince: Sayın parlamenterler, Jandarma Silâhlı Kuvvetlerin ayrılmaz bir parçasıdır. En yakın misali, 1974' deki Kıbrıs Harekâtıdır. Kıbrıs Adasına bir Jandarma Komando Taburunun gittiği sizlerce de malumdur.³² Bugün Genelkurmayımızın Plânları içinde Jandarma da yer almaktadır. O nedenle, Jandarmamız Silâhlı Kuvvetlerin ayrılmaz bir parçasıdır. Özetlersek, amacımız Jandarmanın terfi, tefeyyüzünü istenilen şekilde sağlamaktır. Bugünkü kanunlar muvacehesinde Jandarma için yeni bir sınıf açamayız, yasalarımız mevcut olduğuna göre. Fakat Yüksek Askerî Şûra kendi bünyesi içerisinde Jandarma olarak bir kadro oluşturacak, bu kadroya göre terfi, tefeyyüzlerinin yapılmasından başka çaremiz yoktur. Takdir Yüce Heyetindir, saygılar sunarım.”

³² Kıbrıs Barış Harekâtına Nevşehir ve Batman Jandarma Komando Taburları olarak iki Tabur katılmıştır.(Yazarın notu E:A)

Bundan sonra Başkan söz almak isteyen Yılmaz Alpaslan (Tekirdağ)'ı kürsüye davet etmiştir. Kürsüye gelen Sayın Yılmaz Alpaslan aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:³³

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

926 sayılı Kanunla ilgili tasarımı görüşürken, generallerin terfileri konusunda Jandarma Kuvvetlerinin Kara Kuvvetlerinin içine dahil edilip edilmemesi konusunda Plân Komisyonunda yapılan bir tartışma netice itibarıyla bu kürsüye kadar gelmiş bulunuyor.

Değerli arkadaşlarım, biz henüz Anayasa Mahkemesi kararı söz konusu değilken Jandarma Kuvvetlerinin mağdur edilmemesi ve Anayasanın 12 nci maddesinin öngördüğü eşitlik ilkesinin işleyebilmesi için jandarmaları ayrıca Jandarma Genel Komutanlığı bölümü olarak bir bölüm tahsis ederek general kontenjanlarını belirlemiştik.

Ancak, Millî Savunma Komisyonu bizim bu değişikliğimizi benimsemeyerek jandarmaları, Jandarma Kuvvetindeki generalleri Kara Kuvvetleri bünyesi içine ithal etmiş bulunuyor. Gerek Sayın Millî Savunma Bakanı, gerekse Sayın Millî Savunma Komisyonu Başkanı burada yaptıkları konuşmalarda Anayasa Mahkemesinin kararını sadece «Jandarma Genel Komutanlığı» sözcüğünün iptalinden ibaret göstermişlerdir, oysaki gerçek bu değildir. Değerli arkadaşlarım, hiçbir mütalaa eklemeyen Anayasa Mahkemesinin kararından bilgilerimize sunmak istiyorum: Karar aynen şöyle: «özetlemek gerekirse, 1706 sayılı Yasada belirtilen mülki görevlerden dolayı İçişleri Bakanlığına, silâh ve mühimmatının sağlanması yönünden Millî Savunma Bakanlığına, askerî eğitim ve öğretim yönünden de Genelkurmay Başkanlığına bağlı, yerel örgütü bakımından o yerin en büyük mülki memurunun buyruğu altında, giderleri kendi bütçesi ile sağlanan askerî ve silâhlı bir inzibat kuvvetidir. Fakat, herhangi bir biçimde Kara Kuvvetleri Komutanlığına bağlı veya onun kuruluş ve kadroları içinde yer alan, emir ve komuta kademesi altında bulunan bir kuruluş değildir.» Yani, Jandarma Genel Komutanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı bünyesinde değildir. Bunu Anayasa Mahkemesi kararı açık ve seçik olarak koyuyor, bir. Yine kararın bir diğer bölümü: «Terfi sırasına giren jandarma generallerinin değerlendirme notu, bir üye fazlası ile teşkil edilen Şûra tarafından verildiğinden, sonuçta jandarma generallerinin değerlendirme notu ortalaması, Kara Kuvvetleri Komutanlığı generallerininkinden eksik olmakta ve bu nedenle yeterlik sıralamasının yapılmasında jandarma generalleri aleyhinde bir eşitsizlik doğmaktadır.» Kararın son önemli bir diğer bölümü: «Oysa (a) bendine ilişkin cetveldeki, Kara Kuvvetleri Komutanlığı (jandarma dahil), deyimi kuvvet generalleri ile jandarma generalleri arasında yükselme konusunda haklı bir nedene dayanmayan ayrıcalık oluşturmakta ve kuvvet generallerine daha fazla olanak sağlamaktadır. Çünkü, bu deyim nedeniyle Genelkurmay Başkanlığınca

³³ a.g.e. ss. 283-284

hizmet ihtiyacına göre saptanıp, doğrudan doğruya Jandarma Genel Komutanlığına verilmesi gereken general kadroları verilememekte ve dolayısıyla jandarma generalleri kendi aralarında değerlendirilip, yeterlilik sıralamasına tabi tutulamadıklarından, rütbelerindeki yedek general kontenjanına girememekte ve sonuçta yükselmelerinde, aynı nitelikte olduktan halde, kuvvet generalleri ile aralarında, Anayasanın 12 nci maddesinin 2 nci fıkrasının yasakladığı çeşitten bir eşitsizlik, ayrıcalıklı bir durum ortaya çıkmaktadır.» Değerli arkadaşlarım, Anayasa Mahkemesi açık ve seçik olarak jandarma kuvvetine mensup generaller için 926 sayılı Kanunun düzenlediği cetvelde ayrı bir bölümün olması gerektiğini açıkça ortaya koyuyor. Kaldı ki, Hükümetin sevk ettiği tasarıda bu bölümün başlığı şu : Barışta Silâhlı Kuvvetlerdeki general ve amiral miktarlarına ait rütbe kontenjanları aşağıdaki (yasa tasarısının metninde) cetvelde gösterilmiştir. Bu cetvelde jandarmalar nerede? Onlar Kara Kuvvetlerinin içinde... Oysa ki, Anayasa Mahkemesi kararı açıkça, Kara Kuvvetleri bünyesi içinde değil, ayrı olarak gösterilmesi gerektiğini belirtiyor, bugüne kadar birlikte belirtme Anayasanın 12 nci maddesinin koyduğu eşitlik ilkesinden ayrılmaya yol açmakta ve bu itibarla, jandarma kadrosu içinde general olana hak ve olanağına sahip bulunan birtakım üst rütbeli subayların general olamadığını, Kara Kuvvetleri Kumandanlığında bulunan generallere ayrıcalıklar ve özellikler sağlandığı gerekçesi ile bu maddeyi Anayasaya aykırı bulmuş ve iptal etmiştir. Bu bakımdan, Sayın Millî Savunma Komisyonu Başkanının verdiği önerge bu ayrıcalığı sadece bir tek cümlecikten ibaret sayıp, «jandarma kuvvetleri dahil» sözcüğünü çıkararak Anayasa Mahkemesinin iptal kararını yerine getiriyorum, tasarımı Anayasaya uygun haline getiriyorum diyen önergesi bu haliyle benimsenecek olursa, Anayasa Mahkemesinin güncel olan bu kararı, maalesef yerine getirilmemiş olacaktır. Komisyonumuz, Plân Komisyonu müzakereleri sırasında bu Anayasaya aykırılığı yerinde belirlemiş, tespit etmiş ve bir ayrı cetvel olarak ortaya koymuştur. Komisyonun Başkanı olarak bir önergeyi Divana vermiş bulunuyorum, o önerge Plân Komisyonunun benimsediği metnin bugün burada görüşülerek kabul edilmesini önermektedir, önerimize iltifat edildiği takdirde bu tasarı Anayasaya aykırı olmadan, Anayasa Mahkemesinin gösterdiği ilkelere ve hedeflere uygun olarak geçmiş olacaktır. Beyanım bu kadar. Teşekkür ediyorum. Saygılar sunuyorum.”

Tekirdağ Milletvekili Yılmaz Alpaslan’ın konuşmasından sonra, madde üzerinde 5 tane önerge verilmiştir. Başkan geliş sırasına göre önergeleri okutmuştur.

Komisyon ve Hükümet önergelerin görüşülmesine katılmamış, Tekirdağ Milletvekili Yılmaz Alpaslan ve dört parlamenterin “kanunu değiştiren tasarının 2 nci maddesinin Plân Komisyonu metni olarak benimsenmesi” önergesi Komisyon ve Hükümet katılmamasına rağmen oylanarak kabul edilmiştir. Bu önergenin kabul edilmesi muvacehesinde, İsmet Çanakçı ve arkadaşlarının verdikleri önergenin okutulup oya sunulmasına lüzum kalmadığını Başkan beyan etmiş, önerge sahipleri önergelerini geri almışlardır.

Kabul edilen önerge üzerine, Ekrem Ceyhun ve arkadaşlarının İhsan Kabadayı ve arkadaşlarının verdikleri önerge istekleri Plân Komisyonunun raporunda olduğundan istemler yerine gelmiş, önergelerin oylamasına gerek kalmamıştır. Bu durum önerge sahipleri tarafından da teyit edilmiştir... MSP Ankara Milletvekili Oğuzhan Asiltürk ve dört arkadaşının Kanununun 49 ncu maddesi (g) bendindeki değişikliğin yapılması önergesi önce okutulmuş ve teklif Komisyon ve Hükümet katılmamasına karşın kabul edilmiştir.

Bu önergenin kabul edilmesi muvacehesinde, İsmet Çanakçı ve arkadaşlarının, Ekrem Ceyhun ve arkadaşlarının ve İhsan Kabadayı ve arkadaşlarının verdikleri önergeler de Plân Komisyonunun raporunda olduğundan okutulup oya sunulmasına lüzum kalmamıştır.

MSP Ankara Milletvekili Oğuzhan Asiltürk Kanunun 49 uncu maddesi (g) bendinde değişiklik yapılması için verdikleri önergeye Hükümet ve Komisyon katılmamış, önergenin izahı için Oğuzhan Asiltürk kürsüye gelmiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.³⁴

“Muhterem Başkan, değerli arkadaşlarım;

49 uncu maddenin (g) fıkrası değiştirilirken, «Kazaî kararlarla bir üst rütbeye yükselen albay ve generallerden ancak kadrosuzluk nedeniyle bekleme süresini doldurmadan emekliye sevk edilenlere de yeni rütbeleri üzerinden (f) bendindeki esas ve usullere göre kadrosuzluk tazminatı ödenir.» deniyor. Bu, zaten gelen metinde aynen var. «Kazaî kararlarla bir üst rütbeye yükselen albay, general ve amirallerin terfi şartlarında eski sicilleri nazara alınır, kıta hizmeti aranmaz» ilavesi var. Neden buna ihtiyaç duyulmuştur: Kazaî mercilere müracaat eden, mağdur olduğunu ileri sürüp hakkını talep eden kişilerin bazen bu haklarını almaları senelerce sürebilmekte, 3-4 seneyi bulabilmektedir. Halbuki 2 sene fiili kıta hizmeti olmayınca da terfi imkânı olmamaktadır, bir tenakuz doğmaktadır. Hem kazaî mercilerden terfi etme hakkını alabilmekte, hem kanun metnindeki 2 sene fiili kıta hizmeti arandığı için de 3 senede bu kararı alırsa 1 sene eksik olduğu için terfi imkânı otomatikman kanun gereği ortadan kalkmaktadır. Onun için, eğer bu kararların alınması zaman alır da 2 seneden fazla sürerse, bu kabil hususlarda kazaî kararlarla bir üst rütbeye yükselen albay, general ve amirallerin terfi şartlarında bir önceki sicilleri, eski sicilleri nazarı itibara alınmak suretiyle bir hak aramaya giderken, mevcut haklarından da mahrum olma imkânları, böyle bir ihtimal önlenmiş bulunmaktadır. Bir adalet getirmektedir. Haksızlığı önlemek bakımından verilmiştir. Yüce Meclise saygıyla arz ederim.”

³⁴ a.g.e. s. 286

Daha sonra, okunan önerge oylamaya sunulmuş ve komisyon ve hükümetin katılmadığı anılan önerge kabul edilmemiştir. Bilâhare kabul edilen maddenin son değişikliği ile önerge metni oylanmış ve madde kabul edilmiştir.

Daha sonra maddelerin okutulup oylanmasına geçilmiş ve maddeler kabul edilmiştir. Bundan sonra tasarının tümü üzerinde lehte, aleyhte söz isteyen olmadığından tasarının tümü açık oylama hususu oylanmış ve açık oylama sonucu tasarı bütünüyle kabul edilmiştir. Yasa tasarısının Millet Meclisince kabul edildiği 15 Haziran 1978 günü 159 uncu birleşiminde açıklanmıştır.

Bu kanunun amacı, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 31 inci maddesinin değiştirilmesidir.

Madde 31 de öngörülen fakülte ve yüksekokulları bitiren subayların Harp Okulu öğrenim süresinden yıl olarak fazla okunan öğrenim süreleri, rütbe bekleme sürelerinden düşülmektedir.

Bu yasa 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun 49 uncu maddesini aşağıdaki şekilde değiştirmiştir.

Barışta, Türk Silâhlı Kuvvetlerinde general-amiral kadroları (b) bendinde gösterilen rütbe miktarlarına ait kontenjanları aşmamak, görev ve hizmet ile kadro ve teşkilât ihtiyaçları da dikkate alınmak suretiyle Genelkurmay Başkanlığınca saptanacağını hükme bağlayarak, barışta Silâhlı Kuvvetlerdeki general ve amiral miktarlarına ait rütbe kontenjanları aşağıda sunulan cetvel çerçevesinde tespit etmiştir;

Rütbeler	Kara K. K. lığı	Deniz K. K. lığı	Hava K. K. lığı	J.Genel K. lığı
Orgeneral Oramiral	7	2	2	1
Korgeneral Koramiral	19	4	8	1
Tümgeneral Tümamiral	44	8	16	4
Tuğgeneral Tuğamiral	96	20	32	8
Toplam	166	34	58	14

Kanun cetvelde gösterilen rütbe miktarlarında her rütbenin yıllık kontenjanlarının eşit olmasını esas almaktadır. Ancak barışta lağv, tensik veya teşkilâtta vaki olabilecek değişiklik nedeniyle Genelkurmay Başkanının teklifi ve Yüksek Askerî Şûranın kararı ile yukarıdaki cetvelde gösterilen rütbe miktarlarındaki genel toplam sayısı aynı kalmak kaydı ile tuğgeneral - tuğamiral, tümgeneral - tümamiral rütbelerinde değişiklik yapılabilecek ve değişiklik yapılan tuğgeneral - tuğamiral, tümgeneral - tümamiral rütbelerine ait yıl kontenjan miktarları buna göre yeniden düzenlenecektir. Ayrıca, kanun her terfi yılı için yıllık kontenjan verilmesi mümkün olmayan orgeneral - oramirallerin yıllık kontenjanlarının hangi yıllarda kullanılacağı kadro ve hizmet gerekleri esas alınarak Yüksek Askerî Şûraca saptanacağını hükme bağlamıştır.

Yasa ayrıca, her yıl terfi sırasına girenlere, terfi edecekleri rütbenin birinci yılına ait kontenjanlar verilmek suretiyle, bir üst rütbeye terfilerini sağlamıştır. Bu şekilde yapılan terfilerde o rütbeye ait general-amiral miktarlarının tamamlanamadığı hallerde birinci yıl kontenjanının artırılabilceği öngörülmüştür.

Hizmet ve görev ihtiyacı nedeniyle bulundukları rütbede hizmete devam etmelerinde zaruret görülen muharip ve yardımcı sınıf general ve amirallerden her yıl en fazla 6 general ve amiral, terfi için yapılan yeterlik sıralamasında yıllık kontenjana göre yeterlik notu bir üst rütbeye yükseltilenlerden sonra gelmek şartıyla Genelkurmay Başkanının teklifi ve Yüksek Askerî Şûranın 2/3 çoğunluğunun kararı ile bir yıl daha aynı rütbede hizmete devam edebilecekleri yasa koyucu tarafından kabul edilmiştir.

Ayrıca, yasayla, Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde görevli general - amiraller ile, Gülhane Askerî Tıp Akademisinde görevli öğretim üyesi general - amirallere Üniversiteler Kanununa göre Doçent ve Profesör unvanı kazandırılmıştır.

Bu yasayla bekleme süreleri sonunda terfi ettirilemeyen general ve amiraller emekliye sevk edilirler. Bunlardan :

I - Bekleme ve görev süresi sonunda emekliye sevk edilen veya bu süreler içerisinde kendi isteği üzerine emekliye ayrılan orgeneral - oramirallere,

II - Bekleme süresi sonunda kadrosuzluk sebebiyle terfi ettirilemeyerek emekliye sevk edilen general ve amirallere, aynı rütbede hizmete devam ettirilerek kadrosuzluk nedeniyle, bir üst rütbeye terfi ettirilmeyip emekliye sevk edilen general ve amirallere, korgeneral - koramirallğe yükselemeyen ve bekleme süresi sonunda emekliye sevk edilen tümgeneral - tümamirallere, aynı neşetli emsali, kadrosuzluk sebebiyle emekliye ayrıldığı halde hizmet ihtiyacı sebebiyle bu Kanun hükümlerine göre göreve devam ettirilmesi uygun görülen albaylara en az bir yıl hizmetten sonra kendi isteği üzerine emekliye ayrılmaları halinde kadrosuzluk tazminatı almalarına ilişkin üçüncü fıkra hükümleri uygulanacaktır.

Ayrıca yasa, emekliye sevk edildikleri tarihi takip eden ay başından itibaren, üç yılını bitirmiş albay maaşının tuğgeneral - tuğamirallere % 35, tümgeneral - tümamirallere % 40, korgeneral - koramirallere % 60, orgeneral - oramirallere % 70 oranında kadrosuzluk tazminatı, rütbelerinin yaş haddine kadar olan sürece Emekli Sandığına ödenmesi amir hükmü getirilmiştir. Ancak bu suretle verilecek emekli aylığı ve kadrosuzluk tazminatının toplamı Silâhlı Kuvvetlerde görevli aynı rütbedeki bütün emsalinden en az istihkak, tazminat ve aylık alanın eline geçenden fazla olmayacaktır. Kadrosuzluk nedeniyle yaş haddinden önce emekliye sevk edilen albaylara da yukarıda tarif edilen albay maaşının % 25'i kadrosuzluk tazminatı olarak verilir. Ödenmesinde yukarıdaki fıkralarda belirtilen esas ve usuller uygulanır.

Yasa bu tazminatların vergiye tabi olmayacaklarını ve yaş haddinden önce ölenlerin varislerine intikal etmeyeceğini hükme bağlamıştır.

Genelkurmay Başkanı (GKB), Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlığı yapmış orgeneral – oramirallerin atama usul ve esasları söz konusu yasada belirtilerek, Genelkurmay Başkanlığına atanan orgeneral - oramirallerin yaş haddinin 67, bu görevde kalış süreleri bu kanunla 4 yıl olarak belirlenmiş olup, Genelkurmay Başkanlığının boşalması halinde, en geç 45 gün içinde atama yapılması hususu karara bağlanmıştır.

Ayrıca; Kuvvet Komutanlığına atanan orgeneral - oramiraller 2 yıl bu görevde kalabilecekleri belirtilerek, Bu sürenin, Genelkurmay Başkanının teklifi, Millî Savunma Bakanının inhası, Başbakanın imzalayacağı ve Cumhurbaşkanının onaylayacağı kararname ile bir yıl daha uzatılabileceği kanun maddelerinde yer almıştır.

Bu Kanun, Millî Savunma, İçişleri ve Maliye bakanları tarafından yürütülecektir.

1.3. TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ PERSONELİNE TAYİN BEDELİ VERİLMESİ HAKKINDA KANUN

Konya Milletvekili İhsan Kabadayı ile 5 arkadaşının, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesinin 1897 sayılı Kanunun 1 inci maddesine değişik ortak hükümler (A) bendinin 9 uncu fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun teklifi Millet Meclisinin 14 Nisan 1978 tarihindeki 137 nci birleşiminde ele alınamamış, kanun teklifinin görüşülmesi ileriki tarihe ertelenmiştir. Kanun teklifi daha sonra 6 Haziran 1978 tarihinde 154 üncü birleşiminde ele alınmıştır. Bu birleşimde Türk Silâhlı Kuvvetleri personeline tayin bedeli verilmesi hakkında kanun tasarısı³⁵ ile Konya Milletvekili Şener Battal'ın, 367 sayılı

³⁵ **Bazı Kamu Personeline Tayin Bedeli Verilmesi Hakkında Kanun** (Kabul tarihi 22.6.1978 No:2155, R.G. Sayı: 16331,29.6.1978)

Kanunun 4684, 6706 ve 70 sayılı kanunlarla değişik 1 inci maddesinin c ve d fıkralarının değiştirilmesine ilişkin kanun teklifi ve Millî Savunma ve İçişleri ve Plân komisyonlarının raporlarının görüşülmesine ve maddelerin oylanmasına geçilmiştir.³⁶

Kanun tasarısının 5 inci maddesinde «Bu Kanun hükümlerini Millî Savunma, İçişleri ve Maliye Bakanları yürütür» hükmü üzerine söz alan Devlet Bakanı - Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu (Kayseri) «Bakanlar Kurulu yürütür» şeklinde müdahale etmiştir. Bunun üzerine söz alan Plân Komisyonu Başkanvekili Muharrem Sökeli (Aydın) söz konusu madde konusunda aşağıdaki şekilde konuşmuştur.

“Şimdi, tasarıda İçişleri Komisyonunun 5 inci maddeyi kabul şekli «Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür» şeklindedir. Plân Komisyonu olarak da İçişleri Komisyonunun yaptığı bu değişikliği aynen kabul ettik; yalnız sanıyorum ki, bir yanlış anlaşılma nedeniyle «Tasarının» denmiş, esasında «İçişleri Komisyonunun kabul ettiği değişik metin» olacak ve bu nedenle 5 inci maddenin, «Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür» şeklinde kabulü gerekir. Bu şekilde düşüncemizi arz ediyorum efendim” şeklinde mütalaasını belirtmiştir.”

Bundan sonra Başkan hem bu maddeyi son şekliyle hem de yasayı bütünüyle Genel kurulun oylarına sunmuş ve kanun bütünüyle kabul edilmiştir.

Bu kanunun amacı barışta ve savaşta Millî Savunma Bakanlığı bütçesine bağlı fiili kadrolarda bulunan subay, askerî memur, astsubay, uzman çavuş, sivil memur ve yardımcı hizmetler personeline, Millî Savunma Bakanlığı ile Türk Silâhlı Kuvvetleri kıta ve kurumlarında görevli Maliye Bakanlığına bağlı muhasebeler teşkilâtındaki memur ve yardımcı hizmetler personeline; Jandarma Genel Komutanlığı fiili kadrolarında görevli subay, askerî memur, astsubay, uzman jandarma çavuş, sivil memur ve yardımcı hizmetler personeli ile Jandarma Genel Komutanlığı kuruluşlarında görevli Maliye Bakanlığına bağlı muhasebeler teşkilâtındaki memur ve yardımcı hizmetler personeline; Emniyet Genel Müdürlüğü kadrolarında görevli her sınıf personele; Millî İstihbarat Teşkilâtında görevli sivil memurlara; Gümrük Muhafaza Merkez ve iller kuruluşundaki muhafaza ve muamele sınıfı kadrolarına dahil memurlara ve muhafaza teşkilâtında görevli Gemi Adamlarına, ayda günlük er tayın istihkakının bir aylık tutarı tayın bedelinin peşin ve nakit olarak ödenmesini hükme bağlamaktadır.

Yasa tayın bedelinin aylık tutarı o yılın Bütçe Kanununda gösterilen miktarı aşmamak üzere, Ankara mahalli rayici üzerinden Millî Savunma, İçişleri ve Maliye bakanlıklarınca müştereken saptanacağı hususu amir hükme

³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c.6, B. 154 (16.5.1978), s.190

bağlanmaktadır. Er tayın istihkakının aynen verilmesi halinde verilecek olan erzakın nevi ve miktarı Yem ve Tayınat Kanunu esaslarına uygun olarak ilgili Bakanlıklarca belirleneceği hususunu amir hüküm saymaktadır. Ayrıca; aynen veya nakit olarak verilen er tayın istihkaklarının ölüm halinde geri alınamayacağını ifade etmiştir.

Söz konusu yasa ile 4367 sayılı Ordu Mensuplarıyla, Emniyet Umum Müdürlüğü ve Gümrük Muhafaza ve Muamele Sınıfı Kadrolarında Çalışanlara Birer Tayın Verilmesi Hakkındaki Kanunu yürürlükten kaldırmıştır.

Ayrıca; bu Kanunun uygulanması ile ilgili hususların Millî Savunma, İçişleri, Maliye ve Gümrük ve Tekel bakanlıklarınca çıkarılacak bir Yönetmelikle düzenleneceği hükme bağlanmıştır.

1.4. HARP OKULLARI KANUNU

Gündemin 9 uuncu sırasında bulunan, 1462 sayılı Harp Okulları Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Ek Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve Sivas Milletvekili Azimet Köylüoğlu'nun 4.8.1971 tarih ve 1462 sayılı Harp Okulları Kanununun 3 üncü Maddesinin 1 inci Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun³⁷ Teklifinin görüşmelerine 18 Ocak 1979 tarihinde 37 nci birleşimde başlanmıştır.³⁸ Millî Savunma Komisyonu raporunun okunması kabul edilmeden doğrudan tasarının görüşülmesine geçilmiştir. Yasa Tasarısının tümü üzerinde söz alınmamış, yalnız Çorum Milletvekili Sayın Mustafa Kemal Biberoğlu Hükümetten bir şey sormak için, izin istemiş ve aşağıdaki soruyu hükümete tevcih etmiştir:

“Harp Okulları süresi 4 yıla çıkarılmaktadır. Halen Harp Okulunda kayıtlı ve öğretim içinde bulunan öğrencilerin süresi eskisi gibi kalmakta mıdır? Tasarı yok elimizde çünkü.”

Millî Savunma Bakanı Neşet Akmandor (C. Senatosu Bolu Üyesi) da;

“Şimdiki okumakta olanların süresi de 4 yıldır; 4 yıla çıkmış olacaktır.”

Biçiminde yanıtlamıştır. Tekrardan şahsı adına söz isteyen Mustafa Kemal Biberoğlu aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:³⁹

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sorduğum soruya aldığım cevabı hep beraber dinledik. Halen Harp Okulunda öğrenci olarak kayıtlı bulunan ve okumakta olan gençlerimizin, yasal

³⁷ 1462 Sayılı Harp Okulları Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Bir Ek Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun(K.No.:2218 Kabul T.: 27 . 03 . 1979, R.G.Sayı ve Yayın Tarihi : 16602, 27.03.1979)

³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c.8, B. 37 (18.1.1979), s. 541

³⁹ a.g.e. s.542

dayanağı olmamasına rağmen fiilen 4 yıllık eğitime tabi bulunduğunu, bu tasarı yasalaştığı takdirde de yasal bir dayanak sağlanmış olacağını Sayın Hükümet ifade ettiler.

Hukukumuzda temel kurallardan birisi de, kazanılmış hakların saklı olması ve aksine bir hüküm bulunmadıkça, sonradan çıkan kuralların makale teşmil (öncekileri kapsar) edilmemesi prensibidir. Bu gençlerin 3 yılını bitirdikten ve girdikleri tarihte mevcut yasaya göre mezuniyet hakkını elde etmeleri gerekmesinden itibaren, bu öğrencilerin hukuku, geçmişe teşmil edilecek ve sonradan çıkan bu yasa ile ihlal edilmekle kalmayacak, kendileri tarafından açılacak davalar sonunda idare ile Ordumuza mensup birçok gencin karşı karşıya gelmesi söz konusu olabilecektir. Bu itibarla ben, Hükümetten rica ediyorum, bu konuya gerektirdiği ciddiyetle ve önemle bağdaşır bir düzenleme getirsinler ve hiç değilse geçici bir maddeyle veya bu maddeye eklenecek bir fıkayla, halen Harp Okulunda kayıtlı bulunan öğrencilerin yasadan önceki statüye, süreye tabi olacaklarına dair bir hüküm koysunlar.

Binlerce genç ve ailesi Harp Okulu 3 yılda mezun verir düşüncesiyle ve bilgisiyse bu okula kaydolmuşlardır. Bu itibarla, bu haklarını saklı tutmanın hukuka uygun olacağını düşünüyorum. Teşekkür ederim”.

Millî Savunma Bakanı Neşet Akmandor da aşağıdaki yanıtı vermiştir:⁴⁰

“Sayın Başkan, izin verirsiniz bir hususu açıklığa kavuşturmak istiyorum, Harp Okulları Kanununun 4 üncü maddesinde: «Harp Okulları öğretim, eğitim süresi 3 yıldır. Ancak bilimin ve askerî eğitimin zaruri kıldığı hallerde bu süre Genel Kurmay Başkanlığınca 1 yıl uzatılabilir» deniyor. İşte bu maddeye dayalı olarak, Harp Okullarının 1973 yılında süresi 4 yıla çıkarılmıştır. Aslında bu çıkarılış yasalıdır. Ancak, bu lütfedilecek kanun tasarısı kanunlaştığı takdirde, buradan doğacak hakların teslim edilmesi mümkün olacaktır. Bu nedenle, bugün 1973 yılından beri okumakta olan gençlerin bu hakkı yasal bir duruma getirilecektir. Bu hususu tavzihen (açıklayarak) arz ediyorum.”

Tekrar söz alan Mustafa Kemal Biberoglu da aşağıdaki görüşlerini ifade etmiştir:⁴¹

“Efendim, evvelki madde üzerindeki konuşmam, sorduğum soruya aldığım cevap üzerine idi. Sonradan Sayın Bakanın verdiği cevap elbette önce verilseydi, tatmin edilmiş ve konuşmuş olmazdık. Onu tavzihten sonra, bu madde ile ilgili görüşlerimi arz etmek istiyorum. Maddenin muhtelif bentleri var. Harp Okulundan çıkarılma cezasını ve eylemini gerektiren sebepler tatat edilmekte. Bunların 1 inci bent dışındaki hükümlerine bir diyeceğimiz yok.

⁴⁰ a.g.e. s.542

⁴¹ a.g.e. s.543

Yalnız, 1 inci bentte tehlikeli gördüğümüz, sakıncalı gördüğümüz bir hususu işaret etmek istiyorum: «Çıkarılacak yönetmelikte yazdı, ahlâki noksanlık veya vasıflar nedeni ile Harp Okulundan çıkarılabilir» deniyor. Biz burada yasa yapıyoruz. Türkiye Büyük Millet Meclisinin yasa yapma yetkileri, hükümet dahil hiç kimseye devredilemez. «Diğer bentlere itiraz etmiyorum» dedim. Çünkü, kiminde mahkeme kararına bağlanması şart koşulmuş, kiminde disiplin kurulu kararına, kiminde sağlık raporuna; ama burada, biz hangi ahlâki nedret (azlık)’e sahip öğrencinin Harp Okulundan çıkarılması lazım geldiğini tespit zorundayız. Burada peşinen Harp Okulundan çıkarma yetkisini vereceğiz. Sonra hükümet, çıkaracağı ve ileride de değiştireceği yönetmeliklerle o ahlâki şartları, nitelikleri kısacak veya genişletecek ve bizim verdiğimiz açık bonoyu kullanmaya devam edecek. Biz Meclis olarak buna müsaade etmemeliyiz. Hükümetten rica ediyorum, ya bizi bu konuda ferahlatacak izahat versinler, yahut maddede (Komisyonda geri alması suretiyle) yeni bir düzenleme yapsınlar. Bu çocukların, bilinmeyen ve sübjektif değerlendirmelere tabi olan icraî tasarruflara istikballerini bağlı tutmayalım. Maruzatım budur, teşekkür ederim.”

Madde oylanmış ve kabul edilmiştir.

Yasa tasarısının tümü üzerinde aleyhte söz alan Mustafa Kemal Biberoğlu aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁴²

“Sayın Başkan, sayın üyeler; ben bu tasarının tümü aleyhinde üzülererek söz aldım.

Yüce Meclisin manevi şahsiyeti ve değerli üye arkadaşlarımin her birisinin anayasal halklarına duyduğum hassasiyet ve bu kürsüden ettiğim yeminin icabı olarak, önemli bulduğum bir konuya bu münasebetle dokunmak istiyorum. Biz burada neyiz, Milletvekillerinin görev ve yetkileri nelerdir, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkileri nelerdir, anayasal hakları nelerdir? Anayasamız, 5 inci madde münasebetiyle arz ettiğim gibi, teşrii yetkilerini, kanun yapma yetkilerini hiçbir organa devredemez. Geçtiğimiz 5 inci maddenin 1 inci bendinde, bazı öğrencilerin ahlâki nedenlerle Harp Okulundan çıkarılması yetkisi Hükümete verilmiştir. O nedenlerin ne olduğunu saptamak, verilen yetkinin temel hükmüdür, temel kuralıdır; yani bu bir cezadır. Bu cezanın hangi unsurlara dayanılarak verilebileceğini tespit Millet Meclisinin görevidir; onu, o maddenin 1 inci bendi, sonradan Hükümetin çıkaracağı bir yönetmeliğe bağlamıştır. Yönetmelikte «şu şu şu ahlâki durumda olan kişi okuldan tart edilir» diyecek, bizim verdiğimiz yetkiye dayanılarak, o genç okuldan ayrılacak.

⁴² a.g.e. s.544

Bir yönetmelik, bir kanun hükmünün uygulamada açıklığa kavuşturulması amacıyla çıkarılır; ama bir suçun, bir cezanın temel unsurunu tayin yetkisini icraya vermek için çıkarılmaz. Bu itibarla, maalesef, böylesine Anayasaya aykırı gördüğüm bir kuralın kanun bünyesinde mevcut olması yüzünden, bu kanunun tümünün aleyhinde konuşmak durumunda kaldım ve oyumu, da aleyhte kullanacağım.

Teşekkür ederim.”

Biberoğlu’nun konuşmasından sonra yasa tasarısı oylanmış ve kabul edilmiştir.

Kabul edilen yasanın amacı, 1462 sayılı Harp Okulları Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesidir.

Harp Okullarının görevi, Silâhlı Kuvvetlerin, taktik, teknik ve idarî faaliyetlerini yeterlikle uygulayacak, askerî disipline, bilim ve yeterliliklerine, askerî ve genel kültüre sahip, lisans düzeyinde ve müteakip safhalarda ihtisas öğretim ve eğitimi takip edebilecek nitelikte muvazzaf subay yetiştirmektir.

Giriş Şartları:

Harp Okullarının öğrenci kaynağı askerî liselerdir. Ancak ihtiyaç halinde sivil liselerin fen kolunu bitirenlerden sınav ile erkek öğrenci alınır. Yabancı uyruklu öğrencilerin harp okullarına kabul edilmeleri, Genelkurmay Başkanlığının muvafakati ve Bakanlar Kurulunun kararı üzerine yapılacak ikili anlaşmalarla olmaktadır.

Öğretim ve Eğitim Süresi:

Harp Okullarında öğretim ve eğitim süresi dört yıldır.

Savaş ve olağanüstü hallerde, Genelkurmay Başkanının lüzum göstermesi, Millî Savunma Bakanının önerisi, Başbakanın kabulü ve Cumhurbaşkanının onayı ile öğretime ara verilebilir ve gerekirse öğretim ve eğitim süresi kısaltılabilir. Eksik öğrenim görenlere daha sonra uygulanacak esaslar aynı usulle kararlaştırılır.

Öğretimi başarı ile bitirenler sınıflarının müteakip safhalarındaki ihtisas eğitim ve öğretimini görürler ve personel Plânına göre istihdam edilirler.

Okuldan Çıkarılma:

Harp Okullarında öğrenimde bulunan öğrenciler aşağıdaki hallerde okuldan çıkarılırlar.

a) Bu Kanun hükümlerine göre çıkarılacak yönetmelikte saptanacak ahlâk notunu kaybedenler,

b) Yönetmelikte belirtilecek esaslar dahilinde öğrenci niteliğini kaybettiklerine dair Yüksek Disiplin Kurulunca haklarında karar verilenler,

c) Öğrenimlerini, bu kanuna göre çıkarılacak yönetmelikte belirtilecek azami süre içinde tamamlayamayanlar,

d) Mahkeme kararı ile öğrencilik hukukunu kaybedenler,

e) Sağlık kurullarınca verilecek raporlara dayalı olarak, sağlık durumları bakımından harp okulu öğrenimine devam olanağı kalmayanlar,

f) Giriş ile ilgili nitelikleri taşımadıkları öğrenim sırasında anlaşılanlar veya öğrenim süresi içinde niteliklerini değiştirenler.

Sağlık durumu nedeniyle okuldan çıkarılanlar hariç, diğer nedenlerle çıkarılanlara, kendileri için Devlet tarafından yapılan masraflar faizleri ile birlikte ödettilir. Ancak bu borçları askerlik hizmetleri süresince ertelenir.

Subaylığa Nasıp:

Harp Okullarını bitirenler Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümlerine göre teğmenliğe nasbedilirler.

Harp Okulu Öğretmenleri:

Aşağıdaki personel harp okullarında öğretmen olarak görevlendirilir.

a) Askerî meslek derslerini okutmak üzere görevlendirilen subaylar,

b) Teknik, fen ve sosyal bilim derslerini okutmak üzere görevlendirilen üniversiteler ve akademiler öğretim üye ve yardımcılarının akademik kariyerine sahip asker kişiler,

c) İhtiyaç halinde teknik, fen ve sosyal dersleri okutmak üzere görevlendirilen kadrolu, sözleşmeli veya ek görevli üniversite veya akademi öğretim üye veya yardımcıları.

Öğretim Üyelerinin Ücretleri:

Bu Kanunun 7 nci maddesi uyarınca Harp Okullarında ve müteakip safhalardaki öğretim eğitim kurumlarında görev alacak üniversite veya akademi öğretim üyeleri ve yardımcılara okutacakları beher ders saati için bütçe kanunlarında saptanacak ders ücreti ödenir.

Saptanacak bu miktar üniversite ve akademilerde öğretim üye ve yardımcılara ödenen ek görev ders ücretinden aşağı olamaz.

Asli görevleri üniversite ve akademide bulunan öğretim üye ve yardımcılarında harp okullarında görev alanların üniversite ve akademi tazminatları kesilmez hükümleri eklenmiştir.

1.5. ASKERİ HÂKİMLER KANUNU

357 sayılı Askerî Hâkimler Kanununa Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun⁴³ Tasarısının görüşülmesine 30 Ocak 1979 tarihinde 41 inci birleşimde başlanmıştır.⁴⁴ Adalet ve Millî Savunma komisyonları raporlarının okunup okunmaması oylanmış, raporların okunması kabul edilmemiştir.

Tasarının tümü üzerinde AP Grubu adına söz alan Zonguldak Milletvekili Ahmet Gültekin aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁴⁵

“Sayın Başkan, saygıdeğer milletvekili arkadaşlarım;

Anayasa Mahkemesi, 10 Ocak 1974 tarihinde, 1972/1-K sayılı iptal kararı ile, muaddel 357 sayılı Askerî Hâkimler Kanununun bazı maddelerini değiştiren Kanunu, Anayasa aykırılığı gerekçesiyle iptal etmiştir; bu iptal keyfiyetinden ötürü bir boşluk meydana gelmiştir. İptal edilen hükümler, sicil, terfi ve emeklilikleri düzenleyen hükümlerdir. Gerek Askerî Yargıtay’ın Başkan, İkinci Başkan, savcı ve hâkimlerinin, gerekse Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin hâkim sınıfından olan üyelerinin sicil işlemleri ve terfileri hususu, bu nedenle bir aksaklığa maruz kalmıştır. Nitekim, tasarı ile, bekleme süresini doldurmuş albaylardan, generalliğe yükselecekler ile, generallerin bir üst rütbeye yükselmelerini sağlayacak yeni bir yöntem getirilmiş ve sorun, anayasal açıdan, çözümlenmeye çalışılmış bulunmaktadır. Gerekçe, bu mahkemelerin askerî olma niteliğinin, mahkemelerin bağımsızlığına ve hâkimlik teminatına dokunmadığı sürece, söz konusu olabileceği yönündedir. Gerek iptal kararı gerekçesinde sayılan hususlar, gerekse Anayasa ilkelerine göre hazırlanan ve iptal dolayısıyla ortaya çıkan boşluğu dolduran tasarı, hem Adalet Komisyonunda, hem de Millî Savunma Komisyonunda, Askerî Yargıtay üyeleri, Yüksek İdare Mahkemeleri üyelerinin de iştirakiyle, yeniden gözden geçirilmiş ve Anayasaya uygun hale getirilmiştir. Böylece, albaylardan generalliğe yükselecekler ile generallerin bir üst rütbeye yükselmelerini sağlayacak, biraz evvel bahsettiğim yeni yöntem, tasarının içine alınmış ve hâkimlerin kadrosuzluk ve yetersizlik nedeniyle emekliye şevkini öngören hükümleri de yürürlükten kaldırılmak suretiyle, Anayasaya uygunluk sağlanmıştır. Bu itibarla, gerek kanunun tümü, gerekse kanunun maddelerinde kodifiye edilmiş olan hususlar büyük bir boşluğu doldurur niteliktedir; bu görüşteyiz. Kanunun tümüne ve maddelerine Grubumuz adına oy vereceğimizi saygılarımızla arz ederiz.”

⁴³ 357 Sayılı Askeri Hâkimler Kanununa İki Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun (K.No.:2219 Kabul T.: 27 . 03 . 1979, R.G. Sayı ve Yayın Tarihi : 16602, 07.04.1979)

⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 8, B.41 (30.1.1979), s. 701

⁴⁵ a.g.e. ss.701-702

Kızılışık'tan sonra MSP Grubu adına Lütfi Göktaş (Trabzon) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁴⁶

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Görüşmekte olduğumuz Askerî Hâkimler Kanununa, 1611 sayılı Kanunla getirilen değişikliklerin bir kısım hükümleri, Anayasa Mahkemesinin, 10.1.1974 gün ve 1972 sayılı Kararıyla iptal edilmiştir. 357 sayılı Askerî Hâkimler Kanununun 1611 sayılı Kanunla değişik 14, 21 ve 22 nci ve geçici 1 inci maddeler ile Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan, İkinci Başkan, Başkanın sözcüsü ve hâkim sınıfından sayılan üyelerinin sicil, terfi ve kadrosuzluk yüzünden emeklilik işlemlerini düzenleyen hükümlerini, Anayasa Mahkemesi, «Hukuka bağlı devletlerde mahkeme bağımsızlığı ve hâkim teminatı ilkeleri, kişilerin mahkemelere ve hâkimlere güvenmeleri, inanmaları ve özellikle yürütmenin etkisi altında kalmadan, tam tarafsız olarak, vicdani görevlerini yerine getireceklerinden emin olmaları, bu yönden kaygı ve tedirginlik içinde kalmamaları gerekir. Oysa, yasayla öngörölmüş yöntem, Askerî Yargıtay ve onun hâkimlerini iç ve dış baskıya açık bir duruma sokmuştur. Bu ise, bağımsızlık ve teminatı zedeleyecek bir sistem oluşmuştur» demek suretiyle, Anayasaya aykırı bulmuş ve bu hükümlerin iptaline karar vermiştir; böylece, iptal dolayısıyla ortaya bir boşluk çıkmıştır. Gerek Askerî Yargıtay ve gerekse Yüksek Askerî İdare Mahkemesi, Anayasamızın 140 ve 141 nci maddelerinde zikredilen yüksek mahkemelerdendir. Anayasamızın 132 nci maddesi, «Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler» demektedir. Bu kanun tasarısı, iptal kararını göz önüne alarak, askerî hâkimler kesiminde meydana gelen boşluğu doldurmak ve Askerî Yargıtay ile, Yüksek Askerî İdare Mahkemesinin, Anayasa, hâkim teminatına uygun hale getirdiği ve bekleme süresi doldurulmuş albaylardan generalliğe yükselecekler ile generallerin bir üst seviyeye yükselmelerini sağlayacak yeni bir imkân getirmiştir. Hâkimlerin kadrosuzluk ve yetersizlik nedeniyle emekliye sevkini öngören hükümler yürürlükten kaldırılmıştır. Netice itibariyle, bu tasarı kanunlaştığında, faydalı hizmetlere vesile olacağına inanıyoruz. Bu sebeple, kanunlaşmasına Grubumuz müspet oy verecektir. Bu vesileyle Sayın Başkan ve Yüce Meclis üyelerine Grubum ve şahsım adına saygılar sunarım.”

Göktaş'tan sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Kahramanmaraş Milletvekili Mehmet Yusuf Özbaş aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁴⁷

“ Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; hepinizi hürmetle selamlarım. Grubumuz, Anayasa Mahkemesinin iptal kararından sonra büyük bir ihtiyaca

⁴⁶ a.g.e. s.702

⁴⁷ a.g.e. s.702

cevap veren ve iyi niyetle tanzim edilmiş bulunan bu tasarıya müspet oy verme kararındadır. Biz, Grup olarak esasen, bütün ihtiyaçlara, muhalefet muvafakat demeden, oy verme prensibimizde bu mevzuda da ısrar etmekteyiz. Hepinizi hürmetle selamlarım.”

Özbaş’tan sonra kişisel olarak görüşlerini açıklamak için kürsüye gelen Ordu Milletvekili Kemal Şensoy aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁴⁸

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Millî Savunma Bakanlığınca hazırlanan ve Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması Bakanlar Kurulunca 3.5.1978 tarihinde kararlaştırılan, 357 sayılı Askerî Hâkimler Kanununa 2 Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı için kişisel görüşlerimi arz etmek maksadıyla yüksek huzurlarınızda bulunuyorum. Değerli arkadaşlarım, Anayasa Mahkemesi, 10.1.1974 tarihli kararı ile, 357 sayılı Askerî Hâkimler Kanununa 1611 sayılı Kanunla getirilen değişiklik ve eklerden önemli bir kısmını iptal etmiştir. İptal edilen hükümler, Askerî Yargıtay Başkanı, İkinci Başkanı, Başsavcı, Daire Başkanları ve üyelerinin sicil, terfi ve emekliliklerini düzenleyen hükümlerdir. Değerli arkadaşlarım, Anayasa Mahkemesi, ayrıca, 1602 sayılı Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun 80 inci maddesinin 1 inci fıkrasındaki sicil işlemi hükmü ile, 357 sayılı Askerî Hâkimler Kanununun 1611 sayılı Kanunla değişik 12 nci maddesinin sicil işlemleriyle ilgili hükümlerini iptal etmiş bulunmaktadır. Birinci iptal kararı şu sonuçları doğurmaktadır: Yargıtay Daire Başkanları, Askerî Yargıtay İkinci Başkanı, Askerî Yargıtay Başsavcısı ve Başkanına sicil verilmesi hususunda; sicil belgesi düzenlenmeyecek, sicil bağlantıları olmayacaktır. Yükselmede herhangi bir şekilde değerlendirilmeye tabi tutulmayacaklardır. Yaş haddinden evvel kadrosuzluk ya da yetersizlik nedeniyle emekliye sevk edilmeyeceklerdir; kadroları kanunî kadro olacaktır. Anayasa Mahkemesinin bu neticeleri intaç eden kararına iltifat etmemek mümkün değildir. Anayasa Mahkemesi; kararında, Anayasamızın 132 nci maddesinden bahisle, «Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar. Anayasaya, kanuna, hukuka ve vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler» hükmüne dayanmaktadır Anayasa Mahkemesi. Ayrıca, bu her iki kuruluşun da, Anayasanın 140 ve 141 inci maddelerine göre Anayasal kuruluş olduğunu kabul etmek zarureti vardır. Şayet, Anayasa Mahkemesi, bu birinci bölümde zikretmiş olduğumuz iptal kararı cihetine gitmemiş olsaydı, bu mahkemeyi âdeta anayasal kuruluşun ötesinde, askerî disiplin altında bulundurulmuş bir mahkeme olarak kabul etmek icap ederdi. Değerli arkadaşlarım, ikinci iptal kararı ise; yine Anayasanın 132 nci, 140 ve 141 inci maddelerine dayandırılmak suretiyle verilmiştir. Bu iptal kararı neticesinde, yine bu kararın konusunu teşkil eden zevat hakkında sicil belgesi düzenlenmeyecek, sicil bağlantıları olmayacaktır; yükselmede herhangi bir

⁴⁸ a.g.e. ss.702-703

şekilde değerlendirilmeye tabi tutulmayacaklardır. Yaş haddinden evvel, kadrosuzluk veya yetersizlik nedeniyle emekliye sevk edilmeyeceklerdir; kadroları kanunî kadro olacaktır. Gerek Adalet Komisyonu, gerek Millî Savunma Komisyonu raporlarının tetkikinde Anayasa Mahkemesinin bu görüş ve mütalaalarına iltifat edildiği sarahatle anlaşılmakta ve bu suretle tasarı iptal kararları göz önünde bulundurulmak suretiyle yeniden düzenlenen metin ve bu arada birçok metinlerin aradan çıkmış olması, Anayasaya uygun bir durumu meydana getirecek ve boşluk doldurulmuş olacaktır. Şahsi görüşüm olarak bu gerekçe ve bu kanun maddeleriyle beraber olduğumu saygıyla ifade etmek isterim.”

Şensoy’dan başka söz isteyen olmadığından tasarının maddelerine geçilmesi oylanmış ve kabul edilmiştir.

1 inci maddeyi okutulmasını müteakip 1 inci madde üzerinde AP Grubu adına Kızılışık aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁴⁹

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; bu madde hakkında söze başlamadan evvel, takdirle bahsetmek istediğim bir hususa değinmek istiyorum. Ordu gibi, polis gibi, jandarma gibi ve de buna benzer teşkilâtların nevi şahsına mahsus özellikleri vardır. Bu itibarla, bunlar hakkında her hangi bir kanun tasarısı hazırlanırken ya da görüşülürken, bu teşkilâtların ilgili mensuplarını çağırarak, onları dinlemek, onların isteklerine de uygun tarzda hareket etmek, her halde bir kanunun daha iyi çıkması için faydalı bir usuldür. Bu itibarla, Millî Savunma Komisyonunun, gerek bu maddenin kodifikasyonunda, gerekse tasarının tümü hususunda görüşme yaparken, özellikle Millî Savunma mensuplarını, Askerî Yargıtay Başkan ve üyelerini, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini çağırıp, onların ihtiyaçlarını, iptalden sonra doğan boşluğu onların ağzından dinledikten sonra, bu açıdan tasarıya ve maddeye bakarak karara varmaları memnuniyeti mucip bir husustur. Bu yönden, 'Komisyonun, bu tarz çalışma yöntemini benimsemiş olmasından dolayı takdirlerimi de belirtmek isterim. Dikkat edileceği gibi, bu madde birtakım esasları ortaya koymaktadır. Evvela, Askerî Yargıtay Başkanının asgarî rütbesini saptamaktadır. Her hangi bir kimsenin, daha doğrusu, mensuplardan her hangi bir kimsenin her hangi bir rütbede Askerî Yargıtay’a Başkan olması mümkün değildir; ancak, tümgeneral veya tümamiral olması zorunluluğu vardır. Keza, Başsavcı ile İkinci Başkanın rütbeleri de tuğgeneral ve tümamiral olarak tespit edilmiştir; nasıl ki, sıkıyönetim komutanlıklarında asgarî bir rütbe tespit edilmişse. Ancak, burada getirilen iyi bir prensip de, bu rütbelerin 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetler Personel Kanununda gösterilen bir piramit veyahut da bir prizma vardır; bu prizmanın, bu kadro prizmasının dışında tutulmuş olmasıdır.

⁴⁹ a.g.e. ss.704-705

Keza, general, amiral iken Askerî Yargıtay üyeliğine seçilenler, bu birinci bentteki kadro miktarlarının dışında tutulmuşlardır ve bir kaç bölümde bazı esasları koymuştur. Evvela, albayların ne şekilde terfi edeceklerini ve hangi şartları haiz olmaları gerektiğini koymuştur. Belli bir rütbe bekleme süresi kabul etmiştir. Keza, sicil tam notu olarak bir yüzde esas kabul edilmiş ve bu % 70 olarak, asgarî limit olarak ortaya konmuştur. Yine, bazı suçlardan dolayı - ki, bu suçlar 1600 sayılı Askerî Yargıtay Kanununun 34 üncü maddesinde yazılıdır, bu suçlardan dolayı - ceza almamış olması, yine aynı kanunun 37 ve 38 inci maddelerinde yer alan şahsi suçlardan da mahkûm olmamış olması şartını koymuşlardır. Fakat, yine terfi işlemleri, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümlerine göre düzenlenmiştir ki, bu husus da kabule şayandır. Yine, Türk Silâhlı Kuvvetlerinde bir kıdem sırası vardır; alışlagelmiş bir kıdem sırası vardır; Kara, Deniz ve Hava. İşte, bu yükselmelerde, bu kıdem sırası esas bu kanunla da getirilmiştir. Ancak, Orduda terfilerin 30 Ağustosta yapıldığı da göz önüne alınmak suretiyle, gerek terfilerin, gerekse boşluk doldurmaların «Her hangi bir nedenle boşalan general, amiral yerleri müteakip 30 Ağustostan önce doldurulmaz» demek suretiyle belli bir tarih, gerek Kara, Hava, Deniz Ordusunda, gerekse Askerî Yargıtayda ve Yüksek İdare Mahkemesinde tek terfi günü olarak tevhit edilmiştir. Aynı şekilde, albayların rütbe kıdemliliğinde ve generalliğe rütbe terfi esaslarında, biraz evvel bahsetmiş olduğumuz, yine bekleme süresi, bazı cezaları almamak, bazı şahsi suçlardan mahkûm olmamak ve aynı kıdem sırasına uymak ve aynı tarihten evvel yapılmamak hususları getirilmiştir. Biz, kanunun tümü hakkında biraz evvel beyanda bulunduğumuz gibi, bu maddede getirilmiş olan esasları benimsiyoruz ve bu maddeye olumlu oy kullanacağımızı saygılarımızla arz ediyoruz. Grubum ve şahsım adına selamlarım.”

Birinci maddenin okunan şekliyle oylanıp kabul edilmesinden sonra 2 nci madde üzerinde, görüşlerini açıklamak üzere AP Grubu adına kürsüye gelen Kızılışık aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁵⁰

“Sayın Başkan, saygıdeğer milletvekili arkadaşlarım,

Bu madde hakkındaki konuşmamız uzun sürmeyecek. Yalnız, dikkat edilecek olursa, bir evvelki açıklamada bulunmuş olduğumuz madde, Askerî Yargıtay’la ilgili seçim, terfi prosedürü ile esaslarını ortaya koymuştu. Bu maddede ise, esasında pek eski olmayan, yeni kurulmuş olan bir teşkilâtın, yani Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kanunu ile kurulmuş olan, yine ismi ile arz edeyim, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin, yine Başkan, Başsavcı, İkinci Başkan gibi ve diğer üyelerinin askerî rütbeleri, albaylığa terfi esasları,

⁵⁰ a.g.e. s.706

generalliğe terfi esasları aynen 1 inci maddedeki ölçüler içinde getirilmiştir. Bu itibarla, farklı düşünmeyi gerektiren her hangi bir husus olmadığından ve de bir evvelki maddeye olumlu rey vermiş bulunduğumuzdan, bu maddeye de aynı esasları getirmiş olması nedeniyle olumlu rey vereceğimizi saygılarımızla arz ederiz.”

Sayın Kızılışık’tan sonra madde üzerinde söz alan Sayın Mehmet Çatalbaş, (Gümüşhane) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır: ⁵¹

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Adalet Partisi Grubunun Sözcüsü olarak her iki madde hakkında da konuşan arkadaşımız Sayın Kızılışık’ın belirttiği gibi, yeni kurulmuş olan Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin 6 ncı maddesiyle ilgili konuda, eski adıyla meratibi silsile⁵²ye ve hukukun nazım değerli umdelerinden birisi olan kazanılmış haklara tamamen uyularak Yüce Meclisimde sunulan 5 madde halindeki değişiklik metni, gerçekten, 1602 sayılı, 926 sayılı, 1610 sayılı, 1111 sayılı kanunların hepsinde mündemiç olan kazanılmış haklara tamamen uyduğu cihetle ve bütün hususları da hukukun eşitliğiyle ilgili ve etkinliği, üstünlüğü prensibine dayalı bulduğumuz cihetle, bu kanuna kişisel görüşüm olarak bendeniz de olumlu oy vereceğimi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi mensuplarına, memleketimize ve milletimize hayırlı uğurlu olmasını temenni eder, Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Bundan sonra madde okunan şekliyle oylanmış, kabul edilmiştir. Madde üzerinde tekrardan AP Grubu adına söz isteyen Kızılışık aşağıdaki konuşmayı yapmıştır: ⁵³

“Sayın Başkan, saygı değer milletvekili arkadaşlarım;

Bu maddenin bu şekilde kaleme alınmasında bir zaruret vardı. Çünkü, Anayasa Mahkemesi, bozma kararında, bir gerekçe ortaya koyuyor ve bu gerekçede de, özellikle, gerek Askerî Yargıtay’ın, gerek Yüksek İdare Mahkemesinin askerî niteliğinin, mahkeme niteliğinden sonra geleceği; mahkemenin bağımsızlığına ve hâkimlik teminatına dokunmadığı sürece söz konusu olabileceği ifade edilmekte idi ve bunu gerek Askerî Yargıtay ve gerekse Yüksek İdari Mahkemesi, «Anayasamızın 140 ve 141 inci maddelerinde zikredilen yüksek mahkemelerdendir, askerî kuruluş niteliği bilahare gelir» demiş olduğu için, bu ışıık altında bir düzenleme yapmak ve böylece bu Yüksek Mahkemedeki, yükselme, emeklilik ve kadrosuzlukla ilgili muaddel Askerî Hâkimler Kanununun bu hükümlerini yürürlükten kaldırmak zarureti vardı.

⁵¹ a.g.e. s.706

⁵² Aslı silsile -i merâtib olup, hiyerarşi anlamındadır. (Yazarın Notu E.A.)

⁵³ a.g.e. s.706

Madde, bu nedenle bu şekilde yazılmıştır. Esasında, Anayasa Mahkemesinin iptal kararına ve de kanunun tümü içindeki insicama uygundur. Bu nedenle olumlu oy vereceğimizi grubum ve şahsım adına saygılarımı sunmak suretiyle arz ediyorum.”

Sayın Kızılışık’tan sonra madde okunan şekliyle oylanmış ve 3 üncü madde kabul edilmiştir.

4 ve 5 inci Maddelerin okunan şekliyle oylanıp, kabul edilmesinden sonra tasarının tümü üzerinde son söz olarak lehte söz isteyen Ahmet Gültekin Kızılışık (Zonguldak) aşağıdaki son konuşmayı yapmıştır:⁵⁴

“Sayın Başkan, saygıdeğer milletvekili arkadaşlarım;

Muhakkak ki, meclislerden birçok kanunlar çıkar. Ancak, bu kanunlar, ya, zaman geçtikçe günün ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelir veyahut da içindeki çalışmayı, düzenlediği teşkilâtlardaki değişiklik veyahut da yeni teşkilâtların kurulması nedeniyle yetersiz hale gelir. Bunun dışında, her ne kadar kanun yapmak bir sanat ve bir teknik ise de, bazı görüşme noksanlıkları veyahut da ilgililerin ihtiyaçlarını daha evvelden sormamış olmak veyahut da sormamış olmak, ve şu veya bu nedenlerle Yüce Parlamentodan eksik veyahut da hatalı kanunlar çıkmış olabilir. Şimdi, 357 sayılı Kanunun bu Parlamentodan ne eksik, ne de hatalı çıktığını iddia etmeyeceğim, söyleyemeyeceğim. Ancak, Anayasa Mahkemesinin, başvuru üzerine yaptığı inceleme sonunda, terfide konulan esaslar, emeklilik ve kadro meseleleri yönünden, bu kanun ile, Askerî Hakimler Kanunu, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Kanunu, keza 1 600 sayılı Kanun arasında bir bağdaşmazlık olduğu tespit edilmiş ve bazı hükümlerin bu yönden iptaline gidilmiştir. İptal edilen bir kanunun meydana getireceği boşluğu doldurmak, elbette ki, Parlamentonun görevi ve de isteğidir. Ancak, bu boşluk doldurulurken, yeniden, bir evvelki aksaklıklara sebebiyet vermemek için, bu defa Meclisimiz daha müdekkik bir çalışma yapmış, biraz evvelki ilk madde nedeniyle arz etmiş olduğumuz gibi, gerek Millî Savunma Bakanlığının bu işle ilgili görevli, sorumlu ve yetkileriyle, Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin gene, görevli, yetkili ve sorumlularını çağırarak suretiyle, bu defa Parlamentodan çıkacak olan kanunun en iyi şekilde çıkabilmesi için, bu bağdaşmazlığın ne şekilde çözülmesi lazım geldiğini kendileriyle de müşavere etmek suretiyle iyi bir taslak hazırlanmış; bu taslak inceden inceye tetkik edilmiş, müzakere edilmiş ve Parlamentonun huzuruna getirilmiştir. Kanunu kim getirirse getirsin -ister bugün Hükümette olanlar, isterse, şahsen milletvekili arkadaşlarımız- mühim olan, kanunun gelişi kadar, bu kanuna verilen reylerdir de. Bu bakımdan, bu tip, ister sosyal içerikli olsun, ister bir müessesenin en iyi şekilde düzenlenmesini ortaya koymuş bulunsun, bu tip kanunlara, hem

⁵⁴ a.g.e. ss.707-708

Grubumuz hem de diğer grupların rey vereceği aşikârdır. Bunu bir defa daha ortaya koymak istiyoruz ve mantığa, rasyona uygun bir kanun getirildiği zaman, bu kanunun geliş kanalı bizleri ilgilendirmektedir. Bizim tek düşündüğümüz, memleketin yararına, vatandaşın isteklerini karşılamaya ve de yönetimde görevli, sorumlu olanların, yetkili olanların, gerek terfi ve tefeyyüzlerini, gerekse maaş durumlarını, gerekse seçimlerini en iyi şekilde düzenlemeye matuf kanunların bu Meclisten çıkmasıdır. Bu vesile ile bir defa daha, Yüce Meclisimizi, çıkarmış olduğu bu kanundan dolayı kutlar, kendisine rey veren grupların hepsine, kişisel ve de grubum adına teşekkür eder, bu kanundan istifade edecek olanlara bir defa daha başarı dilekleriyle, hepinize ayrı ayrı saygılarımı sunarım.”

Sayın Kızılışık’tan sonra aleyhte söz isteyen olmadığından tasarının tümü oylanmış, yasa tasarısı kabul edilmiştir. Tasarı Meclisce kabul edilmesinden sonra, Devlet Bakanı Ahmet Şener (Trabzon) aşağıdaki teşekkür konuşmasını yapmıştır:⁵⁵

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

357 sayılı Askerî Hâkimler Kanunu hakkındaki bu karara Hükümet olarak teşekkür ederiz. 357 sayılı Askerî Hâkimler Kanununun, yükselmeye ilişkin hükümleri Anayasa Mahkemesince iptal edilinceye kadar, Askerî Yargıtay üyeleri ile Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin, hâkim sınıfından olan üyeleri, 357 sayılı Kanunun 1611 sayılı Kanunla değişik 14-21-22 ve geçici 1 inci maddelerine göre yükseltme ve emekli işlemine tabi olmakta idiler.

Ancak, anılan kanunun ilgili maddeleri, Askerî Yargıtay üyeleri yönünden, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin hâkim sınıfından olan üyeleri yönünden -1977 yılında iptal sadece 1602/80 sicil işlemi ve 357/12 sicil işlemine aittir - iptal edilince, yeni bir düzenlemeye gidilmesi zorunluluğu doğmuştur.

Bu üyeler hakkında bilhassa, Anayasa Mahkemesi kararına göre bazı düzenlemeler yapılmıştır :

- 1) Sicil belgesi düzenlemeyecek, sicil bağlantıları olmayacaktır.
- 2) Yükselmede herhangi bir değerlendirmeye tabi tutulmayacaktır.
- 3) Yaş haddinden önce kadrosuzluk veya yetersizlik nedeniyle emekliye sevk edilmeyeceklerdir.
- 4) Kadrolar kanunî olacaktır.

Tasarı, yukarıdaki ilkelere göre bugün Yüksek Meclisimizce kabul edilmiştir.

⁵⁵ a.g.e. s.708

Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyelerine hayırlı olmasını diler, hepinize saygılar sunarım.”

Kabul edilen bu yasanın amacı, 357 sayılı Askerî Hakimler Kanununa bazı maddeler eklenmesidir.

Kanunla Askerî Yargıtay Başkanının rütbesinin tümgeneral - tümamiral, başsavcısı ile ikinci başkanının rütbeleri tuğgeneral – tuğamiral olacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca; bu rütbelerin, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda gösterilen kadro oranları dışında tutulacağı kanunda belirtilmiştir.

Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı, Daire Başkan ve üyelerinin rütbe terfi ve rütbe kıdemliliği esas ve şartlar aşağıda belirtilmektedir;

A) Albayların rütbe terfii esas ve şartlar :

1. Bu maddede öngörülen general - amiral rütbelerine tahsis olunan yerlerde açık bulunmak,

2. 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda belirtilen rütbe bekleme süresini tamamlamış olmak,

3. Üsteğmen, yüzbaşı, binbaşı, yarbay ve Askerî Yargıtay’a gelinceye kadar varsa albay rütbelerine ait sicil notları toplamalarının, sicil notu adedine bölünmesi sonucu ortaya çıkan not ortalamasının, sicil tam notunun yüzde yetmişi ve daha yukarısı olmak,

4. Hâkimlik veya askerlik vakar ve onuruna dokunan şahsi haysiyet ve itibarını kıran veya görev gereklerine uymayan davranışlardan dolayı cezalardan birini almamış olmak,

5. 1 600 sayılı Askerî Yargıtay Kanununda belirtilen görevle ilgili suçlarından veya taksirli suçlar hariç olmak üzere şahsi suçlardan mahkûm edilmemiş olmak.

Yüksek Askerî Şûra, yükselme sırasında bulunan albayların şahsi dosyalarını inceleyerek yukarıdaki şartları taşıyıp taşımadıklarını saptamaktadır.

Yüksek Askerî Şûra tarafından, yukarıdaki fıkra hükmüne göre saptanan albayların en kıdemlisinden başlanarak her boş yer sayısı kadarının, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümlerine göre yükselme işlemleri yapılmaktadır.

Değişik kuvvetlerden yükselme sırasına giren aynı nasıplı albaylardan, albaylığa yükselmede sicil notu ortalaması en yüksek olanların, sicil notu ortalaması eşit olan aynı nasıplı albaylardan ise, öncelikle Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerine mensup olanların yükselme işlemleri sıra ile yapılmaktadır.

Yükselmede bu kanunda öngörülen yeterliliği taşıyan albayın bulunmaması halinde onu izleyen en kıdemli albayın yükselme işlemi yapılır.

Herhangi bir nedenle boşalan general - amiral yerleri müteakip 30 Ağustostan önce doldurulmaz.

B) Albayların rütbe kıdemliliği :

Rütbe nasıp tarihinden itibaren 3 yılını tamamlayan albayların rütbe kıdemliliği, Askerî Yargıtay Başkanlığınca onanarak, kıdemlilikleri onananların isimleri ilgili kuvvet personel başkanlıklarına bildirilir.

C) Generallerin rütbe terfii şartları :

1. Bu maddede öngörülen general - amiral rütbelerinden bir üst rütbede açık bulunmak.

2. 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda gösterilen bekleme süresini tamamlamış olmak,

3. Hâkimlik veya askerlik vakar ve onuruna dokunan, şahsi haysiyet ve itibarını kıran veya görev gereklerine uymayan davranışlarından dolayı 1 600 sayılı Askerî Yargıtay Kanununun maddesinde yazılı cezalardan birini almamış olmak,

4. 1 600 sayılı Askerî Yargıtay Kanununda belirtilen görevle ilgili suçlarından veya taksirli suçlar hariç olmak üzere, şahsi suçlardan mahkûm edilmemiş olmak,

Yüksek Askerî Şûra, yükselme sırasında bulunan general - amirallerin şahsi dosyalarını inceleyerek yukarıdaki şartları taşıyıp taşımadıklarını saptar.

Yüksek Askerî Şûra tarafından, yukarıdaki fıkra hükmüne göre saptanan general - amirallerin en kıdemlisinden başlanarak boş yer sayısı kadarının, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümlerine göre yükselme işlemleri yapılmaktadır.

Değişik kuvvetlerden yükselme sırasına giren aynı nasıplı general –amirallerden, öncelikle Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerine mensup olanların yükselme işlemi sıra ile yapılır.

Yükselmede bu kanunda öngörülen yeterliliği taşıyan general - amiralin bulunmaması halinde onu izleyen en kıdemli general - amiralin yükselme işlemi bu yasa kapsamına alınmaktadır.

D) Emeklilik hükümleri :

1. Aynı nasıp emsali, kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayrılan Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı ve İkinci Başkanı general - amiraller ile üyeliğine seçilen general - amirallerin,

2. Aynı neşetli emsali, kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayrılan Askerî Yargıtay üyesi albayların,

Kendi istekleri ile emekliye ayrılmaları halinde Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümleri gereği kadrosuzluk tazminatı hükümleri uygulanmaktadır.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun madde hükümleri saklı kalmak şartıyla; Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Birinci Başkanının rütbesi tümgeneral - tümamiral, İkinci Başkan ile Başkanın sözcüsünün rütbeleri tuğgeneral – tuğamiral olmaktadır.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Birinci Başkanı, İkinci Başkanı, Başkanın sözcüsü ve hâkim sınıfından olan üyelerinin rütbe terfii ve rütbe kıdemliliği esas ve şartları aşağıda gösterilmiştir.

A) Hâkim sınıfından olan albayların rütbe terfii esas ve şartları :

1. Bu maddede öngörülen general - amiral rütbelerine tahsis olunan yerlerde açık bulunmak,

2. 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununda belirtilen rütbe bekleme süresini tamamlamış olmak,

3. Üsteğmen, yüzbaşı, binbaşı, yarbay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesine gelinceye kadar varsa albay rütbelerine ait sicil notları toplamalarının, sicil notu adedine bölünmesi sonucu ortaya çıkan not ortalamasının, sicil tam notunun yüzde yetmiş ve daha yukarısı olmak,

4. Hâkimlik veya askerlik vakar ve onuruna dokunan şahsi haysiyet ve itibarını kıran veya görev gereklerine uymayan davranışlardan dolayı 1602 sayılı Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun maddelerinde yazılı cezalardan birini almamış olmak,

5. 1 602 sayılı Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kanununun otuz ikinci maddesinde belirtilen görevle ilgili suçlarından veya taksirli suçlar hariç olmak üzere otuz üçüncü maddesinde yer alan şahsi suçlardan mahkûm edilmemiş olmak .

Yüksek Askerî Şûra, yükselme sırasında bulunan hâkim sınıfından albayların şahsi dosyalarını inceleyerek yukarıdaki şartları taşıyıp taşımadıklarını saptamaktadır.

Yüksek Askerî Şûra tarafından, yukarıdaki fıkra hükmüne göre saptanan albayların en kıdemlisinden başlanarak hâkim sınıfından olan albaylar için

general - amiral rütbesine tahsis olunmuş her boş yer sayısı kadarının, 926 sayılı Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanunu hükümlerine göre yükselme işlemleri yapılmaktadır.

Bu yasayla, değişik kuvvetlerden yükselme sırasına giren aynı nasıplı albaylardan, albaylığa yükselmede sicil notu ortalaması en yüksek olanların, sicil notu ortalaması eşit olan aynı nasıplı albaylardan ise öncelikle Kara, Deniz ve Hava Kuvvetlerine mensup olanların yükselme işlemleri sıra ile yapılmaktadır.

Yükselmede bu kanunda öngörülen yeterliliği taşıyan albayın bulunmaması halinde onu izleyen en kıdemli albayın yükselme işlemi yapılmaktadır.

Herhangi bir nedenle boşalan general - amiral yerleri müteakip 30 Ağustosun önce doldurulmayacağı yasa kapsamına alınmıştır.

Hâkim sınıfından olan albayların rütbe kıdemliliği :

Rütbe nasıp tarihinden itibaren üç yılını tamamlayan albayların rütbe kıdemliliği, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkanlığınca onanır. Kıdemlilikleri onananların isimleri ilgili kuvvet personel başkanlıklarına bildirilir.

Emeklilik hükümleri :

1. Aynı nasıp emsali, kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayrılan Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin hâkim sınıfından olan Birinci Başkanı, İkinci Başkanı, Başkanın sözcüsü general - amiraller ile üyeliğine seçilen general – amirallerin,

2. Aynı neşetli emsali, kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayrılan Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyesi hâkim albayların,

Kendi istekleri ile emekliye ayrılmaları halinde Türk Silâhlı Kuvvetleri Personel Kanununun ilgili maddesindeki kadrosuzluk tazminatı hükümleri uygulanmıştır.

1.6. KAMU GÜVENLİĞİ VE KOLLUK HİZMETLERİ

Gündemin 90 ıncı sırasında, Kamu Güvenliğine ve Kolluk Hizmetlerine İlişkin Bazı Kanunlarda⁵⁶ Değişiklik Yapılması ve Bunlara Yeni Hükümler Eklenmesi Hakkında Kanun Tasarısı 27 Aralık 1980 tarihinde 23 üncü birleşimde görüşölmeğe başlanmıştır.⁵⁷ Adalet ve İçişleri Komisyonları raporlarının okunup okunmaması oylanmış kabul edilmemiştir.

⁵⁶ **Kamu Güvenliğine ve Kolluk Hizmetlerine İlişkin Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Bunlara Yeni Hükümler Eklenmesi Hakkında Kanun** (K.No:2261,Kabul tarihi:19.02.1980, R.G. Sayı ve Yayımlı Tarihi:16909,19.02. 1980)

⁵⁷ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B. 23 (27.12.1979), s. 521

Yasa tasarısının tümü üzerinde söz almak isteyen üye olmadığından doğrudan maddelerin müzakerelerine geçilmiştir. 1 inci maddenin okutulmasından sonra CHP sıralarından 10 milletvekili ayağa kalkmış ve Sivas Milletvekili Azimet Köylüoğlu tarafından yoklama istenmiş ve yapılan yoklama sonrası yeterli sayıda sayın üye olmadığından başkan tarafından 2 Ocak 1980 Çarşamba günü saat 15.00’de toplanılmak üzere birleşim kapatılmıştır.

Yasa tasarısının görüşülmesine 3 Ocak 1980 günü 25 nci birleşimde devam edilmiştir. İç tüzük gereği iktidar ve muhalefet arasında 8 inci maddeyle ilgili ihtilaflı oylamadan sonra Ek geçici 3 üncü madde üzerinde CHP Grubu adına Cemal Aktaş (Burdur) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır: ⁵⁸

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

3201 sayılı Emniyet Teşkilâtı Kanununa eklenen ek geçici 3 üncü madde, biraz önce ihtilaflı bir oylamaya sahne olan 8 inci maddeyle bir ölçüde ilgilidir. Ancak, ek geçici 3 ncü maddenin şimdi Anayasamız yönünden çok daha geniş biçimde tartışılması gerektiğine inanıyorum. Değerli arkadaşlarım, Anayasamızın 29 uncu maddesi çok açıktır. 29 uncu maddenin son fıkrasını okur isem, geçici maddenin bu şekliyle geçmesi halinde iptale mahkûm olduğunu göreceksiniz. 29 ncu maddenin son fıkrasını okuyorum: «Dernekler, kanunun gösterdiği hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir. Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de, hâkim kararına kadar kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir.» Geçici madde 3, bir hükümet teklifi değildir; Adalet Komisyonunda eklenmiş bir maddedir ve kapsamı Anayasaya tamamen aykırı olarak bu yasanın yürürlüğe girmesinden itibaren derneklerin kendiliğinden münfesi sayılacaklarına amirdir. Bu, iptale mahkûm bir hüküm olduğu için biz bir değişiklik önergesi verdik. Değişiklik önergemiz, «3201 sayılı Emniyet Teşkilâtı Kanununa bu kanunun 2 nci maddesiyle eklenen ek madde 8’in kapsamına giren dernekler mahkeme kararıyla kapatılırlar» şeklindedir. Ayrıca, «bu derneklerin mal varlıklarının tasfiyesi, tüzüklerindeki hükümlere göre yapılır.» Bu maddenin sevk edilen şekliyle kabul edilmesi yönünde Cumhuriyet Halk Partisi olarak oy kullanmak eğilimindeyiz. Biraz sonra önergemiz Sayın Genel Kurula takdim edildiği zaman, önergemizin lehinde, gerekirse görüşümüzü açıklayacağız ve önergemiz yolunda yasalaşması için çaba göstereceğiz.

Değerli Kurula teşekkür eder, saygılar sunarım.”

⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 13, B. 25 (03.01.1980), ss. 587-588

Sayın Aktaş'tan sonra Adalet Partisi Grubu adına söz isteyen Ramazan Çalışkan (İçel) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁵⁹

“Değerli üyeler, saygılarımı arz ediyorum.

Değerli üyeler, hükmi şahısların hayatları belli şekilde sona erer. Bunlardan biri mahkeme kararıyla; diğeri feshine kendisinin karar vermesi; bir şekli de budur. Şimdi biraz evvel konuşan değerli hatip arkadaşım dediler ki, «Geçici 3 üncü madde ile 8 inci maddenin kapsamına giren derneklerin infisahı hükmü getiriliyor; burada tasfiye hükümleri tüzüğe göre yapılır hükmüne rağmen, bu Anayasaya aykırıdır» dediler. Ama çaresini göstermediler. Çünkü çaresi yoktur. En demokratik, en hukuki olanı derneğin tüzüğüne göre tasfiyenin yapılmasıdır. Bu maddede derneğin tasfiyesinin kanun hükmüyle infisah etmesi halinde dahi, tüzüğüne göre yapılmış olması en demokratik yoldur. Bunun dışında, hukuka uygun, Anayasanın, demokrasinin umumi prensiplerine uygun bir şey söylemek mümkün değildir. Değerli arkadaşımız çaresini getirmedi. Niçin Anayasaya aykırıdır? Bu boşlukta kaldı. Zira bunun dışında, yani bu kanun hükmünün dışında demokrasiye, Medeni Kanunun hükmi şahısla ilgili kısımlarına, hukukun ana prensiplerine, özel hükümlere Cemiyetler Kanununa bundan daha uygun bir hüküm getirilemezdi. Ne diyor bu madde? «8 inci maddeye göre infisah noktasına varacak cemiyetin mameleki tüzüğüne göre tasfiyeye tabi tutulur.» Demiyor ki, Maliyeye intikal ediyor; demiyor ki falan derneğe, falan, amme kuruluşuna intikal eder. Böyle bir hüküm yok. Derneğin Anayasası tüzüğüdür. O tüzüğünde tasfiye başına gelebilecek bir ihtimaldir hükmi şahsın; o anda tüzüğünde ne hüküm öngörölmüşse, teklif edilmişse, ona göre tasfiye edilecektir. Tüzüğünde de «filan veya falan derneğe» diyorsa, bu maddenin hükmüne giren derneğin mameleki tüzüğüne göre amel edilerek tasfiyeye tabi tutulacaktır. Bunda ne amme hukuku esasları açısından, ne hususi hukuk esasları açısından bir aykırılık yoktur. Bizim Grubumuzun görüşü bu noktadadır. Yüce Meclis'e saygılarımı teyiden arz ederim.”

Sayın Çalışkan'dan sonra gruplar adına konuşmak isteyen üye olmadığından şahısları adına Süleyman Genç (İzmir) söz istemiş, ancak kendi isteğiyle yerine Kütahya Milletvekili Sayın Nizamettin Çoban konuşmuştur. Çoban konuşmasını Millet Meclisi İçtüzüğünün 56 ncı maddesiyle ilişkilendirerek 8 inci maddeyle ilgili yapılan oylamanın geçersiz sayılmasını ileri sürmüş, Başkanın uygulamasıyla ilgili bir tartışma başlatmıştır. Başkan Çoban'ın, madde üzerinde konuşulması gerektiğini söyleyerek sözünü kesmiştir. Bir önerge okutulduktan sonra görüşmelere kalınan yerden devam etmek üzere 8.1.1980 Salı günü saat 15.00' de toplanmak üzere birleşim kapatılmıştır.

⁵⁹ a.g.e. s.588

8 Ocak 1980 tarihinde 26 ncı birleşimde yasa tasarısı üzerindeki görüşmelere devam edilmiştir. Bu birleşimde yetki belgesini başkanlığa sunan İçişleri Bakanlığı Hukuk Başmüşaviri Bahattin Ablum hükümeti temsil etmiştir. İçişleri Komisyonu Başkanı Ömer Lütfü Erzurumluoğlu (Yozgat) yasanın, asayiş durumu bakımından acele çıkarılması ve sürtüşmelere mahal bırakılmaması gayesine matuf olmak üzere, bütün siyasî partilerin grup temsilcilerinin kendisine müracaatla redaksiyon için görüşmelerin bir saat tehirini istediklerini bildirmiştir. Başkan da, İçtüzüğün buna cevaz vermediğini belirterek, emsal teşkil etmemek şartıyla ve bütün grupların onayı ile bu konuda izin alınabileceğini belirtmiştir. Grupların her hangi bir itirazı olmadığından, birleşime 17.30'a kadar ara verilmiştir. Yasa tasarısı verilen saatte de görüşülemediğinden 9 Ocak 1980 Çarşamba günü saat 15.00'de toplanılmak üzere birleşim kapatılmıştır. Söz konusu tarihte de yalnız 3 üncü madde içindeki 11 inci madde okunmuştur.

Bu konuda Millî Selamet Partisi Grubu adına Korkut Özal (Erzurum) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır.⁶⁰

“Muhterem Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

Anarşinin çözülmesine ümit bağlanmış bir kanunu görüşüyoruz. Bu kanunun bir an evvel buradan çıkması isteniyor. 11 inci madde için bazı hususların burada dile getirilmesini yararlı görüyoruz. Aslında bu madde valiye ve dolaylı olarak kaymakama, kolluk kuvvetlerinin dışında, silâhlı kuvvetlerimiz; Kara, Deniz veya Hava Kuvvetlerinin de kullanılmasında, eskisine göre daha geniş tür yetki getiriyor. Bu yetkiye göre vali kendi kararıyla eğer vuku bulan veya bulması muhtemel olayları elindeki kolluk kuvvetleriyle bastıramayacak veya kontrol altına alamayacağına önceden karar verirse, bu kendi inisiyatifıyla bu takdirde en yakın kuvvet komutanından yardım isteyecektir. Şimdiki tatbikatta, sıkıyönetimin olmadığı yerler için konuşuyorum, zaten sıkıyönetimde bu madde çalışmıyor, doğrudan doğruya oradaki sıkıyönetim komutanı tam sorumluluğu yüklenmiş oluyor; dolayısıyla bu madde sıkıyönetimin olmadığı bir yer için mevzubahistir ve bu istek üzerine oradaki kumandan, bugün kendi üst kumandanından veya bağlı olduğu kuvvet kumandanlığından yetki isterken, şimdi böyle bir şeye lüzum kalmadan ve hatta acil durumlarda bilâhare yazı gönderilerek valinin istediği şekilde meseleyle müdahale edecek.

Aslında bu maddenin bu şekilde yapılması faydalı olur; yalnız 2 tane sakıncaya ve dolayısıyla bu 2 sakıncanın en azından bu kanun böylece tedvin edilse (kitap haline getirilmek) ortadan kaldırılmasına dikkat edilmesi gerektiğine inanıyorum.

⁶⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B. 28 (10.01.1980), ss. 659-660

Birincisi yöneticiler bakımından. Eğer bu mekanizma çok sık kullanılırsa -ki, böyle bir endişe taşıyorum- çünkü burada, yani bir nevi valiye kendi bölgesinde küçük bir sıkıyönetim ilanı gibi bir yetki veriliyor. Vali komutanı çağırıyor, «Bu hadiseye müdahale edin» diyor ve arkasında da okuduğumuza göre, gelen kuvvet arasında eğer kolluk kuvvetleriyle askerî kuvvet arasında da bir işbirliği söz konusu ise, bu işbirliği en yüksek rütbeli kumandanın idaresiyle ve onun emriyle yapılıyor. Dolayısıyla bir nevi sıkıyönetimdeki uygulamayı belli bir olay için oraya getirmiş oluyoruz. Bunu sık kullanabilirse, ki bizim gördüğümüz mülki idarede, özellikle belli sınırlamalar yapılmazsa ve böyle bir mekanizma çalıştırılırsa bunun çok sık kullanılma, dolayısıyla sık kullanıldığı için de gücünü kaybetme endişesi vardır. Mesela bugün Türkiye'de sıkıyönetim şöyle böyle bir seneyi aşkindır kullanılıyor, ilk ilan edildiği etkinliğini sıkıyönetim yitirmiştir. Sebebi; bir silâh belli bir amacın dışında fevkalade sık sık kullanılırsa, hatta harika ilaçlar denilen antibiyotikler bile sık sık kullanılırsa gücünü kaybediyor. Dolayısıyla bunun gücünü kaybetmek endişesine karşı inancımız, bunu kullanmada bir çerçevenin belki idare içinde getirilmesinde yarar vardır. Hani şöyle denilebilir. Fevkalade olayın olabileceği bölgelerde, kanunun metnine konmasına da lüzum yoktur, Bakanlar Kurulu belli vilayetlerde bunun bu şekilde olacağını tarif ederse belki bir çerçeve çizilmiş olur. İkinci bir endişemiz şudur: Yaşadık, ki, şu anda başkanımız olan Sayın Erzurumluoğlu da bu kanun çalışmalarında bu noktalara haklı olarak işaret etmiştir muhalefet şerhinde; askerin bu gibi meselelere müdahalede birtakım zorlukları vardır. Asker bir kere bu gibi olaylara müdahale edecek bir eğitimle yetiştirilmemektedir, yetiştirilmesi de fevkalade zordur. Asker bu gibi olaylarda münferit çalışma imkânına sahip değildir. Asker genellikle en küçük bir birlik olan bir manga halinde çalışabilir hatta daha büyük birlikler halinde çalışması gerekebilir. Üçüncüsü; askerin bu meseledeki sevgi idaresini götürme, kolluk kuvvetlerine göre fevkalade büyük müşkülât arz eder. Nitekim Sayın Komisyon Başkanımız da o zamanki muhalefet şerhinde, bir de askerin normal eğitiminden de uzak kalacağı endişesini izhar bu madde üzerinde endişelerini belirtmiştir. Şimdi bu 11 inci madde kabul edilirse ve biraz evvel ifade ettiğim gibi devamlı kullanılır hale gelirse, burada yapılabilecek belki akıllıca bir hareket (güvenlik kuvvetlerimizin bu meselelerin altından kalkamayacağı süre için söylüyorum bunu) askerin içinde, bu gibi hadise ve olayların çıkma olasılığının yüksek olduğu yerlerde belki bu eğitime tabi tutulmuş, bu maksat için kullanılabilir özel birliklerin bulundurulmasında yarar olacağını ifade etmek istiyorum. Hem bu gibi olaylara müdahale eğitiminden geçmiştir, hem de bu maksat için hazırlanmıştır. Bu yapılabildiği takdirde, inanıyorum ki burada iki bu iki mahzur ortadan kalkacaktır. Bunun dışında, bu maddeye ana prensip olarak taraftar olduğumuzu ifade etmek istiyorum Millî Selamet Partisi Grubu olarak. Vali, ili içinde idarenin, devletin ve hükümetin en yüksek temsilcisidir. Özellikle son yıllarda gördüğümüz, idarede çalışırken de gördüğümüz vali ile orada bulunan

askerî birlikler arasında çoğu zaman meselelere müdahalede farklılaşmalar olmuş ve bazen bizzat valilerimizden dinlediğimiz, hadiselerle müdahalede güçlü bir aksiyon temin edilememiştir. Bu bakımdan, böyle bir yetkinin valilere verilmesi, özellikle Türkiye'nin bugünkü şartlarında geçerlidir, lüzumludur ve demin ifade ettiğimiz iki hususa dikkat edilirse, yani bunun çok sık sık kullanılan, âdeta olağan hale getirilen bir yol olmasına gidilmezse; ikincisi de, bu gibi kullanmalara muhatap olacak askerî birlikler içinde bu vazifeyi yapabilecek şekilde yetiştirilmiş elemanlar, yani halkla ilişkilerde belli bir yumuşaklık, belli ve çoğu zaman poliste verildiği gibi halka olan muamelede çok haşın, kırıcı, dökücü davranmaması gerektiği şeklinde, fakat bunun yanında da toplum hadiselerinde kararlı bir tutum içerisinde hareket etme eğitimini almış birlikler yetiştirilebildiği takdirde, bu geçerli bir yoldur. Ancak burada son endişemizi de söyleyerek sözlerimizi tamamlayacağız. Türkiye'nin iç güvenlik meselelerinde, özellikle bu seviyede, askerin güvenlik meselelerinin içinde bulundurulmasının geçici olarak faydası olsa da, uzun vadede mahzurlu olacağına inanıyoruz. Türkiye'nin iç güvenlik meselelerinin süratle, gereken bütün tedbirler alınarak, kolluk kuvvetlerince sağlanması için fevkalade hızlı bir yetiştirme ve geliştirme programına ihtiyaç vardır. Aslında bugünkü bunalımımızın sebebi de bundan ileri gelmektedir. Türkiye'nin bugün kabul edilmiş olan Anayasasının milletimize sağlamış olduğu özgürlük ve hakları muhafaza edecek, bunları müdafaa edecek bir kolluk kuvvetleri sisteminin, o Anayasa ile beraber ele alınmamış olmasından dolayı bugün Türkiye bu hale gelmiştir. Fevkalade geniş özgürlükler sistemi kabul edilmesine mukabil, bu özgürlükleri koruyacak, onlara sahip çıkacak, bu özgürlüklerin kötüye kullanılmasına mani olacak bir güvenlik sistemi geliştirilemediği için, Türkiye bu hale düşmüştür, bir bakıma. Bu bakımdan bir an evvel bu fevkalade halin giderilip, güvenlik ve kolluk kuvvetlerimizin bu meselelerin üstesinden gelecek hale getirilmesi de zannediyorum büyük bir önem taşımaktadır. Grubum ve şahsım adına Yüce Meclise ve Sayın Başkana saygılar sunuyorum.”

Sayın Özal'dan sonra Adalet Partisi Grubu adına Ramazan Çalışkan, (İçel) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁶¹

“Yüce Meclisin değerli üyelerini, grubum ve şahsım adına, saygıyla selamlıyorum. Muhterem üyeler, bu Kanunun, yani 5442 sayılı Kanunun mevcut ve mer’i 11 inci maddesinin (b) fıkrasında valiye, bugün konuşmakta olduğumuz yetkinin bir benzeri zaten verilmiş. Burada deniyor ki; «Vali, il içindeki kolluk kuvvetleriyle bastırılmayacak olağanüstü ve ani hadiselerin cereyanı karşısında kalırsa, en yakın askerî birlikten yardım ister.» Bu, anlaşıldığı gibi, oldukça umumi bir yetki. Bunun teferruatına inmek zarureti, bugünün şartları itibarıyla hâsıl olmuştur. Bu fıkra bir başka hal daha eklenmek suretiyle, valiye yardım

⁶¹ a.g.e., s.660-662

isteme hakkı tanınmıştır. Valinin il çevresi içerisinde askerî birlikten, yardım istemesi için iki halin mevcut olması lazımdır : İl içinde çıkabilecek muhtemel olayın olması, il içinde çıkmış ani ve olağanüstü hadisenin zuhur etmiş olması ve bunlara karşı da valinin elindeki kuvvetleriyle önleyememe durumunda bulunması. Bu hallerde Vali, en yakın askerî birlikten yardım isteyecek. Şu değişiklik metninde, bilhassa ifade edilmek zarureti olan nokta şudur : Burada vali, muhtemel olaylar karşısında kaldığında, derhal yardım isteyecek, yardım gelecek, fakat yardım kullanılmayacak. Ya?.. Bunun cevabı da tasarıda mevcuttur, deniliyor ki; muhtemel olay karşısında kalan vali, kendi gücüyle bunu önleyemeyeceği kanaatine varırsa, en yakın askerî birlikten yardım isteyecek, gelen askerî birlik, olayın çıkması muhtemel olan yerin en yakınında hazır vaziyette duracak. Bu tasarının esprisi buradadır değerli arkadaşlarım. Diğer şıkkı; olay çıkmış, ani ve olağanüstü halde askerî kuvvetin çağırılması ve kullanılması zaten mevcut mer'i kanunda var; ama şimdi Yüce Meclisin huzurunda konuştuğunuz hal, çıkması muhtemel ve kolluk kuvvetleriyle önlenemeyecek bir hal ifade edilmek ve bu ihtiyaca karşı çare olmak üzere getirilen hükümdür. Değerli arkadaşlarım, burada şunu ifade etmek zarureti vardır. Bu getirilen madde, hem ihtiyacı tespit etmiş, hem yetkiliyi tespit etmiş ve hem de bu yetkili, bu askerî gücü hangi kanuna göre, kimin komutasında, kimin işbirliğinde valinin vereceği görevi yerine getirecek; bu da var tasarıda. Biraz evvel konuşan çok hürmet ettiğim değerli hatip arkadaşım buyurdular ki; bu maddenin tatbikatının alışıklık olması tereddüdü muciptir. Şüphesiz; ama bütün Ceza Kanunu yahut cezai müeyyideleri yahut amme intizamı yahut şahsın hukuku ile ilgili hükümlerin cümlesinin tatbikatı için dahi, alışıklık zuhuru için bu laf söylenebilir. Bu, İl İdaresi Kanununda muhtemel bir ihtiyaç için tespit edilmiş ve getirtilmiş çaredir. Olay bugün zuhur ederse, vali bu hakkını kullanacak, yarın zuhur ederse gene kullanacak, öbür gün zuhur ederse gene kullanacak. Aynen bir savcının, herhangi bir suç işlenmesi halinde, aynı Kanunun kendisine verdiği yetkiyi münhasıran ve tereddütsüz kullanması gibi. Bunun örfi idare ile benzer bir tarafı yoktur. Aksine, şu mevcut Kanunun sivil elde; fakat ihtiyaca cevap verecek tarzda kullanılması imkânını getirmek, daha doğrusu sivil imkânı, örfi idareye lüzum kalmayacak tarzda medenileştirmek, yumuşatmak için getirilmiş bir hükümdür. Bakınız Kanunda ne diyor :«Vali, il içinde çıkabilecek muhtemel toplumsal olayların, emrindeki kolluk kuvvetleriyle önlenmesine olanak bulunamayacağı kanısına varır veya kolluk kuvvetleriyle bastırılmayacak ani ve olağanüstü olayların cereyanı karşısında kalırsa, en yakın Askerî (Kara, Deniz, Hava) Kuvvet Komutanlarından yardım gönderilmesini ister. İvedi durumlarda sözlü olarak...», «...yazılıya çevrilir.» diyor. «İstek, başvuru komutanlıkça gecikmesiz yerine getirilerek, muhtemel olaylar için istenen kuvvet valinin görüşü alınarak olaylara hızla el koymaya uygun en yakın yerde, cereyan eden olaylar içinde olayın cereyan ettiği yerde bulunur» diyor. Bu metinde, aynı zamanda şahsın hukuku açısından

emniyetlerde emniyet supabı da getirilmiştir; onu da arz ediyorum. «Çıkabilecek muhtemel olaylar için istem üzerine gönderen kuvvet, olayın kolluk kuvvetlerince önlenemeyecek ölçüde belirmesi.» Bu kuvvet hazır bulunacak; fakat kullanılmayacak. Ne zaman kullanılacak? Kolluk kuvvetleriyle önlenemeyecek hale inkılap sahnesinde kullanılacak. Bu bir emniyet supabıdır. Vali tarafından verilen bu yetki, şahsen değil, kolluk kuvvetleriyle askerî güç arasındaki hizmetin icra sırasındaki birliği, sayın arkadaşımızın dediği gibi komutan tarafından değil, vali tarafından temin edilecektir. Görev, vali tarafından verilecek; işbirliği, vali tarafından temin edilecek; ancak, hizmetin icrası ve infazı sırasında şevki idare, birliğin en kıdemli komutanına ait olacaktır. Hüküm böyledir. İşbirliği, komutana ait değil, valiye ait kalacaktır. Peki, bu iş nasıl görülecektir? Bu işin nasıl görüleceği, yine tasarı metninde mevcuttur. İçtüzük hükümlerine, mevcut mevzuat hükümlerine uygun tarzda icra edilecektir. Yani burada, askerî rejim, örfî idare rejiminden zinhar söz yoktur. Kuvvetin kim tarafından çağırılacağı, kuvvetin nasıl istimal edileceği, kuvvetin hangi mevzuat hükümlerine göre istimal edileceği bu metinde sağlam esaslara bağlanmıştır. Grubumuz mevcut metnin bu şekilde değiştirilmesinde fayda mülhaza etmektedir. Tespit edilen ihtiyaca, getirilen bu metnin cevap vereceği kanaati içerisindeyiz. Bu bakımdan, bu metnin Yüce Meclis huzurunda yapılacak oylamasında grubumuz kabulü istikametinde rey kullanacaktır.

Saygılarımı teyiden arz ediyorum.”

Sayın Çalışkan’dan sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Muammer Aksoy da aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır.⁶²

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri; bu maddeyle ilgili olarak verilmiş olan (3 üncü çerçeve maddeyle ilgili olarak verilmiş olan) söz hakkı 2 noktaya şamil oluyor. Birisi, çerçeve maddenin tümü hakkında konuşabilmek, ondan sonra da çerçeve maddenin içerisindeki ilk madde olan, 11 inci madde üzerinde (İller İdaresi Kanununun 11 inci maddesinin değişikliği hususunda) konuşmak. Ben şimdi önce çerçeve madde hakkında maruzatta bulunacağım ve bu maruzatımın, özellikle AP’li sayın arkadaşlarım tarafından dinlenmesini ve bilhassa Sayın Oğuz Aygün, Gıyasettin Karaca tarafından ve İçişleri Komisyonu Başkanı Sayın Ömer Lütfü Erzurumluoğlu tarafından dinlenmesini özellikle istirham ediyorum. Çünkü, niyetimiz bu olağanüstü günlerde ve zaten uzun bir zamandan beri süren ve memleketin bir numaralı derdi haline gelen terörü, şiddet hareketlerini önlemek olduğuna göre, artık bu noktada demokrasiyi savunma ve yaşatma göreviyle karşı karşıya bulunan siyasal partilerin, birbirlerine oyun yapmak gibi küçük hesaplara tenezzül etmeyeceğinden hiçbir kuşku yoktur. Onun için beraberce, mümkünse oybirliğiyle, mümkün olduğu kadar çok maddeyi çıkaralım. Ayrıldığımız noktalar varsa ancak o noktalarda

⁶² a.g.e. ss.662-663

ayrı oy verdim. Zaten Parlamento hukukun en önemli kurallarından birisi ve içtüzüklerin nedeni, milletvekilinin idaresini çarpıtmadan, gerçek iradesine uygun bir şekilde tezahür ettirebilme olanağının ona tanınmasıdır. Ama, oylamada eğer bazı yanlış tefsirlere başvurulur da, bir şahıs bir maddeyi kabul etmek istediği halde, ona menfi oy verme durumunda bırakılırsa, bu durum tüm Parlamento hukukuyla da bağdaşmaz, bizim çıkmasını istediğimiz yasaların kolayca ve oybirliğiyle çıkmasını da önler. Geçenlerde burada bir maruzatta bulundum, İchtüzüğün 84 üncü maddesinden yararlanarak, çerçeve maddeleri, içerisindeki parçalara, fıkralara bölelim diye... O zaman belki bu sözümün değeri olmadı; kendi partili arkadaşlarıma da kabul ettiremedim. Çünkü, şekilci bir davranışla denildi ki, «Bu, görüşü maddeler üzerinde görüşmeye geçmeden evvel oylama safhasına gelmeden ileri sürmek gerekirdi. Şimdi geç kalındı.» Ama bu maddede geç kalma durumu yok artık. Daha maddenin başında bu hususu arz ediyorum. Bizim bu çerçeve maddenin, -bunu kim keşfettiyse, herhalde Parlamento hukukunda bir hayli günah işlemiş olacaktır ve hayırla yâd edilmeyecektir, bu çerçeve maddeleri icat edenler - 3 üncü çerçeve maddenin içerisindeki 2 tane gerçek madde üzerinde hiçbir karşı fikrimiz, itirazımız yoktur. Bunlar uygundur, kabul edilmesinden yana oy kullanacağız. Ancak, daha şimdiden çözülmesi lazım gelen sorunu bundan sonra gelen çerçeve maddeler, ileriye bıraktığımız birinci çerçeve maddenin içerisinde ihtilaflı olan hususlarda ne yapmamız gerekliliğini, Sayın Erzurumluoğlu şimdiden halledebiliriz. Onun için sayın Bakandan da istirham ediyorum, dinlesinler; şöyle bir durumla karşı karşıyayız: Eğer Yüksek Komisyon, İchtüzüğünün 89 uncu maddesindeki yetkiye dayanarak, yarım saat için tasarıyı geriye alırsa ve sadece çerçeve maddeler içerisindeki maddeleri -bundan evvelkileri bıraktım, bundan sonraki çerçeve maddeler içerisindeki maddeleri- bağımsız maddeler haline getirerek dokuz madde halinde çıkacak olanı 29 madde haline getirdiğimiz takdirde, madde madde gerçek maddeleri konuşup, oylayıp, irademize, gerçek arzumuza uygun oy kullanabilme olanağı bütün partilere verilecektir. Göreceksiniz ki, çok daha kolay bir şekilde, yasa çok defa da oybirliği ile kabul edilecektir. Nasıl? Onu arz ediyorum: Şimdi 1 inci çerçeve maddeyi bırakmıştık ileriye. O şimdi dursun. 2 nci çerçeve madde kabul edildi; Sayın Erzurumluoğlu, 2 nci madde 2 nci madde olarak yer alır. Şimdi konuştuğumuz 3 üncü çerçeve maddenin içerisinde 2 tane madde var. 1 inci maddenin yerine bir şey geçmesi için bunlar 1 nci çerçeve madde haline getirilir. Yani 11 ve 32;1 inci çerçeve madde haline gelir. 2 nci çerçeve madde kabul edilmiştir, mesele yok. 3 ncü çerçeve madde işte 1 inci madde oldu 4 üncüye geldikten sonra, artık maddelere hakiki kanun maddeleri sırasıyla şu şekilde numara veririz: 4 üncü çerçeve maddenin 7 nci maddesi 3 üncü madde olur, 10 uncu maddesi 4 üncü madde olur, 13 üncü maddesi 5 inci madde olur. 5 inci çerçeve maddeye geldik. Çerçeveyi kaldıracağımız için, onun içinde yer alan 9 uncu madde 6 ncı madde olur, 6 ncı çerçeve madde içindeki 1 inci madde 7 olur, ek 54 üncü madde 8 olur. Bu surette bendeniz hemen

komisyona da arz edebilirim, üstünde durdum, bütün maddelerimizin, tümü 24 madde haline gelir; 1 inci, 2 nci maddeler çerçeve madde halinde kalmış, ötekiler de normal maddeler halinde geçerek... Neyi istediye milletvekili ona «evet» demek, hangi maddeyi istemediyse ona «hayır» demek olanağına sahip olur. Kendi iradesini tazyik altında bırakmayacak, vicdanını muazzep etmeyecek bir yol tutulmuş olur. Bunda hiç kimsenin zararı olmaz; ama diyeceksiniz ki, 2 madde çerçeve olarak geçmiş ötekiler çerçevesiz geçmiş. Arkadaşlar, amacımız toplumsal ihtiyaçları karşılamaktır, ihtiyaçlara, cevap vermektir, yani muhtevadır, içeriktir, yoksa şekil değildir. Eğer şekil bakımından ise, zaten bütün öteki yasalarda böyle çerçeve maddeler olmadığı halde bunda bulunması da bir güzellik hatasıdır. Kısacası, biz güzellik hatasına veya güzelliğe değil, içeriğe, muhtevaya önem vereceğimize göre Yüksek Komisyonun başkanının ve komisyonun şu numaralama konusunda -ki emirlerine amadeyim-numaralamanın nasıl olacağını arz edeceğim. Yarım saat için geri aldıklarında Parlamento müzakereci normal zeminine ve rayına oturmuş olur. Kalan 2,5 dakika içinde 3 üncü çerçeve maddenin içerisinde yer alan 11 inci madde ile ilgili maruzatta bulunmak isterim. AP Grubu sözcüsü arkadaşımın da gayet iyi belirttiği gibi, kanunun daha önceki, yani yürürlükteki 11 inci maddesinde zaten valilere, kaymakamlara, ani olağanüstü olaylarda üstesinden gelemeyeceğini anladığı zaman askerî kuvvetlere başvurma olanağı tanınmıştır. Ancak bu, iş işten geçtikten sonra, bazı olayların bastırılabilmesi sonucunu doğurabilmektedir. Bazen öyle olaylar karşısında kalabilmektedir ki vali ve kaymakam, bir olay çıkarsa, olay başladıktan sonra bunu mevcut zabıta ile bastırabilmeye, önleyebilmeye olanak yoktur. Bunu açıkça görmekteyiz.

Eğer bir olay örneği isterseniz, katiyen şu veya bu kimseye bir tariz niteliğinde değil, gerçek bir vaka olduğundan söylüyorum: Gazetelerde okuduk; Gerede'deki olaylarda kaymakama, valiye başvuruluyor. Fakat henüz vaka olmamıştır, bir olay çıkmamıştır; «Ben askere başvuramam» diyor. Halbuki o anda başvursa, olaylar çıkmayacak. Eğer askerî kuvvetler orada bulursa, olay çıkmayacak. O halde, çıkması muhtemel ve çıktıktan sonra üstesinden gelinilemeyeceği, bastırılamayacağı aşikâr olan olaylarda, idare amirlerine, «Bir ihtiyat kuvvet» olarak yanında bulundurması ve olay çıktığı zaman kullanmak üzere buna başvurabilme olanağının tanınması, kuşkusuz ki memlekette şiddet hareketlerinin daha çıkmadan önlenmesi bakımından çok yerinde bir yetkinin tanınması olacaktır. İşte yeni yasa değişikliği, bu olanağı vermiştir. Hükümetin getirmiş olduğu değişiklik tasarısına, İçişleri Komisyonunda çok daha iyi bir şekil verilmiş ve bu suretle askerin yardımına başvurma normal değil, ancak istisnai bir hal olduğunun belirtilmesi sağlanmıştır. Koordinasyonun nasıl olacağı, sivil kuvvetlerle askerî kuvvetler arasında işbirliğinin nasıl sağlanacağı da öngörülmüştür ve ayrıca da zabitanın daima asker yardımına güvenerek kendi görevinde tembel davranmaması için gerekli hükümler de getirilmiştir. Bu

bakımlardan grubumuz, 11 inci madde değişikliğine olumlu oy verecektir. Tekrar sayın komisyon başkanından biraz önce arz ettiğimiz şekilde gerçek maddelere numara atabilmek amacıyla komisyonun kısa bir süre için tasarımı geri alması ricamızı tekrarlarım, saygılar sunarım”

Sayın Aksoy’dan sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Kocal (İstanbul) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁶³

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri,

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına hepinizi saygıyla selamlıyorum. Çerçeve madde 3’de 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11 inci maddesinin «D» fıkrasının mer’i mevzuundaki Milliyetçi Hareket Partisinin görüşlerine geçmeden evvel, şunu ifade edeyim ki, benden evvel konuşan Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsünün bu çerçeve madde hakkındaki sözlerine katılmamak elde değil. Hakikaten biz de Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsü gibi çerçeve maddenin ayrı ayrı tertiplenmesinin daha müsait ve daha iyi olacağı fikrine aynen katılıyoruz. Fakat maksadım Cumhuriyet Halk Partisinin sözcüsünü tenkit etmek değil, ama bakıyoruz bu Yüce Meclisce çerçeve madde içerisinde geçen bu 2 nci tasarıdır. Buradan evvel bir de, yanılmıyorsam vergi tasarıları böyle bir çerçeve madde içerisinde ayrı ayrı geçmişti. Bu da aynı şekilde geçmiş ve bu çerçeve madde içeriğinde geçmişe de baktığımızda, 16.11.1978 tarihinde, zamanın Başbakanı Sayın Bülent Ecevit tarafından Yüce Meclislere sevk edilmiş. Demek oluyor ki, Cumhuriyet Halk Partisi sözcüsünün sözlerine katılmakla beraber, neden acaba Cumhuriyet Halk Partisi içerisinde sayın sözcü, bu çerçeve maddelerinin iç içe alınmasına zamanında itiraz etmedi ve bu şekilde tertiplenmesine karşı çıkmadı? Muhterem arkadaşlarım, 5442 sayılı Kanunun mevcut şeklini incelediğimizde, Adalet Partisi sayın sözcüsünün de ifade ettiği gibi, herhangi bir il, veya ilçede muhtemel hadiseler değil, hadisenin vukuunda vali en yakın askerî kuvvetlerden yardım talep ediyor ve bu yardım gelmek suretiyle -önce şifahi, sonra yazılıya da çevirmek suretiyle- o hadisenin üzerine gidiyor ve bastırıyor. En yakın birliklerinden -Hava, Kara, Deniz veya ne ise- davet edecek ve onlarda hazır bekleyecek, müteyakkız olarak, gözetleyici olarak bekleyecek ve hadisenin çıkması anında, çıktıktan sonra da değil çıkma anında hemen o hadiseyi bastırmak için harekete geçecek; fevkalade güzel bir durum. 5442 sayılı halihazırdaki Kanuna getirilen ve şimdi değişik olarak benim dikkatimi çeken bir husus da, bu askerin herhangi bir hadise vukuunda veya hadiseden evvel müdahale etmesi halinde görevin nasıl yapılacağı. Mevcut 5442 sayılı Kanununda kolluk kuvvetleriyle, zabıtayla, polisin, askerin müşterek çalışması da, nasıl çakışacağı, emri kumandanın kimde olacağı belli değildi. Burada, bakıyoruz, polis ile asker müştereken bir hareketin içerisine girdiğinde, o askerin başında bulunan en kıdemli subay komutayı ele alıyor, ki, bu da çok

⁶³ a.g.e. ss. 663-664

güzel, bir husustur, yerindedir, doğrudur. Türkiye'nin bugünkü terör hareketlerine karşı valilere ve kaymakamlara bu yetkinin verilmesinde Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak biz de sayısız faydalar görmekteyiz. Hepinize saygılar sunarım.”

Daha sonra yapılan kişisel görüşmelerden sonra çerçeve 3 üncü madde okutulup oylanmış ve kabul edilmiş, çerçeve 4 üncü madde içinde yer alan 7 ve 10 uncu maddelerin görüşülmesi ve oylanması tamamlanmıştır.

Bundan sonra görüşmelere kalınan yerden devam edilmek üzere, birleşim 15 Ocak 1980 Salı günü saat 15.00'de toplanılmak üzere kapatılmıştır.

15 Ocak 1980 Salı günü 29 uncu birleşimde, çerçeve 4 üncü madde içindeki 13 üncü madde okutularak başlanmıştır. Bu madde üzerinde CHP Grubu adına Cemal Aktaş (Burdur) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁶⁴

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Kamu Güvenliğine ve Kolluk Hizmetlerine İlişkin Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Bunlara Yeni Hükümler Eklenmesi Hakkındaki Kanun Tasarısı üzerinde, sürdürmekte olduğumuz görüşmelerde, çerçeve 4 üncü maddenin son fıkrasında yer almakta bulunan 13 üncü maddeyi görüşüyoruz. 13 üncü maddede CHP Grubu olarak biz, gerek Hükümet tarafından, gerekse Adalet ve İçişleri Komisyonu tarafından benimsenen metinlerde büyük bir farklılık görmüyoruz. Aslında Adalet Komisyonu tarafından düzenlenen metin İçişleri Komisyonu tarafından aynen benimsenmiştir. Ayrıca 13 üncü maddede sözü edilen değişiklikler daha önce Yüce Meclisimizce kabul edilen 6136 sayılı Yasada yapılmış olan değişikliklere paralel olarak düzenlenmiştir. O nedenle CHP Grubu olarak biz 13 üncü maddeye olumlu oy verme kararındayız. Bunu belirtir, saygılar sunarım.”

Sayın Aktaş'tan sonra Millî Selamet Partisi Grubu adına Şener Battal (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım, hepinizi Millî Selamet Partisi Grubu adına saygılarımızla selamlıyorum. 13 üncü madde, 6136 sayılı Kanunun geçen yılki tedvinine benzer bir tedvini taşımaktadır. «Madem 6136 sayılı Kanunda bu hususlar var, 2 nci defa tekrara ne lüzum var» diye düşünmek mümkündür. Çünkü, bunları taşımanın suç olduğu 6136 sayılı Kanunda açıkça tasrih edildiğine göre, bir diğer kanunda tasrih edilmenin ne gereği var? Bunu tespit ettikten sonra şunu da ifade edeyim ki, 6136 sayılı Kanundaki hükme paralel gibi gösterilen bu madde, sanıldığı gibi değil, onun kapsamını da, onun muhtevasını da genişleten bir ifade taşımaktadır. Salt saldırı ve savunmada

⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B. 29 (15.01.1980), s.698

kullanılmak üzere özel nitelikte bulunan benzeri madde... Salt saldırı ve savunmada kullanmanın tarifi o kadar geniştir ki, «Yaşasın demokrasi» diye afiş taşıyan bir kimsenin o afiş sopası salt saldırı ve savunmada kullanılır. Yine, rüzgârlı bir havanın mitinginde taktığınız miting afişleri, dövizlerinin takıldığı çubuklar da salt saldırı ve savunmada kullanılabilir. Bütün bunlardan öte, polisin siyasî iktidarın emrinde hareket etmesi halinde, maksatlı bir zabıt tutma sonunda en az haddi 2 sene hapis, 5 katına çıkarılan para cezası, tecil ve erteleme olmayan bir hükümle takviye edilmektedir. Onun için, 6136 sayılı Kanunda var bu husus; yeni bir tanzime lüzum yok ve hele 6136 sayılı Kanunu genişletmek son derece mahzurludur. Bu sebeple biz bu maddenin lüzumsuzluğuna inanıyoruz, kanunlardaki tekrara inanıyoruz. Madem 6136 sayılı Kanunda vardır, o halde tekrar bir maddenin tedvini kanunlardaki birliği, beraberliği, düzen ve nizamı bozacaktır. Onun için bu maddenin aleyhinde oy kullanacağız. Esasen bu maddenin kaldırılması için de önergemiz bulunmaktadır. Hepinize saygılar sunuyorum, teşekkür ederim.”

Sayın Battal’dan sonra Adalet Partisi Grubu adına Ramazan Çalışkan (İçel) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁶⁵

“Yüce Meclisi Grubum ve şahsım adına saygıyla selamlıyorum.

Değerli üyeler, tasarının 4 üncü maddesi 171 sayılı Kanunun 13 üncü maddesinin (b) fıkrasını değiştiriyor. Bu değişiklik, 171 sayılı Kanunun 12 nci maddesinden 17 nci maddesine kadar 6 maddesini içerisine alan ve bölüme göre «yasaklar» başlığını taşıyan 4 ncü bölümünde yapılmaktadır. Bu bölümün diğer maddelerinde ise, toplantı ve gösteri için yasak yerler, topluluğun dağıtılması, toplulukta suçluların yakalanması, yasak olan propaganda vasıtaları, tahrik yasağı konulan hükme bağlanmıştır. (b) fıkrası tadil edilmek teklifi ile Yüce Meclisin huzurunda bulunan 13 üncü maddenin başlığı, «Kanuna aykırı toplantı ve yürüyüşler» şeklindedir. Değiştirilmek istenilen (b) fıkrasının metalinde ise, ekserisi zaten diğer özel bir kanunla bulundurulması ve taşınması kaideden yasak olan maddeleri hâmil olarak toplantı ve yürüyüş yapmanın yasak olduğu hükmünü taşıyor. (b) fıkrasını aynen okuyorum : «Ateşli silâhlar veya patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar gibi bereleyici araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis gaz maddelerini hamil olarak yapılacak toplantılar yasaktır, kanuna aykırıdır.»

Fıkra bunu ifade ediyor. Görüldüğü gibi halihazırda bu fıkra birkaç madde ismi saydıktan sonra, umumi bir ifade taşıyor. Bugünkü ihtiyaca cevap verecek muhtevada değil yani. Halbuki, huzurdaki tasarı bugünün ihtiyacına cevap verecek muhtevaya kavuşturulmuştur. Mevcut metne, hem açıklık

⁶⁵ a.g.e. s.699

getirilmiş ve hem de tatbikatta tereddütleri izale edici sayımlar ve hükümler getirilmiştir. Mesela, «sopa» denilmiş ve parantez içinde «pankart, döviz veya afiş gibi propaganda malzemelerini tespit veya taşımak için kullanılması halinde suç aleti olarak kullanılabilecek nitelik ve yapıda» denilmek suretiyle, tatbikatta sopa konusunda tereddütleri ortadan kaldırıcı hüküm getirilmiştir. Yine fıkra, «salt saldırı ve savunmada kullanılmak üzere özel nitelikte bulunan benzeri madde ya da araçları taşıyarak» denilerek, hem daha evvel Yüce Meclislerden geçen özel bir kanunun ifadesine uygunluk ve hem de konuya açıklık getirilmiştir. Bu şekilde tasarı metni bugünün ihtiyacına uygundur. Tasarıdaki metin günün ihtiyacına uygun ve cevap verecek özellikte olduğundan AP Grubu olarak kabulü istikametinde rey kullanacağımızı saygıyla Yüce Meclise arz ediyorum.”

Sayın Çalışkan’dan sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına söz alan Turan Kocal (İstanbul)⁶⁶ :

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Görüşmekte olduğumuz çerçeve 4 üncü madde, 171 sayılı Kanunun madde 13’ünde, hangi silâh ve gereçlerin suç sayılacağını tatad etmiş toplamış ve bu tatad 6136 sayılı Ateşli Silâhlar Kanununda da olmakla beraber burada daha açıklık kazandığından dolayı, sözü uzatıp vaktinizi almak istemiyorum. Milliyetçi Hareket Partisinin görüşünü ifade etmiş, söz almış bulunuyorum. Doğrudur, yerindedir ve olumlu oy kullanacağımızı arz ederim. Saygılarımla.”

Sayın Kocal’dan sonra tekrar Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına söz alan Muammer Aksoy (İstanbul) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bu maddede getirilen değişiklik, kolluk güçlerini memurlar kanununun dışında bırakmaktır. Zabıta kuvvetleriyle ilgili bütün çözümleri ayrı bir kanunda getirme amacı güdülmektedir. Bugün Batı dünyasında, hemen hemen bütün demokratik memleketlerdeki çözüm böyledir. Nitekim kısa bir süre önce Avrupa Konseyinin kabul etmek istediği ve son safhaya getirmiş olduğu, polisle ilgili olan deklarasyonu, «Declaration De Police» adlı bir belgeyi 21 devlet hazırladı. Orada - Hukuk Komisyonunda memleketi temsil ederek bulunduğum için kesinlikle şunu söyleyebilirim ki, 21 memleketin bütün temsilcilerinin hiçbirisi polisi normal, olağan bir memur olarak kabul etmediler. Polis, silâhlı kuvvete sahip bir güçtür; bunların problemleri, bunların sorunları ve o sorunların çözümü genellikle öteki kamu görevlilerinin (memurların) sorunlarından başkadır, çözümleri başkadır. Nitekim, polisleri tamamen diğer memurların dışında bırakan bir bildirgeyi, bizim de üye olduğumuz Avrupa Konseyi kabul etmiştir.

⁶⁶ a.g.e. s.699

Bu nedenle yapılan değişiklikte, istisnalar arasına, yani memurlarla ilgili 657 sayılı Kanunun maddeleri dışında birçok kategoriler sayılmıştır; «Anayasa Mahkemesi üye ve yedek üyeleri...» diye başlayan 1 inci maddede bir hayli kategoriler yer almaktadır. Şimdiki değişiklik de, bu maddenin sonuna bir de «Emniyet teşkilâtı mensupları» eklenmiş ve «Özel kanun hükümlerine tabidir» denmiştir. Bu suretle, emniyet kuvvetlerinin sorunları ayrı bir kanunda çözümlenecektir. Bu kanun gelinceye kadar, ilgili kanun değişiklikleri, yönetmelikler gerçekleşinceye kadar da bugünkü hükümlerin uygulanacağı bir ek geçici 54 üncü maddede dile getirilmiştir. Sorun bundan ibarettir ve Grubumuz bu değişikliği, memleketin ihtiyaçlarına ve genellikle bugün çağdaş dünyada kendisini gösteren gereksinmelere uygun gördüğü için benimsemektedir, olumlu oy verecektir. Teşekkür ederim.”

Sayın Aksoy’dan sonra Adalet Partisi Grubu adına söz alan Ramazan Çalışkan (İçel) ve Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Turan Kocal da maddenin kabulü istikametinde oy kullanacaklarını belirtmişlerdir.

Daha sonra yapılan kişisel görüşmelerden sonra çerçeve 5 ve 6 ncı maddelerin görüşülmesi ve oylanması tamamlanmıştır.

Bundan sonra görüşmelere kalınan yerden devam edilmek üzere, birleşim 17 Ocak 1980 günü saat 15.00’de toplanılmak üzere kapatılmıştır.

Yasa tasarısının görüşülmesine 17 Ocak 1980 günü 32 nci birleşimde 7 nci maddenin okutulmasıyla başlanmış ve devam edilmiştir gruplar adına yapılan görüşmelerden sonra şahsı adına Mustafa Gazalcı (Denizli) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁶⁷

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Türkiye'nin içinde yaşadığı bunalım, şiddet, terör ve bunlara çözüm bulmak isteyen Parlamentomuz, ancak günlerdir yapılan, Anayasanın birtakım, temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayarak bu yasaları geçirdiğimiz zaman, arkasından gelecek birtakım yasaları geçirdiğimiz zaman; sanki şiddet, terör duracakmış gibi kamuoyunda ters bir koşullandırma var . Şimdi bugün burada görüştüğümüz şu madde, toplantı ve gösteri yürüyüşünü bir hak değil; sakın, yaparsanız, cezalarınız artar; bunun için girişimde bulunursanız, düzenleme kurulu olarak başvurursanız mevcut cezalar artırılır, beş yıla kadar hapis yatarsınız. Ateş doludur, tutma yanarsın. Arkadaşlar, toplantı ve gösteri yürüyüşü Anayasamıza göre temel bir haksızlığı, bir meslek grubunun, ya da toplumdaki bir grubun haklarını en masum biçimde savunabilmek için bir göstergedir, oturup konuşmadır, yasal olarak yürümedir. Zaten yasanın bütününde “Şunlar, şunlar, şunlar toplantı yapamazlar” diyor. Ben korkarım cezaları bu kadar

⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 13, B. 32 (22.01.1980), s.822-823

artırdıktan sonra en bilimsel konularda bile yönetimler hoşuna gitmezse eğer tartışmak için, toplantı yapmak için başvuramayacaklar, ya da geniş bir yerde bir söyleşi toplantı yaparken, gelecek polis «Siz izin aldınız mı.?», «Hayır», «izinsiz bir toplantı yapıyorsunuz, öyleyse cezanız şu kadardır». 10 kişi, 15 kişi yüksek sesle konuşamayacak. Bu bir suskunluk yaratacak; ya da 20 kişi, 30 kişi, yürürken bir konuyu tartışacaksınız. Diyecekler ki «Aman, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü'ne, 171 sayılı Yasaya aykırı davrandı». Hemen cezası verilecek.

Değerli arkadaşlarım, bugünkü bunalım zamanla ta başında bu toplantı ve gösteri yürüyüş hakkını, Anayasal hakkını en doğal bir biçimde kullanan grupların sesleri dinlenilmedi, dinlenilmedi; sorunlar çözülmedi, şimdi o sorunlara ekonomik çözümler bulunamayınca polisiye önlemler alınıyor. Ama Meclisimizdeki doğal tepki, demokrasiden yana tepki görülünce (geçen sefer Komisyon Başkanıyla aynı asansörle çıktık, «reddedilecekti, onun için geriye çektik» dedi) biraz daha yumuşatılarak getirildi. Neydi o? «Ertelenemez cezalar hiçbir suretle», diyor daha önceki tasarıda. Yani, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine aykırı hareket edene verilen ceza ertelenemeyecek. Adam zimmet suçuyla yargılanıyor, erteleniyor; adam milyonlar vuruyor, erteleniyor. Değerli arkadaşlarım bu cezaların kime işlediği belli. Ceza yemiş olanlar bile, mesela Türkiye'de yolunu bulup kaçmışlardır, gitmişlerdir. Şunu söylemek istiyorum. Biz toplantı ve gösteri yürüyüşünü bir hak olarak mı düşünüyoruz, cezalandırılacak tehlikeli bir ateş mi? Bütün mesele bu. Bize göre şudur yönetimin görevi, Parlamentonun görevi, demokrasinin görevi: Toplantı ve gösteriyi yasal olarak yapınız, haklarınızı söyleyiniz. Öğrenciler böyle başladı. Amerikan Filosuna böyle karşı çıkıldı. Üniversitede öğrenciler ilkin «kitap sorunuz!» var dedi, ilkin «şu sorunlarımız var» dedi, «Yurt sorunlarımız var» dendi; ama hiçbirimiz tınmadık, «Sokaklar yürümekle aşınmaz» dedik. Grupların karşısına gruplar yığdık. Ben özellikle şunu rica ediyorum: Dünyanın her tarafında cezaları artırabilirsiniz; 20 kat, 30 kat artırabilirsiniz. En masum hakları toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullanılmaz bir hak gibi gösterirsiniz; o zaman gizlilik, o zaman terör çıkar ortaya. Kamuoyunu da ters koşullandırabilirsiniz. İşte paketi çıkardık, arkasından Anayasayı da değiştirirsiniz, bakarsınız olaylar durmaz. Değerli arkadaşlarım, toplantı yapmak... Evinize çağırırsınız 20 kişiyi, gelin bugün bir söyleşelim dersiniz. Bir konu da açarsınız, bir sanat konusunu görüşürsünüz, ya da en doğal halk, günün siyasî olaylarını konuşursunuz. Polis gelir hemen, biraz sonra getirtecek valinin, kaymakamın sözlü emriyle, polis kılığında, ya da birisi; «Vay!.. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşüne aykırı hareket ettiniz»... 12 Mart'ta yaşandı, Sabahattin Eyüboğlu'lar bunun için götürüldü, Vedat Günyol'lar bunun için götürüldü. Onun için ceza arttırmak çözüm değildir. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine aykırı hareket eden... Bir kimse Tandoğan'dan geçerken, ne diyor şu adamlar diye şöyle bir baksa, üç, beş kışkırtıcı ajan çıksa oraya, diyelim ki, «Değerli arkadaşlar

şöyledir, böyledir» diye nutuk atılsa, sizi de gelse oradan götürseler, sizin çocuğunuzu götürseler, sizi götürseler (o toplantı ve gösteri yürüyüşü yasaktır, ya da bir sürü formalitesi olduğu için başvuramamıştır; çünkü kullanılmaz bir haktır) o zaman ceza alacaksınız. Yani cezaları artırmak, ya da biraz yumuşatarak buraya getirmek sorunları çözmez. Sorunların çözümü gerçek terör neredeyse, ekonomik ve toplumsal konularda Parlamentomuz soğukkanlı araştırma yapıp çözüm bulmalıdır. Bu duygularla tümünüzü saygıyla selamlarım.”

Bundan sonra görüşmelere kalınan yerden devam edilmek üzere, birleşim 22 Ocak 1980 günü saat 15.00’de toplanılmak üzere kapatılmıştır.

Yasa tasarısının son maddesinin görüşülmesine 22 Ocak 1980 günü 32 nci birleşimde devam edilmiştir. Gruplar adına yapılan görüşmelerden sonra CHP Grubu adına Metin Tüzün (İstanbul) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁶⁸

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri ;

Günlerdir kamuoyumuzu ve Yüce Meclisimizi ilgilendiren bir yasa tasarısının son maddesine gelmiş bulunuyoruz. Bu yasa tasarısı hakkında Yüce Mecliste ve kamuoyunda çok çeşitli şeyler söylendi. Bunların uzun boylu değerlendirmesine geçmeden, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak bu kanunun tümüne olumlu oy kullanacağımızı Yüce Meclise arz eder, saygılar sunarım.”

Sayın Tüzün’den sonra, Adalet Partisi Grubu adına Gıyasettin Karaca (Erzurum) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁶⁹

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Huzurlarınızda, tahminen iki yıla yakın bir zamandan beri Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti zamanında hazırlanmış ve Meclislere sevk edilmiş bulunan bu demet paketinin içerisinde bulunan beş kanun, Sayın Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti zamanında gündemde aylarca, hatta bir yıl kadar beklemiş olmasına rağmen, bir türlü müzakeresi yapılamamıştır.

Hükümetimiz işbaşına geldikten sonra, memlekette emniyet ve asayişle ilgili kanunların lüzum ve zaruretime inanmış olduğu için, Sayın Ecevit’in Başbakan olduğu sırada Yüce Meclise kendi hükümetlerinin imzasıyla getirilmiş bulunan bu kanun demeti içerisinde bulunan altı adedi; emniyet, asayiş, güvenlik ve kolluk işleriyle ilgili kanunların müzakeresi Yüce Meclislerimizce yapılarak tamamlanmıştır.

⁶⁸ a.g.e. s.838

⁶⁹ a.g.e. ss.838-839

Bir konuyu dile getirtmek isterim ki, bu kanun, Cumhuriyet Halk Partisi Hükümetleri zamanında gelmiş olmasına rağmen, Cumhuriyet Halk Partisinin grupları ve üyeleri kendi hükümetleri zamanında gelen bu kanuna sahip çıkmadılar. Bu çıkan -beş adet- emniyet, asayiş, kolluk ve güvenlikle ilgili bu beş kanun tasarısı Mecliste grupları bulunan hiçbir siyasî partinin kendi siyasî görüşünde veya kendi siyasî düşüncesinin ışığı altında çıkmadı. Bu kanunların tümü Yüce Mecliste bulunan milletvekillerinin güzel çalışmaları, iyi gayretleriyle Meclisin müşterek malı olarak çıkmıştır.

Milletimize hayırlı olmasını diler, Adalet Partisi Grubu adına saygılarımızı sunarız efendim.”

Sayın Karaca’dan sonra da Millî Selâmet Partisi Grubu adına Şener Battal (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁷⁰

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Parlamento ciddi bir zafer kazandı. Kanun üzerinde düzeltmelerini yaptık, tartıştık, görüştük. Şimdi, Bakanlar Kurulunun eline, böylesine anarşiyle mücadelede kuvvetli bir kanunu vermiş bulunuyoruz. Şimdi, artık anarşiyle mutlak manada mücadelenin zamanıdır. Sıkıyönetim Kanunu, bu kanunda istenen yetkileri muhtevidir, ziyadesiyle taşımaktadır. Şimdi Sıkıyönetim Kanununa ilaveten sivil yönetimde bile uygulanabilecek muhtevalı, anarşistleri caydırıcı, kuvvetli; ama masum vatandaşla anarşisti aynı muameleye tabi tutacak hükümler ayıklandı; namuslu insanlar korundu, aile mukaddesatı korundu, Parlamento bunu korudu. Bir diğer husus da, Türkiye’de, asker mektubu denen olayla, «Bu anarşi kanunu hızla çıkarılsın» denilmiştir. Parlamento bu mektubu demokratik bir temenni olarak değerlendirdi; ama telaşa kapılmadan, gece seansları gibi cümlelere girmeden, ama Parlamentonun etkinliğini isteyen o mektuptaki cümlelere uygun tarzda, o temenniye uygun şekilde bu müzakereleri yürüttü. Şimdi Cumhuriyet Hükümeti, anarşiye karşı son derece keskin, kuvvetli hükümler taşıyan kanunla teçhiz edilmiş bulunmaktadır. Bu kanunun hayırlı uğurlu olmasını temenni ediyoruz. Hükümetimiz elbette anarşiye karşı zafer kazanacaktır; bu kanun bu zafere yardımcı olacaktır. Bu düşüncelerle hepinizi saygılarımla selamlıyorum.”

Sayın Battal’dan sonra MHP Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁷¹

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, hepinizi grubum adına saygıyla selamlarım.

⁷⁰ a.g.e. s.839

⁷¹ a.g.e. ss.839-840

İnsanoğlu cemiyet halinde yaşamaya başladığı günden itibaren kanunlar yapıla gelmiştir. Kanunların tümü milletin ve devletin selamet, huzur ve saadeti gayesiyle yapılmıştır. Tarihin akımına bakarsak, kanunları dilediğiniz kadar iyi ve mükemmel yapınız; ama iyi ve mükemmel kanunları teslim edeceğiniz ekipler, iyi kadrolar bulursanız, o kanunlardan beklediğiniz maksuda erişir, mesut olursunuz; millet mutlu vatan kutlu olur. Ancak, kanunun mükemmeliyetine rağmen, tatbik eden eller bunu bihakkın anlamamış veya anlamamazlıktan gelmiş, onu aşk üzere benimsememiş ise, iyi kanunlar kötü kadroların, kötü zihniyetlerin elinde zulüm vasıtası, huzursuzluk vasıtası olur. En kötü kanunlar dahi, aşkı ve samimiyeti olan, devletin yüceliği, vatanın ve milletin kutluluğunu ana amaç kabul eden ekiplerin elinde de huzur ve selametın vasıtası olur. Böylece, tıpkı Konfüçyüs'ün dediği gibi, iyi kanunlar yoktur, iyi hâkimler vardır.

Biz Milliyetçi Hareket Partisi olarak bu kanunların çıktığına seviniyoruz. Meclisi kutluyorum. Ancak sevincim şimdi tadımlıktır grubum adına; doyumluğunu, sofralığını, tarikatta milletin beklemiş olduğu ıstırapları siler, huzursuzlukları siler, vatandaşı yarınlarından emin, müemmen kılarsa; aşında, işinde, emniyet ve huzur içinde bulundurursa, sevincimizi o zaman izhar edeceğiz. Bunun inşallah eksik noksan kısmını, kadrolar, demin bahsetmiş olduğum vatanperverlik duygusuyla, hak duygusuyla eksikliğini ikmal etsinler, tamama ifrağ etsinler; tatbikatı, meyvesini, semeresini görsün, vatandaşın asılan yüzü, dertli gönlü huzura kavuşsun; gönlümüzün tamamını ve külliyesini o zaman Meclise iblağ etmiş olacağız.

Cümlenize saygılar sunarım.”

Sayın Kabadayı'dan sonra Hükümet adına konuşan Devlet Bakanı Köksal Toptan (Zonguldak), aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁷²

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

Uzunca bir müddetten beri Yüce Meclisin gündeminde bulunan bu kanun tasarısının artık kabul edilmekte olduğu şu anda, yorucu bir çalışma sonucu, sert tartışmalar sonucu, Yüce Meclisin değerli üyelerinin birbirini kırarak şekilde, incitecek şekilde işi ileri götürmeleri sonucu, Sayın Ecevit Hükümetinin arzu etmediği ve bizim Hükümetin de arzu etmediği yepyeni bir kanun meydana çıkmıştır. Sayın Şener Battal arkadaşım öyle bir ifade kullandılar ki, «Dört-başı mamur bir kanun aldınız, alın bununla anarşiyi önleyiniz» diyorlar. Biz işin başında şunu dedik: Görüşmekte olduğumuz bu kanun tasarısıyla Türkiye'de anarşinin önleneyeği iddiasında değiliz; Türkiye'de anarşinin önlenmesi için, Parlamentoda ve yurt sathında hepinizin, bütün siyasî

⁷² a.g.e. s.840

partililerin, Türkiye'deki bütün müesseselerin, bütün anayasal kuruluşların yüzde yüz desteğine muhtacız Hükümet olarak. Parlamentoda bu kanun münasebetiyle şunu tespit ettik ki, karşılıklı görüşme, karşılıklı iyi niyet gösterilmesi halinde, bazı meseleleri aşmak mümkündür. Kanunun, Hükümet olarak bizim istediğimiz biçimde çıkmamış olmasından hayıflandığımızı kimse sanmasın. Biz Türkiye Büyük Millet Meclisinden talimat alırız ve onun yaptığı kanunlara yüzde yüz uymak zorunda kaldığımızı inanan bir Hükümetiz. Başka bir yerden bize talimat verilmesi, başka bir yerden bize buyruk verilmesi, yasa verilmesi mümkün değildir.

Onun için Yüce Meclislin kararını saygıyla karşılıyoruz. Bu kanunun uygulanmasında da Meclisimizde ve grubu bulunan ve bulunmayan bütün siyasî partilerimizin ve değerli milletvekili arkadaşlarımızın Hükümetimize destek olmasını rica ediyorum.

Yüce Meclise saygılar sunuyorum.”

Sayın Bakan'dan sonra kişisel olarak söz alan Coşkun Karagözoğlu (İzmir) ve Mehmet Çatalbaş (Gümüşhane) Cumhuriyet Halk Partisinin gösterdiği titizliğin ne kadar haklı ve doğrulanmış olduğunu vurgulamışlardır.

Son söz olarak tasarının tümü üzerinde lehte söz isteyen Ahmet Gültekin Kızılışık (Zonguldak)'a verilmiş ve Sayın Kızılışık da aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁷³

“Sayın Başkan ve saygıdeğer milletvekili arkadaşlarım;

450 mevcudunuzu da ayrı ayrı ve kalbimden gelen en büyük saygıyla selamlamak istiyorum. 1945 senesinden 1977 senesine kadar tam 32 yıl emniyet kuvvetlerinin mensubu olmakla iftihar ettim. 2 yıldır da aynı teşkilâtın emeklisi olarak huzurunuzdayım. Zaman zaman yetkilerimizin yeterli olmadığından, sizlere teşkilât olarak - geçmiş seneleri kastediyorum - yeterince faydalı olamamıştık. Bunun sıkıntısını çok çekmiştik. Ancak vermiş olduğunuz bu yetkiler, gerçekten polis teşkilâtını güçlendirmiştir. Bu kanunun tartışması esnasında hangi maddeler önergelerle değiştirilmiş olursa olsun, hangi maddeler metinden çıkarılmış olursa olsun; samimi söylüyorum, bir eski emniyet mensubu olarak benim şahsen kabulümdür ve ben de aynı şeyleri içimden tasvip ettim. Polis, yetkisini çok iyi bilmelidir. Yetkisini bilen adam görevini fevkaladesiyle yapar; ama yetkisini bilip de görevini yapan insan, sorumluluğunu da müdriktir. İşte şimdi sayın emniyet mensupları, elbette ki bu sözüm, eski ağabeyiniz olarak size ulaşacaktır. Şu anda umum müdür muavinlerinizden bir tanesi de buradaki sıralarda bulunmaktadır. Öneriyor ve diyorum ki, polisin, birçok kanunları olduğu halde; Emniyet Teşkilât Kanunu, 6136 sayılı Ateşli Silâhlar Kanunu,

⁷³ a.g.e. ss.841-842

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu; bunlardan en mühimi Polis Vazife ve Salahiyet Kanunudur. Hayatta karşılaştığımız, meslekte karşılaştığımız en büyük güçlük, polislerin bazılarının, hatta birçoğunun bu kanunun, alt tarafı 20 - 25 maddelik olmasına rağmen, çoğu maddelerini iyi bilmemelerinden ileriye gelmektedir. Nasıl ki Anayasanın küçük bir metni basılmış ve dağıtılmışsa, şimdi bu teşkilâtın başında gelen ve bu işi çok iyi bilen arkadaşşıma öneriyorum ve diyorum ki; 40 bin polis için 40 bin tane, ceplerine sığabilecek küçük Vazife ve Salahiyet Kanunu bastırılmalıdır ve bunu her an okumaları temin edilmelidir. Teftişlerle, hafta bunları terfilerde imtihan konusu yapmak lazım gelir. Birçok yabancı memleketler yıllarla insanların omuzlarına veya yakalarına yıldızları koydurmazlar. Özür dilerim, bir yabancı tabir kullanacağım; ama Civil Service Commusion adı altında Sivil Hizmetler Komisyonu, her yıl teşkilâtlar içinde sınav açar, bu sınavı aşabilenler terfi ederler. İşte ben derim ki, terfi esnasında gerek Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, gerekse bu paketin içindeki tadillerle beraber bunların ana kanunları mutlaka, terfiyi hak edebilmek için sorulmalıdır. Sayın polis teşkilâtı mensupları, sizlere de bir ağabeyiniz olarak saygı sunarken, sözümü şöyle kapatıyorum. Her zaman tarafsız olunuz ve vatandaşın hürriyetlerine karşı saygılı olmayı, vatandaşa hizmet etmeyi şiar ediniz.

Hepinize saygılar sunuyorum.”

Sayın Kızıllık’tan sonra aleyhte konuşacağını belirten Gazalcı konuşmaktan vazgeçmiştir.Daha sonra tasarının tümü oylanmış ve yasa tasarısı meclisçe kabul edilmiştir.

Kabul edilen yasanın amacı, kamu güvenliğine ve kolluk hizmetlerine ilişkin bazı kanunlarda değişiklik yapılması ve bunlara yeni hükümler eklenmesini içermektedir.Bu bağlamda 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanununun maddelerine aşağıdaki fıkralar eklenmiştir:

Polis, kamu düzenini ve anayasal hak ve özgürlükleri korumak bakımından zorunlu ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, il sınırları içinde valinin, ilçe sınırları içinde kaymakamın, somut olay ve gereksinimler için her seferinde yeniden vereceği emirle:

A) 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Hakkında Kanun kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin düzenini ve güvenliğini bozacak faaliyet ve davranışları önlemek üzere, toplantı veya yürüyüşlerin yapıldığı yerde veya yakın çevresinde;

B) Özel hukuk tüzelkişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının ya da sendikaların genel kurul toplantılarının güvenliğini sağlamak üzere, toplantının yapıldığı yerde veya yakın çevresinde;

C) Can ve mal güvenliğinin ve seyahat özgürlüğünün sağlanması için, tren, otobüs, vapur, uçak, metro ve benzeri yerüstü ve yeraltı toplu taşıma araçları ile hava limanı, iskele, liman, gar, istasyon, otogar, otobüs terminalleri gibi halkın topluca bulunduğu veya spor gösteri veya yarışmaları gibi büyük halk topluluklarının birikebileceği yerlerde;

D) Öğretim ve eğitim özgürlüğünün sağlanması için her derecede öğretim ve eğitim kurumlarının ve kanunun 20/2 maddesindeki koşula uygun olarak girilecek üniversite, bağımsız fakülte veya bağlı kurumlarının içinde, bunların yakın çevrelerinde ve giriş çıkış yerlerinde;

E) Cana, ırza, mala veya tasarruf emniyetine tecavüz sabotaj, adam kaçırmak veya rehin almak, silâhlı gasp ve soygun, ateşli silâhlar ve bıçaklarla, bomba ve öteki patlayıcı, parlayıcı ve yakıcı maddelerle saldırıda bulunmak, uçak, tren, otobüs, vapur ve benzerleri öteki yerüstü ve yeraltı topta taşıma araçlarını kaçırmak, zapt etmek veya yolcularını rehin tutmak suretiyle toplumda tedirginlik, korku ve dehşet meydana getirerek sırf kamu düzenini bozmağa ve millî güvenliği sarsarak Anayasada yer alan temel hak ve hürriyetleri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü, nitelikleri Anayasada belirlenen Cumhuriyeti tehlikeye düşürmeğe yönelik şiddet eylemlerine girişileceğini gösteren kesin belirtilerin elde edilmesi halinde, umumi ya da umuma açık yerlerde veya öğrenci yurtlarında veya eklentilerinde veya kentin ya da öteki yerleşme birimlerinin giriş ve çıkış yerlerinde veya maddelerinde seyreden taşıt araçlarında ve yukarıdaki fıkranın A, B, C ve D bentlerinde sayılan alet ve eşyanın bulundurulup bulundurulmadığını saptamak ve bu fıkranın E bendinde sayılan eylemlerle ilgili kişileri ele geçirmek amacıyla, kişilerin üstlerini, araçlarını ve eşyasını arar, suç unsuru gördüklerine el koyar, evrakıyla birlikte adalete teslim edilmesini hükmetmektedir.

Ayrıca; 5680 sayılı Basın Kanunu kapsamına; giren basılı eserlerin arama ve zabtı genel hükümlere göre olmaktadır.

Vali ve kaymakamın arama ve el koymaya ilişkin emri yazıyla verilir. İvedi durumlarda sözlü olarak verilen emir en kısa zamanda yazı ile doğrulanır.

Polis suç işlenmesini önlemek veya işlenmiş suçların faillerini ele geçirmek için kişilerden (kendinin polis olduğunu belirleyen belgeyi gösterdikten sonra) kimliğini sorabilir.

Bu istem karşısında herkes nüfus hüviyet cüzdanı, pasaport veya resmi bir belgeyi göstererek kimliğini belirlemek zorundadır.

- Emniyet örgütü mensuplarına verilecek disiplin cezaları şunlardır :

A) Uyarma: Memura, görevinde daha dikkatli davranması gerektiğini yazıyla bildirmektir.

B) Kınama: Memura, görevinde ve davranışlarında kusurlu sayıldığını yazıyla bildirmektir.

C) Aylık kesme: Memurun 15 günlüğe kadar aylığının kesilmesidir.

D) Kısa süreli durdurma: Memurun bulunduğu kademedeki ilerlemesinin 4, 6 veya 10 ay için durdurulmasıdır.

E) Uzun süreli durdurma: Memurun bulunduğu kademedeki ilerlemesinin 12, 16, 20 veya 24 ay durdurulmasıdır.

F) Meslekten çıkarma: Memurun, Emniyet örgütü hizmetlerinde bir daha çalıştırılmamak üzere meslekten çıkarılmasıdır.

G) Devlet memurluğundan çıkarma: Bir daha Devlet memurluğuna atanmamak üzere memurluktan çıkarmaktır. Bu ceza 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümlerine göre ve bu kanunda gösterilen yetkili disiplin kurulunca uygulanır.

Kısa veya uzun süreli durdurma cezaları, ceza süresi içinde derece yükselmesi için açılan kurslara, yarışma sınavı veya seçmelerine girmeyi de önler.

Disiplin cezası verilmesine neden olmuş eylem yada durumun, cezaların sicilden silinmesine ilişkin süre içinde yinelenmesinde bir derece daha ağır ceza uygulanır. Aynı derece cezayı gerektiren, fakat ayrı fiil ve durumlar nedeniyle verilen disiplin cezalarının üçüncü uygulanmasında bir derece ağır ceza verilir.

Kurumda geçmiş hizmetleri sırasında çalışmaları olumlu bulunan ve iyi veya çok iyi derecede sicil alan memurlar için verilecek cezalarda bir derece hafif olanı uygulanabilir.

Emniyet örgütü mensupları için sicil raporu düzenlemeye yetkili amirler, hizmet gerekleri, hiyerarşik ilişkiler ve disiplin esasları göz önünde bulundurularak, İçişleri Bakanlığınca düzenlenecek bir yönetmelikle belirlenir. Ancak, vali ve kaymakamlar, emirlerinde çalışan Emniyet Örgütü mensupları için gerekli gördükleri zaman ve hallerde ek sicil raporu düzenlemeye yetkilidirler. Vali ve kaymakamlarca haklarında sicil raporu düzenlenen kişiyle ilgili bütün değerlendirmelerde bu ek sicil raporu esas alınır.

Emniyet örgütü mensupları, Nakdi Tazminat Kanunu hükümlerinden başka aşağıdaki durumlarda :

A) Ülkenin güvenlik ve esenliği, Devletin çıkarları ve kişilerin can, ırz ve mallarını korumada yüksek hizmetleri görülenler, fiilen almakta oldukları aylık tutarlarının iki katından beş katına kadar;

B) Olağanüstü durumlarda yaşamını ortaya koyarak büyük yararlılıklar gösterenler, fiilen almakta oldukları aylık tutarlarının altı katından yirmi dört katına kadar, para verilerek ödüllendirilir.

C) B fıkrasındaki hallerde yaşamını kaybedenlerin fiilen almakta oldukları maaş tutarının otuz altı katı para olarak kanunî mirasçılarına ödenir.

Sağ ana ve baba ölenin fûruu ile içtima ettiği hallerde ise kanunî mirasçılarına maaşının yirmi dört katı, ana ve babasına on iki katı para olarak verilir. Bu madde hükmü geriye yürümektedir.

Emniyet Örgütünde, disiplin ve soruşturma işlerinde kanunlarla verilen görevleri yapmak üzere, illerde, öğretim ve eğitim kurumlarında ve merkezde birer Polis, Disiplin Kurulu Merkezi ayrıca Emniyet Genel Müdürlüğü Yüksek Disiplin Kurulu oluşturulur.

A) İl Polis Disiplin Kurulu :

Emniyet işleriyle görevlendirilen vali yardımcısının başkanlığında,

1. İl Hukuk İşleri Müdürü, bulunmadığı durumda valinin görevlendirileceği, İl İdare Şube Başsavcılardan biri,

2. Emniyet Müdürü veya görevlendireceği müdür yardımcılarında biri, müdür yardımcısı bulunmadığı durumda il emniyet kuruluşunda emniyet müdüründen sonra gelen en yüksek rütbeli rütbelerde eşitlik varsa daha kıdemli amir,

3. Emniyet İkinci Şube Müdürü veya Şefi,

4. Emniyet Üçüncü Şube Müdürü veya Şefinin,

B) Öğretim ve Eğitim Kurumlarındaki Polis Disiplin Kurulları:

Kurum Müdürünün Başkanlığında, aynı kurumda görevli personel arasında en yüksek rütbeli, rütbelerde eşitlik durumunda kıdemli üç amir ile aynı kurumdaki öğretmenler arasından Genel Müdür tarafından seçilen bir kişinin;

C) Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Disiplin Kurulu :

1. Personel işleriyle görevli Genel Müdür Yardımcısının başkanlığında; bir Personel Daire Başkanı,

2. Polis Teftiş Kurulu Başkanınca görevlendirilecek bir Polis Müşavir Müfettişi veya Polis Başmüfettişi,

3. Genel Müdürlükçe seçilecek bir Daire Başkanı,

4. Hukuk İşleri Daire Başkanlığıyla bağlı Şube Müdürleri arasından Genel Müdür tarafından görevlendirilecek bir Şube Müdürünün;

D) Emniyet Genel Müdürlüğü Yüksek Disiplin Kurulu :

Genel Müdür Başkanlığında;

1. Bakan tarafından görevlendirilecek iki Emniyet Genel Müdür Yardımcısı,

2. Polis Teftiş Kurulu Başkanı,

3. Hukuk İşleri Daire Başkanının,

katılması ile oluşur.

Kanunda hangi öğretim ve eğitim kurumunda Polis Disiplin Kurulunun oluşturulacağı ve Disiplin Kurulu oluşturulmayan öğretim ve eğitim kurumları personeli hakkında karar vermeye yetkili kurulların Bakanlıkça saptanacağı belirlenmiştir. Ayrıca yasa ile Disiplin Kurularının disiplin cezası verebilecekleri personel ve uygulamaya yetkili oldukları cezaları sayılmaktadır.

Emniyet Teşkilâtı mensupları hakkında, hangi sınıf ve derecede olursa olsun, Devlet memurluğundan çıkarma cezası, genel hükümler çerçevesinde, yalnız Bakanlık Yüksek Disiplin Kurulunca verilmesi yasa ile öngörülmektedir.

Disiplin kurullarının toplanma, görüşme ve karar verme esas ve yöntemleri, yetkili disiplin kurullarının oluşturulmaması durumunda uygulanacak kurallar ile bu konulara ilişkin öteki hususlar İçişleri Bakanlığınca bir yönetmelikle düzenlenmektedir. Emniyet Teşkilâtında Emniyet hizmetleri sınıfı dışında diğer sınıflardaki personel hakkında disiplin cezaları :

Kadro derecesi (5) ve daha aşağı olanlardan il emniyet kuruluşunda; Görevli olanlara il polis disiplin kurulunca, öğretim ve eğitim kurumlarında görevli olanlara o kurumun polis disiplin kurulunca; daha yukarı kadro derecesinde olanlara Genel Müdürlük Merkez Disiplin Kurulunca;

Genel Müdürlük merkez kuruluşunda görevli olanlardan kadro derecesi (5) ve daha aşağı olanlara Genel Müdürlük Merkez Disiplin Kurulunca, daha yukarı olanlara da Genel Müdürlük Yüksek Disiplin Kurulunca verilir.

Disiplin Kurulunca verilen kararlardan:

A) İl Polis Disiplin Kurulunun polis memurları hakkında verilen meslekten çıkarma cezası dışındaki kararları Valinin; polis memurları hakkında verilen meslekten çıkarma cezası kararları Valinin önerisi, Genel Müdürlük Yüksek Disiplin Kurulunun görüşü ve Bakanın onayı ile;

B) Genel Müdürlük Merkez Disiplin Kurulu ile öğretim ve eğitim kurumlarındaki Polis Disiplin Kurullarının meslekten çıkarma dışındaki kararları Emniyet Genel Müdürünün önerisi ve Bakanın onayı ile;

C) Genel Müdürlük Yüksek Disiplin Kurulunun kararları Bakanın onayı ile kesinleşir.

Disiplin kurullarınca haklarında meslekten çıkarma cezası verilenlerden görevi başında kalmasında sakınca görülenler, kararın onaylanmasına kadar, genel hükümlere göre görevinden uzaklaştırılabilirler.

Bunlardan, meslekten çıkarma cezası, daha hafif bir cezaya indirilerek onaylanmış olanlar hakkında görevden uzaklaştırma önlemi hemen kaldırılır.

Emniyet teşkilâtında bulunanlara doğrudan doğruya disiplin cezası vermeye yetkili olanlar aşağıda gösterilmiştir:

A) İçişleri Bakanı,

B) Emniyet Genel Müdürü,

C) İl Emniyet Müdürleri,

E) Emniyet Amiri ve Komiserler,

emniyet teşkilâtı mensuplarına uyarı ve kınama cezası vermeye yetkilidir.

Çıkabilecek toplumsal olaylar için istem üzerine gönderilen kuvvet, olayların kolluk kuvvetlerince önlenemeyecek ölçüde gelişmesi halinde, anne ve olağanüstü olaylar için istenen kuvvet de derhal vali tarafından verilen görevleri kendi konumlarının sorumluluğu altında, onun emir ve direktifine göre ve İç Hizmet Kanununda belirtilen yetkilerle kolluk kuvvetlerinin genel güvenliği sağlamada sahip olduğu yetkileri kullanılarak yerine getirirler.

Kolluk kuvvetleriyle yardıma gelen askerî kuvvet arasındaki işbirliği ve koordinasyon Vali tarafından sağlanır. Ancak, kolluk kuvvetleriyle yardıma gelen askerî birliğin belirli görevleri birlikte yapmaları sevk ve idaresi, görev verilen askerî birliğin en kıdemli komutanı tarafından yapılır.

Ayrıca bu yasayla, Emniyet Örgütü Mensupları hakkında uygulanmakta olan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, ek ve değişiklikleri, ilgili kanun hükmünde kararnameler ve bu yasalara dayanılarak yürürlüğe konulan yönetmelikler hükümlerinin kapsamına giren konular, Emniyet örgütünün hizmet ve kuruluşunun nitelik ve özelliği göz önüne alınarak özel bir kanunla düzenlenmesi hükme bağlanmaktadır.

Bu düzenleme yapılıncaya kadar, Emniyet Örgütü mensupları hakkında halen yürürlükte bulunan söz konusu hükümlerin uygulanmasına devam olunur.

Kanunda ayrıca derneklerin kuruluş ve işleyişi ile ilgili maddelerde yer almaktadır. Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, İçişleri Bakanlığınca veya valiliklerce daha önce incelenmiş dernek tüzüklerinden Dernekler Kanununun bu Kanunla değiştirilen 4 üncü maddesi birinci fıkrası son cümlesine veya 7 nci maddesi (b) bendi hükmüne aykırı olan bir hüküm saptandığında bu aykırılıkların ne olduğu dernek merkezinin bulunduğu il valiliğince dernek yönetim kuruluna yazı ile duyurulur ve tüzükteki bu aykırılıkların üç ay içinde giderilmesi istenir. Bu süre içinde tüzüklerini yasaya uygun biçime getirmeyen dernekler hakkında Dernekler Kanununun 9 uncu maddesi üçüncü fıkrası gereğince işlem yapılması öngörülmektedir.

1.7. BEDELLİ ASKERLİK

Yasa tasarısı ilk kez 13 Haziran 1979 günü 103 ncü birleşimde ele alınmış, bu birleşimde yeterli sayıda üye olmadığından yasa tasarısı görüşülememiştir. İkinci kez, yasa⁷⁴ tasarısının görüşülmesine 28 Şubat 1980 günü 56 ncı birleşimde başlanmıştır.⁷⁵ Komisyon raporunun okunması hususu oylanmış, kabul edilmemiştir.

Tasarının tümü üzerinde MSP Grubu adına Fehmi Cumalıoğlu (İstanbul) ilk konuşmayı yapmıştır.⁷⁶

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

21.6.1927 günlü ve 1111 sayılı Askerlik Kanununa Bazı Ek Maddeler ve 1 Geçici Madde Eklenmesine İlişkin Yasa Tasarısı üzerinde Millî Selamet Partisi Grubunun görüş ve temennilerini arz etmek üzere huzuruza çıkmış bulunuyorum. Bu tasarı yurt dışında oturma ve çalışma izni bulunanlardan askerlik çağı gelenlerin 800 bin Türk Lirası karşılığı döviz ödeyerek vatani hizmetlerini 2 aylık temel askerlik eğitimi yaparak yerine getirmiş sayılacağı hükmünü getirmektedir. 11983 sayılı Kanun gereğince, yabancı ülkelerde çalışma ve oturma iznine sahip, işçi sıfatı ile çalışan askerlik yükümlülerinin askerlik işlemleri, 29 yaşını tamamladıkları yılın Aralık ayı sonuna kadar Millî Savunma Bakanlığınca tecil edilmektedir, yani ertelenmektedir. Yurdumuzda işsiz sayısı 5 milyonun üstüne çıkmıştır. CHP ve AP iktidarlarının müştereken Türk Maliyesini IMF'nin emrine teslim ederek Türk parasını yüzde yüz oranında devalüe ederek değerini ve iştira gücünü sıfıra düşürmesi, temel ve ihtiyaç

⁷⁴ 21.6.1927 Günlü ve 1111 Sayılı Askerlik Kanununa Bazı Ek Maddeler ve Bir Geçici Madde Eklenmesine İlişkin Kanun (K.No:2229,Kabul tarihi: 20 03 1980, R.G.Sayı ve Yayımlı Tarihi:16945, 30.03.1980)

⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 4, c. 15, B. 24 (28.2.1980), s. 640

⁷⁶ a.g.e. ss.640-641

maddelerine yüzde yüzden yüzde beş yüze kadar zam yapması, Millî Selâmetin başlattığı 200 adet, milyarlık ağır sanayi fabrikalarına bir kuruş ödenek ayırmamaları ve bütün yatırımları kısımları yüzünden yatırımlar tamamıyla durmuş, döviz ve hammadde yokluğundan mevcut fabrikalar da % 20 - 25 kapasite ile çalışır durumda kalmış olduklarından ülkemizde işsizlik hızla artmaya başlamıştır. Ekmek parası için evini - barkını, yurdunu bırakarak yad ellere giden, yurt dışında bin bir güçlükle iş bulmuş olup, mahrumiyet ve fedakârlıklar içinde çalışan işçilerimiz, askerlik çağına geldiklerinde işlerini bırakıp memleketimize dönerek, askerlik görevlerini yapmakta ve terhislerinden sonra çalıştıkları ülkelere gittiklerinde işlerini kaybetmektedirler. Bu durum yurt içinde işsiz ve mağdur sayısının artmasına sebep olduğu gibi, ülke ekonomisine de menfi tesir yapmakta büyük çapta döviz kaybına yol açmaktadır. Birçok yabancı ülke bu sorunu çıkardıkları kanunlarla çözümlemiştir. Bilindiği gibi savunma sanayi pahalı bir sanayidir. Silâhlı Kuvvetlerimizin silâh, araç - gereç vesaire ihtiyaçları yurt dışından dövizle temin edilmektedir. Modern bir ordunun meydana getirilmesi, savunma sanayinin kurulması ve dışa bağılıktan kurtulması ile mümkündür. Getirilen tasarıda 2 aylık temel askerlik eğitimi görme şartı saklı tutulmuştur. Her yıl % 2,6 nispetinde hızla artan nüfusumuzun karşısında Silâhlı Kuvvetlerde ihtiyaç fazlası askerlik yükümlüleri bulunduğunu da gözden uzak tutmamak gerekmektedir. Bu tasarının CHP ağırlıklı 11 Adalet Partili Bakanın katılmasıyla teşekkül eden Sayın Ecevit'in Başbakan bulunduğu Koalisyon Hükümeti tarafından Meclise sevk edilip, Millî Savunma Komisyonunda müzakeresi esnasında Komisyonun tüm Adalet Partili üyeleri bu tasarıya tümüyle karşı çıkmışlardı. Hatta Komisyon Başkanlığına verdikleri, tasarının tümüyle reddini isteyen önergelerde bugün Hükümette bakan olan üyelerinin de imzaları bulunmakta idi. Gerekçe olarak da; «Anayasanın eşitlik prensiplerine, adalet ilkelerine uymadığı ve bu tasarının hiç bir fayda getirmeyeceği» iddiasına dayanıyorlardı. O gün, Millî Selâmet Partisinin Komisyondaki üyesi olarak bu tasarının lehinde konuştuk ve lehinde oy kullandık. Bugün de parti olarak, şahıs olarak kanaatlerimiz değişmemiştir. Adalet Partisinin kanaat ve fikir değiştirerek bu tasarının lehinde oy kullanacağını öğrenmiş olmamızdan memnurluk duymaktayız. AP yönetiminin muhalefette reddettiği kanunlara iktidarda sahip çıkmasının bize göre izahı yoktur, kendileri izah etmektedir. Sayın Ecevit Hükümetinin Meclise sunduğu anarşi ile mücadele, milleti ezen vergi kanunlarıyla bu tasarımı muhalefette reddeden Adalet Partisi, Hükümet olunca bunları aynen benimsemiştir. Bu tasarının eşitlik ilkesini ihlal ettiği iddiaları yersizdir. Zira 1983 sayılı Kanunla yurt dışında çalışan işçilerimizin askerî mükellefiyet işlemleri 29 yaşına kadar ertelenmiştir. Türkiye'de oturan mükelleflere böyle bir hak tanınmamıştır. Yine yedek subay birikimini önlemek için kısa devre yedek subaylığı öngören kanun, tespit edilen süreden 1 gün sonra üniversiteden mezun olan mükelleflere bu hakkı tanımamıştır.

Bu kanun Millî Savunmanın ihtiyaçlarını büyük çapta karşılayacağı gibi, yurt dışındaki işçilerimizin işyerlerini kaybetmelerini de önleyecektir. Grubumuz bu tasarıya müspet oy kullanacaktır. Kanunun işçilerimize ve Silâhlı Kuvvetlerimize hayırlı ve uğurlu olmasını diler, Yüce Heyetinize saygılarımı sunarım.”

Sayın Cumalıoğlu’ndan sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁷⁷

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Huzurunuzda bulunan kanun tasarısı hakkında grubumun görüş ve mütalaalarını arz etmek üzere bulunuyorum. Anayasanın 60 ncı maddesine göre; askerlik her Türk için hem hak ve hem de görevdir. Bu görevini ya Silâhlı Kuvvetlerde veya kanunla tanzim edilen diğer kamu kuruluşlarında da yapabilirler. 1983 sayılı Kanun gereğince, yabancı ülkelerde çalışan işçilerimiz ve oturma izni alıp da yine o bölgelerde hizmet gören işçilerimizin askerlik tecilleri ancak 29 yaşının Aralık ayına göre yapılmaktadır. Bundan öteye, mevcut kanunlar muvacehesinde, askerlik çağı gelen bu vatandaşlarımızın tecil edilme gibi bir imkânı yoktur. Eğer bu katı hüküm böyle kalırsa, bu yurttaşlarımızı memleketimize getirmek zorundayız. Bunlar bin bir güçlüklerle, sıkıntılarla iş bulmuş, fedakârlıkla çalışan kimselerdir; yurda dönmeye mecbur kalacaklardır. Döndükten sonra askerliklerini yapıp, bir daha ayrılmış olduğu bölgelerde iş bulmaları mümkün olmayacaktır. Zaten memleketimizde açık seçik olarak bir işsizlik vardır ve bu had noktasına varmıştır. Böylece biz işsizlik bunalımını, «ille gelsin askerlik yapsın» dersek, artırmış olacağız. Biz bu örneği dünyada ilk veren millet de olmayacağız. Suudi Arabistan’da, Kuveyt’te, Birleşik Arap memleketlerinde, Güney Koreliler, hem de hiç askerlik yapmadan döviz karşılığında vatan vazifelerini karşılamış bulunuyorlar. Halbuki huzurlarınıza gelen bu tasarı ile yurt dışında çalışan işçilerimiz 2 aylık askerlik görevlerini de görmüş olacaklardır. Benim samimi inancım odur ki, bir asker kişi olarak, ciddi bir eğitim, askerin bellemesi lazım gelecek vatan hizmetlerine ait her türlü eğitimi, bilgiyi de verir kanısındayım. Ayrıca savunma sanayi dünyanın en pahalı sanayidir, en masraflı sanayidir. Silâhlı Kuvvetlerimizin son ambargodan sonra silâh, araç, gereç ihtiyaçları, fazlası ile de artmış bulunmaktadır. Hem silâh sanayimizi kuvvetlendirme hem de ordumuzun bu mevzudaki ihtiyaçlarını karşılamak için biz Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak bunu yerinde görmekteyiz. Ancak, bu kaynaktan akacak maddî gelirin, dövizin mutlak ve mutlak olarak bütçe dışı bırakılmasını, Silâhlı Kuvvetlerin silâh, araç ve gereçlerine tahsisini ve harp sanayinin gelişmesinde kullanılmasını mutlak olarak arzu etmekteyiz. Bunun kabul edilmemesi, memleketimizde her türlü bunalımı, iktisadî bunalımı, işsizliği de artıracaktır. Mevcut bunalımlarımızın açık seçik her tarafı, geri tarafı laftır, nedeni iktisadîdir. Bu da fazlası ile döviz yokluğundan kaynaklanmaktadır.

⁷⁷ a.g.e. ss.641-642

Son yıllarda döviz kıtlığı ve yokluğundan hammadde ve yarı mamul hammaddeler gelememiş, bu yüzden fabrikalarımız çalışamaz olmuş, işsizlik had safhaya varmıştır. «Veren el aziz alan el alıl» dir. Bu döviz yokluğundan çalmadığımız kapı, yüzü dökmediğimiz kapı kalmamıştır, millî itibarımız ve saygınlığımız bu yüzden büyük çapta zedelere uğramıştır. Biz, değil askerliğin bedelle, bedelin para ile dövizle karşılanmasını, bu yolda her türlü imkânlarımızı kullanmaya, mevcut ihtimal kapılarını da açmaya mecburuz. Bugün Türkiye öyle bir vasat içerisinde bulunuyor ki, döviz babında damlayı, daneyi, santimi hesap etmeye mecburdur. Millet ve devletlerin tarihlerinde böyle sıkıntılı, üzüntülü, buhranlı dönemler olmuştur. Böyle dönemlerde, ancak fedakâr, cesur evlatlarının kahramanlıkları, her türlü anlamda fedakârlıklarıyla selamet yakasına geçmişlerdir. Millet, devlet hizmetinde, ilmi olan ilmi ile, ilmi bazlı olmayan medeni hizmetleriyle, parası olanlar da parası ile hizmet ederlerse, milletler, devletler sıkıntı yakasından, selamet yakasına geçerler. Biz, işçilerimizin bu bapta ödeyecekleri parayı, Milliyetçi Hareket Partisi olarak, döviz askerlik hizmetlerinden öte, Devletimizin, Ordumuzun kalkınması mevzuunda kullanacağımıza inanmakla Anayasanın bir maddesini de ihmal etmemiş olacağımızı açık seçik itiraf ediyoruz. Sakın ha bu yolda döviz ödeyenler askerliğimizi para ile değiştik demesinler. Milletimizin kalkınmasına, Ordumuzun eksik ve noksan olan silâh ve araçlarının teminine döviz olarak yardımda bulunduk diye teselli bulsunlar. Böylece görüşlerimizin bu istikamette olduğunu belirtirken, sadece 800 bin lirayı fazlaca bulduk. Çoktan çoğa gidilmez. Eski atasözüdür; «Azdan çoğa gidilir.» Bunu biraz azaltırsak, hem yükü indirmiş, hem de talebi artırmış olarak aynı neticeyi alacağız. Yüce Meclisimize bu görüş istikametinde bir önerge verdik; kabul ederse minnettar kalacağız. Cümlelerinizi Grubum adına saygı ile selamlarım.”

Sayın Kabadayı’dan sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Süleyman Genç (İzmir) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁷⁸

“Sayın Başkan, sayın üyeler;

Bu tasarı, geçen yılın mart ayında Meclislerimize sunulmuş idi. Şu anda, görüştüğümüz ana kadar, tasarının temel ilkelerinde hemen hiçbir değişiklik yapılmadı. O zaman muhalefet olan değerli Adalet Partisinin Sayın Genel Başkanı ve komisyonlarda bulunan üyeleri bu tasarı için söylenmedik söz bırakmadılar, hatta ulusal geleneklerimizi bile bu tasarının rencide edeceğini ileri sürdüler. Fakat, zaman olumlu ve mutlu bir noktaya getirmiştir; Adalet Partisini bile o katı, olumsuz, yararsız tutumundan olumlu, sağlıklı, yararlı

⁷⁸ a.g.e. ss. 642-643

davranmaya zorunlu kılmıştır. Demek ki sosyal gerçekler, Türkiye'nin katı gerçekleri dogmatik ve şartlanmış bir şekilde belli olaylara karşı çıkmanın ne kadar anlamsız, ne kadar manasız olduğunu kanıtlamaktadır. Bugün, Millet Meclisinin 1980 Malî Yılı Bütçesini görüşürken, böyle bir konuya önem verip, zaman içinde daha fazla gecikmesinin sakıncalarını ortadan kaldırmak için, bütçe müzakerelerinin arasına Hükümet olarak böyle bir yasanın alınmasını göze almak ise, Türkiye'nin katı gerçeklerine, o gerçeklerin ifade ettiği anlama, dogmatik bir şekilde karşı çıkmanın ve toplum önünde kendisini bağlamanın ne kadar anlamsız ve yararsız olduğunu göstermesi bakımından ilginçtir, önemli bir noktadır. Şu anda vardığımız nokta sevindiricidir. Temenni ederiz ki Türkiye'nin olumlu olaylarına, «Sadece Halk Partisinden geliyor, sadece Halk Partisi Hükümetinden geliyor» diye katı, acımasız ve her türlü ölçünün dışında hücum etmenin, bundan böyle anlamsızlığını anlamış olsunlar. Değerli arkadaşlarım, bir kabahati başkasının yüzüne vurmak için değil, anlamsızlığı anlatmak için burada yazılmış olan muhalefet şerhinden birkaç cümle okuyacağım. Bakınız, muhalefet şerhinin altında, hem de Adalet Partisinin bugün ekonomik işlerini düzenlemekle görevli olan Devlet Bakanı Sayın Ekrem Ceyhun, yine ekonomik işleri düzenlemekte olan Sosyal Güvenlik Bakanı Sümer Oral, askerlik işleri ile savunma işlerinde danışmanlık görevini yapan, Başbakanın bizzat danışmanlığını sürdürmekte olan eski General Sayın Ali Elverdi'nin isimleri var. Bakınız bunlar muhalefet şerhine neler yazmış ve bugün bu muhalefet şerhine rağmen, Türkiye'nin katı gerçekleri ortada olduğu için, bu yasanın yasalaşmasından başka çare olmadığını anlamış ve bu yasanın yanında olumlu tavırlarını takınmış. Şimdi buradan bir iki cümle okuyorum : «Devletin en önde gelen devredilmez ve ihmal edilmez asli fonksiyonları millî savunma, millî kültür ve millî eğitimidir. Millî savunma; devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü içte ve dışta koruyan, dolayısıyla millî varlığımızın devamlılığını sağlayan tek ve en güçlü, en asli ana fonksiyondur. Millî eğitim; millî kültür değerlerinin, inançlarının, özelliklerinin ve ideallerinin Türk milletinin bütün fertlerine aktarılma, aşılama, benimsetilme, bunları davranış haline getirme vasıtasıdır» diyerek - daha pek çok maddeler sıralanmış - komisyonda muhalefet şerhi konmuş. Şimdi değerli arkadaşlarım, görülüyor ki, bu yasa yalnız savunmamızın ihtiyaçlarından kaynaklanmıyor. Bu yasa sadece, «savunmamızın ihtiyaçlarından kaynaklanıyor, savunmamızın belli miktarda paraya ihtiyacı vardır» gerekçesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin önüne gelmemiştir. Bu yasa, ondan çok daha önemli olan, 4 milyon insanı işsiz bulunan ve bunların belli bir kısmı yurt dışında iş bulmuş ve çalışmakta olan insanlarımıza, çalıştıkları işlerini devam ettirme hakkını da veriyor. Demek ki 2 sacayağı vardır bu yasanın : Birisi, sosyal bir hak olan, çalışma hakkı olan, çalışma hakkı elde

etmiş insanlarımızın çalışma hakkını yitirmemesi; diğeri ise, savunmamızın ihtiyacı olan belli miktarda paranın savunma imkânlarının daha genişletilmesi için kullanılmasına yardımcı olmak için. Değerli arkadaşlarım, o nedenle biz, Grup olarak, bu yasayı sevk ederken inançla, kararla bu yasanın yanında olduk. Şimdi muhalefettayız. Adalet Partisi Grubunun, bu olumlu yasanın yanında, geçmişteki yanlış, anlamsız tavrından vazgeçerek, bu yasayı aynen benimseyerek yasalaşmasına katkıda bulunacağından dolayı şükranlarımızı ve teşekkürlerimizi Grup adına sunmayı görev bilirim. Ve yine aynı şekilde, Türkiye'nin önemli meselelerinde, daha henüz mesele ciddi bir şekilde oluşmadan, salt «Halk Partisinden geliyor, Halk Partisi bu öneride bulundu» diye karşı çıkmalarının ne denli sakıncalı ve anlamsız bir olay olacağını görerek, bu konudan ders almalarını diliyorum. Aynı şekilde, toplumumuz için pek çok yararlı Halk Partisi girişimine, şartlanarak, bundan böyle ders alıp karşı çıkmayacaklarını diliyorum. Yasaya olumlu oy kullanacağımızı bildirir, teşekkür eder, saygılarımı sunarım.”

Sayın Genç'ten sonra Adalet Partisi Grubu adına Ali Elverdi (Bursa) konuşmuş ve aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır.⁷⁹

“Muhterem Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

Bu tasarı Millî Savunma Komisyonuna geldiğinde Sayın Genç'in ifade ettiği şekilde ben de şerh vermiş, karşı çıkmıştım. Bu karşı çıkmamızın sebebi; evvela bir asker olduğum için, herkesin hakkı ve vazifesi bu vatanda askerlik yapmaktır. Hem vazifedir, hem de haktır. 3 gün evvel bir genç evime geldi. Sakata ayırmışlar, hüngür hüngür ağlıyordu; «Ben memleketime gidemem. Benim emsalim olan arkadaşlarım tezkere alıncaya kadar bana ya iş bul veyahut da beni tekrar askere gönder» diye. Türk milletinin hasletinde bu vardır. Mutlaka askerliğini vazife telakki eder, hem de hak telakki eder. Bu sebeplerle ve ayrıca eşitliğe aykırıdır diye karşı çıktık. Bir kısım yurt dışında bulunan gençlerimiz döviz ödeyerek askerliğini 2 ayda yapacak, yurt içinde bulunan, döviz bulamadığı için, askerliğini 20 ay yapacak; eğer değiştirsek 18 ay yapacak. Bu sebeplerle o zaman karşı çıkmıştık. Fakat hepimizin malumu ki, artık harpler sadece silâhla yapılmıyor. Harpte makine ve ekonomi en büyük yeri alıyor. Eğer ekonomik gücümüz düşük olduğu takdirde silâhımız da olsa, milyonlarca askerimiz de olsa dayanma müddeti, zaman olarak kısılır. Dayanamayan ordular da mağlup olmaya mecburdur. Silâhlar çok pahalıdır. Asrımızın silâhları çok pahalıdır. Ülkemizin kaynakları malumdur. Bu kaynaklarla Türkiye'nin kendi gücüyle silâhlarımızı temin edip, dışarıdan ithal edip, dıştan gelecek ve içten tecelli edecek düşmanımıza karşı mücadele vermemiz, savaş vermemiz güçtür.

⁷⁹ a.g.e. ss.645-647

Adalet Partisi olarak her ne kadar bu tasarıya karşı çıkmışsak da memleketin menfaatini göz önünde tutarak, hislerimizi kalbimize gömerek bu tasarıya evet diyoruz. Memleketimiz milletimiz için ve dışarıda bulunan evlatlarımız için hayırlı olmasını dilerim. Cümlenizi selamlarım.”

Sayın Elverdi'den sonra kişisel olarak Azimet Köylüoğlu, Muammer Aksoy, Ahmet Buldanlı, İhsan Ataöv, Sayın Metin Tüzün söz almışlardır.

Hukuki açıklamalarda bulunan Senato üyesi Muammer Aksoy (İstanbul) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Görüşülen kanunun çıkmasını, yalnız şimdi değil, daha önce, partimizin ağırlıkla katıldığı Hükümet zamanında dahi özellikle Parti Grubumuzda savunmuş bir milletvekiliyim. Bazı şahıslar ve bazı arkadaşlarımız, bu yasanın eşitlik kuralını zedelediği kanısındadırlar. Ben aynı kanıda değilim. Soruna yüzeysel olarak bakıldığı zaman, kuşkusuz bir bakıma eşitliğin olmadığı veya eşitlikten farklı görünen bir davranışın var olduğu görülür. Ama, biz Anayasadaki eşitlik kuralını, «matematik bir eşitlik» olarak kabul etmemekteyiz. Bu bir «içerik bakımından eşitlik»tir. Nitekim, yaşlı olan, çok genç olan veya cinsiyeti bakımından bazı durumlarda daha zayıf olan şahıslara, yasa farklı işlem yapmaktadır. Sosyal devlet esasını kabul etmiş olan bir Anayasada, özellikle ekonomik bakımdan zayıf durumda olan vatandaşların farklı bir işleme tabi tutulması, onlara bir ayrıcalık tanımak, imtiyaz tanımak değildir. Onların zayii olan durumunu hesaba katarak gerçek eşitliği ve dengeyi sağlamaktır. Bu bakımdan Türkiye'de birçok vatandaşımıza iş bulamadığımız bir gerçekken ve bu vatandaşların maalesef üzülererek söylüyoruz, kendi ülkemizde çalışarak elde edecekleri fazla değeri Türk ekonomisine verecekleri halde, bunların bir kısmını yabancı memleketlerin ekonomilerine âdeta bağışlama durumunda kalmaları ve yurt dışına çıkarak orada birçok sosyal dramların meydana gelmesine sebep olmalarını, hepimiz kanun koyucu olarak da üzüntüyle karşılıyoruz. Ama ne yazık ki, ekonomimizi 45 milyonluk, yakında 50 milyon ve daha fazla olacak Türk halkının tümünün çalışabilmesini mümkün kılacak bir düzene kavuşturamamışız. Bu düzeni sağlayamadık. Sağlayamadığımız için birçok vatandaşı işsiz bırakmaktansa, ona iş bulmak ve hatta bir bakıma da Türkiye'ye döviz sağlayabilmek için, onun dışarıya gitmesini kaçınılmaz bir kötü sonuç olarak (ehveni şer olarak) benimsemiş durumdayız. Şimdi bunu benimsedikten sonra, bu çözümün ortaya çıkardığı bazı hukuksal, sosyal sorunlar var ki, bunları da gerçekçi olarak karşılamamız gerekir. Bu da, yurt dışına göndermiş olduğumuz vatandaşların askerlik görevlerini yerine getirmeleridir. Yurt savunmasına katkıda bulunmak her Türk'ün hem ödevi hem de hakkıdır; ama, yurt dışında işçi durumunda olan vatandaşlar, bu vatan hizmetini yaptıkları zaman, çok daha kötü duruma düşmektedirler. Onların yaralarını tedavi etmek

kendileri bakımından da, Türkiye bakımından da neredeyse olanaksız hale gelmektedir. İşlerinden olabilmektedirler. Askere gidip geldikten sonra iş bulmaları büyük problem teşkil etmektedir. Bunun yanında, Anayasanın 60 ncı maddesinde bir hak olarak tanınan vatan hizmetinin, - her Türk' ün hakkı ve ödevinin - muhakkak bedenlen ve aynı sürede yerine getirileceği de öngörölmüş değildir. İkinci fıkrada «Bu ödevin, Silâhlı Kuvvetlerde veya kamu hizmetlerinde ne şekilde yerine getirileceği kanunla düzenlenir» der. Kanun, gayet tabii ki, yine içerik bakımından eşitliği göz önünde tutarak; ama, körü körüne matematik ve bazen gerçek eşitliği zedeleyecek bir çözümü değil, özel durumları göz önünde bulundurarak bunu yapacağına göre, yurt dışında olan, yurt içinde olan, yurt dışında işçi olan şahısların durumunu farklı çözümlere bağlayabilir. Bunun yanında arkadaşlar, hepimizin bildiği bir gerçek var : Amaç, mademki yurt savunmasına, ulusal savunmaya katkıda bulunmaktır, ulusal savunmaya katkıda bulunmak yalnız er olarak veya yedek subay olarak, üniformayı giymek ve belli sürede belli hareketleri yapmakla olmaz. Bugün hepimizin bildiği bir acı gerçek gördük. Koca bir Arap âlemini karşısındaki bir avuç, gayet iyi silâhlanmış İsrail ne duruma getirebildi. Niçin? Çünkü, her şeyden önce İsrail teknik araçlara sahipti. O halde, bugün bir orduda milyonlarca şahsın askerlik hizmeti görmesinden çok daha önemlisi, vurucu güç olarak veya savunma gücü olarak modern silâha sahip olmaktır. Bunu sağlayabilen şahıslar da, memleketin, yurt savunmasına o ölçüde katkıda bulunuyorlar demektir. Bedenen hizmet yapan kadar ve bazen daha fazla... Ama, burada da başka bir ifrata, başka bir ekstreme gitmemeye dikkat etmek gerekir. Biz bu olanağı yurt içindeki şahıslara da tanıyacak olursak, bu, zenginler için tanınmış bir imtiyaz haline gelir. Onlar hiçbir suretle bedenî bir zahmete katlanmadan, paraları sayesinde yurt hizmetinden kaçabilme olanağına sahip olurlar. Yasada iki ihtiyaç birbirisiyle bağdaştırılmıştır. Hem Türkiye'nin bu modern silâhları alabilmesi gerek; ama bir döviz darboğazıyla karşı karşıya bulunduğumuz ve bunun daha on yıllarca ortadan kalkmayacağı da bir gerçek. Çünkü, bütün ihracatımızla, bütün dış satış gelirimizle petrol masraflarımızı bile karşılayamıyoruz. Bu masraflar gittikçe artacaktır, azalacak değildir. O halde, yurt savunması bakımından gerekli olan silâhları alabilmek için, daima dövize muhtaç halde kalacağız, işte, bir yandan Türk Ordusunun muhtaç olduğu modern silâhları sağlamak gerek. Ama neyle sağlamak? Yurt hizmeti yapan şahıslar aracılığıyla sağlamak. Bir yandan da yurt dışına gidip, oralarda çalışma zorunluluğunda kalan Türk işçilerini ekonomik bakımdan kötü duruma düşürmemek için yurt hizmetlerini yaparken öyle bir çözüm kabul etmek ki, bunlar belli bir miktarda döviz verdikleri ve kısa bir hizmet yaptıkları takdirde yurt savunmasına Anayasada ve yasalarda öngörölen katkıda bulunmuş sayılsınlar. Burada endişe ettiğim 2 nokta vardır, onu arz ederek sözlerime son vereceğim: Birisi, miktar meselesi. Arkadaşlar öyle bir miktar öngöreceğiz ki bu insafa sığsın. Ben yurt dışındaki işçilerle yakından temas sağlamış, onları görmüş ve birçoğlarının

sandığı gibi yalnız Halk Partililerinin değil, her partiden olanlarla özellikle Almanya'da temas etmiş bir şahsım ve bunların para biriktirebilmek için çok defa verem olduklarını, son derece az yemek yediklerini, tasarruflarını hayatları pahasına yaptıklarını bilen bir şahsım. Onun için, eğer biz işçilerden çok fazla tasarruf yaparak bu parayı ödemelerini istersek, ayda 200 markın üstünde bir tasarrufta bulunmalarını isteyecek olursak, bunları hasta olmaya mecbur ederiz. Onların sağlıklarını da koruyacak bir şekilde düzenlememiz lazımdır yasayı. Yalnız, buradan nasılsa bir yolunu bulup kaçırılmış varlıklı ailelerin çocuklarının para verip de bu hükümlerden yararlanmasını değil, oradaki gerçek Türk işçilerinin bundan yararlanmasını istiyorsak tasarıdaki miktar çok fazladır arkadaşlar. Eğer ayda 300 mark dersek, 6 sene ayda 300 mark biriktirmesi lazım. Eğer ayda 200 mark dersek 10 seneye yakın para biriktirmesi lazım. O halde bu kadar fazla bir külfeti kabul etmemek, bence 10 bin mark civarında bir parayı yeter görmek gerekir. İkinci nokta da şudur; burada bir yönetmelik öngörülmüş. Yönetmeliğe başka maddeler de eklemek lazım. Benim en çok endişe ettiğim, birçok kimsenin sırf askerlikten kaçmak için - işçi olduğu için değil - sırf vatan hizmetinden kaçmak için, yurt dışına gidip, orada nasılsa bir fabrikadan bir sertifika alıp, bir yıldır burada işçilik yapıyor dedirtip, babalarının bol parasından da verip bu mükellefiyetten kurtulmalarıdır. Bunlar, memlekete döviz de sağlamış olmayacaklardır; çünkü dışarıda kaldıkları o bir sene zarfında aslında fabrikadan falan para kazanmayacaklar Almanya'ya, babaları onlara karaborsadan para gönderecektir. Gerçi biz onlardan 20 bin mark alacağız ama, onların babaları yılda karaborsadan 30 bin mark gönderecektir onlara. Bu bakımdan döviz kaynağı olsun diye açtığımız bu yol, iyi kullanılmazsa yurdumuzun döviz kaybına neden olabilecektir. O halde, geçici 2 nci maddede yer alan yönetmeliğin, «Başvuran kişilerin, gerçekten işçi olup olmadıklarının denetlenmesi...» kelimelerinin de yer alacak şekilde düzenlenmesi gerekir. Almanya'da veya Fransa'da bu yasadan yararlanmak için başvurup da, ben bir senedir işçiyim diyenlere, «Nesin sen?» diye sorulduğunda, «Lise mezunuyum, hukuk mezunuyum, burada işçiyim» deyip de bir işçilik kâğıdı gösteren şahısların, bu işçilik durumlarının gerçek olup olmadığını denetleyecek mekanizmanın, yönetmeliğe konulacak sıkı denetleme kuralları sayesinde sağlanması lazımdır. Bu sağlandığı takdirde, bu kanunun kabul edilmesi Türk Silâhlı Kuvvetlerinin güçlenmesini ve bu suretle ulusal savunmamızın güçlenmesini sağlayacağından, tamamen bu kanundan yanayım. Ancak, dediğim gibi, kötüye kullanma yolu önlenmeli ve bir de bundan yararlanmak isteyen gerçek işçi vatandaşlarımızın hastalığa duçar olacak biçimde tasarruf yapmak zorunluluğunda bırakılması sonucunu doğuracak kadar yüksek miktardan kaçınmamız gerekir. Hepinizi saygı ile selamlarım, teşekkür ederim.”

Kişisel görüşmelerden sonra maddelere geçilmiş ve yasa tasarısının maddeleri üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır.

Bundan sonra tümü üzerinde lehte ve aleyhte söz isteyen üyelerin konuşmalarına geçilmiştir. İlk olarak lehte söz alan Şener Battal (Konya) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁸⁰

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Böylesine faydalı bir kanunu Meclisimiz müzakere ettiğinden dolayı tebrike şayandır. Bütün partileri tebrik ediyorum.

Bedelli askerliği çıkaralım, şu imkânı yapalım gibi bu kanun konusunda bazı endişeler var. Şimdi, bu itirazı yapan arkadaşlara soruyorum ve rica ediyorum; bir kişi, Almanya’da bulunup askerlik için Türkiye’ye geldi, iki yıl askerliğini yaptı, ondan sonra bu Almanya’daki işini Türkiye Devleti olarak garanti edebiliyor musunuz? Garanti edebiliyorsanız, bu garantiyi vere-biliyor-sanız, buyurun o zaman bu kanuna lüzum görmeyelim veya Almanya’daki işinden ayrılıp, gelip Türkiye’de askerlik yaptıktan sonra, Türkiye’de onun iş bulabilme imkânını temin edebiliyor musunuz? Bu garantiyi verebiliyorsanız bu kanunu çıkarmayalım; ama bu garantiyi veremiyorsanız, 5 milyon işsiziniz birikmişse, rızk kapısını yabancı diyarlarda aramak zorunda kalmış, vatan hasretiyle yanıp tutuşan bu adamı açlığa mahkûm etmeye hakkımız yok. Şimdi, Parlamento pratik aklın gereğini yaptı ve bunun gereği olarak, Devletin bir atıftıdır bu kanun, Devletin bir lütfudur. Oradaki işçinin işini kaybetmemesi, onun gelecek korkusundan azade olması için, Devletin bir lütfü olarak verildi. Onun dışındaki yorumlar nazari olur. Onun için, bundan dolayı bu kanuna hiç de öyle kerhen oy vermek gibi bir durumun içinde olmamalıyız ve rahatlıkla oy vermeliyiz. Demin 6 aylık süre çoktur, 1 seneye uzatmayalım diye bir önergemiz reddedildi. Meclisin kararına saygı duyuyorum, 6 aylık süre çok gibi gözüküyorsa da, okur yazar olmayan yurt dışındaki işçinin konsolosluğun adresini bulamadığını, bilemediğini, birtakım sıkıntıları olduğunu ve konsolosların işlerinin de çok olduğunu bilerek, konsoloslukları takviye etmek lâzım .

Onun için, bu konsoloslukların takviyesini bu vesile ile rica ediyorum. Oradaki işçilerin 6 aylık müracaatıyla büyük bir birikim meydana gelecektir. Bu birikimi çözmek için konsoloslukların takviye edilmesi, özel bürolar kurulması lazımdır. Kanun faydalı olmuştur. Bu kanunun lehinde oy kullanacağız; oyumuzun rengi beyazdır. Bunu açıklamak üzere huzurlarınızda bulunuyorum. Saygılar sunar, teşekkür ederim.”

Sayın Battal’dan sonra aleyhte söz alan Galip Kaya (Antalya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁸¹

⁸⁰ a.g.e. s.655

⁸¹ a.g.e. ss.655-656

“Sayın Başkan, değerli üyeler;

Ne taraftan bakılırsa bakılsın, Türk Parlamentosunda bugün bu manada, bu ruhta, bu gayede bir kanun tasarısının görüşülmekte bulunması, kanun tasarısının görüşülmekte olması bütün Türk vatandaşlarını üzmektedir, üzecektir. Bu hallere düşmüş olduğumuzdan dolayı üzüleceğimizi ifade etmek istiyorum. Başlangıçta, «Almanya'ya Türk gençleri gönderiliyor, Türk'ün gücü yabancı ülkelerde tüketiliyor, eritiliyor» diyen zihniyet bu kanun teklifini hazırlamış ve bugün tümüyle gruplar bu teklifi kabul etmek zarureti duymuşlardır. Döviz için ileride daha ne gibi mukaddes değerlerimizden fedakârlık yapacağımızdan endişe etmekteyim. Sevgili arkadaşlarım, bu kanun, bundan böyle yabancı ülkelere işçi ihracını süratlendirecektir. Türlü sebeplerle pek çok vatandaş yurt dışında iş arama yarışına geçecektir. Bunun bu mahzurları yanında, bazı problemler de kendiliğinden çözülecek, nüfus plânlaması isteyenlerin, kürtajın serbest bırakılmasını isteyenlerin gayretleri boşa çıkacaktır. Çünkü, lüzum kalmayacaktır. Madeni bu kanun sebebiyle bu yarış başlayacaktır, ha gayret deyip Alman nüfusunun yarısından bir fazlasına kadar yurt dışına işçi ihraç etmek suretiyle bari oralarda ekseriyeti alıp, ne kadar döviz varsa, ne kadar mark varsa, dolar vesaire varsa, hepsinin Türkiye'ye aktarılması için orada ekseriyeti temin etmek lazımdır. Muhterem arkadaşlarım, biz uzun yıllardan beri bütün hükümetler kemerleri sıkalım, sıkalım diye bu hale, bu raddeye kadar gelmiş durumdayız. Daima çuvalın üstünden harcayıp, üstünü doldurmaya bakıyoruz. «Altındaki delikleri tıkayalım» diyen yok. Eğer o tedbirler zamanında alınmış olsaydı, bugün yabancı ülkelere el açma durumunda olmayacaktık, bu Yüce Meclise böyle kanunlar gelmeyecekti. Burada diğer arkadaşlarım da bazı noktalara temas ettiler. Şimdi, yurt dışına giden işçilerimiz elbette isteyerek gitmiyor, isteyerek gitmedi, zaruretler onları götürdü. Onlar için böyle bir atıfetin düşünülmesi belki mümkün, oradaki işçilerin süreklilik kazanması, bozulmaması, yurda döviz göndermeleri belki faydalı, bu düşünce açısından bakıldığı zaman; ama bu vatanın içinde bekleyen, burada çalışan, burada yaşayan insan senelerce geliştirip işler hale getirdiği müessesesini, ticarethanesini, şirketini, işini terk edecek, bir başka adamı olmadığı için onu kapatarak vatan hizmetine giden insan, bu yurdun gelirine, bu milletin ekonomisine hizmet etmiyor mu? Ona niçin bu hakkı tanımıyoruz? O sebeple, bu teklifin aleyhindeyiz; hatta yarın bu kanun dolayısıyla bu işin ticareti yapılacaktır. Hepiniz biliyorsunuz, bugün yurt dışında oturma izni alanlar, yurt dışında işçi olarak çalışır şeklinde göstermek pekâla mümkün olacaktır, bir çok kişi için, bunun ticareti yapılacaktır, bir çok suiistimallere kapı açacaktır; ama Türkiye'de de bu hak tanınmış olsaydı eğer, bunun suiistimaline meydan verilmeyecekti. O sebeplerle kanunun karşısındayım. Yüce Meclisin takdirlerine arz ediyorum.

Saygılar sunarım.”

Bu şekilde yasa tasarısının üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Yasa tasarısının tümü açık oylara sunulmuş ve neticede 177 üye katıldığı açık oylamada 145 kabul, 25 ret ve 3 çekinse oy ile yasa yasanın kabulü için gerekli çoğunluk olmadığından, açık oylama daha sonraki birleşimde yinelenmek üzere ertelenmiştir.

Yasa Tasarısı daha sonra 20 Mart 1980 tarihinde kabul edilmiştir.

Bu yasanın amacı, 1111 sayılı Askerlik Kanununa Bazı Ek Maddeler ve Bir Geçici Madde Eklenmesidir.

1111 sayılı Askerlik Kanununa aşağıdaki hususlar eklenmiştir.

Yabancı ülkelerde bir işyerinde çalışan ve tatil iznine sahip olarak, işçi sıfatıyla en az bir yıl çalışmakta olan 1111 sayılı Askerlik Kanunu ile (tıp doktorları hariç) 1076 sayılı Yedek Subay ve Yedek Askerî Memurlar Kanununa tabi yükümlüler, Türk konsolosluklarından alacakları işçilik durumlarını belirleyen belge ile doğrudan veya konsolosluk aracılığıyla askerlik şubelerine başvurmaları halinde parası mukabilinde 1 Mart 1980 tarihindeki resmi kur üzerinden karşılığı kadar çalıştığı yabancı ülke parasını askerlik çağının başlangıcından 29 yaşını tamamladıkları yılın aralık ayı sonuna kadar ödemeleri ve iki aylık temel askerlik eğitime tabi tutulmaları suretiyle, vatan ödevini yerine getirmiş olurlar.

Yukarıda belirtilen Türk Lirası karşılığı yabancı ülke parasının tutarını iki katına kadar artırmaya Bakanlar Kurulu yetkilidir.

İstekli olmayan veya haklarında belirlenen ödeme tutarını ödemekten vazgeçen, çalıştıkları işyerlerinden ilişkisi kesilerek ayrılan, işçilik statüsünü kaybeden (işsizlik sigortası almakta olanlar hariç) yükümlüler bu Kanun hükümlerinden yararlanamaz.

Savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi halinde bu Kanuna tabi olan yükümlülerin askerlik hizmetlerini yerine getirmek üzere silâh altına alınmalarının şekli ve süresi Bakanlar Kurulunca belirlenir.

Elinde olmayan sebeplerle, bu Kanun hükümlerinden yararlanma hakkını yitirdikten sonra, askerlik görevini 1111 sayılı Askerlik ve 1076 sayılı Yedek Subay ve Yedek Askerî Memurlar Kanununa göre fiilen tamamlayan veya ödeme safhasında ölen, veyahut askerliğe elverişsiz hale gelen yükümlülerin, ödedikleri paranın Türk Lirası karşılığı yurt içinde kendilerine veya kanunî mirasçılarına defaten ödenir.

Yurt dışında çalışan askerlik yükümlülüğünü yabancı ülke parası üzerinden yaptıkları ödemeler, TC Merkez Bankasındaki özel hesaba geçirilir ve karşılığı Türk Lirası Bütçe Kanununa bağlı «B» işaretli cetvele gelir kaydolunur.

Gelir kaydolunan bu tutar Türk Silâhlı Kuvvetlerinin silâh, mühimmat, mühimmat aksamı, teçhizat, araç ve gereç ihtiyaçları ile yurt savunmasına destek sağlayan yatırımları karşılamak üzere Millî Savunma Bakanlığı Bütçesinin ilgili tertibine ödenek kaydedilir. Bu ödenekten kullanılmayacak kısmı Millî Savunma Bakanlığının önerisi üzerine yurt savunmasına destek sağlayan yatırımlar ile ilgili kuruluşlara aktarmaya ve yılı içinde sarf edilmeyen ödenekleri ertesi yıla devretmeye Maliye Bakanı yetkilidir.

Ödenek kaydolunan bu tutarlardan Millî Savunma Bakanlığının ihtiyaçları döviz olarak Maliye Bakanlığınca Millî Savunma Bakanlığına tahsis edilir.

Bu Kanunun getirdiği imkânlardan yararlanmaya ilişkin başvuru, ödeme şekli, şart ve süreleri, başvuran kişilerin gerçekten işçi olup olmadığının denetlenmesi yolları, bu Kanuna tabi yükümlülerin eğitimleri, tatbikat ve olağanüstü hallerde göreve çağırma esasları, özlük hakları, terhis, yedeğe ayrılma ve yükümlülerle ilgili diğer işlemler Millî Savunma ve Maliye Bakanlıklarınca birlikte hazırlanacak yönetmelikle düzenlenir.

Bu Kanunun yayımı tarihinde 29 yaşını doldurduğu halde çeşitli nedenlerle henüz asker edilmemiş bulunan ve yurt dışından oturma ve çalışma iznine sahip olarak işçi sıfatıyla çalışmakta olan ve bunu belgeleyen yükümlüler Kanunun yayımı tarihinden itibaren altı ay içinde konsolosluklar aracılığı ile askerlik şubelerine başvurmaları halinde bu Kanun hükümlerinden yararlanmaktadırlar.

1.8. ÜST DÜZEY KOMUTANLARIN ASKERÎ ŞÛRAYA KATILMASI

Yasa tasarılarının 5 nci sırasında genel gündemin 76 ncı sırasında bulunan 336 Sıra Sayılı, Yüksek Askerî Şûranın Kuruluş ve Görevleri hakkındaki Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısının. Görüşülmesine 24 Nisan 1979 tarihinde 82 nci birleşimde başlanılmıştır. Bu konuda Komisyonca hazırlanan raporun okunup okunmaması hususu oylanmış, raporun okunmaması kabul edilmiştir.

Tasarının tümü üzerinde söz isteyen sayın üye olmadığından oylanarak doğrudan maddelere geçilmiştir. Birinci çerçeve maddenin 4 üncü kısmı üzerinde söz isteyen Hasan Esat Işık (Bursa) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:⁸²

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Zannediyorum ki, Hükümetimiz bu yasa değişikliğini getirmekle isabetli bir davranışta bulunmuştur. Hakikaten bugüne kadar Yüksek Askerî Şûrada,

⁸² **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 12, B. 82 (24.4.1979), s. 346-347

subaylarımızın, generallerimizin terfileri söz konusu olurken, bu subaylarımıza uzun süre komutanlık etmiş, onları çok yakından tanıyan arkadaşlarımız, başka görevlerde bulundukları için, rütbeleri orgeneral olduğu halde bu Şûraya katılamıyorlardı.

Bu değişiklikle bu olanak da verilmiş oluyor. Eminim ki, bundan böyle subaylarımızın değerlendirilmesi daha isabetli bir şekilde olacaktır. Fakat, bu vesileyle şunu da Yüce Heyetinizin dikkatine sunmak istiyorum : Bu yasanın (eski yasanın) 4 üncü maddesini okuyacak olursak, orada şöyle bir madde ile karşılaşırız; der ki : «Yüksek Askerî Şûra toplantısının zamanı, yeri ve gündemi, Başbakanın görüşü alınarak, Genelkurmay Başkanı tarafından belirlenir.» Zannediyorum ki, burada, bundan evvel yasa yapıldığı zaman bir sürçü lisan olmuştur, bir yanlış deyim kullanılmıştır. Bizim yasalarımızın bir deyimleme tekniği vardır; ayrıca geleneklerimiz de vardır. Üst makam söz konusu olduğu zaman, burada mevzuu bahis olan, bir görüş alma değildir; doğrudan doğruya bir onay almadır. Bu değişiklik yapılırken, burada da bu durumu da tashih etmemizde çok büyük yarar alacağımızı zannediyorum. Aksi takdirde Başbakanın, bu kuruluş üzerindeki yetkilerinin biraz sınırlı olduğu, diğerlerinden farklı olduğu gibi, hiç kimsenin aklından geçmemiş olan bir durumla karşılaşmış olabiliriz. Hepimiz gayet iyi biliriz ki, bir üst makamın görüşü alınmaz; görüşü alınan makamlar ya eşdeğerdeki makamlardır veyahut tamamen -bağlı olmayan - değişik müesseseler söz konusu olduğu zaman görüşten bahsedilir. Burada söz konusu olan şey, doğrudan doğruya Başbakanın onayıdır. Eğer böyle olmazsa tabiatıyla Silâhlı Kuvvetlerimiz çok tecrübeli bir kuruluştur, sakın bir kuruluştur; Başbakanlarımız tecrübeli insanlardır, hiçbir zaman bir çekişme olmaz; fakat - yasada, «Neden bugüne kadar hep, Başbakan söz konusu olunca, üst makam söz konusu olunca onaydan bahsedilir de bu yerde, Silâhlı Kuvvetlerimizle ilgili bir yerde bir onay denmemiştir de, bir görüş denmiştir?» diye, bunun nedenini anlamak ihtiyacı doğabilir. Yasaların bu yeknesaklığını koruyabilmemiz için - bana öyle geliyor ki, farkına varılmadan, belki de biraz aceleyle gelerek kullanılmış bulunan- bu, «görüş», deyimini yerine, «onayı» deyimini kullanmamız gerekli olacaktır. Bu itibarla, ben, yasada bir değişiklik yaparak, şu maddenin şimdi okuduğum şekli yerine, «Yüksek Askerî Şûra toplantısının zamanı, yeri ve gündemi, Başbakanın görüşü alınarak, Genelkurmay Başkanı tarafından belirlenir» yerine; «Yüksek Askerî Şûra toplantısının zamanı, yeri ve gündemi, Genelkurmay Başkanının önerisi, Başbakanın onayı ile belirlenir» dememiz lazım gelecektir. Yasanın, bizim geleneklerimizin gereği budur. Bu geleneğimizi yanlış bir anlaşımaya olanak verecek bir ifadede ipka ettirtmemiz, zannederim ki, ilerisi için de, bugün için de hiç birimizin istemediği yanlış anlamlar çıkartmak gibi sakıncalı bir duruma sebebiyet verebilir. Onun için, maddenin bu şekilde değiştirilmesini onaylarınıza sunuyorum.”.

4 üncü maddeye ilişkin Sayın Hasan Esat Işık ve arkadaşlarının önergeleri okutularak değişik biçimiyle madde oylanmış ve bu biçimde kabul edilmiştir. Daha sonra, maddeler teker teker oylanmış ve maddeler üzerinde söz isteyen sayın üye bulunmadığından kabul edilmiştir. Kanun tasarısının tümü üzerinde lehte, aleyhte söz isteyen sayın üye de bulunmadığından yasa tasarısının tümü oylanmış ve yasa tasarısı Meclisçe kabul edilmiştir.⁸³

Bu yasayla, 1612 sayılı Yüksek Askerî Şûranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun kimi maddelerinin değiştirilmesi amaçlanmaktadır.

Kanunla Yüksek Askerî Şûranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun bazı maddeleri aşağıdaki biçimde değiştirilmiştir.

Başkan ve Üyeler :

Yüksek Askerî Şûranın üyeleri; Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma Bakanı, Kuvvet Komutanları, Ordu Komutanları, Jandarma Genel Komutanı, Donanma Komutanı ile Silâhlı Kuvvetler kadrolarında bulunan orgeneral ve oramirallerdir.

Şu kadarki Jandarma Genel Komutanı, Jandarma Genel Komutanlığı ve bu Komutanlığın terfi ile ilgili konularında Yüksek Askerî Şûra toplantılarına üye olarak katılır.

Yüksek Askerî Şûranın Başkanı Başbakandır. Başbakan bulunmadığında Genelkurmay Başkanı Yüksek Askerî Şûraya Başkanlık eder.

Yüksek Askerî Şûra üyelerinin terfi işlemleri ile ilgili konulardaki oy hakkı ve değerlendirme notu eş değerdedir.

Toplantı Zamanı ve Yeri :

Yüksek Askerî Şûra her yılın Ağustos ve Kasım aylarında olağan olarak toplanır. Yüksek Askerî Şûra Başbakan, Genelkurmay Başkanı yada Millî Savunma Bakanının istemi üzerine de ayrıca toplanabilir.

Yüksek Askerî Şûra toplantısının zamanı, yeri ve gündemi, Genelkurmay Başkanının önerisi Başbakanın onayı ile belirlenir.

Genel Sekreterlik :

Genelkurmay İkinci Başkanı aynı zamanda Yüksek Askerî Şûranın Genel Sekreteridir.

⁸³ 1612 Sayılı Yüksek Askerî Şûranın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Kimi Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun (K.No.:2233 Kabul T.: 17.05.1979, R.G.Sayı ve Yayın Tarihi : 16650, 29.05.1979)

2. İDARİ VE YARGI

2.1. KAMU YÖNETİMİNDE VE HARCAMALARINDA ETKİNLİK VE VERİMLİLİĞİ SAĞLAMAK VE SAVURGANLIĞI ÖNLEMEK AMACIYLA ALINACAK EKONOMİK VE MALİ ÖNLEMLER

Kanun tasarısı 4 Nisan 1978 tarihinde 127 nci birleşim gündeminin Kanun, Tasarı ve Teklifleri Kısımının 1 inci sırasında yer alan (Sıra Sayısı : 66) Kamu Yönetiminde ve Harcamalarda Etkinlik ve Verimlilik Sağlamak ve Savurganlığı Önlemek Amacıyla Alınacak Ekonomik ve Malî Önlemler Hakkında Yetki Kanunu⁸⁴ tasarısının görüşülmesine başlanmıştır. Komisyon ve Hükümet yerini almış, raporun okunması hususu oylanmış, kabul edilmemiştir.⁸⁵

Bundan sonra Adalet Partisi Grubu adına Sümer Oral (Manisa) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁸⁶

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Kısaca yetki kanunu tasarısı ile ilgili olarak Adalet Partisi Grubunun görüşlerini arz etmek üzere huzurunuzda bulunuyorum; bu vesile ile Yüce Meclisi saygıyla selamlarım. Hükümetçe hazırlanan yetki kanunu tasarısı, Bütçe Plân Komisyonundan son derece süratli bir biçimde geçirilerek, Genel Kurula inmiş bulunmaktadır. Bazı ağızlarca, 2,5 aydır moda bir kelime haline getirilen savurganlığı önleme kanun tasarısı olarak da kamuoyuna takdim kılınan yetki kanun tasarısı, Hükümet çevrelerinin ifadelerinin aksine, son derece geniş kapsam ve parlamenter rejim bakımından fevkalade önem taşıyan bir tasarı hüviyetine sahiptir. Bununla Hükümet, bir çok alanda yetkileri kendi bünyesinde toplamak istemektedir. Söz konusu yetki kanun tasarısı ile ne getirilmek isteniyor, onları kısaca görelim. Tasarıyla getirilmek istenenleri dört ana bölümde toplamak mümkündür. Birinci bölümde, bazı kanunların çeşitli maddelerinde değişiklik yapma ve yeni düzenlemeler getirme yetkisini Hükümet, kendisine istemektedir. Diğer bir bölüm, gelir politikasının oluşturulmasında Bakanlar Kuruluna önerilerde bulunacak bir yeni organ öngörüyor. Danışma Kurulu. Buraya, konuyla ilgili tüm kuruluş temsilcilerinin katılması öngörülmektedir. Üçüncü bölümde, temel mallara yapılan zamlar nedeniyle oluşan fiyat farklarının, Hazine nezdinde açılacak özel bir fon hesabına aktarılması ve bu fonun fiyat ayarlamasında kullanılması ön görülmektedir. Dördüncü bölümde, 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu. 2490 sayılı Artırma ve Eksiltme Kanunu, 5433 sayılı Devlet Üretme Çiftlikleri

⁸⁴ **Kamu Yönetiminde ve Harcamalarında Etkinlik ve Verimliliği Sağlamak ve Savurganlığı Önlemek Amacıyla Alınacak Ekonomik ve Mali Önlemler Hakkında Yetki Kanunu** (Kanun No: 2171, Kabul tarihi :29 . 6 . 1978 ,R.G.:Sayısı ve Tarihi: 16419 ,29.9.1978)

⁸⁵ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 5, B. 127 (4.4.1978), s.169

⁸⁶ a.g.e. ss.169-172

Kanunu, 3904 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Kuruluş Kanunu, 5539 sayılı Karayolları Kuruluş Kanunu, 6200 sayılı Devlet Su İşleri Kuruluş Kanunu, 6686 sayılı Devlet Hava Meydanları İşletmesi Kuruluş Kanunu, 6760 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü kanunlarında, para ile ifade olunan sınırların, günün şartlarına uygun biçimde, Bütçe Kanunlarında belli edilmesi esasları getirilmek istenmektedir. Hükümetçe değişiklik yapma yetkisi istenilen kanun maddelerinin bir bölümü, para ile ifade olunan sınırları ihtiva etmekte; diğer bir bölümü ise, kanunun muhtevası ve mahiyetiyle ilgili bulunmaktadır. Söz konusu kanunlar, ülkenin kamu giderleri politikası, para kredi politikası, ihracat politikası, personel politikası alanlarına girmektedir. Kanun tasarısı, Anayasamızın 64 üncü maddesinden yararlanarak hazırlanmış bulunmaktadır. Genel yapısını kısaca belirttiğimiz bu tasarılar, her şeyden önce, Anayasamıza uygun değildir. Anayasamızın 5 inci maddesi, «yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez» demektedir. 1971 tarihli ve 1488 sayılı Kanunla değişik Anayasamızın 64 üncü maddesinde de, «Türkiye Büyük Millet Meclisinin kanunla belli konularda Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebileceği esası getirilmiş bulunmaktadır. Bu yetkinin, madde metninde de ifade edildiği üzere, belli konularda son derece sınırlı olarak kullanılması esastır. Nitekim, 64 üncü maddenin gerekçesinden ve müzakeresi sırasında belirtilen görüşlerden bu anlam ve esas açıkça ortaya çıkmaktadır. Şimdi, önümüzde bulunan kanun tasarısının, amaçla ilgili 1 nci maddesini okuyalım. Madde metninde aynen, «Kalkınma Plânıyla, yıllık programların uygulanmasında ortaya çıkan darboğazları gidermek, ekonominin iç ve dış dengesini gözetmek, dış kaynaklara bağımlılığı azaltmak, yatırımları hızlandırmak, kamu yönetiminde etkinlik ve verimliliği sağlamak ve tutumluluğu özendirerek, savurganlığı önlemek üzere, Bakanlar Kuruluna, kanun gücünde kararname çıkarma yetkisi verilmektedir» denilmektedir. Bu kadar geniş maksatlı bir tasarı» Anayasamızın 64 üncü maddesine aykırıdır. Anayasanın bu hükmü karşısında, kanunun esasen sevk edilmemesi gerekirdi. Nitekim, daha önce çıkmış yetki kanunlarında son derece muayyen belli bir konuda kararname çıkarması yetkisi verilmiştir. Örnek olarak Yüce Meclise arz etmek istiyorum. Bugüne kadar çıkarılan yetki kanunlarından birisi, Devlet Memurları Kanunuyla ilgilidir. Bir tek konuda, Devlet Memurları Kanunuyla ilgili olarak Hükümete yetki verilmiştir. 2 ncisi, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, kısaca DESİYAB dediğimiz yetki kanunu, 3 üncüsü, deniz hukukuyla yetki kanunu ve bunların kapsam ve muhtevaları son derece sınırlı olarak çizilmiş bulunuyordu. Maksat o kadar geniş kapsamlıdır ki, 23 adet kanun bunun içine sokulabilmiştir. Bugün de, bazı önergelerle yeni ilaveler yapılacağı anlaşılmaktadır, istenirse, bu maksadın içine, değil 23 adet kanun, 123 adet de kanun yerleştirilebilir. Bu haliyle bu maksadı, Anayasamızın 64 üncü maddesiyle bağdaştırmak mutlak surette mümkün değildir. 64 üncü maddede belirtilen bu yetkinin bu tarz geniş bir biçim ve çerçeve içinde ele alınması, nasıl olsa 64 üncü

madde cevaz veriyor diye değerlendirilmesi, âdetâ, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kanun yapma yetkisinin Hükûmete devredilebileceği gibi son derece sakıncalı ve Anayasamızın 5 inci maddesine tamamen aykırı bir düşüncenin giderek her daim müncer olacaktır. Kanun gücünde kararname müessesesinin getirilmiş bulunduğu 1971 yılından bu yana geçen yedi yıllık süre içinde, sadece üç konuda yetki kanunu çıkmış olduğu halde, Hükümetçe getirilen bu tasarıyla, tam 23 adet kanunun çeşitli maddelerinde değişiklik yapma yetkisinin Hükûmete verilmek istenilmektedir. Tasarıyla, 2490 sayılı Artırma ve Eksiltme Kanunu ve 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye kanunlarından tutunuz da, Bankalar Kanunu, Ticaret Kanunu, Hazine Bonoları İhracına Dair Kanun, KİT'lerle ilgili 440 sayılı Kanun ve 261 sayılı İhracatın Teşvikiyle ilgili Kanun gibi, Devlet hayatında fevkalâde önemi olan temel kanunlarda değişiklik ve yeni düzenlemeler yapma yetkisi Hükûmete devredilmek istenmektedir.

Bankaların ve Kamu İktisadî Teşebbüslerinin yönetim ve işleyişinden tutunuz da, ülkelerin kamu giderlerine yön verecek bir yetkinin Meclisten alınarak Hükûmete devrinin, Parlamentonun teşrii fonksiyonuna uygun düştüğünü iddia etmek mümkün değildir.

1050 ve 2490 sayılı kanunlarda para ile ifade olunan bazı değerlerin, günün şartları karşısında son derece düşük bir seviyede kaldığı gerekçesiyle, bu kadar geniş kapsamlı, bankalar sistemini ve KİT'lerin genel politikasını etkileyecek bir tasarı için Parlamento devre dışı bırakılamaz, «Çıkarılacak olan kanun gücünde kararnameler, nasıl olsa daha sonra Meclisin tasvibine sunulacaktır» gibi bir iddia ileri sürülebilir; fakat kararnameler, çıktığı tarihte yürürlüğe girer. Başlayan bir tatbikatı durdurmak, hem çok zor, hem de çeşitli sakıncalar yaratacaktır. Burada değiştirilmek istenen bazı kanun tasarılarından örnekler vermek istiyorum. İktisadî Devlet Teşekkülleri ile müesseseleri ve iştirakleri hakkında 440 sayılı Kanunda,

1. Hukuki statüsünü değiştiren madde,

2.Yönetim esaslarını belirlenen madde,

3.Yönetim organları; tamamen, Hükümet tarafından değiştirilebilecek ve yeni düzenlemeler getirilebilecek bir statüye kavuşturulmak istenmektedir. Bankalar Kanununda hisse senetleri ve ortaklık esasları, kredi işlemleri, Bankalar Yeminli Murakıplığı müessesesi, tamamen, Hükümetçe yeniden düzenlemeye tabi tutulabilecek bir statüye kavuşturulmak istenmektedir. Yetki kanunu tasarılarında yer alan harcamalarla ilgili bazı kanunlarda değişiklik yapılması, bizim hükümetlerimizce de düşünülmüş ve hazırlanan tasarılar Meclise sunulmuştur. Ancak, bunlar yetki kanunu olarak değil, esas kanun olarak sevk edilmiştir. Nitekim, Yüce Meclislere geçen yıl sevk edilen Malî Uygulama Kanun tasarısı ve MEYAK Kanun tasarısı bunlar arasındadır. Yetki

kanunu olarak değil, esas kanun tasarılarını getirtsinler, değişikliklerin nelerden ibaret olduğunu milletin temsilcileri olarak görelim, onun müzakerelerini görelim. Biz burada milletin hakkını savunuyoruz. Ayrıca, Cumhuriyet Halk Partisinin, kanun gücünde kararname tatbikatına Yüce Meclis yabancı değildir. Bir tek şahsı belli bir yere getirebilmek için, Cumhuriyet Halk Partisi hükümeti tarafından çıkarılmış kararnamelerin bir oldu bitti ile önümüze geldiğini hepimiz yakinen biliyoruz.(...) Memlekette son derece önemli kanunlar millî irade devre dışında tutulacak, Hükümet her istediği kararı alacak, milletin iradesinin tecellisi olan Meclis, bütün bu kararlardan uygulamaya başlandıktan sonra bilgi sahibi olacak. Böyle bir zihniyete Meclislerin en ufak bir müsamaha göstermemesi gerekir. Yürütme ve yasama fonksiyonu aynı organa verilmek istenmektedir. Bu, kuvvetler ayrılığı prensibine de uygun düşmez. Bâr istisnânın kaide haline getirilmesi gibi bir uygulamanın içine girilmek istenilmektedir.

Bugün ortada bir plân yoktur; plâna uygun bir program da yoktur. Plân ve programdan yoksun, ondan kopuk, görünürde sadece 1978 bütçesi vardır. Bütün bunlardan sonra da, son derece geniş kapsamlı bir yetki kanun tasarısını Hükümet Meclislere sevk edecektir. Bu, adını ne koyarsanız koyunuz, düpedüz Hükümetin, Parlamentoyu devreden çıkarmak, ülkeyi istediği gibi idare etmek maksat ve niyetini gösterir. Hükümet böyle düşünebilir ama, milletin irade ve Meclislerin varlık nedenleriyle bağdaştıramadığınız bu tutuma biz asla müsaade edemeyiz. Gücünüz ve Meclis çoğunluğunuz varsa, gelin, böyle bir kanun yerine esas kanunu getirin ve onu Meclislerden geçirin. Bu tasarının Anayasamıza aykırılığı sadece bununla da kalmıyor. Ayrıca, tasarının, amacı belirleyen 1 inci maddesinde, kalkınma Plân ve yıllık programlarının uygulanmasında ortaya çıkan dar boğazları gidermek, yatırımları hızlandırmak gibi ilkelere yer verilmiştir. Ancak, ortada henüz Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı ve 1978 programı yoktur. Plân ve program olmadan, onun uygulamasında ortaya çıkacak dar boğazı çözeceği iddia edilen tasarıyı getirmek, plân ve program prensip ve felsefesine uygun düşmeyen bir davranıştır. Elde sadece plân ve programdan oluşan bir bütçe kanunu vardır. Son gece verilen bir önerge sonucu, Bütçe Kanununa eklenen bir fıkra ile, Plân olmadan 1978 programının yapılması yetkisi Hükümete verilmiştir. Âdetâ, gözden kaçırıcısına eklenen bu fıkra, Anayasa ve 91 sayılı Kanuna tamamen aykırıdır. Plân ve programa bağlı olarak düzenlenmesi gereken bir metinde, Plân ve programın hazırlanmasının ve düzenlenmesinin gösterilmiş olması görülür şey değildir. Ayrıca, programların nasıl yapılacağına dair özel bir kanun mevcutken, Bütçe Kanununa, program yapılmasıyla ilgili hüküm konulması Anayasaya tamamen aykırı bir düzenlemedir. Bunların dışında, çok sık ifade edilir hale gelen «Savurganlık» da, bu tasarının gerekçesi olamaz. Plân ve program uygulamalarında ortaya çıkan darboğazlara, 2490 ve 1050 sayılı kanunlarda yer alan bazı maddelerin neden olduğunu ileri sürmek de hatadır. Devlet Plânlama Teşkilâtımızca bu konuda hayli kabarık bir rapor vardır orada çok daha önemli sebepler yer almaktadır.

1978 Malî Yılı gireli 35 günü buldu; tasarı Genel Kurulda henüz görüşülmeye başlandı, Meclislerden ne zaman çıkacağı belli değil. Bu kadar süre içinde esas kanunu dahi çıkarmak mümkün olurdu. Hükümet ekseriyete sahip olduğuna göre, bunun aksini düşünmek doğru olmaz. Mart ve Nisan ayları, yatırımlar yönünden fevkalâde önemli aylardır. Bu aylarda meydana gelecek gecikmeler, yatırımların noksan tahakkukuna sebep olur; israf da esasen buradadır. Hükümetin bu tasarımı hazırlarken gösterdiği ve yaratmak istediği havaya ve imaja uygun hareket ettiğini söylemek de mümkün değildir. Önceki Hükümetin bütçe tasarısını aynen kabul etme izlenimi altında kamuoyuna böyle bir hava verilmesinde yarar görülmüştür. Esasen, 1978 Malî Yılı Bütçe Kanununda malî politika aracı olarak Hükümete ve Maliye Bakanına çok geniş yetkiler tanınmıştır. Bu maddelerin kullanılmasıyla, bütçe uygulamasında tasarruf sağlamak esasen mümkündür. Nitekim, geçen gün Maliye Bakanlığının yaptığı bir bildiri, yurt dışı kadrolarının 1/3'ünün iptali ile ilgili tasarruf, Bütçe Kanununda mevcut yetki maddelerinden yararlanılarak yapılmıştır. «Bu kanun çıkarsa savurganlık önleneciktir, çıkmazsa devam edecektir» şeklindeki bir yargı, o kadar haklı olamaz. Bunları ileri sürerek, Hükümete geniş yetkiler vermeyi parlamenter rejime uygun görmüyoruz. Meclisleri devre dışı bırakmayı amaçlayan bu davranışı, milletin hakkını koruma bakımından tasvip etmiyoruz. Sözlerimizin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Malî mevzuatımızda bazı değişiklikler yapılması gerekli olabilir. Daha önce de belirttiğim gibi, önceki hükümetler zamanında da bu yollara gidilmiştir. Ancak, bu düzenlemeler normal kanunlarla yapılmalıdır. Belki bir 2490 sayılı Kanunun tümünü değiştirmek zaman alabilir. Bazı kısa ve değişmesi birinci derecede öncelik arz eden maddelere havi, uzun olmayan tasarılar getirilir ve bunların kısa zamanda kanunlaşmasına gayret sarf edilir. İşin normali esasen de budur. Görüşlerimizi şu cümleyle bitirmek istiyorum: «Demokrasi, partilerin iktidara gelip gittiği, hükümetlerin sık sık değiştiği, karşıt düşüncede siyasal kadroların birbiri ardından Hükümet olabildiği bir rejimdir. Eğer, böyle bir rejimde hükümetlere çok geniş yetkiler tanınırsa, Hükümet kuran bir siyasal kadro, Devleti istediği yöne serbestçe sokabilirse, ortada ne Devlet kalır, ne demokrasi.» Bu sözler 1Haziran 1975 tarihinde, o zamanın muhalefet lideri Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Sayın Bülent Ecevit'e aittir. Acaba o günden bu güne ne değişti? Yüce Meclisi saygılarımla selâmlarım.”

Manisa Milletvekili Sümer Oral konuşmasını bitirdikten sonra AP sıralarından alkışlar yükselmiştir.

Sayın Oral'dan sonra Başkan tarafından Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Enver Karabeyoğlu'na söz verilmiş, aynı şekilde CHP sıralarından alkışlar yükselmiştir. Kürsüye gelen İstanbul Milletvekili Enver Karabeyoğlu aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁸⁷

⁸⁷ a.g.e. ss.172-175

“Sayın Başkan, sayın üyeler;

Kamu yönetiminde ve harcamalarında etkinlik ve verimliliği sağlamak ve savurganlığı önlemek amacıyla ekonomik ve malî önlemler hakkında yetki kanun tasarısı için Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına görüşlerimizi sunacağım.

Ülkemizde, Devletin ekonomik ve malî işlerini düzenleyen temel yasalar, Cumhuriyetin ilk yıllarında yürürlüğe girmiştir. O tasarılar o günün koşullarına tabii ki, uygundu. 1927 yılında yürürlüğe giren 1050 sayılı Genel Muhasebe Kanunu ile 1934 yılında yine uygulamaya konulan 2490 sayılı Artırma, Eksilme ve İhale Kanunu başta gelmektedir. 1050 sayılı Genel Muhasebe Kanunu, bütçe etkilerini son derece katı kalıplar içerisinde düzenlemiştir. Tabii ki, bu şartlar o günün koşulları gereği idi. İhale Yasası ise, bütçe uygulamalarını, harcamalar açısından ağırlaştırıcı bir nitelik taşımakta. Tabii, bu yasalar zaman içerisinde bazı kayıtlayıcı kural ve yöntemlerle de ayrıca pekiştirilmiştir. Kamu yönetimi, etkinlik ve verimliliği kapalı bir tutumu benimseyerek hizmet görmek durumunda kalmıştı. Bugün, içinde bulunan mal ve ekonomik koşulların bu alanda uygulanacak politikalarla onarılması kaçınılmaz olmuştur. Ekonomik ve malî hedef, amaçların geliştirilmesine ve gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalarda, bir yandan bütçenin sağlam gelir kaynaklarıyla beslenmesi; bir yandan da, elde edilen fonların en rasyonel biçimde kullanılmasını temel hareket noktası olarak kabul etmektedir. Bu yaklaşım, kamu gelirlerini sağlıklı ve adaletli bir biçimde artırırken, kamu yönetimini de etkinlik ve verimliliğe yöneltmek ve savurganlığın önüne geçilmesini zorunlu kılar. Geniş anlamıyla savurganlık tabirini ifade ederken, belli kaynakların gereksiz yer, zaman ve düzeyde, gelişigüzel kullanılması, olarak tarif edebiliriz. Bunun yasalardan, bürokratik alışkanlıklardan ve hükümet etme anlayışından kaynaklanan çeşitli örnekleri vardır. Gösteriş amacıyla Devlet malına yeterli özenin gösterilmemesi ve özellikle bütçe uygulamalarında belli bir ödeneğin yanmaması için, yıl sonunda Hazineye çok büyük yükler getiren anlamsız ve gereksiz harcamaların yapılmasıdır. Şimdi, geçmiş yıllarda, bu muhtelif bütçe harcamaları hakkında birtakım rakamlarla bilgi vermek istiyorum. 1968 yılından 1976 yılına kadarki dönem içerisinde, bütçe harcamalarının 11 aylık vasatisine baktığımız zaman % 80, 63 iken, yine bu yıllar içerisinde yalnız, 1968 ile 1976 yılları içerisinde bir aylık vasatiyi aldığımız zaman 7,33 olmaktadır. Halbuki, yine aynı yıllar içerisinde, yalnız Şubat ayına ait olan ortalama aldığımız zaman, bu ortalamaların 19,37'ye ulaştığını görmekteyiz. Bu da açık olarak göstermektedir ki, bütçe harcamaları, Şubat ayı içerisinde diğer harcamaları çok büyük ölçüde aşmaktadır ve bu genel ölçü, bu vermiş olduğum rakamlara göre 2,6 katıdır. Bununla da kalmayıp, bu harcamaların 1973 yılında dört katını aştığını, 1970 - 1974 ve 1975 yıllarında da yine üç katını aşmış olduğunu görmekteyiz. Böylece, bu bütçe yılı

harcamalarının yalnız Şubat ayında ne ölçüde savurganlığa ulaştığının çok belli bir örneği oluyor. Ayrıca, savurganlıkta doğrudan ve dolaylı olarak kaynak israfı söz konusudur. Ekonomide üretim kaynaklarının yanlış yerde kullanılmasının bir örneği de, kamu kesimindeki gereksiz personel yığılıdır. Değerli arkadaşlarım, Türkiye'deki birçok büyük Devlet müesseselerinde bunun örneklerin görebiliriz. Üçüncü Demir Çelik işletmeleri Türkiye'nin demir çelik konusundaki en büyük yatırımdır. Fizibilite raporlarında 9 bin dolayında olması lazım gelen personelin fiilen 20 bin civarında olduğunu görmekteyiz. Bu da belli bir ölçüde israfın ifadesidir. Asıl büyük kayıplar, programlanmış hizmetlerin, yatırımların süresinde bitirilmediği yüzünden kaynaklanmaktadır. Bu ise, etkinlik anlayışına yönelmemiş kamu yönetimi işletmelerimizin ekonomiye yüklediği dolaylı çok ağır bir yükür. Bunun da örnekleri, geçmiş yıllara baktığımız zaman, birçok büyük yatırımlar, gerek malî porteleri, gerekse belli süreler içerisinde sonuçlandırılmadığı için hem zaman kaybına ve hem de Plânda gösterilen miktarların üzerindeki miktarlara ulaşmakta ve böylece ünite yapısında müşkülâtla karşılaşmaktadır. Sayın üyeler, öte yandan, belli yasaların zaman ihtiyaçlarına cevap vermeyişi; gerçekten Genel Muhasebe Kanununun öngördüğü yöntemler, bugün iş yapamamanın gerekçesi haline dönüşmüştür. Bahusus Yasanın, 1930'lar için düşünülmüş parasal sınırları ve satın alma gücündeki düşüşler nedeniyle anlamını yitirmekten öteye, harcamalarda son derece olumsuz gecikmelerin nedenini de oluştura gelmiştir. Bu imkânsızlıkların, bütçe kanunlarına konulan bazı hükümlerle giderilmeye çalışılması, Devlet bütçesini amacından saptıran sonuçları da beraberinde getirmek durumuyla karşılaştırmıştır.

Yine 2490 sayılı Kanunun çıkarıldığı tarihten bugüne kadar olan harcamaların durumunu sizlere rakamlar olarak vermek istiyorum: Burada 1927 yılındaki harcamalar 198 milyonken, 1934 yılı harcamaları 202 milyon ve nihayet 1977 yılı harcamaları ise 230 milyar liradır. 1050 sayılı Kanun 1927 yılında ve 2490 sayılı Kanun da 1930 yılında yürürlüğe girmiş olduğuna göre bu tarihlerdeki belli üniteadaki masraflar için konulan miktarlar, bugün yani 1977 yılındaki 230 milyarlık bütçe rakamlarına göre çok sembolik ve idareyi hizmet yapamayacak bir şekilde bağlayıcı bir haldir. Yetki Kanun tasarısının temel hedefi, idareye işlerlik kazandırmak ve kamu yönetimini savurganlıktan kurtarıp, etkinliğe yöneltmektir. Genel Muhasebe Kanununa yapılacak bir ekleme ile bugüne kadar uygulama alanı bulamayan etkinlik anlayışı kamu yönetimine gelmiş olacaktır. (...) Kamu harcamalarında tutumluluk ilkesine etkinlik kazandıracak resmi hizmet araçlarının neden olduğu savurganlık, uygulamalara engel olucu ve yasa tasarrufu sağlayıcı önlemler açısından Taşıt Kanununa yeni ilkeler getirmek zarureti vardır. İlgili yasalarla gerekli değişiklikler yapılmadığı için, bütçe kanunlarına konulan maddelerle değiştirilen, ya da yürürlüğü durdurulan bazı hükümlerin günün gereklerine uygun hale getirilmesiyle,

Anayasanın 126 ncı maddesine aykırılığın da yarattığı sakıncalar ortadan kalkacaktır. Bugün yurdumuzda millî gelirin bölüşülmesi, istenilen bütünlükten yoksundur, özellikle kârların ve rantların oluşması belli ilkelere bağlanmamıştır. Ekonomideki üretim - tüketim dengesini çok kez gelir dağılımında yeni sorunlara yol açacak biçimde, bazen zamların kalkınma Plânlarının ekonomik ve sosyal amaçlarına uygun bir yönetim içerisinde düzenlenmesi zaruridir. Kurulacak örgütün Bakanlar Kuruluna öneri götürmesini uygun görmekteyiz. Çok karmaşık bir mevzuat olan Türk parasının kıymetini korumaya dayalı, fiyat farklarının belli fonda oluşturulması ve bu fonun fiyat ayarlamalarında kullanılması gereğine inanmaktayız. Sayın üyeler, bugün devlet konjonktürel dalgalanmalar uğraşı içinde yalnız para ve kredi politikasıyla bağımlı kalmaktadır. Halbuki bugünkü ekonomik koşullar, millî ekonomide durgunluğu veya aşırılığı önleme hususunda izlenecek politikaların daha geniş çerçeve içerisinde, bir bütün olarak kısa bir süre içerisinde plânlaması zorunluluğu vardır. 1966 ve 1967 Avrupa'sındaki iktisadî krizde, bunalımlarında bu imkânlarla giderme olanakları bulunmuştur. Dünyada gelişmiş ülkelerin ekonomik sorunlara konjonktürel gelişmelerdeki depresyonları yok edici önlemlerle büyük sorunları çözmek ve üstesinden gelmek imkânlarını bulmuşlardır. Memleketimiz sorunlarının hükümetlerin ekonomik gelişmeleri yakından izleyerek çözümleme bulmasını kolaylaştıracaktır ve bu kararname bu zorunluluğun bir gereğidir. Kalkınmanın memleketimiz için zorunlu bir hareket noktası da, tasarrufları özendirici önlemler için devletin elindeki olanakları genişletmektir. Ekonomimize döviz girişlerini hızlandırıcı ya da çıkış önlemleri alması zorunludur. Sınırlı kaynaklarımızın rasyonel bir düzeyde kullanılmadığı, savurganlık büyük boyutlara ulaştığı gerçeğine de eğilmek zorunluluğu vardır. Bu husus, hem kamu, hem özel sektör için gereklidir. Bu konuda yasal düzenleme eksikliği, hatta yokluğu söz konusudur ve bilhassa Hükümetin bundan sonraki düzenlemeleri ile özel sektörün bu hususlardaki savurganlığını önleyici tedbirler getirmesini arzuluyoruz. Beş yılı aşkın yatırımlarda bazı tıkanıklıklara yol açan 527 sayılı Kanun değiştirilerek, yatırımcı bazı dairelerin yetkilerine sığmayan işlerin gerçekleşmesine olanak sağlanacaktır. İhale Yasasının, banka teminat mektuplarıyla ilgili, banka limitlerinin tıkanıklığı ve mektupların idarede fazla kalması sorunları giderilecektir. İhracatı özendirici 261 sayılı Kanunun 1 inci maddesi içeriği yeniden döviz kazandırıcı işler göz önünde bulundurularak genişleyecek ve hatta tatbikatta doğan bazı mahzarlar da ortadan» kalkacaktır. Örneğin; hizmet ihracı, yolcu, yük taşımacılığı, turizm projeleri ve hatta işgücü ihracı konuları nazarı dikkate alınmalıdır. Bu konularda, diğer ihracat konularında olduğu gibi, ayrıca arzın riski mevzuu da yoktur. İthalatta gümrük vergilerini ayarlama yetkisi veren 274 sayılı Kanun, yatırımları teşvik etmek ve iç piyasada üretim yetersizliği nedeniyle ihtiyaç duyulan ham ve yardım maddeleri, önemli bazı tüketim mallarının dünya fiyatlarından yüksek olması halinde vergide indirim yapmak

suretiyle, uygun fiyata ithali sağlanılabilir. Ancak, hüküm yeterli esnekliğe sahip olunamadığından istenilen neticeler alınmamaktadır. Bunun sonucu olarak da, himayede haksız kazançlara sebebiyet verilmektedir. Yine kanunun 2 nci maddesinde, Gümrük Vergisinde değişiklik yapmaya olanak vermekte, halbuki Gümrük Vergisi yanında ithal mallarından istihsal ve damga vergisi; rihtım ve belediye hissesi alınmaktadır. İmal vergileri sistemimizin gereği Gümrük Vergisi oranı sıfıra indirildiği zaman diğer vergilerin de bir tatbikat mevzubahis olduğu için, bu suretle aslında, iç piyasadaki fiyatları düzenlemek için getirdiğimiz mal, dahildeki fiyatlardan daha düşük seviyede iken mümkün olmakta ve böylece ithalatı yapan birtakım insanlar, bir avuç kitle haksız olarak birtakım kazançlar yapmak durumunda kalmaktadır. Sayın üyeler, 657 sayılı Yasada yapılacak düzenleme ile asgarî ücret artışlarının devlet memurları arasındaki genel dengeyi bozmasını önlemek için, her asgarî ücret tespitinden sonra gösterge tablosunun yeniden düzenlenmesi gibi bir zaruret karşısında kalınmayacaktır.

Yollukları düzenleyen 6245 sayılı Yasada boşluklar giderilecektir. 237 sayılı Taşıt Kanunundaki değişiklikler gerek taşıt alınan ve gerekse benzin, bakım, onarım, yedek parça gereksinmelerindeki savurganlık önleyici yolda olacaktır. Bankalar yeminli murakıplarının yetkileri yeniden düzenlenecek ve devlet davaları için bugün yürürlükte bulunan bazı sınırlar yükseltilecektir. Ekonomik ve malî önlemler hakkındaki Yetki Kanun tasarısını Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak destekliyoruz. Yüce Meclise saygılar sunarız.”

İstanbul Milletvekili Karabeyoğlu konuşmasını bitirdikten sonra CHP sıralarından alkışlar yükselmiştir. Karabeyoğlu’nun konuşmasını müteakip Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına söz alan Konya Milletvekili İhsan Kabadayı aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁸⁸

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına huzurunuzdaki kanun tasarısında Partimin görüşlerini arz etmek üzere çıkmış bulunuyorum Milliyetçi Hareket Partisi olarak kanımız odur ki, Hükümet üzeri örtülü bir biçimde, olağanüstü, mevzuat dışı birtakım yetkileri bir oldu bitti ile Yüce Meclisten geçirmek için, kendisine kanun dışı yetkiler istemektedir. Maziye göz atacak olursak, tahkikat komisyonuna tanınan araştırma yetkilerine benzer, ondan da ileri bir düzeyde, mevcut kanunları ilga, tadil teklifleri getirmektedir.

Hükümetin bu isteği tamamen kanunî mesnetlerden yoksundur. Kanımızca Hükümet, yani icra organı, Yüce Meclisin görev ve yetkilerine ortak olmak istemektedir. Hükümet özetle, yasama görevine önemli ölçüde talip çıkmaktadır. Her halükârda bu mücerret yetki kanun tasarısı Yüce Mecliste reddedilmelidir.

⁸⁸ a.g.e. ss.175-176

Yüce Meclis, yasama ve murakabe organı olmak görevlerinden tecrit ile bir oldubittileri kabul, Hükümetin icraatına abdühü deyici bir topluluk haline dönüştürülmek istenmektedir. Böyle bir tasarının Hükümetçe getirilmesi dahi, en hafif anlamı ile, Yüce Meclisin üzerine, mehabetine, saygınlığına Milliyetçi Hareket Partisi olarak kanımız odur ki, gölge düşürmektedir. Bu yetki kanun tasarısı kabul edilirse, birçok kanunları, tadilleri Hükümet, Meclise sormadan, dilediği zaman gelebilmek avansı ve şansı ile istediği icraatı, tadilatı yapacaktır ve kanunları çıkaracaktır. Bunların hemen hemen cümlesi, cemiyetimizin hayati ehemmiyeti haiz meseleleri ile ilgilidir. Yeni zamlar yapacak ve bir fonda toplayacakmış. Muhasebe-i Umumiye Kanununu değiştirecekmiş, İhale Kanununu değiştirecekmiş, Orman Genel Müdürlüğü Kanununu, Karayolları Kanununu, DSİ Kanununu, Vakıflar Genel Müdürlüğü Kanununu, Hava Yolları Kanununu, Bankacılık Kanununu, Bankalar Kanununu değiştirecekmiş. Değiştirebilirsin, doğrudur. Ama bunu değiştirme yetkisi sizin olmayacaktır. Yapamayacaksınız. Hangi yollarla, hangi ölçüde yapacağınızı, ne derece zararlı, ne derece faydalı olduğunu Yüce Meclis bilmeden o kanunu size çıkartmayacaktır. Çıkarılış şeklinin ne olduğunu, cemiyete yararlılık derecesinin hangi sınırlara kadar geleceğini, hangi sınırlarda zarar ve ziyanın başlayacağını bilemediğiniz böyle bir icraat, Yüce Meclis olarak «evet» diyemeyeceğiz ve Milliyetçi Hareket Partisi olarak tamamıyla bunun karşısında bulunacağız, kırmızı oy vereceğiz. Bu yetkileri alır giderseniz; haber veriyorum size, demokrasi her şeyden evvel meşveret rejimidir, hasbıhal rejimidir. Bu kanunların hasbıhal ve meşveretleri de Yüce Meclistir. Buradan geçirmeden çıkacak kanunlarla doğacak hatalar, kanun çıkıncaya kadar yapılmaya devam edecektir. Dönülmesi mümkün olmayacaktır. Bu hatalar her şeyden evvel, Meclis itibarından, millet derdine dert katmak gibi ıstıraplara giriftar olacaktır. Halkın içinde yeni gezdim, dolaştım geliyorum. Tebessümle bakmayın bana. Halk mevcut Hükümetten dertlidir, şikâyetçidir. Mal, can emniyeti kalmamıştır. Geceleri sokağa çıkmamaktadır. Kahveye dahi giden yoktur. Lokantalar işlememektedir. Sizden şikâyetçidir. İstanbul Milletvekili Osman Kaya yerinden, “Düne kadar neredeydiniz?” şeklinde bir soru yöneltmiş, hatip konuşmasına devamla: Kamburlarınız pek çoktur. Böyle bir yetkiyi verirsek, derde dert, ıstıraplara ıstırap getireceksiniz; kamburlara kambur ekleyeceksiniz. Bu düşüncelerle, her türlü hislerin ötesinde, cümlenize saygımız var, ama böyle bir endişeyi taşıyan Milliyetçi Hareket Partisi olarak söylüyoruz; millet dertlerini artıracaksınız. Bilerek veya bilmeyerek dert kamburlarına kambur taşınması güç olan yüklere yük ekleyeceğiniz endişesiyle Milliyetçi Hareket Partisi olarak size biz güvenoyu vermeyeceğiz. Saygılar sunarım.”

Başkan daha sonra sözü, Millî Selâmet Partisi Grubu adına Sivas Milletvekili Temel Karamollaoğlu'na vermiştir. Bu sırada MSP sıralarından alkışlar yükselmiştir.⁸⁹

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

Uzun isminden ziyade, Savurganlığı Önleme Yetki Kanunu olarak kamuoyunda sık sık bahsedilen, aslında memleketin iktisadî hayatını tamamen hükümetin eline terk etme gayesini güden ve böylece memleketin iktisadî hayatı ile Parlamentonun arasını kesinlikle koparan bu Yetki Kanunu üzerinde, Millî Selâmet Partisinin görüşlerini arz etmek üzere huzurlarınızda bulunuyorum. Muhterem milletvekilleri, Millî Selâmet Partisi olarak geçen dönemlerde memleketin iktisadî faaliyetleri hususunda görüşlerimizi arz ettik, gerekli kanun tasarılarını hazırladık, icraatta bulunduk ve Millî Selâmet Partisinin bu sahalardaki görüşleri, bu sahalardaki kanaatleri, bu sahalardaki icraatı, hiç kimsenin tereddüt etmeyeceği tarzda ortaya çıktı. Ancak Cumhuriyet Halk Partisinin ve şu anda kurmuş olduğu Hükümetin, memleketin iktisadî hayatına nasıl bir yön vereceği hakkında ne Parlametoda, ne de memleket sathında henüz bir kanaat hâsıl olmadı. Gördüğümüz şu ki, Cumhuriyet Halk Partisi iktidar olduğundan beri son 3 ay zarfında almış olduğu tedbirlerle, memleketin iktisadî hayatını daha iyiye daha güzele değil, maalesef üzülererek ifade edeyim ki, daha kötüye daha karamsar bir duruma itmiş bulunuyor. Bu tarzda bir icraatı ortaya koyan ve hakikaten daha biraz önce, daha bir saat önce, çok önemli iki konuda ve birisinin üzerinde biz hassasiyetle son üç senedir duruyoruz, Cumhuriyet Halk Partisi oylarıyla bir kanunu «üzerinde gereği gibi durulmadı» diye, kanunun görüşülmesini reddettiler.

Şimdi üzerinde Meclisin hiçbir fikir serdetmeyeceği ve memleketin bütün iktisadî hayatını sadece Hükümetin eline bırakacak olan bir kanunu, bakalım üzerinde Meclisin görüşleri belirmeden nasıl oylayacaksınız? Nasıl onaylayacaksınız? Zira, biz inanıyoruz ki; Türkiye Cumhuriyetinin iktisadî faaliyetlerini düzenleyen kanunlar hakikaten yetersizdir; çok büyük eksiklikleri, aksaklıkları vardır. Ancak, bu kanunları biz Büyük Millet Meclisinde çeşitli fikirlere çeşitli görüşlere sahip olan arkadaşlarımız tarafından ele alıp detaylı bir tarzda inceledikten sonra kanunlaştırabilirsek, o zaman faydalı bir faaliyette bulunmuş oluruz. Ancak, bunun üzerinde Büyük Millet Meclisinin görüşlerini hiç serdetmeden, hangi istikamette hangi kanunların hangi kararların alınacağını, vatandaşın üzerine hangi ağır yüklerin yükleneceğini bilmeden, sadece Hükümete, onun yetkisine devretmek; kanaatimizce gayet yanlış bir tutum olur. Zira, biraz önce bahsettiğim gibi, asgarî geçim indirimiyle ilgili kanun tasarısı, şimdiye kadar Meclislerde görüşülmüştür; kamuoyunda tartışılmıştır; bütün partiler tarafından esas itibarıyla desteklenmektedir; kamuoyu da bunun bir an

⁸⁹ a.g.e. ss. 176-178

önce çıkarılmasını arzu etmektedir. Fakat maalesef biraz önce gördük ki; bu kanun tasarısı kâfi derecede müzakere edilmediği, tartışılmadığı, geliştirilmediği için reddedildi. Eğer, biz bu kanun tasarısını da, bu tarzda hareket edecek olan bir Hükümete devreder isek, bunun akıbeti muhakkak ki meçhul olur ve biz parlamenterler olarak büyük bir vebal altına girmiş oluruz. Muhterem arkadaşlar, bu kadar mühim bir kanun tasarısını, acelecilikle, aceleye getirerek ve hele hele «savurganlığı önleme» adı altında Meclislere takdim etmek, büyük bir hatadır kanaatimizce. Zira, bu kanunların aksak tarafları vardır. Demin de belirttiğimiz gibi, bu aksaklıklar, ancak Parlamentoda, milletin yetkili temsilcileri huzurunda elbirliğiyle görüşülmeli, elbirliğiyle bir karara bağlanmalıdır. Aksi takdirde, bu kanunlar, «savurganlığı önleme» diye, hakikaten güzel bir propaganda vesilesi olmasına rağmen, hakikaten Hükümete, sanki eskiden bizim Men-i Israfat Kanunu adı altında bahsedilen kanundan kelime değiştirilince «Savurganlık» adı altında daha büyük yetkiler verilecekmiş, sanki Hükümet çok daha büyük işler yapacakmış kanaatini doğurmasına rağmen, şu Yetki Kanununun içinde savurganlığı önleyici bir tek kelime göremedim. Bununla Hükümet savurganlığı önleyebilir de, hakikaten bir savurganlığın içine girebilir de. Bunu önleyici bir tek kelime, getirilen kanun tasarısının içinde yoktur muhterem arkadaşlarım.”

Kırklareli Milletvekili Gündüz Onat “Kelime yok, cümle var.” biçimindeki müdahalesi üzerine Temel Karamollaoğlu devamla:

“Bir cümle de yoktur, kelime de yoktur, fikir de yoktur. Eğer savurganlığı önlemek istiyor idiyse bu kanun tasarısının içinde hiç olmazsa prensipler vazedilebilir, ortaya konabilirdi. Biz bunları bu kanun tasarısının içinde göremedik. Cumhuriyet Halk Partili muhterem arkadaşlarıma söylüyorum, şu kanun tasarısının içinde hangi cümle, hangi fikir israfı önlemeye matuftur. Hiçbir tanesine parmak basmamız mümkün değil. Doğrudur, Hükümet isterse savurganlığı ve israfı önleyici bazı kararları bu yetkilerle alabilir; ama dilerse bizim tahminlerimizin de üstünde, devleti, milleti çökertici, israfı artırıcı kararları da alabilir. O halde biz sadece «savurganlık» ismi ortaya atıldı diye gözü kapalı olarak bu kanuna evet dememiz, böyle bir yetkiyi Hükümete devretmemiz mümkün değildir. Muhterem arkadaşlarım, bu kanunların içinde ortadan kaldırılacağı veya Hükümete çok geniş yetkiler veren bazı kanun maddeleri burada adedi belki maddeleriyle beraber 40 - 50'yi buluyor, bu kanun maddelerini top yekûn Hükümetin inisiyatifine bıraktığımız zaman, biz Millet Meclisi olarak «Hâkimiyet Kayıtsız Şartsız Milletindir» sözüne ve bunu da sadece Millet Meclisiyle milletin kullanacağı sözüne karşı gelmiş oluruz. Biz, Milli Selâmet Partisi olarak, ister iktidarda bulunalım, ister muhalefette bulunalım her yapıcı konuda, her teklifte daima yapıcı olmuşuzdur ve yapıcı olmakta da devam edeceğiz; yalnız gözü kapalı hareket etmemiz mümkün değildir. Biz, Şûrada getirilen kanunların, Hükümete yetki veren kanun tasarılarının içinde, üzerinde serbestçe icraat yapabileceği, mesela bir İhale

Kanunu hakikaten değiştirilmelidir; memleketin içinde yapılacak birçok yatırımlara, birçok harcamalara, faydalı harcamalara mani olacak niteliktedir. Ama, İhale Kanununu istediğin gibi tatbik et diye Hükümete terk etmek, bütün yetkileri Parlamentodan alıp Hükümete vermek, bize göre makul bir iş, makul bir icraat değildir. Hükümet, biz umardık ki, bu kanunlarla ilgili olarak çalışmaları Büyük Millet Meclisine takdim etsin. Daha önceden defaatle belirttik : Cumhuriyet Halk Partisi maalesef geçen muhalefet dönemleri içinde bu iktisadî faaliyetlerin nasıl değiştirilmesi, nasıl tatbik edilmesi, nasıl yürütülmesi gerektiği hususunda en ufak bir çalışma yapmamış, bir kanun teklifini dahi Büyük Millet Meclisine takdim etmemiştir. Muhterem arkadaşlarım, kanun teklifleri sadece Hükümette iken getirilmez. Kıskaçlıkla, ben çok iyi bir fikre sahibim, Hükümete geldiğim zaman benim kanun tekliflerimi tatbik edeceğim ve Hükümette iken bunları takip edeceğim, yürüteceğim demek, bence uygun bir yol değildir. Halk Partisi, bugünkü tutumuyla ve Hükümet de maalesef bugünkü yetki kanunu tasarısıyla demek istiyor ki : «Ben 27 senedir muhalefette bulundum, çeşitli fikirlere sahibim, benim memleketim içinde israfı önleyici çok çeşitli fikirlerim var. Şimdiye kadar bunları bir kanun teklifi haline getirip Büyük Millet Meclisine takdim etmedim. Çünkü, Büyük Millet Meclisi benim bu fikirlerimin iyiliğini, güzelliğini görüp kabul etmiş olsaydı, bundan ancak o devrin iktidarları faydalanacaklardı. Şimdi Hükümet değiştı, ben bu kanun tekliflerini de acele olarak hazırlayacak durumda olmadığım için Hükümetime bu yetkileri vermek istiyorum.» Muhterem arkadaşlarım; kabul edersiniz ki, böyle bir düşünce ciddiyetle bağdaşmaz. Biz, Halk Partisinin ve onun temsilcileri ve aynı fikirde olduklarını iddia ettiği diğer parlamenter arkadaşlarımız tarafından kurulu olan Hükümetin Başkanının, «Su kullananın, toprak işleyenindir» tarzında bazı iktisadî düşünceleri olduğunu biliyoruz. Yalnız, eğer böyle bir kanun teklifi Büyük Millet Meclisine takdim edilmiş olsaydı, her halde biz buna kesinlikle karşı çıkardık. Hele bu düşünceye sadece biz değil – ben eminim « Hükümet kanadını teşkil eden partinin içinde bulunan bazı arkadaşlarımız, çok arkadaşlarımız da karşı çıkarlardı. Fakat, muhakkak ki» bu fikirleri söyleyenler olduğuna göre, bu fikirleri destekleyecek insanlar da bulanacaktır. Yalnız, biz böyle bir kanun teklifine evet demezdik. Bu yetki kanunu ile Hükümet, gerektiğinde, «su kullananın, toprak işleyenindir» hükmünü tatbik edebilir. Biz öyle bir kanunu...”

Ordu Milletvekili Günay Yalın yerinden “İnşallah!”diyerek temennilerini belirtmiştir. Temel Karamollaoğlu devamla;

“Bu «İnşallah» dediklerinizi gayet tabiidir ki, yazın, Büyük Millet Meclisinde gelin görüşelim, hep beraber karara bağlayalım. Ama, bu gibi mühim meseleleri acelecilikle, üstü örtülü, ne olduğu belli olmayan bazı siyasî - ne bileyim, yanlış kelime kullanmak istemiyorum - herkesin anlamayacağı, üstü kapalı geçecek olan bir tarzda, kimse farkına varmadan geçiştirmek biç bir

zaman doğru olmaz. Biz bunun için Hükümetten ve Hükümetin kanadını teşkil eden partiden, bu kanun tasarılarını teker teker bu Meclise getirmelerini, Yüce Mecliste bu meselenin bütün milletvekilleri ve bütün siyasî parti grupları tarafından inceden inceye tetkik edilerek geliştirilmesini ve arkasından da bu kanun tasarılarının süratle kanunlaşmasını veya memlekete faydalı olacak tarzda değiştirilmelerini tavsiye ederiz, teklif ederiz. Bizim bu konuda kanun tekliflerimiz var. Bizden sonra diğer arkadaşlarımız da kanun teklifleri vermişler. Gelin elbirliğiyle süratle bu kanunu burada görüşelim. Sayın Başbakan, bundan önceki konuşmalarında, kapalı kapılar arkasında karar verilmesine karşı olduğunu, defaatle söylemişti. Muhterem arkadaşlarım, biz şimdi bu kanun tasarısı ile yetkileri Hükümete bıraktığımız zaman, Hükümetin alacağı kararlar kapalı kapılar arkasında görüşülecektir. Bunun için Millî Selâmet Partisi olarak biz, bu kanun tasarısının acelelikle ve memleketin iktisadî hayatını hangi yöne sevk edeceğini bilmeden Hükümete çok büyük yetkiler vereceğini ve Parlamentoyla memleketin, devletin iktisadî faaliyetlerini koparacağını düşünerek, bu kanun tasarısını olumlu, müspet bulmuyoruz -Bunun tekrar, teker teker ele alınarak işlenmesini, bu konuda- da bizim her türlü, desteği her zaman göstereceğimizi tekrar Yüce Parlamenta arz eder, hepinizi hürmetle selamlarım”.

Temel Karamollaoğlu konuşmasını bitirdikten sonra MSP ve MHP sıralarından alkışlar yükselmiştir.

Cumhuriyet Senatosu Kayseri Üyesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu’nun eleştirileri yanıtlamak için söz istemesi üzerine Başkan sözü Bakana vermiş, Bakan da aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁹⁰

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri,

«Kamu Yönetiminde ve Harcamalarında Etkinlik ve Verimliliği Sağlamak ve Savurganlığı Önlemek Amacıyla Alınacak Ekonomik ve Malî Önlemler hakkında yetki kanunu tasarısı» hakkındaki görüşlerimi kısaca, yapılan eleştirileri de göz önünde tutarak, Yüce Heyetinize sunmak istiyorum. Değerli arkadaşlarım, önce şunu kısaca belirtmek isterim ki, kamu yönetiminiz, aradan geçen yıllar içinde, bu yönetimi yönlendiren yasalarda gerekli koşullara göre gerekli değişikliklerin yapılmamış olması yüzünden, bugün etkinliğini ve verimliliğini büyük ölçüde kaybetmiş bulunmaktadır. Aynı nedenle, bu yönetim içinde önemli bir yer tutan mahalli yönetim de giderek gücünü kaybetmiştir. Bu iki durum, kamu yönetiminde etkinlik ve verimliliğin kaybolması yanında, büyük bir savurganlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu yönetiminin her düzeyinde genel ve kalma bütçeye dahil dairelerde ve KİT’lerde bunun örneklerini görüyoruz. En somut örneği olarak, yıl sonlarında ödenek yanmaması için harcamalardaki artışı

⁹⁰ a.g.e. ss.178-179

burada ifade etmek isterim. Elimizdeki istatistiklere göre, yıl sonunda, şimdiye kadar yandan uygulamalar nedeniyle bu yüzden ödenek kullanımındaki artışın 2,5, bazen da 4 katı bulunduğu anlaşılmaktadır. Yine aynı nedenle, Artırma Eksiltme ve İhale Kanununun bugünün gerçeklerinin çok dışında kalmış olması nedeniyle, devlet alımlarının yapılması ve eldeki fonların kullanılması da buna benzer sonuçları beraberinde getirmektedir ve bütün bunlar kamu fonlarının en iyi biçimde kullanılması, yani bu fonlarla daha çok mal elde edilmesi ve daha çok hizmet üretilmesi ilkesinin işlenmesini engellemektedir ve bütün bunlar, aynı zamanda, büyük bir zaman kaybı ile bürokrasinin çıkarlarının şikâyet konusu olacak şekilde yavaş işlenmesine yol açmaktadır. İşte bugün Yüce Meclisin önünde bulunan bu tasarı, bir yetki kanunu çerçevesinde bu konulara bu günün koşullarına cevap arama amacını taşımaktadır. Değerli arkadaşlarım, Hükümet bu tasarıyı getirirken, Anayasanın 64 üncü maddesinin gereklerini bütün ayrıntılarıyla ve içeriği ile göz önünde tutmuştur. Bu maddede «Türkiye Büyük Millet Meclisi kanunla, belli konularda, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararnameler çıkarmak yetkisi verebilir. Yetki veren kanunda, çıkarılacak kararnamelerin amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkiyi kullanma süresinin ve yürürlükten kaldırılacak kanun hükümlerinin açıkça gösterilmesi ve kanun hükmünde kararnamede de yetkinin hangi kanunla verilmiş olduğunun belirtilmesi lazımdır» denilmektedir. Önümüzdeki tasarı, bu gereklere tam uygun olarak hazırlanmıştır. Tasarının 1 inci maddesinde amaç, 2 nci maddesinde kapsam, 3 üncü maddesinde ilkeler, 4 üncü maddesinde yetki süresi ve nihayet 5 inci maddesinde de yetki kapsamına giren konular açıklıkla ortaya konulmuş bulunmaktadır. Bu nedenle, tasarı üzerinde eleştiride bulunan arkadaşlarımızın, özellikle Sayın Oral'ın, bu tasarının Anayasaya uygun olmadığı konusundaki görüşlerine katılmak olanak dışıdır. Bu görüş Bütçe Komisyonunda da ortaya konulmuş, tartışıldıktan sonra, muhalefeti oluşturan arkadaşlarımız da bu iddialarından vazgeçtiklerini beyan etmişler ve ayrıca, tasarının son şeklini almasına katkıda bulunmuşlardır. Böyle iken, Sayın Sümer'in burada bu iddiayı tekrar ortaya koymuş olmasını yadırgamamak mümkün değildir. Değerli arkadaşlarım, neden olarak üzerinde durulan noktalar, tasarının kapsamının genişliğiyle daha çok ilgilidir ve «bu haliyle, yani tasarının kapsamı geçmiş olduğu için, Hükümet, âdeta Parlamentoyu devre dışı bırakmıştır» denilmektedir. Oysa, biraz önce de arz ettiğim gibi, Hükümet, tasarısında, Anayasanın bu konuda öngördüğü koşulları tümüyle yerine getirmiş olmaktadır. Anayasada yetki kanununa, böyle bir yetkiye yer veren bir hükmün bulunması bir tartışma konusu olabilir; fakat arkadaşımızın iddiaları bu yönde değildir ve bu, Anayasamızda yer alan hükmün kullanılmasıyla ilgilidir. Oysa, kendisinin üyesi bulunduğu parti, aynı maddeyi daha önce kullanarak, bir yetki kanunu çerçevesi içinde, Devlet Personel Kanununda büyük değişiklikler yapmak yoluna gitmiştir.

Sayın milletvekilleri, Sayın Oral gibi, Sayın Kabadayı ve Sayın Karamollaoğlu da yine aynı nokta üzerinde durmuş bulunuyorlar ve bu kanunun Anayasanın 64 üncü maddesini aştığını ileri sürmüş bulunuyorlar. Oysa, biraz önce de arz ettiğim gibi, böyle bir durum söz konusu değildir. Sayın Karamollaoğlu, bu kanunda, adında savurganlıktan söz edildiği halde savurganlıkla ilgili hiç bir hükmün yer almadığını ifade ettiler. Oysa, tasarının, 2 nci maddesinin a ve b fıkralarında bu konu açıklıkla ortaya konmuştur. Sayın Karamollaoğlu ayrıca, bu iddialarını sürdürerek, bunun ileride «toprak işleyen, su kullanan» gibi bir sonuca dahi götürebileceğinden bu kürsüde söz etmiş bulunuyorlar. Bunu hangi anlayış içinde ve ne amaca dönük olarak söylediklerini de kestirmek mümkün değildir. Değerli arkadaşlarım, sonuç olarak, Hükümetçe sunulan tasarının Anayasanın 64 üncü maddesinde öngörülen ilkelere tamamen uyduğunu ve bu tasarı Yüce Heyetinizin onayına ulaştığı takdirde, bu çerçeve içinde düzenlenecek kararnamelerle yürürlükteki kanunlarda yapılacak değişikliklerin, Türkiye'de yönetim alanında bugün karşı karşıya bulunduğumuz önemli bir sorunun, yani yönetimin etkinlik ve verimliliğinin artırılması sorununun ve aynı zamanda kamu fonlarının daha iyi kullanılması suretiyle, bugün her düzeyde çok yaygın olan savurganlığın önlenmesi açısından büyük bir aşama olacağı kanısındayız. Bu görüşümü bu vesile ile Yüce Heyetinize tekrar sunuyor, hepinizi saygılarla selamlıyorum.”

Maliye Bakanının konuşmasından sonra şahsı adına söz alan Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoğlu, aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.⁹¹

“Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar, hepinize saygılarımı arz ederim.

«Kamu Yönetiminde ve Harcamalarında Etkinlik ve Verimliliği Sağlamak ve Savurganlığı Önlemek Amacıyla Alınacak Ekonomik ve Malî Önlemler Hakkında Yetki Kanunu Tasarısı» üzerindeki bizim görüşümüz şudur : Hükümet, 23 kanunda yüz küsur maddeyi değiştireceğini söylemekte ve bununla, şu kanun tasarısının başlığındaki hususları yerine getireceğini vaat etmektedir. Konumuzu Anayasa hukuku ortamında değerlendirebilmek için; millet egemenliğine dayanan yetkilerin, nasıl ve hangi organlar tarafından kullanılabileceği hususunu incelemek gerekiyor. Anayasanın 4 üncü maddesinin 2 nci fıkrasında; «Millet, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır» hükmü bulunmaktadır. 5 inci maddesi ise; yasama yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisine ait olduğunu ve bu yetkinin devredilemeyeceğini tespit etmektedir. Bu esasa göre, yürütmenin yasamadaki rolü, sadece kanun tasarısını teklif etmekten ibaret kalmaktadır. Yürütme görevini tayin eden 6 ncı madde; «Yürütme görevi, kanunlar çerçevesinde, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yerine getirilir» hükmünü

⁹¹ a.g.e., ss.179-181

taşımaktadır. Bu esasa göre, yürütmenin görevi asli değil, kanunlar çerçevesinde yerine getirilebilir. Anayasanın, değiştirilmiş olan 64 üncü maddesinin 2 nci fıkrası; «Türkiye Büyük Millet Meclisi kanunla, belli konularda Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarmak yetkisi verebilir» şeklinde istisna bir hüküm getirmiştir. Bu hükmü göre yürütme, genel olarak yasama niteliğinde kararname çıkarma yetkisiyle teçhiz edilemez. Ancak, belirli konuda Bakanlar Kuruluna düzenleme yetkisi verilebilir. İkinci fıkra bununla da iktifa etmemiş; «Yetki veren kanunda, çıkarılacak kararnamelerin amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkiyi kullanma süresinin belirtilmesi lazımdır» şartlarını koymuştur. 64 üncü maddenin 2 nci fıkrasının koyduğu, «belli konularda amacı, kapsamı ve ilkeleriyle bu yetkiyi kullanma süresinin belirtilmesi lazımdır» şeklindeki koşullar, yürütmenin kanunlar çerçevesinde vazife görmesi esasını ve 5 inci maddenin «yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindir ve devredilemez» prensibine önem vererek gözde tuttuğunu ve yetkinin ancak istisnai hallerde, hangi gaye ile verildiği ve ne ölçüde verildiği ve ilkelerinin neler olduğunu vuzuha erdirmek ve açıklamak suretiyle yürütmenin yasama yetkisinin teçhiz edilebileceğini göstermektedir. Bu kanunlar, senelerle mukayyet olmaksızın, hal ve takibi icap eden bir konuyu düzenlemek gayesini taşımaktadır, geçici bir sorunun hallini değil. Yetki konuları, ancak geçici sorunların halli için başvurulacak bir yasama yoludur. Anayasanın 64/2 nci maddesi, «yürürlükte kalacağı zaman yetki kanununda tasrih edilir» demekle, bundan sürekli sorunların halli için bu yola başvurulamayacağı açıkça anlaşılmaktadır. Anayasanın 5 inci maddesi, yasama yetkisinin devredilemeyeceğini amirdir. 1488 sayılı Kanunla, bu temel hükmü belirli şartlar içinde istisna konmuştur. Görüşmekte olduğumuz bu kanunlar istisnai hükmün tatbikini gerektirmez. Kanun kuvvetinde kararname, sabit hukuk kurallarıyla takibine imkân olmayan, seyyal ve akıcı sorunların hükümetçe hallini sağlamak içindir. Yetki kanununun konusu böyle değildir. Yürürlükten kaldırılan maddeler açıkça gösterilmelidir. Anayasanın 64 üncü maddesi bunu emretmektedir. Yasama yetkisinin devrini ifade edecek olan yetkilerin hükümete verilmesi, anayasal hukukla ve bizim Anayasa düşüncemizle bağdaştırılamaz. Üzerinde hassasiyetle durmamız gerekir. Sayın Hükümet bu yetkileri aldığıında şu gerçekleştireceğini söylemektedir. İktidar olmadan evvel de, Sayın Hükümet, bir çok hususları, hükümet olduğu takdirde halledeceğini beyan etmişti; ve aradan geçen üç aya rağmen, vaat ettiği ve taahhüt ettiği bazı hususlar yerine getirilememiştir. Meselelerin halli, bu kanunların değiştirilmesine bağlı değildir. Evet, doğru, şartlar değiştiğçe kanunların da değiştirilmesi lazımdır, bunu kabul ediyoruz, inanıyoruz; ama bence, şu mevcut kanunlar iyi tatbik edildiği takdirde, vaz-ı kanunun amacına uygun tatbik edildiği takdirde, bu denilen hususların, bu kanunlarla sağlanacağı inancındayım. Efendiler, bu yetki bize aittir; bugün siz istiyorsunuz, yarın da bunu biz isteriz; ama ben, hepimiz için şunu diyorum ki, gelin, bu yetkileri bu kadar geniş kapsamlı vermeyelim. Peki, sonunda biz ne

yapacağız?.. Hükümet, bizim seçtiğimiz, bizim itimat oyu verdiğimiz hükümet bunları istediği gibi düzenleyecek... Ne düzenleyecek, ne getirecek, ne değişiklik yapacak?.. Benim bunu bilmem lazım.”

Konuşma devam ederken Konya Milletvekili Ahmet Çobanoğlu’nun “Deneyelim, deneyelim.” şeklinde bir müdahalesi olmuştur. İsmail Hakkı Köylüoğlu (Devamla):

“Deneye deneye bu hale geldik. Denenmiş bir şey bir daha denenmez.”

Demiş ve bu arada İstanbul Milletvekili Çağlayan Ege de “ Memleket, sizi deneye deneye bu hale geldi.” Şeklinde hatibe müdahale etmiştir. İsmail Hakkı Köylüoğlu (Devamla):

“Onun için, yetki kanunu, demin arz ettiğim Anayasanın maddeleri muvacehesinde, istisnai olarak kabul edilmiş ve verilmiştir. Şimdi, biz getiriyoruz, «23 kanunda 100 küsur maddeyi değiştir» diyoruz. Bu olmaz. Ben, «Bu şekildeki yetkiyi hükümete tanımamız sakıncalı» diyorum. Bugün size diyorum, yarın da biz isteriz; ama sizin için de, bizim için de, Meclis olarak bunu doğru bulmuyorum. Bunun için de, savurganlık... Savurganlık nasıl önlenecek? Şimdiye kadar bu kanunlarla, istenirse savurganlık önlenmez mi idi? önlenirdi...”

İstanbul Milletvekili Çağlayan Ege tekrardan konuşmaya “Niye önlemediniz?” biçiminde karışınca olaya Başkan müdahale etmiştir. İsmail Hakkı Köylüoğlu (Devamla):

“Biz önlemediyse, siz, «Önleyeceğiz» diyecektiniz, işte önleyeceksiniz.”

Çağlayan Ege (İstanbul) de bu sefer “Önleyeceğiz önleyeceğiz.” şeklinde yanıt vermiştir. İsmail Hakkı Köylüoğlu (Devamla):

“Ama, bu kanunları, bu yetkiyi biz buraya getirelim... Bu kanunlar, bütün kamuyu ilgilendiren ve bütün bu dediğimiz amaçları ilgilendiren çok geniş kapsamlı kanunlardır. Bu yetkiyi bu Hükümete vermemiz, bugün sizin Hükümete, yarın da bizim hükümete vermemiz sakıncalıdır. Ben bunun üzerinde duruyorum, ben bizim hakkımızın devri hususunda duruyorum. Yoksa, hükümetler ebedi değil; bugün siz varsınız, yarın biz geleceğiz.”

Bu sefer konuşmaya bulunduğu yerden Trabzon Milletvekili Rahmi Kumaş “Gelemeyeceksiniz.” şeklinde müdahale etmiştir. Başkan da “hatibin rahat konuşmasına imkân verilmesini istemiştir. İsmail Hakkı Köylüoğlu (Devamla):

“Biz de öyle iktidara geldik, biz de «1981'e kadar gideceğiz» dedik ama; 5 ay içerisinde hak ile yeksan olduk. Ben geçenlerde bu kürsüden de söyledim

bizimkilere de söylemiştim, dedim ki : «Anarşi meselesi var; baş sorun budur, bunu hallederseniz devam edersiniz.» Eğer siz hallederseniz, siz de muayyen bir müddet devam edersiniz; ama bunu halledemezseniz bu bitmiştir ve bitecektir. Artık milletin bu hususta tahammülü ve takati kalmamıştır. «Savurganlıktır, ekonomik darboğazdır.» Bunlar ikinci sorundur. Benim için baş sorun, anarşi meselesidir, can ve mal emniyetidir; gelin bunu halledelim, ondan sonra hükümet siz olun, biz olalım... Mesele, memleketin huzurudur, emniyetidir; hepimizin arzusu budur, milletvekili olarak üzerimize düşen vazife budur. Bunu yapmadığımız müddetçe, biz de vazifemizi yapmamış insanlar durumundayız, huzursuzuz... Muhterem arkadaşlar, ben bunu şunu hükümet olarak düşünmüyorum. Bu, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yasama yetkisidir, gelin bunu böyle geniş kapsamlı vermeyelim, devretmeyelim. Evet, doğru, istisna hükümleri vardır, verilebilir; ama böyle değil. Ancak demin arz ettiğim hususlarda verilebilir. Bu şekilde vermemizi, ben bizim geleceğimiz bakımından sakıncalı buluyorum. Bunu böylece arz eder, saygılarımı sunarım.”

Sayın Köylüoğlu konuşmasını bitirdikten sonra Başkan bu birleşimin son sözü olarak Kütahya Milletvekili İlhan Ersoy’a vermiştir.⁹²

“Sayın Başkan, çok değerli arkadaşlarım;

Üzerinde görüşme yapılan savurganlıkla ilgili kanun tasarısı, bizim anladığımız manada yetki kanunu tasarısı hakkında kişisel görüşlerimi arz etmek üzere huzuruza geldim. Değerli arkadaşlarım, bu kanunla, kanun hükmünde kararname çıkarılması Hükümete yetki olarak verilmesi istenen hususların bir kısmı aylardan, yıllardan beri bu Parlamentoyu meşgul etmiş konulardandır. İlk maddede, yani A ve B fıkralarında yer alan 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu ile 2490 sayılı Artırma Eksiltme ve İhale Kanunu değişikliği, bunlardan bir örnek olarak gösterilebilir.

Gerçekten bu kanunlar çok eskidir, eskimiştir, düzeltilmesi lazımdır. Ancak, bunu düzeltmenin yolu, yetki kanunu tasarısı getirerek, bunu hükümet elinde istenildiği şekilde, o veya bu biçime sokmak değildir. Haddizatında, Artırma Eksiltme ve İhale Kanunu ile Muhasebe-i Umumiye Kanununu değiştiren kanun teklif ve tasarıları, geçmiş Meclisler döneminde bu Parlamente'ye gelmiş, çeşitli komisyonlarda görüşülmüştür. Bununla da kalınmamış, bu dönemde 7.7.1977 tarihinde tarafımdan verilmiş olan «Devlet İhale Kanunu teklifi» esas itibarıyla bu konuyu halleder mahiyettedir. Ancak gelin görünüz ki, komisyon bir türlü bu ciddi kanunları, herkesin beklediği kanunları, bir an evvel çıkması lazım gelen kanunları incelemeyiz, «yetki kanunu ile bu işi hükümet yapsın» der. Değerli arkadaşlarım, bir tarafta bu kanunlar, ben denizin şu anda adını andığım Devlet İhale Kanunu teklifi, 3 tane komisyona Yüce Başkanlık tarafından havale edilirken, bu kanun hakkında

⁹² a.g.e. ss.181-182

kararname çıkarma yetkisini veren çok daha geniş kapsamlı bir kanunun, bir yetki kanununun, sadece ve sadece Bütçe ve Plân Komisyonuna havale edilmesini mantığımla bağdaştıramıyorum, teamüllere uyduramıyorum, İttüzük hükümleri ile hiç bağdaştıramıyorum. Değerli arkadaşlar, kanun çıkarmak Yüce Meclislerin hakkıdır. İktidarlar elbette, hizmetlerini görebilmek için kanun çıkarmada bazı gayretleri göstereceklerdir; ama Anayasa hükümlerini, İttüzük hükümlerini, teamülleri çiğneyerek kaptıkaçtı kanunlar çıkarmakla değil. Değerli arkadaşlarım, çok değerli Maliye Bakanı arkadaşımız, televizyonda da sık sık beyan buyurdıkları gibi, çok etraflıca anlattıkları, hepimizin dikkatle dinlemesini sağladıkları bu konular yanında, 64 üncü maddeden bahsederken. Hükümetin yetki kanunu çıkarma hakkının olduğunu, bunun aşılmadığını filan söylediler. Bir hususu zannediyorum ki unuttular, unutmış göründüler. Yetki kanunları da, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan kararnameler de diğer kanunlardan farklı bir muameleye tabi tutulamaz. Ancak, görüşüldüğü komisyonlarda öncelikle görüşülmesi hakkı vardır, Genel Kurulda öncelikle görüşülmesi bahis konusudur; ama İçişleri Komisyonunu, Bayındırlık Komisyonunu çok yakından ilgilendiren bir Devlet İhale Kanununun sadece Plân Komisyonundan geçirilmesi, Anayasanın bu hükmüne aykırıdır, İttüzüğe de aykırıdır, teamüllere de aykırıdır. Diğer kanunlar üzerinde ayrı ayrı durmak istemiyorum. Ancak, «İşçi Sigortalı Kurumu» adıyla anılan 4792 sayılı Kanunda yapılması istenilen değişiklik konusunda yetki vermeyi düşünüyorsak, bu konunun da Sağlık İşleri Komisyonundan mutlak surette geçirilmesi lazımdır. Bu ve benzeri pek çok vecibeyi yerine getirmeden, Plân Komisyonundan alelacele kanunu çıkarıp buraya getirmenin, ben, Anayasamıza aykırı olduğunu bir defa daha beyan etmekle ilgilileri uyarma vazifemi yaptığımı sanıyorum. Değerli arkadaşlarım, Sayın Maliye Bakanımız, Personel Kanununda yetki kanunu çıkardığımızı söylediler, Hükümete yetki veren, kararname yetkisi veren bir kanun çıkardığımızı söylediler. Doğrudur. Vaktiyle bu kanunu çıkardık; iyi mi ettik, kötü mü ettik, o başka mesele, iyi etmediğimizi görüyoruz. Bu yetki kanununa dayanarak, kısa iktidarınız zamanında TRT'nin başına bir «Cem Sultan» problemi getirdiğinizi de biliyoruz, hâlâ ayıklayamadığınız, ayıklayamadığımız problemi getirdiğinizi de biliyoruz. Bu getirmiş olduğunuz yetki kanunu, sanıyorum ve umuyorum ki, iktidarınız tarafından tatbik edilemeyecektir, belki sizden sonra gelen iktidar tatbik edecek. Bu itibarla, sizden rica ediyorum, sizlerden sonra gelecek iktidarların ne yapacağını bilmeden, gelişigüzel yetki vermeye kalkışmayalım değerli arkadaşlarım.”

Sayın Ersoy konuşmasına devam ederken CHP sıralarından «O sizin teselliniz» sesleri gelmiştir. Sayın İlhan Ersoy (Devamla):

“İstedığınız kadar konuşunuz, dinliyorum ve ben de fikrimi beyana devam ediyorum. Bizim vazifemiz uyarmaktır muhalefet olarak, siz istediğinizi yapınız, hatta işlediğiniz zaman, bu hatadan dönemediğinizi gördüğünüz, başınızı taştan taş vurdüğünüz zaman yine yardımcınız biz olacağız.”

Konuşma devam ederken bu sefer CHP sıralarından «Bravo» sesleri gelmiştir. Sayın Ersoy (Devamla):

“Bu kanunun, kamu yönetiminde ve harcamalarında etkinlik ve verimliliği sağlamak ve savurganlığı gidermek amacıyla çıkarıldığı söyleniyor. Savurganlığı önlemeyi hedef alan bu kanun teklifini getiren...”

Bu sefer de İstanbul Milletvekili Sayın Osman Kaya “Süleyman'dan kurtarıyoruz.” şeklinde konuşmacıya müdahale etmiştir. Sayın İlhan Ersoy (Devamla):

“Lütfediniz dinleyiniz, bir şeyler öğrenmemiz mümkündür; bizim sizden, sizin bizden. Hükümetin, kurulduğundan bu yana iç gezilerle, dış gezilerle yaptığı savurganlığı tarif etmek mümkün değil. Savurganlığı önleyeceğini ileri sürdüğünüz bu yetki kanununu çıkaran Plân Komisyonu, bu kanunu çıkardığı akşam, 50'ye yakın üyesiyle Kıbrıs'a gitti. Savurganlığı önlemeye mi gitti, anlayamadım.”

Sayın Ersoy'un bu sorusu üzerine AP sıralarından «Bravo» sesleri, alkışlar yükselmiştir. Sayın İlhan Ersoy (Devamla):

“Savurganlığı önleyeceğinden bahsettiğiniz bu kanunu çıkarmak isteyen iktidarınız, iktidar olduğunuzdan bugüne, 8 defa Meclisi çalıştırmamak suretiyle, bugünkü çalışmalardan kaçmak suretiyle, Yüce Meclise harcanan milyonları, milyarları unutturmak suretiyle, Şûradan demin kaçarak savurganlığı nasıl önleyecek? Ben bunu düşünüyorum değerli arkadaşlarım. (AP sıralarından «Bravo» sesleri, alkışlar) Saygılar sunarım.”

Ersoy'dan sonra Plân Komisyonu Başkanvekili Muharrem Sökeli (Aydın) söz istemiş ve hatibe aşağıdaki eleştiriyi yöneltmiştir:

“Sayın Başkan, sayın konuşmacı;

Komisyonla ilgili bazı konularda beyanda bulundu; bu sözleri açıklığa kavuşturmak için söz istiyorum. Çünkü, kaç gün daha iktidarda olacağımızı Allah'tan başka bilen yok.”

Demidir. Başkan da alınganlık gösterilmemesini belirttikten sonra, «son söz milletvekilinin» diyerek tartışmaya son vermiştir. Bu şekilde tasarının tümü üzerindeki görüşmeler de sona ermiştir. Tasarının maddelerine geçilmesi için oylamaya başlanılacağı sırada Samsun Milletvekili Sayın Ethem Ezgü çoğunluk olmadığını ileri sürmüş, AP sıralarından «çoğunluk yok» sesleri yükselmiş ve 10 milletvekili ayağa kalkıp ad okunmak suretiyle yoklama istemişlerdir.

Yoklama isteyen “Sayın Ethem Ezgü, Sayın Güngör Him, Sayın Kaya Çakmakçı, Sayın Ahmet Sayın, Sayın Mustafa Eşrefoğlu, Sayın İlhan Ersoy,

Sayın Orhan Uluçay, Sayın Gültekin Kızılışık, Sayın Ömer Barutçu, Sayın Köksal Toptan.” Adları divan tarafından not edildikten sonra İçtüzük hükümlerine göre yoklamaya geçilmiş, Başkan da çoğunluğun olmadığını tespit ettikten sonra 5 Nisan 1978 Çarşamba günü saat 15.00’de yapılacak Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısından sonra toplanılmak ve gündemde yer alan konuları sırasıyla görüşmek üzere birleşimi saat 19.10’da kapatmıştır.

Kanun tasarısı tekrardan 20 Nisan 1978 günü 135 inci birleşimde ele alınmış, Bütçe Plân Komisyonu Başkanının tezkeresi ve İç tüzüğün 99 uncu maddesine göre Komisyona geri iade edilmiştir. Yasa Tasarısı 20 Eylül 1978 gün 167 nci birleşiminde ele alınmış, muhalefetin yasa tasarısı hakkında verdikleri önergeler dikkat çekmiştir. Sonuçta tasarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlamıştır. Tümü üzerinde söz istemleri bulunan lehte Ankara Milletvekili H. Semih Eryıldız’ın istemini geri alması üzerine aleyhte söz isteyen Tokat Milletvekili Faruk Demirtola kürsüye gelmiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁹³

“Sayın Başkan, saygıdeğer Millet Meclisinin üyeleri;

Tarihte birçok devirler okuduk, taş devri, cılalı taş devri, yontma taş devri gibi... (CHP sıralarından gürültüler) Şimdi Cumhuriyet tarihine yeni bir devir getirilmiş oluyor; o da yetki devri. (CHP sıralarından gürültüler) Hükûmetseniz yetkilerinizi kullanabilirdiniz. Sükûnetle dinleyiniz lütfen, kısa kısa, madde madde söyleyeceğim. Bu saatten sonra laf uzatmaya gerek yok. Hükûmetsiniz, devleti temsil ediyorsunuz, birçok yetkileriniz vardı. Neden bunları kanun olarak madde madde getirip de Meclisten geçirmediniz? Şimdi bunları kapalı olarak getiriyorsunuz, Yüce Meclisin yetkileri hükûmete veriliyor, hükûmetin bunu nasıl kullanacağını şimdiden kestirebiliyor musunuz? Savurganlığı önlemek için, ismiyle muhteşem, büyük bir isimle kanun getirdiniz; fakat hükûmet olduğunuz günden savurganlığı önleyen hiçbir tedbirinizi görmedik. 7 vali değiştirdiniz, 67 emniyet müdürü değiştirdiniz, bunlar politika-nın icabı olabilirdi; fakat bununla kalmadı Hükûmet on binlerce memuru yerinden etti. Kars’a, Edirne’den Hakkâri’ye kadar eden tayinler yaptı. Bu tayinleri yapabiliydiniz; fakat bunlar birçok açıdan füzuli masraflarına yol açtı, devlet kesesinden harcırah ödendi. Bu harcırahların yekûnu ayrılan ödeneği seçtiği için bütçede kaydırmalar. Seyahat harcamalarınız, bakanların yurt dışı gezileri bu fakir millete büyük masraflar açtı. Yeni kadrolar koydunuz ve bunları tıka basa doldurdunuz. Hükûmetin kurulduğu günde 6 bakanlık ihdas edildi, bakanlık sayısı 29’dan 35’e çıktı. 6 bakan, 6 otomobil, 6 oda. Ben kısa kısa anlatıyorum, bunları uzun boylu konuşmak icap eder. Nitekim size bu kanunun nasıl alalecele

⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 6, B. 167 (20 09 . 1978), ss.772-774

yapıldığına dair bir cümle okumak istiyorum. Bu metnin 7 nci sayfasında; yani 261 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde «İhraç edilecek ürünler için muaflık, istisnalar ihdas etmek veya vergi iadesine olanak vermek ve bu yollarla ihraç ürünlerimize dış pazarlarda rekabet gücü kazandırmak amacı gütmektedir» denilmektedir. Bu tam iki satırlık bir cümledir. Bunun içerisinde geçen kelimeler : ihraç, muaflık, istisna, ihdas, iade, ihraç ve rekabet; bu kelimelere karşılık Türkçe kelimeler uydurmaya zaman bulamadınız. Çok acele hazırlanmış bir kanundur. Bu malî imkânsızlıklar ve malî anarşi yaratacaktır Türkiye'mizde. Dinlemeyi öğrenirseniz çok müteşekkir kalacağım; eksik olan taraflarınızdan biri de bu. Dokuz aylık süre içerisinde en azından zammı israf ettiniz. Şimdi de malî imkânsızlıklarla bir malî anarşi ortaya getirilmek isteniyor. Akaryakıt ve şekerle yakın zamanda zam geldi. Bu normal olabilirdi; bunun münakaşasını dahi yapmıyorum; fakat zammın gerekçesinde «Yetki kanunları ve vergi kanunu çıkmadığı için biz bu zammı yaptık» dediniz. Şimdi vergi kanunu ve yetki kanunlarını birkaç gün içinde çıkarabileceksiniz. Acaba şekerle ve akaryakıtla olan zammı kaldıracak mısınız, kaldıramayacaksanız neden bu vaatte bulundunuz veya bu zammı yaparken bu füzuli sözü millete niye söylediniz? Malatya'da Hamido olayından dinamit patladıktan sonra Cumhuriyet Savcısı örfi idare ilanını istedi Hükümetten; bunu yerine getirmedi. Acil tedbirler alınmadığı için 500 işyeri ve hane tahrip edildi. (CHP sıralarından «Kim yaptı?» sesleri) Kim ederse etsin; bunun tayini mahkemelere kalmıştır; mahkemeler onu tespit eder, cezalarını verir. Burada, Hükümet, zamanında tedbir alamadığı için milletin, 89 milyon ile 100 milyon arasında zararı olmuştur. Anarşi önlenemediği için, gittikçe arttığı için Türkiye'de malî sıkıntılar da gittikçe artmıştır. Uzun anlatmamak için çok kısa kesiyorum; YİBA Çarşısı, anarşinin ve sabotajın bir mahsulü olarak bu millete milyonlara ve 35 kişinin de canına mal olmuştur. Can güvenliğini temin edemediğiniz için mi malî yönle eğilerek milletin ıstırabını yok edeceğinizi zannediyorsunuz?

Her yönü ve her şekliyle kapalı bir kanundur bu. Meclis, yetkilerini Hükümete vermiş oluyor. Halbuki kararnamelerde çıkacak olan bu hususlar, Yüce Mecliste bir bir müzakere edilip kanun şeklinde çıkabilirdi. Ne garip bir tecellidir ki, Cumhuriyet tarihinin en savurgan bir Hükümeti, bu savurganlığı önleme kanununu Meclise getirmiştir. Eğer Hükümet net bir şekilde tadil tasarılarını getirseydi, biz buna müspet oyu canı gönülden verebilirdik. Çünkü bu kanunların geçerliliğini kaybettiğini, 30 - 40 yıllık kanun olduğunu, bugün için ihtiyaçlara cevap veremeyeceğini takdir etmekten aciz değildik. Bu duygular içerisinde Yüce Meclisi selamlar, bu şekilde yetkilerin, ne yapacağı belli olmayan Hükümete verilmesini normal karşılamıyor ve olumlu oy vermeyeceğimi arz ediyorum. Saygılar sunarım.”

Tokat Milletvekili Faruk Demirtola'nın konuşmasını müteakip Başkan kanunu açık oylama yapılarak oylamanın, kupa kürsüye konularak sayın milletvekillerinin Adana ilinden başlayıp, ismi okunarak, okunduğunda kürsüye gelerek kullanılmak, «Kabul», «Ret» veya «Çekinse» oylardan birini kupaya atılmak suretiyle yapılması hususu oylanmış, kabul edilmiştir.

Açık oylama sonucunda, “Kamu Yönetiminde ve Harcamalarında Etkinlik ve Verimliliği Sağlamak ve Savurganlığı Önlemek Amacıyla Alınacak Ekonomik ve Malî Önlemler Hakkında Yetki Kanunu Tasarısı”nın açık oylamasına 231 sayın üye katılmış olup, 230 kabul, bir ret oyu kullanılmış ve tasarı Meclisçe kabul edilmiştir. İtirazlar üzerine açık oylama sonucu 21 Eylül 1978 tarihinde Başkanlıkça 168 inci Birleşimde düzeltilerek açıklanmıştır. Buna göre Yasa, 224 kabul 16 ret oyu ile kabul edilmiştir.⁹⁴

Bu kanunun amacı, kalkınma plânı ile yıllık programın uygulanmasında ortaya çıkan darboğazları gidermek, ekonominin iç ve dış dengesini gözetmek, dış kaynaklara bağımlılığı azaltmak, yatırımları hızlandırmak, kamu yönetiminde etkinlik ve verimliliği sağlamak ve tutumluluğu özendirerek savurganlığı önlemek üzere Bakanlar Kuruluna kanun gücünde kararname çıkarma yetkisi vermektir.

Bu Yetki Kanununa göre çıkarılacak kararnameler;

a) Kaynakların verimli kullanımı ve kamu hizmetlerinde etkinliğin artırılması yönünde düzenlemeler getirilmesi; özellikle belli bir kamu fonu ile en fazla mal ve hizmet sağlanması, mal ve hizmetlerin en az bedelle elde edilmesi, programlanmış hizmetlerin süresinde gerçekleştirilmesi ve doğabilecek kapasite fazlalarının diğer kamu kuruluşlarında değerlendirilmesi ilkelerinin özendirilmesi ve sorumluluklara bağlanması,

b) Kamu harcamalarının tutumluluk anlayışı içinde yürütülmesi ve savurganlığın önlenmesi amacıyla, ödeneklerin gerçek gereksinmelere göre ve yerinde kullanılması ilkelerine etkinlik kazandırılması,

c) İlgili yasalarda öngörülmüş belli parasal sınırların, işlemleri ağırlaştırıcı ve tarafa yol açıcı etkilerinin ortadan kaldırılması ve bütçe kanunlarının uygulanmasına işlerlik kazandırılması,

ç) Hazine ile kamu idare ve kuruluşları arasındaki parasal ilişkilerde tıkanıklıkların giderilmesi,

⁹⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 6, B. 168 (20 09 . 1978), s.723

d) Kalkınma Plânlarının ekonomik ve sosyal amaçları doğrultusunda, genel ekonomik koşullara göre toplam üretim ve tüketimin dengelenmesi amacıyla fiyatlarda istikrarı sağlayacak yönde önlemler alınması, hususlarını kapsamaktadır.

İlkeler :

Bakanlar Kurulunun bu kanunla verilen yetkileri kullanırken; Kalkınma Plânında öngörülen ilkelere, özellikle hızlı ve dengeli kalkınmanın gerçekleştirilmesi amacıyla, darboğazların giderilmesine ve kamu yönetiminin etkinlik ve verimliliğe yöneltilecek savurganlıktan kurtarılmasına öncelik vermesi hususlarına riayet etmesi öngörülmüştür.

Yetki Süresi: Bakanlar Kuruluna bu kanunla verilen yetkiler bir yıl olarak sınırlandırılmıştır.

Yetki Kapsamına Giren Konularla, Kaldırılacak, Değiştirilecek ve Yeniden Düzenlenecek Hükümler :

a) Muhasebe-i Umumiye Kanununun ilgili maddeleri.

b) Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu ve Millî Korunma Suçlarının Affına, Millî Korunma Teşkilât, Sermaye, Fon Hesaplanma Tasfiyesine ve Bazı Hükümler İhdasına Dair Kanun,

c) Harcırah Kanunu;

ç) İhracatı Geliştirmek Amacıyla Vergilerle İlgili Olarak Hükümetçe Alınacak Tedbirlere İlişkin Kanun, Gümrük Kanununa Bağlı Gümrük Giriş Tarife Cetvelinin Değiştirilmesi Hakkındaki Kanun,

d) Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Kanununa bir madde eklenmesi hakkındaki Kanun ile Türk Hava Yolları Anonim Ortaklığı Kanunu vb. birçok kamu kuruluşunu ilgilendiren yasaların bazı maddelerinde değişiklik yapılmıştır.

Bu yasayla, genel ekonomik dengenin sağlanmasında gelirler politikasının oluşturulması için Bakanlar Kuruluna önerilerde bulunmak üzere, konu ile ilgili tüm kuruluş temsilcilerinin katılacağı bir danışma organının kurulması hükme bağlanmıştır.

Ayrıca bu yasayla, devlet tarafından temel mallara yapılan zamlar nedeniyle oluşan fiyat farklarının Hazine nezdinde açılacak özel bir fon hesabına aktarılması ve bu fonun, fiyatların ayarlanmasında kullanılması amir hüküm sayılmıştır.

2.2. DEVLETÇE İŞLETİLECEK MADENLER HAKKINDA KANUN

Kanunun tümü üzerinde görüşmelere 21 Eylül 1978 günü 168 inci birleşiminde başlanmıştır.⁹⁵ Yasa tasarısının tümü üzerinde AP Grubu adına Nevşehir Milletvekili Esat Kırathioğlu aşağıdaki ilk konuşmayı yapmıştır:⁹⁶

“Sayın Başkan değerli arkadaşlarım;

(...) Hakikaten, Maden Kanunu gibi, hakkın ve hukukun saygınlığını, devlet müessesesinin saygınlığını bir arada birleştirmek suretiyle değerlendiren bir kanunu eksiksiz olarak çıkartmak yoluna gidelim ve bunda hepimiz yardımcı olmaya çalışalım.

Değerli arkadaşlarım, Maden Kanunu, her şeyden evvel, ifade ettiğim gibi, hakkın üstünlüğü prensibini koruyucu şekilde hazırlanmalı ve ona göre değerlendirilmelidir. Halbuki, işin başlangıcından itibaren, otuza yakın maddesi itibarıyla bunların değerlendirilmediğini ve hatta çok yanlışlıklar yapıldığını, hukuki hatalar işlendiğini görmekteyiz.

Şimdi biz, aslında Maden Kanununun tamamen...”

Kars Milletvekili Bahri Dağdaş yerinden “İdeolojik.”deyince Esat Kırathioğlu (Devamla) :

“Sayın Bahri Dağdaş arkadaşımın sözüne iştirak ediyorum. Maden Kanununun burada, madenin hakikaten Devletin yararına işletilmesinden, hakikaten, madenlerimizin rantabilite ve fizibilitesini göz önünde tutarak değerlendirilmesinden daha ziyade, hiç bir surette bunlara fırsat verilmeden, ideolojik bir fikrin gerçekleştirilmesini temin maksadıyla Maden Kanununun hazırlandığını görmekteyiz. (AP sıralarından alkışlar)

Aslında, bugün elbette ki, partilerimizin çeşitli görüşleri vardır. Sayın Cumhuriyet Halk Partisinin sosyalist bir düzene yakın bir fikrin müdafii olmasını, kendi görüşleri itibarıyla tabii karşılırsınız ama; biz, Adalet Partisi olarak, bunun karşısında bulunan bir parti olarak, elbette ki, sizin buraya zararlı bir şekilde getirmeye çalıştığınız ideolojik bir kanunun Meclisten çıkmamasını sağlamak da, Adalet Partisi olarak bizim üzerimize düşen bir vecibedir.”

Trabzon Milletvekili Ertoz Vahit Suiçmez’in “Sayın Hayri Domaniç'ten mi öğrendiniz bunları?” müdahalesi üzerine Esat Kırathioğlu (Devamla):

“Aziz arkadaşım, ben jeoloji doktoruyum ve maden mevzuunu, zannediyorum, biliyorum. Aynı zamanda, sahalarda çalışmış bir tatbikatçıyım.

⁹⁵ a.g.e. s. 789

⁹⁶ a.g.e. ss. 790-793

(CHP sıralarından «Domaniç'in fikrini de aldınız» sesleri) Elbette ki, ilim adamlarımızın da fikirlerinden de istifade ettik, Sayın Domaniç'in de fikrinden istifade ettik; zatiâlinizin bu hususta fikri olursa, elbette ki, sizden de istifade ederiz.

Aziz arkadaşlarım, ben ümit ederim ki, şimdiye kadar olduğu gibi olmasın, gerek petrol, gerekse maden mevzuları.

Değerli arkadaşlarım, hukuka saygının değerini takdir ettiğinizi zannediyorum ve her hususta da Cumhuriyet Halk Partisi olarak daimi surette hukukun üstünlüğü prensibini savuna gelmektesiniz; ama mesele, bunu söylemek değil, savunma bu değil; söylenen sözü gerçekleştirebilmektir, söylenen sözün neticesini alabilmektir. O bakımdan, değerli Cumhuriyet Halk Partisi arkadaşlarıma, sözlerinin tatbikatta değerlendirilmesine fırsat vermelerini rica ediyorum.

Cumhuriyet Halk Partisi olarak, zamanında Meclisin çalıştırılmaması için burada nelerin nasıl tezgâhlandığını değerli arkadaşlarım gayet iyi bilirler. Bize, yani bunları sizler öğrettiniz; kusura bakmayın.

Kıymetli arkadaşlarım, şimdi Maden Kanununun müzakeresine geçmeden evvel, Maden Kanununun umumi hükümleri itibariyle neleri düşündüğümüzü ve bu maddede nelerin değiştirilmesi lazım geldiğini sizlere yine önergelerimizle yol göstermeye çalışacağız; ama öyle anlaşılıyor ki, yine bu önergelerin alışlagelmiş usuller ile reddedilmesi yoluna gidilecektir. İnşallah petrolü gaz tenekesinde gören insanlar marifetiyle değil, petrolü gaz tenekesinde gören bir insan olarak değil, madeni kulaktan duymuş bir insan olarak değil, o petrolün çıkartılmasında ve madenin çıkartılmasında fikri ve aynı zamanda yol gösterici olarak çalışmış insanlardan istifade etmek suretiyle değerlendirmek, memleketimize daha hayırlı neticeler getirecektir.

Aziz arkadaşlarım, burada Maden Kanununun bir taşınmaz mülk, gayri menkul bir mülk olarak değerlendirilmesi icap ettiği kanaatini taşıyoruz. Bu hususta, elbette ki, değerli hukukçularımızdan yeterince istifade ettik. Hukukçularımız ifade ediyorlar ki, Maden Kanunu, bir gayri menkul hakkının devri gibi bir şeydir.

Çünkü... Aziz arkadaşım, değiştirilebilir bunlar ama, bugünkü mevzuatımızda böyle görülüyor.

Yani, ileride de değiştirilebilir, bugün de değiştirilebilir; ama bunlar bugünkü mevzuatımızda, hukuk olarak böyle görülüyor; ben ona temas etmek istiyorum. (Gürültüler)

Medeni Kanunumuzun 632 nci maddesi gereğince, gayri menkule tesir eden üç tane esas husustan bir tanesi, maden olarak değerlendiriliyor.

Anayasanın 130 uncu maddesi, madenlerin, Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğunu söylüyor ama, 39 uncu ve 42 nci maddelere de baktığımız zaman oradaki maddeler de, Anayasanın özel hukuk prensipleri içerisinde yapılmış mukavelelerin değer taşıyacağına dokunuyor ve 39 uncu madde müzakere edilirken, bugün sizin aranızda bulunan değerli bir hukukçu Sayın Profesör Muammer Aksoy Kurucu Mecliste bu mevzular müzakere edilirken bunlar geliyor ortaya ve diyor ki, «Özel hukuk prensipleri ile birtakım hukuki neticelere bağlanmış olan hususlar, ahde vefa prensibi itibarıyla, Anayasanın prensiplerinden önce gelmesi icap eden hususlardır» buyuruyor. Bunu delmiş mi, delmemiş mi? Öğrenmek için, lütfen 39 uncu maddenin müzakeresinin zabıtlarını tetkik etmek fırsatını bulursanız bunları göreceksiniz.

Aziz arkadaşlarım, işte bundan dolayı, gerek Medeni Kanunun 633 ncü maddesi ve gerekse hali hazırdaki cari Madeni Kanunun pek çok maddeleri, Maden Kanununun bir gayri menkûl hukukunu kapsadığını ve onun içeriğinde mütalaa edilmesi lazım geldiğini bildirmektedir.

Bu bakımdan, değiştirilmemiş olan bu hususların hali hazırda nazarı dikkate alınması icap ettiğini, elbette ki, sayın arkadaşlarım gayet yakinen takdir edebilecek durumdadırlar.

Biraz evvel de ifade ettiğim gibi, 130 uncu maddenin icabı, madenler Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Devlet bunu verirken, elbette ki, birtakımı kayıtlara bağlamıştır; ama bunu alırken de vatandaşın hakkının ve hukukunun zarardîde (zarar gören) olmaması lazım geldiğine azami dikkat etmek icabında bulunduğunu hatırdan çıkartmamak gerekir.

Kıymetli arkadaşlarım, Anayasanın her maddesini ayrı ayrı değerlendirmek lâzım gelir; 130 uncu maddesini, 39 uncu maddesini, 40 ncı maddesini, yine bununla ilgili 114 üncü maddesini, hepsini ayrı ayrı değerlendirmek lâzım gelir; ama birisini alır diğerini hiç yok farz ederseniz, bundan bir netice çıkartmanız mümkün değildir.

Şimdi bakalım... Tazminat mevzuu ve aynı zamanda madenin devralınması mevzuu bahis iken, görüyoruz ki, burada hakkın hukuku zarara uğramaktadır. Evet alınsın, eğer icap ediyorsa, Devletin menfaatine ise, milletin menfaatine ise gereği yapılsın ama, hakkın ve hukukun çiğnenmemesine riayet edilmesi lâzım gelir. Biz burada bunun mücadelesini yapmaktayız. Prensip itibarıyla başta bunun üzerinde anlaşmak mecburiyetindeyiz.

Değerli arkadaşlarım, işte bir gayrimenkul hukukuna bağlı olduğunu ifade ettiğim Maden Kanunu birtakım üçüncü şahısları da maden imtiyaz sahibiyle birlikte gözümüzün önüne getirmektedir. Nasıl getirmektedir? Madenci, almış olduğu bu ruhsat itibarıyla, imtiyazlı arama ruhsatı itibarıyla, Maden Kanununun ilgili hükümlerine göre, aşağı yukarı 125 seneye yakın bir

müddet içerisinde o madeni tasarrufu altında bulundurabiliyor. Kanun bu hakkı vermiş ve o vatandaş da bunu kullanmak için harekete geçmiş. Ne yapmış neticede? Kredi müesseselerine müracaat etmiş, birtakım kimselerden borç almış, bankaları araya koymuş; onun ötesinde, birtakım kimselere satış mukavelesiyle bağlanmış işçi çalıştırmak için, madenleri içerisinde birtakım yükümlülüklerle gârmış... Bunların hiçbirini nazardan uzak tutamayız; ama bugünkü Maden Kanunu bunları tamamen cetvel kalem ortadan kaldırmaktadır. Nasıl kaldırmaktadır? Maden sahibine, 6 ila 12 aylık bir kâr zararını telâfi etmek hakkını tanımak suretiyle değerlendirmeye çalışmaktır. Halbuki, baktığımız zaman bunun tamamen aksini görmekteyiz. Nasıl görmekteyiz? Maden Kanunu tasarısının başlangıcında dokunulduğu gibi... Neye dokunuluyor? Deniyor ki, «Bu kanun tasarısı hazırlanırken, 1940 senelerinde Ereğli madenlerinin devletleştirilmesi ve aynı zamanda Fransa Devletinin madenler hakkındaki ortaya getirmiş bulunduğu devletleştirme kanununu da nazarı itibara alarak, vatandaş, mümkün mertebe zarara uğratılmamak yolu seçilmek suretiyle değerlendirilmiştir.»

Bunun böyle olmadığını görüyoruz. 1940 senesinde, bugünkü işçi haklarının veyahut da kanunların, hukukun daha serbest şekilde düşünülmediği bir zamanda dahi, işçi hakkı ve aynı zamanda madeni işletenin hakkı korunmuştur. Nasıl korunmuştur 5 yıllık kâr haddi 7 ile çarpılmak suretiyle ruhsat sahibine tazminat ödenmiştir. Aynı zamanda, orada çalışan işçilerin muayyen bir zaman içerisinde asıl işçi olarak yeniden çalışmaya devam etmesi lâzım geldiği statüye bağlanmıştır. Bu, 1940 senesinde, rahmetli İsmet Paşa'nın zamanında çıkmış ve değerlendirilmiş bir kanundur; ama bugün, aradan aşağı yukarı tam 40 sene geçmiş olmasına rağmen, fevkalâde feci bir hukuki hata işlenerek, hakikaten, 1978 senesinde düşünülmemesi lâzım gelen bir hukuki hata işlenerek değerlendirme yoluna gidilmektedir. Neden vatandaş bu kadar ayak altına alıyoruz? Elbette ki, bir sosyal görüşün sahibi olabilirsiniz. Devletin, bu sosyal görünüme uygun hareket tarzı olabilir; ama, maden imtiyazını haiz olan o şahıs, o hakkı Maden Kanununun kendisine vermiş olduğu hak olarak kullanmaktadır. Dolayısıyla, bunu cetvel kalem ortadan kaldıramayız. Biz burada - hiçbir zaman aklınıza gelmesin - falanın filanın maden hakkını değil, hayır; değerlendirişin, hukuki hata işlenmesin ve lazım gelen yapılsın; bunun mücadelesini yapıyoruz; hukukun üstünlüğü prensibinin, ferdiyetçiliğin ayak altına alınmamasının mücadelesini yapıyoruz.

Aziz arkadaşlarım, yine Fransa Devletleştirme Kanunu da aynı şekilde ortadadır ve onlar da neyin devletleştirileceğini ve neyin devletleştirilmemesi lazım geldiğine dair kanunu çıkartma durumu mevzuu bahisken, bunları ortaya koymuştur.

Halbuki bu Maden Kanununda hiçbir zaman ve surette, nelerin ve ne şekilde devletleştirilmesi lazım geldiği bahsedilmemiş; Hükümet, istediği anda istediği madeni devletleştirme hakkına haiz olmuştur.

Halbuki, bugün fert-devlet münasebetleri itibariyle baktığımız zaman, Devletin elinde bulunan birtakım madenler hakikaten zarar görmektedir; zararlı bir işletme tarzıyla işletilmektedir; ama bunun karşısında bazı ferdiyetçi işletmelerin hakikaten fevkalade rantabl olduğu ortadadır. Neden, bir kontrol sistemi kurulmak suretiyle, ferdi düzen içerisinde rantabl işletilen, kanunlara hakkıyla riayet ederek değerlendiren işletmeleri bu safhada görmeyelim ve bugün zarar halinde bulunan devlet işletmeleri içerisinde, ferdi elinde bulunan maden işletmelerini bırakmak durumuna gelelim?

Aziz kardeşlerim, devletçilik anlayışı, devletin zararına işlememelidir. Devletçilik anlayışı ne zamanki devletin, milletin zararına işler; sizin de bunun karşısında olmanız lazım gelir. (AP sıralarından «Bravo» sesleri) Çünkü sizin de damarınızda Türk kanının dolaştığı muhakkaktır. (AP sıralarından «Bravo» sesleri)

Değerli arkadaşlarım, devletin elinde bulunan bütün gücü ve kuvveti, milleti, memleketi birlikte mütalaa etmek suretiyle değerlendirmek lazım gelir. Eğer devleti ayrı, milleti ayrı, ayrı ayrı bir mütalaanın içerisine girersek, o zaman bu rantabiliteyi değerlendiremeyiz. İşte, bugün kanunun başlangıcında dokunduğunuz, tasarı olarak dokunduğunuz, 1940'da kömür madeninin devletleştirilmesi ve Fransa'daki maden devletleştirilmesi, sizin tatbikatınızın tamamen aksine, ferdi hukukunu koruyucu nitelikte olmuştur.

Kıymetli arkadaşlarım, lütfen, hakikaten birtakım meseleler de birleştirici ve bağlayıcı olalım.

Akıl için talik birdir. Cidden, bu kanunun içerisinde bazı hukuk prensipleri hakikaten alenen çiğnenmiştir. Bir 16 ncı maddeye bakın; sonunda diyor ki, «Danıştay yolu açıktır. Danıştay buna ivedilik ve öncelikle bakar» diyor noktayı koyuyor; arkasından ilave ediyor, «Danıştay tehiri icra kararı alamaz» diyor.

Aziz arkadaşlarım, biz burada, Danıştay'a verilmiş bir hakkın ortadan kaldırılmasını, yeni bir kanun düzenlemek suretiyle sağlamak mı istiyoruz? Hakkın hukukunu, Danıştay'ın, «Tehiri icra kararı alamaz» diye kanuna bağlamanızı hangi hukuki prensipte arıyorsunuz? Lütfen bunu da izah eder misiniz Maden Kanunu, bugün gerek hukuki, gerek rantabilite ve gerekse fert - devlet münasebetleri bakımından fevkalâde yaralayıcı niteliktedir.

O bakımdan, lütfen bu kanun tasarısını geri alın ve birlikte ve beraberlikte yeniden, memleketin gerçeklerine uygun bir kanun tasarısını

hazırlamak suretiyle bunu değerlendirme yoluna gidelim; ne hukuk zarar görsün, ne de ideolojik birtakım prensipler itibariyle, memleketimizde fena neticelere ve fena yollara sevk edebilecek birtakım kararları almak ve bundan dolayı da yol göstermek durumunda bulunalım.

Değerli Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımın bu anlayışı göstereceğinden emin olarak, devlet - millet münasebetlerini iyi düzenleyici olarak milleti devlete ezdirmemeye gayret edelim.

Saygılarımı sunarım.” (AP sıralarından alkışlar)

Sayın Kıratlıoğlu’nun konuşmasını müteakip, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına söz alan Tokat Milletvekili Faruk Demirtola da aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁹⁷

“Sayın Başkan, saygıdeğer milletvekilleri

Devletçe işletilecek madenler hakkındaki kanun tasarısının görüşülmesinde, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu Sözcüsü olarak görüşlerimi arz etmek üzere huzurunuzda söz almış bulunuyorum.

Madenlerimiz veya yeraltında saklı tabii kaynaklarımızın en iyi şekilde değerlendirilmesi, milletçe ve Devletçe arzu ettiğimiz ortak bir görüştür. Sanayileşmenin temel unsuru olan madenlerin bugünkü teknik gelişmeler içerisinde milletlerin kaderinde ve ekonomisinde oynadıkları önemli rolleri tekrar etmeye gerek yoktur.

1954 yılında çıkarılan 6309 sayılı Maden Kanunu, madenlerin, Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğunu ortaya koymuştur; 1961 Anayasasının 130 uncu maddesi ise, bütün tabii servetlerin Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğu ilkesini taşır.

Bu kanunların ışığı altında, «Yeraltı servetlerimiz ne şekilde işletilirse en iyi bir sonuç alınır, ortaya getirilen bu tasarı ne gibi yeni hükümler getirmektedir?» bunların değerlendirilmesine lüzum vardır.

Milliyetçi Hareket Partisi olarak, ekonomimiz ve işletmelerimizi devlet sektörü, millet sektörü ve özel sektör olmak üzere üç grupta toplamaktayız ve her işletmecilikle de bunlar arasında bir ahenk kurmak, en verimli yolu bulmak başlıca görüşümüzdür.

Konuya geçmeden önce, kısaca, evvela yeraltı servetlerimizin durumuna birkaç satırla temas etmek istiyorum.

⁹⁷ a.g.e. ss.793-797

Taşkömürü durumu: Rezerv olarak 1 milyar 400 milyon ton; bunun % 100'ü Devlet tarafından işletilmektedir. Linyit, 8 milyar ton; bunun % 85'i Devlet tarafından, % 15'i özel sektör tarafından işletilmektedir. Krom, 100 milyon ton; bunun % 50'si Devlet tarafından, % 50'si özel sektör tarafından işletilmektedir. Bakır, 100 milyon ton; bunun % 95'i Devlet, % 5'i özel sektör tarafından işletilmektedir. Bor tuzları, 1 milyar 150 milyon ton; bunun % 95'i Devlet, % 5'i özel sektör tarafından işletilmektedir ve böylece devam ediyor; vaktinizi fazla almamak için okumuyorum.

Bunlardan şu sonuç çıkıyor: Halihazır işletmelerin büyük bir kısmı Devletin elindedir. Biz gene de, Milliyetçi Hareket Partisi olarak, yeraltı servetlerimizin devletleştirilmesinden yana olduğumuzu, ağırlığın gene Devletin elinde olmasını arzu ettiğimizi huzurunuzda ifade etmek isterim.

Burada, öncelikle işaret etmek istediğim bir husus var. Kanunlarımız, 500 lira bir bedelle, bir arazide maden arama, sonra da işletme hakkını bir kişiye veya bir şirkete tanıyor. Bu kişi, bu hakkı aldıktan sonra, artık, onu işletsin veya işletmesin, araştırma yapsın veya yapmasın, bütün bu yönleri bir tarafa itiliyor; icabında bu hak yüksek fiyatlarla el değiştiriyor, yani yeraltı servetlerimizin alınmış ruhsatları memlekette bir borsa kuruyor, öncelikle bu tekelin ortadan kaldırılmasını arzu etmekteyiz,

Tasarının 1 inci maddesi, «Daha önce özel ve tüzel kişilere verilmiş olan arama ruhsatname haklarının geri alınmasında Bakanlar Kurulu yetkilidir» der.

Bu, madenlerin devletleştirilmesi mi oluyor, yoksa hükümetleştirilmesi mi oluyor? Böylesine keyfilik getiren bir kanunun her şeyden evvel siyasî amaçlı, tek yanlı ve maksatlı olduğu kanaatindeyiz.

Gönül isterdi ki, bu tasarıda kesin hükümler bulunsun. Bilimum ruhsatnameler ve işletmeye başlamamış haklar bir ölçü dahilinde geri alınsın. Bunu yapamayacaksak, hiç olmazsa bir süre tanıyıp, bunu yine Devlete intikali yönünden ya bölge bölge, veya maddelerini açıklayarak kesin hükümlere kavuşturmamız gerekti.

Kanunda sarahat yoktur; kanun, doğrudan doğruya Bakanlar Kuruluna yetki veren bir hükmü amirdir.

Madenleri devletleştirmeyi tasarıya koyuyoruz; nereyi ve ne zaman devletleştireceğimizden bir satır bile bahsetmiyoruz. Bu hangi madenlerin hangi esasa göre devletleştirileceğinden söz edilmeyişi bir keyfilik getirmektedir.

İkinci işaret edeceğim husus: Halihazırda özel sektörün işletmekte bulunduğu madenleri kaba bir tasnifle üç gruba ayırabiliriz : Çok kâr eden madenler; az kâr eden madenler; zarar eden madenler diye bir bölüm yaparsak, Hükümet bunlar devletleştirirken hangisinden başlayacaktır? Buna ait bir sarahat

yoktur. Belki de, ilk fırsatta zarar eden madenlerden başlayacak, bazı şirketler bu işten faydalanmış olacak; belki de, çok kâr eden, randımanlı çalışan, vergisini layıkıyla veren bir işletmeden başlayacak ve böylece çok istihdam şekliyle randımandan düşmüş olacaktır.

Bu bakımdan, tasarıda bunlara da bir sarahat konmamıştır, kanun tasarısı kapalıdır ve nasıl olacağı belli olmayan hükümlerden ibarettir.

Bugün, yeraltı servetleri yönünden dünyada Türkiye'miz sayılı ülkelerden biridir. Bor tuzları yönünden bütün dünya rezervlerinin % 25'i Türkiye'dedir, mermer yatakları yönünden ve mermer cinsi bakımından dünyanın sayılı zengin ülkelerinden biriyiz. Ayrıca, krom, cıva, volfram, kurşun, çinko, perlit ve manganez gibi madenler bakımından da dünyada değerli bir derece almaktayız.

Madenler ve rezervleri yönünden diğer ülkelere nispetle memleketimizin bu kadar fazla zengin olmasına rağmen, maden tetkik ve aramada ileri derecede bir araştırma ve inceleme yoktur. Bunların araştırılması suretiyle, Devlet, kendi işletmeciliğini, kendi araştırıp, bulup, yürütebilir.

Şimdi biz, bu tasarı ile ne yapmak istiyoruz? «Madenleri devletleştireceğiz» diye ortaya çıkarken, işletilmeyen maden cevherlerimizi, yeraltı servetlerimizi bir kenara itip, özel sektörün, işlettiği, kâr getiren madenlerin üstüne giderken amacımız ne olacaktır?

Devlet, madenleri işletecekse, evvela mevcut ruhsatları, maden arama izinlerini kaldırıp, kendisi, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü eliyle bunların etütlerini yaptırıp işletmeye açmalıdır. Sonra, özel sektörün elindeki işletmelerin Devlete bir formül dahilinde intikaline geçmelidir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında, madenlerin devletleştirilmesi için 25 milyar lira ayrıldığı halde, bunun ancak 9 milyar liralık bir bölümü tatbikat sahası bulabilmiştir.

Biz, bu tasarının özü ve niyeti karşısında olmadığımızı tekrar ediyoruz. Aceleyle hazırlanmış olan, siyasî maksatlı olan, birçok yönleriyle kifayetsiz olan, iyi işleyen işletmeleri mağdur edecek, kötü işletmeleri ise mükâfatlandırarak bir manada hazırlanmış olan bu tasarıya genel olarak karşıyız.

Şöyle ki bu tasarı acele hazırlanmış dedik. Bunun ispatı için şöyle bir misal vermek istiyorum: Bütçe Plân Komisyonu 1 Ocak tarihinden 1 Mart tarihine kadar pasif bir çalışma içerisine girmiştir. Bununla meşgul olmadığı belli. 10.3.1978 tarihinde Sayın Sanayi Bakanının konuşmasından sonra 3 kişilik Bütçe Plân Alt Komisyonu kurulmuştur. 28.3.1978 tarihine kadar bu 3 kişilik Alt Komisyon bu Kanun hakkında çalışma yapmıştır. Halbuki, bu Komisyon, o

tarihte Kıbrıs seyahatine -dinlenme seyahati veya tetkik seyahatine Devlet kesesinden gittiği günlerdir; hatırlarsınız o günleri- gitmiştir, 1 Marttan 22 Mart'a kadar. Bu 3 kişi Alt Komisyon olarak bu çalışmalarını burada yaptı veya başka yerde yaptı diyelim; asıl komisyona evrakın geliş tarihine dikkatinizi çekerim. 28.3.1978'de Bütçe Plân Komisyonuna girmiştir, 30 Mart'ta yani 2 gün sonra Meclise sevk edilmiştir. Yani, Bütçe Plân Komisyonunda bu Kanun 2 gün kalabilmiştir Bu durum karşısında, Kanunun ne kadar acele olarak Meclise sevk edildiğini anlamak için, bu tarihleri arz ettim huzurunuzda.

Bu tasarıda, yasama organının geniş anlamda bir yasa yapması yerine, birkaç maddelik bir kanunla bütün yetkililerin Bakanlar Kuruluna verilmesi öngörülmüştür. (Birinci madde). Bakanlar Kurulu ise, bu yetkilerini 5 kişilik bir komisyona devrediyor. (Dördüncü madde). Bu 5 kişilik komisyon ise, 3 kişiyle toplanıp, ekseriyetle, yani 2 kişiyle karar verebiliyor. (Madde 5.) Bu takdir komisyonunun kararı ise, devletleştirilecek madenlerin işyerinin kıymetlerinin ne olacağına karar veriyor. Yani özetlersek, Meclis, yetkisini Bakanlar Kuruluna; Bakanlar Kurulu da 5 kişilik Kıymet Takdir Komisyonuna, Kıymet Takdir Komisyonu 3 kişi ile toplanabiliyor ve bu 3 kişi de ekseriyetle, yani 2 kişi ile karar verebiliyor ve bu 2 kişi de, değerleri milyonlara balığ olan madenler hakkında fikir beyan edip, bunun parasını, bedelini Devlete ödettirebiliyor veya bunun parası Devlet tarafından ferde verilebiliyor.

Fakat burada, «Danıştay yolu açık» diye bir madde vardır. Müteakiben, bu verilen kıymet takdiri Danıştay'a götürülebiliyor. Böylece, verilen kararlara Danıştay'da dava açmak hakkı tanınıyor. Ferttir bu davayı açar; fakat Devletin aleyhine bir karar verilmişse, Devlet bu davayı açmakta gecikebilir veya ihmali olabilir. Bu da, Devletin zararına olacak olan kanunun bir yönü, hususudur.

Diğer taraftan, Ali Nejat Ölçen'in de muhalefet şerhinde belirttiği gibi, Meclisin verdiği yetkiler uygulama yönünden değil de, yetki kapsamının geniş tutulması yönünden karar Danıştay'a geçmektedir. Yani, Meclis, yetkisini Bakanlar Kuruluna, Komisyona ve Komisyonda da en son merci olarak Danıştay'a geçmektedir ki, kanunun uygulama yönünden değil, yetki kapsamının geniş tutulması yönünden, Meclis bir yönden karar yetkisinde Danıştay'a üstünlük tanımaktadır. Bu, kanunun hukuki yönden aksak bir tarafıdır ve bunu hukukçular belirtiyor.

Takdir komisyonunun 6 aylık çalışma süresi içerisinde Danıştay'ca yürütmenin durdurulması kararı da bu aksaklıklara eklenirse, bu kararın çok acele çıkmış olmasının ve hatalarının ne kadar çok olduğu anlaşılmış olacaktır.

Milliyetçi Hareket Partisi olarak, madenlerin devletleştirilmesinden yana olduğumuzu tekrar etmek istiyorum; fakat vergisini veren, randımanlı çalışan özel sektörün ise, böyle alelacele, yetkilerin devri şeklindeki yasalarla işletmelerinin Devlete devrine karşıyız.

Sayın üyeler, bunun dışındaki bazı görüşlerimi kısaca arz etmek istiyorum.

Öncelikle, maden arama ruhsatı almış olup, yıllarca millî serveti abluka altına alan ve işletmeye geçmeyen, bu işin karaborsasını yapanların elindeki ruhsatların alınmasına, bundan sonra işletmeye geçtiği halde, kapasitesinin altında çalışan madenlerin, daha sonra da diğer kâr eden randımanlı çalışan madenlerin, kademeli olarak Devlete intikal ettirilmesinin ve kanunun bu istikamette düzenlenmesinin faydalı olacağı görüşündeyiz.

Her şeyden evvel, adı geçen yasadaki 5 kişilik takdir komisyonunun, bu işlerin bakılmasına birçok yönleriyle keyfilik getireceğini, Bakanlar Kurulunun ise, bu işin teknik yönünü bilmesine imkân olmadığını düşünürsek, bu yasanın sakat doğduğunu açıkça söyleyebiliriz. Teknik ağırlığı fazla olan bu yasanın, hiç olmazsa geniş tabanlı, 10 -15 kişilik bir teknik kurulca uygulama safhasına geçilebileceğine dair bir hüküm kanunda yoktur. Yasanın, millî menfaat ve teknik ağırlığına siyasî ağırlığının galebe çaldığına bu açık bir örnektir. Bu kanunla, madenlerin, devletleştirilme yerine hükümetleştirilme yolu seçilmiştir. Bu yasanın esas amacının yanında olmamıza rağmen, çok acele ve eksik hazırlanmış olması yönünden birçok kısımlarını kusurlu bulmaktayız.

Burada ilk hatıra gelen husus şu olabilir: «Yasa Meclise gelmiştir; önergeler verilsin, oylansın ve gerekli değişmeler yapılsın» denebilir. Bu kanun çıkacaktır kanaatindeyim; fakat biz de yine önergelerimizi buna rağmen vermeye devam edeceğiz; fakat tümüyle bu kanun yanlıştır, birçok aksaklıklara sebebiyet verecektir Devletleştirme işlerinden sonra karşılaşılabilecek en büyük zorluk, rezervi küçük olan madenlerin işletilmesinde olacaktır. Devletçe, rezervi küçük olan madenler işletilemeyeceğine göre, buna da bir çözüm yolu bulmak gerekecektir. Bu tip madenlerin işletilmesinde, madenin çıktığı çevre halkınca kurulacak bir kooperatifçe işletilmesinin en doğru yol olacağı kanaatindeyiz. Devletin desteği ile güçlenecek bu kooperatifler sayesinde halk, kendi bölgesinde çıkan madenlerde hem çalışacak, hem de kooperatif ortağı olarak kârdan payını alarak, gelirin adilce dağıtılması sağlanmış olacaktır. Fert, kendi işletmesinde çalıştığının şuuru içerisinde üretimi artıracaktır. Uzmanlar tarafından, bu tür kooperatiflerin nasıl kurulacağı, bir veya birden fazla yerleşim yerlerinin katılacağı, hangi madenlerin böyle uygulamalara verileceği husustan belirlenebilmektedir. En uygun Plânlama yapılarak, bizzat halkın işletmesiyle, gelirin, toplumun çok daha geniş bir kesimine dağılması böylece sağlanmış olacaktır. Bu kooperatiflerin, ilgili devlet kuruluşları tarafından sürekli olarak denetlenerek, memleket çıkarlarına uygun olarak işletilmesi temin edilmelidir.

Devlet ve kooperatiflerin üreteceği madenin en iyi şekilde değerlendirme, pazarlama ve ihracatının yapılmasında gene Devletin yardımı şarttır. Bunun için, Devletin kuracağı, ismine belki de «Maden Ofisleri Birliği» diyebileceğimiz bir teşkilât, Devletin maden politikasına uygun olarak pazarlama, ihracat ve stoklama faaliyetlerini düzenleyebilir.

Sonuç olarak, tasarının eksiklerini madde madde özetlersek;

1. Stratejik madenlerin kesinlikle devletleştirilmesi.
2. Stratejik madenlerin dışında kalanların, küçük işletmelerin, millet sektörü tarafından, demin arz ettiğim kooperatifler tarafından işletilmesinin sağlanması.
3. Gizli ve açık yabancı sermayenin, madenler üzerindeki sömürsüne kesin olarak son verilmesi.
4. Maden Ofisleri Birliği kurulması.
5. Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmuş olan bu tasarının, madenlerimiz üzerinde ileride telâfisi güç yaralar açacağı için bu şekliyle kanunlaşmaması.

Kanunun, siyasî amaçlı bir kanun olduğunu düşünerek, tekrar komisyona vererek, önerilerimiz istikametinde yeniden tashihini arz ve teklif ediyoruz. Saygılarımı sunuyorum”. (MHP sıralarından alkışlar)

Sayın Demirtola’nın konuşmasını müteakip, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına söz alan Kocaeli Milletvekili İbrahim Akdoğan da aşağıdaki konuşmayı yapmıştır: ⁹⁸

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sayın Kıratlıoğlu, konuşmasına bir hikâye ile başlamıştı, ben de bir hikâye ile başlamak isterim.

Bizim oralarda bir söz vardır, köylerde, düğünlerde, anneleri kızlarına «Hadi kızım, çık burada oyna» dediği zaman, kızın eğer gönlü oynamak istemiyor ise «anne yerim dar», ya da «eteğim dar» der, gönlü oynamak istemediği için. Aslında, eteği de dar değildir, yer de dar değildir.

Değerli arkadaşlarım, görebildiğim kadarıyla, Sayın AP Sözcüsü ve Sayın MHP Sözcüsü, kanunun temeline karşı değiller; birtakım haksızlıkları önleyici tedbirler öne sürmekle ve hele hele bu kanunun çok aceleye getirildiğinden bahsetmektedirler.

⁹⁸ a.g.e. ss. 797-799

Sayın Milliyetçi Hareket Partisi Sözcüsüne sormak isterim : O meydanlarda gepgenç çocuklara «dış ticareti, bankaları devletleştireceğiz» diyeceksiniz, «madenleri devletleştireceğiz» diyeceksiniz, ondan sonra buraya gelince, «yerim dar, eteğim dar» diyeceksiniz.

Değerli arkadaşlarım, her siyasî parti gerçek hüviyetiyle, meydanlarda neyi söylediye, bu kürsüde de onu söyleyerek halkın huzuruna çıkmak zorundadırlar.

Değerli arkadaşlarım, bazı arkadaşlarımın kafalarında birtakım istifhamlar yaratabilmek için, «Efendim, burada Anayasaya aykırı hükümler var» diyorlar. Neymiş bu? «Danıştay'dan tehiri icra kararı alınamaz» hükmü, sanki Türkiye'de ilk defa uygulanıyormuş gibi sayın üyelere sunulmak isteniyor.

Değerli arkadaşlarım, «Danıştay'dan tehiri icra kararı alınamaz» hükmü yeni değildir. Çiftçiyi Topraklandırma Kanununda, Anayasa Mahkemesinin E: 63/162, K : 64/16 sayılı kararları, 11.6.1964 tarihli Resmi Gazetede 4657 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile ilgili olarak yayınlanmıştır. «Danıştay'a gidip tehiri icra kararı alınamaz» hükmünü biz daha yeni getirmiş olmuyoruz.

Değerli arkadaşlarım, hele hele burada Sayın Kıratlıoğlu beni mazur görsünler, böyle önemli bir yasadan bahsederken Türk kanından bahsetmek, Milliyetçilikten bahsetmek varsa, o zaman bizim de söyleyeceğimiz bir iki çift söz olur. Elbette ki, hepimizde Türk kanı var. Atalarımız Malazgirt'ten girmişler, her karış toprağını kanlarıyla sulaya sulaya bu yurdu bize emanet etmişler. Bir bakıyoruz, bu toprağın üstü bizim, altı bizim değil. Kimin? 16 kuruşluk bir istida ile, 500 liralık bir harç ile alınan birtakım ruhsatların, birtakım imtiyazların. Eğer Türk kanımız var ise, eğer Milliyetçi isek, gelin, her karış toprağını bize kanlarıyla hediye etmiş olan atalarımıza layık olalım da, bu doğal servetlerimizi ve zenginliklerimizi yerli ve yabancı işbirlikçilere peşkeş çektiirmeyelim.

Değerli arkadaşlarım, gayet tabii, her siyasî parti kendi ilkeleri doğrultusunda eleştirecekler. Ancak, ben, Sayın Esat Kıratlıoğlu'nu sanki bir sene evvel kurulmuş bir partinin üyesi gibi dinledim. 1965 yılından beri iktidardalar, 1965 yılından beri hükümetler. 256 milletvekili ile işbaşına gelmişsiniz. Mademki bu kanunun düzeltilecek tarafları vardı, iyi olabilecek tarafları vardı da, neden o doğrultuda bir yasa tasarısını bugüne kadar Meclislere sunmadınız?

Şimdi size soruyorum Sayın Milliyetçi Hareket Partisi Sözcüsü: Siz de seçim meydanlarında, «Madenleri devletleştireceğiz» diye bağırdınız; siz de seçim meydanlarında, «Bankaları, sigortaları - hatta bizden de daha ileriye giderek - devletleştireceğiz» diye bağırdınız; ama bugüne kadar bu Parlamente'ya bir tek yasa önerisini vermediniz.”

MHP'nin dolaylı olarak eleştirilmesi üzerine MHP Sözcüsü Tokat Milletvekili Faruk Demirtola "Boraks için verdik; kabul etmediniz." şeklinde yerinden müdahale etmiştir. İbrahim Akdoğan (Devamla):

"Değerli arkadaşlarım, haklı eleştirileri biz can-ı yüreklilikle karşılıyoruz, bütün haklı eleştirilere açığız; ancak «Ben, madenlerin devletleştirilmesine karşıyım» diye açıkça ortaya çıkarmayarak, açık yüreklilikle «Ben, bu ülkede madenlerin devletleştirilmesinden yana değilim » diyemeyerek, «Efendim bu kanun aceleyle getirildi, acaba bir ay daha duramaz mıydı? Efendim, işte bu kanunun falanca maddesi Anayasa Mahkemesinden döner» dediniz.

Eğer, Anayasa Mahkemesinden dönecek maddesi varsa, Türk hukuk sistemi içerisinde Anayasa Mahkemesine başvurursunuz ve ondan sonra, eğer onun Anayasaya aykırı bir tarafı var ise, o, Anayasa Mahkemesinden geriye döner değerli arkadaşlarım, 1954 yılından beri yürürlükte bulunan 6309 sayılı Maden Yasası, madenlerin, Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu ilkesini getirmiştir.

1961 Anayasasının 130 uncu maddesi, bu ilkeyi, tabii servetler ve kaynaklar için genelleştirmiş; bunların aranması, işletilmesi hakkının Devlete ait olduğunu belirtmiş; arama ve işletmenin, Devletin özel teşebbüs ile birleşmesi suretiyle veya doğrudan doğruya özel teşebbüs eliyle yapılmasını kanunun açık iznine bağlamıştır.

Madenler, bir yandan ekonomik, hatta stratejik açıdan büyük önem taşımaları, öbür yandan tükenince yerlerine yenilerinin konulamayacak olmaları nedeniyle, çoğu hukuk sistemlerinde mülkiyet hakkı konusu sayılmamışlardır. Hiç kimse, 300 liralık, 500 liralık bir ruhsat parası ödeyerek aldığı ruhsatnameyle, «Toprağın altındaki maden, benim mülkiyetimdedir» diyemez.

1961 Anayasası da bu ilkeyi kabul etmekle, dünya hukuk sistemlerinin genel doğrultusunda yer almış bulunmaktadır.

Anayasamızın 130 uncu maddesine göre, servetler ve kaynakları, bu arada madenlerle ilgili olarak özel kişilere tanınabilecek yetkiler, sadece bunların aranıp işletilmesi, çıkartılıp yararlanması ilişkisinden ibarettir. Görüşülmekte olan yasada, bu iznin geri alınmasını amaçlamaktadır. Bir iznin verilmiş, yine bir yasa ile bu izin geriye alınıyor. Bunun hukuk üstünlüğüne aykırı tarafı nerede? Bunun mülkiyet gasbı nerede? Hele hele, toprağın 500 metre altında yatan madenin mülkiyeti benim diye ortaya çıkan hak sahibi nerede?

Değerli arkadaşlarım, bu izinler birer idarî izindir. İdari izinlerin, gerektiğinde, usulüne uygun olarak geri alınabilmesi, idarenin yetkileri içerisinde yer almaktadır. Maden Kanununun idareye tanıdığı yetkiye dayanılarak, verildiği için, bunların geriye alınabilmesi usulü de yasa konusu olarak düşünülmüş ve yasa tasarısı hazırlanmıştır.

Anayasamızda söz konusu izinlerin geri alınmasına engel hiçbir hüküm yoktur, demin anlattığım Anayasa Mahkemesi kararıyla.

Değerli arkadaşlarım, bu yasa tasarısına çeşitli görüşlerin ışığı altında eleştirmeler yapılmaktadır, denilmektedir ki«Mülkiyet hakkı zedelenmiştir.» Neyi zedelemişiz biz? Almışsın bir kâğıt, madeni işletmeye başlamışsın. Ne yapmışsın üzerine: Bina yapmışsın, galeri yapmışsın, taşınmaz mallar yapmışsın. Bir komisyon kuruyoruz, diyoruz ki, günün rayiç bedelleri ile ve de peşin ödemek suretiyle -öyle on senede falan da değil, peşin ödemek suretiyle- üzerindeki bütün taşınmaz malların bedelini veriyoruz; ama o toprağın üzerindeki senin emek harcayarak yaptığın bina, yaptığın galeri, elbette ki, senin mülkiyetindir; onun hakkını veriyoruz ama; sen, «Toprağın altındaki maden de benim mülkiyetimdedir» dediğin an, işte bizim görüşümüzle sizlerin görüşü arasındaki fark bunda ortaya çıkmış olur.

Değerli arkadaşlarım, bir maden yeraltından yer üstüne çıkartılmadığı sürece, o maden, o kişinin mülkiyetinde değildir.

Arkadaşlar, sonra yine bütün dünyada bir genel hukuk sistemi vardır. Madenler tükenince yerlerine yenisi konulamayacak ulusal değerlerdir. Çoğu hukuk sistemlerinde mülkiyet konusu yapılmamıştır madenler.

Değerli arkadaşlarım, bu yasaya bir de şu yönden eleştiriler yapılıyor, deniliyor ki: «Devlet, bugüne kadar, işlettiği işletmelerde ziyan etmiştir.» Şu halde, eğer bu madenler de devletleştirilirse, buralarda da ziyan edecektir...»

Değerli arkadaşlarım, bunu ben söylesem belki haklı olabilirim. Çünkü 27 senede topu topu 2-3 sene hükümeti ancak yönettik; ama 27 seneden beri bu Devleti yönetenlerin temsilcilerinin, devletçiliği kötü göstermeye hakkı yoktur. Devleti onlar yönetmişlerdir, siz yönettiniz bu Devleti. Eğer devletçilik kötüyse, bizim eserimiz değildir. Eğer bugün devlet işletmeleri ziyan ediyorsa, bu bizim eserimiz değildir. Olsa olsa, geçmiş siyasal İktidarların utancı olur.

Değerli arkadaşlarım, sözlerimi şöyle bağlamak istiyorum: Burada hiçbir arkadaşımın ülke çıkarları doğrultusu mevzu bahis olduğu zaman, geniş halk yığınlarının, ekonomimizin temel girdilerinin menfaatleri bahis mevzuu olduğu zaman ayrı düşeceğimize inanmıyorum. Her konuda eğer belirli görüşleri ortaya koyarak, fakat bir tek kaydı şartla, seçim meydanlarında ne söylüyorsak, bunda da aynısını söylemek suretiyle bu konularda birleşebileceğimize ve anlaşabileceğimize inanıyorum. Bu inançla Yüce Meclise saygılar sunuyorum.” (CHP sıralarından alkışlar)

Konuşmayı müteakip oturum başkanı MHP'nin isteği üzerine Milliyetçi Hareket Partisine Cumhuriyet Halk Partisi Grubu Sözcüsü tarafından sataşma olduğu konusunda bir oylama yaptırmış ve istem reddedilmiştir. Daha sonra Millî Selâmet Partisi Grubu adına Konya Milletvekili Sayın Şener Battal da aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:⁹⁹

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Devletçe işletilecek madenler hakkındaki kanun tasarısı üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına görüşlerimizi arz ediyorum.

Değerli milletvekilleri, Millî Selâmet Partisi programına göre, madenler, daha doğrusu madenlerin mülkiyeti kanunudur. Fert mülkiyetinde maden; Millî Selâmet Partisi programına göre, millî görüş programına göre, düşünülemez.

Amma madenlerin işletilmesi mevzuunda kamu akıl ve iradesiyle, ekonominin rantabilite esaslarına göre karar vermek durumundadır. Şimdi, Türkiye'de acaba, küçücük, rantabl olmayan bir madeni de Devlet işletsin gibi bir görüşe, bana, «amma» diyen yerinden müdahale eden arkadaşım taraftarsa, bu hususu elbette akılla, ızanla, idrakle tartışırız.

Esasında, değerli arkadaşlarım, kürsüde ileri sürülen düşünceler arasında bir ortalama nokta var mı, yok mu diye ele almak lazımdır. Taa talebelik yıllarından beri tartışırım; Sosyalist bir arkadaşım gelir, onunla tartışırız; kapitalist anlayıştaki bir arkadaşla tartışırız ve...

Ben millî görüşteyim.

Değerli arkadaşlarım, sosyalist ve kapitalist arkadaş Türkiye ekonomisini incelerken bir noktada birleşirler: Türkiye sosyalist mi? Değil kapitalist sayıştaki itiraz eder: «Türkiye ekonomisinin % 4'ü, sanayinin % 64'ü işletmelerin % 64'ü devlet elinde. Türkiye niye sosyalist ekonomi değil? İsveç'te bu rakam % 5, Türkiye'de % 64; nasıl olur Türkiye sosyalist değil mi?» diye sosyalist arkadaşına cevap verirken; sosyalist olan, bilimsel sosyalist olan, değişik ifadeyle Marksist olan itiraz eder; «Türkiye'de sosyalizm yok, devlet kapitalizmi var» der. Ondan sonra da, devlet kapitalizmini alıp, sosyalist düşünceli kimse yerden yere çalar. Kapitalist de alır, devlet kapitalizmini sosyalist düzen adına faturasını çıkarır, ziyanım, başarısızlığım ortaya kor. Bu tartışma sürer gider, yıllar beri de bu tartışma sürüyor; günümüzde de tartışma bu. Şimdi, şu anda Hükümet adına Enerji Bakanı burada. Bütçe Plân Komisyonunda benim bu görüşlerim istikametinde «rantabl olmayan kömürü almayız; rantabl olmayan işletmeyi almayız, randımanlı olanı alırız» diye beyanları vardır, bildiğim kadarıyla.

⁹⁹ a.g.e. ss.799-801

O halde, akıllı işletmecilik prensiplerini devlet ekonomisinde de hâkim kılmaya mecburuz, özel sektörde de hâkim kılmaya mecburuz; ama bunu hâkim kılkarken, özel sektörün münhasıran egosu kâr, menfaat, sömürü ise, elbette o özel sektörle mutabık olmamız mümkün değildir. Özel sektör, kamu yararına da hizmet anlayışına elbette gelmelidir.

Şimdi, değerli arkadaşlarım, meseleyi böylece getirdik. «Türkiye'de sosyalist ekonomi uygulaması yok» diyor sosyalist arkadaşlarımız, diğer görüştekiler de...

Kapitalist düşünceliler de, bu devlet işletmelerini devamlı tenkit ederler. O halde, geliniz, meselelerimizi, doktrin gevezeliğiyle halletmeyelim. Nedir? Şu Etibank'ın hesaplarını çıkaralım. Etibank, millî bir müessesedir. Çok önemli hizmetler görmektedir, faydalıdır.

O halde, Etibank'a işletmecilik anlayışını daha iyi hale getirmeye mecburuz. Bugün maden mevzuunu konuşurken, Etibank'ın yıllar yılı zararlarını ve program hedeflerin ulaşmadığını -kelimeyi sakınmadan ifade ediniz - başarısızlıklarını ortaya koyalım.

Şimdi Maden Kanunu gelirken, Etibank'ın bu başarısızlıkları gibi yine başarısızlıklar yapacaksa, o zaman bu kanun bizim gönlümüzdeki veya bir başkasının gönlündeki arzusun kâğıt üzerinde dökülmesinden başka bir pratik netice getirmese, o zaman işte bu faydalı olmaz.

O halde temenni ederiz ki; devlet işletmeleri devlet kapitalizminin başarısızlığı damgasıyla devamlı olarak yönetilmemelidir. Devlet işletmeleri, özel sektör gibi başarılı çalışmanı örneğini verebilmelidir; Bu bir.

İkincisi; değerli milletvekilleri, Maden Kanununu görüştüğümüz şu anda, volfram konusunda, barit konusunda, uranyum konusunda Sayın Bakanın uygulamalarıyla, Hükümetin uygulamalarıyla tam mutabık değiliz. Bunlar stratejik madenlerdir; ama bu stratejik madenlerin ihracında bize göre isabet yoktur, bunun sanayii kurulmalıdır.

Esasen bugün Türkiye'de bana kalırsa ne konuşuyoruz? Gayri safi millî hâsılanın % 1,5'idir maden sanayinin, maden endüstrisinin katkısı. % 1,5' lik cücenin bugün Türkiye'de tartışmasını yapıyoruz. Özel sektör mü, devlet sektörü mü; geliniz de bu % 1,5'lik gayri safi millî hâsılaya cüce katkıyı arttırmanın çarelerini arayalım.

Bir özel sektör raporu gönderildi. Bu özel sektör raporunda şu rakamlara dikkati çekmek istiyorum: Üçüncü Beş Yıllık Plân dönemi için Devlet Plânlama Teşkilâtı tarafından yapılan çalışmalar sonunda madencilik sektörüne 26 milyar liralık yatırım yapılması öngörülmektedir. Yeni iş yatırımları 9 milyar lira olarak hesaplanmıştır. Halen 17 milyar liralık bir kaynak açığı vardır.

Şimdi bu 17 milyar liralık kaynak açığı olan bir tatbikata bunun tedbirlerini almadan yeni uygulamalar, dediğim gibi platonik uygulama kalırsa bundan üzüntü duyarız.

Şimdi sözümüzü özetleyelim:

İyi işleteceğine aklını kestiği madeni, devlet elbette kamu işletmesi olarak alabilir. Ama şimdiye kadarki mevcut tatbikatın getirdiği Maden Kanununun getirdiği uygulamalar sebebiyle o maden işletmesindeki tesis sahiplerinin mağduriyetine meydan vermemelidir. Onlara yeni iş imkânı verecek imkânlar getirmelidir ve Anayasanın 38 inci maddesinin iptali hususundaki Anayasa Mahkemesi kararlarından da vazgeçilmelidir. O kararlar ışığında dikkat gösterilmelidir.

Ayrıca madenlerin, bilhassa stratejik madenlerin; bor, barit, uranyum, volfram gibi madenlerin ihracı yerine sanayide değerlendirilmesi düşünülmelidir .

Türkiye tarihi dönemeçtedir. Bu tarihi dönemeç, tüketim sanayi % 45, ara mallar sanayi % 40, ağır sanayi yani makine yapan sanayi, fabrika yapan sanayi ile % 15'lik bir tablo çizmektedir. Bu sanayide, maden sanayi, metalürji sanayi gözükmemektedir, yok. Onun için, emperyalist sömürücülere Türkiye'yi peşkeş çekmemek için, millî ekonomiye sahip çıkmak için aklımızı başımıza almaya mecburuz. Fanatik, doktriner, ben doktrinimi kâğıt üzerinde tatmin ettim hevesiyle değil, rakamların ciddiyetiyle, rakamların disipliniyle, Türkiye gerçekleriyle ve bu gerçekler içinde, şimdiye kadar maden arama sanayi yabancılar eliyle yapıldığı için, Türkiye'nin bugünkü geri kalmışlık noktasında olduğunu da dikkate alan bir anlayış içinde bu meselelere eğilmek lazımdır.

Millî Selâmet Partisi gruplarının görüşünü bu düşüncelerle özetlemiş oluyorum. Saygılar sunarım, teşekkür ederim. (MSP sıralarından alkışlar)

Sayın Battal'ın konuşmasını müteakip, madde üzerinde grupların görüşmeleri sona ermiş, kişisel olarak söz sırası Kütahya Milletvekili Nizamettin Çoban'a, verilmiş, Sayın Çoban 10 dakikalık süre içerisinde aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁰⁰

“Değerli Başkan, sayın arkadaşlarım;

Görüşülmekte olan maden tasarısı, diğer grup sözcüsü arkadaşlarımın belirttiğinin aksine geç değil, kaybedilecek her dakikanın vatan hainliğinin ta kendisi olduğunu ortaya koyar. Bugün Türkiye'de beş senedir Yatağan, Soma.. (AP sıralarından sıra kapaklarını vurmalar)

¹⁰⁰ a.g.e. s.801

Çan, Yatağan, Orhaneli, Soma, Kangal gibi termik santrallerin 5 yıldır kurulmadığını ve her gün 3-4 saat bütün sanayiın durduğu Türkiye'de, Maden Kanunu aceleye getirilmiştir, madenlerin devletleştirilmesinde acele ediliyor demek Milliyetçilikle bağdaşmaz. Değerli arkadaşlarım, Maden Kanununun özünde şu yatmaktadır : Eğer bu kanun devletleştirme kanunu olarak düşünülse idi tek kelime kullanılırdı: «Madenleri devletleştirdim.» Burada daha olumlu, daha tutarlı bir yol çizilmiş, daha yumuşak davranılmış, Devletin ihtiyaç duyduğu an hangi madenin devletleştirileceğini Bakanlar Kuruluna yetki vermek suretiyle daha iktisadî, daha verimli bir yol takip edilmiştir. Eğer bugün kömür stratejik ve önemli bir maden ise, biz sadece kömür için, sadece boraks için, sadece demir için kanun çıkarırsak, yarınki ilmin, tekniğin, cıvayı, bariti, volframı birinci plâna getirmeyeceği kimsenin garantisi altındadır. O bakımdandır ki, bu kanun genel kapsamlı ve Devletin ihtiyaç duyduğu an madenleri geri alması düşünülmüştür.

Diğer taraftan bugün bilhassa kömür, sahalarınâ da giderseniz, etüt ederseniz, çalışırsanız görürsünüz. Soma'daki yüzbinlerce ton, özel sektörün yüzbinlerce ton kömürü yangına terk edilmiş, ihtiyacını, kârlılığını düşünerek, neresi kolaysa oradan almak suretiyle, madencilikte kapkaç dediğimiz usule işlettirmiştir. Evet, özel sektör bugün kârlı çalışır; ama aslında, gelecek neslin bize küfür edeceği şekilde kârlı çalışır, bizi lanetleyeceği şekilde kârlı çalışır. Eğer ben şahsımı düşünseydim, bu kanunu hazırlayanlardan birisi olarak, çalışmasında bulunan birisi olarak, maden sahibi olarak, rezervlere para verilmesini savunurdum. Hayır, yer üstüne çıkarılmayan maden, ekonomik değere sahip değildir, devletindir, devlet ona para biçemez, para veremez. Anayasanın gerekli maddesi ve Maden Kanununun 4 üncü maddesi sarihdir.

Değerli arkadaşlarım, zaman kaybetmeyeceğiz. Bu kanun çıkacak, durmakta olan fabrikalar, durmakta olan sanayii, kesilmekte olan cereyanlar, bir an önce kurulacak termik santrallerle çalışmaya başlayacaktır. Eğer biraz düşünüyorsak, birazcık vicdan sahibiysek, bunda tereddüt etmeyeceğiz. Aksak yönleri olabilir, burada düzeltmeye hazır olun, düzeltilir, eksik tarafı olabilir; ama burada düzeltilir, Meclisin iradesiyle düzeltilebilir.

Değerli arkadaşlarım, daha fazla zaman almamak için, konuşmamı bitiriyorum. Eğer ilk başta, belki yanlış anlaşılmış olabilir; şunu kastetmek istemiştin, tavzih ederim: Bu kanun, Türkiye'nin can damarı olan bir kanundur. Bunu geciktirme çabaları, buna karşı çıkmak değil, bu kanunun getireceği, devletin, milletin, halkın haklarına karşı çıkmak, vatan hainliğidir demek istememiştin. Vatani sevmemek demek istemiştin; bu bakımdan tavzih ederim. Arkadaşlarım katiben alınmasınlar. Bu memleket hepimizin, bu yeraltı servetleri benim, Ahmet'in, Mehmet'in değil, toplumun olacaktır, halkın olacaktır.

Saygılar sunarım.” (CHP sıralarından alkışlar)

Konuşma sonrası Başkan, kişisel olarak söz isteyen Kütahya Milletvekili Sabri Öztürk'ü kürsüye davet etmiştir. Sayın Öztürk de aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁰¹

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Benden önceki hatipler, gündemimizde görüşülmekte olan, Bazı Madenleri Devletleştirme Yasa Tasarısıyla ilgili görüşlerini sundular.

Aslında Sayın Akdoğan'ın teknik olarak ortaya koyduğu bilgiler sonunda benim burada fazla bir şey söylemem olanaksız ve gereksiz oluyor. Fazla zaman harcamamak için ben sadece kısa olarak bir iki noktaya değinmek istiyorum.

Burada, madenlerin devletleştirilmesine karşı çıkan kimdir, ondan yana olan kimdir, biraz sonra yapılacak oylamalarda kesin olarak belli olacaktır. Meydanlarda çıkıp nutuk atmak yetmez. Asıl, burada sonucu etkileyecek oylamada oyun rengi önemlidir.

Bir de şu ortaya çıkıyor: Madenlerin devletleştirilmesi, halktan yana bir harekettir. Halktan yana kimdir, patrondan, sömürücüden yana olan kimdir, bu gerçek de ortaya çıkmaktadır.

Ben Hükümeti ve bu uğurda çalışan bütün ilgili arkadaşları kutlarım. Saygılar sunarım.”

Sayın Öztürk'ün konuşmasıyla birlikte yasa tasarısının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış maddelerine geçilmiştir. Birinci madde görüşülürken Adalet Partisi Grubu adına, Nevşehir Milletvekili Sayın Esat Kıratlıoğlu 1 inci madde üzerindeki eleştirilerini aşağıdaki şekilde belirtmiştir:¹⁰²

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

(1 inci maddeyi okuduktan sonra konuşmasına devamla) “Değerli arkadaşlarım, belirli cins madenlerin ve hangi mıntikalarda Devlet tarafından işletileceğinin tespiti bu nokta fevkalâde siyasî bir kapsam taşımaktadır. Şöyle ki : Eğer Hükümet isterse bu kanunun bu maddesini, siyasî bir nitelikte kullanabilir ve aynı zamanda vatandaşlar üzerine veyahut da o bölge halkına her hangi bir surette tesir icra edebilir.

Şimdi bütün mesele, bizim üzerinde durduğumuz nokta, hangi cins madenlerin isminin tasrih edilmesi lazım gelir. Eğer hakikaten Devletin orada madenlerin vatandaş eliyle çalıştırılmasında zarar görülüyorsa, bunu kontrol altına almış, tetkik ettirmiş ve neticede bu durum tespit edilmişse başka mesele.

¹⁰¹ a.g.e. s.802

¹⁰² a.g.e. s.803

Ama, o vatandaş orada, kanunun verdiği hukuk prensipleri içerisinde ve rantabilite esası içerisinde çalıştırıyorsa, bunun değerlendirilmesine fırsat vermek, zaten Anayasamızın karma ekonomi prensibine fevkalade uygun düşen bir noktadır.

Madenlerin isminin tasrih edilmesi lazım gelir; cinslerinin tayininin Bakanlar Kurulunun kararına bağlanması mahzurludur. Zira Fransa'da dahi devlet, madenleri kanunlaştırırken, «Turba» dediğimiz yerüstü kömürlerinin özel şahıslar tarafından işletilebileceğini, diğer cins kömürlerin devlet tarafından işletilebileceğini tasrih ederek esasa bağlamış. Öyle ise, önümüzde başka bir devletin tatbik etme durumunda bulunduğu hüküm varken, birtakım meseleleri yeniden keşfetme arzusunda ve sevdasında olmanın bir fayda temin edeceği kanaatinde değiliz.

Uygulamadaki başarısızlığın tespiti ise; yine devletin kontrolü - Maden Dairesi Genel Müdürlüğü var- Maden Dairesi Genel Müdürlüğünün emrine gerekli teknik eleman tahsis etmek suretiyle bu durumun tespiti sağlanabilir.

Mesele; bunun, bu ciddiyetin farkına varabilmektir. Mesela kömürü ele alalım; arkadaşlarımızın iddia ettiği mevzu, elektrik istihsalinde öncelikli bir madde olması; konuyla ilgilenen arkadaşlarımız gayet iyi bilir ki, kömürün termik santrallerde kullanılabilme durumu itibariyle muayyen bir rezervi taşıması icap eder. Ayrıca, mesela 3 milyon tonluk, 5 milyon tonluk, 6 milyon tonluk rezervi haiz bir kömür, orada bir termik santralin kurulmasını icap ettirecek nitelikte olmayabilir; 8-10 milyon ton rezervi olur da, kalorisi fevkalade düşük olur, yine aynı mahzurlar ortadadır. Bunun, orada özel teşebbüs olarak kontrol altında çalıştırılmak suretiyle değerlendirilmesi icap ederken, çalıştırılmaz, atıl bir kapasite haline döndürülmesi devletin zararına diye düşünmekteyiz. Değil ise, hiçbir zaman burada başka bir manayı tazammun edecek şekilde düşünmemiz elbette ki mümkün değildir. Öyleyse değerli arkadaşlarım, bu meseleyi nihayet isim tasrih etmek suretiyle değerlendirmek lazım gelir. Bir de ayrıca stratejik mineral tabirini kullanmak suretiyle Sayın Bakanlığa fevkalade yanlış malumatlar verilmek suretiyle, hatta Türk kamuoyunun dahi yanlış malumatlarla oyalandığı ortadadır. Bunun en açık ve seçik misali bor mineralleridir.

Değerli arkadaşlarım, senelerden beri Türkiye'de bor tuzlarının stratejik mineral olarak sanki Türkiye'yi kurtaracak bir meta imiş gibi değerlendirilmesi, müdafaası yapıldı. Aslında 1970-1972 yıllarındaki hesaba göre bütün dünyadaki bor minerallerinin dünya piyasası itibariyle satışı 70 milyon dolardır. Kaldı ki bütün dünyada bor minerallerini yalnız Türkiye üretmemektedir. Türkiye bunun % 25'ini satmaktadır. Biz bunun tümünü satsak ne lazım gelir?

Bor minerali stratejik mineral olmaktan çıkmıştır. 1959 - 1960 yılları arasında, katı yakıt olarak, hidrojen peroksidi elde etmek suretiyle füze şeklinde kullanılması denenmiş Birleşik Amerika'da ve bunun çok yüksek rakamlara balığ olması neticesi itibariyle terk edilmiş. Birleşik Amerika Cumhuriyetleri bugün Rusya'ya bor tuzları satmaktadır. Bunun stratejik mineralle ilgisi nedir? O bakımdan değerli arkadaşlarım, teknik adamlarımızın çok hassas olması ve bu mevzuda Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımızın da hassas olması ve yanlış rakamlar ve yanlış malumatlar vermek suretiyle meseleyi çıkırından çıkarmanın lüzumu olmadığı kanaatindeyim. Kaldı ki, yerin altında, Sakarya'nın altında 200 metre, 300 metre altında özel teşebbüs olarak birtakım değerlendirmeler sağlanırken, bugün Etibank'ın elinde, Kırka sahasında 1970 yılı itibariyle dünyanın 500 yıllık ihtiyacını değerlendirecek satıhta yükleyicilerle, buldozerlerle sağlanabilecek bor tuzları var. Değerli arkadaşlarım, bunu söylerken şunu kastediyorum : «Stratejik mineral» tabiriyle ve aynı zamanda «birtakım madenler» tabiriyle Sayın Bakanlığa yanlış birtakım ideolojik mana taşıyan, halkın gözünde bazı noktaları başka türlü göstermek suretiyle birtakım kimseleri itham etmeye kalkışmak ve bu yolda bir neticeye varmayı aramak yanlıştır diyoruz.

O bakımdan 1 inci maddenin tasrihinde şunun nazarı itibara alınmasını rica ediyoruz : Burada hangi cins madenlerin, hangi cins rezerv ve kapasitede, kalitede devletin eline geçeceği belirtilmelidir ve aynı zamanda mıntıka itibariyle, maden cinsi itibariyle gayet kapalı bir şekilde bırakmaktan ziyade; diğer madenlerimize de mesela demirin bir milyon tonun üzerinde denebilir, iki milyon tonun üzerinde denebilir. Krom için aynı vaziyette ve diğer mineraller için de aynı vaziyette.

Buradaki maksat aynı zamanda devletin rantabilite prensibine de aykırı düşmektedir. Şöyle ki : Vatandaş elinde bulunan maden cevherlerini çalıştıramaz duruma gelecektir. Çünkü devletin ne zaman, nerede ve hangi cins madeni devletleştireceğini bilememektedir. Bu vaziyet hasıl olunca, elindeki bulunan cevheri şöyle veyahut da böyle değerlendirememeye yoluna gidecek ve böylece bundan millet zarar görecektir.

İsim tasrihinin maden cevheri işletmesinde hem memlekete faydasını, hem de hukuk prensibine uygunluğunu düşünmekteyiz. Bu hususta değerli arkadaşlarımızın tasvibine sunulmak maksadıyla bazı değişiklik önermeleri takdim etmiş bulunuyoruz. Bunlar eğer sizlerin takdirine mazhar olursa, hakikaten iyi bir yol tutulmak ve değerlendirme prensibinin manasına saygınlık düşürecek şekilde iyi bir yol tutmak bize müyesser olur.

Değerli arkadaşlarım, burada politik baskının da hükümet tarafından icra edilebileceğini ifade ettim konuşmamın başında. Elbette ki gayet kapalı geçmek suretiyle, bu durumlar gözden ırak tutulmak suretiyle değerlendirilirse, hükümet

hakikaten hukuki durumları bir tarafa bırakmak suretiyle, politik birtakım düşüncelerin maksadına hizmet edebilir duruma gelebilir. «Eder» demiyorum, edebilir. Yani, etmeyeceğini ispat etmek mümkün değil. Hukukun açıklığı ve üstünlüğü prensibine saygınlık derecesinin elbette ki takdiri hükümette bulunan insanlara ait. Bunun ne zaman ve nerede olabileceğini bilmek mümkün değildir. O bakımdan, bu şekilde gayet üstü kapalı geçime, isim zikretmeme, kapasite zikretmeme, oradaki çalışan maden sahibine ve çalıştırılan sahadaki halka ve aynı zamanda orada çalışan işçilere bir baskı unsuru olabilir. Çünkü, Maden Kanunundaki tazminat ödeme bahsinde, halihazırda devletleştirilmeden evvel elinde işçi çalıştıran işyerlerindeki işçilerin yeniden işe alınmaları ve sigorta durumları garanti altına alınmamıştır. Bu kanunda bu eksiklik vardır. Dolayısıyla bu 1 inci madde aynı zamanda isim tashih etmemek suretiyle, işçi hakkının da zararlı hale getirilmesine fırsat verecektir. Çünkü, işçi hakkı burada korunur duruma gelmemiştir, devredilecek sahalarda.

Böylece 1 inci maddede bu hususların nazarı itibara alınarak değerlendirilmesinin sağlanmasını ve bir yanlış tatbikatın önlenmesini sayın arkadaşlarımdan rica ediyorum.

Saygılarımı sunuyorum.” (AP sıralarından alkışlar)

Kişisel olarak Sayın Nizamettin Çoban salonda olmadığından, Kocaeli Milletvekili İbrahim Akdoğan da söz hakkını Adana Milletvekili Muslihittin Yılmaz Mete'ye devretmiş, kürsüye gelen Sayın Mete de aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁰³

“Sayın Başkan, saygıdeğer arkadaşlarım;

Sayın Adalet Partisi Sözcüsü Kıratlı, tümü hakkında konuşurken bir cümle kullandı : «Benzini tenekede görenler...» ve uzattı, «bu tasarımı hazırlayamaz, bu kanunu çıkaramazlar.» Toplumun hiçbir bölümünde bu mantıkla hiçbir şey halledilemez. Evvela bunu bırakalım. Bu kanunu bu Meclis çıkarır. Ya kanunlar nasıl hazırlanır, bunu bilmiyor, veyahut da bu Meclisten kanun nasıl geçer, bunu bilmiyor. Bu sözü söylemekte ki maksadını anlayamadım, «Benzini tenekede görenler bu tasarımı hazırlayamazlar, bu kanunu çıkaramazlar.» Yani, bu Meclis bu kanunu çıkaramaz mı? Evvela bu, değişiklik, çarpık bir mantık geldi bana, bilemedim, anlayamadım.

¹⁰³ a.g.e. ss.805-806

Muhterem arkadaşlarım; ben, Sayın Kıratlı gibi konuyu teknik tartışmaya götürmeyeceğim, buna hiçbirimizin hakkı yok. Bunun yeri burası değil...

Arkadaşlarım, şimdi çekmek istediği alan belli. “La Pais” gerçeği deriz, bilirsiniz. Gerçekleri sıralamak, söylemek bir şeyi ifade etmez, esas niyete bakmak lazım. Bu kanun evvela, bu milletin can damarlarının gelişigüzel sömürülmesine engel olacaktır, bir.

İkincisi; uygulamada, bu hususta konuşan birçok arkadaşlarımın, bilhassa biraz evvel konuşan arkadaşımın bilmediği bir husus vardır; der ki: «Verimli işletmeler».

Muhterem arkadaşlarım, 12,5 sene Türkiye'min en kıymetli madenlerinin çıkarıldığı bölgelerde memuriyet yaptım. Hiçbir yerde özel şahıslar gereğince verimli işletme yapmazlar. Türkiye'nin en kıymetli madeni olan kromu toprağın yüzündeki belirli yerlerde hatta bazen kepçelerle - İslahiye'de olduğu gibi- tamamen toprak üstündeki madeni toplayarak esas işaret noktalarını kaybederler. 10 - 15 metrelik bir galeri açarlar, ileride biraz daralırsa bırakıverirler ve bir daha,o bölgede yüz binlerce ton maden olsa bile kolay kolay bulunamaz, aranmaz. Türkiye'de özel işletmelerin çoğunluğu bu tarzda çalışır ve madenleri bir daha 50 - 100 sene geçmeden bulunamaz hale getirirler. Bunu bilirsek, özel işletmeleri savunurken bu tarzda konuşmayız. Herhalde bilmeden konuştular arkadaşlarım.

Muhterem arkadaşlarım, ben şu ana kadar Türkiye'deki uygulamada birçoklarının kapkaççılık yapıp toprak üstündeki madeni kaçırıp, esasa inmediklerini tespit ettiğimi sizlere arz etmek için ve arzu eden kimsenin, bu konuya biraz merak salan kimsenin de bunu kolayca görebileceğini sizlere arz etmek için söz aldım.

Muhterem arkadaşlarım; işçilerin durumuna gelince, Sayın Kıratlı-oğlu'nun söylediklerine iştirak ederim; yalnız devlet işletmelerinde değil, bilhassa özel işletmelerdeki işçilerin de durumu perişandır. Ben de doğruyu söyleyeyim, son üç - beş sene zarfında acaba daha iyi bir ihale getirildi mi, İş Kanunu tam anlamıyla uygulanıyor mu, insanca yaşar bir hale getirildiler mi bunu incelemedim, bu konuda bir şey söyleyemeyeceğim, yalnız üç beş sene evveline kadar işçilerimizin, kanunda yazılan hükümleri uygulamadıkları için hiçbir bakımdan rahat olmadıklarını, perişan durumda olduklarını biliyorum; üç beş seneden beri tetkik etmedim. Devlet işletmelerinde bunun daha iyi olduğunu, daha insanca bir yaşama düzeyine kavuştuklarını sayın arkadaşlarım bilirler zannediyorum.

Kanunun 1 inci maddesinin yerinde olduğunu ve bu kanunun Türk milletine hayırlı olması temennisini beyan ederken, hepinize saygılarımı arz ediyorum efendim.” (CHP sıralarından alkışlar)

Muslihittin Yılmaz Mete'nin ardından Sabri Öztürk (Hatay) kürsüye gelmiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁰⁴

“ Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, gene huzurunuzu işgal ettim, özür dilerim; ama fazla zamanınızı almayacağım. Yalnız Sayın Kırathlıoğlu'nun değindiği konuya ufak bir iki sözle değineceğim.

Sayın Kırathlıoğlu peşinen Cumhuriyet Hükümetlerine bir güvensizlik içinde. Yani, Hükümet art düşünceyle hareket edecektir noktasından başlıyor; bu yaklaşım içinde. Bu bence hatalı olmaktadır. Biz Yüce Meclisten güvenoyu alan Cumhuriyet Hükümetlerine güveniyoruz. Daha önce de bir örneğini verdik. Hükümetimizin bir üyesi olsa bile, hakkında verilecek bir önergede oyumuzu ne yönde kullandığımızı ispat ettik. Şu anda biz hükümetimize yetki vermeyi uygun görüyoruz, güveniyoruz. Fakat ileride en ufak bir şüphe olduğu takdirde gerektiği şekilde oy kuşanmasını da biliyoruz, bunu kanıtlamış durumdayız. Bu bakımdan, yasa tasarısına müspet oy vereceğiz.

Saygılar sunarım.”

Bu suretle 1 inci maddeden başlayarak maddeler üzerindeki görüşmelere devam edilmiştir. Maddeler üzerinde yapılan görüşmeler sırasında zaman zaman özellikle muhalefet tarafından verilen aleyhte önergeler ile tasarının komisyondan geçmiş haliyle yasalaşmasının önüne geçilmeğe çalışılmıştır. Bütün bu engellemelerine karşın yasa tasarısı kanunlaşmıştır. Yasa üzerinde görüşmeler sırasında verilen soru önergeleri üzerine hükümet adına ilgili bakan yasanın esasına ilişkin aşağıdaki görüşlerini genel kurulda açıklamışlardır:

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal (Antalya) işyerinin el değiştirmesi durumunda yapılacak işlerle ilgili aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:¹⁰⁵

“Bir işyerinin sahip değiştirmesi, devredilmesi halinde, ortaya çeşitli sorunlar çıkar. Bu sorunların bir kısmı, daha önceki işyerinde çalışan işçilerin durumu ile ilgilidir. Mevzuatımız, işyerinin sahip değiştirmesi halinde ortaya çıkabilecek sorunların tümünü bir düzene bağlamıştır. Burada bu yasa ile gerçekleştirilecek olan herhangi bir sahip değiştirmesi, el değiştirmesi durumunda işçilerin halinin ne olacağı gibi özel bir sorun mevcut değildir.

¹⁰⁴ a.g.e. s.806

¹⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 6, B. 169 (22 09 . 1978), ss. 910-911

İş Kanunumuz, iş mevzuatımız; işyerinin el değıştirmesi halinde, daha önceki işyerinde çalışan işçilerin bir kısmının işine son verilmesi durumu ortaya çıkarsa, işçilerin hangi yollarla nasıl tatmin edileceğini gayet açıkça düzenlemiştir. Onun için, sayın arkadaşımız çok fazla telaşlanmasınlar. İşçinin hakkını korumak, bir işyerinde çalışanın ilanihaye o işyerinde çalışmasını güvence altına almak yoluyla çözümlenmez; herhangi bir noktada ortaya çıkabilecek olan sahip değıştirmesi durumunda, işyerinde çalışan işçilerin tamamının yeni işyeri sahibinin lütfuna bağı kalmaksızın, yasal güvencelerle donatılıp donatılmadığı konusu ortaya çıkar.

Bu donatım yapılmıştır; işçilerimiz sahipsiz değildir, hakları kanunlarla, yasalarla güvence altına alınmıştır. Bir işyerinde çalışan işçinin işine son verilmesi halinde, kimin ne ölçüde kıdem tazminatı ödeyeceğı, ne gibi hakları yerine getireceğı gayet açıkça belirtilmiştir.

Bu madde şunu düzenliyor : Devlet, daha önce özel bir şahıs tarafından işletilmekte olan bir madene el koyacak olursa, daha önce orada çalışan işçilerin bir kısmının işine son verme hakkına zaten sahiptir; bu yasanın ayrıca bunu tedvin etmesine ihtiyaç yoktur. Böyle bir çalışmaya son verme, işten çıkarma uygulaması yapılacak olursa, işten çıkarılacak olan işçilerin durumunun ne olacağı da yine ayrıca düzenlenmiştir. İş Kanunumuz bu konuda çok açıkça bir hüküm koymuştur. Kıdem tazminatıyla ilgili olarak 14 üncü madde şunu söylüyor : «İşyerlerinin devir veya intikali yahut herhangi bir suretle bir işverenden başka bir işverene geçmesi veya başka bir yere nakli halinde, işçinin kıdemi, işyeri veya işyerlerindeki hizmet akitleri sürelerinin toplamı üzerinden hesaplanır. Bu kanunun neşri tarihinden itibaren, işyerinin devri veya herhangi bir suretle el değıştirmesi halinde, işlemiş kıdem tazminatlarından her iki işveren sorumludur.» Yani, eski işveren de, şimdi devir alacak olan işveren de aynı şekilde işçinin kıdem tazminatından sorumludur. Ancak, işyerini devreden işverenlerin, bu sorumlulukları işçiyi çalıştırdıkları sürelerle ve devir esnasındaki işçinin aldığı ücret seviyesiyle sınırlıdır. Bir işyerinde, bir maden işyerinde 15 sene bir işçiyi çalıştırmışsa eğer bir işyeri sahibi, şimdi Devlete intikal etmesi halinde, o 15 yıllık süreye tekabül eden kıdem tazminatını ödeme sorumluluğı altındadır; bu, İş Kanunumuzdan gelmektedir; getirilmiş olan yeni yasa da bunu belirtmenin ötesinde bir hüküm getirmemektedir.

Eğer böyle bir hüküm olmasa, yeni işverene, yani Devlete, daha önceki işyerinde çalışanların bir kısmının işine son verme hakkı tanınmasa, düşünülebilir ki, maden ocağını devredecek olan işveren, eşini dostunu, hısımları akrabasını, yüzlerce insanı, Devletin sırtında iş imkânı sağlayacak yönde istihdama yönelebilir; böyle bir manzara halinde eski ve gereksiz istihdamı Devlet şimdi sırtlanmak durumunda kalır.

Ayrıca, şunu da düşünmek gerekir, özel mülkiyet altındayken maden ocağının işletilme tarzı, yöntemi, şartları, vüsatıyla, şimdi Devletin eline geçtikten sonra aynı maden ocağının hangi şartlarla işletileceği, diğer maden ocaklarıyla nasıl irtibatlandırılacağı, ne gibi bir anlayışla, ne gibi bir teknolojiyle ele alınacağı meseleleri çözüme kavuşturulmadan, eski istihdam yanışını ve şartlarını yeni ve muhtemelen daha gelişmiş bir teknolojiyle madencilik yapma durumunda olan Devlete yüklemekte de öyle sanıyorum ki, hiçbir anlam yoktur; zaten, böyle bir yükleme de mümkün değildir. Bunun mümkün olmaması, işçi haklarına karşı saygısızlık değildir, işçi haklarının en sağlam güvencesi; ne Devletin, ne de bir başka işverenin lütfuna bağlı olmaksızın, işçinin kendi haklarına, yasalardan aldığı yetkiyle sahip çıkabilmesi olanağının yaratılmasıdır. Bu olanak da sanıyorum yaratılmıştır.

Teşekkür ederim. “(CHP sıralarından «(Bravo» sesleri, alkışlar)”

Bundan sonra 23 üncü ve son madde üzerinde söz alan AP İstanbul milletvekili Ekrem Ceyhun aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır: ¹⁰⁶

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri;

23 ncü madde, «Bu Kanuna göre herhangi bir madeni devralan İktisadî Devlet Teşekkülü hakkında 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 82 nci maddesi uygulanmaz. Ancak işletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahibine ödenecek tazminatın yeterli miktarı ayrılarak, aynı kanunun 83 üncü maddesi hükümlerine tabi teminat olarak sigorta primi ve gecikme zammı borçlanma karşılık tutulur» hükmünü getirmektedir.

Bu hükme göre, Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 82 nci maddesinde yer alan, bir iş yerinin devren intikali halinde eski işverenin sigorta primi ve gecikme zammı borçlarından dolayı yeni işverenin de müteselsilen sorumlu olacağı hükmü kaldırılmaktadır. Başka bir deyimle, Devletçe işletilmesine karar verilen madenleri daha önce işleten özel veya tüzel kişilerin, Sosyal Sigortalara karşı olan borçlarını ödemeyi, Devlet, müteselsil kefil olarak kabul etmemektedir.

Böyle bir istisna bu yasada çıkartıldığı takdirde, bundan sonra çıkartılacak bazı yasalara da tıpkı Danıştay’da olduğu gibi, Tarım Reformu Yasası örnek gösterilip, «Danıştay bu konularda tehiri icra kararı veremez» gibi bir hüküm, Devlet ile özel sektörün veya kamu tüzelkişilerinin arasında olmayıp; karşılıklı kamu tüzelkişileri arasında da getirilirse, Sosyal Sigortalar Kurumu, alacaklarını tahsilde büyük güçlük çeker.

¹⁰⁶ a.g.e. s.914

Bu hususu önlemek için maddeye aydınlık getirilmesinde yarar vardır: Sayın Hükümet ve Sayın Komisyon bu hususta ne düşündüklerini açıklarlarsa memnun oluruz.

Sosyal Sigortalar Kurumunun tüzelkişilerden olan alacaklarını diğer fıkrada düzenlemişlerdir. Buna karşılık olarak, madde metninde teminat olarak, «sigorta primi ve gecikme zammı borçlanma karşılık tutulur» hükmü getirilmektedir.

Bence, bu 82 nci madde hükmü uygulanmaz yerine; 82 nci maddedeki alacaklara karşılık olarak bir teminatın konmasında hukukun eşitlik prensibine göre uygulanması açısından yarar ve fayda vardır.

Bu durumu Yüce Heyete arz etmeyi vazife saydık.

Bu madde üzerinde önergemiz yoktur.

Saygılar sunarım.”

Ceyhun’un konuşmasıyla yasanın, tümü üzerindeki görüşmeleri bitirdikten sonra, bu yasanın son söz olarak lehinde Hüseyin Kaleli, aleyhinde Muammer Aksoy söz istemişlerdir. Hüseyin Kaleli (Konya) söz sırasını Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Faruk Sükan (Konya)'a vermiştir. Kürsüye gelen Sayın Faruk Sükan da konu kapsamında aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁰⁷

“Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım;

Bugün görüşülmekte olan, Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun Tasarısı dolayısıyla müzakereler esnasında bazı gerçeklere uymayan mülahazalar ve görüşler ileri sürülmüştür ve hatta bu tasarı ile mülkiyet hakkının yok edildiği, Anayasanın çiğnendiği iddia olunmuştur.

Bu tasarıya imza koymuş bir şahıs ve tasarıyı sevk eden Hükümetin bir üyesi olarak bazı gerçekleri dile getirmek üzere huzurlarınıza gelmiş bulunuyorum.

Kısaca, hafızalarınızı tazelemek, mülkiyet hakkının ne olduğunu hatırlatmak, kimin mülkiyet hakkını deldiğini, kimin bunu savunduğunu izah etmek istiyorum.

Hemen ifade etmek istiyorum ki, bu kanun ne devletleştirme veya ne de millileştirme kanunudur. Bu kanunla, Anayasanın 130 uncu maddesinin emredici bir hükmü yerine getirilmektedir. (C H P sıralarından «Bravo» sesleri, alkışlar) Anayasanın 130 ncu maddesine göre, tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir.

¹⁰⁷ a.g.e. s.916-917

Görülüyor ki, Anayasamızın getirdiği sisteme göre, madenler üzerinde özel mülkiyet hakkı tesis edilemez. Zaten, Anayasamız mutlak mülkiyet hakkını da öngörmemiştir. Anayasanın 36 ncı maddesi gereğince, herkes mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Mülkiyet hakkı, kamu yararı bahis konusu olduğu zaman sınırlandırılabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz. Artık mülkiyet hakkı Roma Hukukundaki anlamda ferdin toplum menfaatini dahi hesaba katmaksızın, istediği gibi kullanılabileceği bir hak, hudutsuz bir hürriyet niteliği taşımamaktadır. Gerek Anayasamıza ve gerekse Medeni Kanunumuza göre, mülkiyet hakkı, sosyal karakterde bir haktır. Zaten, 19 ve 20 nci yüzyıllardan bu yana, bütün medeni memleketlerde kabul edilen ve geçerli olan görüş de budur. Kaldı ki, özel mülkiyete konu olan haklara dahi, yani mülkiyet hakkına, kamu yararının gerektirdiği hallerde, Anayasanın 38 inci maddesi gereğince Devlet ve kamu tüzel kişilikleri tarafından el konulmaktadır. Mülkiyet hakları, kamu yararı sebebiyle istimlak edilmektedir. İstimlak ise, bir zor alımdır. Anayasanın 38 inci maddesi, kamulaştırmanın genel esaslarını tanzim etmiş ve teferruatı, çıkarılacak olan kamulaştırma hususuna bırakmıştır. Anayasanın yukarıda ifade ettiğimiz 130 uncu maddesine ve 1954 yılında Demokrat Partinin çıkardığı 6309 sayılı Maden Kanununun 4 üncü maddesi gereğince, madenler özel mülkiyete konu olamazlar. Maden Kanununun mezkûr 4 üncü maddesine göre, madenler Devletin hüküm ve tasarrufu altında olup içinde bulundukları arzın mülkiyetine tabi değildir.

Devlet tarafından özel kişilere madenler için verilen arama ve işletme yetkileri aslında birer idarî izin niteliğindedir. İdari izinlerin, gerektiğinde geri alınması idarenin yetkileri içindedir.

Kamu hizmeti imtiyazlarının Devletçe satın alınması, verilen idarî iznin geri alınması, yani Raşa (raechat), Devlete ait bir hakkın Devlet tarafından kullanılmasından başka bir şey değildir. Nasıl ki, Anayasanın 38 inci maddesi, kamulaştırmayla ilgili özel bir istimlak kanununun çıkarılmasını öngörmüşse, buna muvazi olarak, Anayasanın 130 uncu maddesi de, madenlerle ilgili özel bir kanun çıkarılmasını öngörmektedir.

Özel mülkiyete konu olan haklar için İstimlak Kanunu ne ise, Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan madenler de, tabii servet ve kaynaklar için de bu tasarı odur.

Aslında, Devletçe işletilecek madenlerin ne şekilde özel şahısların elinden alınacağı, her maden için ayrı ayrı kanun çıkarılmak suretiyle düzenlenebilirdi. Ancak, nasıl 6830 sayılı İstimlak Kanunu her tip kamulaştırmayı tanzim eden bir kanunsa, madenlerle ilgili bu kanun da genel nitelikte bir kanundur.

Anayasanın 130 uncu maddesinin, çıkarılmasını öngördüğü bu kanun, evvela 1975 yılında çıkarılmıştır. 7 Mayıs 1975 tarih ve 1895 sayılı bu Kanuna Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımızla birlikte Adalet Partili arkadaşlarımız da oy vermişlerdir. (CHP sıralarından «Bravo» sesleri, alkışlar) Bu kanunun iptali için Anayasa Mahkemesine müracaat eden, Demokratik Partidir.

Anayasa Mahkemesi, bizim müracaatımız üzerine bu kanunu şekil yönünden iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği 1895 sayılı Kanunla, görüşülmekte olan bu tasarı karşılaştırıldığı takdirde, arada büyük ve ilginç farklar açıkça görülecektir. Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği 1895 sayılı Kanunda taksitlendirilme öngörülüyordu; halbuki, maden imtiyazlarının Devlet tarafından satın alınması halinde, bu tasarıyla, peşin bedel esas getirilmiştir. Bu tasarıyla, 10 yıllık taksitlendirme kaldırılmıştır. Bugün «mülkiyeti deliliniz, yok ettiniz» diyenler, 1975 yılında 10 yıllık taksitlendirmeye oy vermişlerdi. Bu tasarı, Devlet tarafından alınacak madenler ile ilgili tazminat haklarını da teminat altına almıştır. Ayrıca, bir yenilik olarak bu tasarıyla, madenlerin İktisadî Devlet Teşekkülleri eliyle de işletilmesi usulü öngörülmüştür.

Şimdi mülkiyet hakkının savunuculuğunu yapan arkadaşlarıma bir hususu hatırlatmak, bunun üzerinde ibretle durmalarını istirham etmek istiyorum: Anayasanın 38 inci maddesi 1971 yılında değiştirilirken, yani kamulaştırmada gerçek değer esas kaldırılıp, bunun yerine vergi değeri esas getirilirken, 10 yıllık taksitlendirme yerine bu müddet 20 yıla çıkartılırken, Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarla birlikte Adalet Partili arkadaşlar da oy kullanmışlardı. Mülkiyet hakkı 38 inci maddede yapılan bu değişikliklerle denilirken, bunun savunuculuğunu bizzat Adalet Partisi Sayın Genel Başkanı Demirel yapmıştır. Adalet Partisinin reyleriyle delinen mülkiyet haklarının koruyuculuğunu o zaman biz yaptık. Millet Meclisinin zabıtlarını kesin delil olarak gösteriyorum. O zaman sözümüzü dinletemedik; ancak, «Yanlış hesap Bağdat'tan döner» misaline uygun olarak, Anayasanın 38 inci maddesinde Adalet Partisi oylarıyla yapılan bu değişiklik Anayasa Mahkemesi tarafından mülkiyet hakkını ortadan kaldırma vasfında görülmüş ve iptal olunmuştur. Zaman ve Anayasa Mahkemesi zannediyorum ki, bizi haklı çıkarmıştır.

Dün mülkiyet hakkını hiçe sayanlar, bugün neyin şampiyonluğunu yapıyorlar, bunu tekrar hatırlatmak istiyorum. Madenlerde mülkiyet hakkı yoktur ki, bunun delinmesi bahis konusu olsun. Bu tasarı ile yapılan, Anayasanın 130 uncu maddesinin emredici bir hükmü yerine getirilmiş oluyor. Bunları bu vesile ile zabıtlara tescil etmeyi bir vazife addediyorum.

Yüce Meclise saygılar ve şükranlar sunarım. “(CHP sıralarından alkışlar).

Sayın Sukan'dan sonra aleyhte söz alan Muammer Aksoy; aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁰⁸

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Esasında çok yerinde ve yararlı gördüğüm bu kanun tasarısının bir küçük zayıf yanına işaret etmek istediğim içindir ki, bu şekilde söz aldım.

Arkadaşlar, bu kanunun tümü hakkındaki kanaatim gayet tabii ki, olumlu. Çünkü, hazırlayan komisyonda bulundum. Ancak, bir zayıf noktası hakkında birkaç söz söyleyeceğim. Bu konudaki sözlerime başlamadan önce, çok değerli arkadaşımız Sayın Faruk Sukan'ın sözlerine katıldığımı, kendisini alkışladığımı belirtmek istiyorum. Bir noktada görüşlerimiz ayrı: Anayasanın 38 inci maddesi hakkında ayrı ayrı görüşlerimiz var. Onun dışında, bu kanunla ilgili olarak madenler hakkındaki bütün sözlerine katılıyorum; mülkiyet hakkı konusundaki çağdaş görüşüne katılıyorum ve şunu tekrar belirtirim Demokratik solda olan bir partiye gönülden inanan bir şahıs olduğum halde, bu kanun aslında demokratik sol bir nitelikte kanun bile değildir. Bu kanun, sadece çağdaş Milliyetçiliğin gerektirdiği bir kanundur. Çünkü, Milliyetçilik, millete ait olan madenlerin tüm millet tarafından yararlanılmasını gerektirir; yoksa, bir avuç kişi tarafından değil!

Maden alanında çok değerli bir şahıs olan, Türkiye'nin iftihar edeceği insanlardan biri olan Tahsin Yalabık ki, çok şey öğretmiştir hepimize göstermiştir ki, kömürlerin özel teşebbüsün elinde kalması, yani on tane kömür ağasının elinde kalması, aslında özel teşebbüsün bile zararınadır. Çünkü, yalnız İstanbul'da 48 bin atölye ve buna benzer elektrik ve enerji kullanan özel teşebbüs, o maden ağalarının, yani kömür ağalarının yeterince kömür üretmemesinden ötürü, günde iki saat çalışmama durumuna düşmekte o 48 bin özel teşebbüste çalışanlarda dahil -toplum büyük zarar görmektedir. Onun için, diyoruz ki, madenlerin üç beş kişinin elinde kalması bizzat özel teşebbüsün dahi zararınadır.

Şimdi arkadaşlar, bu kadar önemli bir kanunda nedir zayıf gördüğüm taraf ve işaret etmek istediğim nokta?

Bu kanun tasarısını hazırlayanlar bir seçim karşısında bulunuyorlardı: «Hangi madenlerin devletleştirileceğine devletleştirme değil» -alışmışız işte - «bu yetkinin Devlete geri verileceğine» kim karar verecek; Meclis mi, yoksa hükümet mi? Meclis karar verir ise yararı var, zararı var; hükümet karar verirse, yararı var, zararı var. İkisinin de zararlı ve yararlı yönleri var. Meclis karar

¹⁰⁸ a.g.e. ss.917-918

verirse, başlangıçta geri alınacak madenlerin hepsini tespit edemez. Bu nedenle, ihtiyaç kendini gösterdikçe geri alınacak madenleri ilan edecek ve her birinde yeniden bu Mecliste fırtınalar, engellemeler olacak. O kanunun çıkarılabilmesi için büyük zaman kaybı meydana gelecektir.

Bu, büyük sakıncası. Ama tasarrufun toplum düzenimizde (anayasal düzenimizde) egemenliği ulus adına kullanma bakımından daha yukarı düzeyde olan Meclisin iradesine dayanmasının da, başka bir kuvveti var. Fakat zayıf tarafı, her madende yeniden tartışma durumu... Bundan dolayı, bunu hükümet tespit etmelidir dedik. Bunun zayıf tarafı nedir? Her an Hükümetin durumuna bağlı olması! Eğer hükümet, bu işlerde çağdaş Milliyetçi görüşle hareket etmezse, yabancıların bazı tutum ve sözlerine kanarsa, birçok madeni Devlete geri alma yoluna gitmeyebilir. Baktık; kimdir iktidarda? Halk Partisi ve onun yanında, başka partiden ve tarafsız 13 insan... Bunlar, demokrasiyi kurtarabilmek, memleketin millî menfaatlerini koruyabilmek için bir araya gelmiş insanlardı. O zaman iki parti vardı, şimdi bir parti var ve 11 tane tarafsız, kabinede.

Biz dedik ki: Bu kanun tasarısı sadece Atatürkçülüğün ve gerçek Milliyetçiliğin gereği bir kanun olduğundan, sol nitelikte bir kanun bile sayılmak gerektiğinden, bu Hükümet, memleketin yararına olan bütün madenlerin, işletilmesi yetkisinin Devlete geri alınmasına karar verecektir. Bu inançladır ki bu zayıf noktayı ağır görmedik ve Hükümete bıraktık yetkiyi. Bunu arz ediyorum.

Şimdi, nitekim Sayın Sükan'ın konuşması da ne kadar doğru düşündüğümüzü ispat etmiştir. Yalnız, bir şey ekleyeceğim: Sayın Hükümet bilsin ki - Sayın Başbakan ve diğer üyeleri de burada - bu kanunun verdiği yetkiyi Hükümet kullanmaya kalkacağı zaman, pek çok dış baskılar söz konusu olacaktır.

Nitekim, işte 12 Mart döneminde bile bazı iyi kanunlar çıkarmak isteyen arkadaşlarımız olmuştu ve İhsan Topaloğlu boraksların devletleştirilmesi yolunda tasarıyı getirdiğimde - isim zikretmiyorum - iki büyük devletten derhal buraya heyetler geldi, büyük baskılar yapıldı ve zamanın Başbakanı yan çizdi ve İhsan Topaloğlu da bunlardan ötürü istifa etti.

Şimdi de hiç şüphe etmiyorum ki, hangi madenlerin geri alma kapsamına gireceği konusunda kararname söz konusu olduğunda, pek çok çevreler harekete geçecektir. Ama biz inanıyoruz ki, bu Hükümet hiçbir zaman bu baskılara pabuç bırakmayacaktır, önem vermeyecektir.

Bunu belirttikten sonra bir cümle ile sözlerime son vermek isterim:

Madenlerin, hepsinin birden tespiti belki söz konusu olmaz. Kömürlerin bir an önce devletçe geri alınması ve Türkiye'ye büyük malî yarar getirecek olan boraksın devlet eline alınmasının ön safta olduğunda şüphemiz yoktur. Diğer stratejik maddelerin hangileri olduğunu bilim adamları, teknisyenler bizden iyi bilirler ve Hükümete de ışık tutacaklardı. Gönülden dileğimiz, Hükümetimizin bir an önce kendisine 1 inci maddeyle verilen yetkiyi kullanması ve en önemli madenlerimizin devletçe geri alındığını, bir kararname ile ilan etmesidir.

Bu Kanunun Türk ulusuna, Türk Devletine, Türk toplumuna olumlu meyveler getirmesini ve yoksulluktan kurtulmamızda, bugüne kadar yeterince değerlendirilmeyen madenlerimizin yardımından bir an önce yararlanmamızın sağlanmasını gönülden dilerim.”

Aksoy'un konuşmasından sonra “Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun” tasarısının açık oylama yapılmasına, açık oylamanın, kupa kürsüye konulmak ve Adana ilinden başlamak üzere ismi okunan sayın üyenin oy pusulasını kullanmak suretiyle yapılması hususu oylanmış ve kabul edilmiştir.¹⁰⁹

Açık oylamaya 226 üye katılmış 226 kabul oyu çıkmış ve böylece, yasa, Meclisçe kabul edilmiştir. (CHP sıralarından «Bravo» sesleri, alkışlar) Yasanın kabul edilmesinden sonra kürsüye gelen Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Deniz Baykal (Antalya) söz istemiş ve aşağıdaki teşekkür konuşmasını yapmıştır:¹¹⁰

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri ;

Gerçekten çok önemli bir iş yaptığımıza inanıyorum. Anayasamız doğrultusunda, yürütme organını yıllardan beri muhtaç olduğu bir yetkiyle donatmaya dönük bir yasayı Millet Meclisinde görüşüp karara bağlamış bulunuyoruz. Bu görüşme maratonunu çok yorucu koşullar altında dirençle sürdüren tüm değerli arkadaşlarıma yürekten teşekkürlerimi sunmayı görev sayıyorum.

Aynı zamanda bir mutluluğumu da belirtmek isterim. Olağanüstü Meclis toplantısı gerçekleştirerek bu yasanın görüşmesi sağlanabilmiştir. Meclisin çalışma günlerinin başlangıcında, iktidar grubu ile muhalefet grupları arasında kendisini gösteren gerginlik, mutlu bir biçimde, çalışmalar ilerledikçe yumuşamaya dönüşmüştür ve bugün yasanın sonuçlanmasına bizi ulaştıran oturumlarda, neredeyse muhalefet partilerinin değerli yöneticileriyle iktidar grubunun değerli yöneticileri arasında uyumlu bir işbirliği gerçekleştiri-

¹⁰⁹ **Devletçe İşletilecek Madenler Hakkında Kanun**, Kanun No: 2172, Kabul tarihi :04.10.1978 ,R.G.:Sayısı ve Tarihi: 16434 ,14.10.1978

¹¹⁰ **a.g.e.** s.919

lebilmıştır. Bu yasanın böyle uyumlu bir anlayışla Meclisten geçirilmesinden sonra, öyle umuyorum ki, uygulanması döneminde de, ülkemizdeki gerginliklerin, ülkemizdeki güçlüklerin aşılmasında da yine birlikte adım atmak olanağını bulacağız, ülkemizin sorunlarında elbirliği ile çözme yolunda mesafe kat edeceğiz. Önümüzde daha çok sorun olduğunu biliyorum. Şimdi, yasayı tamamladık. Bu yasaya hayat verme görevi, sorumluluğu omzumuzda. Bu görev, yasayı geçirmekten daha az önemli değildir; ama bu görevin de altından aynı anlayışla başarıyla kalkabileceğimize yürekten inanıyorum.

Yasanın çıkmasına yardımcı olan iktidar grubuna ve muhalefet gruplarına mensup değerli arkadaşlarıma teşekkür ediyorum ve yasamızın, ulusumuza, ülkemize yararlı olmasını diliyorum.

Teşekkür ederim.”Bakanın konuşmasını müteakip CHP sıralarından alkışlar yükselmiştir.

Bu kanunun amacı, devletçe işletilecek madenlerin yönetim, işletme, satın alma kamulaştırma vs. hususlarını ve madenlerin organizasyon, işleyişini tanımlayıp yönetilmesine ilişkin hükümlerin yürürlüğe konulmasıdır.

Kanun devletçe işletilecek madenlerin ne şekilde yürütüleceğini teferruatlı olarak aşağıdaki şekilde açıklamıştır;

2.2.1 DEVLETÇE İŞLETİLECEK MADENLERİN BELİRTİLMESİ VE ÖN TEDBİRLER

I. Bakanlar Kurulu Kararı :

Kanun belirli bölgelerde belirli cins madenlerin Devletçe aranmasına ve işletilmesine, bu madenlerle ilgili olarak daha önce gerçek kişilerle özel hukuk tüzelkişilerine verilmiş arama ruhsatnameleri ve işletme haklarının geri alınmasına karar vermeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.

Bakanlar Kurulu kararında bunun köyler, ilçeler veya iller itibarıyla hangi bölgelerde ve hangi öncelik sırasıyla uygulanacağı, arama ruhsatnameleri ve işletme hakları geri alınacak madenlerin sermayesinin tamamı Devlete ait ve çalışma konuları uygun olan İktisadî Devlet Teşekküllerinden hangisi eliyle aranacağı ve işletileceği belirtmektedir.

II. Tasarruf İşlemlerinin Durdurulması - Yeni İşlem Yasağı :

Bakanlar Kurulu kararının Resmi Gazetede yayımı tarihinden itibaren bu kararın uygulanacağı bölgelerde Devletçe aranması ve işletilmesi öngörülen madenlerle ilgili arama ruhsatnameleri, işletme talepleri ve işletme hakları başkalarına devredilemeyecek ve bu madenler üzerinde ipotek kurulamayacaktır.

Yasa; aynı tarihten itibaren bu madenlerle ilgili yeni arama ruhsatnamesi veya işletme hakkı verilemeyeceğini, mevcut işletme ruhsatnamelerinin yenilenemeyeceğini veya imtiyaza çevrilemeyeceğini ve işletme imtiyazlarının süresinin uzatılamayacağını hükme bağlamıştır.

III. Madenin Korunmasına İlişkin Tedbirler :

Devletçe işletilmesi öngörülen madenlerde Bakanlar Kurulu kararının Resmi Gazetede yayımı tarihinden madenin ilgili İktisadî Devlet Teşekkülünce devralınması tarihine kadar geçecek süre içinde uygulanacak hükümleri saymıştır;

A) İşletme hakkına konu olan veya Maden Kanunu kapsamına giren madenlerde işletme faaliyeti, işletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahibinin maden mevzuatından doğan hak ve yükümlerinde bir değişiklik olmamak üzere, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca atanacak bir maden mühendisinin gözetimi altında yürütülmesi hükme bağlanmaktadır. Gerektiğinde Bakanlık, işletme faaliyeti ile ilgili belirli iş ve işlemlerin yapılmasını gözetici mühendisin yazılı iznine tabi tutabilir.

İşletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahibi, gözetici mühendise görevini tam olarak yapabilmesi için gerekli her türlü kolaylığı göstermek ve işletme faaliyeti sırasında madeni tahrip ve cevheri israf edici, mevcut tesisleri bozucu davranışlardan kaçınmak zorunluluğu hükme bağlanmıştır.

İşletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahibi yukarıdaki hükümlere uymadığı takdirde işletme faaliyeti, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının kararıyla kısmen veya tamamen durdurulabileceği ifade edilmiştir.

B) Maden Kanununun kapsamına girmeyen işletme hakkı talepli madenlerde işletme faaliyetine girilemeyeceği hükme bağlanmıştır.

C) Arama ruhsatnameli madenlerde Bakanlar Kurulu kararının ilanı üzerine arama faaliyeti tatil edileceği, ve bu madde hükümlerine uyulmaması sonucunda meydana gelecek zararlardan işletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahibinin sorumlu olacağı bu kanunla belirlenmiştir.

2.2.2 DEĞER TAKDİRİ VE KAMULAŞTIRMA İŞLEMLERİ - YARGI YOLU

Takdir Komisyonu :

1. Görevi ve Oluşması :

Devletçe işletilmesine karar verilen madenlerde yapılacak tespit ve takdir işleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı temsilcisinin başkanlığında Maliye Bakanlığı, madeni devralması öngörülen İktisadî Devlet Teşekkülü ve

Maden Mühendisleri Odası ile yerel sanayi, yoksa en yakın ticaret ve sanayi odasının kendi mensupları arasından görevlendirecekleri birer temsilciden oluşan beş kişilik bir takdir komisyonunca yürütülmesi ve iş durumuna göre birden çok takdir komisyonu kurulabileceği bu kanunla hükme bağlanmaktadır.

2. Kuruluşu :

Takdir komisyonunun kurulması için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, ilgili diğer Bakanlık ve kuruluşlardan en geç 10 gün içinde görevlendirecekleri temsilcilerin adlarını bildirmeleri yazıyla istenecek, bu yazıda komisyon başkanı ile toplantının yapılacağı gün ve yer açıklanacaktır.

Komisyon üyelerinden birinin çekilmesi veya başka bir nedenle görevi başında bulunmaması halinde, yeri aynı usule göre doldurulması kanunca belirlenmiştir.

3. Çalışma Usulü :

Takdir Komisyonu, Bakanlar Kurulu kararında gösterilen öncelik sırasına, devralınacak madenin özelliklerine ve iş durumuna göre çalışma usul ve programını kendisi düzenlemektedir. Komisyon en geç dört ay içinde çalışmalarını tamamlayarak, gerektiğinde bu süre Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca yalnız bir defa için iki ay daha uzatılabilmesi mümkün olmaktadır.

Komisyon kararları üye tam sayısının salt çoğunluğuyla verilmektedir. Muhalif kalan üyeler gerekçelerini karar tutanağı altına yazmakla yükümlü olmaktadır.

4. Tutanakların Tevdii :

Takdir komisyonu, bu Kanunda gösterilen tutanaklarla eklerini üçer nüsha olarak düzenler ve bir maden alanındaki görevi bitince gerekli işlemler yapılmak üzere derhal Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına tevdi ederler.

Tespit ve Takdir İşleri :

Takdir komisyonu, Devletçe işletilmesine karar verilen madenlerdeki tespit ve takdir işleri her maden alanı için ayrı ayrı olmak üzere aşağıdaki sıraya göre yürütmektedir.

1. Mevcutların tespiti : Maden alanında mevcut yeraltı ve yerüstü sınai ve sosyal tesisler, araç ve gereçler, teçhizat, malzeme ve çıkarılmış cevher stokları gibi her türlü taşınır ve taşınmaz mallar, miktarlarını ve halihazır durumlarını gösteren bir tutanakla tespit olunur.

2. Mevcutlardan devralınacakların ayrılması: Taşınır ve taşınmaz mallardan işletme hakkı veya arama ruhsatnamesiyle bir bütün teşkil edenler,

özellikle işletme ve arama faaliyetlerinin süreklilik ve güvenliği için zorunlu görülenler ayrılarak ikinci bir tutanakla tespit olunur. Bu tutanakta maden anlamında kamulaştırma, muvakkat işgal veya tahsis konusu olmuş taşınmazlarda kamulaştırma dışı bir nedenle özel mülkiyet konusu olmuş taşınmazların bu nitelikleri ayrıca belirtilir.

3. Ayrılan mevcutların değerlerinin takdiri : Taşınır ve taşınmaz malların değerleri, açıklanan ilkelere göre hesaplanmak suretiyle üçüncü bir tutanakla tespit olunur. Bu tutanağa işletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahibinin mülkiyetinde olup hakkında kamulaştırma kararı alınması gereken taşınmazların sınırlarını, yüzölçümlemlerini ve niteliklerini gösteren harita, plân veya krokileri de eklenir.

Birinci ve ikinci tutanak, işletme hakkı veya sahibi veya temsilcisi tarafından da imzalanır. Fakat imzadan kaçınmaları, tutanakların geçerliğini etkilemez.

İstek Üzerine Devralınacak Mevcutlar Arasına Alma :

Maden alanındaki işletme ve arama faaliyetleri ile ilgili olmayanlar hariç devralınacak mevcutlar arasında yer verilmeyen taşınır veya taşınmaz mallar tek başına yararlanılamayacak veya başka türlü kullanılamayacak duruma düşüyorsa; işletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahibi, bunların da devralınacak mevcutlar arasına alınmasını değerlerinin takdirini, takdir komisyonunun o maden alanındaki görevi bitinceye kadar yazılı başvurma ile isteyebilir.

Tazminatların Hesaplanması :

İşletme Hakkı ve Arama Ruhsatnamesi Sahiplerine Ödenecek Tazminat :

Devletçe işletilmesine karar verilen madenlerle ilgili işletme hakkı ve arama ruhsatnamesi sahiplerine ödenecek tazminat, aşağıdaki hükümlere göre hesaplanır :

A) İşletme hakkına konu olan madenlerde işletme ruhsatnamesi veya işletme imtiyazı sahiplerine ödenecek tazminat aşağıdaki kalemlerden oluşur :

1. İşletme ruhsatnamesi veya işletme imtiyazının amortismanlar düşüldükten sonra kalan maliyet bedeli;

2. Devralınmak üzeri ayrılan mevcutların değerleri;

3. Araç ve gereçlerle teçhizat ve malzeme gibi taşınır malların Bakanlar Kurulu kararının yayımı tarihindeki alım - satım bedelleri;

4. Geçici işgal konusu arazi için işletme hakkı sahibince ödenmiş tazminatın işgal süresinin bu Kanun gereğince madenin devralınmasına olanak bulunan en erken tarihten sonraki kısmına tekabül eden miktarı.

Bu yasayla, Maden Kanununa göre bulunmuş maden niteliğine ulaştırılmış işletme hakkı talepli madenler ile arama ruhsatnameli madenlerde arama ruhsatnamesi sahiplerine ödenecek tazminat, (A) bendinin kâr yoksunluğu tazminatı dışındaki hükümlerinin kıyasen uygulanmasıyla bulunacak değerler toplamından oluşur. Şu kadar ki, duruma göre, Maden Kanununun yazılı arama masraflarının cevher satışlarıyla karşılanmayan kısmı bu toplama eklenir veya cevher satışı bedellerinin arama masraflarını aşan kısmı bu toplamdan indirilir.

Bulunmuşluk niteliğine ulaştırılmamış işletme hakkı talepli ve arama ruhsatnameli madenlerde arama ruhsatnamesi sahiplerine herhangi bir tazminat ödenmez.

Bu yasayla, Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünün Maden Kanunu uyarınca veya başka bir suretle doğmuş bulunan arama masrafları alacağı, henüz ödenmediği ölçüde işletme hakkı sahibine ödenecek tazminattan kesilerek Enstitüye verilir.

Tazminatların Hesaplanmasında Geçerli Belgeler :

Takdir komisyonu, bu kanuna göre ödenecek tazminatların hesaplanmasında işletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahiplerinin Türk Ticaret Kanunu ile Vergi Usul Kanununa göre tutmak zorunda oldukları defterlerle onlara dayanak olan belgeleri göz önünde bulundurur; gerektiğinde vergi dairesi, Maden Dairesi, Maden Sicili ve ilgili diğer resmi dairelerin kayıtlarına müracaat ederler.

Kamulaştırma

Bu Kanun gereğince yapılacak bütün kamulaştırmalarda verilen Bakanlar Kurulu kararı, kamu yararı kararı sayılmıştır. Ayrıca kamu yararı kararı alınması ve onaylanması gerekmemektedir.

Kamulaştırma kararı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca verilir.

Kamulaştırma işlemleri, bu Kanun hükümleri İstimlak Kanununun bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerine göre yürütülür.

Tebliğât :

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Bakanlar Kurulu kararının birer örneğini, işletme hakkı veya arama ruhsatnamesinin geri alınması dolayısıyla madende devralınacak mevcutların listesini, taşınmazlarla ilgili kamulaştırma

kararını ve takdir olunan tazminat miktarını takdir komisyonunun tutanakları ve eklerinin birer nüshası ile birlikte işletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahibine ve madeni devralacak iktisadî devlet teşekkülüne noter aracılığı ile tebliğ edecektir.

Varsa buluculuk hakkı sahibine sadece Bakanlar Kurulu kararının örneği ve buluculuk hakkı olarak ödenecek tazminat miktarı, takdir komisyonu tutanaklarının ilgili bölümlerinin suretleri ile birlikte noter aracılığı ile tebliğ edilir.

Doğrudan doğruya tebligât ile birlikte yukarıda yazdı hususlar Resmi Gazetede ayrıca ilan olunur, 15 gün içinde doğrudan doğruya tebligât yapılamayan hallerde Resmi Gazetede yapılan bu ilan tebligât hükmündedir.

Yargı Yolu Davalar :

Yasa gereğince yapılacak tebligât tarihinden itibaren 15 gün içinde işletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahipleri, geri alına ve kamulaştırma işlemlerine ve takdir edilen tazminat miktarlarına; buluculuk hakkı sahipten, kendilerine ödenecek tazminatın takdirini etkileyen işlemlere ve tazminat miktarına karşı Danıştay'a dava açabilirler.

Bu Kanuna göre açılan davalar, diğer davalara tercihen ve ivedilikle görülür. Yürütmeyi durdurma kararı verilemez.

Bilirkişiler :

Bilirkişi incelemesini gerektiren davalarda Sayıştay Başkanlığı, Üniversitelerarası Kurul ve Maden Mühendisleri Odasıca düzenlenecek aday listelerinin her birisiden birer kişi olmak üzere üç kişilik bir bilirkişi kurulu seçilir.

Ödeme ve Devralma

Tazminatların Ödenmesi ve Madene El Koyma :

İşletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahibi için takdir edilen tazminatın bu Kanuna göre ödenmesi gereken miktarı ile varsa buluculuk hakkı tazminatı yazılı dava açma süresi sonunda madeni devralacak İktisadî Devlet Teşekkülünce hak sahipleri adına millî bankalardan birine, bulunmayan yerlerde mal sandığına yatırılarak Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının kararıyla madene el konulur.

Süresi içinde dava açılmadığı veya açılan dava yalnız tazminat miktarının artırılmasına ilişkin olduğu takdirde, banka veya mal sandığına yatırılan paraların hak sahiplerine ödenmesi geciktirilemez.

Delil Tespiti ;

İşletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahiplerince süresi içinde Danıştay'da dava açıldığı takdirde, madene el konmadan önce, tazminatların yatırıldığı banka veya mal sandığından alınacak makbuzlar ilgili belge suretleriyle birlikte Danıştay'a tevdi edilerek delil tespiti istenir. Danıştay, davacı işletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahibini 8 gün içinde davet ile 15 gün içinde maden alanının bu Kanuna göre değer takdirine esas olabilecek bütün niteliklerini tespit ettirerek ilgileri ölçüsünde şerh edilmek üzere Maden Siciline ve tapu dairesine bildirir.

Bu işlemler davate uymayan veya delil tespiti sırasında hazır bulunmayanların gıyabında yapılır.

Madenin Devralınması ve Sonuçları :

Bu kanuna göre madene el konduğu gün, madenin devralınma tarihi sayılır. Bu tarihten itibaren işletme hakkı veya arama ruhsatnamesinden doğan bütün haklar ve yükümlerle madende devralınmasına karar verilen bütün taşınır ve taşınmaz mallar, bu Kanun hükümleri dairesinde kendiliğinden madeni devralan İktisadî Devlet Teşekkülüne geçer. Durum, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının istemi üzerine ilgileri ölçüsünde maden ve tapu sicillerine tescil edilir. İşletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahibince dava açılmış bulunduğu takdirde sonucuna göre işlem yapılır.

Geçici İşgal ve Tahsis Konusu Taşınmazların Durumu:

Devralınan maden alanındaki geçici işgal veya tahsis konusu taşınmaz mallar hakkında aşağıdaki hükümler uygulanır :

A) Geçici işgal konusu arazi üzerinde işletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahibinin haiz bulunduğu bütün haklar ve yükümler, madenin devralınma tarihi aynı koşullarla devralan İktisadî Devlet Teşekkülüne geçer; arazinin sahip veya zilyedinin hak ve yükümlerinde herhangi bir değişiklik olmaz.

B) Tahsis konusu taşınmazlardan yararlanma hakkı, aynı tarihte madeni devralan İktisadî Devlet Teşekkülüne geçer. Durum, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca Maliye Bakanlığına bildirilir.

Madende Çalışanların Durumu :

İşçilerin devralma tarihindeki hizmet süreleri ile ücret ve diğer özlük haklarının tespitinde Sosyal Sigortalar Kurumu, vergi dairesi ve ilgili diğer resmi dairelerdeki kayıtlar esas alınır.

Maden Üzerindeki Kayıtlamalar :

Devletçe işletilmek üzere devralınan maden üzerinde mevcut ipotek, haciz ve ihtiyati tedbir gibi kayıtlamalar devralma tarihinde kalkar.

Teminatların İadesi :

İşletme hakkı veya arama ruhsatnamesi sahiplerinden Maden Kanununa göre alınmış teminatların madenin devralınma tarihinde Hazineye irat kaydolunmamış kısmı kendilerine iade olunur.

Bu Kanun gereğince görevlendirilen kişiler Devlet memuru sayılırlar. Ancak suç teşkil eden eylemlerinden dolayı aynı suçu işleyen memurlara verilecek cezaların iki katı ile cezalandırılırlar.

2.3. KAYSERİ ÜNİVERSİTESİ KURULMASI HAKKINDA KANUN

Gündemin 3 üncü sırasında yer alan; Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve 10 arkadaşının, Kayseri Üniversitesi kurulmasına ilişkin kanun teklifinin 22 Haziran 1978 tarihinde rapor okunmaksızın müzakeresine geçilmiştir.¹¹¹

Tasarının tümü üzerinde Adalet Partisi Grubu adına söz isteyen Kemal Doğan (Kayseri) şunları söylemiştir:¹¹²

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri;

Kayseri Üniversitesi ile ilgili yasa üzerinde Adalet Partisi Grubunun görüşlerini birkaç paragrafla arz etmek için huzurunuzdayım.

Kayseri’de üniversite kurulması için her şart mevcuttur ve esasen 1968 yılında Tıp Fakültesinin temeli atılmıştır. İşletme Fakültesi 2 yıl evvel kurulmuştur. Kabul buyurduğunuz takdirde, Kayseri’de kurulacak üniversiteyle Anadolu’nun ve Türkiye’deki üniversite noksanlığının büyük bir eksikliği tamamlanmış olacaktır. Üniversitelerimiz, diliyoruz ki, siyasetin dışında ilmi çalışmalarıyla memlekete faydalı gençler yetiştirmek uğrunda değerli çalışmalarına devam etsinler.

Ayrıca, Kayseri Üniversitesinin yalnız Kayseri’ye değil, bölge şehri niteliği taşıyan Kayseri’nin komşu vilayetleri Niğde’ye, Nevşehir’e, Kırşehir’e ve Yozgat’a da fakülteler açmak suretiyle merkezi Anadolu’daki ilmi ve kültürel gelişmeleri teşvik etmesi temennilerimizle çıkacak kanunun hayırlı, uğurlu olması dileğimizle hepinize saygılarımı sunuyorum.

¹¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 6, B.162 (22.6.1978), s. 508.

¹¹² a.g.e. s.509

Adalet Partisi Grubu olarak bu kanuna müspet oy vereceğimizi arz ediyorum.

Saygılar sunarım.” (Alkışlar)

Sayın Doğan’ın konuşmasını müteakip, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Kayseri Milletvekili Gani Âşık da aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹¹³

“Sayın Başkan, değerli üyeler;

Kayseri’ye bir üniversite kurulması hakkındaki kanuna, gerek komisyonda, gerekse Yüce Genel Kurulda sayın parlamenterlerimizin gösterdikleri ve gösterecekleri anlayışa Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına şükranlarımı sunarım.

Kayseri, iç Anadolu’nun bir tarih, kültür ve uygarlık kentidir. Sınai, ticari ve ekonomik cazibe merkezli olması nedeniyle de yıldan yıla süratle gelişen, büyüyen ve modernleşen bir ilimizdir. Hitit, Bizans, Selçuk ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinin geniş kültür kalıntılarını taşıyan Kayseri’ye bir üniversite kurulmasının gerekliliği, hatta kaçınılmazlığı ortadadır.

Üniversite ve öğretim kurumlarının belli kentlerimizde toplanmasının olumsuz sonuçları ve bu kurumların yurdun dört bucağına yaygınlaştırılmasının saymakla bitmeyen yararları açısından da büyük bir önem taşıyan Kayseri Üniversitesi Kanunu için Yüce Meclisimizin göstereceği anlayışa, desteğine Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına şükranlarımı ve saygılarımı sunarım.” (Alkışlar)

Tasarının tümü üzerinde başka söz isteyen sayın üye olmadığından tasarının maddelerine geçilmesi hususu oylanmış ve kabul edilmiştir. Maddeler sırasıyla okutulup kabul edilmesinden sonra tümü üzerinde Mustafa Eşrefoğlu (Kırşehir), lehte söz istemiş ve aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:¹¹⁴

“Sayın Başkan, sayın üyeler; hepinizi saygıyla selamlarım.

Kayseri Üniversitesinin milletimize, memleketimize hayırlı olması dileğiyle bu üniversitenin Anadolu’ya, Anadolu’nun büyük vilayetlerine hizmet getireceği kanaatinde olduğumuzu peşinen belirtmek isterim.

5 milyon Anadolu halkına ve Kayseri vilayeti yakınlarındaki Yozgat, Kırşehir, Nevşehir ve Niğde gibi vilayetlere de hizmet götüreceği kanaatini de taşıyarak, bu teklif gündemimize, Millî Eğitim Komisyonuna geldiğinde buna öncelik tanıdık, öncelikle görüştük ve diğer komisyonlara havale ettik.

¹¹³ a.g.e. s.509

¹¹⁴ a.g.e. s.511

Böylece bu, Yüce Meclisten de geçtikten sonra, zannediyorum ki, Senatodan da en kısa zamanda geçecektir. Milletimize, memleketinize hayırlı olsun der, hepinize tekrar saygılar sunarım.” (Alkışlar)

Sayın Eşrefoğlu’nun konuşmasından sonra Hükümet adına söz isteyen Devlet Bakanı - Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu (Kayseri) aşağıdaki teşekkür konuşmasını yapmıştır:¹¹⁵

“Efendim, bu önemli ve memleketimiz için çok hayırlı olacağına inandığımız kanun teklifinin yasalaşmasında emeği geçen Millî Eğitim Komisyonu ve Plân Komisyonu üyelerine, bu yasaı tatilden önce görüşmek hususunda aralarında dün yapılan toplantıda anlaşılan siyasî parti grubu temsilcilerine ve bugün, bu son derecede faydalı yasaı, doğmuş bir üniversitenin, fakülteleri mevcut olan bir üniversitenin doğuşuna tesir eden bu hayırlı ve faydalı yasaı kabul eden Yüce Meclise şükranlarımı sunmakla yetiniyorum.”

Sayın Bakan’ın konuşmasından sonra teklifin tümü üzerinde açık oylamalarına geçilmiş ve açık oylama sonunda kanun kabul edilmiş ve sonuçları 27 Haziran 1978 tarihinde açıklanmıştır.

Bu kanunun amacı, Kayseri’de «Kayseri Üniversitesi» adı ile 1750 sayılı Üniversiteler Kanununa tabi bir üniversite kurulmasıdır.

Bu kanunla, daha evvel, Kayseri’de Hacettepe Üniversitesine bağlı olarak kurulmuş bulunan Gevher Nesibe Tıp Fakültesi ile İşletmecilik Fakültesi kadrolarıyla birlikte Kayseri Üniversitesine bağlanmaktadır.

Kayseri Üniversitesine bağlı olarak kurulacak başka fakülteler konusunda genel hükümler uygulanması öngörülmektedir.

Bu Kanunla kurulan Kayseri Üniversitesine bağlanmış bulunan fakültelerce (ve bu kanun çıkmadan önce sözü geçen fakültelerin bağlı bulunduğu Hacettepe Üniversitesince) Kayseri’de açılmış bulunan fakülteler için yapılan sözleşmelerden doğan haklar ve borçlar, bütün taşınır ve taşınmaz mallar, alacaklar ve döner sermayeler yeni üniversiteye ve fakültele aynen geçmiştir.

Kayseri Üniversitesi için gerekli görülecek Devlete ait taşınmaz malların tahsisine Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır.

¹¹⁵ a.g.e. s.511

Bu Kanunla kurulan üniversiteye ve bağlı kurumlara yapılacak her türlü bağış ve vasiyetler vergi, resim ve harçlardan muaf tutulmuş olup, bağış ve vasiyetlerin kullanılmasında bağış ve vasiyeti yapanların koydukları ve kanuna göre muteber olan kayıt ve şartlara uyulması hükme bağlanmıştır.

Ayrıca, bu üniversite tarafından öğretim, eğitim ve araştırma maksadı ile ithal edilen veya bağış yoluyla hariçten gelen makine, alet ve cihazlarla ecza ve malzeme, her türlü vergi, resim ve harçlardan muaf tutulmuştur.

Yasayla üniversitede, üniversite ve fakültelerine ilişkin hizmetlerin süratle ve yeterli seviyede yürütülebilmesi için İnşaat İşleri ve Hesap - Muhasebe İşleri Müdürlükleri öncelikle kurulması öngörülmektedir.

Üniversite ve fakülte organlarının, bu kanunun yayımından sonra en geç 6 ay içinde kurulması hükme bağlanarak, bu süre içinde ve gerektiği takdirde, kurucu yöneticilerin ve öğretim üyeleri ile yardımcılarının seçim ve atanma işleri, Üniversitelerarası Kurulca tespit edilen benzer fakülte ve bu fakültenin bağlı bulunduğu üniversite organları tarafından da, Üniversiteler Kanunundaki usule göre yapılabilecektir.

Bu kanunla Kayseri Üniversitesince bilgi, görgü ve ihtisaslarını artırmak maksadıyla yurt dışına gönderilmesine lüzum görülecek üniversite öğretim yardımcıları için, en az iki yıl çalışmış olmak kaydı, bu Kanunun yayımını takip eden ilk beş yıl zarfında aranmaması kayda bağlanmıştır.

2.4. AVUKATLIK STAJ SÜRESİNİN KISALTILMASI VE STAJ İMTİHANININ KALDIRILMASI HAKKINDA KANUN

Gündemin 31 inci sırasında yer alan; Kahramanmaraş Milletvekili Mehmet Yusuf Özbaş ile Çorum Milletvekili Mehmet Irmak'ın, 1136 sayılı Avukatlık Kanununun bazı maddelerinin kaldırılması, bazılarının da değiştirilmesi hakkında kanun teklifi 8 Haziran 1978 tarihinde 156 ncı birleşiminde görüşülmüştür.¹¹⁶ Adalet Komisyonu raporunun görüşülmesi oylanmış, kabul edilmemiştir.¹¹⁷

Kanunun tümü üzerinde söz isteyen Gaziantep Milletvekili Celâl Doğan aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹¹⁸

¹¹⁶ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c.6, B.156 (8.6.1978), s. 289.

¹¹⁷ **1136 Sayılı Avukatlık Kanununun Bazı Maddelerinin Kaldırılması, Bazılarının da Değiştirilmesi Hakkında Kanun** (K.No.:2178 Kabul T.: 30 . 01 . 1979, R.G.Sayı ve Yayım Tarihi : 16543, 30.01.1979)

¹¹⁸ **a.g.e.** ss.289-290

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Kahramanmaraş Milletvekili Sayın Mehmet Yusuf Özbaş tarafından 1136 sayılı Avukatlık Stajı Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair verilen kanun teklifi pratikte birtakım aksaklıkları görülen, özellikle diğer mesleklerden farklı bir müessese getiren stajdaki imtihanın kaldırılması ve içeriğinde ayrıca da staj süresinin kısaltılmasına dairdir, bu kanun teklifi üzerinde söz almış bulunuyorum.

Değerli arkadaşlarım, hiçbir meslekte, ilkokul, ortaokul, lise ve hukuk fakültesi veyahut da diğer bir okulu bitiren bir üniversite mezununun kendi mesleğinin icrası için bir imtihana tabi tutulması prensibi söz konusu değildir. Kaldı ki, 3 saat süren bir imtihan sürecinde o üniversite mezunu kişinin başarı ve başarısızlığının ne şekilde ölçüleceği de çok subjektif kalmakta, hatta pratikte, gerçekten özünde o meslek haysiyetiyle bağdaşmayan birtakım tedirginlikler ve kırgınlıklar yaratmaktadır.

Görölmüştür ki, öğrencilik sırasında fevkalade olmayan, ama mesleğe başladığı zaman çok üstün başarıyla mesleğini icra eden sayısız üniversite mezunları vardır. Özellikle hukukta, 20 yıla yakın tahsil icra etmiş bir öğrencinin, mesleğinin icrası için, 3,5 saatlik bir imtihanla değerlendirilmesinin hiçbir pratik sonucu ve hatta hiçbir pratik faydası olmadığı gibi, hiçbir ciddi ölçüye de uyacağını zannetmiyorum.

Bu nedenle, imtihanın kaldırılması hakkındaki değerli arkadaşlarımızın getirdiği görüşe ve ölçüye katılıyoruz. Ayrıca yaptığımız araştırmalarda, özellikle Belçika'da hukuk fakültesi mezunu bir öğrenci okulu bitirdiği gün; bizde olduğu gibi değil, yani adliyede dahi staj yapmaksızın bir avukatın yanında staja başladığında, kendi avukatı tarafından mahkemeye bir merasimle takdim edilir ve o günden itibaren hukuk fakültesi mezunu öğrenci avukattır. Bu artık ona iş verecek kişiye bağlı bir meseledir. Bu, genç arkadaşımızın mesleği başarıp, başaramayacağı, veyahut da ona dava veren kişinin göze alacağı bir riziko meselesidir.

Bu nedenle Türkiye'de, özellikle birkaç yıldan beri sayısız izdihamlar veyahut da sayısız birtakım polemikler doğuran imtihanın kaldırılmasına ilke olarak katılıyoruz, doğrudur.

İkincisi; daha ciddi birtakım müesseseler getirmek zorunluluğu da vardır. Avukatlık stajının büyük bir kısmı adliye koridorlarında çay içmekle veyahut da orada boş zaman öldürmekle geçmektedir.

Gönül arzu eder ki, Türkiye'de o staj süresinin stajyerler için daha teminatlı, daha rantabl birtakım tedbirlerle; gerek sosyal ve gerekse ekonomik açıdan teminata kavuşturarak yapılsın.

Ayrıca, 6 aylık avukat yanında geçen süre de, gerçekten her türlü kontrolden uzak, her türlü disiplinsizliği içerisinde barındıran bir şekilde devam etmektedir.

Bu nedenle gerek imtihanın kaldırılması hususunda, gerekse sürenin kısaltılması hususunda getirilen teklif ülke koşullarına ve pratiğine uygundur.

Genel olarak yasayı bu açıdan değerlendirip olumlu oy vereceğimizi Yüce Meclise saygıyla arz ederim. Teşekkür ederim.”

Sayın Doğan’dan sonra söz isteyen Zonguldak Milletvekili Ahmet Gültekin Kızıllık aşağıdaki konuşmayı yapmıştır: ¹¹⁹

“Sayın Başkan, çok değerli parlamenter arkadaşlarım;

Son çıkan avukatlık yasasında gerek stajın artırılması gerekse sınavın konulması, mesleğe yeni atılacak ve mektebi yeni bitirmiş arkadaşlara bir handikap olarak getirilmiştir, özellikle daha evvel uzun süre memuriyet icrası nedeniyle stajını yapamamış, ileri yaşlara varmış ve bu yaştan sonra staja başlamış olan kimseler zor durumda bırakılmışlardır.

İmtihan, âdeta yıllar boyu, kendi profesörlerinin huzurunda sıkıntı çekmiş ve başarı sağlamış olan kimseleri bir nevi korkutma ve tehdit vesilesi olmuştur. Bunun dışında, Müslümanlıkta kabul edilen bir âyet vardır, «Herkes kısmetiyle birlikte doğar» bu itibarla herhangi bir kimsenin avukatlık mesleğine atılmış olması bir başka kimsenin ne ekmeğini engeller, ne onun ekmeğini azaltır, ne de kısmetini. Bu itibarla yeni mesleğe atılacak olanlara karşı eskiler tarafından veyahut da işi zayıf olanlar tarafından büyük bir haset beslenmektedir. Belki bu söylediğimiz husus yanlış tefsire sebebiyet verebilir. Ancak biz bunu tamamen iyi niyetle söylüyoruz. Bu yönden gerçekten biraz evvel Halk Partisi Grubu adına konuşan arkadaşımın fikirlerine ben de Adalet Partisinin Grup Sözcüsü olarak iştirak ediyorum. Yani gerek sınavın kaldırılması gerekse staj koşullarının daha basitleştirilmesi, süresinin kısaltılması, mesleğe yeni atılacak olanlar için çok büyük yardımdır; bu yönden, biz de bu yasaya olumlu oy vereceğiz.

Saygılarımla arz ederim.” (Alkışlar)

Başka söz isteyen olmadığından. maddelere geçilmiştir. Maddeler görüşülürken söz isteyen Gaziantep Milletvekili Celâl Doğan aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır: ¹²⁰

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Tasarının 24 üncü maddesinin son fıkrasında; «Stajyer hakkında, yanında staj gördüğü hâkimler, Cumhuriyet

¹¹⁹ a.g.e. s. 290

¹²⁰ a.g.e. ss.291-292

savcılar tarafından, staj durumu, mesleki ilgisi ve ahlâki durumunu belirten bir belge verilir» deniyor. Ahlâki durumunu belirten belgenin verilmesi eski kanunda da var, araştırdık. Fakat bu teklif gelmişken bu hususu biraz açıp, düzeltmekte fayda var zannediyoruz.

Değerli arkadaşlarım, asıl olan insanların ahlâklı olmasıdır. Bunu ilke olarak kabul edip, istisnaların ahlâksız olması gerekir kanısındayım. Yanında staja başlayan bir öğrencinin, bir kimsenin ahlâki ölçüsünü yanında staj yaptığı bir kişinin sübjektif ölçülerine baştan bırakırsanız, o stajyer için bu bir nevi baştan çöküntü meydana getirebilir. İnsanlar prensip olarak doğuştan ahlâklı ve seviyeli kabul edildiğine göre, öyle kabul etmek gerektiğine göre, bu nedenle staj yapacak bir stajyerin sübjektif bir ölçü içerisinde verilecek bir raporla ahlâkı vardır veya yoktur şeklindeki bir değerlendirme, kanaatimce o stajyer hakkında baştan iyi bir ölçü olmaz.

Değerli arkadaşlarım, bu nedenle bir önerge verdik bu hususta. Zannediyorum ki, biraz sonra okunacaktır. Bunun mutlaka günümüzün koşulları ve anlayışı içerisinde değiştirilip o şekilde değerlendirilmesinde fayda umuyoruz.

Saygıyla arz ederim, teşekkür ederim.”

Sayın Doğan’dan sonra Denizli Milletvekili Emin Atıf Şohoğlu söz almıştır.¹²¹

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri;

Biraz evvel konuşan arkadaşım, okunan maddedeki «ahlâk» kelimesi üzerinde durdular. Hiçbir avukat, yanına aldığı stajyerin ahlâklı olup olmadığını denetlemeden yanına stajyerliğe kabul etmez. Hiçbir stajyer de kendisini kabul ettiremeyeceği bir avukatın yanına staja gitmez. «Günün koşulları altında ahlâk kelimesini kaldıralım» şeklinde - özür dilerim yuvarlak bir tabirle - ahlâkiliği ortadan kaldırmanın ve bu maddeden çıkarmanın bence gereği yoktur.

Bu mesleğe 28 senesini vermiş, 15'ten fazla stajyeri yanında tutmuş bir arkadaşınızın tecrübesi neticesi olarak ifade ediyorum ki, ahlâk tabirini buradan çıkarmamak gerekir.

Yıllarca stajyerlerin durumunu da tetkik eden, -özür dilerim bahsetmek mecburiyetinde kaldım- baro başkanlığı yapmış ve stajyerler hakkında mütalaa vermiş avukat arkadaşlarımızın da gösterdikleri ciddiyet ve avukatlık mesleğinin dejenere edilmemesindeki ahlâkîlik esası, «Ahlâk esastır» esbabı mucibesıyla ortadan kaldırılmamalıdır.

¹²¹ a.g.e. s.292

Kaldı ki bugün tadili istenen Avukatlık Kanunundan evvelki, yani bizlerin avukatlık staj zamanında bu esas da zaten var idi. Bugün ahlâk mefhumunu nitelik manasında diye aşağıdan müdahale ediyor arkadaşlar.

Ahlâk hepsini kapsamı içine alan, bütün nitelikleri içine alan bir mefhumdur.

Bu sebeple değiştirme önergesini değil, fakat doğrudan doğruya ahlâkiliği bir esas olarak koyan teklifin kabul edilmesini istirham edeceğim.

Hürmetler ederim.”

Yasanın tümü üzerinde lehte, aleyhte söz isteyen sayın üye olmadığından yasa tasarısı oylanmış, kabul edilmiştir.

Bu kanunun amacı, 1136 sayılı Avukatlık Kanununun bazı maddelerinin kaldırılması, bazılarının da değiştirilmesidir.

1136 sayılı Avukatlık Kanununun üçüncü maddesi aşağıda yazılı olduğu şekilde değiştirilmiştir:

1-Avukatlık mesleğine kabul edilebilmek için:

- a) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
- b) Türk hukuk fakültelerinden birinden mezun olmak veya yabancı memleket hukuk fakültesinden mezun olup da Türkiye hukuk fakülteleri programlarına göre noksan kalan derslerden başarılı sınav vermiş bulunmak,
- c) Avukatlık stajını tamamlayarak staj bitim belgesi almış bulunmak,
- d) Levhasına yazılmak istenen baro bölgesinde ikametgâha bulunmak,
- e) Bu Kanuna göre avukatlığa engel bir hali olmamak gerekir.

2- Avukatlık Kanununun 4 üncü maddesi aşağıda yazılı olduğu şekilde değiştirilmiştir:

Adlî ve askerî hâkimlik ve savcılıkta, Anayasa Mahkemesi asli ve geçici raportörlüklerinde ve Danıştay dava daireleri başkan ve üyelikleri ile baş kanun sözcülüğü, kanun sözcülüğü ve bu daireler başyardımcılıkları ve yardımcılıklarında veya kuruluşlarında avukat bulunan bakanlıklar ve katma bütçe ile yürütülen genel müdürlükler hukuk müşavirliği görevlerinde veyahut üniversitelerdeki veya diğer yükseköğretim kurumlarındaki hukuk ilmi dersleri profesörlük veya doçentliklerinde veya doktor asistanlıklarında yahut Hâkimler Kanununa göre hâkimlik veya savcılık sınıflarından sayılan hizmetlerde, en az dört yıl süre ile hizmet etmiş olanlar, 3 üncü maddenin (c) bendinde yazılı kayıttan varestede tutulurlar.

Yabancılardan Türk uyruğuna kabul olunanlardan, yabancı bir hukuk fakültesinden mezun olup da, geldikleri yerlerde, beş yıl süre ile mahkemelerin her derecesinde avukatlık etmiş ve avukatlığı meslek edinmiş bulunanlar Türk hukuk fakülteleri programlarına göre noksan kalan derslerden, usulüne uygun olarak yapılan sınavı başarıyla vererek tasdikname almış ve ayrıca Türkçeyi iyi bilir oldukları da bir sınavla anlaşılmış bulunursa, kayıttan varestede tutulurlar.

1136 sayılı Avukatlık Kanununun 6 ncı maddesi aşağıda yazılı olduğu şekilde değiştirilmiştir;

Mahkemeler ve avukat yanındaki stajlarını bitirdiklerine dair belge alanlar veya 4 üncü maddedeki şartları haiz bulunanlar, başvurdukları yer barosuna ait levhaya yazılmalarını dilekçe ile isteyebilirler.

1136 sayılı Avukatlık Kanununun 15 inci maddesi aşağıda yazılı olduğu şekilde değiştirilmiştir:

Avukatlık stajı bir yıldır. Stajın bu kısmında yer alan hükümler uyarınca ilk altı ayı mahkemelerde ve kalan altı ayı da en az beş yıl kıdemi olan (bu beş yıllık kıdem hesabına Kanunun 4 üncü maddesinde yazılı hizmette geçen süreler de dahildir.) bir avukat yanında yapılır.

Stajın hangi mahkeme ve adalet dairelerinde, ne surette yapılacağı yönetmelikte gösterilir.

Staj, Adalet Komisyonunun, baronun ve yanında çalışılan avukatın gözetimi altında yapılır.

Stajyer hakkında, yanında staj gördüğü hâkimler, Cumhuriyet savcıları tarafından staj durumu, mesleki ilgisi ve ahlâki durumunu belirten bir belge verilir.

Yanında staj görülen avukat tarafından, ilk üç ayın bitiminde ve staj süresinin sonunda da kesin olarak, staj durumunu ve adayın mesleki ilgisi ile ahlâki durumunu da kapsayan bir rapor verir.

1136 sayılı Avukatlık Kanununun 25 inci maddesi aşağıda yazılı olduğu şekilde değiştirilmektedir.

Baro yönetim kurulu, staj hakkındaki kesin rapor üzerine, staj bitim belgesinin verilmesine veya staj süresinin azami 6 ay uzatılmasına karar verebilmektedir. Yönetim kurulunun bu kararları kesindir.

Ayrıca, stajyerlerin, avukat yanında staja başladıktan üç ay sonra, avukatın yazılı muvafakati ile ve onun gözetimi altında, icra tetkik mercii hâkimlikleri ile sulh mahkemelerinde ve icra ve iflas dairelerinde görülen dava ve işlerde vekâlet alabilecekleri bu kanunla hükme bağlanmıştır.

Stajyerlerin bu yetkisi, stajyere baro yönetim kurulunca, staj bitim belgesi verilmesi isteğinin reddi kararının kesinleşmesi halinde sona ermesi söz konusu olmaktadır.

2.5. DEVLET PERSONEL KANUNU

12 Şubat 1979 tarihinde gündemin 4 üncü sırasında yer alan Tekirdağ Milletvekili Yılmaz Alpaslan ile 4 arkadaşının, İçel Milletvekili Süleyman Şimşek'in, 657 sayılı Kanunun 1897 sayılı Kanun ile değişik 36 ncı maddesinin ortak hükümler kısmının (A) bendinin yeniden düzenlenmesine dair kanun teklifleri görüşülmeye başlanmıştır.¹²² Plân Komisyonu raporunun okunmaması kabul edilmiştir.

Tasarının tümü üzerinde AP Grubu adına Bursa Milletvekili Mehmet Emin Dalkıran aşağıdaki konuşmayı yapmıştır;¹²³

“Sayın Başkan, çok muhterem milletvekilleri;

Bugünkü hayat şartları içinde 15 inci derecedeki devlet memurlarının asgarî ücretten dolayı zaten 13 üncü dereceye yaklaşan, yani 310 lira gibi zaten asgarî ücret seviyesinde bir yere getirilmiştir. Yalnız Sayın Nejat Ölçen'in Bütçe Plân Komisyonunda ifade ettiği şekilde, eğer asgarî ücreti önümüzdeki yılda 150 yahut 200 liraya çıkartırsak, kıymetli arkadaşlarım acaba 13 üncü dereceyi ne yapacağız, 10 uncu dereceye mi indireceğiz?

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun gayesinin çok dışına çıkmış şekilde gördüm. Kısa bir tetkik sonunda gördüm ki, 53 tane geçici madde eklenmiş, üç dört defa değiştirilmiş. Şimdi, Sayın Yılmaz Alpaslan ve arkadaşlarının getirmiş olduğu bir hakkaniyet prensibini ve yahut da mer'i olan, halen tatbik edilen bir prensibi tatbik etmek oluyor. Ama Meclisi Âliniz bu meselenin üzerine mutlaka eğilmelidir. Bugün bana tevdi edilen bu vazifeden dolayı baktığımda, gördüğüm kadarıyla büyük haksızlıklar var. Eğer kim güçlü geldiyse kendini 657 sayılı Kanunun dışına atmış ve birçok haklar kopartmış. Yani eşitsizlik bariz şekilde güçlü olanlar tarafından, dayısı olanlar, arkası olanlar tarafından temin edilmiş arkadaşlarım gördüğüm kadarıyla. Büyük haksızlıklar var bunun içinde.

¹²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B.50 (12.2.1979), s. 592

¹²³ a.g.e. ss.592-594

Bu yeniden tedvin edilmelidir, yeniden ele alınmalıdır, 53 tane geçici madde getirmişiz, falanı şöyle aktarmışız, ötekini böyle aktarmışız, yok orkestra şefiymiş böyle vermişiz, dışarı gitmiş bir lisan öğrenmiş böyle vermişiz. Kim yapmış bunları nasıl yapmış, bilmiyoruz.

Arkadaşlar, hizmette esas olan nedir? Bir memurun bir maaşa gelmesinin yolu bizim zamanımızda şu idi: Tahsil, kıdem ve tezkiye idi. Burada, ne tahsil var, ne kıdem var, ne tezkiye var. Bunda adalet yok. Çalışanlara bir şey vermek lazım; kabul ediyoruz, asgarî seviyede geçim indirimini. Ama hiç mesuliyeti olmayan, sabahtan daireye bir kere uğrayıp giden adama da devlet boyuna bakacak değil arkadaşlar. Devletten tekaüt olan bir Türk ferdine 60 - 70 sene bakıyoruz Türk milleti olarak, karısına, çocuğuna çocuğuna bakıyoruz. Evet verelim ama, bir yere kadar verelim. Bugün 1,5 milyar lira Ziraat Bankasına verdik, yarın devlete ver, bu 420 milyar lirayı taksim ediverelim, iş bitsin.

Onun için Devlet Personel Kanunu mutlaka yeniden ele alınmalıdır, buna dikkatlerinizi çekiyorum.

Kıymetli arkadaşlarım, arka sayfalara bir baktım, 53 tane geçici maddenin içerisinde aklınıza ne geliyorsa, tırnaklarının ucunda bale... İyi sanatkârımış, ayrı mütalaa edilmiş. Üniversiteleri ayırmışız, jeologları ayırmışız, falanı ayırmışız, bunlar ne kardeşim yahu? Yani faikiyetleri nedir diğer memurlardan?

Parmağının üzerinde gezmesi mi, orkestrayı güzel çalması mı? Sanatkâra hürmetkârım ama ne katıyor?

Onun için aynı üniversitede çalışan kısımlar...

Mevcut tatbikatın halen hükümetler tarafından bu seviyede olduğunu biliyoruz.

Burada öğrenmek istediğim bazı hususlar var.

Sayın Başkan, kanun teklifinde görebildiğim kadarı ile başlangıç derecesi var bir ilkokul mezununun, ama hangi dereceye kadar yükseleceği hakkında bir kayıt yok. Eski kanundaki hükümler mi caridir bir ilkokul, bir lise mezununa, onu bilmiyorum. Meselâ, bakınız ilkokulu bitirenler 13 üncü derecenin 1 inci kademesinden başlıyor, eskiden ilkokulu bitirenler 7 nci dereceye kadar yükselebilirlerdi, burada bir noksanlık gördüm, yoksa bir atıfla eski Personel Kanunundaki 1897 ile değiştirilen kısmına mı geçilmek isteniyor, onu anlayamadım,

İkincisi; «1.3. 1973'ten bugüne kadar olan» demek suretiyle «ve halen de muvazzaf askerliğini yapanlar kadro olsa da olmasa da, askerden döndükleri zaman bu haktan istifade ederler.» deniyor.

Şimdi, zaten 1.3.1970'ten bugüne kadar olanlar, mer'i kanun hükümlerine göre bu kanunun içerisindeyler. Yedek subaylığını yapan arkadaşlar veya muvazzaf subaylar da eğer kanun müsaitse ve kadrosu varsa alınacaktır, ama daha evvel muvakkat olarak bir yerde çalışmış bir arkadaşına yeni bir kadro mu veriyoruz? Yani 1 sene sonra gelecek bir zamanın içerisinde bir kadro mu tesis edilecek, «torba kadro» dediğimiz kadro mu tesis edilecek?

Kıymetli arkadaşlarım, bir şey daha var, aklım ermedi, bu konuyu pek bilmediğim için; şimdi bizim kullandığımız ve zannediyorum ki bugüne kadar halen devletin kullandığı 11'e yakın Kararname çıkmıştır kanun hükmünde. Yüksek tahsilliler 7 senelik ise, orta tahsilliler de 10 senelik ise, Kanun Hükmündeki Kararname ile 1-4 derece arasındaki memuriyetlere oturtturula bilinir deniyor.

Şimdi bir müktesep hakkın emeklilikte de sayılıp sayılamayacağını öğrenmek istiyorum? 7 nci dereceden bir memur olmuş, ama bu, Kararnamelerle 1 inci dereceye getirilmiş bir arkadaş, bu vazifeden alındığı zaman eski derecesine gelme konusu var, aksi halde bu kararnamelerle bir vazifeye gelen kimseler aynı yerde 10-15 sene yahut da ölünceye kadar, tekaüt oluncaya kadar otururlar. Şimdi burada bu hakkı kazanmış arkadaş 1 inci dereceden mi, yoksa esas fiilen çalıştığı dereceden mi tekaütlük hakkını iktisap edecektir? Bunu öğrenmek istiyorum.

Bu düşüncelerin içerisinde daha evvel haklarını kazanmış olan - ek maddelerle - bütün devlet memurları da birer derece yukarı çıkıyorlar mı, bu muğlaktır, bunu öğrenmek istiyorum, bunların beyan edilmek suretiyle reyimizi, - eğer mantığımızı ve eğer devletimizin bütçe imkânları da müsaitse - müspet kullanacağız.

Saygılarımı sunuyorum efendim.” (Alkışlar)

Sayın Dalkıran'dan sonra gruplar adına başka söz isteyen üye olmadığından kişisel görüşmelere geçilmiş ve Artvin Milletvekili Hasan İkinci söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹²⁴

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Görüşülmekte olan 657 sayılı Personel Kanununun 14 ve 15 inci derecelerin kaldırılmasını öngören teklif yüz binlerce memurun günlerdir, aylardır beklediği bir kanun teklifidir. Bu kanun teklifinin Komisyonunda yeterince görüşülmeden geldiği, üyelerce teklifte beyan edilmiştir.

¹²⁴ a.g.e. s.594

Yine gecenin bu geç vaktinde yüz binlerce memurun beklediği ve belki bugünkü ağır hayat şartları içerisinde kendilerine yardımcı olur umuduyla bekledikleri bu tekliften hiçbir şeyin çıkmayacağı ortadadır. Şöyle ki, 14 üncü ve 15 inci dereceleri kaldırmakla asgarî geçim seviyesine çıkarılmak istenmektedir. Bugün 3 300 lira asgarî geçim miktarı vardır. 14 ve 15'i kaldırdığınız zaman sadece gösterge tablosunda 50 rakamını değiştirebiliyorsunuz; 50 rakamını, bugün katsayısı 16 olarak kabul ederseniz, bununla çarptığınız zaman kendilerine bir şeyler verebilme umudunu taşıdığımız dar gelirli ilkokul ve orta-okul mezunu memurların eline sadece ve sadece 800 lira ile 900 lira arasında brüt ödeme yapmış oluruz.

Böylece 14 ve 15'i kaldırdığımız zaman bir çözüm getirmeyiz. Bugün hayat pahalılığı fevkalade yüksek boyutlara ulaşmış, memurlarımız özellikle 14 ve 15 inci derecede ve ondan sonra gelen derecedeki memurlar fevkalade büyük geçim sıkıntısı içerisinde. 15 inci dereceden maaş alan bir memurun eline, 2 250 lira, hatta 2 240 lira geçmektedir. Asgarî geçim için 3 300 lira tazminat olarak veriliyor; bu kısım zaten ödenmektedir. Siz 14 ve 15'i kaldırdığınız zaman, 14 ve 15'ten maaş alan memurların eline hiçbir şey vermemiş olursunuz. Çünkü bu, zaten tazminat olarak ödenmektedir. Gelin, bu Yüce Kurulun önüne böylesine önemli bir konu gelmişken, bunu etkili ve bütün memurlarımızı memnun edecek ve hiç değilse umutlarını tamamen yıkmayacak bir şekle sokalım. 14 ve 15'i kaldırmak bir şey getirmez; biz eğer gösterge tablosunda bir miktar değişiklik yaparsak bu daha kalıcı, bu daha etkili bir yol olur.

Memurlar, ancak bundan, belki yukarıya doğru kayarken bugüne kadar kadrosuzluk nedeniyle terfi edemeyen memurlar istifade etmiş olabilirler. Ama bizim ve özellikle Yüce Parlamentonun hedeflediği dar gelirli memurlara bir çözüm getirmeyecektir. Bu nedenle bu konu önümüze gelmişken, gösterge tablosunda yapılacak bir değişiklikle memurlarımıza hiç değilse 1 000 liraya yakın eline geçecek kadar bir gelir temin edebilirsek, bir şeyler yapmış oluruz. Yoksa şekli kalacak ve bugüne kadar umutla bekleyen memurları, özellikle dar gelirli memurları bu kanun teklifi hüsrana uğratacaktır ve büyük sızlanmalara yol açacaktır.

Saygılarımla.”

Başkaca söz isteyen üye olmadığından maddelere geçilmesi oylanmış, maddelere geçilmesi kabul edilmiştir. Bundan sonra madde üzerinde soru sormak isteyen İstanbul Milletvekili Çağlayan Ege aşağıdaki soruları sormuştur.¹²⁵

“Sayın Başkan, aracılığınızla şu sorularıma yanıt verilmesini arz ediyorum.

¹²⁵ a.g.e. s. 595

Altan itibaren gerçekten büyük bir sıkıntı içinde bulunan dar gelirli memurları feraha çıkarmak amacıyla, kaldırdığımız 14 - 15 nci derecelerden sonra, diğer derecelerde de yukarıya doğru bir kayma olacaktır. Burada dar gelirli memurlar ve orta dediğimiz memurlar ferahlayacaklardır.

Fakat onun üstündeki memurlar büyük bir sıkıntı içine girmeyecekler midir? Buna açıklık getirilmesini arz ediyorum. Bununla ilgili ne gibi önlemler düşünüyorlar?

Ayrıca, 1979 yılı bütçemize ne gibi bir ekonomik rakam getirecektir bu değişiklik ve hangi derecelerde ne kadar, daha üst derecelerde de ne kadar? Bir araştırma yaptılar mı?

Lütfen aracılığınızla Genel Kurula kürsüden -yerinden değil- mümkünce bilgi versin efendim.

Teşekkür ederim.”

Bakanın soruları yanıtlayacağını ifade etmesi üzerine önce İstanbul Milletvekili Osman Özer aşağıdaki soruyu sormuştur:¹²⁶

“Sayın Başkanım, 15 ve 14 üncü dereceleri kaldırıyoruz ve ondan sonra ilk mektep mezunları olanlara 13/1'i, orta 12/2'yi, teknik olana 12/3 gibi böyle bir sıralama yapıyoruz ve sonra en yüksek okul mezunlarına kadar da 1 derece tayin ediyoruz. Bunların başlangıç, yani maksimum dereceleri, minimum dereceleri acaba maksimum derecelerinde bir değişiklik var mıdır? Minimum değiştiğine göre maksimumlarında bir değişiklik var mıdır?

2. İlkokul mezunu olan bir arkadaşımız yahut bir memur 13/1'inden girdiğine göre eline net ne para alacaktır? Açıklanmasını rica ediyorum.”

Özer'in sorusundan sonra Kocaeli Milletvekili İbrahim Topuz da aşağıdaki soruyu sormuştur:

“Aracılığınızla Sayın Bakandan sualimin cevaplandırılmasını istirham ediyorum.

Bu kanun şu anda birçok çalışan insanların refahı için az da olsa bir katkıda bulunacak bir kanundur. Yalnız, bugüne kadar çalışmış, emekliye ayrılmış yüz binlerce vatandaşımız vardır. Onlar da bu kanunun getireceği nimetlerden istifade etmek ümidi içindedirler. Acaba bu kanunda kaldırılmış olan 14 ve 15 inci derecelerin çalışanlara getirmiş olduğu imkânların, emekliye ayrılmış olan vatandaşlarımıza da getirip getirmeyeceğini öğrenmek istiyorum. Cevaplandırırsa teşekkür ederim.”

¹²⁶ a.g.e. s.595

Bu sorudan sonra Antalya Milletvekili Galip Kaya da bir soru sormuştur:¹²⁷

“Sayın Başkan, 30.11.1970 tarihinden önce göreve başlamış olan emniyet hizmetlilerine 22.6.1978 tarih 2156 sayılı Kanunla ilk ve ortaokul mezunlarına 2 derece hak tanınmıştı. Bu yeni teklifle 2156 sayılı Kanunun ek geçici (C) fıkrasıyla verilen hak ortadan kalkarsa ilkokul mezunu emniyet hizmetlileri mağdur duruma düşecektir. 2156 sayılı Kanun ve 1897 sayılı Kanunun 36 ncı maddesinin 8/A bendiyle kazandıkları hakkı mkteseplerini kaybedecekler midir? Bunun nlenmesi için metinde 2156 sayılı Kanunun ek geçici 4 üncü maddesi (C) fıkrasıyla verilen hakkın korunması düşünülmekte midir? Bu hususu arz ediyorum.”

Galip Kaya’dan sonra Artvin Milletvekili Hasan Ekinci’nin sorusu şöyledir:¹²⁸

“Sayın Başkan; kaldırılan 15 ve 14 üncü dereceyle göstergede 50 puan yükseltilmiş oluyor, tabloda 50 puan yükseltiliyor. Böylece bir ilkokul mezununa 15 inci dereceden maaş aldığında bu yasa çıktığı zaman 15 inci derecedeki memur ne kadar fark maaş alacaktır? Yine 14 üncü derecedeki memurun bugünkü göstergesi ve tablodaki puanı 185, bu 215’e çıkıyor, yine 50 kadar bir fark oluyor. Ortaokul mezununun eline bu kanun çıktığı zaman eline ne kadar fark geçecektir? Yalnız özellikle şunu da ayırmak istiyorum, tazminat olarak verilenin dışında ne verilecektir? Bunu öğrenmek istiyorum.”

Sayın Hasan Ekinci’den sonra Başkan tarafından kürsüye davet edilen Sayın şener Battal da Sayın Bakana aşağıdaki soruları sormuşlardır.¹²⁹

“Sayın Başkan, yüksek delaletlerinizle aşağıdaki sorularımın Sayın Bakan tarafından cevaplandırılmasını rica ederim.

Bu söz konusu kanun çıktığı takdirde 200 bin memurun emekliliğini isteyeceği hususunda kesin beyanlar vardır personelce; bu doğru mudur? Bu doğru ise, yüksek kademe memurların emekliliğinden sonra btde büyük ölçüde tasarruf olacağı söylenmektedir. Bu da doğru mudur?

Üçüncüsü, Devlete net 2 milyar liralık ilk anda yk olacağı şeklinde tahmin vardır. Bu doğru mudur?

¹²⁷ a.g.e. s.596

¹²⁸ a.g.e. s.596

¹²⁹ a.g.e. s.596

Bir de, ilkokul ortaokul mezunlarına 2 derece, diğer personele 1 derece verilecek. Bu açıklıktan dolayı ve yüksek dereceli memurlardaki vergi diliminden dolayı vergi tahsilatı artışı, yüksek dereceli memura fazla ücret verilmeyeceği şeklinde beyanlar vardır. Bu da doğru mudur?

Son soru; katsayı artırıldığında memurların bakkal, kasap, manav piyasa derhal zam yapılmasıyla başta memurlara verilen katsayı artışı sanıldığı gibi refaha sebep olmamaktadır, denilmektedir. Bu ise böyle enflasyon hızına sebep olmayacağı şeklinde savunulmaktadır. Bu husus doğru mudur? Saygıyla arz ederim.”

Şener Battal’dan sonra Gaziantep Milletvekili Ahmet Karahan da aşağıdaki soruyu sormuştur:¹³⁰

“Sayın Başkan, 14 üncü ve 15 inci derecelerin kaldırılması kamu görevlisinin 1 inci dereceye yaklaşmasını hızlandıracaktır. Bu takdirde, 1 inci derecede uzun süre çalışan 30 sene hizmet etmiş bir kamu görevlisinin 20 sene görev yapmış bir kişiyle aynı maaşı alması sonucunu verecektir. Bu takdirde, veriminin en yüksek noktasındaki bir memuru sürekli olarak aynı görevde tutmak mümkün değildir. Bu endişenin dağılması için Maliye Bakanının açıklamasını istiyorum.”

Soru sorma işleminin bitmesinden sonra C. Senatosu Kayseri Üyesi ve Maliye Bakanı Ziya Müezzinoğlu soruları aşağıdaki şekilde yanıtlamıştır:¹³¹

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Görüşme konusu olan kanun teklifiyle ilgili olarak arkadaşlarımızın yönelttikleri sorulara cevap vermeden önce tümünün aydınlanmasına yardımcı olmak üzere, izin verirseniz, bir noktayı arz etmek istiyorum.

Görüşme konusu olan kanun teklifi, gösterge cetvelinin alt dilimlerinde bulunan kamu görevlilerinin, özellikle asgarî ücret uygulaması nedeniyle karşılaştıkları güçlükleri düzeltmek üzere hazırlanmıştır.

Bilindiği gibi, alt kademelerde bulunan kamu görevlileri asgarî ücretten yararlanmakla birlikte, elde edilmesi gereken öteki haklardan ve özellikle emekli haklarından yararlanamıyorlardı. Kanun teklifi, gerekçesinde de açıklandığı gibi, her şeyden önce bu adaletsizliği düzeltmek ve aynı zamanda tüm kamu görevlilerine gösterge cetveli içinde bazı yeni olanaklar hazırlamak üzere teklif edilmiş bulunmaktadır.

¹³⁰ a.g.e. s.596

¹³¹ a.g.e. ss.596-598

Hemen arz etmek isterim ki, bu amaçlardan ilki, yani emeklilik haklarından yararlanmak konusu, 2171 sayılı Yetki Kanunundan sonra Ekim ayı başında yürürlüğe konulan Yasa Gücündeki Kararname ile düzeltilmiş bulunmaktadır. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, evvelce asgarî ücret üzerinden aylık alan, daha doğrusu asgarî ücret ile gösterge tablosundaki ücretlerin arasındaki farkı tazminat olarak almakta olan kamu görevlileri, bu yeni düzenlemeden sonra emeklilik hakkından faydalanmak yoluna gitmişlerdir. Bu nedenle, kanun teklifinin bu amacı, büyük bir ölçüde kendiliğinden şimdi yerine getirilmiş bulunmaktadır; fakat tüm kamu görevlilerine yeni olanaklar sağlama amacı, bir ölçüde hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Bana yöneltilen soruları, işte bu çerçeveye içerisinde Yüce Heyetiniz önünde cevaplamak istiyorum.

Sayın Ege, bu teklif yasalaştığı takdirde bir yığılma olup olmayacağından söz etti ve tüm yükün neye baliğ olacağını sordu.

Yasa kanunlaştığı takdirde, aşağı kademelerden yukarıya doğru bir kayma söz konusudur ve bu beraberinde - Sayın Ege'nin de işaret ettiği gibi - en üst kademede bir yığılmayı getirecektir.

Teklifin yasalaşması halinde beraberinde getireceği ek yüke gelince: Bunu bir yandan gösterge çerçevesi içinde, bir yandan da bunun yan etkileri açısından hesaplamak gerekmektedir. Bakanlığımızca yapılan hesaplara göre, teklifin yasalaşması halinde doğrudan doğruya beraberinde getireceği ek yük 8 Milyar 809 milyon TL.'dir. Bu brüt rakamı ifade etmektedir; fakat tam yükü hesap edebilmek için, bu çerçeve içinde tam gün ödeneğine, yargıç ödeneğine ve diğer tazminatlara olacak yansımaları da göz önünde tutmak gerekir. Bunlarla birlikte 14 katsayıya göre yasa teklifinin beraberinde getireceği ek yükün toplamı bütçe için brüt 9 milyar liradır. 16 katsayı olduğu takdirde bu 10 200 000 000 TL olacaktır. Bu, vergi ile birliktedir, net olan miktarı bulabilmek için aşağı yukarı bunun % 50'sini almak gerekir.

Bunun yanında, bunun dışında soru yönelten arkadaşlarımız çeşitli kademelerdeki memurların ellerine geçecek miktarda ne gibi fark olacağını sordular. Bunları ilgili memurun derecesine ve kademesine ayrıca Gelir Vergisi uygulaması açısından, vergi diliminde yer alacağı duruma göre ayrı ayrı hesaplamak gerekmektedir. Şu anda bunu teker teker söyleyebilecek durumda değilim.

Sayın Kaya, 31.10.1970 tarihinden öncekilerle bu yasanın bir ilgisi olup olmadığı üzerinde durdu. Bu konuyla yasa doğrudan doğruya ilgili değildir. Fakat, önemli bir nokta, Sayın Kaya'nın sorusu içinde yer aldı. Yasa teklifiyle, Devlet Personel Kanununda yer alan ek maddeler ve geçici maddeler arasındaki düzenlemenin tümüyle yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

İlkokul mezunu ve ortaokul mezunu bu teklifin yasalaşması halinde eline geçecek farkın ne olacağı soruldu. Yapılan hesaba göre bir ilkokul mezununun 15 inci derece ile 13 üncü derece arasında aylık alması halinde eline geçecek fark, aşağı yukarı 321 lira civarında olacaktır. Ortaokul mezununda ise bu fark, 305 lira olarak hesaplanmaktadır.

Sayın Şener Battal, sorusunda, 200 binden fazla memurun emekliliğinin söz konusu olup olmadığını sordu. Elimizde bunu doğrulayacak bir bilgi bulunmuyor. Böyle bir emeklilik durumunun ortaya çıkması halinde yasanın kendisi ek ödemeler getirirken, bir tasarrufun da söz konusu olabileceği doğrudur.

Sayın Şener Battal, net yükün 2 milyar lira olarak hesaplanıp hesaplanmadığını sordu. Bu soruyu biraz önce cevaplamaya çalışmış bulunuyorum. Elimizdeki hesaplara göre brüt yük miktarı 14 katsayıya göre 9 milyar liradır, 16 katsayıya göre 10 milyar 200 milyon liradır. Net olarak bunun miktarını bu rakamların yarısı olarak kabul etmek gerekir.

Yüksek derecedekilerin daha az, aşağı derecedekilerin daha çok bundan yararlanıp yararlanmayacağı konusundaki soru da, yine kendi içinde doğrulanmaktadır. Yüksek derecedeki memurlar bu düzenlemeden daha az yararlanacaktır. Yalnız, tümüyle yüksek derecede bir birikime hali söz konusudur.

Nitekim Sayın Karahan da bu nokta üzerinde durdular. Yasa teklifi yasalaştığı takdirde, yüksekokul mezunlarının 20 yılda 1 nci dereceye gelmeleri söz konusudur. Buna göre, emeklilik yaşı 30 yıl olduğuna göre, ilgililerin 10 yıl aynı kademede kalması gibi bir durum söz konusudur ki, bu da Sayın Karahan'ın ifade ettiği gibi, etkili bir yönetim bakımından bazı sakıncaları beraberinde getirebilecek niteliktedir.

Sayın Başkan, tümüyle sorular hakkında arz edeceğim cevaplar bundan ibarettir.”

14 Şubat 1979 tarihinde de gündemin 1 inci sırasında bulunan 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değiştirilmesine ilişkin Kanun teklifinin görüşmelerine bastırılan tasarının üzerinden devam edilmiştir. Bu oturumda MSP Grubu adına söz alan Şener Battal (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹³²

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri,

Huzurunuzda şu anda dağıtılan 140/1 inci ek olarak takdim edilen kanun teklifi, Komisyonunda yepyeni bir şekil kazandırılmış ve bu yeni şekliyle görüşülmektedir.

¹³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B.52 (14.2.1979), s. 667

Esasen, Komisyon geri çekmezden önce bu teklifi biz, 15 ve 14 üncü dereceden kaldıran kanun teklifi diye takdim ediyorduk. Bu takdim de kamu personeli bakımından son derece sosyal adalete uygun bir takdimdi. Çünkü, asgarî ücret 3 300 lira olunca, 15 ve 14 üncü dereceler fiilen zaten yok gibiydi. Komisyon geri çekmeden önce, o hükümlerin bulunması sosyal adalete çok daha uygundu; 15 ve 14 üncü dereceyi kaldırıyordu ve Türkiye’de ezilmişten yana, küçük memurdan yana olmanın bu birinci takdim tarzı daha doğrusuydu; ama Komisyonda ne yapılmış? 15 ve 14 üncü derece yine bırakılmış, baki kalmış ve bütün memurlara bir derece verilmesi gibi sadece basit bir terfi mekanizması halinde mesele getirilmiş.

Değerli arkadaşlarım, 1 inci derece memura bir derece verirsiniz, o belki 800 lira istifade eder; ama 15 inci derecedeki memura bir derece terfi verdiniz mi, 150 - 250 lira faydalanır. Onun için, «herkese bir derece veriyorum» demek, sosyal adalete uygun değildir; küçük memura karşı olmaktadır, küçük memurun hakkını korumamaktır. Onun için, 15 ve 14 üncü derecedeki memurlara 2 derece verilmeli; eski teklifteki şekliyle söylüyorum; ilkokul ve ortaokul mezunu memurlara 2 derece verilmeli «Bunun malî külfeti çok olur» sözleri ilmi değildir, ciddi değildir. Çünkü, 15 inci 14 üncü derece memura vereceğiniz 2 derece, zaten bu kanunun tümü içinde son derece cüzi kalır.

Bu kanunun Komisyondan getirilen şekliyle, 1 inci madde, bu şekliyle noksandır; düzeltilmesi lazımdır. 15 inci ve 14 üncü derece memurun hakkını bu kürsüde dile getiriyorum. Bunu yapmazsak hepimiz vebalde kalırız ve bunu önemle hatırlatıyorum değerli arkadaşlarım.

Fakir fukarayı, dar gelirliyi, küçük dereceli memuru düşünmeye mecburuz. Değilse, onların demokrasiden umutları kesilir, onların, geleceğe güvenleri azalır, onlar kara düşünen insanlar haline gelir; rejim tartışmasına onları iteriz. Bu bakımdan, bunun düzeltilmesi lazımdır.

Bu teklifin tenkidi tarafını ifade ettim; olumlu tarafını da söylemem lazım. O da şudur :

Bundan evvelki görüştüğümüz metinde, tekniker ve yüksek teknikerler unutulmuştu; onlara bir derece verilmedi. Her kesimdeki devlet memuruna, kamu personeline 1 derece 2 derece veriliyordu, tekniker ve yüksek teknikerler unutulmuştu. Komisyonun getirilen son metninde, tekniker ve yüksek tekniker ayrımı yapılmamış, hatta 657 sayılı Kanunun ek geçici maddeleri de düşünülerek, Türkiye Radyo Televizyon Kurumunda çalışan ve bu ek geçici 10 uncu madde ve diğer maddelere tabi personel de, böylelikle maddenin bütünlüğü

içinde ele alınmıştır; bu şekliyle olumludur; ama 15 inci 14 üncü derecelere 2 derece verilmesi lazımdır; 15 ve 14 ncü derecelerin kaldırılması lazımdır. Parlamentomuzun bunu bu şekliyle düzeltmesi gerekir. Bu hususta hassasiyetinizi rica ederek, meseleyi önergeyle ve işbirliğiyle, elbirliğiyle çözmemiz lazımdır.

Teşekkür eder, saygılar sunarım.”

Battal’dan sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Konya Milletvekili İhsan Kabadayı söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹³³

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; mevcut kanun üzerinde Milliyetçi Hareket Partisinin görüş ve mütalaalarını arz etmek üzere huzurunuzda çıkmış bulunuyorum.

Bu tasarı ile kadro ve öğrenim şartı aranmaksızın, memurlara 1 derece terfi imkânı verilmektedir. Muhakkak ki, bu, hiç yoktan iyi bir şeydir. Ancak, günümüzde ve hassaten son yıllar içerisinde zamlar, enflasyonlar, devalüasyonlar birbirini kovalamakta, bir yıl evvele nazaran sadece hayat % 70 pahalalanmış iken, getireceğiniz bu 1 derecelik fark, memurun % 70 açığının sanırsız ki %10’unu ancak kapayacaktır. Bu ücret artışı yerine, hükümetler ve mesul arkadaşlar, piyasada istikrarı sağlayıcı tedbirler alsalar, memurin için ve bilhassa orta tabaka memur için daha büyük ve hayırlı hizmeti yapmış olurlar. Mahalli memurlar için durum pek de feci değildir; ama mahalli olmayan küçük memur için bu pahalılıklar böyle giderse, az maaş alan memuru, tıpkı ortaçağdaki 40 yamalı derviş misali, kuru ekmeğe mahkûm eder bir yolun yolcusu kılacağız.

«Açlık sofuluğu bozar. Ne bilsin açların halinden toklar» derler. Eskilerin yine güzel bir sözü vardır: «Açın huzuru ve namazı, bile olmaz» derler. Görebildiğimiz kadarıyla küçük memurlar, eline az geçen memurların böyle bir huzursuzluğun, geçim sıkıntısının içinde olduğu açık ve aşikârdır. Biz, Milliyetçi Hareket Partisi olarak bu kanuna, memura hakkı hayat veren, geçim imkânı sağlayan bir kanun demiyoruz; tadımlıktır ama karın doyurmaz, iftariyeliktir ama sofraya kurmaz diyoruz. Bir yemeğin tadına bakmakla karnımız doymaz; ramazanda iftarınızı bozar, akşam namazına girersiniz ama karnınız doymaz, illa ki sofraya oturmak gerek. Böylece, bu kanun küçük memurlar için tadımlıktır, sofraya kurmayan, iftariyeliktir; karın doyurmayan bir kanun olacaktır. İş temelinden, kökünden alan, dertleri halleden bir yönü ve cihetini bulamazsınız; remi atıp fal baksanız da göremezsiniz. Bu, ağlayan çocuğa şeker misüllü bir avutmadır denebilir. «Elden gelen öğün olmaz, gelse vaktinde gelmez» derler.

¹³³ a.g.e. ss. 667-668

Keşke bu 1 yıl evvel gelmiş olsaydı, bir yardım sanılırdı ve kabul edilirdi. Bir yılın % 70 fırlayan hayat şartları karşısında % 10'u bile karşılamayacak olan miktarı, ben Grubum adına memura ferahlatıcı, ona huzur verici, geçim imkânlarını sağlayıcı bir yöntem olarak kabul etmemekteyim.

Naçiz arkadaşınız 40 yıldan beri memurluk yapan bir insandır. Ne zaman ücretlere, yani maaşlara zam yapılırsa, daima ve daima fiyatlar ücretleri çok geçmiştir; yapılan maaş zamlı ücretler fiyatların gerisinde kalmıştır. Artan fiyatlar verilen ücretlerle telâfi edilememiş, daima fakir fukaranın, orta tabakanın filesinden bir şeyler alıp götürmüştür. Bu yapılan zam birkaç ay sonra fileye bir şeyler koymak değil, fileyi de daima azaltacaktır.

Fiyatların Türkiye'de artışı tazi süratiyle dağı tepeyi aşarken, bu kabil yapılan maaş artışları, ücret artışları kaplumbağa süratiyle ona yetişmek olacaktır ki, bu da mümkün değil, daima gerilerinde kalacaktır.

Bu yol, kanseri aspirinle tedavi yoludur. Memuru koruma kendi halinden hayatından çoluk çocuğuyla geçimiyle memnun etme yolu değildir. Fransa' da yapıldığı gibi, hayati ehemmiyeti haiz 40 - 50 maddenin tespiti ile ortalama bir ücret yoluna gitmesi günümüzün şartlarında en müspet yol olacağını, daha bu kanun 6 ay 1 sene geçmeden geçersiz hale geleceğini yine orta tabaka küçük memurların ıstırap ve dertlerinin bundan daha öteye de geçeceği kanaat ve kanımızı muhafaza eder, hepinizi saygı ile selamlarım.”

Kabadayı'dan sonra Adalet Partisi Grubu adına Hasan Ekinci (Artvin) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹³⁴

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

İki akşam önce Yüce Genel Kurulun önüne gelip, belki dar gelirli, ezilen memura bir çare getirir diye Komisyon tarafından geriye istenen teklif yeniden Yüce Heyetinizin huzurunda; ama bu, yeni haklar getirerek değil; o zaman tasarlananın yarısını alıp götürerek getirilmiştir. Acaba bu neden yapıldı? Dar gelirli, özellikle 13, 14, 12 derecelerde çalışan ilkokul, ortaokul mezunu memurlara neden bu esirgendi, anlamak mümkün değil.

Biz memurlara şu anda ne verdiğimizizi rakam olarak ortaya koymak mecburiyetindeyiz. Bu rakamı ortaya koyarsak, o zaman başımızı öne eğip çok çok iyi düşünmemiz gerekir. Özellikle halktan yana, haktan yana, ezilmişten yana olduğunu muhalefet döneminde her zaman ifade eden Cumhuriyet Halk Partisinin, şapkasını önüne koyup daha çok düşünmesi lazım. 1 derece kaydırmakla memurlara ne vermişiz, ne verebiliyoruz? 1978'de hayat

¹³⁴ a.g.e. ss. 668-669

pahalılığının % 70 arttığı bir dönemde 14 üncü, 15 inci derecedeki bir memura 1 derece kaydırmak suretiyle eline hiç bir kuruş verilmiyor; bunu açıklıkla ifade etmekte fayda vardır. 13, 14 ve 15 inci derecedeki memurlara zaten

3 300 liraya kadar olan tazminat ödeniyordu, 15 inci derecedeki bir memura 2 240 lira veriliyordu; bu aradaki fark, esasen devlet ödüyor, bunlara bir kuruş verdiğimiz yok, veremiyoruz. Yine bu teklifte çok daha ağır şey getirilmiş, 25 sene 30 sene devlete hizmet veren ve 1 nci dereceye gelen yönetici kadrosunda olan, özellikle genel müdür ve üst seviyedeki memurlara 1 inci derecenin 4 üncü kademesine gelmiş memurlara hiç bir şey vermiyor. Bu bizim sosyal adalet anlayışımıza uygun mudur? 30 yıl yöneticilik yapmış, 25 yıl ülkeye yönetimle hizmet etmiş genel müdür seviyesindeki bir memura hiç bir şey vermemek, bilmiyorum sosyal adalete ve sizin sosyal adalet anlayışınıza uygun mu düşer?

1 inci derece 4 üncü kademeye gelmiş memura bu teklif hiç bir şey getirmiyor ve bu derece hizmeti olan memurun emekliliğine zorlanmış bulunuyor.

Değerli milletvekilleri, birkaç gün önce hayat pahalılığının geçim sıkıntılarını düşünülerek, hâkim ve savcılarımıza 600 göstergiyi bu Yüce Kurul verdi 600 gösterge hâkim ve savcılarını artırırken, sadece bir kilo et bile alınamayan 1 derece kaydırmayla memurlara ne verdiğimizizi iddia edebileceğiz? Hayat pahalılığının bu derece arttığı, geçim sıkıntısının bu derece arttığı, ev kiralarının dayanılmaz boyutlara ulaştığı bir dönemde, dar gelirli memura verdiğimiz bu 200 lira neyi sağlayacaktır. Ve aylardır 900 bin memurun beklediği bu teklif, maalesef mahalli tabirle, «dağ, fare doğurmuştur» diyebiliriz. Bu teklif kanunlaştığı takdirde, bu memurlarımız böyle söyleyecektir.

Daha önce 2 derece verilmekle, kadro aranmaksızın kadrosuzluk nedeniyle yan terfi yapan memurların, 1 derece ve 2 derece kayma imkânları varken, bu da kısıtlanmış, intibak hükümleri uygulanmadan, basit bir derece kaydırılması getirilmiştir. Halbuki, bugünkü hayat şartlarının ağırlığı içerisinde, memurlara gösterge tablosundaki rakamlarda yapılacak değişiklikler daha sosyal adalete uygun bir düzenleme getirecekti, ama, bunu da getirmediler. Bu teklifte getirilen, dar gelirli memurlarımıza getirilen zam «hiç bir şey» mertebesinde.

Gelin, Yüce Genel Kurul daha sosyal adalete dayalı, dar gelirli memurlarımızın cebine hiç değilse 2 kilo, artırdığımız aylıkla 2 kilo et alabilecek parayı verebilelim. Yoksa, Şûrada sosyal adaletten bahsedemeyiz. Çünkü, bundan üç gün, dört gün önce, hâkimlerin savcılarının göstergesini haklı olarak hayat pahalılığına uygun olarak 600 artırırken, dar gelirli 300 bin 400 bin memuru ilgilendiren bu rakamı gözden uzak tutmayalım. Hepinizi saygıyla selamlarım.”

Sayın Ekinci'den sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına söz alan Hayrettin Uysal (Sakarya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹³⁵

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Türkiye'de politika zaman zaman çok enteresan safhalar arz ediyor. Şimdi değerli arkadaşlarım, 657 sayılı Yasa, uzun süreden beri ülkemizde kamu görevlileri için uygulanan bir yasadır. Ona ilişkin çıkan kararnameler ve 1897 sayılı Yasayla da Personel Yasası Türk kamu görevlilerine yeni bir sistem getirmiştir. Ancak, bu sistemin elbette ki eksik tarafları var. Bu sistemi bütünüyle, temelden almak en doğru yol, ama 1 yıllık bir Hükümetin görevde bulunduğu bu süre içerisinde personel rejimimize gerçekçi bir yaklaşımla ve bu sistemi bütünüyle eşel - mobiliyle birlikte, bütün unsurlarıyla ve nitelikleriyle birlikte, çağımıza uygun bir model haline getirmek, elbette ki 1 yıllık süre içerisinde mümkün değil.

Fransa'da personel rejimi 20 yılda yerine oturdu. Ülkemizde yeni Cumhuriyet Hükümetinin 1 yıllık süresi içerisinde -sözümün başında ifade ettiğim gibi, politikanın çok enteresan tarafları oluyor- dünün iktidar partileri, bugünün muhalefet partileri meseleye sanki bu personel rejimini bugünkü hale bu Hükümet getirmiş gibi, «hadi, ne verecekseniz verin» görüşüyle hareket etmelerini doğru bulmuyorum.

1978 - 1979 arasında bir yıllık süre içerisinde, Türk kamu görevlilerine bu Hükümet ne vermiştir, bir bakalım. Cumhuriyet tarihinde hangi hükümet bu kadar kamu görevlilerine, temelden onların dara düşmelerini ortadan kaldırmak için, yaklaşık birtakım olanaklara onları kavuşturmak için, eldeki olasılıklar ve olanaklar ne ise onu kullanarak ne vermiştir, bir bakalım ve ondan sonra eğri oturalım ama, doğru konuşalım.

1978 yılında Bütçe Yasasıyla birlikte, o eski hükümet zamanında, onun tarafından 12 ile bağlanmış olan katsayıyı 14'e çıkarmış, 1 Ekim 1978 tarihinde 500 liralık bir aile yardımı getirmiş.

Yine Ekim ayında yapılan olağanüstü bir toplantı ile Meclisten büyük gayretlerle çıkarılan ve Yüce Meclisin iradesine mal olan Yetki Yasasına göre gösterge tabloları üzerinde değişiklik yapmış ve bu değişiklikle her memura 435 lira ilâ 900 kusur lira arasında yeni bir ödeme yapmış. Göstergelerdeki birtakım rakamları, emekliliğe ve ona geçerli olabilecek bir şekilde değiştirmiş. Aile ödeneği diye bir müessese ihdas etmiş; çocuk zammını cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir şekilde, 400 liraya kadar çıkaracak bir usule bağlamış.

¹³⁵ a.g.e. ss. 669-670

15 ila 11 dereceler arasında yeni bir değişiklik yaparak, asgarî ücretin temel unsuru haline getirmiş.

Şimdi de bir yasa yapıyor, Cumhuriyet tarihinde örneği yoktur bunun. Hiç bir hükümet bunun örneğini gösteremez; 3 yıl ile 7 yıl arasında hak kazanacak bir üst dereceye çıkarak, terfileri ölçüsü içerisinde, emekli olanlar da dahil...

«Yan yan gidenler de dahil,» arkadaşımın söylediği gibi. Adi malûllük, vazife malûllüğü, dul ve yetim aylıkları alanlar da dahil, emekliliğe bu süreyi de dahil etmek suretiyle her derecedeki memur bir derece hak kazanacak.

Bana, sevgili muhalefet partili arkadaşlarım, geçmiş hükümetlerden bir tane örnek gösterebilir misiniz? Bu devrimdir, devrim. Bozuk düzen içindeki personel sistemi içerisinde önemli bir harekettir. Bu, yalnızca parasal değeri olan bir yasa değildir. Bu, aynı zamanda terfi sistemini getiren bir yasadır.

Şimdi buraya çıkacağız diyeceğiz ki, efendim hayat pahalılığı bilmem şu, elbet vardır. Enflasyon Türkiye'de yok mu? Var. Enflasyonun kökeni bu Hükümetin hemen işe başladığı gün mü doğdu? Elbette ki var. Bu Hükümet enflasyonla mücadele ediyor, birtakım tedbirler getiriyor. Buna rağmen dar gelirli memur yurttaşımıza, bakın biraz sonra Bağ-Kur ile ilgili yasayı görüşeceğiz, 3,5 milyon esnaf ve sanatkârlarımıza bu iktidarın yeni bir armağanını Yüce Meclise sunacağız. (CHP sıralarından «Bravo» sesleri, alkışlar)

Dün bir yasa görüştük, yüz binlerce kapıcıya bir armağan sunduk; çiftçiye yeni bir şey getirdik; hâkimlere getirdik. İdarecilere getiriyoruz.

Şimdi değerli arkadaşlarım, meseleye bu açıdan bakmak lâzım. Muhalefet partisine mensup arkadaşlarımız, iktidar partisine mensup arkadaşlarımız, meseleye bu anlayış içerisinde bakarsak, meseleleri bu değerde ele alırsak, bu yasaları çıkarırız ve bu Hükümeti takdir ederiz. Geçmişte iktidar partilerinin Türk kamu görevlilerine yaptıkları hizmet yok mu? Elbette var. Her hükümet, Türk kamu görevlisine elden geldiğİ kadar devletin olanakları nispetinde hizmet etmeye çalışmıştır.

Ama bu da, bu iktidarın hizmetlerinden biridir. Onun için bunu böylece nitelendirmek lazım. Yaklaşık 1,5 milyon Türk memuruna bu yeni hakkı Hükümetimizin, iktidarımızın bir başarısı bir sunusu olarak kabul etmek gerekir.

Teşekkür ederim, saygılar sunarım değerli arkadaşlarım.” (CHP sıralarından alkışlar)

Sayın Uysal'dan sonra gruplar adına görüşmeler sona ermiştir. Bundan sonra şahsı adına söz alan Mehmet Çatalbaş (Gümüşhane), aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹³⁶

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

Ülkemizde memur dediğimiz zaman, hayatın en büyük çilesini çeken, kamuda görevlerini yürüten, gece gündüz demeden büyük bir görev aşkı içinde çalışan ve Cumhuriyet tarihimizde de hiçbir dönemde elinden tutulmayan, yeteri kadar bir memurun yaşamasında kendisine lâıyk olduğu bir hayat düzeyine çıkaramadığımız kimse olarak tanımlayabiliriz.

Şimdi, bugün görüşülmekte olan bu değişiklikte bu kadar uzun yıllar çalışmış olan, memleket ve milletimizin kamu görevini yürüten bu değerli insanlara verebildiğimiz nedir? Arkadaşlarımız da belirttiler, hayat endekslerinin % 70 oranında arttığı bir dönemde, birinci derecede gereksinme maddesi mal ve emtianın % 30 oranında arttığı bir dönemde, perakende fiyat endeksleri içinde diğer gelen ana-gıda maddelerinden sonra gelenlerde de % 60 - 70 oranında bir artış olduğu dönemde orta dereceli 300- 350 bin memura verebildiğimiz para 150 – 170 lira civarında bir paradır.

Sayın Uysal, burada eşel -mobilden bahsettiler ve dediler ki, «Fransa'da 20 senelik bir tarihi gelişim içinde eşel - mobil sistemi geliştirildi.»

Bu Yüce Meclis kürsüsünde Millî Selâmet Partili arkadaşlarımız ve Adalet Partisi Grubundan da bendeniz, 3 - 4 defa bütçe konuşmalarında ve kişisel konuşmalarda eşel - mobil sisteminin formülünü dahi vermek kaydıyla Yüce Meclise arz etmiştik.

Demiştik ki, «Hizmet yılı ve öğrenim yılının toplamını perakende fiyat endekslerine ve toplu fiyat endekslerine uygun olarak 3 yıldan olmamak ve fiyatları da 5 yıldan az olmamak şeklinde değiştirmek kaydıyla eşel - mobil sistemini 700'le çarpıp -bugünkü yaptığımız hesaplar içinde 700 paranteziyle çarpıp- bu artan hayat endeksleri karşısında da gerek kararnamelerle, gerek Yüce Meclisten çıkacak değişikliklerle bunun % 60'ının kendisine kalması, çocuk yardımı ve aile yardımlarının, diğer yan ödemeler de dikkate alınarak 657 sayılı Kanunda 161 birim halinde bugün ülkemizde uygulanan ve her gün birbiriyle çelişki teşkil eden, hele yan ödemeler bakımından hiçbir tutar tarafı bulunmayan adil, kuvvetli bir sistem getirilmelidir» diye bunun formülüne varıncaya kadar Yüce Meclise sunmuş idik. Bugüne kadar bu konu üzerinde hiç durulmadı.

¹³⁶ a.g.e. ss. 670-671

Adalet Partisi olarak memura her dönemde gene yaşamasını çileden, ıstıraptan ve yoksulluktan kurtarabilmek için birtakım imkânlar getirilmiştir.

Şu «Yakacak zammı» diye getirdiğimiz 1000 liranın, herhalde o dönemde memurlar için bugün koyacağımız şu 170 - 180 liranın 6 katı olduğu insaf ölçüleri içinde değerlendirilmelidir.

Onun için biz, Yüce Meclise ve onun üyeleri olan çok muhterem ve sayın milletvekili kardeşlerimize getirilen bir şey olmadığını, memurların bugün içinde bulundukları çok kötü durumlar itibarıyla onların yaralarına bir merhem olabileceğini düşünmüyoruz. Gerekiyorsa, Yüce Meclis bu konu üzerine arz ettiğimiz hudutlar içinde daha olumlu bir çare getirerek, bugün evine haftada bir kilo et alamayan ve 300 - 400 bin sayıda olan memurlarımıza daha halâskâr bir çare, daha ferah bir yaşam ortamı hazırlanması için yeni bir teklifle eğilmelidir, diyoruz.

Ne demiştik, eşel - mobil geleceği zaman doktor, hâkim, savcı, yüksek mühendis ve öğretmen gibi arkadaşlarımızın nedret sayılan hizmetleri var. Bu arkadaşlarımıza öğretmenlerin yarım çalışma günlerinin de değerlendirilmesi kayıt ve şartıyla, tazminat mahiyetinde, geçinebilecekleri miktarda, bu nedret saydığımız hizmetlerde çalışanların bu şekilde bir tazminat getirilmesi kaydıyla eşel - mobil sisteminin Türkiye'de hak ve adalete dayalı ve herkesi aynı seviyede görebilen bir sistemle, 657'nin perişan olmuş dağınık şeklinden kurtarılması ve Türk memurunun bugün içinde bulunduğu ıstıraptan kurtarılması, Yüce Meclisin en büyük ve önemli görevlerinden biridir. Hepinize saygılar sunarım. Sayın Başkana da müsamahalarından dolayı teşekkür ederim.”

Sayın Çatalbaş'dan sonra söz isteyen başka üye de olmadığı için önergelerin okunmasına geçilmiştir. Timuçin Turan'ın vermiş olduğu önergeye Plân Komisyonu ve hükümet katılmamış ve önerge sahiplerinden Timuçin Turan (Erzincan) söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹³⁷

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Önce bu kanun teklifini buraya getiren sayın milletvekillerine teşekkür etmek istiyorum. Burada teklifin 1 inci maddesinin 1 inci bendinde bizim getirmek istediğimiz değişiklik, esasen Maliye teşkilâtının Türkiye'de bugüne kadar uygulamasında görülen tutuculuğun bir sonucunu, hiç olmazsa bu tutuculuğun doğurduğu dört yıllık birikimin bu vesileyle izalesini amaçladığımız içindir. Bunu şöyle arz etmek istiyorum :

¹³⁷ a.g.e. ss. 672-673

Maliye Bakanlığı 1322 sayılı Kadro Kanunuyla, kamu kuruluşlarına kadro tenzilatı yapmıştır. Her kamu kuruluşunun elinde muayyen sayıda, muayyen derecede kadrolar vardır. Bu kadrolara istinaden muayyen senelerde muhtelif vesilelerle kanun kuvvetinde kararnameler çıkartılmış ve memurların intibakları bu kararnamelerdeki esaslara göre ve kanunda yazılı esaslara göre yapılmıştır. Son intibaktan bu yana zannediyorum 3 yıldan fazla bir zaman geçmiştir. Bu 3 yıl içinde kamu kuruluşları ellerindeki kadroları Maliye Bakanlığıyla yaptıkları yazışmalara, birtakım bürokratik işlemlere rağmen yenileme imkânını elde edememişlerdir. Belki kısmen yenileyebilmişlerdir ama tamamının yenilenebildiğini ben zannetmiyorum. Kendi memuriyet dönemim içerisinde bu tür meselelerle uğraştım, tamamına çözüm bulunabildiğini ben görmedim, benden sonra da çözüm bulunabildiğini zannetmiyorum.

Şimdi bu nedenle ne oluyor? 1976 senesinde yapılan intibak sonucu iki memuru ele alalım. Birisi diyelim ki 7 nci derecenin 3 üncü kademesinde, yine diğeri de 7 nci derecenin 3 üncü kademesinde olsun. Bu memurlardan birisi kadro imkânı bulmuş, 6 ncı derecenin 1 inci kademesine terfi edebilmiş. Diğer memur ise, o kurumun elinde yeterli sayıda 6 ncı derece kadro olmadığı için 7 nci derecenin 4 üncü kademesine yan terfi yapmış. 1977 senesine gelinmiş, 6 ncı dereceye kadro imkânı bulan şanslı memur 6 ncı derecenin 2 ncı kademesine, öteki şanssız memur ise 7 nci derecenin 5 inci kademesine gelmiş. 1978 senesine bakalım. Şanslı memur 6'nın 3'üne, şanssız memur 7'nin 6'sına gelmiş. Böylece, sayın milletvekilleri, ne oluyor? Aynı hakka sahip olması gereken iki memurdan birisi belki birtakım girişimleri sonucu veya şans sonucu terfi edebiliyor. Çünkü, ben memurlar arasında böyle kadro yetersizliği zuhur ettiği zaman kura çekildiğini dahi bilirim, şahit olmuşumdur buna, böylece birtakım haksızlıklar zuhur ediyor. Aslında bu haksızlıkların zuhurunun nedeni, konuşmamın başında da arz ettiğim gibi, Maliye Bakanlığının bu memuriyet kadrolarının vaz edildiği sıralarda gösterdiği tutuculuktur. Bu kadro meselesini bu sene hallederseniz, üç sene sonra yeniden bir problem olarak karşımıza çıkar, işçiler için böyle bir sorun yoktur. İşçi kadrosu verilir. Onun Maliye Bakanlığı ne zammına müdahale eder, ne terfiine müdahale eder. Hiçbir şeyine müdahale etmez. Ama iş memura geldiği zaman, zavallı memur her zaman ezilmeye mahkûmdur Türkiye'de. Bugüne kadar bu mesele bir türlü iyi bir düzene bağlanamamıştır.

Şimdi teklif ettiğimiz şu: Hiç olmazsa yine 1 Mart 1979 tarihi itibarıyla bu adaletsizliği ortadan kaldırmak için, bir defa aynı durumda olan memurların hepsi bir hizaya getirilsin. Yani bir defaya mahsus olmak üzere bir defa daha intibakları yapılsın. Bu intibakları yaparken tahsil durumları arasında veya gelmeleri gereken dereceler konusunda ben kanunun vaz ettiği noktaların dışında her hangi bir şey ileri sürmüyorum. Bundan önce nasıl yapıldıysa intibaklar, yine bu kanuna, yine bu kanunun ek geçici maddelerine göre aynen yapılsın.

Bundan sonra bir derece, sayın milletvekillerinin teklifinde yer alan bir derece ilavesi, bu intibaktan sonra yapılsın. Aslında Sayın Maliye Bakanının, bu önergeye katılmaması nedenini, ben yeni bir yük getireceği endişesine bağlıyorum. Sayın Bakan haksız da değildirler. Ama gelecek bu yükün memurları bir derece yükseltilmesi amacını taşıyan teklifin getireceği yükün bir cüzünü teşkil edebileceğini zannediyorum. Bu nedenle takdir buyurur katılırsınız, halen mağdur olan, ezilen bir kitlenin bu mağduriyetini hiç olmazsa 3 yıllık veya 4 yıllık birikmiş bir mağduriyetini önlemiş olacaksınız.

Yüce Meclise saygılar sunarım”.

Bundan sonra, Timuçin Turan ve arkadaşları tarafından verilen önergenin oylanmasına geçilmiş, önerge kabul edilmemiştir. Bundan sonra kanun tümüyle oylanmış yasa tasarısı kabul edilmiştir.¹³⁸ Yasa tasarısının kanunlaşması üzerine kürsüye gelen Sayın Maliye Bakanı Zîya Müezzinoğlu (C. Senatosu Kayseri Üyesi) aşağıdaki teşekkür konuşmasını yapmıştır:¹³⁹

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri;

Sayın Yılmaz Alpaslan ve arkadaşlarının kanun teklifinin Yüce Kurulca kabul edildiği şu sırada Hükümet adına, hem kanun teklifinde bulunan arkadaşlara, hem de Yüce Heyetinize şükranlarımızı sunmak istiyorum.

Bu teklifin kanunlaşmasıyla, güç yaşam koşulları içinde bulunan çok sayıda memurumuzun durumlarında önemli sayılabilecek ölçüde bir iyileşme olacaktır.

Değerli arkadaşlarım, Hükümetimiz işbaşına geldiğinden bu yana bu doğrultuda önemli adımlar atmıştır. Geride bıraktığımız Ekim ayında, Yetki Kanunu çerçevesi içinde yürürlüğe konulan kanun gücündeki kararnameyle gösterge tablosunda değişiklikler yapılmıştır.

Bu değişiklikler tümüyle yıl olarak 22 milyar liralık bir ödeme yükünü beraberinde getirmiştir. Aynı tarihte yine, Personel Yasasında yer aldığı halde bugüne kadar işletilmemiş bir hükme geçerlilik kazandırılmış ve çalışan memurlara çalışmayan eşleri için aile yardımı yapılmak yoluna gidildiği gibi, ayrıca, «Çocuk zammı» adı altında yapılan ödemelerde de önemli artışlar sağlanmıştır. Bu da, net olarak bütçemize 4 milyar liralık bir yük getirmiştir.

¹³⁸ **657 Sayılı Devlet Memurları Kanununa Ek Geçici Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun** (K.No.:2182 Kabul T.: 20 . 02 . 1979, R.G.Sayı ve Yayım Tarihi : 16564, 28.02.1979)

¹³⁹ **a.g.e.** ss. 675-676

Bugün kabul buyurduğunuz ve önemine inandığımız teklif de, beraberinde 5,5 milyar liralık bir ödeme mükellefiyeti getirecektir. Biz, bunları memurlarımızın çalışma gücünü artırmak, verimlerini artırmak açısından olduğu kadar, bugün karşı karşıya bulundukları güçlükleri yenmek açısından da önemli olduğu kanısındayız.

Değerli arkadaşlarım, bu teklifin yasalaşmasında muhalefete mensup arkadaşlarımız da eleştiri ve önerileriyle önemli katkıda bulunmuşlardır. Onlara da ayrıca şükranlarımızı sunuyoruz. Bütçemizin, sağlıklı kaynaklardan finanse edilmesi ve bu doğrultudaki hizmetlerimizin artırılması için göstereceğimiz çabalara da aynı ölçüde katkıda bulunduklarımızı, katkıda bulunmalarını beklediklerimizi arz etmek istiyorum.

Hepinize saygılarımı sunarım.”(CHP sıralarından alkışlar)

Kabul edilen kanunun amacı, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa aşağıdaki ek geçici maddeler eklenmesidir. Bu yasayla ve ek geçici maddelerine göre aylık almakta olan personelin bu Kanunla iktisap ettikleri kazanılmış hak aylıkları bir defaya mahsus olmak üzere öğrenim durumlarına bakılmaksızın ve kadro koşulu aranmaksızın bir üst derecenin aynı kademesine getirilir ve alt derecede bulundukları personelin, emekli keseneğine esas aylık derece ve kademelerine eklenir.

Emekli keseneğine esas aylığı bu Kanuna göre kazanılmış hak aylığının üstünde bulunanlara, birinci fıkra esaslarına göre verilecek derece, kazanılmış hak aylığı ile emekli keseneğine esas aylık derece ve kademelerine ayrı ayrı uygulanır.

Bu yasayla, Kanunun yürürlük tarihinde askerlik görevini yapmakta olanlar bu Kanun hükmünden faydalandırmaktadır. Bu Kanun hükümleri, birinci madde kapsamına girenlerden yürürlük tarihinden önce bağlanmış olan emekli, adi malûllük, vazife malûllüğü aylıkları ile dul ve yetim aylıkları alanlar hakkında da uygulanmaktadır.

2.6. PETROL YASASI

Danışma Kurulu önerisindeki 4 üncü, gündemin 77 nci sırasında bulunan, 290 Sıra Sayılı, 6326 sayılı Petrol Yasasına Ek Yasa Tasarısının görüşmelerine 14 Şubat 1979 tarihinde 52 nci birleşimde başlanmıştır.¹⁴⁰ Komisyon raporunun okunması kabul edilmeden doğrudan tasarının görüşülmesine geçilmiştir. Tasarının tümü ve maddeler üzerinde söz istenilmediğinden yasa tümüyle oylanarak kabul edilmiştir.¹⁴¹

¹⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 10, B.52 (14.2.1979), s. 722

¹⁴¹ 6326 Sayılı Petrol Yasasına Ek Yasa (K.No.:2217 Kabul T.: 01 . 03 . 1979, R.G.Sayı ve Yayın Tarihi : 16576, 12.03.1979)

Bu kanunun amacı, 6326 sayılı Petrol Yasasının 112 nci maddesinin birinci fıkrasındaki 25 yıllık sürenin 40 yıl olarak değiştirilmesi hedeflenmiştir.

Tek cümleden oluşan bu yasa ile 25 yıl olan süre 40 yıla çıkarılmıştır.

2.7. HAKİMLER KANUNU

Gündemin 3 üncü sırasında yer alan; Ankara Milletvekili Semih Eryıldız'ın, 2556 sayılı Kanunun¹⁴² 15.6.1967 tarih ve 884 sayılı Kanunla değişik 18 inci maddesine ilişkin (2) sayılı cetvele bir ibare ve aynı maddeye bir fıkra ile geçici bir madde eklenmesi hakkında kanun teklifi 30 Ocak 1979 tarihinde 41 inci birleşimde görüşmelere başlanmıştır.¹⁴³ Adalet Komisyonu Raporunun okunması kabul edilmiştir. Bundan sonra tasarının tümü üzerinde Adalet Partisi Grubu adına söz isteyen İsmet Angı (Eskişehir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁴⁴

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri, az evvel raporu okunan bu kanun teklifi üzerinde Adalet Partisinin görüşünü arz etmek üzere huzurunuzda bulunuyorum.

Gerekçede bahsedildiği gibi, bütün bakanlıklarda ve diğer kuruluşlarda bakana üst yöneticiye yardımcı olmak üzere kuruluşun işlerinin ifasında ve mevzuatının düzenlenmesinde teknik bilgisiyle yol göstermek suretiyle görev ifa eden müşavirler mevcuttur. O halde Adalet Bakanlığının da böyle bir müşavirlik müessesesinin ihdasında bu gerekçe gösteriliyor.

Sayın arkadaşlar, bugüne kadar Adalet Bakanlığı bir kuruluş kanunu çıkarmamış. Düşünün ki, Adalet Bakanlığı böyle bir kanunu çıkarmamasına rağmen müşavirlik için ihtiyaç gösteriyor.

Bugünkü kadrosuyla bakanlığın şube müdürleri, umum müdürler ve müsteşarlar zaten teknik elemanlar; hâkim sınıfından gelmiş, savcı sınıfından gelmiş, mesleğinde uzun zaman idareci olarak da bakana her türlü yardımı gösterebilecek nitelikte ve ehliyetinde olan insanlardır, görevlilerdir.

Bu itibarla böyle bir ihtiyacı gösteren gerek komisyon raporunda, gerekse kanun teklifinde bir de hata edilmiş, gerekçe izah edilirken, «teminen bu tasarı hazırlanmıştır» deniyor. Bu bir «tasarı» değil, bir «kanun teklifi» dir.

Bu itibarla, Adalet Partisi olarak, böyle bir müşavirlik müessesesinin kurulmasında, aynı görüşe iştirak etmiyoruz.

¹⁴² 2556 Sayılı Hâkimler Kanununun Değişik 18 inci Maddesine İki Fıkra, Bu Maddeye Bağlı (2) Sayılı Cetvele Bir Unvan ve Aynı Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun (K.No.:2226 Kabul T.: 05 .04 . 1979, R.G.Sayı ve Yayıml Tarih : 16613, 04.01.1979)

¹⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 8, B.41 (30.1.1979), s. 709

¹⁴⁴ a.g.e. ss.709-710

Sebepe aşikâr; bu bir nevi kadro ihdasıdır. Sayın Bakan ile bu idareciler arasında hizmet bakımından çıkacak olan ihtilaflar sebebiyle, bu yüksek dereceli teknik elemanların değiştirilmesi ihtiyacına binaen, Bakanlığa bir fırsat tanınması ve bunlar alındığı takdirde, kendilerine bir görev yeri, - tabirimi mazur görsünler - âdeta bir depo tayini için getirilmiş olan, siyasî tasarrufları kolaylaştıracak bir kanun teklifidir.

Bu itibarla, Hükümetin evvelce hazırlığı var ise, Teşkilât Kanunu ile beraber bunu getirmesi gerekir. Böyle bir teklifle, alelacele, siyasî tasarruflarda, görev icabı tasarruflarda kolaylık olsun diye, böyle bir kanun teklifinin getirilmesi uygun değildir.

Kaldı ki, bu şekilde müşavirlikler tesis edilerek, 1 inci sınıf hâkimlerden bu görevlere tayin etme imkânını temin için, diyorlar. Savcılar da 1 inci sınıf hâkim ve 1 inci sınıf savcı derecesine gelmiştir. Bugün görev yapan umum müdürler ve müsteşar ve muavinleri de aynı derecede hâkimlik sınıfından gelmiş, bu işi bilen, senelerce her türlü siyasî görüşü değişik olan Bakanların, Hükümetlerin zamanında görevlerini bihakkın yaptıkları ve görevlerine devam ettikleri aşikâr iken, böyle bir kanuna ihtiyaç gösterilmesinin gerekçesinde dahi tam olarak ikna eden bir esbabı mucibe gösterilememiş olduğu kanaatindeyiz.

İkinci bir itirazımız da, bu görevlileri alacaksınız, dışarıda 1 inci sınıf hâkim olarak çok büyük görevler yapan, Adalet tevzii eden bir yetişmiş elemanı burada müşavir olarak kullanmak suretiyle bir kadro ihdasına gideceksiniz veya bu müşavirlerin tekrar oradan alınabilmesi imkânını tanımak; umum müdürlerin, müsteşar veya müsteşar muavinlerinin alındıktan sonra isterlerse -bir de o madde var- noterlik görevi aldığı zaman onları da noter olarak atama imkânını bu kanun getiriyor, böylece noterlik müessesesi zedeleniyor. Üstelik de, hâkim teminatına dokunulmayacağı söyleniyor; ama dolayısıyla savcı teminatına, dolaylı olarak bu tayinler sebebiyle zedeleme olduğu aşikârdır. Kaldı ki savurganlığa karşı olan bir görüşün sahibi bulunan iktidar mensuplarının böyle yüksek kadroları ihdas ederek, bu kadroları Hazine aleyhine harcamasını da yadırgıyoruz.

Grup olarak, Adalet Partisi olarak, bu kanuna menfî oy kullanacağımızı az evvel arz ettiğimiz gerekçeler sebebiyle beyan etmek üzere huzuruza geldim.

Kanun gereksizdir. İhtiyaç yoktur, Sayın Bakanlığa müşavir olarak dışarıdan getirilecek yine hâkimdir. Aynı meslekten gelmiş teknik elemandır. Üstelik bu görevi yapan bugünkü elemanlar bir de pratik bakımdan da yetişmiş elemanlardır.

Bu itibarla muhterem arkadaşlar, bu kanuna menfi oy vermenizi arz ediyor, Adalet Partisi olarak da durumu bu şekilde tespit ediyorum.

Saygılar sunuyorum.” (AP sıralarından alkışlar)

Teklifin tümü üzerinde MHP Grubu adına söz isteyen İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki grup görüşünü açıklamıştır.¹⁴⁵

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Milliyetçi Hareket Partisi olarak kanaatimiz odur ki, devlet dairelerinin hangi dalında olursa olsun, şu veya bu nedenlerle kadro ihdas etmek, kadro almak şeklinin milleti yaşamaya ve devleti güçlendirmeye değil, günbegün çökertmeye götüreceği aşikârdır.

Dünyanın hiçbir yerinde sanırım ki, Türkiye Cumhuriyeti kadar devleti milletine pahalı olan hiçbir diyar yoktur. 42 milyon nüfusumuz var, direkt devlet memuru ve katma bütçeli olan kadrolardaki memurları hesap ederseniz, bir hesaba göre, 1,5 milyon, bir hesaba göre de 1 200 000 kişiyi bu millet beslemektedir.

Bu cari giderlerle kalkınmayı yapamazsınız. Milleti dertten, içinde bulunduğu ıstıraplardan kurtaramazsınız. Damlalar toplanır derya olur, taneler toplanır harman olur.

Devlet idaresinde, ufak tefek bidayette başlayan ihmaller, sonunda telâfisi mümkün olmayan büyük rahneler, felaketler açar. Biz, bu duyguyla Sayın Adalet Bakanımızın istemiş olduğu kadroyu vermekle beis görmeyebiliriz. Ama kadro şişkinlikleri, vesileyle açık veya kapalı yollarla adam kayırma o noktaya gelmiştir ki, milletin taşıyamayacağı, vatanın götüremeyeceği ağır malî porteler getirmektedir.

Bu, Adliye Bakanlığına müşavirlik ihdası kanunu, huzurunuzda gelen kanun kabul edilirse, görüşümüz odur ki, memleketimizde administrasyon açık; geziniz, görünüz, vatandaşın nabzını yoklayınız, derdinden dili söylemez, çehresi bir ıstırap ve çile, matem tablosu haline gelmiştir.

Bu kanun teklifi, çöküntü halinde bulunan administrasyonun yer yer çökmesine damlalardan ve çilelerden birisi olacaktır. Açık - seçik, şu yaptı, bu yaptı demiyoruz biz. Yapanların cümlesinin karşısındayız. Dışarıdan, yine içte yeteri mevcut elemanlar varken, iç hizmet bal gibi yürürken, birtakım müşavirler alınmak suretiyle Hazinesin yükü ağırlaşacaktır veyahut da birtakım genel

¹⁴⁵ a.g.e. ss.710-711

müdürler, genel müdür muavinleri, müsteşar muavinleri müşavirliğe alınmak suretiyle Bakanlıkta, her bakanlıkta olduğu gibi, bir müşavirler ordusu kurulacaktır.

Bütün bakanlıklarda işi gücü olmayan bir müşavirler ordusu olduğu açıktır. Nasıl ki, İçişleri Bakanlığında bir merkez valiler topluluğu var ise, gelirler gelmezler, o kadroda görünürler, maaş alırlar ise; müşavir ihdas etme yetkisini, kanununu çıkarırsanız, müşavirler miktarı, demin bahsetmiş olduğum, asli görevde bulunanlar alınacak, bu kadroya nakledilmek suretiyle işsizler ordusu çoğalacaktır.

Halen geçen gün okumuştum, bakanlığın adını vermeyeceğim, makamı olan müşavirler var, oturacak bir yer bulabiliyorlar, sığınabiliyorlar, bir kısmına 8-10 kişi bir odada oturmak şartıyla yer bulunabilmiş, bir kısmı da koridor boyu gezip tur atıyor, kapı arkalarında, merdiven yanlarında saatin dolmasını bekliyorlarmış.

Bu mevcut huzursuzluğu artırıcı, giderleri çoğaltıcı, savurganlığa bir yenisini daha eklemek suretiyle dertlerimizi ziyadeleştirici bir kanunu kuvveden fiile çıkarmak şekli olacağı için, Milliyetçi Hareket Partisi olarak biz, bunun değil, bu kabil icraatın ve bu kabil gelecek olan tekliflerin karşısında olduğumuzu, bu nedenle bunun da karşısında olacağımızı, menfi oy kullanacağımızı Yüce Meclise arz eder, hepinizi saygı ile selamlarım.”

Sayın Kabadayı’dan sonra CHP Grubu adına Doğan Güneşli (Kırşehir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁴⁶

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; bu kanun tasarısıyla iki konu üzerinde durmamız gerektiği kanaatindeyim.

Biri, diğer grup arkadaşlarımla belirttiği tenkitlerin aksine, Türkiye’de yargı erkinin bağımsız olduğunun Anayasa teminatı altında olması; diğeryse, Adalet Bakanlığının Merkez Kuruluş Kanununun bugüne kadar çıkarılmamış olması sebebiyle Adalet Bakanının, bakanlıkla ilgili çalışmalarında kendine özgü yardımcı elemanları kendi seçme yeteneğinin bulunmayışı problemidir.

Yargı hakkı bağımsız mahkemelerce kullanıldığından ve bu hak kullanılırken bakanlığın hiçbir türlü etkisi bulunmadığından, bu istenen müşavirlik kadrolarını yargı hakkının bağımsızlığı meselesiyle karıştırmamak lazımdır. Ancak biraz önce arz ettiğim gibi, bakanlığının Merkez Kuruluş Kanununun bugüne kadar çıkarılmamış olması ve bugün artık hepimizin ve tüm parti gruplarının da insafli olarak kabul edebileceği gibi, anarşinin artması ve bu anarşik olaylarda zamanın ilerlemesi, bu tür olaylarda kanun kodüfikasyonunda

¹⁴⁶ a.g.e. s.711

uygulamacılardan dahi bakanın istifade edemeyişi; çünkü kendine danışman olarak Merkez Kuruluş Kanununun çıkmayışı nedeniyle hâkim sınıfından müşavir, yardımcı, danışman dahi bulunduramayışı; halbuki diğer bakanlıklarda bu kadronun mevcut olduğu göz önüne alındığında Adalet Bakanına da bu hakkı tanımak zannediyorum ki en doğâl ve en kanunî bir yol olur.

Diğer grup arkadaşlarımız bunun mahzurları üzerinde dururken müşavirlik kadroları ihdas etmek suretiyle, bazı kişilerin kızağa çekilmesi ve işsizler (AP sıralarından «Ordusu»! sesleri) «Ordusu» demeyelim ona ama, işsizler grubunun yaratılacağı endişesini ileri sürdüler. Bir derecede, belki bu konularda diğer bakanlıklar yönünden haklı olabilirler. Çünkü, bundan önceki uygulamalarda da bu kadroların niçin ihdas edildiği, nasıl kullanıldığı mevcut... Bu olaylar gözlerimizin önünde cereyan etti. Ancak, esas müşavir kadrolarının ihdas edilmesi bir grubu görevinden alıp, işsizler grubu yaratmak için değil, bakana yardımcı olabilecek, yapacağı reformlarda yol gösterecek, hukuksal yönden uygulamada gerçekten değerli olup, fikirlerinden istifade edilecek kişilerin yol gösterici olarak kullanılması problemidir.

Adalet Bakanlığında, kadro kanununun çıkmaması sebebiyle gerekli atamalar yapılamamakta ve bu kadrolara ihtisas sahibi hâkim sınıfından kişiler atanamamaktadır. Onun için, zannediyoruz ki, Adalet Bakanlığında da, bir bakanın, kendisine yol gösterecek ve kanunda belirtildiği gibi birinci sınıf hâkim ve savcılardan kendine danışman seçmesi ve süratle ilerleyen Türkiye'deki hukuk olayları içinde bakanın daha makul yolu bulması gerekmektedir. Bu bakımdan, zannediyorum ki, bütün gruplar da bizim görüşümüzü destekleyeceklerdir.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak bu kanuna olumlu oy vereceğiz.

Tüm milletvekili arkadaşlarımı Grubum adına saygılarımla selamlarım.”

Sayın Güneşli'den sonra grupları adına başka söz isteyen olmadığından kişisel olarak Hüseyin Erkanlı (Tunceli), aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁴⁷

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bugün gündemde bulunan Adalet Bakanlığıyla ilgili müşavirlik kanun tasarısı üzerinde sayın grup temsilcilerinin ayrı ayrı görüşlerini burada ortaya koyduklarını müşahade ettik. Aslında, Yüce Meclisinize gelen bu kanun tasarıları Adalet Komisyonundan geçmektedir. Adalet Komisyonunda, diğer gruplara mensup bulunan üye arkadaşlarla beraber bu kanun tasarılarını inceledik. Bu kanun tasarıları muhalefetin oylarıyla da kanıtlandıktan sonra Yüce Meclise gelmiştir. Yani, bugün Yüce Meclisimizde muhalefet eden değerli

¹⁴⁷ a.g.e. ss.711-712

ye arkadaşlarımız, Adalet Komisyonunda müspet rey vermiştir. Yani, huzurlarınıza gelen bu tasarı, hem muhalefete hem de iktidara mensup bulunan üyelerin oylarıyla bugün huzurunuzda gelmiş bulunmaktadır; ama, görüyoruz ki, Yüce Meclisimizde bugün muhalefette bulunan grup mensupları bu tasarının aleyhinde rey kullanacaklarını açıklıyorlar.

şunu açıkça ifade etmek gerekir: Kanun tasarıları üzerinde muhalefet ve hükümet anlaşmış bulunmaktadır; bu kanun tasarıları bu şekilde Yüce Meclise gelmiştir. Bundan evvel de, Gensoruları sayın muhalefetin yeleri geri aldılar. Bu diyalog içerisinde bu kanunların çıkmasında yarar olduğunu ben şahsen Komisyonun yesi olarak arz edeyim; arkadaşlarla müşterek oy kullanarak huzurlarınıza getirdik.

Müşavirlik konusunu burada her grubun temsilcisi ayrı ayrı tartışma mevzuu etti; bazı arkadaşlarımız savurganlık olarak kabul ettiler, diğer arkadaşlarımız diğer şekilde değerlendirmeye çalıştılar.

Sayın arkadaşlarım, bir kanun tasarısı gelmiştir, Adalet Bakanlığının bünyesinde müşavirlik kadrolarının ihdas edilmesi düşünülmektedir. Bu konu komisyonda uzun uzadıya tartışıldı. Sayın Komisyon Başkanı da burada bulunmaktadır; Komisyon ittifakla bu tasarıyı orada onayladı ve Yüce Meclisin huzuruna getirdi. Takdir buyurursunuz ki, adalet mekanizması Türkiye kamuoyunda çok büyük değer taşıyan bir sistemdir. Bugün Adalet Bakanının teknik ve ilmi bakımdan müşavirlerin görüşünü alarak kanun tasarılarını ve diğer konuları daha sağlıklı olarak buraya getirmekten daha tabii ve daha normal bir şey olamaz.

Muhalefet ve iktidar, halkın hizmetine gidecek diğer kanun tasarılarında nasıl bir işbirliği ve bütünlük içerisinde o kanunları çıkardı ise, bugün de aynı birlik ve bütünlük içerisinde halkın çok büyük yararı olan bu kanun tasarılarını ıkarmalıdırlar. Bu itibarla, bu tasarının aleyhinde konuşulsa bile, Cumhuriyet Halk Partisi olarak müspet oy vereceğimiz gibi, muhalefetin de müspet oy vermesini istirham ediyor, saygılar sunuyorum.”

Erkanlı’dan sonra söz alan Adalet Bakanı Mehmet Can (Adana) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

“Sayın Başkan, kıymetli arkadaşlar;

şu anda görüşmekte olduğumuz kanun teklifi, yeni bir teklif değildir. 26.5.1975 yılında Sayın Süleyman Demirel’in Başbakan olduğu, Sayın Erbakan’ın koalisyon ortağı olduğu, Sayın Türkeş’in koalisyon ortağı olduğu dönemde bu kanun tasarısı o zaman Süleyman Bey tarafından da verilmişti. On-dan sonra bizim verdiğimiz bu teklif, yine Komisyondan hemen ittifakla geçmiştir. Komisyonda Sayın Köylüoğlu ve arkadaşları, hepsi bütün partiler, yine Millî

Selâmet Partisinden Sayın Lütfi Göktaş, Sayın Milliyetçi Hareket Partisi ve Adalet Partisi üyelerinin hepsi bunu imza etmişlerdi, sadece bir kişi muhalif kalmıştır. O da başka bir arkadaşı.

Yani burada bir parti farkı gözetilmeden, bunun günün gereksinmelerine uygun bir kanun teklifi olduğuna Komisyon da iştirak etmiştir. Daha önce de, Sayın Süleyman Demirel, Sayın Erbakan, Sayın Alparslan Türkeş bunun bir ihtiyaç olduğunu kabul etmiş, o zaman Hükümet teklifi olarak da getirmişlerdir. Yani burada, o yönüyle bu kanun teklifini rica ediyorum, günün gerçeklerine uygun olarak tahdit de edelim. Zaten bünyeden alınacaktır bu, oradan zaten maaşını alıyor, bir israf da değildir, bünyeden alınacaktır. Zaten arkadaşlarımızın da teklifi var, bunu 5 adetle tahdit edelim diyorlar. Ona da Hükümet olarak iştirak ediyoruz.

O yönüyle bu kanun teklifinin kabulünü istirham ediyoruz. Hepinizi saygıyla selamlarım.” (CHP sıralarından alkışlar)

Sayın Bakan’dan sonra söz alan Mehmet Çatalbaş, (Gümüşhane) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁴⁸

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri,

Şimdi ben, Adalet Bakanlığımızın kadrosuna bakıyorum: 1 Müsteşar, 4 Müsteşar Yardımcısı, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Özlük işleri Genel Müdürlüğü, Genel Müdür Yardımcılığı, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Başmüsavirliği, Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Başmüsavirleri, Ceza İşleri Genel Müdürü, Ceza İşleri Genel Müdür Başmüsavirliği, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, İnfaz ve Islah İşleri Genel Müsteşarlığı, İnfaz ve Islah İşleri Genel Müdürlüğü, Plânlama ve Araştırma Genel Müdürlüğü ve bunların dışında da daire Başkanlıkları olarak çok büyük kadrolara sahip bir Bakanlığımız.

Ayrıca, ülkenin genelinde ve Türkiye Cumhuriyeti Emeklilik Yasasında, daha henüz emekliliğin üst hududunu bulmadan, üniversite ve liseden mezun, askerliğini yapmış, % 70’i iş bulamayan memleket çocukları var; ihtiyari olarak emeklilikde 25 hizmet yılını koymuşuz; fakat Emeklilik Kanununun üst hududunu bir türlü tayin etmemişiz; dememişiz ki; «30 Hizmet yılını dolduranlar emekli olun». Bendeniz Şeker Sanayinde çalıştığım günlerde parlamenter değildim. Orada çalışan hanım arkadaşların % 80’i «Parlamentodaki arkadaşlarımıza şu 20 yıl hizmetini bitiren hanımların emekliliğini sağlayacak tasarıyı kanunlaştırmak için yardımcı olun, götürün. Bu ricamızı bilin ve bizi bu işten kurtarın. İşte evde çocuklarımız var, ev işlerimiz var» dediler. Bir çok şeyler söylediler.

¹⁴⁸ a.g.e. s.712

Şimdi, burada Sayın Bakanım konuştular. Bakanlıklardaki müşavirliklerin durumunu biliyorlar; bütün bakanlıkların, yani kamuda görev yapan müşavirlerin durumunu biliyorlar, ayrıca İktisadî Devlet Teşebbüslerinde müşavir olanların durumunu biliyorlar. O arkadaşlarımızın bir çoğu çok genç yaşta, yani, en verimli olduğu dönemde müşavir olmuşlardır. Bizdeki müşavirlik müessesesi son derece tahrip edilmiştir, yozlaştırılmıştır.

Bu bakımdan yeniden arkadaşların, yani yeni arkadaşların konusuna girmemek için, Komisyondan geçmiş olsa bile bendeniz böyle bir kanuna rey vermeyeceğimi ve Yüce Meclisin bütün üyelerinin de bir vebal altında kalmaması için bu kanuna, bu değişikliğe rey vermemesini diler, hepinize içten saygılarımı sunarım ve teşekkür ederim.”

Sayın Çatalbaş’tan sonra tasarının maddelerine geçilmesi oylanmış kabul edilmiştir. Maddelere geçildikten sonra 1 madde üzerinde MHP Grubu adına söz alan Turan Kocal (İstanbul) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır.¹⁴⁹

“Biraz evvel okunmuş olan bu 1 inci madde hakkında Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına görüşlerimizi ifade etmek istiyorum.

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak ve kanunun tümü üzerinde grupları ve şahsı adına konuşan milletvekili arkadaşlarımızın ifade ettiği sakiller içerisinde, Adalet Bakanlığında, buradaki şekliyle «Yüksek Müşavirlikleri kurulum» dendiği zaman, bu müşavirliklerin miktarı, ne kadar olacağı, nasıl olacağı hakkında bir açıklık yoktur. Bunu mevcut, şu andaki kuruluş kanunu olan bakanlıklar üzerinde bir incelemeye tabi tutarsak, mevcut genel müdürlerden, genel müdür yardımcılarının adedinden de çok daha fazla müşavirliklerle bakanlıkların dolduğunu bilenlerdenim. Bilhassa Başbakanlığın müşavirler adedi zannederim ki, Hükümetin, kendisi de adet olarak kaç kişi olduğunu bilebileceklerdir. O nedenle biz Milliyetçi Hareket Partisi olarak müşavirliklerin adedinin sınırlandırılmasını talep ediyoruz.”

Sayın Kocal’dan sonra madde üzerinde başkaca söz isteyen üye olmadığından önergelere geçilmiştir. Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Köylüoğlu (Ankara) ve Adalet Bakanı Mehmet Can (Adana) aynı mahiyette verilen her iki önergeye katıldıklarını ifade etmişlerdir. Okunan birinci önerge oylanmış ve kabul edilmiştir. Diğer önerge de aynı mahiyette olduğu için oya sunulmaya lüzum görülmemiştir. Kanun teklifinin sırasıyla maddeleri sonra da tümü değişiklik şekliyle oylanmış ve kanun teklifi Meclisçe kabul edilmiştir.

¹⁴⁹ a.g.e. ss.712-713

Bu kanunun amacı, 2556 sayılı Hâkimler Kanununun değişik 18 inci maddesinde değişiklik yapılmasıdır. Yasayla, Adalet Bakanlığında, Adalet Bakanına bağlı ve onun tarafından verilecek görevleri yerine getirmek üzere (Adalet Bakanlığı Yüksek Müşavirlikleri) kurulmuştur.

Adalet Bakanlığı Yüksek Müşavirlikleri kadrosu beş adet olup, bu sayı her yıl bütçe kanunu ile değiştirilebilir.

Ayrıca, bu yasayla birinci sınıf savcılık bölümüne «Bakanlık Yüksek Müşavirliği» unvanı da eklenmiştir.

Adalet Bakanlığı Merkez Kuruluş Kanunu çıkarılıncaya kadar bu Kanunun birinci maddesiyle kurulan (Bakanlık Yüksek Müşavirliklerine) birinci sınıf veya birinci sınıfa ayrılmış hâkim, Cumhuriyet Savcısı ile bu mesleklerden sayılanlardan yeteri kadarı kendi kadro ve aylıklarıyla Adalet Bakanı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı'nın ortak kararnamesiyle atanabilirler.

Birinci sınıf savcılık statüsünde yer alanlar, kendi istekleri üzerine şartlara tabi olmaksızın Adalet Bakanı tarafından atanırlar.

2.8. TÜRKİYE CUMHURİYETİ ZİRAAT BANKASI KANUNU

3202 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Bazı Maddeler Eklenmesine ve 20 nci Maddesinin Kaldırılmasına Dair Kanun Tasarısıyla, Ankara Milletvekili Semih Eryıldız'ın, 3202 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanununun Değişik 5 inci Maddesinin Birinci Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi 12 Şubat 1979 tarihinde 50 nci birleşimde görüşülmüştür.¹⁵⁰ Yapılan oylama sonucunda Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret ve Plân Komisyonları raporları okunmadan doğrudan Tasarının tümü üzerinde grup adına konuşmalara geçilmiştir.

Adalet Partisi Grubu adına söz alan Bursa Milletvekili Özer Yılmaz aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁵¹

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar;

Ziraat Bankasının kademelerinden yetişmiş bir arkadaşınız olarak bu kanunun aleyhinde söz söylememiz mümkün değildir.

Nitekim Ziraat Bankasında yetkili makamlarda görev aldığımız sırada, hazırlamış olduğumuz kanun teklifini kıymetli milletvekili arkadaşlarımızın sayesinde o tarihlerde Meclise sevk etmiş; fakat 1977 seçimleri dolayısıyla kadük olmuştu.

¹⁵⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c.10, B. 50 (12.2.1979), s.571

¹⁵¹ **a.g.e.** ss.571-573

Yeni getirilen kanun tasarısı ve benim teklif etmiş olduğum kanun teklifi arasında büyük farklar yoktur. Yalnız muhterem arkadaşlar, Cumhuriyet Halk Partisi «Bakkal Ali'yile, Ali Bakkal» arasındaki farkı anlamamazlıktan gelme arzusundadır. Eğer «Bakkal Ali» diyecek olursanız daha sosyalist bir havası oluyor, daha halkçı bir havası oluyor; ama «Ali Bakkal» diyecek olursanız o zaman bunun anlamı değişiyor.

Mevcut 3202 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde yani Cumhuriyet Halk Partisi devrinde yapılmış olan kanun teklifinde de getirmiş olduğunuz ilkeler mevcuttur. Yalnız burada bazı kelime değişiklikleri yapılmak ve yeni Türkçe diyeceğimiz kelimeleri koymak suretiyle anlamına bir değişiklik verilmiş gibi bir tavır takınılmıştır. Biz de bunu parti prensiplerinizi bakımından hoş gördük.

Muhterem arkadaşlar, Adalet Partisi milletvekilleri tarafından getirilmiş olan kanunun 1 inci maddesinde de ve yine aynı şekilde 3202 sayılı Kanunda asıl olan Ziraat Bankasının evveleminde kredi vermiş olduğu zümre küçük çiftçidir. Bunun aksini hiçbir arkadaşımızın iddia edeceğini tahmin etmiyorum. Çünkü mevcut yasaya ve kelimelere ters düşmüş olur. Böyle bir iddia muhakkak ki yerini bulmayacaktır.

Arkadaşlar, Ziraat Bankası memurları için getirilmiş olan paralı haklara bu memurlar layıktır. Nereye giderseniz gidiniz, bir kazaya gidiniz; gecenin geç vakti 3'te eğer bir yerde ışık yanıyorsa biliniz ki orası Ziraat Bankasıdır. Oraya gittiğinizde orada çalışan arkadaşlarımızı görür. Ziraat Bankası çiftçiyle bir asrı aşkın zamandan beri hal hamur olmuştur. Ziraat Bankası mensupları, yağın bereketli yağmurlara daima gözyaşlarını katmışlardır.

Ziraat Bankası, yağmur yağmadığı vakit, aynı çiftçi gibi, eli böğründe kalan çiftçi gibi düşünceye dalmış ve onun borçlarının tecilini kanun maddelerine uyarak temin etmiştir. Yüce Parlamento bugüne kadar çiftçilerin ödeyemediği borçlarının affını kabul etmek suretiyle büyük bir kadirbilirlik göstermiştir. Bunu burada bir kere daha tescil ettirmek isteriz.

Muhterem arkadaşlarım, hepinizin hatırladığı gibi, bir reklam vardı, adam bir bankadan içeriye girer der ki: «Ben arazi almak istiyorum, şartları nedir?» Oradaki banka memuresi döner, kafasını kaldırır, «Burası Ziraat Bankası değildir» der.

Arkadaşlar, çiftçinin rahatlıkla girip çıkabileceği yegâne müessesede çalışan arkadaşlarımızın haklarını elbirliğiyle korumak muhakkak ki vazifemizdir. Bu getirilen paralı haklar üzerinde Grubumuz en ufak bir tereddüt göstermeyecektir.

Muhterem arkadaşlarım, namuslu olmak muhakkak ki esas olandır. Namuslu olmak bir fazilet örneği değildir; ama bir bankacının namuslu olması muhakkak ki bir evrak memurunun namuslu olmasından çok daha önem taşımaktadır. Paraya hükmeden, parayı dağıtan kimsenin namusu muhakkak ki namuslu kalması, evrak memurunun namuslu kalmasından çok daha önemlidir. Bu bakımdan, Ziraat Bankası memurlarının maaşlarına %15 zam getirilmesi elzemdır arkadaşlar.

Ziraat Bankasının bir müdürü 4 bin lira almaktadır. Bir müdür düşününüz, ona 300 milyon, 400 milyon parayı dağıttıracaksınız, kredi verecek, kredide subjektif esaslar olacak ve bu kimseye 4 bin lira maaşla geçinmesini temin edeceksiniz. Böyle bir şey olamaz arkadaşlar.

Bu bakımdan, eğer Ziraat Bankasını diğer bankalarla, aynı şartlarla mücadele etmesini arzu ediyorsanız, bu paralı haklarda en ufak bir tereddüdümüz olmaması gerekir. Bugün bir İş Bankası müdürünün yıl sonu ikramiyesi olarak eline geçen - şubesine göre- 50 ila 400 bin liradır. Buna mukabil Ziraat Bankası mensubunun almış olduğu para bunun yanında çok az kalmıştır.

Bu yasayı çıkarmak için muhakkak ki iktidar ve muhalefet olarak bazı konularda birleşmemiz gerekir. Demin söz atan arkadaşım benim konuşmamı dinlemedi. Ziraat Bankası Kanun Tasarısı 1977'den evvel gelmiştir ve onun altına imza koyan Adalet Partisi milletvekilleridir. Kendilerine, eski bir Ziraat Bankası mensubu olarak teşekkür ederim.

Yine aynı şekilde paralı haklar ve diğer değişiklikleri getiren arkadaşınız olarak ben, yine Cumhuriyet Halk Partili arkadaşlarımızdan bir kişinin dahil olduğu tahmin ediyorum, bizim imzamızla gelmiştir.

O bakımdan, bunu Ziraat Bankasına ben getirdim, sen getirdinden ziyade, bu Meclisten çıkan her kanun bu Meclisin malıdır, burada oy veren milletvekillerinin malı sayılmaktadır. Onun için ayrıcalık yapmayalım.

Muhterem arkadaşlar, kanunun sadece bir maddesinin bir fıkrasına karşıyım. Tasarının 5 inci maddesinde, Ziraat Bankasına, Yönetim Kuruluna, Bankanın tüm memur ve hizmetlilerin kendi aralarından seçecekleri bir üyenin de katılması arzu edilmiştir. Bu kanaatimizce yanlıştır. Aramızda askerlikten gelmiş, yüksek kumanda mevkileri işgal etmiş olanlar mevcuttur. Bilirler ki, bir hiyerarşik düzende emir ve kumanda zincirini bozacak her hareket, o teşkilâtı zaafa uğratar.

Muhterem arkadaşlar, Anayasa, işçilere sendika kurma hakkını vermiştir ve bir işçinin yönetime katılması, toplu sözleşmeler bakımından elzemdır; ama, bir memurun yönetime iştirak etmesi, bir teğmenin, bir astsubayın kalkıp da,

Genelkurmayda görev alıp, söz sahibi olmasına benzer. Bu, sizin getirmiş olduğunuz. (CHP sıralarından «Özyönetim» sesleri) arkadaşımız ifade etti, ben mümkün olduğu kadar ondan kaçınmak istiyordum, bu dostluk havası içerisinde, özyönetim hevesinizin bir neticesidir. Bir memur eğer kalkar da yönetime iştirak ederse neye göre iştirak edecek?

Şimdi, sendika olacak olsa, Anayasamız sendika kurma hakkını memurlara vermiş olsa, sendikanın temsilcisi buraya girecektir. Peki, neye göre girecek? Dernekler kurulacak. Arkadaşlar, bugün maalesef üzümlere ifade edeyim ki, Ziraat Bankasında birtakım nahoş hadiseler olmuştur. Bunların müsebbibi de, bankayı eline geçirmeye çalışan dernek mensuplarının çıkardığı hadiselerdir. Ben, Ziraat Bankasının eski bir mensubu olarak bundan büyük üzüntü duydum. Bir doktorun dövülmesi, muhakkak ki çirkin bir olaydır ve diğer kimselerin de uğramış oldukları bu tecavüzler, muhakkak ki, çok çirkindir, telin ederim, üzüntülerimi belirtmek isterim; ama, buna sebep, mevcut memur derneğinin hâkimiyetini tesis etme, sindirme politikasıdır. Bir de bu adamların ellerine böyle bir silâh verir de, yönetime iştirak ettirecek olursanız bunun vebalini ileride tartarsınız arkadaşlar.

Arkadaşlar, bankanın yükünü çeken memurlardır, memurların maaşlarına zam veriyoruz, memurların paralı haklarına, memurların yasal haklarına dokunan bir madde getirilmemiş ki.

Eğer memuru yönetime iştirak ettirecek olursanız, yarın bir kanun teklifi getirelim, Genelkurmay Başkanının üst kademedeki kumanda heyetine teğmenlerin, subayların ve astsubayların da temsilcisini katalım, mümkün müdür bu?

O zaman askerîye, mümkün müdür? Memurun ne işi var gelip de üst-yönetimde görev almasında?

Muhterem arkadaşlar, eğer bir memur iyi bir çalışma içerisindeyse, Ziraat Bankasında her kademeye gelmesi mümkündür; ama, bizim sizden ayrıldığımız nokta budur ve buna, bu kısmına muhakkak ki, kırmızı oy kullanacağız.

Sayın Başkan, aşağıdan seslenenlere muhatap olmak istemem, siz de kabul edersiniz ki, benim muhatabım grup ve zatı devletlerinizdir; o bakımdan, bu şekilde gürültü çıkaran arkadaşlarımı hoş görüyorum.

Muhterem arkadaşlar, Adalet Partisi olarak getirilmiş bulunan ve bizim de bundan evvel arzu etmiş olduğumuz Ziraat Bankası mensuplarına paralı haklar getiren ve küçük çiftçilere birtakım yetkiler getirildiği iddia edilen kanuna oy vereceğiz. Şimdi, biliyorum Sayın Bakan çıkacaklar, getirecekleri kanunda

küçük çiftçiye ne gibi teminatlarla yeniden imkânlar sağladıklarını ifade edecekler; o zaman, şahsım adına çıkıp, kendilerinin takdire değer görüşlerine ne nispette iştirak ettiğimizi izah edeceğim ve hepinizin, aranızda bulunan bir arkadaşınız ve öyle tahmin ediyorum ki, bugüne kadar hiçbir Cumhuriyet Halk Partili, MSP'li, AP'li, MHP'li ve bağımsız kırmamış bir arkadaşınız olarak sizden rica ediyorum, bu kanuna lütfen müspet oy kullanın.

Hepinizi saygıyla selamlarım.”

Sayın Özer Yılmaz’dan sonra tasarının tümü üzerinde CHP Grubu adına söz alan Trabzon Milletvekili Rahmi Kumaş, aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁵²

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri,

Ziraat Bankası Yasasında değişikliği öngören yasa tasarısını görüşmek üzereyiz. Bankacılık bir disiplini gerektirir. Disiplinin sivil yaşamda en etkin olması gereken yerlerden birisi de bankacılıktır. Bu bakımdan, devlet kuruluşlarının en önemlilerinden birisi olan Ziraat Bankasının da bu disipline kavuşturulmasında, istenilen düzeye yaklaşabilmek bakımından getirilen bu tasarımı CHP Grubu olarak olumlu karşılamaktayız. Yalnız bu disiplinin özelliklerinden birisi de, kişisel yeteneklerin başarıdaki büyük etkisini göz önüne almaktır; yalnız öğrenim açısından, ya da bankada eskitilen yıllar açısından soruna yaklaşmamaktır. Böyle yaklaşamayınca, yeniliğe gereken değeri verince, ister istemez banka yönetim kuruluna banka görevli ve hizmetlilerin temsilcilerinin de girmesini olağan ve zorunlu görmek durumundayız, işte burada Adalet Partisi adına konuşan sayın sözcüden ayrılıyoruz. Ayrılıyoruz; çünkü Ziraat Bankası bir bütündür, genel müdüründen en alt düzeyde görev yapan da bir aradadır. Böyle bir yerde çalışanların yönetime ortak olmasından daha doğal bir şey olamaz. Ama ne yazık ki AP bu tür gerçekleri algılamakta ve kabul etmekte her zaman arkadan gelmektedir Türk siyasal yaşamında. Burada zorla bir çeşit siyasal yaşamla askerî yaşam arasında bir özdeşlik kurulmak istenmiştir; bu çok garip bir özdeşliktir.

Sayın milletvekilleri, bankacılığın bir ülkenin yaşamındaki önemi üzerinde duracak değilim, bu çok açık bir gerçek; ama kamu kesimi bankacılığında Ziraat Bankasının işlevleri üzerinde kısaca durmakta yarar var ki, getirilen tasarının önemi anlaşılsın.

Ziraat Bankası yurdun her yönünde tarım kesimini kredilendiren bir bankadır. Ama Ziraat Bankasının tarım kesimini kredilendirmesinde birçok düzensizlikler ve Ziraat Bankasından umulana aykırı uygulamalara tanık

¹⁵² a.g.e. ss.573-575

olmaktayız. Bu, bir bakıma içinde bulunduğumuz bozuk ekonomik düzenin Ziraat Bankasındaki yansıması olarak anlaşılmalıdır. Ama yine de tarım kesimini kredilendirmede ülkemizde en etkin kuruluş Ziraat Bankasıdır, fakat yeterli değildir.

Ziraat Bankası bunun dışında başka bankacılık hizmetleri de yapmaktadır. Maliye Bakanlığı adına vergi toplamakta, Merkez Bankasının bulunmadığı yerlerde bu görevi yürütmekte ve Emekli Sandığıyla Sosyal Sigortalar Kurumuna ait ödemeleri yapmaktadır. Ziraat Bankası çalışanları bir bakıma öteki bankalar çalışanlarına göre çok daha ağır bir yük altında bulunmaktadır. Ama ne yazık ki uygulamada böylesine yoğun bir emeği gösteren Ziraat Bankası çalışanlarının, öbür banka çalışanlarına göre daha az bir ücreti elde ettiklerini görmekteyiz. İşte Bakanlar Kurulunca getirilen bu tasarı bir bakıma bu eşitsizliğe, adaletsizliğe de çözüm getirici niteliktedir. Personele yeni bir atılım ve yeni bir çalışma gücü sağlayacak maddî olanaklar düşünülmüştür bu tasarıyla. Bu olanaklar 1 ve 4 üncü derece kadro için belli unvanlara erişmiş başarılı bankacıları kapsamakta, gerçekten Banka bütçesine de bir yük getirmemektedirler. Öbür olanaklar daha çok yönetmelik ve yönetim kurulu kararlarıyla, nesnel değerlendirme ölçütlerine göre gerçekleştirilecektir.

Bu olanaklar arasında deminden beri üzerinde durulan, banka yönetiminde çalışanların temsili işte burada bir kez daha önemini ortaya sermektedir, çünkü banka yönetimi bir bakıma bankada çalışanların ellerine geçecek ücreti belirlemede son kararı verici durumda olacaktır.

Ülkemizin kalkınması, tarımsal gelişmenin hızlı ve yaygın bir sanayileşmeden geçer. Tarımsal gelişmeyi hızlandırabilmenin birincil koşulu da çiftçileri üretici örgütlerde bir araya getirmekten geçer. Devlet sağlıklı bir toprak politikası gütmeli ve bu alandaki kooperatiflere destek olmalıdır.

Bu gün tarım kredi kooperatifleri ve tarım satış kooperatifleriyle yapılan tarımsal kredi istemlerine uygulanan vergi, resim ve harç bağıışıklığından öbür tarımsal amaçlı kooperatiflerin ve üst kuruluşların da yararlanması bu tasarıyla amaçlanmıştır.

Tarımsal kesimi kredilendirmede Ziraat Bankasının elindeki olanaklar tam yeterli sayılamaz belki ama, küçümsenemeyecek oranda önemli bir varlık göstermektedir. 1978 yılı çalışma ve yatırım izlencesine göre, aynı yıl için kaynak ve olanakları 107.239.394.000 liradır. Böylesine bir kaynağı ve olanakları değerlendirmede özellikle tarımsal üretimi artırıcı yönde kredilendirmede Ziraat Bankası Yasasını değiştirmede Hükümetin öncülük yapması bizi sevindirmiştir. Burada Adalet Partisi Sözcüsü, kendileri hükümetteyken getirilmiş bulunan bir yasa tasarısından da söz açmışlardır. Oysa kendilerinin getirdikleri yasa tasarısı bizim dolaplarımıza bırakılan, Sıra Sayısı,

şimdi görüşmekte bulunduğumuz bu tasarı olan 259 sayılı bu tasarıda gösterilmektedir. Burada Süleyman Demirel'in, başı bulunduğu Hükümetin üyelerinin imza ettiği tasarıda yalnız şu cümle geçmektedir: «Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının itibari sermayesi 5 milyar liradır.» Bu değişikliği önermişlerdir 29 Nisan 1976 günü. Bu bir cümlelik değişikliği 1 Ocak 1978'e geldik, gerçekleştiremediler. Ama bizim Bakanlar Kurulu 14 Ağustos 1978'de bu yasa tasarısını Millet Meclisi Başkanlığına sunmuş ve Adalet Partililerin tüm engellemelerine, tüm yoklamalara -özellikle son günlerde- katılmamalarına karşın Cumhuriyet Halk Partisi ağırlıklı Hükümet Mecliste tabanını hazır bulundurarak Meclisi çalışır duruma getirmiş ve bu tasarımı bugün Millet Meclisinde kabul edilecek duruma getirmiştir. (AP sıralarından gürültüler)

Bu tasarinın yeni Türkçe sözcüklerine takılan Adalet Partililere şunu da söylemek isterim; banka dili de elbette Türkçeleşecektir. (AP sıralarından gürültüler)

Sayın arkadaşlarım, bu tasarinın getirmek istediklerini çok kısaca vurgulayıp sözlerime son vermek istiyorum.

Kooperatiflerin, kamu kuruluşlarının ve geniş halk yığınlarının katılımıyla gerçekleştirilmiş ortaklıklar ve çiftçilerin Plân doğrultusunda yapacakları tarımsal çalışmaların desteklenmesi ve çiftçilerin güçlü kooperatiflerinin sağlayacakları olanaklardan yararlandırılması. (AP sıralarından gürültüler)

Tarımda üretimi çoğaltmak ve yönlendirmek hedef alınacaktır. Ayrıca, Bankanın yönetiminde bir çeşit özerklik sağlanacaktır. Yönetim Kuruluna giren üye sayısı artırılacak, böylece Bankanın daha çağdaş bir biçimde işlemesi sağlanacaktır. (Gürültüler)

Adalet Partisi sıralarında birtakım sözler var, ama onlar bizi daha ağır eleştirdiler, açık söylüyorum, onlar bizi daha ağır eleştirdiler; ama ben yine burada sözlerimi bitirmek durumundayım.

Tasarinın Türk halkına hayırlı olmasını diler, sizlere saygılar sunarım. “(CHP sıralarından alkışlar)

Sayın Kumaş'tan sonra tasarinın tümü üzerinde, Millî Selâmet Partisi Grubu adına söz alan Şener Battal (Konya) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁵³

¹⁵³ a.g.e. ss.575-576

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

3202 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bazı maddeler eklenmesine ve 20 nci maddesinin kaldırılmasına dair kanun teklifi üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubu adına görüşlerimizi arz etmeye çalışacağım. (AP ve CHP sıralarından gürültüler)

Sayın Başkan, çok kısa görüşeceğim, sükûneti lütfen temin ediniz.

Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ile ilgili bu kanun, geçen devre Millî Selâmet Partili üyeler tarafından hazırlanmış ve o devre... (AP sıralarından gürültüler)

Sanayi ve Teknoloji ve Ticaret Komisyonu Başkanı olan Turan Utku arkadaşımızın teklifi olarak sunulmuştu; seçim sonunda kanun kadük oldu. Bugün yenilenerek tekrar gelmesi, memnuniyetimizi teşkil etmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Türk ekonomisine çok faydalı hizmetler yapmıştır; ancak, temennimiz, böylesine Türk Milletine faydalı hizmetler yapma imkânı olan Bankanın, Türk köylüsüne imkânlar verirken, Türk tarımını kalkındırırken klasik bankacılık anlayışıyla hareket etmemesidir.

Ziraat Bankası, geçen devrede bazı kesimlerde faizsiz kredi uygulaması yapmış ve bundan son derece olumlu neticeler almıştır. Ziraat Bankasını, diğer ticari bankalar gibi, finansman bankaları gibi kâr amacıyla, kâr insiyakıyla hareket eden diğer özel sektör bankaları gibi telakki etmek yanlıştır. Onun için Türk köylüsüne ve sosyal maksatlı her türlü kredilerden faiz almaması elbette faydalı olur. Ziraat Bankası personeline getirilen bu yasa teklifi iyi imkânlar getirmektedir. Hakikaten fedakâr Ziraat Bankası personeline bu imkânların verilmesi son derece faydalıdır.

Değerli milletvekilleri, Ziraat Bankası Yönetim Kuruluna, çalışanlardan bir üye alınmasını az buluyoruz. Çünkü çalışanların haklarını korumak bakımından çalışanlardan iki üye alınması, Yönetim Kurulunda onların görüşlerini, onların düşüncelerini ifade imkânı bakımından daha faydalı olur.

Bu genel düşünceler içinde yasa teklifinin lehinde oy kullanacağımızı ve beni dinleyen sükûnetli üyelere ilaveten gerekli sükûneti göstermeyen üyelere dahi saygılarımı sunmayı vazife telakki ediyorum. Size de özellikle teşekkür ederim Sayın Başkan.”(CHP sıralarından alkışlar)

Tümü üzerinde ve şahısları adına başkaca söz alan sayın üye olmadığından tasarının maddelerine geçilmesi oylanmış ve kabul edilmiştir.¹⁵⁴ Tasarının maddeleri üzerinde grup ve kişisel söz alanlardan sonra Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler (Ankara) verilen önergelerde söz almış ve aşağıdaki görüşünü bildirmiştir.¹⁵⁵

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının Teşkilât Yasasının değişikliği ile ilgili bu madde görüşülürken şunu özellikle Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine belirtmek isterim ki, bu tasarının gerek komisyonlarda düzenlenmesinde, gerek Genel Kurulda görüşülmesinde tüm siyasi partilerin yıllarca Ziraat Bankasının eskimiş olan Teşkilât Yasası üzerinde değişiklik yapılması konusundaki bütünleşmelerinden dolayı Hükümet adına memnuniyetimi belirtmek isterim.

Biraz önce grup adına konuşan arkadaşımızın buradaki bir sözü değişik anlama gelmiş olabilir. Ancak hepimiz bütün siyasal partiler bu yasa değişikliğinin değişmesinde birleştikimize göre Türkiye Büyük Millet Meclisi bu dönemde hem komisyonda, alt komisyonlarda hem Türkiye Büyük Millet Meclisinde gerçekten Ziraat Bankasının Kredi düzeninde, çalışanların da gelecekte onlara büyük olanak veren bu tasarıda bütün siyasal partilerin katkısı vardır. Hepinizi saygı ile selamlıyorum arkadaşlar.” (Alkışlar)

Plân Komisyonu Başkanvekili Muharrem Sökeli (Aydın): “Ziraat Bankası Kanunu ile ilgili uygulamaların tümü derecelendirilmek ve bu dereceler içerisinde daha rasyonel hareket edebilmek için gerçekten çok ciddi bir çalışmanın sonunda meydana gelmiştir.Şimdi bu sıralamaları, önergede bahsedildiği gibi, birtakım değişikliklere uğratmanın ilerde uygulamalarda birtakım sakıncalar ortaya çıkartacağı görüşündeyiz. Bu nedenlerle önergeye katılmıyoruz” şeklinde ifadesine Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler de katılmadığını belirtmiştir.

Bu arada söz isteyen önerge sahibi Ahmet Altun (Samsun) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁵⁶

“Sayın Başkan, Meclisimizin değerli üyeleri;

Biz bu önergemizle, Ziraat Bankası Yasasında bazı maddelerini değiştirerek ve yeni Hükümetimizin programı doğrultusunda, ülkemizin % 70'inin,

¹⁵⁴ 3202 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bazı Maddeler Eklenmesine ve 20. Maddesinin Kaldırılmasına Dair Kanun (K.No.:2227 Kabul T.:17 .04 . 1979, R.G.Sayı ve Yayımlı Tarihi : 16620,26.04.1979)

¹⁵⁵ a.g.e. s.577

¹⁵⁶ a.g.e. ss.576-578

tapusu olmayan üretici köylülerin yararına işletilmesi ile ilgili bu maddede, bu düzenlemeyi getirerek, tasarımı amacına ulaştırdığımız kanısındayız.Örneğin, madde metninde «Tarımsal kredi kullandırırken aşağıda belirtilen karşılıklardan yeteri kadarını inanca olarak alır» deniyor.

Bunu Ziraat Bankası müdürü veya oradaki görevli, burada sıralamaya tabi tutulmadığı için, kendisinin başarıyla ulaşmasını ve verdiği kredinin geriye dönüşünü klasik bir anlayışın sonucu olarak sağlamayı düşüneceği için, yine gayri menkul ipoteğini ve tapuyu isteyebilecektir.

Biz burada bu değişikliği -sıralamaya göre- örneğin, önce yine tasarıda ve bizim düşüncemize uygun olarak, Ziraat Bankasından kredi istenirken, önce, yapacakları, uygulayacakları proje için, 1581 sayılı Yasaya göre kurulmuş Tarım Kredi Kooperatifleri ve üst örgütlerinin güvencesi tam, eğer onun ortağı ise; üçüncüsü; Tarım Satış Kooperatifleri ve üst örgütlerinin güvencesi; dördüncüsü diğer tanımsal amaçlı kooperatifler veya bunların üst örgütlerinin güvencesi; beşincisi, çiftçilerin müşterek borçluluk ve müteselsil kefaleti;

Burada, gayri menkul ipoteği yer almaktadır; sıralamaya geçildiği için buna 9 uncu maddeden sonra yer veriyoruz. Dokuzuncu koşulu da yerine getiremeyen, hiçbirisini yerine getiremeyen, yani, bir proje uygulatmayan veya herhangi bir kooperatife üye olmadan kendi kuruluşu yoluyla bir güvence veremeyen veya müşterek kefaleti sağlayamayan üretici köylüler, az topraklı ve topraksız köylü, o zaman son çare olarak -o sırayı değiştirmemizin nedeni- gayri menkul ipoteğini banka isteyebilecektir.

Bugün Türkiye'de üretici köylülerin % 70'inin tapusu yoktur. Bugün, kadastro çalışmalarıyla da, Türkiye'de gerek orman ve gerekse diğer kadastro çalışmalarıyla, 20 - 30 yılda Türkiye'de kadastro çalışmaları bitirilerek tapu alamayacaklardır köylüler.

Yalnız kendilerinin kredi gereksinimlerinin değil, kendilerinin, özellikle az topraklı ve küçük, orta boy tarım işletmelerine sahip köylülerin oluşturduğu kooperatiflerin yatırımlarını da yapabilme olanaklarını sağlayamayacaklardır. Çünkü, bu aynen çıktığı takdirde, banka müdürü, gerek onların kooperatiflerinin yatırım yapacağı yerin tapusu yoksa kredi vermeyecektir; gerekse, kendisi kredi isterken tapu vermediği vakit, kredi vermeyecektir; büyük aksaklıklar çıkaracaktır.

Bu aksaklıkları düzeltiriz düşüncesiyle bu önergeyi verdik. Aslında, teknik bir düzelmedir.

Bu önergemizi Yüce Meclisin desteklemesini diliyorum:

Saygılar sunuyorum efendim.”

Sayın Altun'dan sonra verilen önerge oylanmış, önerge reddedilmiştir. Bundan sonra tasarının tümü üzerinde lehte ve aleyhteki konuşmalara geçilmiştir. Birinci sırada söz alan Hayrettin Uysal, ikinci sırada bulunan Çağlayan Ege'ye sırasını vermiştir. Lehte konuşmak için söz alan Çağlayan Ege (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁵⁷

“Sayın Başkan, sayın üyeler;

Günlerden beri ilk defa bugün çoğulcu demokrasinin gereği olarak siyasal partilerimiz, şu Millet Meclisi çatısı içerisinde Türkiye’de pek çok insanı ilgilendiren, özellikle tarım kesiminde yaşayan büyük emekçileri ve tarımda üretimi ilgilendiren bu yasada elbirliği ederek bir hizmet vermektedirler. Örnek olarak şunu görüyoruz ki, siyasal örgütler, sözlerimin başında da arz etmeye çalıştığım gibi, demokrasinin, çoğulcu demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasal örgütler, siyasal partiler, halktan yana pekâlâ bir araya gelebiliyorlar. Onun için ben, bu görevde halka, tarım kesimindeki emekçilere büyük hizmet getireceğine inandığım bu yasalda bize destek olan tüm arkadaşlarımıza teşekkürlerimi huzurunuzda arz etmek istiyorum.

Sayın arkadaşlarım, tüm tarımsal amaçlı kooperatiflerin ve tarım kredi kooperatiflerinin vergi muafiyeti içine bu yasa ile alınmış olması, gerçekten tarım kesimine ve kooperatifleşmeye ve tarımın üretime dönük hizmetlendirilmesinde çok büyük fayda getirecektir.

Hepinizin bildiği gibi, Merkez Bankasının olmadığı yerlerde Ziraat Bankası, Merkez Bankasının görevini ifa etmektedir. Bunun yanı sıra, yıllardan beri emeklilerimizin emekli aylıklarını vermektedir; SSK primlerini, BAĞKUR primlerini ve tüm Devlet dairelerinin kamulaştırma bedellerinin blokelerinden tutunuz da diğer hizmetlerine kadar Ziraat Bankası, büyük bir işlevi yıllardan beri yerine getirmektedir.

Ancak, bu kadar önemli olan ve tarımda, genelde büyük güçlenmeye yönelmesi gereken Banka, arkadaşlarımın bazılarının da belirtmeye çalıştıkları gibi, bugüne kadar tarım sektörüne hizmet edeceği yerde büyük kapital düzenine hizmet etmiş ve tarım kesimindeki çiftçilerimiz Ziraat Bankasından gerektiği gibi krediden yararlanamamışlardır. Bu aksaklık da devam etmiş, gitmiştir.

Yine, ziraat odalarının çalışmalarıyla Ziraat Bankası çalışmalarının kredi düzenini düzenlemeye yönelik müşterek çalışmaları iyi bir örgütlenme içine gitmemiştir.

¹⁵⁷ a.g.e. ss.591-592

Biraz evvel söylediğim banka personelinin, bu denli gayretli çalışmalarına rağmen 440 sayılı Yasa kapsamında olmasına rağmen, Ziraat Bankası personeline, bu Yasada verilmesi gereken, başkaca KİT'lerde verilmesi gereken ekonomik olanaklar sağlanmadığı için Ziraat Bankası personeli bir kırıklığa, düş kırıklığına yıllardan beri itilmiştir. Aslında tarımda hizmeti çoğaltmak istiyorsak, tarım sektörüne hizmet veren tüm kuruluşlarda personelin emeğini gerçekçi açıdan değerlendirmek zorunluluğundayız.

Onun için bu yasa burada görev yapan arkadaşlarımıza da ekonomik olanaklar sağlayacağı için, Ziraat Bankasının tarım girdilerine, tarım kredilerinin genellendirilmesine ve geliştirilmesine daha büyük destek olacağı kanısındayım.

Özellikle sonuç olarak şunu söylemek istiyorum: Ziraat Bankası sanıyorum bu yasa ile bundan önce eksik olan işlevine yönelecek, tarım kesiminin araç, gereçle genişletilmesinde, tarım personelinin çalışmasında, banka personelinin köylere gidip çalışmasında, hele hele uygulamalı ve teşvikli zirai krediler kapsamına alınan bölgelerde çalışan Ziraat Bankası personeli ve diğer Ziraat Bankası personelinin tümünün daha güçlü çalışmasını sağlayacak, ülkemizdeki tarım üretimini artıracaktır.

Bu yasanın ülkemize ve ülkemizdeki büyük emekçi kesim olan, ülkemizin dışarıya döviz sağlayacak olan girdilerini sağlayan tarım kesimine ve diğer tüm sektörlerle hayırlı olmasını diliyor ve arkadaşlarıma beni dinledikleri için teşekkürlerimi arz ediyorum efendim.” (CHP sıralarından alkışlar)

Ege'den sonra aleyhte söz isteyen sayın üye olmadığından tasarının tümü açık oylamaya oylanarak geçilmiştir.

Ticaret Bakanı Teoman Köprülüler (Ankara) kürsüye gelmiş ve aşağıdaki teşekkür konuşmasını yapmıştır:¹⁵⁸

“Sayın Başkan, Millet Meclisinin değerli üyeleri;

Bu akşam Millet Meclisinde tüm siyasal partilerin, iktidar olsun, muhalefet olsun bir bütünlük halinde gerçekten Türkiye'de en büyük kesimi teşkil eden Türk köylüsüne, Türk üreticisine, eskimiş olan bu yasa tasarısında yapılan değişiklikle büyük katkıda bulunduğunuza inanıyorum.

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Yasasında yapılan bu değişiklikle hem üreticiye daha iyi kredi olanakları verilmesi sağlanmış olmaktadır, hem Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının kaynakları artırılmaktadır. Aynı zamanda Türkiye'de en ücra köşede çalışan 30 bine yakın Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası mensuplarına yeni akçalı haklar getirilmektedir.

¹⁵⁸ a.g.e. s. 592

Böyle bir yasa tasarısını bu anlayış içinde görüşen ve gerçekleştiren bütün siyasî parti gruplarına ve temsilcilerine Hükümet adına teşekkürü bir borç bilirim. Ve hepinize saygılar sunarım arkadaşlarım.” (CHP sıralarından alkışlar)

Yasa kabul edilmiştir.

Bu kanunun amacı, 3202 sayılı TC Ziraat Bankası Kanununun 1 inci maddesinin değiştirilmesidir.

Söz konusu madde aşağıdaki biçimde değiştirilmiştir;

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasının ana amacı, tarımsal amaçlı kooperatiflerle bunların üst kuruluşları, kamu kuruluşları, kamu iktisadî teşebbüsleri, yerel yönetim kurumları ve küçük tasarruf sahiplerinin, birlikte yada ayrı ayrı kurdukları her çeşit ortaklıkların, özellikle ve öncelikle küçük ve orta tarım işletmelerinin tarımsal üretimlerine, pazarlanmasına tarımsal sanayinin ve bunlarla ilgili her çeşit girişimlerin kalkınma plânı ilkelerine göre yürütmesine ve gelişmesine gerekli ve elverişli kredileri düzenlemek, dağıtmak, denetlemek ve bu amaçların elde edilmesini güden teşekkülleri kurmak ve korumak, bu konular için kurulmuş ve kurulacak teşekkül, yapılmış ve yapılacak teşebbüslere gereği halinde katılmaktır.

Yasayla, banka, çalışmalarını tarımsal alanda yoğunlaştırmakla birlikte bu Kanuna dayanılarak düzenlenecek yönetmeliğe uygun her türlü bankacılık işlemlerini de yapmasını öngörmektedir.

Bankanın merkezi Ankara olup, Türkiye içinde veya dışında gereği kadar şube açabilir.

Banka, bu Kanuna ve bu Kanunda açıklık bulunmayan hallerde özel hukuk hükümlerine tabi, tüzelkişiliğe sahip, çalışmalarında özerk, sermayesinin tamamı Devlete ait ve sorumluluğu sermayesiyle sınırlı bir kuruluştur.

Yasa TC Ziraat Bankasının itibari sermayesini beş milyar lira olduğunu belirterek, bu miktarın Bakanlar Kurulu kararı ile üç katına kadar artırılabilceğini hükme bağlamıştır.

TC Ziraat Bankası tarımsal kredi kullanırken aşağıda belirtilen karşılıklardan yeteri kadarını inanca olarak alır.

1. Tarımsal amaçlı kooperatiflerle bunların üst kuruluşları, kamu kuruluşları, kamu iktisadî teşebbüsleri, yerel yönetim kurumları ve küçük tasarruf sahiplerinin kurdukları tarımsal ortaklıklara, tarıma dayalı yada tarıma girdi, araç, gereç ve makine üreten sanayi ortaklıklarına, yukarıda anılan tüzelkişilerin her birinin aynı konularda kurdukları işletmelere ve öncelikle küçük ve orta tarım işletmelerine, üretken nitelikte ve özellikle projeye dayalı orta ve uzun vadeli yatırım ve işletme kredileri kullanılabilmesi için; projenin geçerliliği, kuruluşun güvenilirliği, ortaya konulan artırım ve artırım olanakları,

2. 1581 sayılı Kanun ile kurulan Tarım Kredi Kooperatifleri ve üst kuruluşlarının sorumluluğu,

3. 2834 sayılı Kanun ile kurulan Tarım Satış Kooperatifleri ve üst kuruluşlarının sorumluluğu,

4. Diğer tarımsal amaçlı kooperatifler veya bunların üst kuruluşlarının kefaleti,

5. Çiftçilerin müşterek borçluluk ve müteselsil kefaleti,

6. Gayrimenkul ipoteği,

7. Kanunî hükümlerin ve diğer mevzuatın elverdiği ölçüde iş, çift ve irat hayvanları ile her türlü tarımsal araç, gereç ve makinenin, toplanmış ve toplanmamış ürünlerle işlenmemiş ve işlenmiş maddelerin rehini,

8. Borsaya kote edilmiş tahvil ve hisse senetleriyle benzeri taşınır değerlerin rehini,

9. Devletin ve yerel yönetim kurumlarının kefaleti,

10. Yönetmelikte yer alabilecek diğer inancalar.

Yasa, TC Ziraat Bankası Yönetim Kurulunu oluşturan organları aşağıdaki gibi saymaktadır;

1. Genel Müdür,

2. Biri teknik olmak üzere üç Genel Müdür Yardımcısı,

3. Maliye ve Ticaret Bakanlıklarınca inha edilerek Bakanlar Kurulu kararı ile atanacak birer üye,

4. Tarım Kredi Kooperatiflerince seçilecek bir üye, ile,

5. Bankanın tüm memur ve hizmetlilerinin kendi aralarından seçecekleri bir üyeden oluşur.

Teknik Genel Müdür Yardımcısının Yüksek Teknik öğrenim görmüş ve Plânlama tekniklerini kullanabilecek uzmanlık niteliklerine sahip olduğunu belirleyen lisansüstü bir uzmanlık sınavı geçirmiş olması şarttır.

Maliye ve Ticaret Bakanlıklarını temsilen Yönetim Kuruluna katılacak üyelerin, yükseköğrenim görmüş, Bankanın sermaye ve diğer kaynaklarının en verimli biçimde kullanımını sağlayacak yeterliğe, bilgi ve deneyime sahip bulunmaları gerekmektedir.

Genel Müdür ve Genel Müdür yardımcıları dışındaki Yönetim Kurulu üyelerinin hizmet süreleri üç yıl olup sürelerini dolduranlar yeniden atanabilirler ve seçilebilirler. Üyelik niteliklerini yitirenler atanmalarındaki usule göre süreleri dolmadan da değiştirilebilirler. Bunların yerine atananlar değiştirilen üyelerin süresini tamamlamaktadır.

Personel temsilcisinin seçim biçimi Yönetim Kurulunca düzenlenecek bir yönetmelikle belirlenmektedir.

Yönetim Kurulu toplantılarında kararlar üye tamsayısının çoğunluğu ile alınır. Oyların eşitliği halinde Başkanın katıldığı görüş oy çokluğu sağlamaktadır.

Yasa, TC Ziraat Bankasını Genel Müdürün temsil edeceğini, bu Kanun ile yönetmelik hükümlerine göre bankanın çalışma ve yönetimini sağlayacağını ve bankanın tüm memur ve hizmetlilerinin talimat ve emirleri Genel Müdürdan alacağını hükme bağlamıştır. Ayrıca; Genel Müdürün biri teknik olmak üzere altı yardımcısı olacağını bu yasa hükme bağlamıştır.

Yasayla yapılan bir başka değişiklik ise, TC Ziraat Bankasının tarımsal amaçlı kooperatiflerce üst kuruluşlarına ve çiftçilere kullandıracakları her çeşit krediler banka muameleleri vergisinden muaf olacağına ilişkin hükmüdür. Bu kredi işlemlerine ait alacak senetleriyle bu kredilere ilişkin tüm senet, kâğıt, belgeler ve kayıtlar, defterler ve hesap özetleri ve gayrimenkul ipotek ve menkul rehin işlemleri, damga, tapu ve noter harçları, banka muameleleri vergisi diğer her türlü vergi ve rüsumdan muaf olduğu gibi yine bu kredilere ilişkin borçlar hakkında icra makamları, kamu kuruluşları ve yargı organları nezdinde yapılacak takip ve tahsile ilişkin her türlü talep, tebliğ ve kararlar da tüm resim ve harçlardan muaf tutulmaktadır.

Kanun, personel rejimini aşağıdaki gibi değiştirmiştir :

TC Ziraat Bankası personeli bankanın memur ve hizmetlilerinden oluşur.

Banka memuru deyimi asli ve sürekli görevlere devamlı görev yapmak üzere atanan kişileri, hizmetli deyimi ise bedensel çalışması ağırlık taşıyan ve yardımcı hizmetleri yürütmekle yükümlü kılınan kişileri ifade etmektedir.

Banka personeli bu Kanun ve Banka Yönetim Kurulunca düzenlenecek yönetmelik hükümlerine tabidir.

Banka, önceden saptanmış esas ve usullere göre, Yönetim Kurulu kararı ile sözleşmeli olarak yerli yada yabancı uzman çalıştırabilir.

Personel Hakları :

Banka personeline İktisadî Devlet Teşekkülleri personeli hakkındaki hükümler uygulanmaktadır. Ancak; Bankanın Müdür, II. müdür, müdür yardımcısı, amir, muhasebeci, şef ve veznedar kadrolarında fiilen hizmet gören personeline tahsil koşulu aranmaksızın ve başka görevlere atanmaları halinde kazanılmış hak sayılmamak koşulu ile müktesep hak aylıkları ile hizmet gördükleri kadronun karşılığı aylık arasındaki fark, Yönetim Kurulu kararı ile tazminat olarak,

Banka personelinin aylıkları, banka hizmetlerinin geliştirilmesi, malî yükümlülüklerin karşılanması ve kamu kesimindeki bankacılık hizmetlerinin üstlenilmesinin ortaya çıkardığı hizmet güçlüklerinin giderilmesi amacıyla görev kusurları saptananlar hariç bankayı kazandırmak ve olumlu görev görmek yoluyla yararlı olan personele yüzde elli oranına kadar artırılarak,

Kâr edilen yıllarda bilançonun Yönetim Kurulunca onaylanmasından sonra banka personeline bir maaş tutarında, kârın artırılması veya zararın düşürülmesi veya mevduatın çoğaltılması yada tahsilatın artırılmasında etken olduğu yönetmeliğindeki kıstaslarla saptanan banka personeline buna ek olarak iki maaş tutarında teşvik primi,

Yönetmelikle saptanacak sınav ile yabancı dil bilgisinin geçerliliği kanıtlanacak yabancı dil bilen elemanlarına aylıklarının yüzde yirmi beşine kadar lisan primi,

Para ve kıymetlerin taşınmasında görevlendirilen personele işin çabukluğu ve işin riski nedenleriyle, bütçe yasalarında saptanan en üst yolluk tutarının iki katını aşmamak üzere belirlenen ücretler ve bankanın acenteliğini yaptığı sigorta şirketlerinin işlemlerinde emeği geçen personeline, tahsil olunan sigorta primlerinden pay ödenebilmesi bu yasayla olanaklı kılınmıştır.

TC Ziraat Bankasının yönetim ve denetim biçimi, tarımsal kredi işlemleriyle bu Kanun hükümlerine göre yapmaya yetkili ve görevli bulunduğu diğer işlerde takip edeceği usuller, Bankanın merkez ve taşra örgütü ile örgüte ait görevler ve tüm memur ve hizmetlilere ait görev ve sorumlulukları Banka Yönetim Kurulunca hazırlanacak bir yönetmelikle belirlenmesi bu yasayla amir hüküm sayılmıştır.

Yasa ayrıca tarımsal kredi uygulamasında, eşgüdüm ve işbirliği ortamı yaratmak için bir Danışma Kurulu kurulmasını emretmiştir.

Danışma Kurulu; Ticaret, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Köy İşleri ve Kooperatifler, Sanayi ve Teknoloji, Orman ve Yerel Yönetim bakanlıkları ile Devlet Plânlama Teşkilâtının ve tarımsal amaçlı kooperatiflerin merkez birliklerinin birer temsilcisinden oluşmaktadır.

Kurul, ilgili Bakanın başkanlığında genel müdürler düzeyinde, görevli olduğu işleri yürütmek üzere yılda en az iki kez toplanır.

Bu kurulun çalışma esasları yönetmelikle saptanır.

TC Ziraat Bankasının Devlet destekleme alımları ve çeşitli kanun ve kararname hükümleri gereğince Hazineden olan alacakları ile Kamu İktisadî Kuruluşlarına açılmış bulunan kredilerden vadesinde tahsil edilemeyen alacaklar 31.12.1977 günü itibariyle, TC Emekli Sandığı adına Bankaca yapılan ödemeler sonucunda ilgili kurumdan tahsil edilemeyen alacaklar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibariyle toplanarak bundan Bankanın TC Merkez Bankasına olan mevduat munzam karşılığı borcunun düşülmesi ve kalanın TC Ziraat Bankasına Hazinece aylık eşit taksitlerle ödenmesi hükme bağlanmıştır.

2.9. BASIN KANUNU

Gündemin 78 inci sırasından yer alan 335 S. Sayılı 24 . 7 . 1950 Tarihli ve 5680 Sayılı Basın Kanununun 16 ncı Maddesinin (1) ve (2) Numaralı Bentlerinin Değiştirilmesine ve Bir Geçici Madde Eklenmesine İlişkin Kanun Teklifinin görüşülmesine 18 Nisan 1979 tarihinde ve 80 inci birleşimde başlanmıştır.¹⁵⁹

Görüşmenin başlangıcında önce raporun okunup okunmaması oylanmış ve raporun okunması kabul edilmemiştir. Tümü üzerinde MSP Grubu adına söz isteyen Hasan Aksay (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁶⁰

“Muhterem Başkan, muhterem milletvekilleri;

Bu kanun, yazı işleri müdürlerinin hakikaten fikir suçlarından dolayı affedilmesi manasını da taşıyan birtakım hükümleri beraber getirmektedir. Bu yönüyle bu kanunun bir an önce çıkmasında büyük faydalar vardır. Eyleme müteveccih olmayan, şahsi davalara müteveccih olmayan, sadece fikir suçlarından dolayı hakikaten yazı işleri müdürlerinin bugüne kadar mahkemelerde sürünmesi yazık bir husustur.

Bu husus, bir gazetenin tashihinde, sadece kelime tashihleri bakımından sekiz, on kişiden fazla insan çalıştırıldığı nazarı itibara alınırsa; bir yazı işleri müdürünün, gazetenin içerisindeki bütün bu fikirlerin suç olup olmadığını tetkik etmesi güç bir meseledir. Ancak, bu kanun bu yönüyle gelirken, basın sahasında asıl büyük bir boşluğu da tespit etmek istiyoruz; iki hususa daha işaret etmek istiyoruz. Bir tanesi, basın sahasında hakikaten düzeltilmesi lazım gelen birçok hususlar var; ikincisi, bu kanun, sadece yazı işleri müdürlerini affederken,

¹⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c.12, B. 80 (18.4.1979), s.301

¹⁶⁰ a.g.e. ss. 301-302

muhabirleri, yazarları ve saire aynı suçlardan dolayı affetmemek; yazarları affederken, söyleyenleri affetmemek gibi bir duruma düşmenin de adaletsizliğine işaret etmek istiyorum.

Bu kanun eksiktir; bir ihtiyacı karşılamakla beraber, süratle çıkarılması gerekli bir kanun olmakla beraber, asıl büyük bir düzeltme yapılması gereken bir sahayı bu vesileyle tespit etmek istiyorum.

Önce üç noktayı dikkatlerinize arz etmek suretiyle, hakikaten basın sahasında nelerin düzeltilmesi lazım geldiğini, bunun milletvekili çalışma imkânlarıyla mümkün olmadığını, basın - yayınlı ilgili Bakanlığımızın bu hususta ciddi bir hazırlık yaparak gelmesini temenni ederek sözüme başlamak istiyorum.

Niye?

1938'de çıkmış bir kanun var. Bu kanun, gazetelerin torba kâğıdı olarak kullanılmasını cezalandırıyor. Halbuki, bugün gazeteler torba kâğıdı olarak kullanılmak üzere satılıyor. Ya bu kanun kaldırılmalı, ya bu kanun devam ediyorsa, yürürlükteyse, tatbik edilmelidir. «Belediye encümeni toplanır, gazete kâğıtları eğer torba kâğıdı olarak kullanılıyorsa, bunlara 10 lira para cezası verir» diyor.

İkinci bir noktayı arz etmek istiyorum : Bugünkü basın mevzuatında, her hangi bir yazar, veya karikatürist - yaptığı işten dolayı - bir sene sonra çıkıp «Ben bu ücreti almadım» dese, her gün %5 faiziyle bunu basın müessesesinin ödemesi gerekiyor. Neticede, herkes işçi; nasıl oluyor? 1 000 lira, bir sene sonra 200 000 lira, 300 000 lira olarak bir meblağ kazanıyor. Bu, çok adaletsiz bir durumdur. Ödenmeyen ücretlerde % 5 gibi muazzam bir faiz yükü her gün bu işin üzerine konuyor. Hakikaten bunların üzerinde Bakanlığımızın ciddi bir hazırlık yaparak düzeltilmesi gerekir.

Sadece örnek olsun diye, üçüncü bir meseleyi de arz etmek istiyorum. Bir gazeteci, sözüne en çok güvendiğimiz kimse olmak durumundadır. Bir gazeteci bir gazeteye girerken, «Ben, bundan önceki bütün tazminatları aldım» diye beyan etse, arkasından da, girdikten sonra, «Ben iş bulamam, bana iş vermezler» diye beyan ederse 10 senelik, 20 senelik tazminat alma durumu oluyor.

Bu işlerin adil bir şekilde çözülecek, basın mensubunun karşılıklı olarak birbirine itimadını temin edecek bir vasatın ortaya getirilmesi lazım. Bununla, «Çok hadise oluyor» demiyorum; ama, çok hadise olmasa, bir tek hadise bile olsa, basında işverenle basının fikri yapıdaki işçisi arasında devamlı bir itimatsızlığın bu şekilde bulunmuş olması dahi, böyle bir kanunun mevcut

olması dahi, bu sahada hakikaten bir huzursuzluğun sebebidir. Beyanına sadık birçok kimselere rağmen, bir tanesinin, ertesi gün, beyanının aksini iddia etmesi hadisesi, bu kadar güven beslememiz gereken bir sahayı hakikaten bozmaktadır; 'kanundan dolayı biz bozmaktayız. Haddi zatında, saygı duymamız gereken kimseye, daha kapıdan girerken şüphe ile bakacak bir duruma getiren bu mevzuattır. Mutlaka, bunların düzeltilmesi lazım. Getirilen bu kanunun süratle çıkmasına taraftar olmakla beraber, asıl, basın sahasının yeni baştan düzenlenmesi gerektiği kanaatimizi belirtmek isterim. On bin lira maaş alan bir insan «Ben, geçen bir aylık maaşımı almadım» dese, % 5'ten 30 gün mürekkep faiziyle düşünün... Basın sahasında bir dava biliyorum ki, birkaç sene sonra, «Bir maaşımı almadım» diye dava edilmişti ve faiziyle birlikte bir maaş 380 bin lira tutuyordu.

Bu işleri mutlaka düzeltmemiz lazım. Bu da, milletvekilliği imkânlarıyla hazırlanacak bir kanun teklifiyle olmaz. Muhterem Bakanlığın bu hususta ciddi bir çalışma yapıp, basın sahasını mevzuat bakımından da hakikaten birbirine güvenen, sözüne inanan insanlar durumuna getirmesi lazım.

O halde, bu kanun dolayısıyla birinci olarak tespit edeceğimiz husus, Bakanlıktan beklediğimiz bu husustur.

İkinci nokta, bugün daha büyük bir ehemmiyet taşımaktadır. Şimdi, yazı işleri müdürünü affediyoruz; ne diyoruz gerekçe olarak da? Bir muhabir bir haber vermişse, bir yazar bir yazı yazmışsa, bu yazının hepsini sonuna kadar tam olarak tetkik etmek, yazı işlerinin imkânında değildir. Halbuki, bazı yazılar da vardır ki, bazı haberler de vardır ki, «Şöyle bir yazı yazın» diye bunu yazı işleri müdürü söylemiştir; yazı işleri müdürü, «Şöyle bir haber çıkarmamız, şöyle bir yazı yazmamız lazım» demiştir, muhabir ve yazar da onu yazmıştır.

Şimdi, burada yazı işleri müdürünü bir fıkirden dolayı affediyoruz, muhabiri affetmiyoruz, yazarı affetmiyoruz. Niye? Eğer bu işte adil bir af getiriyorsak, o zaman bu işi, yazı işleriyle beraber muhabiri de, yazarı da affetmemiz gerekir.

Bunun dışında, bir işi, bir fikri yazmayı, bunu yayınlamayı suç saymıyoruz, bunu affedecek noktaya geliyoruz; fakat bunu söylemeyi affedilmez bir suç olarak görüyoruz. Bu da mümkün değildir. Binaenaleyh, bu kanun onu getirmeliydi ki, mademki yazı işleri müdürleri için bu noktada bir af getiriyoruz, bununla beraber muhabirler için de, yazarlar için de, bunu söyleyenler için de aynı affi getirmeliydik. Bu bakımdan, bu kanun noksan oluyor. Bu noksanı tamamlamak için madde geldiği zaman bir önerge arz edeceğiz. Bu hüviyetiyle bu kanunun biran önce çıkması şüphesiz çok yararlı olacaktır.

Grup adına bunu tasvip ediyor, Yüce Meclise saygılar sunuyorum.”
(MSP sıralarından alkışlar)

Sayın Aksay’dan sonra CHP grubu adına söz alan Altan Öymen
(Ankara) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁶¹

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlarım,

Aslında Basın Kanunun da, basın yoluyla işlenen suçlarla ilgili Ceza Kanunu maddelerinin de yeniden ele alınması lazımdır. Bu kanun, Basın Kanunu ve Ceza Kanununun basın suçlarıyla ilgili maddeleri, basın yoluyla işlenen suçlarla ilgili maddeleri eskimiştir ve birtakım adaletsizlikleri içinde taşımaktadır; ama burada bütün partilerin üzerinde anlaştığı ve müşterek imza ile Meclis Başkanlığına verdiği bir kanun teklifi vardır. Bu teklif, basın mensupları üzerine yönelen adaletsizliklerden sadece birini ortadan kaldırmayı hedeflemektedir, o da kısmen kaldırmayı hedeflemektedir. Çünkü, aksi takdirde, bir sistem değişikliği gerekecektir ve bu sistem değişikliği, uzun müzakerelere, münakaşalara sebep olabilecektir. Halbuki, son sıralarda yazı işlerine yönelen davalar o kadar fazlalaşmıştır ki, bunun hiç olmazsa şimdilik bir bölümlük bir kanun halinde buraya getirilmesi faydalı sayılmıştır.

Sayın arkadaşlarım, yazı işleri müdürünün cezasının değişik bir ceza olması niçin lazım? Anayasamızdaki, «Cezaların şahsiliği» ilkesi açısından lazım. Çünkü, gazetede, cezaya konu olan yazıyı bir kişi yazıyor yahut haberi bir kişi veriyor, ama bu bir kişinin işlediği suç dolayısıyla - eğer bu suç ise - iki kişi birden aynı şekilde mahkûm oluyor. Bu, yıllardan beri devam eden, Anayasaya da aykırı olan bir durumdur ve başka ülkelerde de örneğine pek az tesadüf edilmektedir

Özellikle, gazetecilik tekniği ilerledikten sonra, yazı işlerinden sorumlu müdür olan kimsenin, o gazeteye giren bütün yazıları ve haberleri aynı dikkatle okumasına imkân yok. Düşünün ki, gazeteler 16 sayfa, 18 sayfa çıkıyor, daha az çıksa bile, bu sayfaların hepsine bakmak durumunda olan bir yazı işleri sorumlu müdürü, hatta bir gazetenin sayfaları sorumlu yazı işleri müdürleri arasında paylaşılsa bile, bir kaç sayfaya, bir sayfaya bakmakla mükellef olan bir sorumlu mudur, bütün yazıları aynı dikkatle inceleyip, hukuk açısından da, «neresinde suç olabilir, olamaz» diye bir inceleme yapma imkânına her zaman sahip değildir, hatta çoğu zaman sahip değildir. Gazeteler çok erken bağlanan mevkutelerdir artık, bağlanan dediğim, baskıya verilen. Biz hepimiz Meclis konuşmalarından da, Meclis çalışmalarından da biliyoruz, öğleyin 14:00'e kadar eğer bir demeç verecekseniz, gazetelere verirsiniz, o demeç ertesi gün çıkar, daha sonra verirsiniz, çıkma şansı büsbütün azalır. Yani, bir gazeteci sabahleyin

¹⁶¹ a.g.e. ss. 302-303

9'da gelirse, bir yazı işleri müdürü 14:00'e kadar işlerini bitirmek, gazeteyi baskıya vermek durumundadır. Bu kadar süratli bir tempo içinde ve gelişen teknik arasında bir yazı işleri müdürü, önüne gelen yazıyı, o yazıyı yazan kimsenin dikkatiyle elbette okuyamaz ve esasen kasıt unsuru da yazı işleri müdürünün, o yazıyı yazan kimse ile aynı olamaz. İnsan o yazıyı yazarsa, oturup düşünce taşına, «Şurasında şurayı eleştireceğim, gerekirse burasında şu kimseyi biraz iyice kınayacağım» diye düşünce taşına yazmaktadır, öteki, bunu sadece görmektedir, ama, ceza aynı olmaktadır, birine 10 ay ceza verilirse, yazı işleri müdürüne de aynı ceza. Bu, öteden beri devam edip giden bir adaletsizliktir.

İşte, yazı işleri müdürlerine yönelen mahkûmiyet kararlarının artması üzerine hazırlanan bu teklifte öngörülen husus şudur: Yazı işlerinin sorumluluğu bence maalesef kalkmamaktadır. Yazıyı yazan yazar, haberi veren muhabir belli olsa dahi, ancak ona hürriyeti bağlayıcı ceza değil, bir para cezası verilmektedir. Bu da hem hukukun gereği, hem mantığın gereğidir, öteki, aslı faildir. Eğer böyle bir laf, basın mensubu için söylemek caiz olursa, öteki ise ancak bir ihmal suretiyle bu suçun işlenmesine göz yummuş, vasıta olmuş denilebilir, elbette ki, bunun cezası daha az olacaktır. Yanı, eski sisteme göre, mevcut sisteme göre cezayı gene, 10 aysa 10 ay, 12 ay ise 12 ay (maalesef Ceza Kanunumuzda daha ağır cezalar da var) o cezaları bir kimse mutlaka gene yiyecektir, maalesef yiyecektir, 12 aya mahkûm olacaktır; ama, sadece bir kişi 12 aya mahkûm olacaktır, yazı işleri müdürü de, yaptığı ihmalin cezasını, para cezası ödeyerek görecektir.

Bu kanun teklifinde, bütün partili arkadaşlarımızın, grup başkan vekili arkadaşlarımızın imzaladığı bu kanun teklifinde, komisyonda bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin bazıı, sonradan tetkik ettiğimiz sırada, bizce mahzurlu görüldü, komisyon üyesi arkadaşlarla, komisyon başkanıyla da görüştük ve bazı düzeltmeler yapma hususunda görüş birliğine vardık. Bunları maddeler gelince belirteceğim; fakat biri çok önemlidir, o da, şimdi basın mensuplarıyla ilgili davalar toplu basın mahkemelerinde görülmektedir, 3 hakimli mahkemelerde görülmektedir. Komisyonda, aslında bu kanun teklifinin, mahkemelerin şekliyle falan hiç alakası olmadığı halde, bir değişiklik yapılmış ve toplu basın mahkemelerinde görülmemesi, bu davaların tek hakimli mahkemelerde görülmesi gibi bir usul getirilmiştir. Belki bunu yapan arkadaşlarımız, toplu mahkemelerin belirli özelliklerini dikkate alarak, kendi görüşleri açısından, «Daha iyi olur» diye düşünmüşlerdir; «Hazır fırsat önümüzde iken, basın mensuplarıyla ilgili bir kanun var, onu da oraya sokalım» diye düşünmüşlerdir, ama bir kere, bu değişikliğin, kanunun asıl amacıyla, metniyle falan ilgisi yoktur, burada bir yama gibi durmaktadır. İkincisi de, ne de olsa basın mensuplarına karşı şimdiye kadar devam eden, bu bir teminat

mahiyetindedir; tek hâkim değil, üç hâkim birden bakıyor bu davalara verilmiş olan bir teminatın geri alınması anlamını taşır ki, bu da, daha fazla insanlara, sanıklara teminat verme amacıyla olduğumuza göre, doğru değildir, yanlış sonuçlar verebilir. Yine, diğer grup başkanvekili arkadaşlarımla birlikte bunun da değiştirilmesi için bir önerge hazırlamış bulunuyoruz.

Şimdilik tasarının tümü üzerindeki görüşlerimizi açıkladım. Maddeler görüşülürken, önergelerimizi de vereceğiz efendim.

Saygılarımı sunarım.”

Sayın Öymen'den sonra MHP Grubu adına kürsüye gelen İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁶²

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım,

Şeriatta ahkâm bile zamanla tagayyür ettiğine göre, elbette mevcut kanunlarda günün şartlarına göre değişmesi icap eder 5680 sayılı Kanun da bugün için bir çok yönleriyle eskimiş, içinde bulunduğumuz şartlara kifayet etmez, ihtiyaçları karşılamaz hale gelmiştir. Bu noktadan hareketle bu kanunun 16 ncı maddesini değiştiren teklif huzurlarınıza gelmiş bulunuyor. Bu değişiklikle yazı işleri müdürleri, fikir suçlarından dolayı affedilmiyor, şimdiye kadar çektiği ceza çekti, kalan kısmını günlük 10 liraya tahvil etmek suretiyle hürriyetlerini kısıtlayıcı hüküm ortadan kaldırılmış bulunuyor

Biz, Milliyetçi Hareket Partisi olarak buna katılıyoruz. Karar ve kanaatimiz, oyumuz müspet olacaktır. Yeter ki, yazı işleri müdürü şahsı eyleme müteveccih suç işlememiş olsun. Artık bugün gazete, eski bildiğimiz şablonla, şapoğrafla yapılan bir gazete değildir. Kendi tarifime göre, büyük gazeteler bir nevi büyük fabrika çapında personel barındırırlar iş ve hizmet görürler. Öylesine geniş personel çalıştıran fabrika mesabesinde bir teşekkülün cümlesinin suçunu yazı işleri müdürüne yüklemek mümkün olmayacaktır, insafla mümkün olmaz “El insaf u nısf ud din” derler, insaf, dinin yarısıdır ve kanunlar da, insafı esas alacağına göre, yazı işleri müdüründen böyle bir Demokles'in kılıcının kaldırılması cidden insanîdir, bunu da takdirle anıyoruz.

Ayrıca, muhabir ve yazarların suçlarının affedilmesini ihtiva etmemesi de Milliyetçi Hareket Partisi olarak, bizlerin üzüntü kaynağı olmaktadır. Bunu biz kanunda büyük boşluk olarak açık olarak, eksik olarak telakki etmekteyiz ve Yüce Meclise tüm affi içeren, bir basın affının kısa sürede geçirilmesini, getirilmesini arzu etmekteyiz ve sabırsızlıkla beklemekteyiz. Basın mensupları

¹⁶² a.g.e. s. 304

için inşallah bu kanun tadımlık olur. Bir müminin Ramazandaki iftariyeliği gibi öncü bir kanun olur, artçı ana sofranın da kısa sürede Meclise sevkini temenni ve arzu etmekteyiz.

Oyumuzu bu kanun için müspet kullanacağız.

Saygılar sunarım.”

Sayın Kabadayı’dan sonra AP Grubu adına söz alan Ahmet Gültekin Kızılışik (Zonguldak) yasa tasarısı hakkında aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁶³

“Sayın Başkan, saygı değer milletvekili arkadaşlarım,

Önce grubum ve şahsım adına hepinizi en derin saygılarla selamlıyorum. Biz, başlangıcında hemen ifade edelim ki, bu kanunla birlikteyiz. Kısmen dahi olsa, Sayın Aksay’ın biraz önce ifade buyurdıkları gibi, basın hakikaten bir çok eksiklikleri var, tamamlanması lazım geliyor Ancak, bu defa dokunulan husus, gerçekten bir adaletsizliğin önemli ölçüde telâfisi niteliğindedir. Her ne kadar, Basın Ahlâk Yasası ve oto kontrol sistemi basında kabul edilmişse de, biraz evvel Sayın Öymen’ in de arz ettiği gibi, bir sorumlu müdürün vakit ve yazı çokluğu nedeniyle gözünden kaçabilecek yazılar gerek mevkute olsun, gerek mevkute niteliğinde olmasın, çıkabilir.

Bu yönden doğrudan doğruya suçu işleyenle birlikte veyahut da suç teşkil eden yazıyı, resmi, karikatürü çizenle birlikte hürriyeti bağlayıcı cezanın sorumlu müdüre de verilmesi esasında Türk Ceza Kanunumuzun hürriyeti bağlayıcı cezaların şahsiliği prensibine de aykırı idi ve aykırıdır. Bu bakımdan da bu değişikliğin büyük önemi vardır.

Bunun dışında çok önemli bir noktaya temas etmek istiyorum. Şimdi, hakim hakikaten bugünkü mevzuata göre sorumlu müdüre hürriyeti bağlayıcı cezayı vermek istemeyebilir, ancak, 647 sayılı Kanunun, hürriyeti bağlayıcı cezaların paraya çevrilmesine dair 4 üncü maddesi, kısa süreli hapis cezaları ölçüsünü koymuş, bu miktarı aşan hürriyeti bağlayıcı cezaları paraya çevirme imkânını hâkime verememiştir, tabii taksirli suçlar bunun dışında olmak kaydı ile. Böyle olunca, aktüel mevzuata göre, hâkim, 6 ayı geçen bir hürriyeti bağlayıcı cezayı hiç bir şekilde paraya çevirmek imkânına sahip olamadığından, cezayı belki üzülerak fakat belli formlara uymak mecburiyetinde olduğu için veriyor ve bunun vicdanî sıkıntısını çekiyordu. Böylelikle bu mesele de halledilmiş olacaktır.

Biraz evvel yine Sayın Öymen arkadaşımızın işaret buyurdıkları hususa biz de aynen iştirak ediyoruz ve verecekleri önergeyi de şimdiden destekleyeceğimizi belirtiyoruz

¹⁶³ a.g.e. ss. 304-305

Bir kimsenin, özellikle bir basın mensubunun, tek hakimli mahkemede yargılanmasının büyük mahzurları vardır. Yazıyı yazan kimsenin siyasî tandansı veyahut da dünya görüşü ile, hâkimin dünya görüşü, siyasî tandansı tamamen birbirinin zıddı olabilir. Bu takdirde hâkim, ister istemez kendi görüşünün tesiri altında kalabilir. Onun için, basın suçlarından dolayı yargılamanın toplu basın mahkemelerinde yapılmasının esas sebebi budur. Bu bakımdan da, bu sebep zedelenmemelidir ve yine basın mensubu birden ziyade hakimli, şimdi olduğu gibi toplu basın mahkemelerinde yargılanmalıdır. Bu bakımdan, biz, daha Sayın Öymen bu konuyu arz etmeden bilmiyorduk ve bu husus değişmesin, aynı şekilde kalsın diye çektik. Kendileri arz ettikleri ve bu hususta ön önerge vereceklerine göre, biz de Adalet Partisi olarak bu önergeyi destekliyoruz ve katılıyoruz.

Keza, burada önemli bir değişiklik de sorumlu müdürün, yazının yayınlanmasına muvafakati olmadığı halde, gazete sahibinin ısrarıyla yazı yayınlanırsa veyahut da resim veya karikatür yayınlanırsa ne olacaktır? Bu hususta gene sorumlu müdürün sorumluluğunu eskisine nazaran değiştirip hafifletmiş olması bakımından da önemlidir.

Kanunun ilave edilen geçici 4 üncü maddesinde de getirilen prensip, pek tabii hakkaniyete uygundu. Bugün hürriyeti bağlayıcı suçtan mahkûm olmuş ve cezası halen infaz edilmekte olan bir kimsenin, behemehal, bu kanun edilir edilmez, daha evvel cezaevinde geçirmiş olduğu sürenin, Türk Ceza Kanununun 40 ıncı maddesine göre mahsubu ve 647 sayılı Kanunun 4 ve 6 ncı maddelerine göre paraya çevirmek suretiyle hesabının yapılması, böylece cezasının mütebaki kısmının da maddî sorumluluk şeklinde infaz edilmesinde büyük yarar vardır.

Kanunun gelişi, biraz evvel arz edildiği gibi, bütün partilerin grup başkanlarının imzası ve desteği altındadır. Bu itibarla biz, bu kanunun gerek tümüne, gerekse maddelerine ve gerekse basın mensuplarının yeniden toplu basın mahkemelerinde yargılanması konusunda verilecek olan önergeye olumlu oy vereceğimizi saygılarımızla arz ederiz.” (Alkışlar)

Sayın Kızılışık’ın konuşmasından sonra başka söz isteyen olmadığından, oylanarak doğrudan maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. Maddelerin görüşülmesi sırasında 16 ncı madde üzerinde CHP Grubu adına söz isteyen Altan Öymen (Ankara) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁶⁴

“Efendim, Komisyon, 16 ncı maddenin 1 inci fıkrasında, bu maddenin 1 inci fıkrasında, bizim, siyasî parti gruplarıyla müştereken yaptığımız teklifte bir değişiklik yapmış ve yazı işleri müdürüne verilecek cezayı gün başına 30 lira demiştik biz 20 000 liradan 100 000 liraya kadar ağır para cezası haline çevirmiştir.

¹⁶⁴ a.g.e. ss. 305-306

Böylelikle, 20 000 lira ile 100 000 lira arasındaki, parada epey mesafe vardır hâkime, mahkemeye çok geniş bir takdir ölçüsü bırakılmış olmaktadır. Bizim teklifimizdeki 30 lira ise, şimdi İnfaz Yasasında yapılan son değişiklikten sonra, Adalet Bakanı ile ve diğer arkadaşlarla görüştük, oradaki 1 günlük hapis cezasının paraya tahvili hali 100 liraya çıkmış oluyor. Bu 30 lirayı 100 liraya çıkardığımız takdirde, esasen Komisyonun koyduğu 20 000 lira - 100 000 lira hududu aracında değişen miktarlar bulunmaktadır, yani 10 aylık hapiste, bilmem, 30 000 lira, 1 senelik hapiste 36 000 lira gibi bir para olmaktadır, 100 lira üzerinden hesaplanırsa. Yani, Komisyonun öngördüğü ceza miktarı ile, bu, günde 30 liranın 100 liraya çıkarılması halindeki para cezası miktarı aşağı yukarı birbirine paralel olmaktadır. Bu bakımdan, hâkimin takdirine bırakmak yerine, biz, gün başına belirli bir miktarın konulmasını öngördük, gene parti grup başkanı vekilleriyle müştereken imzaladığımız bir önerge de ve gün başına 100 lira dedik. Maddenin 1 inci fıkrasının bu şekilde değiştirilmesini, önergemizdeki gibi değiştirilmesini rica etmek için söz aldım efendim.”

Sayın Öymen’den sonra kendi adına söz isteyen Trabzon Milletvekili İbrahim Vecdi Aksakal aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁶⁵

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım,

Bu yasanın 1 nci maddesinde gördüğüm bir hususa değinmek ve de takdirlerinizi harekete getirmek için buraya gelmiş bulunmaktayım.

Yazı işleri müdürlerinin gazetelerde ya da basılı diğer organlarda neşredilen yazılardan dolayı hapis cezasıyla cezalandırılmalarını, hürriyeti bağlayıcı cezalarla cezalandırılmalarını Yüce Heyetin uygun görmeyeceği intibamı almaktayım, ama, bu tasarıda bir şey görüyorum, yazı işleri müdürlerinin, hürriyeti bağlayıcı cezadan kurtarılmasının esprisi, onların bu işi kontrol edemeyeceği gibi nedenlere dayanmaktadır, acele gelen yazıların inceleme imkânlarının kıtlığından gelmektedir.

O itibarla, bu maddede yapılacak bir değişiklikle, para cezasını dahi yazı işleri müdürünün üzerinden almak lazım gelir. Eğer bir para cezası öngörülecekse, düşünülecekse, bunun, gazetenin, derginin ya da basılı evrakın neyse, onun sahibi üzerine yüklemek lazım gelir. Bunun, Türk basın hayatına yararı olacağına inanıyorum. Yazı işleri müdürünü seçerken çok dikkatli olacaklar o zaman, yazı işleri müdürlerinin dahi gösterecekleri dikkatsizlikten gazetenin sahibi sorumlu olacağı cihetle, ki, doğrusu budur tahsil imkânı da olur, verilecek cezanın tahsili böylece mümkün olur.

¹⁶⁵ a.g.e. s. 306

O itibarla, bu 16 ncı maddenin değişikliğinde 1 inci paragrafta gördüğümüz yazı işleri müdürlerine yüklenmek istenen 20 bin lira ile 100 bin lira arasındaki cezanın dahi, para cezasının, onların üzerinden alınarak, o gazetenin ya da derginin sahibi üzerine kaydırılacak şekilde bu yasada bir değişiklik yapmak lazım. Böylece de yazı işleri müdürünü cezadan kurtarmak istiyorsanız, doğru dürüst kurtaralım onu. Onun seçiminin dikkatli şekilde takip edilmesi gibi bir görevi de, o basılı evrakın, gazetenin, derginin sahibine yükleyelim. Böylece, zannediyorum, basına yapmak istediğimiz hizmeti daha güzel yapmış oluruz. O zaman çok daha nitelikli yazı işleri müdürleri bulmak gibi bir dönemi Türk basınına armağan etmiş olabiliriz. Bunu arz etmek için huzurunuzda geldim.

Saygılar sunarım.”

Sayın Aksakal’dan sonra söz isteyen Akın Simav (İzmir) aşağıdaki kişisel değerlendirmesini yapmıştır:¹⁶⁶

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım,

Sayın Aksakal’ın iyi niyetine teşekkür etmek istiyorum. Gerçekten 20 000 lira ile 100 000 lira arasındaki para cezaları, yazı işleri müdürleri için, emeği ile, alın teri ile hayatını kazanan insanlar için çok fazladır. Ancak, 212 sayılı Yasada ve basın mensuplarıyla imzalanan toplu sözleşmelerde zaten bu para cezalarının doğrudan doğruya gazete sahiplerine dönüştürülmesi söz konusu olduğu için, bu konuda her hangi bir değişikliğe gerek görmüyorum

Sayın Aksakal’ın ve bütün arkadaşlarımın anlayışlarına teşekkür ederim.”

Sayın Simav’dan MSP Grubu adına sonra söz alan Hasan Aksay (Adana) cezaların kişiselleştirilmesi konusunda aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁶⁷

“Sayın Başkan, muhterem milletvekilleri,

Cezaların şahsiliği meselesi, zannediyorum ki, son derece karıştı Yazı işleri müdürlerine verilen ceza, yazarın yazıdan dolayı cezaların şahsiliğine aykırı olarak verilmiyor. Yazı işleri müdürü onu neşrettiği için, yazı işleri müdürüne bu ceza veriliyor. Bu cezaların şahsiliği prensibine, bana göre aykırı değil, ama yazı işleri müdürünün neşrettiği bir yazıdan dolayı, öyle gazetelerin sahipleri var ki, bu gazete ile hiç alakası yok, hangi yazının nasıl konması gerektiğini, nasıl konacağını katiyen bilmez. Bu asıl cezaların şahsiliği prensibine tamamen taban tabana aykırı bir husustur.

¹⁶⁶ a.g.e. s. 306

¹⁶⁷ a.g.e. s. 306

Bu işin, Sayın Öymen'in teklif ettiği şekilde yürütülmesinde fayda vardır.

Saygılar sunarım.”

Sayın Aksay’dan sonra aynı konuda kişisel olarak söz isteyen M. Selâhattin Yüksel (Uşak), aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁶⁸

“Sayın Başkan, kıymetli arkadaşlarım,

Gazete yazı işleri müdürlerinin sorumluluğunu, demin İbrahim Vecdi Aksakal arkadaşımın dediği gibi, gazete sahibine yüklemek mümkün değildir. Dünyanın hiç bir yerinde buna ait bir uygulama, bir kural yoktur.

Bizdekinin de değişik olması uygun olmaz. Bunun fiilinden dolayı bir başka insana bir günde, bir lira da olsa ceza vermek mümkün değildir- Ancak, hapis cezasının (ki, yazı işleri müdürlerinin hepsinin hukukçu olmayacağını, olması zorunda da bulunmadığına göre ve ilk anda da bunun anlaşılması mümkün bulunmadığına göre, ki suç vardır diye mahkeme karar veriyor, bundan dolayı ancak yargılamadan sonra bir suç konusu ortaya çıkıyor) o zaman hapis cezasını para cezasına tahvil etmek en geçerli yoldur.

Saygıyla arz ederim.”

Sayın Yüksel’den sonra usul hususunda söz isteyen Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Köylüoğlu (Ankara) tartışılan konuya aşağıdaki açıklamayı getirmiştir:¹⁶⁹

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlar,

Bu teklif, Millet Meclisinde grubu bulunan partilerin grup başkan vekillerinin imzasıyla yapılmıştır ve bu teklif Komisyonumuzda görüşülmüş ve bu işi bilenlerin bilgisine de müracaat edilmiştir.

Biz burada yazıyı yazanla, yazı işleri müdürlerinin müşterek sorumluluklarını kabul ettik. Yalnız, yazı işleri müdürlerinin cezasını, para cezası olarak tespit ettik ve böylece yazıyı yazan, asıl suçu işleyen ile bu suçun işlenmesine vasıta olan, iştirak eden yazı işleri müdürlerinin cezasını hafifleterek, basınıma ceza bakımından bir aşama olarak buraya kadar getirebildik.

Şimdi, Komisyonunda bir üyenin söylediği gibi, bir çok fikirler ileri sürülmektedir ve sürülebilir, herkesin fikri de kendine göre doğrudur, bunda da

¹⁶⁸ a.g.e. ss. 306-307

¹⁶⁹ a.g.e. s. 307

şüphe yoktur, ama partilerimizin müşterek olarak çıkarmak istedikleri ve çıkarmayı düşündükleri ve basın da bu şekliyle çıkmasını arzu ettiği bu 1 inci maddenin bu haliyle kabulünü sizlerden rica ederim.

Şimdi bir önerge gelecek. Bu önergede 20 bin lira ile 100 bin lira arasındaki ceza, yani yazıyı yazana verilen hapis cezası beher günü için 100 lira kabul edilmiştir ve istenilen, kabul edilen, çıkması da arzu edilen budur.

Yoksa, daha ileride daha iyisi, daha mükemmeli, daha doğrusu, daha güzeli çıkarılabilir, ama bugün bu kadarını çıkarabiliyoruz.

Bunun böylece kabulünü arz eder, saygılarımı sunarım.”

Sayın Köylüoğlu’ndan sonra, komisyon konuştuğu için söz hakkı doğmuş, aynı zamanda bir gazete sahibi de olan Ahmet Çobanoğlu (Konya) bu nedenle kürsüye gelmiş ve aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

“Muhterem Başkan, değerli milletvekilleri,

Görüşmekte bulunduğumuz yasa tasarısı üzerinde partiler adına grup sözcüleri konuştular ve yazı işleri müdürleriyle ilgili cezanın gazete sahiplerine de verilip verilmeme konusu da tartışılmaktadır.

Değerli arkadaşlarım, ben bir gazete sahibi olarak evvela önemli bir konuya değinmek isterim. Gazeteye, çıkarken, yani başlarken veya devamı süresince yön verecek olan yazı işleri müdüründen önce, muhabirlerden önce gazete sahibidir ve bu gazetede yazı işleri müdürü veya diğer muhabirler ve sayfanın sorumluları, o gazetenin sahibince belirlenmiş bir doğrultuda yayın yapmak zorunluluğundadır.

Demek oluyor ki, gazetede çıkan her hangi bir haber veya yanlış yorum, yazı işleri müdürlerinden önce, gazete sahiplerini de ilgilendirmektedir. Bundan dolayı ceza verilmelidir ve yazarlara hapis cezası yerine para cezası verilmelidir ama, bu arada mutlaka ve mutlaka gazete sahiplerine, en az yazı işleri müdürüne veya diğer yazarlara verilen ceza kadar da gazete sahiplerine ceza verilmelidir. Eğer, yalnız yazı işleri müdürüne veya diğer muhabirlere para veya hapis cezası verilirse, gerçekten büyük haksızlık etmiş oluruz. Çünkü, gazeteciler, yazarlar, foto muhabirleri, yazı işleri müdürleri nihayet alın teri karşılığı, emekleriyle çalışan insanlardır. Eğer bir suça itilmişlerse, bu, o gazetenin sahibinin yönlendirmiş olduğu bir politika yüzünden ileri gelmektedir.

Bütün gazeteler ve yazarlar, her ne kadar Basın Ahlâk Yasasına uyduklarını ileri sürüyorlarsa da, zaman zaman, gerek hislerine kapılarak, gerek

yanlışlık eseri olarak bir çok suç niteliğini taşıyan haberler ve ona benzer birtakım yayınlar yapılmaktadır. Bundan dolayı tek taraflı, sadece yazı işleri müdürüne veya muhabirlere para cezasının verilmesi bence haksızlıktır. Gazete sahiplerine de en az o ölçüde ceza verilmesi görüşündeyim.

Teşekkür eder, saygılarımı sunarım.”

Sayın Köylüoğlu’nun konuşmasından sonra yasa tasarısının tümü üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Bu görüşme sırasında şahsı adına lehte konuşmak için tekrar söz isteyen Sayın İsmail Hakkı Köylüoğlu (Ankara) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁷⁰

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlar;

Biraz evvel de arz ettiğim gibi, bu teklif Meclislerimizde grubu olan partilerimizin müşterek imzalarıyla teklif edilmiştir ve basınımıza bu şart ve imkânlar muvacehesinde verilmiş bir imkândır.

Bu kanunu bu haliyle kabul buyurdunuz. Bu kanunun basınımıza ve mensuplarına hayırlı ve uğurlu olmasını diler, saygılarımı sunarım.”

Bundan sonra kanunun tümü oylanmış ve meclisçe kabul edilmiştir.¹⁷¹

Kanun teklifinin yasalaşması üzerine teşekkür konuşması yapmak üzere kürsüye gelen Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁷²

“Sayın Başkan, Millet Meclisinin değerli üyeleri;

5680 sayılı Basın Kanununun, yazı işleri müdürlerinin sorumluluğunu yeniden düzenleyen yeni ve modern bir anlayışla düzenlenmiş olan bir metni kabul etmiş bulunuyoruz. Eski yasada, Ceza Hukukunun ana prensibi, ana kuralı olan cezaların şahsiliği prensibine aykırı bazı hükümler vardı. Yeni getirilen bu tasarıyla, bu prensiple aslında eskiden hem yazıyı yazan, hem de yazı işleri müdürleri cezalandırılırken, şimdi yazıyı yazan cezalandırılıyor; yazı işleri müdürleri de özgürlüğü bağlayıcı cezalardan muaf tutularak, sadece kendilerine para cezası veriliyor. Bu yasa, Parlamentomuzda belki de çok ilginç bir çalışmanın mahsulü olarak ortaya çıkmıştır. Bütün gruplar bu konuda imza vermişlerdir. Ayrıca, Parlamento Muhabirleri Derneği, Türkiye Gazeteciler Sendikası, Gazeteciler Cemiyetlerinin yönetim kurulları, grupların yöneticileri,

¹⁷⁰ a.g.e. s. 309

¹⁷¹ **5680 sayılı Basın Kanununun Değişik 16. Maddesinin Değiştirilmesi, 27. Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması ve Bu Kanuna Geçici 4. Madde Eklenmesine Dair Kanun** (K.No.:2231 Kabul T.:08 .05 . 1979, R.G.Sayı ve Yayımlı Tarihi : 16638,15.05.1979)

¹⁷² a.g.e. s. 310

Adalet Komisyonu ve her aşamada Hükümetimiz bu yasanın kanunlaşması ve bu şekilde çıkması için yardımcı olmuştur. Bu bakımdan, ciddi, ilginç bir anlayışın örneğini ortaya koymuş oluyoruz.

Bu anlayışla çıkardığınız, kabul ettiğiniz yasa için hepinize teşekkür ediyor, saygılar sunuyorum."

Bu kanunun amacı, 5680 sayılı Basın Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesidir.

Yasayla basın yoluyla işlenen suçlardan dolayı ceza sorumluluğunda değişiklikler yapılmıştır. Yapılan bu değişiklikler aşağıda belirtilmektedir;

1. Mevcutelerde işlenen suçlarda sorumluluk, suçu vücuda getiren yazıyı yazan veya resmi yapan kimse ile beraber bu mevkutenin ilgili sorumlu müdürüne aittir. Ancak, sorumlu müdürler için verilen hürriyeti bağlayıcı cezalar beher günü yüz liradan hesap edilmek üzere para cezasına çevrilir ve sorumlu müdürler için emniyet gözetimi altında bulundurma cezası verilemez.

2. Mevcutelerde adla veya imzasız yada rumuzlu imza ile yayımlanan yazı veya resim veya karikatür sahiplerinin adlarını sorumlu müdür bildirmek zorunda değildir. Sahibi belli olmayan yazı veya resim veya karikatürden dolayı sorumluluk yayım unsurunu gerçekleştiren sorumlu müdüre aittir. Ancak, sorumlu müdür mevkutenin sahibi tarafından rızasına aykırı olarak yayınlanan yazı veya resim veya karikatürden sorumlu değildir. Bu takdirde ceza sorumluluğu yazı veya resim veya karikatürü yayınlatacağına aittir.

3. Mevkute tanımına girmeyen basılmış eserlerle işlenen suçlarda ceza sorumluluğu, suçu oluşturan eserin yazanı, yazarı, çevireni veya çizenine, faili belli olmadığı veya bu kimse aleyhine Türk mahkemelerinde dava açılmadığı veya kendisinin bilgi veya izni dışında yayınlandığı takdirde yayınlatacağına, yayınlatan belli olmazsa basana, basan da belli olmadığı takdirde satana ve dağıtana aittir.

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, sorumlu müdürler hakkında kesinleşen hürriyeti bağlayıcı cezalarla infazına başlanmış hürriyeti bağlayıcı cezaların infazı durur. Bu kimseler hakkında bu yasa uyarınca para cezasına hükmolunur.

İnfazına başlanan hürriyeti bağlayıcı cezalar, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanun hükümlerine göre, verilecek olan para cezasından mahsup edilir. Çektirilen hürriyeti bağlayıcı cezalar için hiç bir tazminat talebinde bulunulamaz. Adli sicil kayıtları bu kanuna göre verilecek hükme göre düzeltilmesi hükme bağlanmıştır.

2.10. RESMÎ YÜKSEKOKULLARIN ÜNİVERSİTE VE AKADEMİLERE DEVREDİLMESİ

1472 sayılı Kanunla Açılmış Bulunan Resmi Yüksekokullarına Üniversite ve Akademilere Devredilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ile Konya Milletvekili Şener Battal ve Ankara Milletvekili Semih Eryıldız'ın aynı konudaki kanun tekliflerinin görüşülmesine 19 Nisan 1979 tarihinde ve 81 inci birleşiminde başlanmıştır.¹⁷³ Millî Eğitim ve Plân Komisyonları raporlarının okunup okunmaması oylanmış, kabul edilmemiştir.

Tasarının tümü ve maddeler üzerinde söz isteyen sayın üye olmamıştır. Tümü üzerinde lehte söz isteyen Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal yasa tasarısı hakkında aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁷⁴

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; geçen dönemden kalan ve bu dönem yenilenen, özel yüksekokulların resmi devlet okulları haline getirilmesine ilişkin bu yasa tasarısı, bugünkü müzakerelerle kabul edilmiş bulunuyor.

1472 sayılı Yasa gerçekte sürekli kılamamıştır, Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği bazı maddelerin üzerine çıkarılan 1472 sayılı Yasa, bu özel yüksekokulları sürekli kılamamıştı. Sonra 1472 sayılı Yasaya bağlı olarak 1624 sayılı Yasa ile, sözü edilen 1472 sayılı Yasada değişiklikler yapıldı ve bu okullara öğrenci alımına devam edildi.

Ancak yine de kadro eksiklikleri nedeniyle, bu eğitim kurumlarını tam sürekli hale getiremedik. Şimdi bu tasarıyla bu eğitim kurumlarını, 60 bin öğrenciyi kapsayan bu eğitim kurumlarını sürekli hale getirmiş bulunuyoruz, geçicilik vasıflarını ortadan kaldırmış oluyoruz. Böylece, üniversite ve akademilerce yapılacak bir program dahilinde okulların bina, araç, gereç bakımından huzura kavuşmaları sağlanmış olacak, tasarıya ekli kadrolara atamalar yapılmak suretiyle de öğretim kadroları tamamlanacak ve okulların devamlılığı sağlanmış bulunacaktır bu yasa tasarısıyla.

Geç kalmış olmasına rağmen, hem geçmişte hem de bugün bu tasarının çıkması için emek harcayan bütün sorumlulara, Meclisimizin komisyonlarına ve Yüce Meclisin üyelerine, bir önemli boşluğu doldurmuş olmalarından ötürü, hem şahsım adına, hem Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına teşekkürü bir borç biliyorum ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak da bu tasarının lehinde oy vermiş olmaktan da mutluluk duyuyoruz.

Teşekkür ederim.”

¹⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 12, B.81 (19.4.1979), s. 333

¹⁷⁴ a.g.e. s. 335

Sayın Uysal'dan sonra söz isteyen Ali Nail Erdem (İzmir)'e Sayın Başkan tarafından aleyhte konuşması için söz vermek istemiş, Erdem de; “Sayın Başkan, tasarımı sevk eden o Hükümet döneminde bendenizin imzası var, aleyhinde nasıl konuşayım?” demiş ve konuşmadan vazgeçmiştir.

Bundan sonra tasarı bütünüyle oylanmış ve meclisçe kabul edilmiştir.¹⁷⁵

Bu yasanın amacı, 1472 sayılı Kanunla Açılmış Bulunan Resmi Yüksekokulların Üniversite ve Akademilere Devredilmesinin sağlanmasıdır.

Kanunla, 1472 sayılı Özel Yüksekokul Öğrencilerinin Öğrenimlerine Devam Edebilmeleri İçin Açılacak Resmi Yüksekokullar Hakkındaki Kanuna istinaden satın alınarak veya kamulaştırılarak, Hazine mülkiyetine intikal ettirilen okullara ait her türlü bina, tesis, araç ve gereçleri bütün hak ve vecibeleri ile Millî Eğitim Bakanlığınca gösterilecek üniversite veya akademilere Maliye Bakanlığınca bedelsiz olarak devredilmektedir.

Bu Kanunda adı geçen yüksekokullar, bağlandıkları üniversite ve akademilerin genel veya katma bütçelerinde yer almaktadır.

Yasa öğretim yükünü bağlı bulunduğu öğretim kurumlarında dolduramayan öğretim üyeleri, öğretim görevlileri ve öğretim üye ve yardımcıları aynı üniversite veya akademinin diğer öğretim kurumlarında öğretim yükünü dolduruncaya kadar yapılan görevlendirmeleri kabule mecbur kılmiştir.

Bu okulların bağlı bulunduğu üniversite ve akademilerin öğretim üyeleri, öğretim görevlileri ve yardımcılarının her türlü özlük hak ve vecibe yönünden bağlı oldukları kanunlar bu okullara atanacaklara da aynen uygulanması öngörülmektedir.

Bakanlar Kurulu Kararı ve torba kadrodan tahsis olunan, döner sermayeden ödeme yapılan kadrolar bu kuruluşları devralan kuruluşlara aktarılmıştır. Bu kadrolarda çalışan personel herhangi bir atamaya lüzum olmaksızın yeni kurumlarına atanmış sayılacaklar ve aylıkları kurumun bütçesinden ödenecektir.

Sözleşmeli öğretim elemanlarından tam gün çalışanlar bu Kanunla verilen kadrolara müstesna haklarına göre atanmaları mümkün olmaktadır.

Bu yüksekokulların bağlandıkları üniversite ve akademi mensubu olan öğretim elemanları yerlerine asli kadrolu eleman bulununcaya kadar bu okullarda eğitim, öğretim ve araştırma görevi alabilirler.

¹⁷⁵ 1472 Sayılı Kanunla Açılmış Bulunan Resmi Yüksekokulların Üniversite ve Akademilere Devredilmesi Hakkında Kanun (K.No.:2237 Kabul T.: 22.05.1979, R.G.Sayı ve Yayımlı Tarihi : 16654, 02.06.1979)

Kendi kurumlarında öğretim yükünü tamamlamış bulunan bu elemanlara ders ücretleri ödenmesi kararlaştırılmış olup, bu çalışmaların haftada 12 saati geçemeyeceği kanun koyucu tarafından hükme bağlanmaktadır.

Öğretim elemanlarının intibakları 1765 sayılı Üniversite Personel Kanununa göre ve 1472 sayılı Kanunla resmileştirilen yüksekokullarda geçen hizmetler de değerlendirilmek suretiyle bağlı oldukları üniversite ve akademilerin intibak komisyonlarınca yapılmaktadır.

Atama yapılacak boş öğretim üyesi veya yardımcısı kadrolarına, atama veya derece yükselmesi için gerekli niteliklere sahip öğretim üyesi ve öğretim yardımcısı bulunmaması halinde en çok iki üst dereceye veya yukarı dereceden kadro bulunmaması hallerinde en çok iki alt dereceye ve aynen akademik unvandaki kadrolar karşılık gösterilmek suretiyle, alabileceği aylık derece ile öğretim üyesi veya öğretim yardımcısı atanması mümkündür.

Kanun eğitimde eksiklikleri önlemek amacıyla, bu okullara kadrolu öğretim üyesi, öğretim görevlisi, öğretim yardımcıları sağlanıncaya kadar, gerekli şartları taşıyan emeklilerin sözleşme ile istihdamına yaş haddine bakılmaksızın ve emekli maaşlarına hanel gelmeksizin devam etmesini amir hüküm saymaktadır.

Bu Kanunun yürürlüğe girmesiyle yüksekokullar, bağlandıkları üniversite ve akademilerin mevzuatına tabi olmaları hükme bağlanmaktadır.

2.11. HAPİSHANE VE TEVKİFHANELERE PERSONEL ATAMA

Gaziantep Milletvekili Celâl Doğan'ın 1721 sayılı Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkındaki Kanunun 6 ncı Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Yasa Teklifinin görüşülmesine 17 Nisan 1979 günü 79 uncu birleşimde başlanılmıştır. Adalet Komisyonu Raporunun okunup okunmaması oylanmış, kabul edilmemiştir.¹⁷⁶ Tasarının tümü ve ayrı ayrı maddeleri üzerinde söz isteyen sayın üye olmamıştır. Tümü üzerinde lehte ve aleyhte de söz isteyen sayın üye olmadığından yasa tasarısının tümü oylanmış ve kabul edilmiştir.¹⁷⁷

Bu yasanın amacı, 1721 sayılı Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi hakkındaki Kanunun 6. maddesinin değiştirilmesidir.

Kanun Ceza İnfaz Kanunlarının müdür, iktisap memuru, idare memuru, hekim, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, mühendis ve öğretmenlerin doğrudan doğruya Adalet Bakanlığınca atanmasını hükme bağlamaktadır.

¹⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3 , c. 12, B. 79 (17.4.1979), s. 278

¹⁷⁷ 1721 Sayılı Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkındaki Kanunun 6 ncı Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun (K.No.:2240 Kabul T.: 29.05.1979, R.G.Sayı ve Yayıml Tarih : 16661, 09.06.1979)

Bu kurumların, memur ve hizmetlileri, ağır ceza merkezlerinde Cumhuriyet Savcısı ve yokluğunda vekilinin başkanlığında, kıdemli iki Cumhuriyet Savcı Yardımcısından oluşan bir Kurul tarafından atanırlar.

2.12. KAÇAKÇILIĞIN MEN'İ

Gaziantep Milletvekili Celâl Doğan'ın 7.1.1932 Gün ve 1918 Sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun 28 inci Maddesi ile Aynı Kanunu Değiştiren 1.9.1956 Gün ve 6846 sayılı Kanunun 3 üncü Maddesi ile Değiştirilen 60 ıncı Maddesinin Birinci Fıkrasına Bir (c) Bendi Eklenmesine Dair Yasa Teklifinin görüşülmesine 17 Nisan 1979 günü 79 uncu birleşimde başlanılmıştır.¹⁷⁸ Adalet Komisyonu Raporunun okunup okunmaması oylanmış, kabul edilmemiştir. Tasarının tümü ve ayrı ayrı maddeleri üzerinde söz isteyen sayın üye olmamıştır. Tümü üzerinde lehte ve aleyhte de söz isteyen sayın üye olmadığından yasa tasarısının tümü oylanmış ve kabul edilmiştir.¹⁷⁹

Bu yasanın amacı, 7.1.1932 Gün ve 1918 Sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun 28 inci Maddesi ile Aynı Kanunu Değiştiren 1.9. 1956 Gün ve 6846 Sayılı Kanunun 3 üncü Maddesi ile Değiştirilen 60 ıncı Madde-sinin Birinci Fıkrasına Bir (c) Bendinin değiştirilmesidir.

Yasa, içlerinden velev biri olsun ateşli silâhlı olarak kaçakçılık yapan şahısların her biri hakkındaki cezaların iki kat olarak hükme bağlanacağını emretmiştir.

Kaçakçılığın ateşli silâhlı tek kişi tarafından işlenmesi halinde dahi yukarıdaki fıkra hükmünün uygulanacağı kanunda yer almıştır.

Ayrıca kanuna , mahalle ve köy muhtarları ve ihtiyar heyeti azaları, mahalle ve kır, orman bekçileri ve köy korucuları; kaçakçılık fiillerini men, takip ve tahkik ile mükellef memurlarla birlikte kaçağı yakalamaları halinde ödemelerden yararlanırlar hükmü eklenerek ödüllendirme konusu ön plâna alınmıştır.

2.13. HÜKÜMETE KARŞI ŞİDDET VEYA KARŞI GELME

Gündemin 73 üncü sırasında bulunan 330 Sıra Sayılı 765 sayılı Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun Tasarısının görüşmelerine 24 Nisan 1979 tarihinde 82 nci birleşimde başlanılmıştır.¹⁸⁰

¹⁷⁸ a.g.e. s. 266

¹⁷⁹ 7.1.1932 Gün ve 1918 Sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun 28 inci Maddesi ile Aynı Kanunu Değiştiren 1.9.1956 Gün ve 6846 Sayılı Kanunun 3 üncü Maddesi ile Değiştirilen 60 ncı Maddesinin Birinci Fıkrasına Bir (c) Bendi Eklenmesine Dair Kanun (K.No.:2241 Kabul T.: 29 .05 . 1979, R.G. Sayı ve Yayım Tarihi : 16661, 09.06.1979)

¹⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3 , c. 12, B. 82 (24.4.1979), s. 357

Komisyon raporunun okunup okunmaması hususu oylanmış, komisyon raporunun okunması kabul edilmemiştir. Tasarının tümü üzerinde söz isteyen sayın üye olmadığından, oylama yapılarak doğrudan maddelere geçilmiştir. 13 üncü madde görüşülürken söz isteyen Bursa Milletvekili Mehmet Emin Dalkıran aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁸¹

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

517 nci maddeyi tadil eden bu teklifte; «Hükümete karşı işlenen suçlar» diye bahsediliyor. «Devlete karşı işlenen suçlar» şeklinde bu maddenin değiştirilmesinde fayda mütalaa ederim. Çünkü, hükümete karşı bir taraftan yapılan hareket, nihayet siyasî kanaatin bir neticesidir; halbuki biz toplumsal meseleleri, devletin ve milletin bütünlüğü için, Ceza Kanunundaki bu maddeleri değiştirmeyi düşünerek Meclise getirdik. Hükümetler aleyhinde oluna bilinir; hükümet bir nevi devleti temsil ettiğine göre, elbette ki devlete karşı işlenmiş cezalar içerisinde mütalaa edilmesi daha doğru olur kanaatindeyim.

Bu maddeye Komisyon tarafından eğer benimsenirse, «Devlete karşı işlenmiş», deyimini getirmekte fayda mütalaa ediyor, saygılar sunuyorum.”

Maddelerin görüşülerek oylaması bittikten sonra yasa tasarısının lehinde söz alarak Gültekin Kızıllık’tan önce söz isteyen Ankara Milletvekili İsmail Hakkı Köylüoğlu aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁸²

“Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar;

Bugün 765 sayılı Ceza Kanununun bazı maddelerini değiştirdik. Bu değiştirilen maddeler daha ziyade şiddet eylemleriyle ilgili maddelerdir. Bu maddelerde ceza miktarları artırıldı ve suç unsurlarına da açıklık getirildi. İşte bu maksatla sevk edilmiş bir tasarıdır.

Komisyonumuzda bu tasarı üzerinde epeyce durulmuş ve görüşülmüştür, eksikler giderilmiştir ve bize göre mükemmel bir şekle getirilmiştir. Tabii bu değişiklik yapılırken, suçla ceza nispetleri de nazara alınmıştır. Biliyorsunuz suçla cezanın adil olması lazımdır. Eğer suça verilen ceza ağırsa, fazlaysa o zaman suçluyu isyana sevk eder; hafifse, o zaman suçluyu şımartır.

Asıl mesele, zaten ceza kanunlarında biliyorsunuz, asgarî ve azami bir had vardır. Bu, hâkimlere verilmiş takdir hakkıyla cezanın nispetinin bulunması ve adaletin tespiti bakımındandır. Bunu hâkim bulacaktır, hâkim takdir

¹⁸¹ a.g.e. s.361

¹⁸² a.g.e. ss.362-363

edecektir; o suçlunun geçmişine, hal ve vaziyetine göre tespit edilecektir. Kısa konuşacağım, üzerinde fazla duracak değilim. Halihazırda şiddet eylemlerinden hepimiz şikâyetçiyiz; millet huzur istiyor, korkusuz yaşamak istiyor, bunun için de can ve mal emniyeti başta geliyor. Zaten devletin var oluş sebebi de, milletin can ve mal emniyetini sağlamaktır.

Başta bu gelir, diğer görevleri de ondan sonra gelir. Devletimizin gücüne, kuvvetine inanıyoruz, güveniyoruz. Tabii devletin güçlerinin harekete geçirilmesi de hükümetin vazifesidir, bunu hükümet yapacaktır. Bir avuç şiddet eylemcisinin hakkından bu devlet gelir, muktedirdir ve gelecektir.

Cemiyet değişiyor ve gelişiyor. Bu değişen ve gelişen cemiyetin ihtiyaçlarına cevap vermek için, ara sıra, ta evvelden tedvin edilmiş kanunların bazı unsurların da ve ceza miktarlarında da değişiklik yapılması icap ediyor. İşte bizim şimdi yaptığımız da budur.

Asıl mesele şu: Ben yukarıda da, burada da, bu hususlarda görüşmeler, müzakereler yapıldığı zaman bunun üzerinde ehemmiyetle durdum, arkadaşlarıma arz ettim. Bugün bütün işlenen suçların karşılığında, Ceza Kanununda ceza da vardır ve ceza maddesi de vardır. Asıl mesele, suçluların yakalanıp adalete teslim edilmesidir. Yani, asıl caydırıcılık buradadır. Suçlu şunu iyi bilmeli ki, suç işleyen cezasını görecektir, kurtulamayacaktır. İşte bunu yaygın hale getirdiğimiz takdirde suçların önüne geçebiliriz. Bu kadar suç işlenmesine rağmen, eğer adam elini kolunu sallayarak geziyorsa, yakalanamıyorsa, mahkemeye sevk edilemiyorsa, istediğiniz kadar cezayı artırın, bu suçları önleyemezsiniz. Asıl mesele uygulamaktır, tatbik etmektir, suç işleyen cezasını görmesidir. Bunu sağladığımız gün meseleyi hallederiz. Bunu Adalet Komisyonu sağlamaz. Devleti yöneten, devleti işleten hükümet sağlar. Zaten hükümetin marifeti, hükümetin kabiliyeti, hükümetin başarısı, şu Devleti ayakta tutan, devlet dediğimiz müesseseleri harekete getirmektir. Mesele bundan ibarettir. Bunu harekete geçirdiği takdirde, işlettiği takdirde, bu işler önlenir. Önlenmeyecek de bir şey yoktur. Benim söyleyeceklerim... (AP sıralarından «Hükümet var mı?» sesleri) onu artık sizler takdir edersiniz, Hükümetin var olup olmadığını.

Benim bu hususta söyleyeceklerim bundan ibarettir. Bence yapılan değişiklikler ihtiyaca cevap verecektir ve bize göre bu ceza miktarları ve unsurları münasip şekle, biçime getirilmiştir.

Lehe oy kullanacağımı arz eder, saygılarımı sunarım.” (Alkışlar)

Sayın Köylüoğlu'ndan sonra Gültekin Kızıılışık söz almamış ve tasarının tümünün oylanmasına geçilmiştir.Tasarı Meclisçe kabul edilmiştir.¹⁸³

Bu yasanın amacı, 765 sayılı Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik yapılmasıdır.

Yasaya göre, bir kimse diğeri bir kimseyi gayri meşru surette kişî hürriyetinden mahrum ederse bir yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin liradan az olmamak üzere ağır para cezasıyla cezalandırılması öngörülmüştür.

Eğer suçlu bu fiili işlemek için yahut işlediği zamanda tehdit veya kötü muamele eder veya hile kullanır yahut bu fiili öç alma kastıyla veya dini veya millî bir maksatla yahut maddî çıkar sağlama kastıyla veya siyasî veya ideolojik veya sosyal görüş ayrılıklarından kaynaklanan herhangi bir amaçla işler yahut mağduru askerlikte kullanılmak üzere yabancı bir ülkeye teslim ederse verilecek ceza üç yıldan sekiz yıla kadar ağır hapis ve on bin liradan az olmamak üzere ağır para cezası ile cezalandırılması hükme bağlanmaktadır.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı fiillerin silâhla veya birden çok kişî tarafından birlikte işlenmesi halinde ceza üçte birden yarıya kadar artırılmaktadır.

Yasayla öngörülen diğeri değişiklikler aşağıda sıralanmaktadır;

- Bir kimse bir şeyi işlemek veya işlemesine müsaade etmek ya da o şeyi istememeye mecbur etmek için diğeri bir kimseye zor kullanır veya onu tehdit eder veya yetkisi olmadan veya yasalara aykırı olarak bir konuda bilgi vermesini veya inancını veya siyasî veya sosyal görüşünü açıklamasını isterse altı aydan bir yıla kadar hapis ve bin liradan üç bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.Bu kimse tasarladığı sonucu elde etmişse hapis cezası bir yıldan iki yıla ve ağır para cezası iki bin liradan beş bin liraya kadardır.

Birinci fıkradaki eylemler silâhla ya da kendini tanınmayacak bir hale koyarak ya da birkaç kişî tarafından birlikte ya da imzasız bir mektup ya da özel işaretlerle ya da var olan veya var sayılan gizli bazı örgütlerin oluşturdukları tehdit gücünden yararlanarak işlenmiş ise üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

- Bu suretle istenilen sonuç elde edilmişse beş yıldan sekiz yıla kadar ağır hapis cezası verilir ve ayrıca beş yıl genel güvenlik gözetimi altında bulundurulabilir.

¹⁸³ **765 Sayılı Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun** (K.No.:2245 Kabul T.: 07 .06 . 1979, R.G.Sayı ve Yayıml Tarihi : 16668, 16.06.1979)

- Bir kimse, gayri meşru olarak kamu hizmetlerinin görülmesine ayrılan yapılara veya eklentilerine girilmesine veya orada kalınmasına kişiler veya eşya üzerinde zor kullanarak veya başkalarını tehdit ederek engel olursa, iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

- Bir kimse, gayrimeşru olarak her türlü eğitim ve öğretim kurumlarına veya öğrencilerin toplu olarak oturdukları yurt veya benzeri yerlere veya bunların eklentilerine girilmesine veya orada kalınmasına kişiler veya eşya üzerinde zor kullanarak veya başkalarını tehdit ederek engel olursa yukarıdaki fıkra da gösterilen ceza ile cezalandırılır.

- Yukarıdaki fıkra da gösterilen hal dışında eğitim ve öğretim çalışmalarının kesilmesine veya ara verilmesine haksız eylem ve davranışlarıyla neden olanlara altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

- Yukarıdaki iki fıkra da gösterilen eylemler suçun işlendiği eğitim veya öğretim kurumlarının öğrencisi olmayan veya suçun işlendiği yurt veya benzeri yerlere yetkili makamlarca kabul edilmiş bulunmayan ya da öğrenci olmadığı halde bu gibi yerlerde kalan kişiler tarafından işlenirse verilecek ceza, altıncı fıkradaki halde üç yıldan beş yıla, yedinci fıkradaki halde ise bir yıldan üç yıla kadar haptir.

- Yukarıdaki son dört fıkra da gösterilen eylemler; silâhla veya kendini tanınmayacak hale koyarak ya da birkaç kişi tarafından birlikte veya var olan veya var sayılan bazı gizli örgütlerin oluşturdukları tehdit gücünden yararlanarak işlenmiş ise beş yıldan sekiz yıla kadar ağır hapis cezası verilir ve ayrıca beş yıl genel güvenlik gözetimi altında bulundurulur.

- Memurlardan biri görevini yaptığı sırada görevine ilişkin olarak kamu adına kovuşturmayı gerektiren bir suç işlendiğini öğrenip de ilgili daireye bildirmede ihmal ve gecikme gösterirse dört aydan iki yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır ve bu cezaya, öğrenilen suçun önemine göre ayrıca süreli veya süresiz memuriyetten mahrumiyet cezası da eklenir.

- Eğer, fail, adli kolluk memurlarından biri ise verilecek ceza bir yıl hapis cezasından aşağı olamaz ve her halde memuriyetten süresiz mahrumiyet cezası da hükmolunur.

- Her kimse bir rütbe veya memuriyetin veya bir mesleğin resmi elbisesini yetkisi olmaksızın açıktan açığa giyer veya hakkı olmayan nişan veya madalyaları takarsa üç aydan bir yıla kadar hapis ve iki bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Böyle bir elbise giyerek elbisenin belirlediği meslek ve memuriyetle ilgili işler yapanlara altı aydan iki yıla kadar hapis ve bin beş yüz liradan üçbin liraya kadar ağır para cezası verilir. Bu elbisenin sağlayacağı kolaylık ve olanaklardan yararlanarak bir cürüm işlenirse, yalnız bu eylemden ötürü yukarıdaki cezalar üçte birden yarıya kadar artırılarak uygulanması hükme bağlanmaktadır.

- Eylem silâhla bir kişi tarafından işlenmiş ise iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir. Eylemin iki veya daha çok silâhlı kişiler tarafından anlaşarak birlikte veya silâhsız ve anlaşma olmasa bile toplanmış beşten çok kişiler tarafından işlenmesi halinde verilecek ceza beş yıldan az olamaz.

- Eylem silâhla bir kişi tarafından işlenmişse iki yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir. Eylemin iki veya daha çok silâhlı kişiler tarafından veya silâhsız olsa bile toplanmış beşten çok kişiler tarafından işlenmesi halinde verilecek ceza üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasıdır.

- Her kim ait olduğu merciden ruhsat almaksızın dinamit veya bomba veya buna benzer yıkıcı veya öldürücü alet veya barut ve benzeri ateşli ecza yapar veya bunları yabancı bir ülkeden Türkiye'ye sokar veya sokmaya aracı olur veya ülke içinde bir yerden diğer bir yere götürür veya yollar veya götürmeye bilerek aracılık ederse, beş yıldan sekiz yıla kadar hapis olunur ve kendisinden on beş bin liradan altmış bin liraya kadar ağır para cezası alınır.

- Birinci fıkradaki eylemleri işlemek amacı ile teşekkül vücuda getirenlerle yönetenler veya teşekküle mensup olanlar tarafından sözü geçen fıkra yazılı suçlar işlenirse failer hakkında on yıldan onbeş yıla kadar ağır hapis ve ellibin liradan yüzbin liraya kadar ağır para cezası hüküm olunmaktadır.

- İkinci fıkradaki hal dışında, iki veya daha çok kimselerin toplu olarak birinci fıkrada yazılı suçları işlemeleri halinde sekiz yıldan oniki yıla kadar ağır hapis ve onbeşbin liradan yetmiş beşbin liraya kadar ağır para cezası hükme bağlanmaktadır.

- Birinci fıkrada yazılı eylemleri işlemek amacıyla iki veya daha çok kimselerin önceden anlaşış birleşmeleri teşekkül sayılır.

- Ruhsatsız bu gibi şeyleri taşıyanlar veya bulunduranlar veya satanlar veya satmaya çalışanlar veya alanlar üç yıldan beş yıla kadar ağır hapis, on bin liradan yirmi bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu şeylerin cins ve miktar itibarıyla vahamet göstermesi halinde beş yıldan sekiz yıla kadar ağır hapis ve yirmibeş bin liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası hüküm olunmaktadır. Mahkemece bunların cins ve miktarının önemsiz sayılması ve failin meslek, kişilik ve ahlâki eylemleri yönünden tehlikesiz sayılması halinde hükmedilecek ceza bir aydan bir yıla kadar hapis ve bin liradan üç bin liraya kadar ağır para cezasıdır.

- Birinci fıkrada yazılı şeyleri, meskûn yerde veya çevresinde ya da halkın gelip geçtiği bir yerde ateşleyenler veya patlatanlar yahut bırakanlar, eylemleri daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde beş yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezası ve onbin liradan az olmamak üzere ağır para cezasıyla cezalandırılırlar. Suçun halkın toplu olarak bulunduğu yerlerde veya kamu hizmetlerinin görülmesine ayrılmış binalarda işlenmesi halinde, suç daha ağır bir cezayı gerektirse bile ayrıca bu eylemden dolayı aynı cezaya hükmolunur.

- Her kim korku, kaygı veya panik yaratabilecek biçimde her ne amaç ve nedenle olursa olsun, meskûn bir yerde veya çevresinde veya özel veya resmi veya genel yapılara ya da her türlü taşıt araçlarına ya da halkın toplu olarak bulundukları diğer yerlere silâhla ateş ederse, eylem başka bir suçu oluştursa bile ayrıca iki yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve beşbin liradan az olmamak üzere ağır para cezasıyla cezalandırılır.

- Yukarıdaki iki fıkrada yazılı eylemler, iki veya daha çok kişi tarafından birlikte veya taşıt aracı veya suçun icrasını kolaylaştırıcı başkaca araçlar kullanarak işlenirse cezalar üçte birden yarıya kadar artırılarak hükmolunur.

Cürüm İşlemek İçin Teşekkül Meydana Getirenler:

- Her ne surette olursa olsun cürüm işlemek için teşekkül meydana getirenlerden her biri yalnız teşekkülü meydana getirmekten dolayı iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

- Bu teşekkül halk arasında korku, endişe veya panik yaratmak ya da siyasî veya sosyal bir görüşten kaynaklanan amaçla ya da ammenin selameti aleyhine cürümlerle kasten adam öldürmek veya yağma ve yol kesmek ve adam kaldırmak cürümlerini işlemek için meydana getirilmişse verilecek ceza beş yıldan sekiz yıla kadar ağır haptir.

- Teşekkül mensupları dağlarda ve kırlarda veya genel yollarda veya meskûn yerlerde içlerinden iki veya daha ziyadesi silâhlı olarak dolaşır veya buluşma yerlerinde ya da emin bir yerde silâh saklarsa birinci fıkradaki halde üç yıldan altı yıla ikinci fıkradaki halde yedi yıldan on yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

- Teşekkülün yöneticileri hakkında yukarıdaki fıkralar uyarınca hükmedilecek ceza üçte birden yarıya kadar artırılır.

Bu maddeye göre tayin olunan ceza sürelerine eşit bir süre ile genel güvenlik gözetimi altında bulundurmaya da karar verilir.

- Bu maddede yazılı teşekkül, iki veya daha fazla kimsenin birlikte cürüm işlemek amacı etrafında birleşmesiyle oluşur.

-Yukarıdaki madde uyarınca meydana getirilen teşekküllerin mensuplarına bilerek ve isteyerek barınacak yer gösteren veya erzak yahut silâh ve cephane tedarik veya başka yollardan yardım edenlere, başka bir suçu oluştursa bile ayrıca bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası hükmolunur. Bu yardım dernek, siyasî parti, işçi ve meslek kuruluşlarına veya bunların yan kuruluşlarına ait bina, lokal, büro veya eklentilerinde ya da öğrenim kurumlarında veya öğrenci yurtlarında veya bunların eklentilerinde yapılırsa yukarıdaki cezanın iki katı hükmedilir.

- Bu suretle usul ve furuundan olan hısımlarından veya kan veya koca veya kardeşinden birine barınacak yer gösteren veya yiyecek veya içecek sağlayan kişi hakkında bu cezalar yarısından üçte ikisine kadar azaltılır.

- Zor veya nüfuz kullanarak veya tehditle veya hileyle kara ulaşım aracının hareket etmesini engelleyen, ettirmeyen veya hareket halinde bulunanları durduran veya gitmekte olduğu yerden başka yere gönderten kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

- Eylem halkın yararlanmasına arz edilmiş kara ulaşım aracı hakkında işlenirse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

- Eylem silâhla veya iki veya daha çok kişi tarafından birlikte işlenirse ceza yarı oranında artırılır.

- Zor veya nüfuz kullanarak veya tehditle veya hileyle deniz ulaşım aracını hareket ettirmeyen veya hareket halinde bulunanları durduran veya gitmekte olduğu yerden başka bir yere götüren veya gönderten kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

- Eylem halkın yararlanmasına arz edilmiş deniz ulaştırması aracı hakkında işlenirse üç yıldan altı yıla kadar hapis cezası verilir.

- Eylem silâhla veya iki veya daha çok kişi tarafından birlikte işlenirse ceza yarı oranında artırılır.

- Her kim bir oçağı kaçırsın veya hareket etmesine engel olur veya bu eylemlere teşebbüs ederse üç yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

- Kaçırılan veya hareketi engellenen veya bu eylemlere teşebbüs edilen uçak halkın yararlanmasına arz edilmiş ise dört yıldan altı yıla kadar hapis cezası verilir.

- Kaçırma veya hareketi engelleme veya bunlara teşebbüs eylemleri zorla veya tehditle veya hileyle işlenirse birinci fıkrada yazılı durumda dört yıldan altı yıla, ikinci fıkrada yazılı durumda beş yıldan yedi yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

- Bir kimse her ne şekilde olursa olsun diğer bir kimsenin taşınır veya taşınmaz malını yıkar veya yok eder veya bozar ya da bunlara zarar verirse zarar görenin şikâyeti üzerine bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin liradan üçbin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Eylem :

1. Görevinden ötürü öç almak amacıyla bir memurun zararına,
2. Kişilere karşı şiddet kullanarak veya 493 üncü maddenin birinci ve ikinci fıkralarında belirtilen araçlardan biri ile,
3. Kamuya ait veya kamu hizmetine veya bir din ve mezhebin ibadetine ayrılmış yapılara veya bunların eklentilerine veya taşınır nitelikteki eşya veya parçalarına ya da askerî yapılar, depolar, tersaneler, fabrikalar, gemiler ya da anıtlar veya heykeller veya eski yapıtlar veya mezarlık ve eklentileri,
4. Setler ya da felaketlere karşı kanunun korunması amacıyla yapılmış koruma araçları ve diğer yapı ya da bir kamu hizmetine ayrılar, gereçler ve işaretler,
5. Kanal veya sulamaya ait her türlü doğal veya yapay su yatakları ve bu tür diğer yapılar,
6. Dikilmiş bağ çubukları veya meyveli ağaç veya fidanlar ile gezi yerleri veya alanlardaki ağaçlar,
7. Yakıcı veya patlayıcı maddeler kullanılarak motorlu taşıt araçları,

Üzerinde işlenirse failin göreceği ceza, eylemin özelliğine veya meydana gelen tehlikenin veya zararın ağırlığına veya yıkılan veya bozulan veya zarar verilen şeyin önemine veya değerine göre bir yıldan yedi yıla kadar hapis ve üç bin liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para cezasıdır. Ancak, 7 nci bentteki halde hapis cezası üç yıldan az olamayacak ve bu eylemler hakkında kovuşturma yapılması şikâyetle bağlı kalmayacaktır.

Kanun yukarıdaki maddede belirtilen eylemler Hükümete karşı şiddet veya karşı gelme amacı ya da beş ve daha çok kişinin birleşmesiyle işlenirse, eyleme katılanlar hakkında verilen ceza birinci fıkradaki hallerde üçte bir, ikinci fıkradaki hallerde ise yarı oranında artırılmasını da hükme bağlamaktadır. Ayrıca; bu hallerde kamu adına kovuşturma yapılmasını yasa amir hüküm saymıştır.

2.14. UYUŞMAZLIK MAHKEMESİNİN KURULUŞ VE İŞLEYİŞİ

Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun Tasarısı ve Trabzon Milletvekili Lütfi Gökteş ve 2 arkadaşı ile Sivas Milletvekili Azimet Köylüoğlu'nun aynı mahiyette olan kanun teklifinin görüşülmesine ilk kez 30 Ocak 1979 günü 41 inci birleşimde başlanmıştır. 184 Zaman azlığından tasarısının müzakereye geçilip geçilmemesi hususu tereddüt doğurmasına karşın

¹⁸⁴ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 8, B. 41 (30.1.1979), s. 719

görüşmeye başlanılmıştır. İçişleri, Millî Savunma ve Adalet Komisyonları raporlarının okunup okunmaması oylanmış, komisyon raporunun okunması kabul edilmemiştir.

Tasarının tümü üzerinde Adalet Partisi Grubu adına söz alan Çorum Milletvekili Kemal Biberoglu, aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁸⁵

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

50'ye yakın maddesi olan ve Türk adalet alanında, yargı dağıtımı alanında fevkalade önemli yeri bulunan Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunu üzerinde görüşmelere başlıyoruz. Gönül isterdi ki, Meclisimiz böyle önemli bir kanun üzerindeki görüşmelere çoğunlukla katılmış olsun. Biz yine de görevimizi yerine getirip, burada bulunan arkadaşlara teşekkür ederek maruzatımıza başlıyoruz.

Adalet Partisi Grubu adına, bu kanun üzerinde düşündüklerimizi özetleyeceğiz. Anayasamız adlî, idarî ve askerî olmak üzere 3 tür yargı sistemi kabul etmiştir. Her bir sistem içinde çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıkları, o sistemin en üst düzeydeki organında kesin olarak giderilmektedir. 3 ayrı sistem arasında meydana gelen görev ve hüküm uyuşmazlıkları ise, her yargı sisteminin en yüksek kurulundan seçilecek üyelerden oluşan bir başka kurulda halledilebileceğinden, Anayasamızın 142 nci maddesiyle böyle bu müessesenin, yani Uyuşmazlık Mahkemesinin kurulması öngörülmüş bulunmaktadır. Oysa, halen yürürlükte bulunan 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkındaki Kanunun 1 inci maddesinde bu 3 sistem ve onların yargı organları arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarının yalnız hukuk davaları alanında çözülmesi yetkisi Uyuşmazlık Mahkemesine verilmiş, ceza alanındaki uyuşmazlıklarsa bu mahkemenin görev ve yetki alanı dışında bırakılmış bulunmaktadır.

İşte bu gerek ve ihtiyaçları tümüyle karşılayacak bir Uyuşmazlık Mahkemesi teşkili zorunluluk halini almıştır, Anayasamızın 142 nci maddesi muvacehesinde.

Ayrıca, yürürlükteki 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkındaki Kanunda, mahkemenin bünyesi ve teşekkül tarzı, gündemde askerî yargıyı ilgilendiren bir davanın bulunup bulunmaması haline göre değişmektedir. Bu ise, bazen bir günde Uyuşmazlık Mahkemesi üyelerinin sayısını ve mensup oldukları yargı mercilerinin 2,3 defa değişmesi sonucunu doğurmaktadır ve bu durum mahkemenin teşekkülünü, çalışmasını güçleştirdiği gibi, zaman kaybına da neden olmaktadır.

¹⁸⁵ a.g.e. ss.719-721

Bu mahzurun giderilmesi için konu ve gündem ne olursa olsun, bu konunun ilgilendirmediği birkaç hâkimin de, yanı askerî hâkimin de bulunmasının, çözümün daha yansız ve iyi biçimde sağlanmasına hizmet edeceği ve mahkemeye surat ve zaman kazandıracağı düşüncesiyle, tasarıyla kurulması öngörülen yeni Uyuşmazlık Mahkemesinin sabit bir bünyeye kavuşturulması ve her 3 yargı sisteminden hâkimlerle oluşturulması maslahata uygun görülmektedir.

Haber aldığımız gibi, eğer tasarının bu hükmünü değiştirmek ve mer'î kanun hükmüne uydurarak yine askerî yargı alanını ilgilendirmeyen davalar, işler görüşülürken, askerî hâkimlerin kurul dışında bırakılmasını öngören bir değişiklik önergesinin bazı arkadaşlarımızca hazırlandığı vakıası doğruysa, buna karşı olduğumuzu ilgili madde ve önerge görüşülürken ayrıca arz edeceğiz.

Bu duruma göre, Uyuşmazlık Mahkemesinin 2 asıl, 2 yedek üyesinin Yargıtay'ı temsilen hukuk ve ceza kuralları bünyesinden Yargıtay Büyük Genel Kurulunca seçilmesi, bunlara ilaveten Danıştay'dan 2 asıl 2 yedek, Askerî Yargıtay'dan 1 asıl, 1 yedek, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden seçilecek 1 asıl, 1 yedek üye ki, toplam olarak 1 başkan ve 6 asıl, 6 yedek üyeden oluşması tasarıyla öngörülmüştür.

Bugün men sisteme göre, uyuşmazlık çıkarma 2 yoldan olmaktadır, ya idarenin isteği üzerine Danıştay Başkanının sözcüsünün Uyuşmazlık Mahkemesine başvurması, ya da bir davanın taraflarınca konunun Uyuşmazlık Mahkemesine götürülmesi suretiyle vuku bulmaktadır. Oysa, Fransa'da da uygulandığı üzere, tıpkı Anayasa Mahkemesine gitmekte olduğu gibi, herhangi bir davaya bakmakta olan mahkemenin de belli koşullar altında Uyuşmazlık Mahkemesine baş vurması imkânı sağlanmalıdır ki, tasarı bu yolu ön görmektedir

Böylece, mahkemelerin, bakmakta oldukları davaların, diğer yargı grubunda bir mahkemece görülmesi gereğine karar vermeleri suretiyle, davaların sürüncemede kalmasına sebebiyet verecekleri yerde, görev ihtilafının hallini Uyuşmazlık Mahkemesinden isteyebilmeleri imkânı sağlanmış olacaktır.Yeni tasarıyla, bu imkân mahkemelere verilmektedir.Alt yargı organlarının kararlarını inceleyen yüksek yargı organlarının, o kararları, görev yönünden bozmaları yerine, gerek gördükleri takdirde onların da Uyuşmazlık Mahkemesine başvurabilmeleri mümkün kılınmaktadır.

Tasarıda, zamandan tasarruf için eksik bulunacak belgelerin tamamlanması imkânının uyuşmazlık yoluna başvuracak başsavcı ve başkanın sözcüsüne ve gerektiğinde bizzat Uyuşmazlık Mahkemesine tanınması da, Grubumuzca, tasarıya uygun olarak mütalaa edilmektedir.

Uyuşmazlık Mahkemesi üyelerinin 4 yıllık dönemler için seçilmesi öngörülmekte ve toplantıların en az ayda bir kere yapılması, randıman bakımından uygun mütalaa edilmektedir. Ancak, bu konularda maddeleri geldikçe, yararlı olduğuna inandığımız bazı değişiklikleri önereceğiz.

Uyuşmazlık Mahkemesinin başkanı, Anayasa gereği Anayasa Mahkemesinin asıl ve yedek üyeleri arasından seçilecektir ki, bu, Anayasanın 142 nci maddesinin, arz ettiğim gibi, tabii bir sonucudur. Tasarıyla başsavcı ve başkanın sözcüsü veya yardımcılarının da düşüncelerini bildirmelerini teminen, Uyuşmazlık Mahkemesi toplantılarına katılmaları, ancak oy kullanamamaları hükmü uygun görülmüştür.İşin, Uyuşmazlık Mahkemesine intikalinden sonra davalara bakılması geri bırakılacağından, gerek hukuk, gerekse ceza alanında, evvelce davaya bakan yargı mercilerinin ittihaaz ettiği tedbir ve tevkif kararlarının süresiz bekletilmesinden doğacak sakınca giderilmesi amacıyla, Uyuşmazlık Mahkemesinden 3 ay içinde sonuç alınması, aksi halde, mahkemenin davaya devam etmesi, bu tedbirler ve ivedi konular yönünden uygun bulunmuştur.

Bundan başka, tutuklama kararlarının, bu kararı veren yargı mercii tarafından Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 112 nci maddesi dairesinde incelenmesi ve tutukluluk halinin devamına yer olup olmadığının karara bağlanması imkânı, konu Uyuşmazlık Mahkemesindeyken dahi, saklı tutulmuştur. Uyuşmazlık Mahkemesinin kararlarının kesin olması, işin mahiyeti ve tabiatından doğan bir zorunluluk ve Anayasa gereği olarak tasarıda öngörülmüştür, tarafımızdan da uygun mütalaa edilmektedir.

Bu kanun kabul edilip, yeni Uyuşmazlık Mahkemesi kurulduğunda, tabiatıyla halen mer'i 4788 sayılı Kanun ve ilgili öteki kanun hükümleri yürürlükten kalkacaktır.

Tasarının tümü hakkında özet olarak Grubumuzun düşüncelerini arz etmiş bulunuyorum. Maddelerine geçildiğinde onlar hakkındaki düşüncelerimizi ayrıca arz etmek ve gerekli gördüğümüz değişiklikleri önergelerle Yüce Kurulunuza önermek hakkımız saklı kalmak üzere maruzatımı bitirmiş oluyorum.”

Sayın Biberoglu’ndan sonra birleşime son verilmiştir.

Yasa tasarısının kalındığı yerden görüşülmesine 1 Şubat 1979 tarihinde 43 üncü birleşimde devam edilmiştir. Bu birleşimde söz sırası Millî Selâmet Partisi Grubu adına Lütfi Göktaş’a verilmiştir. Trabzon Milletvekili Göktaş aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.¹⁸⁶

¹⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 8, B. 43 (1.2.1979), s. 794

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; görüşmekte olduğumuz Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkındaki Kanun Tasarısı üzerinde Millî Selâmet Partisi Grubunun görüşlerini açıklamaya çalışacağım.

Bu tasarının, Yüce Meclisimize geç gelmiş olmasına rağmen, çözüm bekleyen birçok davaların görülmesine imkân sağlayacağına inanıyoruz. Hukuk tatbikatımızda, askerî mahkemelerle genel mahkemeler arasında çıkan, ceza ile ilgili müspet ve menfî görev uyuşmazlıklarının çözüm yeri, 1631 sayılı Kanuna göre, Yargıtay Genel Kuruludur.

Diğer bir yönden, 1684 sayılı Kanuna göre, genel mahkemeler, karar hâkimleri, sorgu hâkimleri ile idare heyetleri ve özel yargı yetkisine sahip makamlar arasındaki uyuşmazlıkların çözüm yeri de Yargıtay Ceza Genel Kuruludur.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, adlî, idarî, askerî olmak üzere üç yargı sistemi kabul etmiştir. Bu sistemlerden her birisi, içinde çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kendi üst kurullarında kesin olarak çözümlemektedir. Ancak, adlî, idarî, askerî yargı sistemleri arasında meydana gelen görev ve hüküm uyuşmazlıkları ise, bu sistemlerin birbirine karşı bağımsızlıklarını muhafaza etmek için her yargı sisteminin en yüksek kurulundan seçilecek üyelerden teşkil edilmiş bir heyetçe çözümlenmek gerekmektedir.

İşte, bu temel esası korumak için, Anayasanın 112 nci maddesiyle adlî, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki bütün görev ve hüküm uyuşmazlıklarının, «Uyuşmazlık Mahkemesi» tarafından çözümleneceğini açıkça hükme bağlamış bulunmaktadır.

Diğer yandan, 353 sayılı Askerî Yargılama Usulü Kanununun 259 uncu maddesiyle 1631 sayılı Kanunu yürürlükten kaldırdığı gibi, Anayasa Mahkemesi de, 2.6.1964 gün ve 1963/88 esas sayılı kararıyla da 1684 sayılı Kanunun askerî mahkemeleri kapsadığına karar vermiştir.

Öte yandan, halen yürürlükte olan 9.7.1945 tarih ve 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkındaki Kanuna göre, Uyuşmazlık Mahkemesi, sadece genel mahkemelerde, idarî ve askerî yargı yerleri arasındaki hukuk işlemlerinden doğan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözümlemeye yetkilidir. Görüldüğü gibi, Anayasanın 142 nci maddesi, gerekse 353 sayılı Kanun hükmü, Anayasa Mahkemesi kararları karşısında bugün Uyuşmazlık Mahkemesinde veya başka bir mercide, genel ceza mahkemeleri ile askerî mahkemeler arasında çıkan görev ve hüküm uyuşmazlıklarının çözümlenmesi imkânsız hale gelmiştir. Misal olarak, askerî mahkemede görülmekte olan bir ceza davasına mahkeme görevsizlik kararı verir de, dava genel mahkemeye gönderilir ve bu mahkeme de görevsizlik kararı verirse, halen görevsizlik noktasında çözümleyecek merci bulunmadığı için, dava hiçbir yerde görülememektedir. Nitekim, bu kanunî boşluk nedeniyle tatbikatta birçok ceza

davaları zamanaşımına uğramakta ve bunun neticesi olarak da haklar zayı olmaktadır. Kamuoyunda, «Zeytinyağı skandalı» olarak geçen «Gömeçler davası» bu kanunî boşluk yüzünden zamanaşımına uğramıştır.

Netice olarak, hukuk tatbikatımızda hâsıl olan boşluğu doldurmak, görev noktasından çözüm bekleyen birçok davaların görülmesine imkân sağlayacağına inandığımız bu tasarı kanunlaştığı takdirde, faydalı hizmetlere vesile olacaktır.

Bu suretle, bir kısım davaların uzama sebepleri ortadan kalkmış olacak ve herkesin arzu ettiği ucuz ve süratli adaletin tecellisine biraz daha yaklaşılmış olacaktır. Bu sebeple, tasarımı olumlu karşılıyorruz; grubumuz tasarıya müspet oy verecektir.

Şahsım ve Grubum adına Sayın Başkan ve Yüce Meclis üyelerine saygılarımı sunarım.” (MSP sıralarından alkışlar)

Sayın Göktaş’tan sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Konya milletvekili İhsan Kabadayı aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁸⁷

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Mevcut kanun üzerinde Milliyetçi Hareket Partisinin görüş ve mütalaalarını arz etmek üzere huzuruza çıkmış bulunuyorum.

Huzurunuzda konuşulmakta olan kanun, 50'ye yakın maddeyi ihtiva etmektedir. Yargı dağıtım alanında önemli yeri olan Uyuşmazlık Mahkemesi üzerinde ciddiyetle durmak gerekir. Anayasamız, adlî, idarî, askerî olmak üzere üç tür yargı sistemini kabul etmiş bulunmaktadır.

Her bir sistemin içinden çıkan görev ve yüküm anlaşmazlıkları, o sistemin en üst seviyedeki organlarında kesin olarak giderilmektedir. Üç ayrı sistem arasında hâsıl olan görev ve yüküm uyuşmazlıkları ise, her yargı sisteminin en yüksek kurulundan seçilecek üyelerden oluşan bir başka kurulda halledileceğinden, Anayasamızın 142 nci maddesiyle böyle bir müessesenin, yani Uyuşmazlık Mahkemesinin kurulması öngörülmüş bulunmaktadır.

Oysa, halen yürürlükte olan 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkındaki Kanunun 1 inci maddesinde, bu sistem ve onların yargı organları arasındaki görev ve hâkim uyuşmazlıklarını yalnız hukuk davalarında kabul etmekte, ceza alanındaki uyuşmazlıkları, bu mahkemenin görev ve yetki alanı dışında bırakmaktadır. İşte, bu ihtiyaçları da tümüyle karşılayacak bir uyuşmazlık mahkemesi teşkili zorunluluk haline gelmiştir. Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak da buna bu nedenle bizler iştirak etmekteyiz.

¹⁸⁷ a.g.e. ss.794-796

Anayasanın 142 nci maddesi muvacehesinde, ayrıca 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkındaki Kanunda, mahkemenin bünyesi ve teşekkül tarzı itibariyle askerî yargıyı da ilgilendirdiğinden, bir davanın bulunup bulunmaması haline göre de değişmektedir. Bu ise, bazen bir günde bu mahkemenin üyelerinin sayısının ve mensup oldukları yargı mercilerinin de iki üç defa değişmesi sonucunu doğurmaktadır ki, bu da işin süratle yürütmesine, netice alınmasına büyük engeller teşkil etmektedir; bu da mahkemenin teşekkülüne, çalışmasının güçlenmesine ve zaman zayiine sebep olmaktadır. Bu mahzuru kaldırmış olmasından dolayı da, Milliyetçi Hareket Partisi olarak bu kanunun çıkmasına taraftar bulunmaktayız. Bu mahzurun giderilmesi için gündem ne olursa olsun, askerî hâkimin de bulunması çözüme bağlanmıştır ki, bünyeye 3 yargı sistemindeki hâkimlerin alınması da maksadı doğurarak, yukarıda kısaca arz etmiş olduğumuz pürüzleri, engelleri kaldırmak suretiyle iyiye, doğruya yönelik bir tasarı olarak huzurunuzda geldiğinden, bu konudaki kanımız da müspet bulunmaktadır.

Bu duruma göre, Uyuşmazlık Mahkemesinde 2 asil, 2 yedek üyenin Yargıtay'ı temsilen Hukuk ve Ceza Kurullarından Yargıtay Büyük Genel Kurulunca seçilmesi; bunlara ilaveten, Danıştay'dan da 2 asil, 2 yedek üyenin seçilmesi, Askerî Yargıtay'dan da 1 asil, 1 yedek üyenin Askerî Yüksek İdare Mahkemesince seçilerek, cem'an 1 başkan, 6 asil, 6 yedek üyeden oluşması tasarıda öngörülmüştür ki, bu da isabetli bir tasnif ve adetlendirme tarzıdır; bunu da olumlu karşılıyoruz. Bugün mer'i sisteme göre, uyuşmazlık çıkması 2 yoldan olmaktadır: Ya idarenin isteği üzerine Danıştay Başkanının sözcüsünün Uyuşmazlık Mahkemesine başvurusuyla olmak; ya da bir davanın taraflarınca, konunun Uyuşmazlık Mahkemesine götürülmesi suretiyle olmaktadır. Oysa, Fransa'da olduğu gibi ve bizde de Anayasa Mahkemesine gitmekte olduğu gibi, herhangi bir davaya bakmakta olan mahkemeyi belli şartlarla Uyuşmazlık Mahkemesine gitme imkânı sağlanmalıdır ki, işlerin kolayca ve daha huzurla yürütmesi gibi imkânlar sağlanmalıdır. Tasarı bu hususu da, yani taraflardan birinin Anayasa Mahkemesine gitme yolunu da sağlamış olduğundan, kolaylaştırıcı, hakkın, adaletin kısa yoldan neticeye bağlanması gibi bir yolu tercih ettiğinden, bunu da Milliyetçi Hareket Partisi olarak olumlu karşılıyoruz.

Tasarı ayrıca, zaman tasarrufu gayesiyle, eksik belgelerin tamamlanması keyfiyetine de birçok kolaylıklar sağlamıştır. Bunu da şükran vesilesi kabul etmekteyiz.

Uyuşmazlık mahkemeleri üyelerinin 4 yıllık dönemlerle seçilmesi karara bağlanmakta ve toplantıların en az ayda bir kere yapılmasını uygun mütalaa etmektedir; zamanı 1 aya indirmiş olmakla da büyük isabet görmekteyiz.

Uyuşmazlık mahkemelerinin Başkanının, Anayasa gereği, Anayasa Mahkemesi asil ve yedek üyeleri arasından seçilmesi Anayasanın 142 nci maddesinin bir gereği olduğundan, Başkan, Anayasa Mahkemesi üyelerinden seçilecektir; bunu da tasvip ediyoruz.

Tasarı ile, Başsavcının ve Başkan, sözcü veya yardımcılarının düşüncelerini bildirebilmelerini sağlamak maksadıyla, Uyuşmazlık mahkemelerine katılmalarını, mütalaa ve fikirlerini söylemelerini; fakat oy kullanmamaları cihetini de mündemiç olduğundan, bunu da uygun mütalaa edip, müspet oy vereceğiz.

Uyuşmazlık mahkemeleri birçok sakıncaları önlemek için, gerek hukuk, gerek ceza alanında suresiz bekleyişleri önlemek için, 3 ay içerisinde karara varmak zorundadır; bunu da isabetli bulmaktayız. Şayet, uyuşmazlık mahkemeleri 3 ay gibi bir süre içerisinde karara varmaz, işi savsaklar, uzatırsa, davanın evveliyatı itibarıyla hangi mahkemeye ait ise, o tarafa gönderilmesi keyfiyetini de şükranla kabul ediyor, müspet mütalaa ediyoruz.

Uyuşmazlık mahkemelerinin kararlarının kesin olması da, işin mahiyeti ve Anayasanın gereği olduğu için, bir başka müracaat edilecek merciye bırakılmaması keyfiyetinin de Anayasanın gereği, işin süratle neticeye bağlanması bakımından müspet mütalaa etmekteyiz.

Huzurunuzda bulunan kanunun, yani Uyuşmazlık Mahkemesi Kanununun kabul edilmesi suretiyle, halen mer'î olan 4788 sayılı Kanunun ilgili öteki kanun hükümlerinin yürürlükten kaldırılacağı da pek tabiidir.

Temennimiz odur ki, bu huzurunuzda bulunan tasarının kısa sürede kanunlaşması, memlekete millete hayırlı olması temennisi ve niyazını huzurlarınızda izhar ederken, oyumuzun müspet olacağı kanısını da ayrıca arz etmek isterim.

Saygılar sunarım.”

Sayın Kabadayı’dan sonra CHP Grubu adına Kırşehir Milletvekili Doğan Güneşli aşağıdaki irdelemeyi yapmıştır:¹⁸⁸

“Sayın Başkan, değerli milletvekili arkadaşlarım;

Uyuşmazlık Mahkemesinin kurulması hakkında Cumhuriyet Halk Partisi Grubunun görüşlerini Yüksek Heyete arza çalışacağım.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 142 nci maddesiyle «Uyuşmazlık Mahkemesi, adli, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir. Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin başkanlığını, Ana-

¹⁸⁸ a.g.e. s.796

yasa Mahkemesince kendi asil veya yedek üyeleri arasından görevlendirilen bir üye yapar» demekle, Uyuşmazlık Mahkemesi Kanununun çıkarılmasını ve Uyuşmazlık Mahkemesinin kurulmasını, Türkiye Büyük Millet Meclisine görev olarak vermiştir.

Önce hepimiz bu görevi yerine getirmenin huzuru içindeyiz.

Bugüne kadar Türkiye'de uygulamada, 4788 sayılı Kanunla genel mahkemeler, idare ve askerlik yargı yerleri arasında hukuk işlerinden doğan vazife ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkili bir Uyuşmazlık Mahkemesi kurulmuş idi. Ceza yönünden olan uyuşmazlıkları ise, 1631 sayılı Kanun ve 1684 sayılı Kanun düzenlemiş idi. Ancak, bilâhare mer'iyete giren Askerî Yargılama Usulü Kanununun 259 ncu maddesiyle, 1631 sayılı Kanun yürürlükten kaldırıldığı gibi, Askerî mahkemelerin de 1684 sayılı Kanunda anılan kaza salahiyetini haiz makamlar olarak kabul edilmemesi ve bunun Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi sebebiyle, ceza uyuşmazlığı Türkiye'de askıda kalmış ve türlü yargı yerlerinden çıkan cezaya ait görev uyuşmazlıkları sebebiyle, diğer grup arkadaşlarımızın da belirttiği gibi, birçok davalar yıllarca beklediği gibi, birçok kısmı da süre aşımına uğramış bulunmaktadır.

İşte bu mahzurları gidermek ve Anayasanın 142 nci maddesinin emrini yerine getirmek için Uyuşmazlık Mahkemesi hakkındaki bu kanun tasarısı huzurunuzda sevk edilmiş bulunmaktadır.

Bu kanun tasarısıyla getirilen en büyük yenilik ve en büyük yasaya uygunluk, Anayasa Mahkemesinin kurulması sebebiyle Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanının Anayasa Mahkemesinden seçilmesi, tüm hukuk, ceza ve hakem işlerine bakmaya yetkili, mahkemenin verdiği kararların da Uyuşmazlık Mahkemesinin görevi dahiline alınması, sürelerin halkın suiistimalini önleyecek şekilde kısaltılması ve en mühimi de işlerin uzamaması yönünden, mahkemenin ara kararlarıyla nasıl Anayasa Mahkemesine bir kanun maddesinin veya 'bir kanunun iptali için müracaat etmek hakkı var ise; şimdi de aynı şekilde mahalli mahkemelerin ve yüksek mahkemenin bir görev uyuşmazlığı sebebiyle ileride doğabilecek ihtilafı önceden Uyuşmazlık Mahkemesine götürmek suretiyle kesin olarak bu konuyu halletmek yetkisi vardır.

Kanunun tümü üzerinde konuşurken, maddeleri üzerindeki ayrıntılara Grubum adına girmeyeceğim. Sözü kısa kesmek için huzurunuzda bir iki cümle söylememe müsaade edeceğinizi zannediyorum.

Anayasayla kendisine görev olarak verilmiş konuyu Meclise getirdiği için Hükümeti kutlarım ve tüm grup arkadaşlarımız, gurupları adına bu kanunun yanında olduğunu söyledikleri için Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına hepsine önceden teşekkürlerimizi ve şükranlarımızı arz ederim. Bu kanunun daha

mükemmel şekilde çıkabilmesi için grupların ve her üyenin daha mükemmele doğru vereceği önermeleri de grup olarak yanında olduğumuzu arz eder, hepinize saygılarımı sunarım.”

Sayın Güneşli’den sonra maddelerin okunup üzerinde verilen önermelerin görüşülmesine geçilmiştir. AP Grubu adına Çorum Milletvekili Mustafa Kemal Biberoğlu ve arkadaşlarının verdikleri önerge hakkında aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁸⁹

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Kanunun 1 inci maddesi başlığından da anlaşılacağı üzere, kurulması düşünülen Uyuşmazlık Mahkemesinin görevlerini tespit etmektedir. Bu maddede, Uyuşmazlık Mahkemesinin, mahkemeler hiyerarşisi içindeki yerinin de belirlenmesi uygun olur düşüncesindeyiz. Filhakika, bu mahkeme her üç yargı sisteminin üst düzeydeki kuruluşlarının başkan ve üyeleri arasından seçilerek getirilen üyelere oluşturduğu ve vereceği kararlar nihai ve kesin mahiyette olup, her üç yargı grubuna dahil tüm organları bağlayıcı ve Anayasanın yüksek yargı organları bölümünde yer aldığı için, biz tasarının bu maddesine herhangi bir yanlış anlamayı ve yorumu önlemek üzere, bağımsız bir mahkeme olduğu hükmüyle, yüksek bir mahkeme düzeyinde kurulmak istendiğini açıklayan ve maddeye vuzuh veren bir değişiklik teklif ediyoruz. Bu önergeyi Başkanlığa sunuyoruz. Arkadaşlarımın bu önergeye destek olacaklarını umuyor, saygılar sunuyorum.”

Biberoğlu’nun vermiş olduğu önerge oylanarak kabul edilmiştir. Daha sonra kalındığı yerden maddelerin müzakere edilerek oylanılmasına geçilmiştir. Maddelerin görüşülmesi sırasında MHP Grubu adına söz alan Çorum Milletvekili Mehmet Irmak aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁹⁰

”Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Bir hususu maddede tenakuz teşkil ettiği için ve hakemlik müessesesini Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunundan ayrı bir biçimde ele aldığı cihetle hakemlik müessesesi arasında bir ayırma, bir bölme yapması cihetiyle hukuku zedelediği, Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanununa aykırı bulunduğu cihetle, maddenin ikinci fıkrasının kanundan çıkarılması kanısında bulunduğumu belirtmek istiyorum.

Şöyle ki: Özel kanun uyarınca hakeme başvurusu zorunlu olan hallerde, bu hakemlerin verecekleri kararların da Uyuşmazlık Mahkemesine

¹⁸⁹ a.g.e. s. 797

¹⁹⁰ a.g.e. s. 797

götürülmesi icap edebileceği noktasından çok ince düşünülerek bu fıkra kaleme alınmış ve maddeye ilâve olunmuş ise de -çünkü, kanunun eski metninde bu fıkra yoktu - hukukun bazı esas ilkelerini zedeleyici nitelikte görmekteyim.

Hakemlik, başlı başına kendisinin bir karar verebileceği müstakil bir organ değildir aslında. Kanunlarımıza göre, hakemlerin vereceği kararlar, mahkemeler eliyle talepler hakemlere tevdi edilir, mahkeme kararıyla tevdi edilir ve hakemler verecekleri kararları mahkemeye verirler; mahkemenin de tasdikinden geçer. Binaenaleyh, hakem kararları, mahkeme kararları gibi, esasında Yargıtay'ın tetkikine ve Yargıtay'ca tasdik ve bozmaya tabidir. Binaenaleyh, bir hakemin vermiş olacağı karar, ister resmi kuruluşlar arasındaki uyuşmazlıklardan dolayı seçilmiş bir bilirkişi olsun, ister Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunumuza göre özel kişiler arasındaki uyuşmazlıklardan dolayı seçilmiş hakemler olsun, bunu tefrik etmemize gerek yoktur. Her iki halde de, hakem kararlarının hakem kararı niteliğini taşıması için, mahkemenin tasdikinden geçmiş olması lâzımdır. Binaenaleyh, mahkemenin tasdikinden geçecek bir karar yine Yargıtay'dan geçeceği için, Uyuşmazlık Mahkemesine böyle hakemlerin kararlarının götürülmesi bahis mevzuu olamayacaktır. Onun için bu fıkra bir yönüyle de gereksiz görülmektedir.

Yüce Meclisin takdirlerine sunuyorum. Saygılar sunarım.”

Daha sonra CHP Grubu adına söz alan Kırşehir Milletvekili Doğan Güneşli aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁹¹

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Uyuşmazlık Mahkemesinin bağımsız ve yüksek yargı organı niteliğindeki bir değiştirme önergesine Grubumuz adına biz de katılırız. Çünkü gerçekten, Uyuşmazlık Mahkemesi kuruluşu itibariyle yüksek yargı organıdır ve bağımsız bir kuruluştur. Ancak, 1 inci maddenin ikinci fıkrasının kanundan çıkarılması hakkında Milliyetçi Hareket Partisi Sayın Sözcüsünün fikirlerine iştirak edemeyeceğiz, onun gerekçesini de şöyle izah edeceğiz:

1 inci maddenin ikinci fıkrasında özel kanun uyarınca hakeme başvurulması hali bahis konusudur. Bizde, özel kanun gereğince hakeme başvurulması, uygulamada, devletin muayyen idareleri arasında çıkan ihtilaflarda, o yerin en kıdemli asliye hukuk hâkiminin hâkem olarak o davaya bakması zorunluluğu getirilmiştir. Buradaki özel kanunla hâkem yetkisine haiz kişi, o çevrenin en kıdemli bağımsız hâkimidir ve bir ölçüde bu kanundan doğan bir hâkem müessesesidir, mahkemedir. Yoksa, taraflar arasında Hukuk Usulü Muhake-

¹⁹¹ a.g.e. ss. 797-798

meleri Kanununa göre yapılan hâkem anlaşmalarının Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunuyla ilgisi olmadığı gibi, o hâkemlerin Uyuşmazlık Mahkemesine müracaat etmek veya o yetkiyi haiz, olmak salâhiyeti de yoktur.

Bu bakımdan Kanun 2 nci fıkrası itibariyle de hukuka ve uygulamaya uygundur. Çünkü aynı olay yüksek rütbeli, en yüksek dereceli hâkimin davasında da görev olumlu veya olumsuz bahis konusudur. Bunu biraz önce arz ettiğim gibi, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunundaki özel tahkim olarak anlamamak lazımdır ve öyle değildir kesin olarak. Onun için ikinci fıkranın kanundan çıkarılmaması gerekir kanaatindeyiz.

Hepinize saygılarımı sunarım.”

Sayın Güneşli’den sonra kişisel olarak söz alan Trabzon Milletvekili buyurun İbrahim Vecdi Aksakal “Grup sözcüleri sayın üyelerin konuyu çok güzel ifade ettiklerini belirterek konuşmaktan vazgeçtiğini ”söylemiştir.

Sayın Aksakal’dan sonra başka söz isteyen sayın üye olmadığından ve çalışma süresinin de dolması nedeniyle gündemde yer alan kanun tasarı ve tekliflerinin görüşülmek üzere 6 Şubat 1979 Salı günü saat 15.00’te toplanmak üzere birleşim kapatılmıştır.

Yasa tasarısının maddelerinin görüşülmesine 25 nci maddeden 6 Şubat 1979 tarihinde 43 üncü birleşimde devam edilmiştir. İlk olarak Adalet Partisi Grubu adına Çorum milletvekili Mustafa Kemâl Biberoglu, aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:¹⁹²

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri,

Tasarının bu 25 inci maddesinde, hüküm uyuşmazlıklarının incelenmesinde hukuk davalarında Danıştay Yargılama Usulü Yasasının uygulanacağı hükmü yer almaktadır.

Oysa, hukuk davalarında uygulanmak üzere özel yargılama usulü kuralları, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunumuzda yer almış bulunmaktadır.

Bu nedenle biz, hukuk davalarında ve idarî davalarda ilgi derecelerine ve konunun özelliğine göre, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Danıştay Yargılama Usulü Kanunlarının ayrı ayrı veya birlikte uygulanabilmesini öneren bir değişiklik teklifi sunmak istiyoruz.

Ayrıca, Uyuşmazlık Mahkemesinin ceza davalarına ilişkin hüküm uyuşmazlıklarında, anlaşmazlığın edasını karara bağlamasını konunun önemine

¹⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 9, B. 44 (6.2.1979), s. 25

ve özelliğine ve şahsı hüviyetlerle ilgili bulunmasına binaen sakıncalı gördüğümüzden, değişiklik önergemizi bu amaca hizmet eder biçimde hazırlamış bulunuyoruz.

Bu önerenin Yüce Meclisimizce kabulü halinde, 25 inci maddenin daha uygun biçimde çıkacağı kanısındayız.

Teşekkür eder, saygılar sunarım.”

Biberoğlu’nun konuşmasından sonra 25 inci maddeye ilişkin iki önerge verilmiş, başkan geliş sırasına göre okutup, aykırılık derecesine göre işlem yapacağını ifade etmiştir. Bundan sonra Adalet Partisi Grubu adına Mustafa Kemal Biberoğlu aşağıdaki irdelemeyi yapmıştır:¹⁹³

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; 30 uncu maddenin 4 üncü fıkrası üzerinde görüşlerimizi arz etmek istiyorum.

Bu fıkra kanaatimizce sakıncalı olduğu kadar konunun önemiyle de bağdaşır mahiyette bulunmamaktadır. Zira, bu 4 üncü fıkraya göre, ilke kararınca gerek olup olmadığına, ya resen, ya da Başsavcı veya Başkanın sözcüsünün gerekçeli yazısı üzerine, ama mutlaka mahkememin başkanı tarafından karar verilmektedir. Oysa Uyuşmazlık Mahkemesinin kararları arasında çelişki bulunduğu kanısında olan Başkan, asıl ve yedek üyeler, Başsavcı ve Başkanın sözcüsü yazılı ve gerekçeli bir başvuruyla bu görüşlerini ve ilke kararı ihtiyacını belirleyebilmelidirler. Bu isteğin yerinde olup olmadığına, yerinde ise yeni ilke kararının nasıl olacağına 30 uncu maddenin 2 nci fıkrasında sözü edilen kurul karar vermelidir.

Ayrıca, ilke kararları gerektiğinde, asıl üye yerine ve onun tam yetkisiyle görüşmelere ve kararlara katılacak olan yedek üyelerin de bu görüşme ve oya katılmasında isabet olacağı kanısındayız.

Bu itibarla bir önerge takdim ediyoruz, 4 üncü fıkrayla ilgili değişikliği öneren. Şöyle oluyor 4 üncü fıkra ilke kararı alınmasına gerek bulunup bulunmadığına Uyuşmazlık Mahkemesinin Başkanı asıl ve yedek üyelerinden her birisi ve Başsavcı veya Başkanın sözcüsü tarafından yapılacak yazılı ve gerekçeli başvuru üzerine, asıl ve yedek üyelerin katılacakları toplantıda karar verilir.

Yüce Heyetiniz bu önerimize de iltifat ettiği takdirde, daha uygun bir madde metninin kabul edilmiş olanağını sanıyoruz.

Saygılarımızla.”

¹⁹³ a.g.e. s.29

Sayın Biberöğlü'nun konuşmasından sonra madde üzerinde söz isteyen Adalet Komisyonu Başkanı Sayın İsmail Hakkı Köylüöğlü (Ankara):¹⁹⁴

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlar; saygılarımı arz ederim.

Bu, Uyuşmazlık Mahkemesi Kanununun epey zamandan beri çıkarılması isteniyordu ve bir ihtiyacı karşılayacaktır.

Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunu hakkında şimdiye kadar gruplar ve şahısları adına konuşan sayın üyeler Uyuşmazlık Mahkemesinin ne getirdiğini ve hangi meseleleri halledeceğini açıkça beyan ettiler.

Adlî, idarî ve askerî yargı mercilerinin arasında meydana gelen görev uyuşmazlıklarını halledecektir ve böylece epey zamandan beri bu kanunun çıkmaması yüzünden biriken dosyalar bir hükme bağlanacaktır ve vatandaşların beklemesi sona erecektir.

Bu kanunun milletimize hayırlı ve uğurlu olmasını diler, saygılarımı sunarım.”

Sayın Köylüöğlü'ndan sonra madde okunan biçimiyle onaya sunulmuş ve kabul edilmiştir.¹⁹⁵ Bundan sonra kanunun tümü üzerinde lehte, konuşmak isteyen Sayın Mustafa Kemal Biberöğlü (Çorum) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁹⁶

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

şu anda yargılama alanında mevcut büyük bir boşluğu dolduracak olan Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun Tasarısının görüşmelerini tamamlamış ve tümünü oylama durumuna gelmiş bulunmaktadır.

Bu ihtiyacın önemini ayrıca belirtmeye gerek görmüyorum. Yalnız, bu öneri müstacelen gerekli yasal düzenlemeye kavuşturma da, örfî idare tatbikatı, yani sıkıyönetim mahkemelerinin çalışır halde bulunması nedeniyle ayrı bir önem kazanmıştır. Meclisimiz tamamen teknik olan bu konuda her türlü parti ve politika mülahazaları dışında, çok taraflı katkılarla en iyi biçimde bu tasarıyı yasalaştırmakla büyük bir hizmet ve görev yapmıştır.

Kanunun milletimize, adalet camiasına ve tüm yargı organlarına ve özellikle Uyuşmazlık Mahkemesine hayırlı, uğurlu olmasını diler, Grubum adına cümlemenizi saygıyla selamlarım.”

¹⁹⁴ a.g.e. s.35

¹⁹⁵ **Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanun** (K.No.:2247 Kabul T.: 12 .06 . 1979, R.G.Sayı ve Yayıml Tarihi : 16674, 22.06.1979)

¹⁹⁶ a.g.e. s.35

Sayın Biberoglu'ndan sonra tasarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Yasa tasarısı açık oylanmasına geçilmiş ve yasa tasarısının kabul edildiği 7 Şubat 1979 tarihinde 45 inci birleşimde ilan edilmiştir. Yasa tasarısı onaylanmak üzere Cumhuriyet Senatosuna geri gönderilmiştir. Millet Meclisince kabul edilen ancak Cumhuriyet Senatosunca değişiklik yapıldığından geri gelen yasa 12 Haziran 1979 günü 102 birleşimde tekrardan görüşülmeğe başlanılmıştır.

Tasarının, 2, 5, 6, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 37, 38, 39, 40, 41, geçici 2, 4 ve 5 inci maddeleri Cumhuriyet Senatosunca değiştirilmiş, başlık ve diğer maddeler aynen kabul edilmiş ve kesinleşmiştir.

2, 5, 6, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 24, 25, 27, 29, 30, 37, 38, 39, 40, geçici 2, 4, 5 ve 41 inci maddelerde yapılan değişiklik Millet Meclisi Adalet Komisyonunca benimsenmiştir.

Komisyon raporunun okunup okunmaması oylanmış, kabul edilmemiştir.

Cumhuriyet Senatosunda değiştirilen 2 nci madde üzerinde söz isteyen Zonguldak milletvekili Ahmet Gültekin Kızılışık aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

“Sayın Başkan, saygıdeğer milletvekili arkadaşlarım;

Bu maddenin düzenlenmesini beğenmekle beraber, bu vesile ile sizlere bir şeyi arz etmek istiyorum. Uyuşmazlık Mahkemesinin Başkan ve üyeleri üçü bir oda olup olmadığını merak ettim, öğrenmek istedim. Maalesef, bugün, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanının oturabileceği, çalışabileceği müstakil bir odası yoktur. Hiç olmazsa şu madde görüşülürken, inşallah ileride, Uyuşmazlık Mahkemesinin halen çalışmakta olduğu binada bir bölüme ve de üyeleri ile başkanının birer müstakil çalışma odasına, dolayısıyla başarı temennisiyle söz aldım.

Saygılar sunarım.”

Sayın Kızılışık'tan sonra 5 inci maddeye geçilmiş, 5 inci madde üzerinde söz isteyen İstanbul Milletvekili Ekrem Ceyhun aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri; Yüce Meclisi saygı ile selamlıyorum.

Okunan maddenin son fıkrası «Toplantı dönemi, her yıl 6 Eylülde başlar, 19 Temmuzda biter» diyor.

6 Eylül bir tatil gününe rastlar ise veya bir bayram gününe rastlar ise, ne olacaktır? Bence, bu 6 Eylülün de tatil gününe rastlaması halinde ne yapılacağına Komisyon tarafından düzeltilmesi gerekir. Aksi takdirde, Uyuşmazlık Mahkemesi tatil günü göreve başlamış olacak.

Bu hususu arz etmek için söz aldım. Teşekkür ederim.”

Sayın Ceyhun’dan sonra Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Köylüoğlu (Ankara) söz almış ve “Efendim, Hukuk Usulü Muhakemelerinde vardır, tatillerin akabinde başlar.” demiştir. Bundan sonra madde üzerinde söz isteyen Mehmet Çatalbaş (Gümüşhane) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri; hepinizi derin saygılarımla selamlıyorum.

Görüşülmekte olan yasada, 6 Eylülle 19 Temmuz tarihleri çalışma dönemi için çok kısa tutulmuştur. Bugün Uyuşmazlık Mahkemelerine gelen davalar son derece çoktur. Zaman aşımı bakımından, usul hukuku yönünden, zaman aşımına uğramış olan davalar %35 oranındadır. Bu bakımdan, bu dönemin en az bugünkünün %50 fazlasıyla tutulması ve çok eski dönemden kalma görüşülmemiş olan davaların bir an önce sonuçlandırılması ve kanayan yaraların dindirilmesi görüşü içinde Yüce Meclise saygılar sunar ve teşekkür ederim.”

Sayın Çatalbaş’tan sonra Cumhuriyet Senatosundan gönderilen maddelerin okunup oylanmasına geçilmiş ve hiçbir üye söz almadığından benimsemeler oylanmış ve kabul edilmiştir.

Böylece kanun tasarısı kanunlaşmıştır,

Bu yasanın amacı, Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluş ve işleyişini sağlamaktır.

Yasa Uyuşmazlık Mahkemesinin görev yetki alanlarını ve çalışma usul ve esaslarını aşağıda belirtildiği gibi tespit etmiştir.

Mahkemenin Görevi :

Uyuşmazlık Mahkemesi; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ile görevlendirilmiş, adlî, idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmeye yetkili ve bu kanunla kurulup görev yapan bağımsız bir yüksek mahkemedir.

Özel kanun uyarınca hakeme başvurulmasının zorunlu olduğu hallerde, eğer hakemlik görevi hâkim tarafından yerine getirilmiş ise bu merci, davanın konusuna göre, yukarıdaki fıkra yazılı adlî veya idarî yargı mercilerinden sayılır.

Mahkemenin Kuruluşu :

Uyuşmazlık Mahkemesi bir Başkan ile on iki asıl, on iki yedek üyeden kurulmuştur.

Uyuşmazlık Mahkemesi, hukuk ve ceza bölümlerine ayrılmaktadır. Hukuk Uyuşmazlıkları Hukuk Bölümünde, Ceza Uyuşmazlıkları Ceza Bölümünde karara bağlanması söz konusu olmaktadır.

Her bölüm, bir Başkan ile altı asıl üyeden kurulur. Birlikte toplanan Hukuk ve Ceza Bölümleri, Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulunu teşkil ederler.

Uyuşmazlık Mahkemesi Genel Kurulu, bu Kanunla belli edilen görevleri yerine getirir ve ayrıca bölümler arasında çıkan olumsuz görev uyuşmazlıklarında görevli bölümü saptamaktadır.

Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı, Anayasa Mahkemesince kendi asıl ve yedek üyeleri arasından seçilir. Bölümler ve Genel Kurul, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanının Başkanlığı altında toplanmaktadır.

Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümüne, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunca kendi başkan ve üyeleri arasından iki asıl, iki yedek üye; Danıştay Genel Kurulunca dava daireleri başkan ve üyeleri arasından iki asıl, iki yedek üye; Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Genel Kurulunca askerî hâkim sınıfından olan daire başkan ve üyeleri arasından iki asıl, iki yedek üye seçilir.

Uyuşmazlık Mahkemesi Ceza Bölümüne, Yargıtay Ceza Genel Kurulunca kendi başkan ve üyeleri arasından iki asıl, iki yedek üye; askerî Yargıtay Genel Kurulunca daire başkan ve üyeleri arasından iki asıl, iki yedek üye; Danıştay Genel Kurulunca dava dairelerinde görev alan veya görev alma niteliği olan daire başkan ve üyeleri arasından iki asıl, iki yedek üye seçilmektedir.

Bölümlerde ve Genel Kurulda toplantı yetersayısı, asıl üyelerin mazeretleri halinde yedek üyeler alınmak suretiyle sağlanmaktadır.

Başkanın Görevi :

Uyuşmazlık Mahkemesi işlerinin yönetim ve yürütülmesi Başkanın ödevidir. Uyuşmazlık Mahkemesini Başkan temsil etmektedir.

Başkanın mazereti halinde, Anayasa Mahkemesince kendi asıl ve yedek üyeleri arasından dönem başında seçilip görevlendirilecek bir üye Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanına vekâlet etmesini yasa hükme bağlamıştır.

Başkan ve Üyelerin Görev Süresi;

Uyuşmazlık Mahkemesinin Başkan ve üyeleri, dört yıllık bir dönem için seçilirler; ancak yeni seçim tamamlanıncaya kadar eski kurulun görevi devam eder.

Seçimler, dört yıllık dönemin bittiği yılın Temmuz ayında yapılır. Seçimi tamamlanan yeni kurul, 6 Eylül'de göreve başlar.

Mahkemenin Toplanma Yeri, Tarihi ve Toplanma Dönemi :

Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk ve Ceza Bölümleri ile Genel Kurulu, Başkanın çağrısı üzerine, Başkentte, mahkeme için ayrılan yerde toplanır. Toplantının gündemi toplantıdan en az üç gün önce, raporlarla birlikte üyelere ve uyuşmazlıkla ilgili Başsavcı veya Baş kanun sözcülerine dağıtılır.

Başkan, mahkemeye gelen işlerden tutuklu, tedbirli olanlarla yürütmenin durdurulması istemli bulunanlar gibi acele nitelikte olanların adlî tatilden önce bitirilmesi için gerekli tedbirleri alır.

Toplantı dönemi, her yıl 6 Eylül'de başlar, 19 Temmuz'da biter.

Başsavcılarının, Baş Kanun Sözcülerinin Düşüncelerini Bildirmeleri ve Toplantıya Katılmaları :

Yetkili veya ilgili olan Başsavcılarla, Baş kanun sözcüleri görüşlerini yazılı olarak bildirirler. Bunlar gerekli gördüklerinde veya mahkemece gerekli görülen durumlarda toplantılarda sözlü açıklamada bulunurlar, oya katılmazlar.

Yukarıdaki gösterilen görevliler, bu kanuna göre yapacakları işlemleri, kanunlar gereğince yardımcıları olan kişilere de yaptırmaya yetkilidirler.

Bu kanunda geçen Başsavcılar deyimi, Cumhuriyet Başsavcısı ile Askerî Yargıtay Başsavcısını, Baş kanun sözcüleri deyimi, Danıştay Baş kanun sözcüsü ile Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Baş kanun sözcüsünü; yetkili Başsavcılar veya Baş kanun sözcüleri deyimi, olumlu görev uyuşmazlığı çıkarmak için yargı merciinin görevine yöneltilen itirazı, hangi yargı yararına ileri sürülmüşse o yargının Başsavcısını veya Baş kanun sözcüsünü; ilgili Başsavcılar veya Baş kanun sözcüleri deyimi, bir yargı merciinin bağlı olduğu yargı kolunun Başsavcısı veya Baş kanun sözcüsünü anlatır.

Dava ve İşlere Bakmanın Caiz Olmadığı Haller :

Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan ve Üyeleri;

1. Kendilerine ait olan veya kendilerini ilgilendiren dava ve işlere;

2. Aralarında evlilik bağı kalkmış olsa bile eşinin, kan veya sıhrîyet yönünden usul ve fûruunun, dördüncü, dereceye kadar (bu derece dahil) kan yönünden ve sıhrîyeti doğuran evlilik kalkmış olsa bile üçüncü dereceye kadar (bu derece dahil) sıhrîyet yönünden civar hısımlarının veya aralarında evlatlık bağı bulunan kimselerin dava ve işlerine;

3. Dava ve iş sahiplerinin vekili, vasisi veya kayyumu sıfatıyla hareket ettiği dava ve işlere;

4. Hâkim, savcı, hakem sıfatıyla bakmış veyahut tanık veya bilirkişi olarak beyanda bulunmuş olduğu dava ve işlere;

5. İstîşari mütalâa ve kanaat beyan etmiş olduğu dava ve işlere; Bakamazlar.

Çekinme :

Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan ve üyelerinin davaya veya işe bakmaktan çekinmeleri halinde, Uyuşmazlık Mahkemesi, çekinme isteğinde bulunan başkan ve üye katılmaksızın konu hakkında kesin karar verir.

Mahkeme kurulunun toplanmasına engel olacak sayıda başkan ve üyenin çekinmek istemesi halinde, ancak toplanma nisabını ortadan kaldırmayacak sayıda başkan ve üyenin çekinme isteği kabul edilebilir.

Başkan ve Üyelerin Reddi :

Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan ve üyeleri, tarafsız kalamayacakları kanısını haklı kılan hallerin varlığı iddiasıyla ret olunabilir.

Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan ve üyelerinin reddine ilişkin istemler, reddedilen üye katılmaksızın bölümlerce incelenir. Bölümler ret konusunda kesin karar verir.

Uyuşmazlık Mahkemesine Başvurma Yolları ve İnceleme Kuralları

Olumlu Görev Uyuşmazlığı Çıkarma :

Görev uyuşmazlığı çıkarma; adlî, idarî ve askerî bir yargı merciinde açılmış olan davada ileri sürülen görev itirazının reddi üzerine ilgili Başsavcı veya Baş kanun sözcüsü tarafından görev konusunun incelenmesinin Uyuşmazlık Mahkemesinden istenmesidir.

Görev itirazının yargı merciince yerinde görülerek görevsizlik kararı verilmesi halinde, görev konusunun Uyuşmazlık Mahkemesince incelenebilmesi, temyizen bu kararın bozulmuş ve yargı merciince de bozmaya uyularak görevli olduğuna karar verilmiş bulunmasına bağlıdır.

Uyuşmazlık Çıkarılamayacak Haller :

Aşağıdaki hallerde uyuşmazlık çıkarılamaz.

a) Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalarda.

b) Anayasa Mahkemesine açılan siyasî partilerin kapatılması davalarında.

Yargı Merciiince Yapılacak İşlemler :

Görev itirazında bulunan kişi veya makam, itirazın reddine ilişkin kararın verildiği tarihten, şayet bu kararın tebliği gerekiyorsa tebliğ tarihinden, itiraz yolu açık bulunan ceza davalarında ise ret kararının kesinleştiği tarihten başlayarak on beş gün içinde, uyuşmazlık çıkarılmasını istemeye yetkili makama sunulmak üzere iki nüsha dilekçeyi itirazı reddeden yargı merciiine verir.

Bu yargı mercii, dilekçenin bir nüshasını ve varsa eklerini yedi gün içinde cevabın bildirmesi için diğer tarafa tebliğ eder. Tebligât yapılan taraf, süresi içinde bu yargı merciiine cevabını bildirmezse, cevap vermekten vazgeçmiş sayılır.

Yargı mercii, itiraz dilekçesi üzerine verdiği itirazı ret kararı kaldırarak görevsizlik kararı vermediği takdirde kendisine verilen dilekçeyi, alınan cevabı ve varsa belgeleriyle birlikte görevsizlik itirazının reddine ilişkin karar ile dayanağı belgenin asıl veya örneklerini uyuşmazlık çıkarmak istemiyle bulunmaya yetkili makama gönderir.

Bir davada uyuşmazlık çıkarılması için yalnız bir kez başvurulabilir.

Uyuşmazlık Çıkarma İsteminde Bulunmaya Yetkili Makamca Yapılacak İşlemler :

Uyuşmazlık çıkarma konusundaki dilekçe ile ekleri kendisine ulaşan yetkili makam, gerekirse gelen dilekçedeki veya eklerindeki eksiklikleri tamamlattıktan sonra, uyuşmazlık çıkarmaya yer olmadığı sonucuna varırsa, istemin reddine karar verir. Bu karar, ilgili kişilere veya makama ve ilgili yargı merciiine, hemen tebliğ olunur. Bu karara karşı hiç bir yargı merciiine başvurulamaz.

Uyuşmazlık çıkarılmasını gerekli gördüğü durumlarda yetkili makam, dilekçe ve eklerinin kendisine ulaştığı tarihten, şayet eksiklikleri tamamlamak yoluna gitmiş ve bu eklerle gönderdiği yazıları on gün geçmeden postaya vermiş ise eksikliklerin tamamlandığı tarihten başlayarak en geç on gün içinde düzenleyeceği gerekçeli düşünce yazısını, kendisine gönderilen dilekçe ve ekleri ile birlikte Uyuşmazlık Mahkemesine yollar ve ayrıca Uyuşmazlık Mahkemesine başvurduğunu ilgili yargı merciiine hemen bildirir.

Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı, düşünce. yazısıyla eklerini, görevsizlik itirazını reddeden yargı merciine göre ilgili bulunan Başsavcı veya Baş kanun sözcüsüne tebliğ edebilir. Tebliği alan makam karşılık vermek isterse, yedi gün içinde yazılı karşılığını vermekle görevlidir.

Olumsuz Görev Uyuşmazlığı :

Olumsuz görev uyuşmazlığının bulunduğu ileri sürülebilmesi için adlî, idarî veya askerî yargı mercilerinden en az ikisinin tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davada kendilerini görevsiz görmeleri ve bu yolda verdikleri kararların kesin veya kesinleşmiş olması gerekir.

Bu uyuşmazlığın giderilmesi istemi, ancak davanın taraflarınca ve ceza davalarında ise ayrıca ilgili makamlarca ileri sürülebilir.

Yargı Merciiince Yapılacak İşlemler :

Olumsuz görev uyuşmazlıklarında ilgili kişi veya makam, son kararı vermiş bulunan yargı merciine bu kararın kesinleşmesinden sonra iki nüsha dilekçe ile başvurabilir.

Yargı mercii, dilekçenin bir nüshasını hukuk davalarında diğer tarafa, ceza davalarında ise sanığa, şayet başvuran sanık ise ilgili makama yedi gün içinde cevaplarını, varsa belgelerini de ekleyerek, vermek üzere tebliğ eder.

Yargı mercii, cevapları aldıktan veya cevap süresi geçtikten sonra, evrakı, eğer süresinde cevap verilmemiş ise bunu da belirterek kendisi adlî veya askerî ceza yargı süreci olduğuna göre ilgili Başsavcıya, idarî yargı veya askerî idarî yargı mercii olduğuna göre ilgili Baş kanun sözcüsüne yollar.

Uyuşmazlık Mahkemesince Yapılacak İşlemler :

Evrakı alan Başsavcı veya Baş kanun sözcüsü, dilekçede veya eklerinde eksiklik varsa tamamlattıktan sonra yedi gün içinde düzenleyeceği iki nüsha düşünce yazısıyla birlikte bunları Uyuşmazlık Mahkemesine gönderir. Uyuşmazlık Mahkemesi bu kararları, yedi gün içinde düşüncesini bildirmek üzere uyuşmazlıkta ilk kararı vermiş bulunan yargı yerine göre ilgili Başsavcıya veya Baş kanun sözcüsüne yollar.

Cevap süresi geçtikten veya süresinde verilmiş cevap geldikten ve dilekçe yahut eki olan belgelerde eksiklikler varsa taraflara veya yargı mercilerine bunları tamamlattıktan sonra mahkeme görevli yargı merciini belirten kararı verir.

Olumlu Görev Uyuşmazlığı ve Uygulanacak Usul :

Olumlu görev uyuşmazlığı; adlî, idarî ve askerî yargıya bağlı ayrı iki yargı merciine açılan ve tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davalarda bu yargı mercilerinin her ikisinin kendilerini görevli sayan kararlar vermiş olmaları, görev kararlarına karşı itiraz yolunun açık olduğu ceza davalarında bu kararların kesinleşmiş bulunması durumunda meydana gelir.

Olumlu görev uyuşmazlığının çözülmesinde olumsuz görev uyuşmazlıklarına ilişkin usul kuralları uygulanır.

Uyuşmazlık Mahkemesine başvurma istemini kapsayan dilekçe veya yazı ile eklerini alan ilgili başsavcı veya baş kanun sözcüsü Uyuşmazlık Mahkemesine başvurunca, durumu her iki yargı merciine hemen bildirir.

Uyuşmazlık Mahkemesi Kararlarını Bekleme ve Sürelerin Durması :

Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulduğu resmi yazı ile kendisine bildirilen yargı mercii, görev konusunda Uyuşmazlık Mahkemesince bir karar verilinceye kadar davanın görülmesini geri bırakır. Bu takdirde zamanaşımı süreleriyle öbür kanunî veya hâkim tarafından verilen süreler, işin yeniden incelenmesine başlanacağı güne kadar durur.

Şu kadar ki, Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulduğunu bildiren yazının alındığı günden başlamak üzere altı ay içinde bu Mahkemenin kararı gelmezse yargı mercii davayı görmeye devam eder. Ancak, esas hakkında son kararı vermeden Uyuşmazlık Mahkemesinin kararı gelirse yargı mercii bu karara uymak zorundadır.

Uyuşmazlık çıkarılacağı bildirilerek yargı merciinden davaya bakmanın ertelenmesi istenemez.

Yargı Mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine Başvurmaları :

Adlî, idarî, askerî yargı mercilerinden birisinin kesin veya kesinleşmiş görevsizlik kararı üzerine kendisine gelen bir davayı incelemeye başlayan veya incelemekte olan bir yargı mercii davada görevsizlik kararı veren merciin görevli olduğu kanısına varırsa, gerekçeli bir karar ile görevli merciin belirtilmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurur ve elindeki işin incelenmesini Uyuşmazlık Mahkemesinin karar vermesine değin erteler.

Mahkemenin gerekçeli kararı ile gerekli görülecek belgeler, onanmış ikişer örnekleriyle, kararın verildiği tarihten başlayarak yedi gün içinde Uyuşmazlık Mahkemesine yollanır. Bu mahkeme, görevsizlik ve başvurma kararlarını veren iki yargı merciine göre ilgili bulunan Başsavcı ve baş kanun

sözcüsüne, düşüncelerini yedi gün içinde bildirmek üzere, başvurma kararı ile eklerinin onanmış örneklerini yollar; şu kadar ki, uyuşmazlığın nedeni olan davada görev konusundaki düşüncesini, daha önce (Temyiz incelemesi dolayısıyla da olsa) bildirmiş bulunan Başsavcı veya baş kanun sözcüsünden düşünce istenmez.

Temyiz İncelemesi Yapan Yargı Mercilerinin Uyuşmazlık Mahkemesine Başvurmaları :

Daha önce Uyuşmazlık Mahkemesince yargı mercii belirtilmemiş olan bir davada temyiz incelemesi yapan yüksek mahkeme, davanın, davaya bakan mahkemenin görevi dışında olduğu kanısına varırsa, incelediği kararı bozacak yerde, incelemeyi erteleyerek yargı merciinin belirtilmesi için Uyuşmazlık Mahkemesine başvurmaya karar verebilir.

Hukuk Davalarında Tedbirlerin Devamı, Sona Ermesi ve Uyuşmazlık Durumunda Tedbir Kararı Vermeye Yetkili Yargı Mercii :

Hukuk davalarında adlî veya idarî yargı mercilerince verilmiş bulunan ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz ve özellikle yürütmenin durdurulması kararları, Uyuşmazlık Mahkemesinin kararına kadar geçerli kalacağı gibi bu kararları veren yargı merciinin görevsizliğine ilişkin Uyuşmazlık Mahkemesi kararlarının davacıya bildirilmesinden sonra da, görevi belli edilen yargı merciince kaldırılmadıkça, altmış gün süre ile devam eder.

Kendisine karşı tedbir kararı verilmiş bulunanın isteği üzerine, görev konusunda son kararı veren yargı mercii bu tedbirlerin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir.

Süreye bağlı bir tedbir kararının birinci fıkrada anılan zamandan önce süresi dolarsa, göreve ilişkin son kararı veren yargı mercii, kararı almış olanın isteği ile, tedbir süresini uzatabilir.

Tedbir kararı bulunmayan bir işte, birinci fıkrada belli edilen süre içinde usulünce tedbir kararı vermeye de görev konusunda son kararı veren yargı mercii, yetkilidir.

Hüküm Uyuşmazlığı:

Yargı mercilerinden en az ikisi tarafından, görevle ilgili olmaksızın kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş, birbirine uymayan kararlar arasında hüküm uyuşmazlığının varlığının kabul edilebilmesi için; bu kararların aynı konuya ve sebebe ilişkin ve en az davacılarının aynı olması ve kararlar arasındaki uyuşmama yüzünden hakkın yerine getirilmesinin olanaksız bulunması gerekir.

Ceza kararlarında; sanığın, fiilin ve maddî olayların aynı olması halinde hüküm uyuşmazlığı var sayılır.

İlgili kişi veya makam Uyuşmazlık Mahkemesine başvurarak hüküm uyuşmazlığının giderilmesini isteyebilir.

Hüküm Uyuşmazlıklarında Uygulanacak İnceleme Kuralları :

Hukuk alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında Uyuşmazlık Mahkemesi, Danıştay Yargılama usulünün bu kanuna aykırı olmayan hükümlerini uygulamak suretiyle anlaşmazlığın esasını da karara bağlar.

Ceza alanındaki hüküm uyuşmazlıklarında Uyuşmazlık Mahkemesi, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun bu kanuna aykırı olmayan hükümlerini uygular ve esasa ilişkin bir karar vermeksizin sadece o davayı hangi ceza mahkemesinin görüp karara bağlaması gerektiğini belirtmek suretiyle anlaşmazlığı çözer. Kazanılmış haklar saklı tutulur.

Uyuşmazlık Mahkemesi hüküm uyuşmazlıklarını dosya üzerinde inceleyerek karara bağlar. Gerekli gördüğü hallerde veya istek üzerine tarafları dinleyebilir.

Uyuşmazlık Mahkemesi Görüşmeleri ve Kararları

Bölümlerin ve Genel Kurulun Toplanma ve Karar Verme Koşulları ve İncelemelerin Kâğıtlar Üzerinde Yapılması:

Hukuk ve Ceza Bölümlerinde ve Genel Kurulda, üye tamsayısı hazır bulunmadıkça görüşmelere başlanamaz ve karar verilemez. Eksik üyenin yeri o üyenin geldiği yargı merciinin yedek üyesi ile, bu olmadığı takdirde başka bir yedek üye ile doldurulur. Mahkeme, her toplantı dönemi başında, yıllık çalışma Plânını yapar.

İncelemede İzlenecek Sıra :

Uyuşmazlık Mahkemesi, uyuşmazlık çıkarmaya veya görev uyuşmazlıklarına ilişkin istemleri önce şekil ve süre açısından inceler; yöntemine uymayan veya süresi içinde ileri sürülmemiş istemleri reddeder.

Kararların Bildirilmesi :

Uyuşmazlık Mahkemesi, vereceği bütün kararların sonuçlarını ilgili Başsavcı ve Baş kanun sözcüsüne, görev uyuşmazlığının çözülmesi için kendisine başvuran yargı merciine, kararı beklemesi için yazı yazılmış bulunan yargı merciine veya mercilerine, uyuşmazlığın çözülmesi için başvurmuş olan kişilere veya makamlara hemen tebliğ eder.

İlgili yargı mercileri ile bütün makam, kuruluş ve kişiler; mahkeme kararlarına uymak, geciktirmeksizin onları uygulamakla ödevlidirler.

Kararların Kesinliği ve Yayınlanması :

Bölümlerin ve Genel Kurulun kararları kesindir. İlke kararları ile Başkanın uygun göreceği Bölümlerin kararları Resmi Gazetede yayımlanır.

Kararlar Arasındaki Çelişmelerin Giderilmesi :

Uyuşmazlık Mahkemesi Bölümlerinin kararları arasındaki çelişmeler, Genel Kurulca verilecek ilke kararları ile giderilir.

İlke kararları gerekçesiyle açıklanır.

İlk toplantıda ilkeye ilişkin kararlar üçte iki çoğunlukla verilir. Bu çoğunluk sağlanmazsa ikinci toplantıda salt çoğunlukla yetinilir. Bir işte, bölümlerin yerleşmiş içtihadına aykırı bir çoğunluğun gerçekleşmesi durumunda dahi ilke kararı verilmesi zorunludur.

Bir ilke kararının değişmesi veya kaldırılması yeni bir ilke kararıyla olur. İlke kararına yer olup olmadığına bölümler karar verir. Bölümlerin ilke kararını gerekli görmesi halinde, Başkan çelişme doğuran kararları veya kökleşmiş içtihadı gösteren kararlardan biriyle yeni çoğunluğun görüşünü ve çelişme gerekçesini kapsayan bir yazıyı, istemde bulunandan başka başsavcı ve Baş kanun sözcülerine, belirteceği bir sürede görüşlerini bildirmek üzere yollar. İlke kararının görüşülmesi için üyelere dağıtılan Gündeme Başsavcı ve Baş kanun sözcülerinin süresi içinde verdikleri karşılıklarla onlara gönderilen yazı ve kararların örnekleri de eklenir. Gündemin dağıtıldığı gün ile görüşme günü arasında geçecek sürenin acele işler dışında 15 günden az olmaması gerekir.

Görev konusundaki ilke kararları; Uyuşmazlık Mahkemesini ve bütün yargı mercilerini, hüküm uyuşmazlıkları dolayısıyla verilecek esasa ilişkin ilke kararları ise yalnız Uyuşmazlık Mahkemesini bağlar.

Raportörlük :

Uyuşmazlık Mahkemesine, çalışmalarında yardımcı olmak üzere, Başkanın takdir edeceği yeter sayıda geçici raportör verilir.

Geçici raportörler, hâkimlikte veyahut Hâkimler Kanunu gereğince hâkimlik ve savcılık sınıflarından sayılan hizmetlerde en az dört yılını ikmal etmiş ve üstün başarısıyla Uyuşmazlık Mahkemesinde yararlı olacağı anlaşılanlarla, aynı niteliği haiz Danıştay yardımcıları, kanun sözcüleri, askerî hâkimler ve savcılar arasından Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanının isteği ve ilgilinin muvafakati üzerine, mensup oldukları müesseselerin yetkili mercileri tarafından geçici olarak görevlendirilirler. Bunların özlük işlerinde mensup

oldukları mesleklere ast hükümler uygulanır ve raportörlükte geçirdikleri süreler mesleklerinde geçmiş sayılır. Ancak, terfilerinde Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı tarafından verilecek yazılı bilgi esas olur.

Askerî hâkimler ve savcılar arasından atanacak geçici raportörler hakkında subay sicil belgesi sırasıyla, Millî Savunma Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı, Müsteşar ve Millî Savunma Bakanı tarafından düzenlenir.

Geçici raportörlerin görevlerini Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı belli eder. Başkan gerekli görürse, dosyayı raporu düzenlemek üzere bir üyeye dahi verebilir. Raporlarda, raporu yazanın doğru bulduğu sonuca ilişkin gerekçeli düşüncesinde gösterilir.

Yazı İşleri ve Diğer Görevliler :

Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanının isteği ve inhası üzerine Adalet Bakanlığınca atanacak bir görevli Başkanlık Sekreterliği görevini yerine getirir ve Anayasa Mahkemesi binasında görev yapar.

Başkanın isteği ve inhası üzerine Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Adalet Bakanlığınca atanacak ikişer katipten oluşacak büro tarafından da Uyuşmazlık Mahkemesinin kalem ve yazı işleri yürütülür. Bunlardan Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden alınacak sivil katiplerin atama işlemleri, Uyuşmazlık Mahkemesindeki işlerin öteki görevlilerce üstesinden gelinemediği Başkanca takdir edilerek bildirilmesi üzerine yapılır.

Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanının görevlendireceği bir kâtip, Uyuşmazlık Mahkemesi Yazı İşleri Müdürlüğü görevini yapar.

Mahkemenin mübaşirlik, dağıtım ve temizlik işleri ile bu mahkemeye ait araçların şoförlük hizmetleri Adalet Bakanlığınca atanacak görevliler tarafından yürütülür.

Başkan, görevlilerin hangi işlere bakacaklarını belli etmek ve hizmetinden yararlanılamayanları geldikleri kurumlara göndermek yetkisine sahiptir.

Tebliğât İşlemleri :

Bu kanun gereğince yapılacak tebligât işlerinde 7201 sayılı Tebligât Kanunu hükümleri uygulanır.

Vergi ve Harç Bağışıklığı :

Uyuşmazlık Mahkemesinde karara bağlanacak işler için verilecek dilekçeler, layihalar, yazılar veya belgelerden, mahkemenin işlemlerinden, kararlarından veya mahkemece yahut mahkemeden istenilecek belge veya karar örneklerinden herhangi bir vergi veya harç alınmaz.

Mahkemenin ve Başsavcılar ile Baş kanun Sözcülerinin Bilgi ve Belge İsteme Yetkileri :

Uyuşmazlık Mahkemesi; incelediği işlerde, bütün organ, makam veya kuruluşlarla doğrudan doğruya yazışmaya girebilir ve onlardan her türlü bilgi veya belgeyi ya da belgelerin onanmış örneklerini isteyebilir.

Uyuşmazlık Mahkemesiyle ilgili işlem yapan başsavcılar veya baş kanun sözcüleri de yukarıdaki fıkra yazılı yetkileri kullanırlar.

Anayasa Mahkemesi Kararları Dolayısıyla Uyuşmazlık Mahkemesine Başvurulmaması ve Anayasa Mahkemesi Kararlarının Yargı Mercilerini Bağlayıcılığı:

Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan olarak verdiği görev konusundaki kararlar dolayısıyla Uyuşmazlık Mahkemesine başvurulamaz.

Bütün yargı mercileri, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan olarak görev konusunda verdiği kararlara, kendilerinin Anayasa Mahkemesinin kararı ile çatışan kesin veya kesinleşmiş bir kararı bulunsan bile, uymak zorundadırlar.

Hüküm uyuşmazlığı durumunda yalnızca Anayasa Mahkemesi kararı göz önünde tutulur ve uygulanır.

Davaya Katılanların Taraf Sayılması :

Bir ceza davasına usulünce katılanlar dahi bu kanuna göre taraflara tanınan yetkileri kendisiyle birlikte işlem yapacakları tarafa veya savcıya bağlı olmaksızın kullanabilirler.

Ödenecek Ücretler :

Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanına aylık ve ödeneklerinden ayrı olarak her ay dört yüz gösterge rakamının Bütçe Yasası ile saptanan katsayısının çarpımı ile bulunacak miktarda ödenek verilir.

Başkanın mazereti halinde Uyuşmazlık Mahkemesine Başkanlık edene, toplantıya katılan Başsavcıya, Baş kanun sözcüsüne veya görevlendirilecekleri savcı ve kanun sözcülerine, Uyuşmazlık Mahkemesinin asıl, ve yedek üyelerine katılacakları her toplantı günü için aylık ve ödeneklerinden ayrı olarak yirmibeş gösterge rakamının her yıl Bütçe Yasası ile saptanan katsayısının çarpımı ile bulunacak miktarda ödenek verilir.

Araç, Gereç ve Sair İhtiyaçlar :

Uyuşmazlık Mahkemesinin araç, gereç ve sair ihtiyaçları ile Başkan, Başkanın mazereti halinde Uyuşmazlık Mahkemesine Başkanlık eden üyeye,

Başsavcı, Baş kanun sözcüsü ile yardımcılara, Uyuşmazlık Mahkemesinin asıl ve yedek üyelerine ve raportörlerine verilen ücret Adalet Bakanlığı Bütçesine eklenecek ödeneklerden karşılanır.

Yasa Uyuşmazlık mahkemesinin görev yetki ve işleyişini yukarıda zikredilen maddelerle belirledikten sonra kaldırılan hükümleri saymıştır.

2.15. ATEŞLİ SİLÂHLAR VE BİÇAKLAR

Gündemin kanun tasarısı, teklifleriyle komisyonlardan gelen diğer işler kısmının 161 inci sırasında yer alan 250 Sıra Sayılı Yasa Tasarısının görüşülmesine 21 Aralık 1978 tarihinde 25 inci birleşimde başlanmıştır.¹⁹⁷

Öncelikle Komisyon raporunun okunup okunmaması hususu oylanmış ve komisyon raporunun okunmaması kabul edilmiştir.

Tasarının tümü üzerinde Adalet Partisi Grubu adına söz isteyen Çorum Milletvekili Mustafa Kemal Biberoğlu aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:¹⁹⁸

“Muhterem Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bugün görüşme konusu yapılan 6136 sayılı Kanun, aslında son derece önemli bir düzenleme olmasına karşılık, içinde bulunduğumuz ortamda bu önem daha da büyük boyutlara ulaşmış bulunuyor.

Bu kanunun önemini ayrıca belirtmeye şüphesiz gerek görmem; ancak terörist ve anarşistlerin bütün memleketi ve yüce milletimizi her gün yeise, ıstıraba, sinirliliğe ve zaman zaman ümitsizliğe sevk eden tırmanış hareketleri karşısında bunların bertaraf edilmesi için kaynaklarının bulunması, kaynaklarına inilmesi ve oralarda gerekli önleyici tedbirlerin alınması hemen tüm efkârı umumiye mal olmuş dileklerdenidir. Bu kanun o nedenle de büyük bir önem kazanmış olmaktadır.

Adalet Partisi Grubu adına görüşlerimizi açıklarken, ifade etmek istediğim bazı temel prensipler olacaktır. Şüphesiz Partimiz adına yapılan resmi beyanlarda, mevcut anarşi, terör ve bölücülük olaylarının önlenmesi amacıyla Yüce Meclislere sevk edilecek kanun teklif ve tasarıları karşısında, bunların insan haklarına, Anayasaya, Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı olmamak ve keyfiliğe, zulme, eşitsizliğe ve adaletsizliğe vasıta kılınmamak kaydıyla görüşülmesine katkıda bulunacağımız ifade edilmiştir. Bu kanun, bu prensip beyanımızın çerçevesi içerisinde.

Maruzatımı bitirirken söylemem gereken bir sözü şimdi, peşinen arz etmek istiyorum: Bu kanunun tümü ve maddeleri üzerinde arz ve ifadeye

¹⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 8, B. 25 (21.12.1978), s. 78

¹⁹⁸ a.g.e. ss.79-81

çalışacağımız prensiplere uygun bulunduğu oranda, kanuna olumlu veya olumsuz oy verme hususunu Grubumuz üyeleri tezekkür edecekler ve oylarının istikâmetini o suretle tayin edeceklerdir. Ben sadece burada, Grubumuzun bu kanun dolayısıyla düşündüğü temel ilkeleri arza çalışmakla yetineceğim.

Muhterem arkadaşlarım, biraz evvel de açıkladığım gibi biz, bu kanunda, milletin bizar olduğu anarşik olayları, terör olaylarını, silâhlı eylemleri önlemeye yarayacağı ölçüde dozunun tayin edilmesi, doz kaçırıldığı takdirde, keyfiliğe ve zulme yol açılmaması ve nihayet Anayasamızın temel hak ve hürriyetler bölümlerine uygun düşmesi kaydıyla, bu kanunda yapılacak düzenlemenin bir ihtiyaca cevap verebileceği kanısındayız.

Bu kanunda bir miktar önemli, stratejik, temel prensipler ve noktalar yer almaktadır. Bunlar için gözettiğimiz ilkeler şöyle özetlenebilir:

Evvelâ bu kanunda ateşli silâhlarla, bıçak ve benzeri suç araçlarını evinde veya işyerinde bulundurma fiilleri vardır. Bunlara tertiplenmiş cezalar vardır. Bunun yanında, bu silâhları, eylemlerde kullanmak için yurt dışından ithal etme, yurt içinde imal etme, bunları bir yerden diğer yere nakletme ve alıp satma gibi toplu terör hareketlerinin aracı olarak kullanılan silâhlar karşısında düzenlenmesi öngörülmüş cezai müeyyideler vardır.

Adalet Partisi Grubu olarak üzerinde titizlikle duracağımız noktalardan birisi, bugün içinde bulunduğumuz ortamda, evinde ve işyerinde makûl ölçüleri ve sayıları aşmamak üzere ateşli silâh yahut bıçak veya benzeri savunma âletlerini, araçlarını bulunduran vatandaşlara karşı ağır cezai müeyyideler uygulanması halinde bunların günün gerçeklerine, Anayasanın savunduğu ve saklı tuttuğu yaşama hakkına, bazı insan hak ve hürriyetlerine baskı olacağı, ters düşeceği düşüncesiyle Hükümetten gelmiş olan tasarıda bu kabil eylemler için tayin edilen asgarî 1 yıllık hapis cezasını 6 ay içinde tutmayı, prensip olarak adalete uygun görmektediriz.

Şimdi arkadaşlarım, denilebilir ki; memleket kan, ateş içinde yüzerken ve bu eylemler genellikle ateşli silâhlar, bıçaklar ve benzeri araçlarla işlenirken, bu silâhları evinde veya işyerinde bulunduranları daha az bir cezaya muhatap tutmanın gereği nedir? Biz, burada kanun yaparken, her şeyden önce memleket gerçeklerini, uygulanabilirlik ölçülerini ve tayin ettiğimiz kuralların vatandaşlara emniyet ve güven sağlamasını; öte taraftan, onlara uygulamanın bir zulüm ve işkence halini almamasını kollamak durumundayız.

Bugün kimin evine veya işyerine hangi şerir veya anarşistin veya bunlardan oluşan toplulukların aniden baskın yaparak o evin masuniyetini, o evde yaşayanların, o işyerinde çalışanların can, mal ve ırz emniyetlerini paymal edeceği hakkında vatandaşlarımız herhangi bir güvenceye sahip bulunmamaktadırlar. Üzüntüyle ifade etmiş olmama rağmen, bu teşhis doğrudur,

gerçeklere uygundur. Zaten evinde veya işyerinde bir tabanca, bir şarjör mermi (misal olsun diye söylüyorum) bulunduran vatandaş, demin arz ettiğim emniyetsizlikten korunmak, böyle bir baskına veya saldırıya karşı evini, canını, eşini, çocuğunu ve bunların can ve ırzlarını savunabilmek için; Ceza Kanununun deyişimiyle nefislerini müdafaa edebilmek, meşru müdafaa halinde olabilmek için bulundurmaları halinde, biz bunu ağır bir cezai müeyyideye tabi tutarsak olacak olan şudur: Namuslu vatandaş, kanuna saygılı vatandaş bu silâhları evinde bulundurmaktan, işyerinde bulundurmaktan kaçınacak, sakınacaktır. Ama devlet olarak biz, bugün realite odur ki, o vatandaş uğradığı saldırıda koruma imkânından bugün için mahrumuz.

Bunun anlamı şudur: O namuslu vatandaşlara işyerlerinde, konutlarında, nefislerini, mallarını, ırzlarını korumak için silâh bulundurmaya yasaklayacağız; bunu Devlet olarak yapacağız, Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak yapacağız ve aynı zamanda da onları koruyacağımıza dair bir güvence, hatta bir itminan bahşetmekten uzak durumda kalacağız. Arkadaşlar buna zulüm denir, buna haksızlık denir. Anayasamızın insanlara tanıdığı en büyük hak ve hürriyet, yaşama hakkıdır. Ben hiçbir vatandaşına, Türkiye Büyük Millet Meclisi azası olarak veya Adalet Partisi Grubu olarak, «Sen hem kendini savunmayacaksın, bu imkânları senin elinden alacağım; ben de senin savunmanı taahhüt etmeyeceğim, temin edemeyeceğim» demek durumunda olamam.

Bu itibarla, Yüce Meclisinizden grubum adına birinci istihdamım; maddeleri geldiğinde tekrar üstünde duracağımız veçhile, konut ve işyerlerinde, hiçbir suçta kullanılmamış, dışarı çıkarılmamış, üzerinde taşınmamış olan; makûl ölçüde, güçte ve sayıda silâh vesair aracın bulunması halinde Adalet Komisyonunun tayin ve tespit ettiği 6 aylık hapis cezasından fazla bir cezayı öngören herhangi bir öneriyi iltifat etmemenizdir.

Bu Kanunda, müeyyideye bağlanan bir diğer grup eylem ve suç, ateşli silâhların, müessir ateşli silâhların toplu halde yurt dışından memlekete sokulması, bunların yurt içinde bir yerden diğer yere nakledilmesi, aynı neviden silâhların yurt içinde yapılması, taşınması, alınıp satılmasının önlenmesine mütealliktir, mütedairdir.

Bunların, suçların caydırıcılığı yönünden ve ibreti müessire teşkil etmesi açısından yeterince cezaya muhatap kılınmasında şüphesiz memleketin de menfaati vardır; adalet, hak ve nasafet kuralları da bunu caiz görür. Ne var ki, Yüce Meclisimiz ceza miktarlarını tayin ederken, - evvelce de arz ettiğim gibi - bunların dozunu son derece dikkatli ve hassas tespit etmelidir. Çünkü, ceza prensiplerinden biri de, suçla ceza arasında adil bir nispet bulunması esastan kaynaklanmaktadır.

Eğer biz, cezaları yeterinden fazla vererek, caydırma gücünü artırma peşine, hevesine düşersek, bu takdirde 2 şey olur:

1. İdeolojik amaçlarla, topluca veya münferiden anarşik ve terörist olayları yaratmaya kendini adanmış olan, buna kararlı olan şerirleri hiçbir cezai müeyyide, fikrinden kolay kolay caydıramamaktadır. Bu, önümüzde, günümüzde cereyan eden olaylarla sabit olmuştur.

Bundan ezilecek olan namuslu vatandaşlar, kanuna saygılı vatandaşlar herhangi bir nedenle yanılarak vesaire suretlerle böyle bir suçun sanığı haline gelirlerse, vereceğimiz, tayin edeceğimiz çok fazla ceza onlara ezici tesirler icra edeceği gibi, hâkimlikten ve avukatlıktan gelen arkadaşlarımızın çok iyi bilecekleri üzere, cezaların layığından, haddinden fazla yüksek tayin edilmesi hallerinde hâkimlerimizin bir haksızlığa vasıta olma endişesiyle veya verilen cezanın sosyal adaleti tahakkuk ettirmekten uzak bulunduğu görüşüyle, daha ziyade ve daha sıkı delil arama yoluna gittikleri, hadiselerin soruşturmasını alabildiğine derinleştirdikleri ve sonunda en küçük tereddütleri varsa, mahkûmiyet yerine sanığı beraat ettirme yolunu tercih ettiklerini gayet iyi bileceklerdir.

Binaenaleyh, bizim Adalet Partisi adına Yüce Meclisimizden ikinci ricamız, bulundurma suçları dışındaki suçların cezalarını tayin ederken de, o cezayla fiil arasındaki adil dengeyi iyi tayin etmek, çeşitli ve geçersiz mülahazalarla haddinden fazla yüksek ve ağır cezalar tayininden kaçınmaları olacaktır.

Bu kanunda özelliği olan bir başka hüküm, ki o, 12 nci maddeye Dahiliye Komisyonumuz tarafından ilave edilmiştir; o hükümde denilmektedir ki; bu kanunda suç konusu sayılan ateşli silâhlar, bıçaklar ve aletlerin taşınmasında, naklinde kullanılan araçlar, taşıyan sanığın şahsına ait olmasa bile, diğer bir ifade ile, başkalarına ait olsa dahi ve o malın, aracın sahibi bu aracı o sanığa başka bir amaçla kullanılmak üzere vermiş bulursa dahi; daha genel ifade ile, araç sahibi, bu araçla 6136 sayılı Kanunun kapsamına giren bir suçun işleneceğini bilmemesine rağmen, bu aracın müsadere edilmesi hükmüdür.

Muhterem arkadaşlar, bunun Adalet Komisyonunda müzakeresi yapılırken birbirine karşı çeşitli görüşler ortaya atıldı, uzun münakaşalar yapıldı. Denildi ki, genellikle, bugün bu silâhlar topluca kaçırılmakta veya taşınmaktadır ve bir araca ihtiyaç göstermektedir; binaenaleyh, aracı ortadan kaldıracak, araç sahiplerini ve kullananları caydıracak böyle bir tedbire ihtiyaç vardır. Neden? Bu yüzden araç sahipleri araçlarını önüne gelene vermesin.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, bu, işin bir cephesidir. Bunun öteki yüzünde daha geniş, daha yaygın, daha sakıncalı ihtimaller vardır. Bugün insanlar araçlarını bir tanıdığına herhangi bir nedenle güvenip emanet ettiği zaman, onun, bunu 6136 sayılı Kanunda suç konusu sayılan ateşli silâhlar, bıçaklar ve sair araçları nakil ve taşımada kullanacağını peşinen farz ve kabul

etmesi, insan hayatında bir işkence teşkil edecektir. Bugün arabanızı oğlunuza verirken, onun bu vasıtayı nasıl kullanacağından emin olamazsınız. Vermeyecek misiniz? Vermemeniz mümkün müdür? Bugün bir arkadaşım, Adalet Komisyonunda, başka çarpıcı bir misal verdi. «Şuradaki milletvekili arkadaşlarımdan birisi arabanızı, bir il başkanımız, bir delegemiz, bir partili üyemiz» isterse, «Şuraya gideceğim arabanı bana verir misin» dese, «arkadaşım 6136 sayılı Kanunda bir 12 nci madde var, bu maddeye göre senin ne yapacağına ben güvenemem, arabayı da veremem diyebilir misiniz?» dedi.

İnsanın günlük hayatı o kadar çeşitli muamelelerle ve insanî muamelelerle ve ilişkilerle doludur ki, sen itimat ederek arabayı birine verdinse ve onun kaçakçılıkta kullanılacağını külliye bilmediğin halde bu itimadının cezasını çekeceksin. Nasıl çekeceksin? 8,10,15 senelik hapis cezalarıyla çekeceksin. Veya o kamyonunu, o vasıtasını gözden çıkarmak suretiyle çekeceksin.

Arkadaşlarım, cezanın bir diğer prensibi de «şahsilik» prensibidir. Cezalar şahıslara verilir, işlediği fiiller için verilir, işlemediği fiiller için ceza vermek cezaların şahsiliği prensibine aykırıdır. Arkadaşlardan bazıları dediler ki, Orman ve Kaçakçılık Kanununda buna benzer hükümler var. O hükümler de yanlıştır. Yanlış emsal ittihaz etmek de yanlış daha genel ifade ile, araç sahibi, bu araçla 6136 sayılı Kanunun kapsamına giren bir suçun işleneceğini bilmemesine rağmen, bu aracın müsadere edilmesi hükmüdür.

Muhterem arkadaşlar, bunun Adalet Komisyonunda müzakeresi yapılırken birbirine karşı çeşitli görüşler ortaya atıldı, uzun münakaşalar yapıldı. Denildi ki, genellikle, bugün bu silâhlar topluca kaçırılmakta veya taşınmaktadır ve bir araca ihtiyaç göstermektedir; binaenaleyh, aracı ortadan kaldıracak, araç sahiplerini ve kullananları caydıracak böyle bir tedbire ihtiyaç vardır. Neden? Bu yüzden araç sahipleri araçlarını önüne gelene vermesin.

Şimdi muhterem arkadaşlarım, Sayın Başkan süremin bittiğini ifade ettiler, maddelerde sırası geldikçe bu görüşlerimizi açıklamaya devam edeceğiz. Grubumuzun nasıl oy kullanacağını da maddelerin kabul ediliş şekline göre grup üyelerimiz tayin edeceklerdir.

Cümlelerinizi saygılarla selamlıyorum.” (AP sıralarından alkışlar)

Başkan tarafından Biberöğlu’nun sözü, süre bitmesi nedeniyle üç defa ikaz edilmiştir. Biberöğlu’ndan sonra söz isteyen başkaca sayın grup sözcüsü olmadığı için kişisel olarak söz isteyen Muğla Milletvekili Ahmet Buldanlı’ya söz verilmiş, Sayın Buldanlı kürsüye gelmiş, 10 dakikalık süre içerisinde yasa tasarısının tümü üzerinde aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır.¹⁹⁹

¹⁹⁹ a.g.e. ss.81-83

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Hakkındaki Kanuna bazı yenilikler ve ilaveler yapıldığı görülmektedir.

Bu kanunun tümünü başından sonuna kadar tetkik ederseniz, göreceksiniz ki, mer’i kanuna hiçbir yenilik getirmemekte, ancak bazı suçlara bazı atıflar yapılarak ceza arttırılmaktadır.

Halbuki bu kanun yendikten getirilirken, bunu iki noktada toplamak icap ederdi. Birisi, silâh kaçakçılığı mevzuu, «Silâh kaçakçılığı altında bir hüküm ısdar eden maddeler; diğeri de, suçlarda kullanılan silâhlar için ısdar edilecek maddeler olmalıydı. Halbuki bu böyle yapılmamıştır.

Şimdi görüyoruz ki, bu getirilen tasarıda, silâhın tarifi yok, silâh nedir? Silâhın mutlaka ateşli olması, dürtücü olması, keskin olması kâfi değildir. Suçta kullanılan alet ne ise o bir silâhtır. Yumruk, icabı halinde bir silâh yerine geçer, bir taş icabı halinde - öldürme vasıtasıdır - silâh yerine geçer, bir sopa silâh yerine geçer.

Burada madde madde tasrih etmiş; tabancalar, yivli av tüfekleri, tüfekler, sivri uçlu kamalar, oluklu kamalar, şişli bastonlar... Matrak tanınmamış. Matrak, kriminolojide bir suç vasıtasıdır. El ayasına konan, yumurta biçimi verilmiş, ağaçtan veya madeni; maddeden yapılmış bir vasıta, yumruğu güçlendirir, öldürme vasıtasıdır.

Bunlar tayin edilmediği için, suçu tespitite, araştırma yapan zabıta, amir ve memurları ile hâkimlerimiz müşkül durumda kalacaklardır. Bu silâh ne biçim silâhtır?

İkinci husus; bu kanunu iyice tetkik ederseniz göreceksiniz ki, silâh kaçakçılığı yapan, silâhı taşıyan, bir yerden bir yere nakleden veya satan kişiyle suçu işleyen arasında fark vardır. Mesela silâhı alıp da istimal eyleyip adam öldüren, soyan, soygunculuk yapan, yol kesen kişiye verilecek ceza hafiftir, ama silâhı bir yerden bir yere taşıyan, nakleden şoför, kaçakçı veya arkadaşları daha ağır cezalara çarptırılmaktadır. Bunda kastedilen manayı anlayamadım. Silâh kaçakçılığını önlemek ise maksat, onu ayrı bir madde halinde ısdar etmek icap ederdi.

Bir şoför, bir büyük para mukabili bir silâhlı bir yerden bir yere taşımışsa 10 sene ceza alacak, o silâhı eline alıp, istimal edip adam öldüren daha az cezaya çarptırılacak, yaralayan daha az cezaya çarptırılacak. Burada, nispet prensibini ihlal fiili vardır.

Bir de Kanunun 13 üncü maddesine bakarsanız, orada şöyle bir hüküm var; sayıyor yukarıdan aşağıya doğru, şu şu şu fiilleri işleyenlere şu şu ceza

verilir diyor ve: «Yukarıdaki fıkrada yazılı miktar bakımından hasıl olan vahamet ile silâhların niteliğine ilişkin unsurlardan biriyle birleştiği takdirde, hüküm olunacak ceza bir kat arttırılır.»

Burada bir vahim hadise vardır. Vahimi kim tespit edecek muhterem arkadaşlar? Vahimi vahameti tespit edecek makam kimdir? Bunu tespit edecek makam hakimdir, o anlaşılıyor burada. Ama bir yerde, ilki silâhı yakalayan, iki silâhı gören hâkim vahim diyecek, bir yerde beş silâh gören hâkim vahim diyecek, bir yerde 50 silâhı gören hâkim vahim diyecek. Şahsın inisiyatifine bırakılmış, bir kati hüküm yok, genişletebilirsiniz. Burada, «şu şu haller vahimdir» demezseniz, o takdirde zulme gidersiniz. Hâkimin vicdanına göre karar verirsiniz.

Efendim, hâkimler zulüm işlemezler, en azından adaletin tam tecellisine mani olurlar, zulüm demeyelim ama, dediğim gibi, bir hayatta hiç silâh görmeyen bir hakim 3 silâhı bir arada görmüşse «aman ne vahîm hal»der; bir adam her gün silâhla karşı karşıya ise; bin silâhlık silâhı görse ancak, «vahim» der. Ee, bu hallerde, vahamet unsuru, hakime bir kat fazla ceza vermek, hakkını tanıdığına göre, bunlar tayin edilmediği için, suçu tespit, araştırma yapan zabıta, amir ve memurları ile hâkimler de müşkül durumda kalacaklardır.

Şimdi, muhterem arkadaşlarım, memleketimizin son yıllarında veya 1968'ten bu yana, yeniden, Türkiye'de bazı suçlar meydana gelmiştir; yani, zabitanın alışı geldiği adi suçların dışında birtakım suçlar meydana gelmiştir; suçluların, suçun nevi değişmiştir, suçlular değişmiştir. Eskiden, hayatını kazanamayan, fakrî zaruret içinde adam hırsızlık yaparken, bugün bir gayenin tahakkuku için banka soyan, insan soyan, ev soyan suçlular meydana gelmiştir. Burada, onlardan hiç bahis yok. Mesela, bir ideolojik gaye ile, mesela çok konuştuğunuz faşizmi Türkiye'ye getirmek için banka soyan bir adamla, silâh kullanan adamla, bu vakalar için silâh kullanan bir adamla, silâh taşıyan bir adamla, kendi hayatını idame için bir evden veya bir bankadan para çalan adamın silâh taşıması, silâh istimal etmesi aynı muameleye mi maruz kalacak, aynı hükmü mü verecek hâkim. Ee, burada bu da belirtilmemiş, bu da umumi manada, silâh taşıyan, silâh istimal eden, silâhı satan, alan, hükmü getirilmiştir.

Muhterem arkadaşlar, o bakımdan, bu kanun tasarısı buradan geçerken -ki biz aslında- adil olmasına, dört başı mamur olmasına, hiçbir adaletsizlik getirmemesine çalışıyoruz; ona çalışmalıyız.

Baştan söyledim; bu tasarı yeni bir şey getirmiyor; aksine, bazı noksan taraflar getiriliyor. Eski kanunda, silâhı tarif ediyordu, hangi silâhın yasak olduğunu söylüyordu. İşte burada, hangi silâhın yasak olduğu tabiri yok; umumi

bir, «silâh» tabiri var. Yarın, cebinde, bağ budamak için bıçak taşıyan, bir köylü, yolda, aramaya maruz kalırsa, bıçak da yasak kabline girdiğinden, alıp karakola götürmek, onu orada sorguya çekmek mümkündür.

Ben jandarma zabitiyim; ben, bilirim. Tatbik ettim, 16 sene tatbik etim, bilirim.

Ama, savcı salıverir ama, bulunulduğu köyden (8) saatte karakola gelir, ifade verir, sopayı da yer; «yanlışlık olmuş» denir, köyüne döner, işte, bu tip hadiselerin cevabını vermek lazım; onu anlatmak istiyorum.

Muhterem arkadaşlar, bu, «silâh» lafı, çok söylenen bir mevzuudur. Yıllardan beri biz Mecliste silâhı önlemek isteriz. Silâhlar Türkiye'ye nereden gelmektedir, nasıl gelmektedir?Bu mevzuu dikkatle ele almak lazımdır.

Türkiye'de bir yerde silâh imal edilir; koskoca 'bir Karadeniz sahilinden silâh girer, koskoca Ege sahilinden, Akdeniz'den silâh girer. Bunları, bu müeyyidelerle durdurmak mümkün değildir; caydırıcı zabıta ile, belki bunu durdurabilmek mümkündür. Zabıtayı kuvvetlendirmezseniz, teçhizat, malzeme ile kuvvetlendirip, onu, her an hazır hale getirmezsensiz, hinihacette, kırk yılda bir yakalanan silâhları ancak cezalandırabilirsiniz; onun dışında, her gün eşkıyanın önüne gelen, anarşistin eline gelen silâhları durdurmak mümkün değildir.

Şimdi, bir şebeke vardır dünyada; şebekenin merkezli İtalya'dır, İtalya'dan Akdeniz sahillerimizin hemen, her noktasına, 1150 kilometrelik koskoca Ege sahillerinin hemen her yanına silâh gelir. 340 koyu buradadır. Muğla'da sahil korumayı bir jandarma hücumbotu temin eder; biri 8 mil gider, biri 11 mil gider ve ayın 21 günü limanda yatar gemiler; hastadırlar, arızalıdırlar. Halbuki, Yunan sahillerinden bize 22 mil, 25 mil yapan sürat motorlarıyla her gün silâh gelir; bunu bilmemiz lazım. Bu kanunu bu haliyle getirirseniz, bundan hayırlı netice çıkacağına inanmıyorum. Bu bakımdan, daha iyi, daha esaslı mütalaa edelim ve bir kanunun geçmesine çalışalım.

Saygılar sunarım.” (AP sıralarından alkışlar)

Sayın Buldanlı'dan sonra kişisel olarak söz alan Konya Milletvekili Sayın Şener Battal aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır.²⁰⁰

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; 6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Hakkındaki Kanunun bazı maddelerini değiştiren tasarı üzerinde şahsi görüşlerimi arz etmeye çalışacağım; hepinizi saygılarımla selamlıyorum.

²⁰⁰ a.g.e. ss.83-85

Önce, bu kanunun görüşülmesi olayını incelerken, Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyal ve siyasî kargaşayı tespit etmeye mecburuz. Bu tespit muvacehesinde, «Acaba, anarşiyi, terörü nasıl önleriz; huzuru nasıl temin ederiz» istikametinde, Hükümet adına Adalet Bakanlığı, meseleyi çok yönüyle ele almış ve bunlardan biri olarak 6136 sayılı Kanunla ilgili bu tasarımı sevk etmiştir. Şüphesiz, Adalet Bakanlığı, Hükümet bu kanunu sevkle son derece iyi niyetlidir. Parti gruplarımız da, imza atmak suretiyle, «Bu kanunu görüşelim; anarşi, terör ve huzursuzluğa karşı beraberce olalım» demenin bugün güzel bir örneğini vermişlerdir.

Sözümün burasında hemen bir hususu, konu dışı da olsa, belirtmeye mecburum. Benim daima en korktuğum şey, reaksiyoner kanunlardır, yani tepki kanunlarıdır. Bir olay olur, hemen akabinde bir kanunla o olayı geçiştirecek tedbirleri getirirsiniz; ama bu tepki kanunu, ileride, sosyal bünyede büyük yaralar açar. İşte, bu vesileyle önemle ifade ediyorum ki, Hükümete sesleniyorum, Sayın Bakana ve Parlamentomuza sesleniyorum, şu anarşinin verdiği huzursuzluk ve kara tablo tesiriyle, anayasal haklara, özgürlüklere, nefsi müdafaa gibi önemli insan haklarına aykırı hususlarda elbette daha fazla hassas olmak zorundayız diye önemle ifade ediyorum.

Şimdi, 6136 sayılı Kanunu getirdik. Bu kanunu getirirken, biraz evvel arkadaşlarımızın ifade ettiği gibi, kanun, suçluları caydırıcı niyetle sevk edilmiş. Acaba, bu kanun, getirdiği cezalarla, profesyonel suçluları caydırıcı kuvvete sahip midir?

Kanaatim odur ki, bu kanunla, profesyonel suçlu, adam öldürmeyi önemli bir olay gibi görmeyen, bu konuda şerir veya bir otobüse, bir kahveye, bir kitleye ateş edebilen, onları tarayan adama, siz bu kanunla caydırıcı hüküm getirdiğinizi söyleyemezsiniz; mümkün değildir. O halde, geliniz, bu kanunu görüşürken, nefsi müdafaa durumunda olan insanları beraberce dikkate almaya mecburuz. Hiç unutmam, geçen devre, 1,5 sene evvel, yani sizin iktidarınızdan önceki iktidar zamanında bir belediye başkanı adayının evine dinamit atıldı, bomba atıldı. Bu aday bana geldi -o zamanki İçişleri Bakanı benim partime mensuptu- «Rica ederim, hayatım tehlikede, evime bomba atıldı, takip altındayım. Bana, tabanca alma hususunda yardımcı olunuz, muameleyi hızlandırınız» dedi. İnanınız, bürokrasiyi aşabilmek çok zor oldu. Eğer biraz cesur olsaydım, tabancamı kendisine verirdim, al kullan derdim. Çünkü, tabanca temin edecek kadar bu işin piyasasını bilen bir insan değildi ve hakikaten hayatı tehlikede idi.

Şimdi, tabanca ruhsatı alma olayı, vesika almanın zor olduğu ve nefsi müdafaa durumunda olan bir insanın durumunu dikkate almaya mecburuz.

Geçenlerde bu Mecliste bir özel affı konuştuk, arkadaşlarımız hatırlarlar; bir ilkokul öğretmeni kendisini birtakım kötü kişiler takip ediyor ve tabanca bulunduruyor, kendisini korumak için. O kötü kişilerin bu öğretmene saldırmak için önce onun silâhlı olup olmadığını tespit ettirmeleri lazım. İhbar ediyorlar; polis arıyor; tabancası yok. Bunun üzerine, saldırıyorlar, canını kurtarıyor ve derhal tabanca ediniyor. Tekrar saldıracak; adam ihbar ediyor, tabancasını yakalatıyor. Öğretmenin emeklilik hakkı gitti. Burada, «O öğretmen nasıl kurtulur?» diye bütün gruplar harekete geçti.

Köyüne gidemeyen öğretmen vardır. Öğretmene tabanca taşıma ruhsatı verilir diye kanunda bir madde yok ve fiilen hasım gösterme durumunda da olmaz. Öğretmen çiçek dünyasının insanıdır, iyilik insanıdır; insanları hasım gösteremez ki.

Avukatların, kanunda, tabanca ruhsatı alma hakları yoktur; ama hasımları vardır. İcra memurları tabanca taşıyamazlar.

«Mahalle muhtarları» diyor arkadaşlarımız; öyle.

Bir avukatın, ağır cezaya girip, karşı taraf için idam istediği davada, hayatı tehlikededir.

Şimdi, bu avukat, efendim, 6136 sayılı Kanunda ceza 1 sene; ama şimdi 2 seneye çıkacak; ben taşımayayım mı diyecektir tabancayı?

Meslek haysiyetine rağmen, entelektüel kişiliğine rağmen, bu tabancayı taşımak zorunda kalacaktır, bizim kanunumuzdaki ceza miktarı artsa bile.

İnsanlara nefsi müdafaa mecburiyeti getirmişsiniz. Devlet, vatandaşını koruma hakkını, koruma vazifesini iyi ifa edemiyor; anarşi var, terör var. Tepenin başında ıssız bir evde oturan insan düşününüz; bu insan tabanca taşıyacaktır.

Bir de, toplum olarak halledeceğimiz hususlardan biri de, bazı bölgelerimizde var olan kan davası olayları ve kan gütme olaylarıdır. Onların, sosyal olarak, eğitim olarak üzerine gitmediğiniz müddetçe, masum çocukların durumlarını dikkate almak zorundasınız.

Yine, bir şey söyleyeyim, iyi görevlileri, iyi Devlet görevlilerini tenzih ediyorum, iyi polislerimizi, iyi jandarmamızı elbette tenzih ediyorum; ama, tabanca yakalayıp rüşvet almayı itiyat edinenler vardır bunların içinde; jandarmanın içinde de vardır. Şimdi, cezayı artırmakla, rüşvet miktarını da artırmış olmak gibi bir durum vardır.

Değerli arkadaşlarım, tasarıda, tecil hakkı kaldırılmış; hâkim tecil edemez, paraya çevrilemez.

Komisyonunda, öğrendiğimize göre, düzeltmeler vardır; bu tecil ve paraya çevrilmenin takdiri hâkime verilmelidir.

Bir de vesika alma, tabanca ruhsatı alma ve bulundurma işlerini kolaylaştırmaya mecburuz. İnsanlar bugün ciddi rahatsızlık içindedir. İnsanların can güvenliğini, Devlet olarak, temin edemiyoruz. Tabanca bulundurma cezasının azaltılması hususundaki görüşe, tabanca taşımayı sevmeyen bir insan olarak, toplumda anarşiye, silâhlı olaylara en fazla karşı çıkan ve bununla mücadele eden bir siyasî partinin mensubu olarak, katılıyorum. Çünkü, bugün insanlar artık evlerinde tabanca bulundurmamak zorundadırlar ve bütün bunlardan sonra ruhsatlı tabanca alma hakkını genişletir, kolaylaştırırsanız, suç artar diye endişe etmeyiniz. İşlenen suçlar, ruhsatlı tabancalarla işlenmemektedir. Çünkü, bir suç işlerse, ruhsatlı tabanca kontrol edilir, adlî tıp kontrolü, kriminalistik kontrol ile denir ki, «Bu tabanca ile şu zamanda ateş edilmiş, mermisi şudur.» Onun için, ruhsatlı tabanca, toplumda suç vasıtası değildir. Dolayısıyla bu kanunu görüşürken, tabanca vesikası almayı, ruhsat almayı kolaylaştırmalıyız; bulundurma hakkını da daha kolay hale getirmeliyiz.

Bu hususu, sade hukuki manada değil, tabanca talebinde bulunan insana, tabanca ruhsat harcını da yüksek tutarsanız, bu aynı zamanda «ruhsat vermiyorum» manasına da gelir.

Bütün bunlar, bütün bu düşünceler ışığında, anarşiye, teröre, kötülüğe, huzursuzluğa elbette karşıyız; ama bir reaksiyon yasası çıkıyor şimdi, tepki yasası çıkartıyoruz; hislerimizin tesiri altındayız. Bu tesirle ölçüyü kaçırsak, yarın hapishaneler entelektüellerle dolar, masum insanlarla dolar, nefsinin müdafaa etmek durumunda kalan insanlarla dolar.

Onun için, bu vebalimi hatırladığım için, huzurlarınızı işgal ettim.

Hepinize saygılar sunuyorum, teşekkür ediyorum.”

Sayın Battal’dan sonra tümü üzerinde söz isteyen Adalet Komisyonu Başkanı İsmail Hakkı Köylüoğlu (Ankara) yasa tasarısı ile ilgili safahatı ifade eden aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:²⁰¹

“Sayın Başkan, sayın arkadaşlar;

Bu tasarı Komisyonumuzca daha evvel görüşülmüştü, Meclis gündemine de alınmıştı; fakat sonradan aradan geçen 6 ay içerisinde bazı değişiklikler için önergeler verildi ve biz de bu önergeleri Komisyonunda enine

²⁰¹ a.g.e. ss.85-86

boyuna, sizin adınıza görüşmek üzere tasarıyı Komisyona geri aldık; Komisyonda, bu tasarıyı etraflıca, yeniden dikkatle inceledik; verilen önergelere göre, bazı yeni düzenlemeler getirdik ve şimdi bu getirdiğimiz düzenlemeler huzurunuzdadır.

Biliyorsunuz, anarşi, bu ülkenin baş sorunudur ve halli gittikçe zorlaşmaktadır; millet de, bu anarşi sorununun bir an evvel hallini Büyük Millet Meclisinden istemektedir, haklı olarak istemektedir. Milletin sabrı, tahammülü kalmamıştır, bitmiştir. Bugün hepinize bu şikâyetler, her yerden, ülkenin her tarafından gelmektedir. Anarşinin arkasında bölücülük var, komünizm var, yıkıcılık var, demokrasiye karşı ayaklanma var ve Devlete karşı bir girişim, bir hareket var. Bütün bunların hepsine birden biz, «anarşi» adını veriyoruz; ama memleket bugün, hepimizin bildiği üzere, artık, tahammülün sonuna gelmiştir. Bugünkü iktidar, bu anarşiyi, bu bölücülüğü, bu yıkıcılığı, bu huzursuzluğu gidereceğim diye gelmiştir ve kendisi iddialıdır, ısrarlıdır, taahhütte bulunmuştur ve vaatte bulunmuştur.

İşte, bu tasarılar da bunlardan birisi olduğu ileri sürülerek getirilmiştir. Şimdiye kadar bu yolda alınmış hiçbir mesafe yoktur. Şu insan haklarında, Anayasamızda yazılı olan, «korkusuz yaşama hürriyeti» şimdi her yerde, her zaman aranır vaziyettedir. Zaten Devletin var oluş sebebi de, hükümetin var oluş sebebi de, vatandaşlarının can ve mal güvenliğini sağlamasıyla kaimdir; aralarındaki içtimai mukavele bunu emreder. Bunu yapamayan, devlet olmaz; ama biz Devletimize inanıyoruz ve güveniyoruz; ama bu Devletin bu çarklarını işletmek lazımdır; işletecek de, hükümetlerdir. Bu, kolay olmuyor. Ben, «Dün işliyordu, bugün işlemiyor» demiyorum; ama siz «İşleteceğiz» diye geldiniz.

Yeni kanunlar geliyor ve bundan sonra da gelecek, huzuruza gelecek, takdirlerinize arz edilecek; burada konuşacağız, münakaşasını yapacağız; ama ben eskiden beri şu kanaatleyim ki, mevcut, mer'i kanunlar tamamıyla tatbik edilmiyor, tatbik edildiği kanaatinde değilim. Eğer bunlar tatbik edilse, ki ben zaman içerisinde, gelişen ve değişen zaman içerisinde boşluklar bulunacağını kabul ediyorum, inanıyorum; ama mevcut kanunlar tatbik edildi de bunlara mı kaldık?

Asıl mesele, devlet çarkının işletilmesidir, döndürülmesidir ve bunu da işletmek kolay bir iş değil. Zaten iktidarın marifeti, başarısı, becerisi, kabiliyeti işte buradan ölçülüyor, buradan görülüyor.

Cezalarla suç önlenmez, cezaları istediğiniz kadar artırın. Sayın Akçal yukarıda, Komisyonda güzel söyledi, dedi ki : «Cezayı artırıyorsunuz ama, bununla suça, suçluya mani olamazsınız». Çünkü, sizin içinde avukatlar var, tatbikattan gelen arkadaşlar var... Biz merhametli bir milletiz... E, zaten cezanın da, suçla cezanın karar olması lazımdır; merhametsiz bir adalet, zulümdür.

İşte, bu dengeyi bulabilmemiz marifettir. Zaten başarılı hâkimler de, avukat arkadaşlar ve vatandaşlar iyi bilirler, bu ceza ile suçu dengeleyen, bağdaştırabilen, merhameti de bunların üzerinde iyice kullanabilen kişidir. O kolay değildir; çünkü, fazla ceza, suçluyu isyan ettirir, az ceza da şımartır. Yoksa, istediğiniz kadar, tabanca taşıyana ceza verin, istediğiniz kadar cezasını artıran; tabanca taşıyanlar azalmayacak, artacaktır.

Mesele şu; benim gördüğüm, bildiğim şu : Suç işleyenin cezasız kurtulamayacağına, yani yakalanacağına, cezasını göreceğine inanması, kanaat getirmesi lazımdır. Bunu yapabiliyorsanız, bu kanaat yaygınlaşırsa, korkmayın, cezalar az da olsa bunu önlersiniz; ama bugün öyle mi? Biz adliye çarkını işletemiyoruz, bunu herkes kabul ediyor, adliyeciler de kabul ediyor.

11 ayda bin küsur ölü oldu. Bu ölenlerin suçluları, failleri yakalandı mı, mahkûm edildi mi, kaç tane mahkûm var? Hiç yok. Peki, bununla ne yapacaksın? İstedğin kadar kanun çıkar...

Şimdi, mevzuu daha fazla dağıtmayalım. Ben, bir Komisyon Başkanı olarak, bu kanunların üzerinde... Ben, biraz da milletvekiliyim. Komisyon Başkanı olmamız düşüncelerimizi ve fikirlerimizi de Yüce Meclise aktarmamıza mani değil. Benim kanaatim budur diyorum..

Hakikaten bugün bu Hükümet -bizim, vatani kurtaracağız diye giden babayiğitler var, kahramanlar var ya, Pazar günü Hürriyet'te onların deklarasyonu da çıktı; onlara baktım, okudum, baktım okudum, hep onları hatırladım - neler vaat etmiş, neler söylemiş, neler yapmış ve neler yapmakta devam ediyor.... Hoca da orada oturuyor, bana hiç bakmıyor.

Muhterem arkadaşlar, biz bu kanunu, bu tasarımı, muhterem Komisyon üyeleriyle birlikte, ihtiyaçlara uygun şekle getirmeye gayret ettik; demin de söylediğim hususları nazara aldık; ama bütün buna rağmen, noksanlar, sizin fikirlerinize, görüşlerinize tamamlanacaktır.

Onun için, bu tasarı benim ve hepimizin nazarında oldukça ehemmiyetlidir, mühimdir; çünkü, Ceza Kanununda bir esas vardır : «Bir suçsuzun mahkûm olmasındansa, 99 suçlunun beraatı evlâdır.» Onun için, burada cezaları arkadaşlar biraz artırdı -ben artırmadım- yine üzerinde durmanızı istiyorum.

Benim, Komisyon üyesi olarak, Komisyon Başkanı olarak fikrim budur. Maddelerine geçildiğinde, maddeler hususundaki fikirlerimizi arz edeceğim. Benim şimdilik tümü üzerinde söyleyeceklerim bundan ibarettir.

Saygılarımı arz ederim.”

Sayın Köylüoğlu'nun konuşmasından sonra, başkan tarafından 26 Aralık 1978 Salı günü saat 15.00'de toplanılmak üzere birleşim kapatılmıştır.

Yasa tasarısının görüşülmesine 28 Aralık 1978 tarihindeki 28 inci birleşimde devam edilmiştir. Bir önceki birleşimde 7 nci madde dahil müzakere edilen yasa tasarısının görüşülmesine 8 inci maddeden başlanılmıştır. Plân komisyonu başkanı ve grup sözcülerinin değerlendirmelerinden sonra Muammer Aksoy tarafından aşağıdaki konuşma yapılmıştır:²⁰²

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; huzurunuzda gelmemin sebebi, yapılan bazı isnatlardır diyebilirim; çok saygı duyduğum ve gayet objektif konuşan arkadaşlar tarafından söylenmiştir, iyi niyetli olduğundan hiçbir şüphem yoktur ve tam manasıyla seviyeli bir tartışma yapılmaktadır; ancak, biz de görüşlerine katılamıyoruz. Bu noktada bazı kavramlarda ayrı düşünmemiz söz konusudur.

33 üncü maddeyi, hasbelkader, belirttik, oraya getirenlerdeniz ve özellikle belirttik ki, mesela, gazete sahibinin, eskiden olduğu gibi, bir hakareten dolayı ağır para cezasına maruz kalması önlenmek istenmiştir; mesul müdürlerin cezaya maruz kalması önlenmek istenmiştir, rehine toplama usulü önlenmek istenmiştir cezaların şahsiliğinde. Ama, müsadere kavramının dışında ve tedbir kavramıyla başka malî mesuliyet kavramları arasında bulunan başka bir müessesedir. Anayasanın 33 üncü maddesinin son fıkradaki genel müsadere ise, bunun müsadereyle hiçbir ilgisi olmayıp, gerçekten cezadır. Çünkü, bir şahsın, o suçla alakası olmayan bütün mallarının - bizim Osmanlı devrinde olduğu gibi - müsaderesi ki, bir insana verilen malî ölüm cezası asla kabul edilemeyecek bir keyfiyettir. Meselemize gelince; burada biz, hiçbir suretle bir şahsa ceza vermiyoruz. O şahıs, tutuyor, itimat ettiği (Hukukta önemli bir söz var, «İtimadını nerede bıraktıysan orada arayacaksın») birisine; şoförüne, kardeşine, arkadaşına kamyonunu teslim ediyor. O da bunu kötü maksatlarla kullanıyor. Bu durumu, aracı teslim ettiğin anda hesaba katmaya mecbursun. Katmadın mı, seni hapishaneye sokan yok. Eğer müsadere ceza olsaydı, yalnız 11 nci maddede bulunmaya değil, bir şahıs, malı müsadere edilirse, sabıkalı durumuna geçerdi. Müsadere edildiği zaman sabıkalı olur mu? Halbuki, nakdi ceza, para cezasına maruz kalırsa sabıkalı duruma gelir, mükerrer olur. Böyle bir şey söz konusu değil.

Adaletle bağdaşır mı, bağdaşmaz mı? Bunu konuşabiliriz, bunda haklısınız. Ama, o zaman da diyoruz ki, memlekette silâh kaçakçılığının özellikle yurt dışından geldiği bir vakıa iken, motorlu vasıtalar da tehlikeli vasıtalar ise, bunu kime teslim ettiğini düşünen, bütün akıbetleri hesaba katabilmelidir. Nitekim, daha evvelki kanunlarda da bu yolda hüküm konmuş ve

²⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 8, B. 28 (28.12.1978), ss. 198-199

maalesef arkadaşların dediği gibi, tevhibi içtihat kararı verilirken «Bu, hukuk kurallarına aykırıdır» diye bir kayıt yok, baktım. «Genel kurallara» diyor, «bu özel kanun istisna getiriyor» bunu anlatıyor. Biz de aynı şekilde bir istisna getiriyoruz. Eğer bir aykırılık varsa, Anayasa Mahkemesi elbette ki iptal edecektir. Ben hiçbir suretle, eğer ceza söz konusu olsa, bunun verilmesine asla razı olamam, hatta sonuç yararlı bile olsa. Nitekim, bazı teknik elemanların bize getirmiş olduğu teklifteki (Parti adına bir komisyon kuruldu) «kamyon sahipleri ayrıca hapis cezası göreceklendir, bilmeseler dahi» şeklindeki hükme, «Bu olmaz» dedik; bu, ceza prensibiyle bağdaşmaz. Ama, maili mesuliyeti kabul etmediğimiz takdirde, bugün TIR sahipleri, kamyon sahipleri birçok olayda «bilmiyorum» diye kurtulacaklardır; mahkemenin takdir yetkisi var, duruma göre bakacak, «Bunda tahsis vaziyeti var mı, yok mu?»

Son olarak arkadaşlarım, Sayın Mustafa Dağıstanlı'nın sorduğu bir soru vardı; bunu cevaplandırmak ve getirilen hükmün kastından çok daha fazla bir şümüle sahip olduğu yolundaki yanlış bir anlayışı düzeltmek isterim. Diyor ki : «Bir şahıs otomobilini, düğün için gidecek bir arkadaşına vermiş. O da yolda giderken, birisi, efendim sandığım var, demiş ve binmiş. Sandığın içerisinde kaç tane silâh olursa olsun, o şoför durumunda olan, emanet ettiği kişi, ona dahil değil, suç ortağı değil, birisini insanlık adına almış, yahut da taşımak için almış, onun içinde de sürüyle silâh çıkmış»... Bizim kastettiğimiz bu hal değil; kaçakçılığa onun tahsis edilmesidir. Yani, ne otobüste 20 - 30 - 40 kişinin silâhlı çıkması, ne de benim otomobilime belki içinde 30 tane, 100 tane, 1 000 tane mermi yahut da silâh bulunan bir sandığın konması şekli değildir amaçlanan. «Beni de al» denmiş, almış... Bizim kastettiğimiz, teslim edilen adam, kendisine güvenilen adam (Şofördür, oğludur, kardeşidir) kaçak silâh için kullanmış vasıtayı işte o zaman, itimadını nerede bıraktıysan orada ara, ona rücu et, ondan talep et, ondan tazminat iste deme durumuna geliyoruz. Aksi halde, namütenahi hilelerin önüne geçebilmeye imkân yoktur; herkes «bilmiyorum» diyerek Türkiye'de korkunç silâh kaçakçılığının devamında bir rol oynamış olacaklardır. Durum bundan ibarettir.

Bu nedenle, hukuk prensiplerine aykırıdır, cezaların şahsiliğine aykırı bir cihet yoktur. Yalnız, Türkiye'deki silâh kaçakçılığının ana kaynağı olan büyük nakil vasıtalarının sahiplerinin, bundan büyük kâr elde edebilmek için fakir kişilere kamyonlarını, TIR'larını, hatta gemilerini tahsis edip, sonunda da yakalandıkları zaman gemilerini kurtarıp, kaçakçılığa devam etmelerini önlemek için getirilmiş bir hüküm söz konusudur. Ondan ötürü, vermiş olduğumuz önerge sadece benim veya 5 kişinin önergesi değildir, gruptaki bütün arkadaşların kabul etmiş olduğu bir önerge idi ve Komisyonunda da farklı bir hareket yapmadık. Çünkü Grup Başkanımıza sorduk; Grup Başkanı, «Komisyonunda mutabakata varılan hususlarda önerge verilmeyecek, ama

mutabakata varılmayan hususlarda önerge verilebilecek» dedi. Bu hususta da mutabakata varılmadığını beyan ettiler. Onun için biz de, Grubumuzda, lehte aleyhte bütün yönleriyle konuyu inceleyip, doğru gördüğümüz bu maddeyi 5 kişinin imzasıyla getirdik.

Teşekkür ederim, sağ olun.”

Muammer Aksoy’dan sonra önergenin aleyhinde konuşmak isteyen Çorum Milletvekili Mustafa Kemal Biberoğlu’na Başkan önergenin aleyhinde konuşma durumunun, ancak tümü üzerinde olduğu gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Ayrıca Başkan tarafından İç tüzüğe göre ancak tümü görüşülürken aleyhte ve lehte görüşme yapılabileceği ifade edilmiştir.

Bu açıklamaya yanıt olarak Mustafa Kemal Biberoğlu aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²⁰³

“Sayın Başkan, ben konuşmam sırasında 33 üncü maddede «Genel müsadere cezası yasaktır» hükmünden hareket ederek, burada da müsadere hükmü bulunmayacağı tezini savunmadım. Ben, Anayasanın müsadereyi ceza saydığını ispat için oraya, o hükme dayandım. Böyle olmasaydı Anayasa «müsadere cezası» demez, «müsadere olunamaz» müsadere hükmü konulamaz tarzında kullanabilirdi. Yoksa «ceza» demek suretiyle benim iddiamın gerçekliğini Anayasanın metni de ispat etmektedir. Bir de yaptıkları kıyaslama, gerçeğe uygun değildir.

Efendim, mesela bir gazetenin yazı işleri müdürü, gazetesinde çıkan yazıyı (kim yazarsa yazsın) okumuş, ıttıla kesbetmiştir. Bir suç vukuunda onun bundan bigüna haberi yoktur. Oysa kabul edilen madde, bu madde metni, bu hükmün tümünün aleyhinde olmaktadır ve ikincisi ile kıyaslanamaz.”

Bundan sonra değişiklik önergesi oylanmış, önerge kabul edilmiştir.

Biberoğlu’nun konuşmasından sonra, başkan tarafından 2 Ocak 1979 Salı günü saat 15.00’de toplanılmak üzere birleşim kapatılmıştır.

Yasa tasarısının görüşülmesine 2 Ocak 1979 tarihindeki 29 ncü birleşimde devam edilmiştir.

Daha önceki birleşimler de tasarının 13 üncü maddesine kadar görüşülmüş; 8 ve 10 uncu maddeler, üzerindeki önergelerle birlikte, İçtüzüğün 89 uncu maddesine göre esas komisyona geri verilmişti. Çerçeve 13 üncü maddeye bağlı ek 2 nci madde kabul edilmiş, ek 3 üncü madde üzerindeki önergelerin işlemine kadar gelinmişti. 29 uncu birleşimde önergeler okutulup, ayrı ayrı işleme konulmuştur.

²⁰³ a.g.e. s.199

Son söz olarak Muammer Aksoy söz almış ve aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır.²⁰⁴

“Değerli Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bu kanun münasebetiyle huzuruza gelişimin sebebi, şu kanunun gerek Komisyondaki müzakeresinde, gerek Genel Kuruldaki müzakeresinde izlediğim (uzun zamandır insanın içini karartan manzaradan sonra) ışık belirtilerini ortaya koymak içindir. Bugün, Adalet Komisyonunda da bulundum. Gerek Sayın Adalet Komisyonu Başkanı, gerek sözcüsü, gerek üyeleri, hangi partiden olurlarsa olsunlar, bütün arkadaşlar, «bizim parti şu teklifte bulundu» veya «benim partimden olan arkadaş şu öneride bulundu» diye hareket etmedi; kendi inancına göre kendi hukuk anlayışına göre, kendi siyaset anlayışına göre oy verdi ve birçok noktada çok iyi anlaşmalar oldu. Bazı noktalarda kimimizin istediği öneri kabul edilmedi, kimimizin önerisi kabul edildi; bu olabilir. Ama iki büyük partinin, bir kanunun görüşülmesinde, çeşitli maddelerinin kabul edilmesinde, gerçekten, Parlamente'ye yakışır bir objektiflik ve tarafsızlık içerisinde davranması, demokrasimiz bakımından ümit verici bir durumdur; bunu burada kaydetmek istedim. Bu nedenle, kanunun tümü hakkında veya kanun hakkında değil, bu kanunun görüşülmesindeki davranış hakkında konuşmak istedim.

Eğer, önümüzdeki günlerde de çeşitli konularda, özellikle anarşiyi ilgilendiren konularında kanun maddeleri kabul edilirken, her şeyden önce milletvekili olduğumuzu, partili olmamızın ötesinde milletvekili olmamızı ve Anayasada yazıldığı gibi, hangi ilden milletvekili seçilirse seçilsin, tüm Türkiye'nin milletvekili olduğumuzu göz önünde bulundurarak, demokrasi zemini üzerinde ve vicdanlarımızın bize emrettiği doğrultuda hareket edecek olursak, gerçekten, ufukları kararmış olan ülkemizde, hem rejimi, hem millî birliği kurtarma bakımından umutlar büyük ölçüde artabilir. Aksi takdirde, bu kürsüde bir kere daha söylemişim, çeşitli beyanlarımda da arz etmişim, memleket Lübnanlaşmanın eşiğine gelebilir demişim; ne yazık ki, Kahramanmaraş olayları, o eşikten, hatta biraz ileriye bile adımını atabileceğini gösterdi. Bu büyük tehlike giderilebilir.

Son söz olarak tekrar ediyorum, ekonomik bakımdan, dünya görüşlerimizde ne kadar farklılık olursa olsun, demokraside anlaşıyorsak, millî birlikte anlaşıyorsak, şu kanunun görüşülmesinde olduğu gibi objektif davranalım ve birbirimizi daha iyi anlayalım. Aramızda diyalog daha iyi kurulsun ve bu suretle de memleketin büyük bir tehlikeye sürüklenmesi olasılığı ortadan kalksın.

Bu inanç ve ümitte hepinize saygılarımı sunarım; teşekkür ederim.”

²⁰⁴ a.g.e. s.240

Sayın Aksoy'dan sonra kanun teklifinin tümü oylanmış, tasarı Meclisçe kabul edilmiştir.²⁰⁵

Bu yasanın amacı, 6136 Sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Hakkında Kanunun Başlığı ile 1, 2, 3, 4, 5, 12, 13, 14, 15, 16 ncı Maddelerinin ve Ek Maddesinin Değiştirilmesidir. Yasayla, Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Hakkında Kanunun başlığı aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir;

- Ateşli silâhlarla mermilerinin ve bıçaklarla salt saldırı ve savunmada kullanılmak üzere özel olarak yapılmış bulunan diğer aletlerin memlekete sokulması, yapılması, satılması, satın alınması, taşınması veya bulundurulması bu kanun hükümlerine tabidir.

- Millî Savunma Bakanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü ihtiyaçları için yurt dışından yapılacak alımlar ve Barut ve Patlayıcı Maddelerle Silâh ve Teferruatı ve Av Malzemesinin İnhisardan Çıkarılması Hakkındaki Kanun hükümleri saklı kalmak üzere ateşli silâhlarla mermilerinin ve bıçaklarla salt saldırı ve savunmada kullanılmak üzere özel olarak yapılmış bulunan sair suç aletlerinin memlekete sokulması yasaktır.

Ancak;

A) Tek bir silâha mahsus olmak üzere :

1. Memleketimizde akredite olup diplomatik ayrıcalık ve bağışıklıklardan yararlanan kişilerin (karşılıklı olmak koşulu ile),

2. Memleketimizdeki yabancı elçilik ve konsolosluklarda görevli olup da diplomatik ayrıcalık ve bağışık-haklardan yararlanmayan kişilerden lüzumuna binaen Dışişleri Bakanlığınca teklif olunan ve İçişleri Bakanlığınca uygun görülenlerin (karşılıklı olma koşulu ile saptanan belirli tiplere göre),

3. Dış temsilciliklerde güvenlik memuru olanlardan yurda kesin dönüş yapanların,

B) Memuriyetleri devamınca bir defaya ve tek bir silâha mahsus olmak üzere, dış temsilciliklerde elçi sınıfından olanlar ile konsolosların,

C) Yabancı devlet veya hükümet başkanları, hükümet üyeleri tarafından veya hükümetler adına kendilerine silâhın hatıra olarak verildiğini belgeleyenlerin,

Beraberinde getirdikleri silâhların yurda sokulmasına müsaade edilir.

²⁰⁵ **6136 Sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkında Kanunun Başlığı ile 1, 2, 3, 4, 5, 12, 13, 14, 15, 16 ncı Maddelerinin ve Ek Maddesinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna İki Ek Madde ve Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun** (K.No. 2249, Kabul tarihi 12.06.1979, R.G. Sayı ve Yayımlı Tarihi : 16674, 22 .06 . 1979)

Yukarıdaki fıkranın (C) bendine göre yurda sokulmasına izin verilen silâhların satışı ve devri yasaktır. Bu silâhlar için yalnız bulundurma belgesi verilir.

Yukarıdaki hükümler gereğince yurda sokulmasına izin verilmesi öngörülen silâhların hangi esas ve koşullarla yurda sokulabileceği İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarınca birlikte düzenlenecek bir yönetmelikle belirtilir.

Memleket içinde ateşli silâhlarla mermilerinin yapılması, Türkiye'de Harp Silâh ve Mühimmatı Yapan Hususi Sanayi Müesseselerinin Kontrolü Hakkındaki Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Hakkındaki ve Barut ve Patlayıcı Maddelerle Silâh ve Teferruatı ve Av Malzemesinin İnhisardan Çıkarılması Hakkındaki Kanunların hükümlerine tabidir.

Spor için kullanılan aletlerle bir meslek veya sanatın icrası için gerekli bıçak, şiş, raspa ve benzerlerinin kullanılması bu Kanun hükümlerine tabi değildir.

Yivli av tüfekleri bu Kanun maddesine göre ruhsata tabidir.

Yurda sokulması ve yapımı yasaklanan bıçak ve aletlerin satılması, satın alınması, taşınması ve bulundurulması yasaktır.

Her kim bu Kanunun kapsamına giren ateşli silâhlarla bunlara ait mermileri ülkeye sokar veya sokmaya kalkışır veya bunların ülkeye sokulmasına aracılık eder veya bunları Türkiye'de Harp Silâh ve Mühimmatı Yapan Hususi Sanayi Müesseselerinin Kontrolü Hakkındaki ve Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu Hakkındaki Kanunların hükümleri dışında ülkede yapar veya bu suretle ülkeye sokulmuş ve ülkede yapılmış olan ateşli silâhları veya mermileri bir yerden diğer bir yere taşır veya yollar veya taşımaya bilerek aracılık eder, satar veya satmaya aracılık ederse veya bu amaçla bulundurursa beş yıldan sekiz yıla kadar ağır hapis ve on beş bin liradan altmış bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Bu kanunla, iki veya daha çok kişinin toplu olarak birinci fıkrada yazılan suçları işlemeleri halinde sekiz yıldan on iki yıla kadar ağır hapis ve yirmi beş bin liradan yetmiş beş bin liraya kadar ağır para cezası hüküm olunmaktadır.

Birinci fıkradaki eylemleri işlemek amacıyla teşekkül kuranlarla, yönetenler veya teşekküle mensup olanlar tarafından sözü geçen fıkrada yazılı suçlar işlenirse failler hakkında on yıldan on beş yıla kadar ağır hapis ve elli bin liradan yüz bin liraya kadar ağır para cezası hüküm olunmaktadır.

Ateşli silâhın; tüfek veya seri ateşli kısa sürede çok sayıda ve etkili biçimde mermi atabilen otomatik veya dürbünlü tüfek veya tabancalar veya bu

fıkra da sayılanların benzerleri olması ya da bu niteliği taşımayan ateşli silâhlar veya her türlü mermilerin miktar bakımından vahim olması halinde yukarıdaki fıkralarda yazılı cezalar yarı oranında arttırılarak hüküm olunur.

Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak ateşli silâhlarla bunlara ait mermileri satın alan veya taşıyanlar veya bulunduranlar hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis ve üç bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezası uygulanması karara bağlanmaktadır.

Ateşli silâhın bir adet olması ve mutad sayıdaki mermilerinin ev veya işyerinde bulundurulması halinde verilecek ceza bir yıldan iki yıla kadar hapis ve beş yüz liradan iki bin liraya kadar ağır para cezası olarak saptanmıştır.

Ateşli silâhlara ait mermilerin pek az sayıda bulundurulmasının veya taşınmasının mahkemece vahim olarak takdir edilmemesi durumunda hüküm olunacak ceza bir aydan altı aya kadar hapis ve beş yüz liradan iki bin liraya kadar ağır para cezasıdır.

Her kim, bu Kanun hükümlerine aykırı olarak bıçak veya başkaca aletler yahut benzerlerini ülkeye sokar, sokmaya kalkışır veya bunların ülkeye sokulmasına aracılık eder veya bunları ülkede yapar veya bir yerden diğer bir yere taşır veya yollar veya taşımaya aracılık ederse iki yıldan dört yıla kadar hapis ve on bin liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Az vahim hallerde hüküm olunacak ceza yarı oranında indirilir.

Eylem işlemek amacı ile teşekkül kuranlar ile yönetenler veya teşekküle mensup olanlar tarafından sözü geçen fıkra da yazılı suçlar işlenirse failer hakkında beş yıldan on yıla kadar hapis ve ellibin liradan az olmamak üzere ağır para cezası hüküm olunur.

İki veya daha çok kişinin toplu olarak birinci fıkra da yazılı suçları işlemeleri halinde dört yıldan yedi yıla kadar hapis ve yirmi beş bin liradan az olmamak üzere ağır para cezası hüküm olunmaktadır.

Bıçak veya başkaca aletlerin veya benzerleri ile bunların yapımında veya taşınmasında bilerek kullanılan her türlü araç ve gereçlerin, başkasına ait olsa ve başka amaçla kullanılmak üzere verilmiş bulunsa bile zoraltımına hüküm olunur.

Bu Kanun hükümlerine aykırı olarak bıçak veya diğer aletleri veya benzerlerini satanlar, satmaya aracılık edenler, satın alanlar, taşıyanlar veya bulunduranlar hakkında altı aydan bir yıla kadar hapis ve üç bin liradan on bin liraya kadar ağır para cezası hüküm olunur.

Bu yasa kapsamına giren bıçak veya diğer aletlerin veya benzerlerinin sayı veya nitelik bakımından vahim olması halinde yukarıdaki fıkraya göre hüküm olunacak cezalar bir katına kadar arttırılabilir.

Bu Kanuna göre yapımına izin verilen bıçaklar veya diğer aletleri veya benzerlerini kullanma amacı dışında satanlar, satmaya aracılık edenler, satın alanlar, taşıyanlar veya bulunduranlar hakkında birinci fıkradaki; o bıçak veya diğer aletlerin veya benzerlerinin sayı ve nitelik bakımından vahim olması halinde de ikinci fıkradaki cezalar hüküm olunur.

Bu Kanunun kapsamına giren suçlarda kaçakçılığın men ve takibine dair 1918 sayılı Kanun hükümleri uygulanmaz.

Yargı kuruluşlarına ait binalarda, her türlü eğitim ve öğretim kurumlarında, öğrencilerin toplu olarak oturdukları yurtlarda veya benzeri yerlerde, sendikalarda, derneklerde veya bunlara yönetim veya yapı olarak doğrudan doğruya bağlantılı olan yerlerde veya bunların toplantı veya kongrelerinde, her türlü spor karşılaşma ve yarışmalarının yapıldığı yerlerde, kanuna uygun veya kanuna aykırı olarak grev veya lokavt yapılmakta olan işyerlerinde veya ceza ve tutukevleri ile her türlü ıslah ve infaz kurumlarında veya yukarıda yazılı kurumların eklentilerinde;

1. Bu Kanuna aykırı olarak ateşli silâhları veya bunların mermilerini, bıçakları veya sair aletleri veya benzerlerini veya Türk Ceza Kanununda yasaklanan bu aletleri taşıyan veya bulunduranlar hakkında kanunda belli edilen cezaların iki katı hüküm olunur.

2. Bu maddede gösterilen yerlerin dışında, ruhsatlı olsalar bile taşıyan veya bulunduranlar hakkında kanunda daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde altı aydan bir yıla kadar hapis ve iki bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezası hüküm olunur.

Bu kanunla; Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Bakanlar Kurulunun eski üyeleri bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde, üyeleri ise üyelik sıfatlarının devamı süresince beyan edecekleri bir adet tabancayı taşımaya yetkili kılınmıştır.

Bu şekilde beyan edilen tabancanın her ne surette olursa olsun başkasına devredilmesi, satılması, satın alınması yasaktır.

Ayrıca; bu Kanun hükümleri kapsamına alınan topuz, topuzlu kamçı, boğucu tel veya zinciri, muşta ile salt saldırı ve savunmada kullanılmak üzere özel nitelikte bulunan benzeri aletleri ellerinde bulunduranlar bu kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde, mahalli zabıta makamlarına teslimine zorunlu kılınmışlardır.

2.16. ÇOCUK MAHKEMELERİNİN KURULUŞU, GÖREV VE YARGILAMA USULLERİ

Gündemin «Kanun Tasarı ve Teklifleriyle Komisyonlardan Gelen Diğer İşler» kısmının birinci sırasında yer alan 134 Sıra Sayılı, Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun Tasarısının görüşmelerine 19 Nisan 1979 tarihinde 81 inci birleşimde başlanmıştır.²⁰⁶ Ayrıca 1979 yılının Dünya Çocuk Yılı olması nedeniyle TBMM bu yasa tasarısına özel bir önem atfetmiştir.

Komisyon raporunun okunup okunmaması oylanmış raporun okunması kabul edilmemiştir.

Tasarının tümü üzerinde Adalet Partisi Grubu adına söz isteyen Zonguldak Milletvekili Köksal Toptan aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır.²⁰⁷

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri; görüşmeye başlamakta olduğumuz Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun Tasarısı hakkında Adalet Partisi Grubu adına kısa maruzatımızı arz etmeden evvel şahsım ve grubum adına saygılar sunarım.

Sayın üyeler, çağımızın değişen şartları içerisinde her geçen gün çocuk yaştaki insanların daha çok suç işlediği, yapılan incelemeler sonucu anlaşılmış bulunmaktadır. Günden güne küçük suçlu sayısının artmakta olması, ülkeleri ve ülkeleri idare edenleri bu konuya özel bir önem vermeye sevk etmiştir.

Küçükleri suça iten sebepler ve bunlara çareler aranarak yeniden topluma kazandırılmaları, suç işlememiş insan haline getirilmelerinin sağlanması yolunda, bütün dünyada ve Birleşmiş Milletler Teşkilâtında geniş çalışmalar ve incelemeler yapılmıştır. Hemen hemen bütün ceza kanunlarında yaşı küçük suçlular için daha az cezalar tertip edilmiş olması, meselenin halli için yeterli görülemez, büyük suçlular gibi muhakeme edilen ve gene onlar gibi cezası infaz edilen küçük suçluların yeniden topluma suç işlememiş bir halde kazandırılmaları güç olacaktır. Onların değişik bir usulde yargılanmaları ve değişik bir tarzda cezalarının infazı gerekir.

Bu düşüncelerin sonucu olarak, ilk defa 1889 yılında Amerika'da Şikago'da ilk çocuk mahkemesi kurulmuştur. Çocuk mahkemeleri, belli şartları taşıyan hâkimler ile çocuk psikolojisine vakıf bu işin teferruatı, yardımcı elemanlarla çalışmak zorundadır, böyle olunca, çocuğun suç işlemesine sebep olan olaylar daha iyi tahlil edilebilecek, çocuk suçluyu suç işlemez hale getirecek tedbirler daha kolay ve doğru alınabilecektir.

²⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 12, B.81 (19.4.1979), s. 318

²⁰⁷ a.g.e. ss.318-319

1889 yılından sonra çocuk mahkemeleri bütün dünyaya süratle yayılmaya başlamıştır. Üzerinde çok söz söylenmiş olmasına, şimdiye kadar bütün, siyasî partilerimiz bu konuda müspet fikirler beyan etmiş olmasına rağmen, ülkemizde çocuk mahkemeleri kurulamamıştır. Bu nedenlerle, tasarının Millet Meclisi gündemine gelmiş olmasından Adalet Partisi Grubu olarak büyük bir memnuniyet ve bahtiyarlık duymaktayız.

Hiç şüphe yok ki, kanun kâğıt üzerinde kaldığı ve bu haliyle kurulduğu takdirde, meselenin halli için yeterli sayılamaz. Bu sebeple, görüşeceğimiz kanun tasarısının kanunlaşması ile ülkemizde çocuk suçluluğu meselesinin halledilmiş olacağını farz etmek, düşünmek mümkün değildir. Maddelerin müzakeresinde de görüleceği üzere, tasarı, ülkemiz şartları karşısında yerine getirilmesi, en azından şimdilik yerine getirilmesi pek mümkün olmayan birtakım hususlar ihtiva etmektedir.

Bütün ülkede (tasarı öngörmüş olmasına rağmen), il ve ilçelerde bütün ülke çapında mahkemelerin kurulması şimdilik mümkün değildir; yeterli hâkim, bulunmadığı için mümkün değildir, yeterli uzman, yardımcı uzman bulunamayacağı için mümkün değildir. Öte yandan, kısa vadede, tasarının öngördüğü çocuk ıslahevleriyle, ayrı çocuk cezaevlerinin kurulması, yapılmadı mümkün görülmemektedir. Ama bütün bunlara rağmen, kanunda maddeler üzerinde görüşmeler yapılırken temas fırsatını bulacağımız birtakım aksaklıklara rağmen, Adalet Partisi Grubu olarak Çocuk Mahkemeleri Kuruluş Kanununu destekliyoruz.

Kanun kabul edildikten sonra birtakım yardımcı mahkemelerin de kurulmasıyla, bu konuda dünyanın çok gerisinde kalmış olan ülkemizin çok büyük bir mesafe kat edeceğine yürekten inanıyoruz.

Bu duygu ve düşüncelerle Adalet Partisi Grubu adına kanunun lehinde olduğumuzu arz eder yüce Meclise saygılar sunarım.” (AP sıralarından alkışlar)

Sayın Toptan’ın konuşmasından sonra hem grup adına hem de kişisel olarak söz isteyen olmadığından oylanarak doğrudan maddelere geçilmiştir. 1 inci madde üzerinde söz isteyen İzmir Milletvekili Süleyman Genç aşağıdaki irdelemeyi yapmıştır:²⁰⁸

“Sayın Başkan, Millet Meclisinin değerli üyeleri;

Bugüne değin, ülkemizde çocuk mahkemeleri kuruluş ve işleyiş yasası yoktu; bu yüzden de çocukların yargılaması ciddi bir ihtisaslaşmaya dayanmamaktadır.

²⁰⁸ a.g.e. ss.328-329

Bir de bunun yanında, sağlıklı, ciddi, tutarlı bir eğitim yapımız yoktur; bu yüzden de pek çok çocuğumuz, yetişmeye ve en fazla eğitim görmeye, en fazla topluma kazandırılması gerektiği bir ortamda bu çocukların toplum yapısından gelen bozukluklardan da etkilenecek, pek çoğu suç işlemiştir ve bugün belki sağlıklı bir istatistiğimiz yok; ama Türkiye de önemli ve ciddi miktarda çocuklarımız, suç işler haldedir. Bir ülkenin yeni yetişen insanların suç işlemesi ve onların en fazla eğitilerek topluma kazandırılmaları gereken bir devrede bu çocukların topluma kazandırma şöyle dursun, cezaevlerinin son derece kötü şartları içerisinde yeni kötü alışkanlıklar kazanmasına neden olmaktadır. Yani, tutukevleri, cezaevleri, onları topluma kazandırma yerine, bir nevi, son derece kötü ve olumsuz alışkanlıklarla çıkmaktadırlar. Bunun için, bugün bir dönüm noktasındayız, önemli bir dönüm noktasındayız; hem de Türkiye de ilk kez çocuk yargılamasıyla ilgili bir kuruluş ve işleyiş yasası önümüzde görülmektedir.

Bu yıl aynı zamanda çok önemli bir yıldır, Dünya Çocuk Yılıdır. Dünya Çocuk Yılı olması nedeniyle de, çocuklarımızın bizden, son derece önemli beklentileri vardır. Böyle bir yılda, bir yeni yasanın çıktığı devrede, aynı zamanda geçmiş bütünüyle silmemiz gerekmektedir. Bu maddeye, bu yasaya yeni bir geçici madde eklenmesi, en azından, 16 yaştan küçük olan ve gerçekte pek çoğunun kendilerinin suçu olmayan, toplumumuzun suçu olan ve topluma kazandırılması gereken bu yaştaki çocukların cezalarının silinerek, toplumda yeni baştan hayatlarına başlaması kaçınılmaz ve zorunludur. Bunun için üstünde son derece düşünmemiz gereken yol budur.

Bugün Türkiye'de, bu meseleyi Dünya Çocuk Yılı'nı kutladığımız, her gün televizyonda, radyoda tartışmasını yaptığımız, kamuoyunda tartışmasının devam ettiği bir ortamda, biz, hapishanelerdeki çocuklarımızın varlığı ile övünemeyiz, bundan kıvanç duyamayız. Biz, çocuklarımızın suç işlemeyen, çocuklarımızın suç işlemesinin mümkün olmadığı bir topluma kavuşursak, böyle bir toplumda olursak, onunla kıvanç duyarız, onunla övünürüz.

O nedenle, 16 yaşından küçük olan, 16 yaşından daha küçük bulunan çocuklarımızın affedilmesine ilişkin bir önerge Başkanlığa vermiş bulunuyoruz. Böyle bir önerinin Yüce Kurulda kabul edilmesiyle; yalnız Dünya Çocuk Yılında, Türk toplumu, yeni yasa tasarısıyla, daha adil, daha sağlıklı bir yargılamaya kavuşmakla kalmayacak, aynı zamanda, geçmişte haksız ve toplumdaki adaletsizliklerden meydana gelen ve toplumdaki bu adaletsizliklerin bunalımından doğan suçlar da böylece tasfiye edilmiş olacaktır.

Bu önemli bir duyguyu; bu önemli bir sevgiyi, bu önemli bir yargıyı yeni çocuklardan esirgememeliyiz; biz, büyükler olarak, o çocukların suç işlemesinden kıvanç duymamalıyız; aksine, çocuklarımızı, suç işlemeyecekleri

bir ortama kavuşturmak bizim görevimiz. Eğer onlar suç işlemişse, suçluysa, onlardan çok, biz, suçluluğu üstlenmeliyiz. Onları suç işleyecek bir ortama sürüklemişsek, onlar suç işleyecek bir ortamdaysa, suç işliyorsa, o çocukların suç işlemesinden dolayı, gerçekte üzülməsi, ıstırap çekmesi gereken, o çocuklardan çok bizim olmamız gerekir.

Bunun için, değerli Genel Kuruldan, 16 yaşına kadar olanların bu yasayla birlikte cezaların affedilerek topluma kazandırılmasının sağlanmasını diliyor, saygılar sunuyorum; teşekkür ediyorum.”

Sayın Genç’ten sonra şahsı adına söz isteyen İbrahim Vecdi Aksakal (Trabzon) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:²⁰⁹

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Hepiniz biliyorsunuz, af, adaletten de öte bir şeydir, atıftır, fazladan vermedir; ama daha birkaç gün evvel Sayın Adalet Bakanının, şu ortamda hiç kimsenin af istememesi lazım anlamında beyanatı vardır. Ülkede çizmiş olduğu manzara onu getirmiştir, hatta «1981’de bile hiçbir kuvvetin af istemeye cüret edebileceğini zannetmiyorum» diye beyanatını pekiştirdiğini hatırlıyorsunuz.

Zaten bu yasa, 15 yaşını doldurmamış küçüklere, gençlere, «Çocuk» diyor. Türk Ceza Kanununun tertibinde şu 15 yaşını bitirmemiş çocukların takibata uğratılmaları özel şartlara bağlıdır.

Şimdi, bu kanun müzakereleri güzel güzel son noktasına kadar gelmiş, ülkenin şartları sanki her gün bir hayli adam olmuyormuş gibi ve sanki anarşiyi bu küçük gençler daha çok inisiyatiflerinde bulundurmuyormuş gibi, kim kullanıyorsa kullanıyor; kullandığı vasıta mahkûm olduğunu görürse, onun eli titrer; ama biz o vasıtaları kullananların rahatlıkla kullanmalarına imkân vererek, onların kullandıkları vasıtaları cezaevinin bu kapısından koyar, öbür kapıdan dışarı gönderirsek, onları kullanan eller var ise, o ellere cesaret vermez de, ne yaparız?

Bu Kanun güzel hükümler getirmiştir; suçlu çocuklar ıslah evlerine alınmaktadır, ıslah evlerinin masrafları Adalet Bakanlığının döner sermayesinden de zannediyorum alacakları yardımlarla, yanlarına verilen pedagogların eşliğinde çocukları terbiye edip, yeniden topluma kazandırma imkânlarıyla teçhiz edilmiş durumdadır.

Bütün bunlardan sonra, yeniden, «bu çocuklara af getirelim», namı altında, yeni bir af kanunu ile, bir af kanununun henüz izlerini toplumun sinesinden çıkaramamışken; yeniden bir af kanunu daha getirmek suretiyle, Türkiye’nin şu ortamında huzursuzluğu daha huzursuz hale getirmenin anlamı olacağını zannetmiyorum.

²⁰⁹ a.g.e. s.329

Ülkenin sık sık çıkarılmış af kanunlarıyla büyük bunalıma itildiği de görülmeden bu yola gidilmesi, fevkalade büyük hata olur kanaatindeyim.

Saygılar sunuyorum.”

Yasa tasarısı ile getirilmeğe çalışılan yeni bir af yasasına karşı olduğunu ifade eden sayın Aksakal’dan sonra önerge sahibi olarak konuşmak isteyen Denizli Milletvekili Mustafa Gazalcı’ya önce söz verilmemiş, usul hakkında çıkan tartışmadan sonra ve itirazlar üzerine önce geçici 4 üncü madde oylanmış, kabul edilmiştir. Ancak hükümet ve komisyon affa karşı olduğunu ısrarla beyan etmişlerdir. Daha sonra kişisel olarak sayın Mustafa Gazalcı (Denizli)’ya söz verilmiş o da aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²¹⁰

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Burada az önce konuşan arkadaşımızın belirttiği gibi, bu yıl dünya çocuk yılıdır. Bütün yayınlar, televizyon, dünya kuruluşları çocuklar üzerine eğilmektedir ve biz dünyada ilk kez Büyük Atatürk’ün engin görüşüyle 23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı’nı çocuk günü olarak armağan etmişizdir çocuklara ve artık biliniyor ki, toplum suçu hazırlar, birey işler. Suçun o düzenle, ekonomiyle büyük bir bağı vardır. Biz çocuklara yeterince eğilim veremezsek, çocuklara yeterince iş veremezsek, anasız babasız, kimsesiz çocukları sokakta bırakırsak, o çocuk doğanın gereği olarak yaşamak için suç işleyecektir. 15 yaşından küçük çocukların affı söz konusudur burada. Yani, henüz çocukluk yaşının bile yarısını ele alıyoruz, 18 yaşını değil, 15 yaşına değin. Yeterince ıslahevi verilmemiş, hâlâ iki milyonu aşkın çocuklarımız okumasız yazmasız.

Bu çocukların affedilmesi bir büyüklüktür. Dünya Çocuk Yılında Büyük Millet Meclisinin büyük bir armağanıdır. Onun için, bugün çocuklarımızın büyük bir kısmı yeterince ıslahevi yapılmadığı için büyük insanların yattığı yerlerde kötü alışkanlıklar edinmektedir. Onların bu büyük insanlar arasından alınıp, topluma tekrar kazandırılması ancak bir aflu olacaktır. Çocuklara yeterince anaokulu yoktur, yeterince yuva yoktur, yeterince eğitim verilememektedir. Siz iş vermezseniz, siz anaokulu ve yuva vermezseniz, siz eğitmezseniz; öyleyse bir yerde toplum olarak siz suçlusunuz, biz suçluyuz. Biz, bugünkü yasayla çocukları yargılamak için Çocuk Mahkemeleri kuruyoruz. Öyleyse bu bir başlangıçtır; yeniden bir başlangıçtır. O yüzden önergenin Genel Kurulca kabulünü diliyor, tümünüze saygılar sunuyorum.” (CHP sıralarından alkışlar)

²¹⁰ a.g.e. ss.330-331

Sayın Gazalacı'dan sonra usul hakkında yerinden söz isteyen Sayın Ahmet Gültekin Kızılışık (Zonguldak) aşağıdaki usul değerlendirmesini yapmıştır.²¹¹

“Cezada kanunlar ikiye ayrılır, özür dilerim, yabancı terim kullanacağım; ama zaruret var: Droit Penal ve Droit Penitenciaire.. Şimdi bizim görüştüğümüz Kanun Droit Penitenciaire'dir; yani kuruluşa, usule ve infaza dairdir. Af kanunları ise Droit Penal mahiyettedir. Bu itibarla, Penitenciaire bir kanun görüşülürken, Penal hukuka ait bir kanun müzakere edilemez.

Saygılarımla arz ederim.”

Bundan sonra Başkan da “Efendim, şimdi esasında, tabii önergeler Anayasa ve kanunun tekniğine aykırı olursa işleme konmaması gerekir. Yalnız, biz Kanunlar Müdürü ile beraber müzakere ettiğimiz zaman, bu önerge tekniğe uygun düştüğü için, takdiri Genel Kurula bırakacağız.”biçimindeki değerlendirme sonrası durumu doğrudan genel kurula bırakmıştır.

Bu bakımdan okunan önerge oylanmış, kabul edilmemiştir. Bundan sonra diğer maddeler bir itiraz görmeksizin kabul edilmiş ve sonunda da tümü üzerinde lehte söz alan Sayın Hayrettin Uysal (Sakarya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²¹²

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; geçen dönemden kalan ve bu dönem yenilenen, özel yüksekokulların resmi devlet okulları haline getirilmesine ilişkin bu yasa tasarısı, bugünkü müzakerelerle kabul edilmiş bulunuyor.

1472 sayılı Yasa gerçekte sürekli kılamamıştı, Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği bazı maddelerin üzerine çıkarılan 1472 sayılı Yasa, bu özel yüksekokulları sürekli kılamamıştı. Sonra 1472 sayılı Yasaya bağlı olarak 1624 sayılı Yasa ile, sözü edilen 1472 sayılı Yasada değişiklikler yapıldı ve bu okullara öğrenci alımına devam edildi.

Ancak yine de kadro eksiklikleri nedeniyle, bu eğitim kurumlarını tam sürekli hale getiremedik. Şimdi bu tasarıyla bu eğitim kurumlarını, 60 bin öğrenciyi kapsayan bu eğitim kurumlarını sürekli hale getirmiş bulunuyoruz, geçicilik vasıflarını ortadan kaldırmış oluyoruz. Böylece, üniversite ve akademilerce yapılacak bir program dahilinde okulların bina, araç, gereç bakımından huzura kavuşmaları sağlanmış olacak, tasarıya ekli kadrolara atamalar yapılmak suretiyle de öğretim kadroları tamamlanacak ve okulların devamlılığı sağlanmış bulunacaktır bu yasa tasarısıyla.

²¹¹ a.g.e. s.331

²¹² a.g.e. s.335

Geç kalmış olmasına rağmen, hem geçmişte hem de bugün bu tasarının çıkması için emek harcayan bütün sorumlulara, Meclisimizin komisyonlarına ve Yüce Meclisin üyelerine, bir önemli boşluğu doldurmuş olmalarından ötürü, hem şahsım adına, hem Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına teşekkürü bir borç biliyorum ve Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak da bu tasarının lehinde oy vermiş olmaktan da mutluluk duyuyoruz.

Teşekkür ederim.”

Bundan sonra söz isteyen yasa tasarısını sevk eden bir önceki hükümette bakan olan Ali Naili Erdem (İzmir)’e aleyhte konuşması için söz verilebileceği belirtmiş Erdem aleyhte konuşmayı kabul etmemiştir. Daha sonra yasa tasarısının tümü oylamaya geçilmiş ve tasarı Meclisimizce kabul edilmiştir.²¹³

Bu yasanın amacı, Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usullerinin belirlenmesidir.

Mahkemelerin Kuruluşu:

Kanun bu mahkemelerin her il ve asiye mahkemesi teşkilâtı bulanan her ilçede bir çocuk mahkemesi kurulmasını öngörmektedir. İlerde kurulan çocuk mahkemeleri bir Kanun bu mahkemelerin başkan ve iki üyeden teşekkül edeceğini belirterek, ilçe ve merkez ilçelerdeki çocuk mahkemelerinde ise bir hakim bulunmasını amir hüküm saymaktadır.

İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde birden fazla çocuk mahkemesi kurulabilmektedir.

İl merkezlerindeki çocuk mahkemeleri, ağır ceza mahkemeleri; ilçe ve merkez ilçelerde çocuk mahkemeleri asliye ceza mahkemesi derecesindedir.

İl ve ilçe çocuk mahkemelerinde görev yapacak hâkimler Yüksek Hâkimler Kurulu tarafından doğrudan doğruya bu mahkemelere atanabilecekleri gibi, iş ve kadro imkanları nazara alınarak, görevli oldukları mahaldeki çocuk mahkemeleri nezdinde yetki ile de görevlendirilebilirler.

Çocuk Mahkemeleri Başkan ve Üyeleriyle Çocuk Mahkemesi Hâkiminin Nitelikleri :

Çocuk Mahkemeleri başkan ve üyeleriyle Çocuk Mahkemesi Hakimlerinin nitelikleri aşağıda belirtilmektedir;

²¹³ **Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun** (K.No: 2253, Kabul tarihi 07.11.1979, R.G. Sayı ve Yayın Tarihi : 16816, 21.11. 1979)

1. İllerdeki Çocuk Mahkemesi başkan ve üyelerinin,

a) Daha önce ilçe veya merkez ilçelerde çocuk mahkemelerinde görev yapmış olmaları,

b) 30 yaşını bitirmiş bulunmaları ve çocuk sahibi olmaları gereklidir.

2. İlçe ve merkez ilçelerdeki Çocuk Mahkemesi Hâkimlerinin Hâkim veya hâkim yardımcısı olması ve tercihen çocuk sahibi bulunmaları yeterlidir.

İllerdeki Çocuk Mahkemesinde görev yapacak başkan ve üyelerinin kadro imkanları elverdiği oranda aynı cinsiyetten olmaları Yüksek Hâkimler Kurulunca sağlanır.

Başkan, Üye ve Hâkimlerin Görev Yapamamaları Hali :

Çocuk Mahkemesi Başkan ve üyeleriyle Çocuk Mahkemesi hâkimlerinin hukuki veya fiili sebeplerle görev yapamamaları halinde, bu mahkemede görev yapacak Başkan, üye ve hâkimler Yüksek Hâkimler Kurulunca önceden belli edilir.

Savcılık Teşkilâtı :

Bu Kanuna göre savcılık görevi, Çocuk Mahkemelerinin bulunduğu yerdeki Cumhuriyet Savcısı veya görevlendireceği yardımcıları tarafından yerine getirilir.

Temyiz Mercii :

Çocuk Mahkemelerinden verilen hükümlerin tetkik edileceği Yargıtay Ceza Dairelerinden hangileri tarafından tetkik edileceği, Yargıtay Başkanlar Kurulunca tayin olunur.

Çocuk Mahkemelerinin Görev ve Yetkileri

Çocuk Mahkemelerinin Görevi :

Çocuk Mahkemelerinin görevleri şunlardır :

15 yaşını bitirmeyen küçükler tarafından işlenen genel mahkemelerin görevine giren ağır cezalı suçlarda davalar illerdeki çocuk mahkemeleri; bunun dışında kalan suçlara ilişkin davalar ilçe ve merkez ilçe Çocuk Mahkemelerinde görülür.

Olağanüstü haller, sıkıyönetim ve savaş hali, fiilen askerî mahkemelerinin görevlerine giren suçlar ile Anayasanın ilgili maddelerinde sayılan suçlara ilişkin hükümler saklıdır.

Çocuk Mahkemeleri bu Kanunda, yazılı tedbirleri alır ve kanunla verilen diğer görevleri yapar.

Çocuk Mahkemelerinin Yargı Çevresi :

İllerdeki Çocuk Mahkemesinin yargı çevresi il hududu ile; ilçe ve merkez ve merkez ilçelerdeki Çocuk Mahkemelerinin yargı çevresi ise ilçe hudutları ile sınırlıdır.

Tedbirlerde Yetki :

Yazılı tedbirler suçun işlendiği yer mahkemesince alınabileceği gibi küçüküğün menfaatleri bakımından ailesinin veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yer mahkemelerince de alınabilir.

Suçların Birlikte İşlenmesi Hali:

Bu Kanunda yazılı suçlar büyüklerle birlikte işleridiği takdirde hazırlık soruşturması sırasında evrak tefrik olunur; soruşturma ve kovuşturma ayrı ayrı yürütölür.

Bu halde, Çocuk Mahkemeleri küçükler hakkında gerekli tedbirleri uygulamakla beraber lüzum gördüğü takdirde küçükler hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebilir.

Tedbirler, Cezalar ve Bunların Uygulanması :

Küçüklere Uygulanacak Tedbirler :

Küçükler hakkında aşağıda tedbirler uygulanır.

1. Veliye, vasiye veya bakıp gözetmeyi üzerine alan akrabadan birine teslim,
2. Bakıp gözetmeyi üzenine alan güvenilir bir aile yanına yerleştirme,
3. Bu maksatla kurulmuş çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına veya benzerli resmi yahut özel kuramlara yerleştirme ,
4. Genel ve katma bütçeli daireler, mahalli idareler, bankalar, İktisadî; Devlet Teşekkülleri ve bunların ortaklıkları tarafından kurulmuş fabrika müessese veya ziraat işletmeleri veya benzeri teşekküllerle işyerlerine yahut meslek sahibi bir usta yanına yerleştirme,
5. Resmi veya özel bir hastaneye veya tedavi evine yahut eğilimi güç çocuklarla mahsus kurumlara yerleştirme söz konusu olmaktadır.

11 Yaşını Bitirmemiş Küçükler Hakkında Tedbir Uygulaması :

Fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmemiş olanlar hakkında kovuşturma yapılamaz ve ceza verilemez .

15 Yaşını Doldurmayan Küçükler Hakkındaki Tedbir ve Cezalar :

Fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup da, 15 yaşını doldurmamış olan küçükler hakkında yapılan inceleme, ceza tertibini gerektirmiyorsa mahkemece bu kanunun onuncu maddesinde yazılı tedbirlerden biri uygulanabilir. Aksi halde haklarında aşağıda yazılı ceza tayin olunur.

1. İdam cezası yerine 15 sene ve müebbet ağır hapis cezası yerine 10 seneden aşağı olmamak üzere hapis cezası verilir.

2. Diğer cezalar yarıya indirilir. Ağır hapis cezaları hapse çevrilir. Ancak, bu fıkranın tatbiki suretiyle hükmolunacak cezalar her fiil için 7 seneden fazla olamaz.

3. Kamu hizmetlerinden yasaklılık ve genel güvenlik gözetimi altına alınmak cezaları uygulanmaz.

Bu hükümlülükler tekerrüre esas olamaz. İctima halinde Türk Ceza Kanununun genel hükümleri uygulanır.

4- Fiili işlediği zaman 15 yaşını bitirmeyen sağır - dilsizler hakkında kavuşturma yapılamaz.

Tedavi Kurumlarına Yerleştirme :

Yapılan araştırma sonunda fiili işlediği zaman şuurunun veya hareketinin serbestisini tamamen kaldıracak surette akıl hastalığına müptela olduğu anlaşılan küçüğün, mahkemece resimli veya özel bir hastaneye yerleştirilmesine karar verilir.

Resmi veya özel bir hastaneye yerleştirilen küçük, yerleştirildiği müessesenin sağlık kurulunca iyileştigiğine dair verilecek rapor üzerine çocuk mahkemesince serbest bırakılır.

Bu husustaki rapor ve kararda hastalığın ve suçun mahiyeti göz önünde tutularak kamu güvenliği bakımından, küçüğün tıbbi kontrol ve muayeneye tabi tutulup tutulmayacağı, tutulacaksa müddet ve fasılası da gösterilir.

Tıbbi kontrol ve muayene Çocuk Mahkemelerinin bulunduğu yer Cumhuriyet Savcılığınca karar ve raporda gösterilen müddet ve fasıllarla küçüklerin bulunduğu mahalde, yoksa en yakın salahiyyetli mütehassısı olan bir hastane sağlık kuruluna sevk edilmeleri suretiyle temin olunur.

Bu tıbbi muayene sonuçları gerektiriyorsa; küçük, Çocuk Mahkemesi kararıyla yine resmi veya özel bir hastaneye yerleştirilir.

Korunmaya Muhtaç Küçükler Hakkında Tedbir Uygulanması :

Veli, vasii bakmakla mükellef olan kimse veya Cumhuriyet Savcılığının talebi üzerine; beden, ruh ve ahlâk gelişmeleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede, yahut ebeveynine karşı vahim bir itaatsizlikte bulunan küçükler hakkında küçüğün bulunduğu yer ilçe ve merkez ilçe Çocuk Mahkemelerince alınan tedbirlerden biri uygulanır.

Diğer kanunlara göre de, küçükler hakkında koruma tedbiri ittihazı ilçe ve merkez ilçelerdeki Çocuk Mahkemelerine aittir.

Tedbirlerin Müddeti :

Küçükler hakkında uygulanan tedbirler en geç 15 yaşını ikmal etmesiyle sona erer.

Tedbir Uygulanmaması :

Hüküm zamanı 15 yaşını ikmal etmiş bulunanlar hakkında tedbir uygulanmaz.

Tedbirlerin Değiştirilmesi veya Kaldırılması :

Gözetici, veli, vasi, bakıp gözetmeyi üzerine alan kimse veya Cumhuriyet Savcılığı, kurumların yetkilileri tarafından yapılan müracaat üzerine veya resen Çocuk Mahkemesi küçük hakkında uygulanan tedbir yerine bir diğerini uygulamaya veya büsbütün kaldırmaya yetkilidir.

Uygulanan bir tedbirin değiştirilmesine, bu tedbire hükmeden mahkeme yetkilidir. Acele hallerde küçüğün bulunduğu yerdeki Çocuk Mahkemesince de geçici tedbir konabilir. Bu takdirde durum fiili tedbiri alan mahkemeye bildirilir. İcabeden tedbire veya tedbirin değiştirilmesine bu mahkemece hüküm olunur.

Soruşturma ve Kovuşturma Usulleri:

Soruşturma ve Kovuşturma Usulü :

Bu kanunda hüküm bulunmayan hallerle Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu uygulanır.

Soruşturma :

Küçüklerin işledikleri suçlarda hazırlık soruşturması C. Savcısı veya görevlendireceği yardımcısı tarafından bizzat yapılır.

Kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilen küçük hakkında tedbir uygulanmasına mani değildir.

Küçükler tarafından işlenen suçlarda ilk soruşturma yapılmaz.

Ceza veya Tedbir Uygulanmasından Önce Yapılacak İnceleme :

a) Aile, terbiye ve okul durumu, gidişatı, içinde yetiştiği ve bulunduğu şartlar veya bunlar gibi gerekli görölen sair hususlar, Çocuk Mahkemeleri nezdinde görev yapmış olan sosyal hizmet uzmanları veya yardımcıları marifetiyle araştırılır. Ancak, Çocuk Mahkemelerince görevlendirilmiş olan bu hizmetlilerin iş durumlarının müsait olmaması veya görevin bunlar tarafından yaptırılmasında herhangi bir engel mevcut bulunması halinde Çocuk Mahkemeleri bu araştırmanın yapılması için özel veya resmi kurum ve teşekküllerde çalışan sosyal hizmet uzmanları veya bu araştırmayı yapabilecekleri kanısına varılan kimseleri görevlendirebilirler.

b) Herhangi bir suçun anlama ve sonuçlarını kavrayabilme yönünden bedenî, aklî ve ruhî durumu mütehassis kimselere tespit ettirilir.

Yukarıdaki bentler gereğince yapılan araştırma ve inceleme sonucu, gerekirse, küçükün bir müşahede altına alınmasına da karar verilebilir.

Geçici Tedbirler :

Cumhuriyet savcısı veya görevlendireceği, yardımcı soruşturmayı yaparken gerekli gördüğü takdirde küçük hakkında kanunda adı geçen tedbirlerden birini geçici olarak uygulanmasını Çocuk Mahkemesinden talep edebilir.

Şahsi Davada Usul :

Küçüklerin işledikleri suçlardan dolayı aleyhlerine şahsi dava açılmaz.

Şikâyetin Geri Alınması :

Kovuşturma yapılabilmesi dava veya şikâyete bağlı suçlarda, suçtan zarar gören kimsenin vazgeçmesi kamu davasını düşürmez. Ancak, yargılama sonunda suçun sabit olması halinde ceza uygulanmaz.

Duruşmanın Gizliliği ve Yeri :

Küçüklerin duruşması mutlaka gizlidir. Hüküm dahi gizli tefinim olunur.

Küçüklerin işledikleri suçlara ilişkin davaların duruşması genel mahkemelerin bulunduğu bina içinde veya dışında bu amaçla tahsis edilen yerlerde yapılır.

Uygulanmayacak Usul :

Küçükler tarafından işlenen suçların soruşturması ve kovuşturma meşhut suçlar muhakeme usulü hakkındaki kanun hükümleri uygulanmaz.

İtiraz Mercii :

İlçe ve merkez ilçedeki Çocuk Mahkemeleri kararlarına karşı itirazı inceleyecek merci il Çocuk Mahkemesidir,

Temyiz :

Çocuk Mahkemelerince verilen karar aleyhine ancak esas hükümle birlikte temyiz yoluna başvurulabilir.

Gözetim :

İşlediği suçtan dolayı hakkında yazılı tedbir uygulanmış veya hükmedilmiş cezası ertelenmiş olan küçüğün 3 yıla kadar gözetim altında bulundurulmasına karar verilebilir. Bu takdirde küçüğe, veliye, vasiye veya bakıp gözetmeyi üzerine alan kimseye gözetim tedbirinin gayesi ve gerektirdiği yükümlülükler haber verilir.

Gözetimin ne şekilde yapılacağı Adalet Bakanlığınca düzenlenecek bir yönetmelikle tespit olunur.

Gözetim Delegeleri :

Küçüklerin gözetimi Çocuk Mahkemeleri tarafından atanmış bulunan gözetim delegeleri tarafından yapılır.

Gözetim Delegelerinin Görevleri:

Gözetim delegeleri, gözetimine verilen küçüklerin temayül ve gidişatını devamlı olarak gözetler; gerekli gördükleri takdirde veli, vasi veya sair kimse veya kurumlardan her türlü bilgileri toplar ve keyfiyeti bir raporla Çocuk Mahkemesine bildirirler.

Küçüğün Giderleri :

Bir aile yanına veya paralı özel bir kurum veya benzeri teşekküllere yerleştirilen küçüğün giderleri Devletçe ödenir. Ödenecek bu meblağ Çocuk Mahkemelerince tespit edilmektedir.

Medeni Kanun hükümleri gereğince bakmakla yükümlü olan kimsenin, küçüğün giderlerini karşılamaya malî durumu müsait olması halinde, Devletçe ödenen meblağın tahsili için ilgililere rücu edilmektedir.

Adlî Sicil :

Küçükler hakkında adlî sicil verilebilir. Ancak, bir iş ve konu için kullanılmaz.

Hükümlerin Yerine Getirilmesi :

Çocuk Mahkemesi vermiş olduğu karar ve hükümlerin yerine getirilip getirilmediğini her zaman denetlenmektedir.

Cezaların İnfaz Edileceği Yer :

Bu kanun gereği haklarında ceza tertip edilen kişiler hükmün infazına başlandığı tarihte 15 yaşını doldurmamışlarsa, cezaları çocuk ıslahevi veya çocuk cezaevlerinde çektirilir.

Küçüklere Mahsus Tevkifevleri :

Kanun küçük tutukluların cezalarının küçüklere mahsus tevkifevlerinde çekmelerini amir hüküm saymaktadır.

Küçüklere mahsus tevkifevi bulunmayan yerlerde büyüklere ait tevkifevlerinin ayrı bölümlerinde bulundurulurlar.

Şartla Salıvermede Gözetim :

Şartlı salıverilmiş küçükler hakkında Türk Ceza Kanununun 18 inci maddesi uygulanmaz.

Şartla salıverme devresi zarfında gözetimin esasları, küçüğü şartla salıvermiş olan mahkemece tespit edilmektedir.

Küçüklerin şartla salıverilmelerine, cezanın halen infaz edildiği yerdeki Çocuk Mahkemesince karar verilir.

Yayın Yasağı :

Suç işlemiş küçüklerin suçları veya bunların yargılanmasıyla ilgili olarak her türlü yayın yapılması yasaktır. Bu yasağa aykırı hareket edenler 5 000 liradan 30 000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Fiilin tekerrürü halinde ayrıca, üç aydan altı aya kadar hapis cezası uygulanmaktadır.

Küçük Deyimi :

Bu kanundaki küçük deyimini suçu işlediği tarihte henüz 15 yaşını bitirmemiş kimseleri kapsar.

Küçüklerin Yerleştirileceği Devlete Ait Kurumlar :

Bu kanunda öngörülen kuramlar Adalet Bakanlığınca kurulur. Bunların çalışma usul ve esasları yönetmelikle tespit olunur.

Mahkemelerin Kurulması :

Çocuk Mahkemelerinin bütün yurttaki kuruluşu ve bu kanunda yazılı müesseseler kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş yıl içinde tamamlanır.

Çocuk Mahkemesi kurulmamış olan yerlerde kuruluncaya kadar, küçükler tarafından işlenen suçlara ait soruşturma ve kovuşturma bu kanunda yazılı usullere göre görevli mahkeme ve Cumhuriyet Savcılığınca yapılır.

2.17. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ESKİ ÜYELERİ

Millet Meclisi İdareci Üyelerinin, TBMM Eski Üyeleri Hakkında Kanun Teklifi 2 Mayıs 1979 günü 85 inci birleşimde ve 5 Haziran 1979 günü 99 uncu birleşimde gündeme alınmış, ancak yasa tasarısı görüşülemedi. 7 Haziran 1979 günü 101 inci birleşimde hükümet yerinde bulunmadığından yasa tasarısı ertelenmiştir aynı gün öğleden sonraki 102 nci birleşimde 7 nci sıradaki, yasa tasarısı tekrardan ele alınmış ve yasa tasarısının görüşülmesine İç Tüzük bakımından mani bir durum olmadığından müzakerelere geçilmiştir.²¹⁴ Anayasa ve Plân komisyonları raporlarının okunup okunmaması oylanmış, kabul edilmemiştir. Tümü üzerinde söz isteyen üye olmadığından doğrudan maddelerin görüşülmesine geçilmiştir. Maddeler birer birer oylanmış kabul edilmiş, yasa tasarısının tümü üzerinde lehte ve aleyhte söz isteyen üye olmadığından yasa bütünüyle oylanmış ve kabul edilmiştir.²¹⁵

Bu kanunun amacı, Temsilciler Meclisi Üyeleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi eski üyeleri, sağlık ve tedavi konusu ile ulaştırma, haberleşme ve pasaport konularında, kanunların, kararnamelerin ve yönetmeliklerin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine tanıdığı haklardan yararlanmalarını sağlamaktır.

Yasa, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının ilgili maddesi gereğince seçilme yeterliğini kaybetmiş olanların bu haklardan yararlanmayacaklarını ifade etmektedir.

²¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 12, B. 102 (12.6.1979), s. 641

²¹⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Eski Üyeleri Hakkında Kanun (K.No:2254, Kabul tarihi:25.12.1979, R.G.Sayı ve Yayın Tarihi:16861,06.01. 1980)

2.18. SEÇİM YASASI

Yasa tasarısının görüşülmesine 10 Nisan 1979 günü 76 ncı birleşimde başlanmıştır.²¹⁶ Komisyon raporunun okunup okunmaması oylanmış, raporun okunması kabul edilmemiştir.

Tasarının tümü üzerinde söz isteyen sayın üye olmadığından maddelere geçilmesi oylanmış, 28 inci maddeye kadar maddeler üzerinde söz alan sayın üye olmadığından maddeler okunarak kabul edilmiştir.²¹⁷ Bu kanun teklifini hazırlanırken, her şeyin düşünülerek ve 4 siyasî parti grubunun aralarında yapmış oldukları anlaşma neticesinde bu anlaşmaya sadık kalarak yasa tasarısındaki maddeler tüm teferruata varıncaya kadar düşünüldüğünden ve oldukça uzun bir yasa olmasına karşın, sayın üyeler fazla söz alıp konuşmamaları dikkat çekmiştir.

28 inci madde okunduktan sonra üzerinde söz isteyen Ekrem Ceyhun (İstanbul) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:²¹⁸

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri, üzerinde konuştuğumuz 28 inci maddenin tanımlar bölümünün 1 inci paragrafında «Bu yasaya göre seçmen olan vatandaşları tek olarak tanımlayan ve seçmenin oturduğu yeri belirleyen bilgileri kapsayan bilgisayar ortamına seçmen kütüğü denilir» tabiri var.

Yüksek malumları olduğu üzere ortam, daha çok bir manevi varlığın olduğu mekânı gösterir, bilgisayar ise bir fiziki yapıdır.

Buradaki ortam kelimesinin komisyon tarafından mekân olarak düzeltilmesi veya yer olarak, mahal olarak, (bilmiyorum nasıl olacaksa) düzeltilmesinde yarar görüyorum. Bu ortam kelimesini fiziki bir varlıkla bağdaştıramadım.

Üçüncü paragrafta «Bir seçmene ait ve seçmeni tanımlamak için kullanılan adı, soyadı, doğum yılı, doğum yeri» gibi kayıtların içerisine ana ve baba adının konmasında yarar vardır.

Hepinizin malumu olduğu üzere bir köyde aynı adı ve soyadı taşıyan pek çok insan olabilir. Bunların ana ve baba adları şayet bu kütüğe işlenmemiş ise o takdirde mükerrer oy hissi doğabilir. Ana ve baba adının buraya yazılmasında yarar görüyorum, Yüce Meclise saygılar sunuyorum.”

²¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 3, c. 12, B. 76 (10.4.1979), s. 164

²¹⁷ 25 . 6 . 1961 Tarihli ve 306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bazı Maddelerinin Kaldırılması Hakkında Kanun (K.No. 2234, Kabul tarihi 17.05. 1979, R.G. Sayı ve Yayımlı Tarihi : 16651,30.05.1979)

²¹⁸ a.g.e. s.171

Sayın Ceyhun'dan sonra aynı madde üzerinde söz alan Tarhan Erdem (İstanbul) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²¹⁹

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri, Sayın Ceyhun, hatırlattığı konuda şüphesiz haklıdır.

Yalnız, buradaki bilgisayar ortamı deyimi, bilgi işlem tekniğinin halen yurdumuzda kullanılan bir deyimdir ve fiziki malzemeyi tarif eder, bant gibi hafıza malzemesini tarif eder. Biz de burada, Komisyon olarak, bilgisayar ortamı deyimini aynen, halen kullanılmakta olan bir deyim olarak koyduk. Şüphesiz Sayın Ceyhun'un dediği gibi fiziki bir varlığı ifade etmektedir.

İkinci konu: 3 üncü fıkradaki verinin tanımında baba adı olmamasının nedeni, baba adının yazılmayacağı anlamına gelmez, yazılmayacak değildir. Görüleceği gibi 6 ncı fıkra seçmenin hangi verilerle tanımlanacağı açıklanmıştır ki, bu bilgiler, bu veriler olmadan, 6 ncı fıkradaki yazılı veriler olmadan seçmen tanımlanamayacaktır ve sadece 6 ncı fıkra yazılı verilerle seçmen tam olarak ve tek olarak tanımlanacaktır.

Bu nedenle, 3 üncü fıkra verinin tarifine kolaylık olsun diye bazı veri cinslerinden bahsetmektedir. Yoksa, seçmeni tek olarak tanımlayan verilerin bütünü kapsamamaktadır. Seçmeni tek olarak tanımlayan veriler bütünü 6 ncı fıkra belirtilmekte ve sınırlanmaktadır. Saygılar sunarım.”

Erdem'in konuşmasından sonra maddelerin okunarak oylanma işlemine geçilmiş ve 52 nci maddeye kadar maddeler kabul edilmiştir.

52 nci madde görülürken bu madde üzerinde söz isteyen Sayın Muammer Aksoy (İstanbul) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:²²⁰

“Sayın Başkan ve değerli arkadaşlarım;

Toplum ve hukuk düzeni bakımından önemli noktalarda birbirinden farklı özellikler gösteren varlıkların, kişilerin ve kuruluşların belli olanaklardan matematik bir eşitlikle yararlanması, eşitlik kuralına içerik bakımından uygun düşmez. Böyle bir çözüm, biçimsel eşitliğe öncelik tanıyarak, içerik bakımından eşitliği zedelemektir. Seçimlerde radyo ve televizyon ile kamuya hitap etme olanağı, her partiye, o partinin kamuoyunda gördüğü ilgi oranında tanınmalıdır.

Her parti, gayet tabii ki, başka yollardan kamuya seslenebilme olanağına sahiptir; ama devlet radyosundan bir partinin yararlanması söz konusu olduğunda, Meclise bir temsilci bile sokamayacak durumda olan bir parti ile, milyonlarca oy almış olan bir partiye, seçmenden alınan vergilerle işlemekte olan devlet radyosunda aynı oranda konuşabilme hakkını tanımak, hiçbir ölçüye uygun düşmez. Nitekim, Avrupa Konseyinin üyesi olarak çeşitli memleketlerde

²¹⁹ a.g.e. s.171

²²⁰ a.g.e. ss.178-179

durumu bu yönden inceledim ve tatbikatı da soruşturdum. Çoğulcu demokrasiyi benimsemiş hiçbir Avrupa ülkesi saptayamadım ki, onda, bütün partiler, seçime katılan bütün partiler, matematik bir eşitlikle aynı süreden yararlanmış olsunlar. Hatta Avusturya'nın gayet güzel bir deyimi bile var, «Önem yayınları» diyorlar; yalnız seçim sırasında değil, bütün yıl süresince, her siyasal ve sosyal kuruluş, toplumdaki önemi oranında radyodan yararlanıyor ve bu önemin ne olduğu da, siyasî partilerin seçimlerde aldığı oyla saptanıyor.

Bundan ötürü, öyle bir teklifle gelebilirdik ki, «Bütün siyasî partiler, aldıkları oylar oranında radyo ve televizyondan yararlansın» derdik; ama bugüne kadar alışılmış sistemden çok ayrılan bir sistem olacağından, böyle bir teklif yapmadık; ortalama bir teklif yaptık. Diyoruz ki, seçim dolayısıyla televizyonda 18 saat konuşulacaksa, bu 18 saatin 9 saatini seçime katılma hakkına sahip -işte 15 ilde teşkilâtlanmış vesaire - bütün partiler arasında eşit olarak paylaştırılır; geri kalan yarısı; yani 9 saat de, her partinin, son milletvekili seçiminde aldığı oy oranında dağıtılır ve bunlar birleştirilmek suretiyle o partinin konuşma süresi Yüksek Seçim Kurulu tarafından saptanır. Hatta, bir partiye, belli bir günde çok kısa bir süre düşerse, bunun pratik bir değeri olmayacağından, gerekirse bunları birleştirme yoluna da gidebilir. «O gün en uzun konuşan partinin süresini geçmemek üzere» diye - ayrıntılarını göreceksiniz - bir önerge verdik; bu önerge adalete ve ülke yararlarına uygundur.

Yeni kurulmuş ve sadece 15 yerde teşkilât kurmaktan başka, kamuoyunca hiç benimsenmemiş bir parti çıkacak, 300 milletvekili ile Millet Meclisinde temsil edilen parti kadar her gün o da konuşacak. Bu, hiçbir zaman bizim ihtiyaçlarımıza da uygun değildir.

Ne denirse densin, ben Türkiye'de dahi, «İktidar partisi - anamuhalefet partisi ikilisi» temeline dayanan, seçim mücadelesi yapılmasının, demokrasinin yerleşmesi bakımından çok daha hayırlı olduğuna kaniim.

Son olarak da şunu arz edeyim: Fransa, bu bakımdan çok ilginç bir çözüm getirmiş; 2'ye ayırıyor radyo ve televizyon sürelerini. «Sürenin yarısı muhalefete, yarısı iktidara verilir. Bu yarıyı, iktidar, kendi arasında istediği gibi paylaştırır; muhalefet, de kendi arasında istediği gibi paylaştırır; ama, muhalefet partileri ve iktidar partileri anlaşamazlarsa, her birinin kuvveti oranında; seçimlerde aldıkları oy veya Meclisteki sandalyeleri oranında bu paylaştırma yapılır» diyor.

Kısacası, ben, yeni getirdiğimiz teklifin, içerik bakımından gerçek eşitliğe daha uygun olduğuna, ötekinin ise sadece bir «Biçimsel» eşitlik sağladığına kaniim.

Eğer önergemizi desteklerseniz, toplumumuz bakımından olumlu sonuçlar yaratacak bir çözüm yasalaşmış olur.

Teşekkür ederim.”

Sayın Aksoy'dan sonra MHP Grubu adına Turan Kocal (İstanbul) da aynı madde üzerinde aşağıdaki görüşlerini belirtmiştir.²²¹

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; benden evvel konuşan Sayın Aksoy'un, görüşülmekte olan teklifin 52 nci maddesi ile ilgili tekliflerini dinledik.

Ben, uzun uzadıya izah etmek istemiyorum, meselelere girmek istemiyorum. Yalnız, biz özel komisyon olarak bu kanun teklifini hazırlarken, her şeyi düşünerek ve 4 siyasî parti grubu olarak da yapmış olduğumuz anlaşmaya sadık kalmak düşüncesi içerisinde, teferruatına varıncaya kadar bunu görüştük ve bu anlaşma ile bu neticeye varmış bulunuyoruz.

Sayın Aksoy'un ifade ettiği gibi, seçim propagandalarında radyo ve televizyon konuşmaları, siyasî partilerin gücü ve aldıkları oy oranı içerisinde; ama, geleceğe ait 4 sene içerisinde. Geleceğe ait 4 senenin oranını, acaba Sayın Aksoy müneccim midir de, biliyorlar? 1950 seçimlerini ve 1946 seçim neticeleriyle 1950 seçim neticeleri arasındaki oranın ne olduğunu, kendilerine hatırlatırım. O halde, geleceğin oranının ne olacağını hiç kimse bilememektedir ve ayrıca, Sayın Aksoy bir şeyden bahsettiler, «Fransa'da» dediler yanılmıyorsam, «İktidara ait parti, müddetin yarısını; muhalefete ait partiler de bu müddetin yarısını radyo ve televizyonda konuşurlar» dediler. Ama onlarda da şu vardır: Siyasî partiler, seçim ittifakı yapmak suretiyle, muhalefet ve iktidar ayırımı yaparlar ve ona göre de o maddeyi düzenlemişlerdir. Bizde bu husus olmadığına göre, bu da geçersizdir.

Biz, Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak, Aksoy'un bu teklifini kabul etmiyoruz. Hazırlanan teklife aynen oy vereceğimizi saygıyla arz ediyoruz.

Sevgiler, saygılar.”

Sayın Kocal'dan sonra MSP Grubu adına Fehmi Cumalıoğlu (İstanbul) madde üzerindeki görüşlerini aşağıdaki gibi belirtmiştir:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Müzakeresi yapılmakta olan bu kanun teklifi, Mecliste üyesi bulunan bütün siyasî partilerin katılmasıyla teşekkül eden, özel komisyonun ittifakıyla huzurlarınıza getirilmiş bir kanun teklifidir. Parti temsilcilerinin, kendi gruplarının ve yönetim kurullarının, komisyona getirdikleri ve istekleri istikametinde ve uzun tartışmalar neticesinde ittifakla kabul edilmiş bir metindir.

²²¹ a.g.e. ss.179-180

Şimdi, bu metin üzerinde, bir milletvekilinin verdiği önerge ile değişiklik yapılmaya kalkılınca, bunu sabote etmek durumuna düşülmüş olur. Böyle bir önergeyi kabul edemiyoruz ve etmeyeceğiz; önergeye de katılmıyoruz.

Millî Selâmet Partisi Grubu adına durumu Yüce Heyetinize saygılarımla arz ederim efendim.”

Cumalıoğlu’ndan sonra yerinden kısa bir açıklama yapmak için söz alan sayın Aksoy aşağıdaki izahatı yapmıştır:²²²

“Sayın Başkanım,

Sabote etmek durumu benim için söz konusu değil. Çünkü ben, Anayasa Komisyonunda, mesele konuşulduğunda, Anayasa Komisyonunun Başkanı olarak, hatta bunun Anayasaya uygun olduğunu; ötekinin, Anayasada partilerin birçok kez kuvvetleri oranında temsil edilmesi cümlesiyle de bağdaşmayacağından muhalif kaldım. Binaenaleyh, benim Anayasa Komisyonunda belirttiğim bir husustur bu.

Yani, komisyondaki savunmamı burada da yapmış oluyorum.”

Sayın Aksoy’dan sonra Turhan Feyzioğlu (Kayseri) aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:²²³

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sayın Aksoy’un sözlerinde ilk bakışta bir ağırlık görülebilir; fakat Türkiye’nin siyasî tarihi ve seçim tarihine, Türkiye’nin Anayasasına bakarak bir sonuca varmak gerekir.

Bizim ülkemizde televizyon ve radyo, Devlet inhisarındadır, Devlet tekelledir. Örnek olarak getirilen ülkelerin hemen çoğunda (Buna İngiltere ve Fransa da dahildir) ya o ülke içinde kurulmuş ya da Fransa için olduğu gibi, Lüksembourg’da, Monte Carlo’da kurulmuş radyo ve televizyonların yayın yapabildikleri, Amerika Birleşik Devletlerinde özel televizyonların para ile seçim kampanyasına katıldıkları ülkelerdeki durumdan farklı bir durum vardır.

«Partiler istedikleri alanda istediği propagandayı yapsınlar, ama burası Devlet kuruluşudur» dediler sayın arkadaşım. İşte, eşitlik ilkesi, 1950’den beri devamlı olarak, çeşitli dönemlerde yapılmış bütün seçim kanunlarında daima korunmuş olan devlet araçlarından eşit yararlanma ilkesi, arkadaşımın dediği husustan geliyor.

²²² a.g.e. s.179

²²³ a.g.e. ss.179-180

«Partiler diğer şeyden yararlansın...» Partiler, eşit şekilde yararlanamaz diğer şeylerden; ancak, Devlet önünde eşit olurlar, Devletin aracında eşit olurlar. Basında eşit değil, araçta eşit değil, parada eşit değil; nerede eşit olacak? Güçlü parti, zaten öbür alanlarda alabildiğine güçlü. Bu eşitsizliği telâfi etmek için (meydan mitinginde, şurada burada Anayasamız 26 ncı maddesinde diyor ki: «Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzelkişileri elindeki basın dışı haberleşme ve yayım araçlarından faydalanma hakkına sahiptir.»

Şimdi, «Siyasî partilerin, kamu tüzelkişileri elindeki basın dışı haberleşme ve yayım araçlarından faydalanması» denince, kastedilen Anadolu Ajansıdır. Ne kadar yararlanıyor bugün partilerin bir kısmı? Ayrı bir sorun da, çok partizan bir hale geldiğinden bahsediliyor; TRT'den ne kadar yararlanıyor şimdi? Ayrı bir sorun; ne kadar uygulanıyor bu madde? Ayrı bir sorun; ama hiç değilse, seçim zamanı uygulanıyor. Neden? Çünkü, seçim zamanı, Yüksek Seçim Kurulunun denetimine veriliyor bu iş. Hâkim denetiminde olduğu için, Türkiye'de, «Radyo tarafsız mı, televizyon partizan mı?» tartışmasının tükendiği bir kısacık dönem var, seçim arifesi; o zaman bari gürültü bitiyor.

Yüksek Seçim Kurulu bu konuda o kadar hassas ki ve - sayın arkadaşım bilim adamıdır- Anayasayı öyle yorumlamışlar ki, haberlerde dakika, saniye, kelime eşitliğini sağlamak üzere, kendiliğinden ilke kararı his etmiştir.

Şimdi, biliyorsunuz, TRT Yönetim Kurulu «İktidar ayrı, muhalefet ayrı» diye bir ilke katari koydu. Nasıl uygulanıyor? Bunu takip edemiyorsunuz; ama korkunç eşitsizlikler oluyor. Ben iktidar partisiydim; şimdi muhalefetteyim; yapılan muamele meydanda: Aynı mahiyette bir toplantı, görüntülü, suje veriliyordu; şimdi hiç verilmiyor. Aynı organ, aynı toplantı. Neden , o zaman 2 dakika veriyordunuz, şimdi bir saniye bile vermiyorsunuz ya da saat 24:00'de kısacık veriyorsunuz? Bunun izahı yok.

Çok büyük bir haksızlık olur Sayın Aksoy ne olur biliyor musunuz? Biraz önce bir madde değiştirdik, hiç itiraz etmedik. Biz küçük partiyiz. 1957 Seçim Kanunu, Türkiye'de iki partinin, iktidar ve muhalefet ana partilerinin o zamanki Demokrat Partiyle, o zamanki Cumhuriyet Halk Partisinin uzun çekişmelerinden sonra anlaşmasıyla çıkmış, emek mahsulü, göz nuru bir kanundur.

Değerli arkadaşlarım, 1957 seçimlerinden sonra tartışılan iki şey vardı, bunlardan biri radyo idi. Niçin bu radyo ve televizyon konusunu tekrar tartışma mevzuu yapalım. Zannediyorum ki, yanlış bir şey olur. Bugüne kadar hiç yapılmadı yapılmamasının Anayasamızdan doğan nedenler vardır, Türkiye'nin özelliklerinden doğan nedenleri vardır. Radyo ve televizyon yayınlarında şikâyet edilecek nokta bu değil. Radyo ve televizyon yayınları da bizim şikâyetçi olduğumuz konu şu. Türk Devletinin, ülkesiyle, milletiyle bütünlüğüne aykırı

her türlü kışkırtmanın yapılmasına mani olacak mı?Onu getiriniz. Anayasa Komisyonu Başkanı olarak onu teklif ediniz. Nitekim Komisyonunda ufak bir değişiklik yapılarak, bu konuda biraz yetkilendirildi Yüksek Seçim Kurulu.

Bu itibarla bu konuda anlaşmaya sadık kalınmasını rica ediyorum.”

Sayın Uysal’dan sonra CHP Grubu adına Hayrettin Uysal (Sakarya) da bu konuda aşağıdaki açıklamada bulunmuştur.²²⁴

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım,

Görüştüğümüz konu burada tartışılabilir, ama partiler bunları komisyonda enine boyuna tartışmış, seçimin bütün yönlerini kapsayan hem de propaganda unsurlarını kapsayan bir çalışma yapmış ve bu konuyu gündeme koymuş. O bakımdan, partilerin ortaya koyduğu bu ilkeyi şu anda zem etmeğe gerek yok. O bakımdan, bizim görüşümüz o ki, eskisi gibi bu konunun devam etmesidir.

Teşekkür ederim.” (CHP sıralarından alkışlar)

Maddeler ve çerçeve maddelerin görüşülüp onaylanmasından sonra son söz olarak söz alan İsmail Hakkı Köylüoğlu (Ankara) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²²⁵

“Sayın Başkan, sayın milletvekilleri, hepinize saygılarımı arz ederim.

Demokrasi diyoruz, millet olarak demokrasiyi benimsemişiz ve bir hayli mesafe de katetmişiz. Ama hepimiz arzu ediyoruz ki, demokrasi bütün kurallarıyla memlekette uygulansın ve tatbik edilsin. Şimdi kabul edelim ki, daha yolun belki yarısındaız; arzu ettiğimiz o demokrasinin bütün ilkeleriyle memleketimizde uygulandığını kimse iddia edemez.

Bu kanun teklifiyle özel komisyon çok güzel ve komisyonda çalışan arkadaşlara huzurunuzda teşekkür ederim. Bu anlayış içerisinde, bu partilerin, bu şekildeki özel komisyonlar yoluyla daha önseçimi, seçim sistemini, yaş meselesini, yabancı ülkelerdeki işçilerin oy meselesini halledecekleri inancındayım. Mademki maksadımız demokrasiye hizmettir, demokrasiyi bütün kurallarıyla yerleştirmektir, ki bizden evvel bu yola başlayanların iyi ettikleri, doğru yolda oldukları ve iyi bir idare seçtikleri bugün etrafımızda cereyan eden devletlerdeki hadiseler muvacehesinde daha iyi anlaşılmaktadır.

²²⁴ a.g.e. s.182

²²⁵ a.g.e. s.207

Demokrasi diyoruz, hür seçim, eşit seçim, dürüst seçim diyoruz, işte buna gölge düşürecek bütün aksaklıkların, noksanların giderilmesi hususunda getirilen bu teklifi huzurunuzda tekrar tebrik ediyorum ve Türk demokrasisi adına bu arkadaşlara, bütün partilere, bütün milletvekillerine, gösterdikleri gayretten ötürü şükranlarımı arz ediyorum.

Bu getirilen teklifin memleketimize, milletimize, partilerimize hayırlı ve uğurlu olmasını Allah'tan dilerim. Demokrasiye bugüne kadar hizmet'i geçip göçenleri rahmetle anar, bundan sonra bu yolda hizmet edeceklere de Allah'ın yardımcı olmasını dilerim, saygılarımı sunarım. ” (Alkışlar)

Sayın Köylüoğlu'nun konuşmasından sonra teklifin görüşmeleri Meclisçe tamamlanmıştır. Yasa tasarısının tümü açık oya tabi olduğundan, bu itibarla açık oylama 11 Nisan 1979 günü 77 nci birleşimde yapılmış ve yasa tasarısı; 226 kabul, 4 ret, 4 çekimser oyla kabul edilmiştir.

Bu yasanın amacı, 26 . 4 . 1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun²²⁶, 1, 5, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 68, 75, 77, 78, 86, 87, 91, 92, 93, 94, 97, 103, 112, 117, 122, 123, 124, 125, 128, 130, 133, 134, 136, 137, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 151, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 170, 171, 180, 181, 182 ve 183 üncü maddelerinin değiştirilmesidir. Söz konusu maddeler aşağıda ifade edildiği gibi değiştirilmiştir :

Kanunun Uygulanacağı Seçimler :

Bu kanun hükümlerinin özel kanunlarına göre yapılacak Millet Meclisi, Cumhuriyet Senatosu, il genel meclisleri, belediye başkanları, belediye meclisleri, muhtarlar, ihtiyar meclisleri ve ihtiyar heyetleri seçimlerinde uygulanması kanun koyucu tarafından emredilmiştir.

Sandık Bölgesi :

Seçimlerde, her seçim bölgesi gerektiği kadar sandık bölgesine ayrılması öngörülmektedir.

Bir sandık bölgesi, esas itibariyle (300) seçmeni kapsamaktadır. Birden çok mahalle veya semt gibi toplu yerleşim birimlerinden oluşan muhtarlıklar, her

²²⁶ 26.4.1961 Tarihli ve 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi, Bazı Maddelerinin Kaldırılması ve Buna Bir Ek Madde ile Geçici Madde Eklenmesi; 24.5.1961 Tarihli ve 304 Sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi; 25.6. 1961 Tarihli ve 306 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bazı Maddelerinin Kaldırılması Hakkında Kanun (K.No. 2234, Kabul tarihi: 17.05. 1979, R.G. Sayı ve Yayımlı Tarihi : 16651,30.05.1979)

birinde (300) seçmenin varlığı aranmaksızın, mesafe durumu ve ulaşım güçlükleri dikkate alınarak, gereken sayıda sandık bölgesine ayrılabilir, seçmen sayısı (400)'ü aşmayan seçim bölgelerinde seçmenler oylarını bir sandıkta verebilirler.

Seçim İşlerinin Yürütülmesi:

Kanun seçim işlerinin seçim kurullarınca yürütüleceğini hükme bağlamaktadır.

Bu bağlamda, Valiler, Kaymakamlar, Belediye Başkanları, Muhtarlar ve bütün kamu görevlileri her türlü seçim işleri ve seçmen kütükleri yazımında, seçim kurullarının istediği bilgileri ve belgeleri, gecikmeden, süresinde ve doğru olarak göndermeye mecbur kılınmaktadır.

Seçim Kurulları :

Ankara'da bir Yüksek Seçim Kurulu, her seçim çevresinde bir il seçim kurulu, her ilçede bir ilçe seçim kurulu ve seçim bölgelerine konulacak her sandık için bir sandık kurulu bulunmaktadır. İl merkezlerinde, ayrıca bir merkez ilçe seçim kurulu teşkil olunur.

Son nüfus sayımına göre nüfusu 200.000'i aşan ilçelerde, köy ve mahalle sınırları (seçim bölgeleri) esas alınarak ve mümkün olduğu nispette nüfus sayısında eşitlik gözetilerek; birden fazla ilçe seçim kurulu teşkil edilmektedir. İl belediyeleri ile ilçe belediyeleri dışında; ilçe dahilindeki (merkez ilçe dahil) diğer belediyeler; bölünme yapılmaksızın, mahalleleri ile birlikte bir bütün olarak ilçe seçim kurullarından birine bağlanmaktadır.

Yüksek Seçim Kurulu:

Yüksek Seçim Kurulu, bu Kanun hükümleri gereğince seçilen yedi asıl ve dört yedek üyeden kurulmaktadır.

Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin görev süresi dört yıldır. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilmektedir.

Asıl ve yedek yeni üyelerin tamamının seçilmelerine kadar eski üyeler görevlerine devam ederler.

Yasa altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca, kendi üyeleri arasından olmak üzere gizli oyla on bir kişi seçilmesini hükme bağlayarak, bunların, gizli oy ve salt çoğunlukla aralarından bir başkan ve bir başkan vekili seçmelerini ve başkan ile başkan vekilinin görev süresini dört yıl olarak hükme bağlamaktadır.

Yasaya göre başkan vekili, başkanlık görevlerinin yapılmasında başkana yardım ve bulunmadığı zaman ona vekillik yapmaktadır. Başkan vekilinin de engeli halinde, asıl üyelerin en yaşlısı başkanlık görevini yerine getirmektedir.

Her yenileme seçiminden sonra, Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Başkan ve başkan vekili ad çekmeye girmezler.

Üye Seçimi Zamanı :

Süresi biten Yüksek Seçim Kurulu üyeleri yerine yenilerinin seçimi için, her iki yılda bir Ocak ayının ilk haftasında seçim yapılır. Bu süre içinde üye sayısında azalma olursa, yukarıdaki madde gereğince tamamlanır. Bu yoldan seçilen kimse, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlar.

Görev ve Yetkileri :

Yasaya göre, Yüksek Seçim Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır :

1. Seçimlerde, içine oy pusulası konulacak olan zarfların, icabında her seçim için başka başka renk ve ölçüde olmak ve gerek piyasada, gerek Devlet Malzeme Ofisince imal edilen veya ettirilen veya depolarında bulunan zarfların renklerinden ve ölçülerinden farklı ve kâğıdında «Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu» filigranı bulunmak üzere, yeteri kadar özel zarf imal ettirmek ve bu imalatı, kâğıt hamurundan başlayarak zarfın imaline ve teslim alınmasına kadar olan safhalarını; üyeleri arasından seçeceği üç yargıcın devamlı gözetim ve denetimi altında yaptırmak ve bu zarfları, il seçim kurullarına, her ilin ihtiyacına yetecek sayıda, alındı belgeleri karşılığında göndermek,

2. Özel zarfların imali için gerekli «Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu» filigran kalıpları ile zarf ölçü kalıplarını yaptıırıp gerekli miktarda kâğıt ve zarf imalinden sonra saklamak,

Katlanıp bir kenarı yapıştırıldıktan sonra zarf haline gelebilen «Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu» filigranını taşıyan birleşik oy pusulalarını, her (400)'ü ve her (400)'lük paketi, aynı numarayı taşımak üzere bastırmak ve her sandık için bir paket, ilçe seçim kurullarına zamanında ulaştırmak, oyunu kullanan seçmenin parmağının işaretleneceği özel boyayı ithal veya imal ettirmek, sandık kurullarında zamanında bulundurmak, saklamak,

3. Bu Kanunda söz konusu edilen bütün işlemlerin gerektirdiği form, evrak, liste gibi her türlü basılı kâğıdın tasarım ve baskısını yaptırmak, il ve ilçe seçim kurullarına zamanında ve ihtiyacı kadar ulaşımını sağlamak,

4. Tüzüklerine göre ilk genel kongrelerini yapmış olup, en az 15 ilde, en az altı ay evvel il ve ilçe teşkilâtını kurmuş bulunan siyasî partilerin adlarını, ilçe seçim kurullarının yeniden kurulması için öngörülen ayların ikinci haftasında tespit ve ilan etmek,

5. İl ve ilçe seçim kurullarının teşekkülünü sağlamak, il seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, oy verme gününden önce ve itiraz konusunun gerektirdiği süratle, kesin karara bağlamak,

6. Adaylığa ait itirazlar hakkında bu Kanun ve özel kanunlar gereğince kesin karar vermek,

7. İl seçim kurullarınca, oy verme günü işlemleri hakkında verilmiş olan kararlara karşı yapılan itirazları derhal inceleyip kesin karara bağlamak,

8. İl seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları inceleyip kesin karara bağlamak,

9. Seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna müessir olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek mahiyette itirazları, altkurullara yapılan itirazların silsilesine ve sürelerine uygunluğunu araştırmaksızın inceleyip kesin karara bağlamak,

10. İl seçim kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları derhal cevaplandırmak ve seçimin bütün yurttta düzenle yapılmasını sağlayacak tedbirleri almak ve bu hususta gereken genelgeleri zamanında yapmak,

11. Siyasî partilerin, yasama meclisleri genel ve ara seçimlerine ve belediye başkanlığı ile belediye ve il genel meclisi üyelikleri genel seçimlerine katılabilmeleri için, kendi tüzüklerine göre ilk genel kongrelerini yapmış olup, en az 15 ilde oy verme gününden en az altı ay evvel il ve illere bağlı bütün ilçelerde ilçe teşkilâtlarını kurmuş bulunmaları veya ilk genel kongrelerini yapmış olmaları kaydıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısında gruba sahip olmaları gereklidir. Bu esaslar dairesinde seçime katılabilecek siyasî partileri tespit ve seçimin başlangıç tarihinden on gün, seçimin yenilenmesi halinde yenileme kararının ilanından sonraki beş gün içinde ilan etmek,

12. Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü kuruluş ve işleyişi ve diğer çalışma konuları ile ilgili ilkeleri belirlemek, yönetmelikleri yayınlamak, programlarını yapmak ve denetlemek,

13. Kanunla kendisine verilen başkaca görevleri yapmaktır.

İl Seçim Kurulu :

Yasaya göre, il seçim kurulu, iki yılda bir Ocak ayının son haftasında, il merkezinde görev yapan en yüksek dereceli üç yargıçtan kurulur. Bunlardan derecesi en yüksek olanı kurulun başkanıdır. Kurulun yargıçlardan iki de yedek üyesi vardır. Bu suretle kurulan il seçim kurulu iki yıl süre ile görev yapar.

Kurul başkanlığı ile asıl ve yedek üyelikleri için, aynı derecedeki yargıçlar arasında en kıdemlisi ve kıdemde eşitlik faalinde en yaşlısı görevlendirilir. İl seçim kurulu başkanlığı ile, asıl ve yedek üyeliklerini ve ilçe seçim kurulu başkanlığını yapacak olan yargıçlardan biri herhangi bir sebeple bu görevi yapamaz ve o yerde bu görevi yapabilecek başka bir yargıç da bulunmazsa, o yerin bağlı olduğu ağır ceza mahkemesinin yargı çevresi içinde bulunan ve görevinden ayrılmasında sakınca görülmeyen bir yargıca, merciince bu yetki verilir. Eksiklerin, ağır ceza çevresi içindeki yargıçlardan tamamlanmasına imkân bulunmayan hallerde, bu ağır ceza merkezine en yakın ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi içindeki yargıçlardan biri, yukarıdaki usule göre yetki verilerek gönderilir. Bu suretle kendisine yetki verilen yargıcın gelip görevine başlamasına kadar, seçim kurulu başkanlığını, kurulun kendi arasından gizli oyla seçeceği bir üye yapar.

Siyasî Parti Temsilcileri :

Son Milletvekili ve Cumhuriyet Senatosu genel ve ara seçimlerinde kendi listesinden yasama meclislerinden birine seçilmiş en az bir üyeye sahip olan veya Yüksek Seçim Kurulunca tespit ve ilan edilen siyasî partilerden o il ve ilçede teşkilâtı bulunanlar, il ve ilçe seçim kurullarında birer temsilci bulundurulur. Bu temsilciler kurulun bütün çalışmalarına ve görüşmelerine katılırlar, oy kullanamazlar. Ancak, Yüksek Seçim Kurulunca yapılan ilandan seçime katılamayacağı anlaşılan veya o seçim çevresinde seçime katılmayan partilerin bu kurullarda temsilci bulundurma hakları sona erer. Görüşülen iş hakkında siyasî partiler temsilcileri görüşlerini bildirirlerse, kurul, bunları da dinledikten sonra, kendi arasında işi görüşerek karar verir ve kararı temsilcilere bildirir. Siyasî parti temsilcilerinin toplantılara katılmamaları, işlerin görüşülmesini durdurmaz.

İlçe Seçim Kurulu :

İlçe seçim kurulu, iki yılda bir Ocak ayının son haftasında, bir başkan ile altı asıl ve altı yedek üyeden kurulur. İlçedeki en yüksek dereceli yargıç kurulun başkanıdır. Bu kurul asıl üyeleriyle toplanır. Bir asıl üyenin katılmadığı toplantıya, öncelikle o üyenin yedeği çağırılır. İlçede aynı derecede birkaç yargıç bulunduğu takdirde en kıdemlisi, kıdemde de eşitlik halinde en yaşlısı seçim kuruluna başkanlık eder.

İlçe Seçim Kurulu Üyelikleri :

İlçe seçim kurulunun dört asıl ve dört yedek üyesi siyasî partilerden alınır. Bu üyeler aşağıda yazılı olduğu gibi belli edilir:

1. İlçe seçim kurulu başkanı, bu kurulun yeniden kurulması için ilçede teşkilâtı bulunan ve son milletvekili genel seçiminde o ilçede en çok oy almış olan dört yeni partiye birer asıl ve birer yedek üye adını iki gün içinde bildirmelerini tebliğ eder.

Yukarıdaki hükümlerin uygulanmasına rağmen dört asıl ve dört yedek üyenin tümü belirlenemediği takdirde, yasa gereği Yüksek Seçim Kurulunun ilan ettiği siyasî partilerden ilçede teşkilâtı bulunanlar tespit edilerek bunlar arasında ad çekilir. Ad çekmedeki sıraya göre, adı çıkan, üyelik sayısı kadar siyasî partinin, yukarıda yazılan usulle bildireceği kimseler ilçe seçim kurulu üyesi olur.

2. Diğer iki asıl ve yedek üyelikle yukarıdaki bentte yazılan işlemler sonucunda eksik kalan asıl ve yedek üyelikler, ilçe merkezinde görev yapan ve toplam memuriyet süresi on yıldan fazla olan, yasama meclisleri veya yerel idare seçimlerinden birine siyasî parti adayı veya aday adayı olarak katılmamış ve evvelce hiç bir siyasî partiye kaydolmamış devlet memurlarını gösteren, o ilçedeki görev süreleri esas alınarak düzenlenecek listenin ilk sekiz sırasında yer alanlar arasından ad çekme ile belli edilir. Ad çekme, birinci bent hükümleri gereğince tespit edilen asıl üyeler huzurunda ilçe seçim kurulu başkanı tarafından yapılır. Ad çekme sırasında, adları önce çıkanlar asıl, sonrakiler sıra ile yedek üye olur. Bu yoldan her asıl üyenin yedeği belirlenir. Ancak, aynı bakanlığa mensup memurlardan birden fazla asıl üye olamaz; zorunlu durumlar saklıdır.

3. İlçe seçim kurulu başkanı, siyasî partiler arasında yapılan ad çekmenin gün ve saatini, ad çekmeye katılan siyasî partilere tebliğ eder.

Görev süresi içinde asıl üyeliklerde vuku bulacak boşalmalar, eksilen asıl üyenin yerine kendi yedeği getirilmek suretiyle doldurulur. Yedek üyeliklerdeki eksilmeler, eksilen üyenin niteliğine göre, seçilmesinde uygulanan hükümler gereğince tamamlanır.

Yapılan tespit ve ilandan seçime katılamayacağı anlaşılan veya o seçim çevresinde seçime katılmayan partinin ilçe seçim kurulundaki üyelerinin görevi sona erer. Bu yoldan boşalan üyelikler, o seçim çevresinde seçime katılan ve ilçe seçim kurulunda üyesi bulunmayan partiler hakkında birinci bentte yazılan hükümlerin uygulanmasıyla belirlenir. İlçe seçim kurulunda boşalan göreve getirilen kimse, yerine geldiği üyenin süresini tamamlar.

Sandık Kurulu :

Sandık kurulu bir başkan ile altı asıl ve altı yedek üyeden kurulur. Bu kurul asıl üyeleriyle toplanır.

Sandık Kurulu Başkanının Seçimi :

İlçe seçim kurulu başkanı, ilçe seçim kuruluna siyasî partiler dışından getirilen asıl üyelerle görüşerek sandığın kurulacağı seçim bölgesi içindeki veya dışındaki seçmenler arasından iyi ün sahibi olmakla tanınmış, okur - yazar kimselerden, kurula bağlı seçim bölgelerindeki sandıklardan her biri için birer kişi olmak üzere bir liste düzenler. Kurulun, siyasî partilerden seçilmiş asıl üyelerinden her biri de, ilçe seçim kurulu başkanınca belirlenecek süre içinde, yukarıdaki fıkra da gösterilen nitelikte birer liste düzenleyerek başkanlığa verir. Belirlenen süre içinde liste vermeyen parti temsilcisi, bu hakkından vazgeçmiş sayılmaktadır.

Yukarıdaki fıkralar gereğince düzenlenen listelerde her sandık için adı önerilen başkan adayları arasında ad çekilerek sandık kurulu başkanları belirlenir. Şu kadar ki, 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa göre partilere üye olamayacak kimseler ile köy muhtarları, görev yaptıkları köylerde sandık kurulu başkanı olamazlar.

Sandık kurulu başkanının görevi başına gelmemesi halinde, yerine kurul üyelerinden en yaşlısı başkanlık eder.

Sandık Kurulu Üyelikleri :

Sandık kurulu üyelikleri aşağıdaki şekilde belli edilir :

İlçe seçim kurulu başkanı, o seçim çevresinde seçime katılan ve ilçede teşkilâtı bulunan siyasî partilerden, son milletvekili genel seçiminde o ilçede en çok oy almış olan beş partiye, her sandık için birer asıl ve birer yedek üye adını beş gün içinde bildirmelerini tebliğ eder. Bu yoldan tespit edilen sandık kurulu üye sayısı beşten az olduğu takdirde, eksik kalan üyelikler, aynı şartları taşıyan diğer siyasî partilerden, aldıkları oyların büyüklük sırasına göre, aynı usulle tamamlanır. Oylarda eşitlik halinde ad çekilir.

Yukarıdaki hükümlerin uygulanmasına rağmen beş asıl ve beş yedek üyenin tümü belirlenemediği takdirde, o ilçede seçime katılan ve teşkilâtı bulunan diğer siyasî partiler arasında ad çekilir. Ad çekmedeki sıraya göre, adı çıkan, eksik üyelik sayısı kadar siyasî partinin yukarıda yazılan usulle bildireceği kimseler, sandık kurulu üyesi olur. Bundan başka, sandığın bulunduğu köy ve mahalli ihtiyar heyeti ve ihtiyar meclisi asıl ve yedek üyelerinden keza ad çekme ile iki kişi seçilir. Bu ad çekme sırasına göre ilki asıl, diğeri yedek üyedir. Şu

kadar ki; bu fıkra gereğince görevlendirilecek sandık kurulu asıl ve yedek üyeliklerine yetecek kadar ihtiyar heyeti ve ihtiyar meclisi asıl ve yedek üyesi bulunmayan köy ve mahallelerde noksan üyelikler, yukarıdaki fıkralarda yazılan hükümlerin sandık kurullarına üye vermemiş partiler hakkında uygulanmasıyla tamamlanır.

Yukarıda arz edilen fıkralar gereğince belirlenen sandık kurulu asıl üyelerinden göreve gelmeyenine yerine, öncelikle, gelmeyen üyenin yedeği alınır.

Sandık kurulu başkan ve üyelikleri için ad çekme işlemleri, ilçe seçim kurulu huzurunda, bu kurulun başkanı tarafından yapılır. Üyeliklerin bu şekilde doldurulması mümkün olmazsa, eksikler, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından, o çevrede bulunan ve sandık kurulunda görev verilmesinde sakınca olmayan kimselerden doldurulur.

Sandık Kurullarının Kurulması ve Görev Süresi :

Sandık kurulları Yüksek Seçim Kurulunca tespit ve ilan edilen tarihte kurulur. Bu kurulların asıl ve yedek üyeleri, her seçim çevresinin yerel özellikleri göz önüne alınarak, Yüksek Seçim Kurulunca tespit edilecek tarihlerde göreve başlarlar ve sayıma ilişkin evrak ve belgeler ilçe seçim kuruluna teslim edilinceye kadar aralıksız çalışmaya devam ederler.

Kurullarda Görev Alamayacak Olanlar :

İdare âmirleri, Zabıta amir ve memurlar ile Askerî Ceza Kanununun 3 üncü maddesinde yazılı askerî şahıslar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve adaylar, bu Kanunda gösterilen kurullara seçilemezler.

648 sayılı Siyasî Partiler Kanununa göre, siyasî partilere üye olamayacak kimseler, bu kurullarda üye, müşahit veya temsilci olarak, siyasî partiler tarafından görevlendirilemezler.

Kuruluş ve Tanımlar ;

A) Kuruluş :

Yüksek Seçim Kuruluna bağlı olarak Ankara'da bir “Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü” ile her ilçede “Seçmen Kütükleri Bürosu” kurulmuştur.

B) Tanımlar :

1. Bu Yasaya göre seçmen olan vatandaşları tek olarak tanımlayan ve seçmenin oturduğu yeri belirleyen bilgileri kapsayan bilgisayar ortamına «Seçmen Kütüğü» denir.

2. Seçmen Kütüğü, Yüksek Seçim Kuruluna bağlı olarak kurulan Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü tarafından, bu Yasaya uygun olarak tasarlanacak, plânlanacak, yönetilecek ve yürütülecek çalışmalarla elde edilir.

3. Bir seçmene ait ve seçmeni tanımlamak için kullanılan; adı, soyadı, doğum yılı ve doğum yeri gibi kayıtların her birine «Veri» denilir.

4. Bir seçmeni tek olarak tanımlayan verilerin bütününe Seçmene Ait Bilgi denilir.

5. Seçmenin devamlı oturduğu konutun bulunduğu ilçe, muhtarlık, sokak isimleri ile binanın kapı ve varsa daire numarası seçmenin adresidir.

6. Her seçmen; seçmen kütüğü sıra numarası, adı, soyadı, ana ve babasının adı, doğduğu ilçe, doğum yılı ile belirlenir ve tanımlanır.

7. Seçmen kütüğündeki bilgilerin; bu Kanunda yazıldığı şekilde değiştirilmesi, düzeltilmesi ve tamamlanmasına Seçmen Kütüğünün «Güncelleştirilmesi» denilir.

Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğünün Çalışma Amaç ve İlkeleri :

Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü kuruluşunun çalışma amacı; yasalara uygun olarak seçmen vatandaşın eksiksiz belirlenmesini, mükerrer yazımın önlenmesini, seçmenin kolay, hızlı, doğru oy vermesini, seçimin çabuk sonuçlanmasını, mükerrer oy kullanan seçmenlerin tespitini, vatandaşların görev ve sorumluluklarına uygun siyasi haklarını yüksek oranda kullanmalarını sağlayacak bilginin toplanması, düzenlenmesi, saklanması, işlenmesi, kullanılır hale getirilmesi ve gerekli yerlere ulaştırılmasını ve dağıtımını sağlamaktır. Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü; çalışmalarını, proje, program, raporlama ve gelişmiş yönetim tekniklerine uygun olarak Yüksek Seçim Kurulunca tespit edilen ilkeler içinde yürütür. Genel Müdür, Yüksek Seçim Kurulunca onaylanan programına uygun, aylık ve haftalık raporlarla çalışmalarını Yüksek Seçim Kuruluna sunar. Genel Müdürlüğün denetleme ilke ve yöntemi, Yüksek Seçim Kurulunca belirlenir ve uygulanır.

Yüksek Seçim Kurulunca; seçmen kütüğünün önemi, düzenleme yöntemleri, seçmenlerin görevleri, bu çalışmanın vatandaşa ve devlet hayatına katkı ve yararları, bu çalışmada uygulanan teknikler ve gerekli bilgiler; bütün ülke ve vatandaşları kapsayan, sürekli tanıtma programları ile yaygınlaştırılır.

Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü ile Seçmen Kütük Bürolarının Kuruluşu ve Yönetimi :

Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü, Yüksek Seçim Kurulunca sözleşmeli veya devamlılık esasına göre atanan ve bu kurula bağlı bir genel müdür; merkez ilçe ve diğer ilçelerdeki seçmen kütük büroları da bağlı bulundukları ilçe seçim kurulu başkanı tarafından, bu Kanunda yazılı esaslar dairesinde yönetilir.

Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü ile seçmen kütük bürolarının kuruluş şeması, birimleri, birimler arasındaki ilişkiler, görev tanımlamaları, yetki ve sorumlulukları, mensuplarının nitelikleri, göreve alınmaları, yükseltilmeleri, nakilleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve sair özlük işlemlerine dair hükümler, bu Kanunun ilgili maddesi ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun ilgili hükümleri göz önünde tutularak genel müdürlükçe hazırlanıp, Yüksek Seçim Kurulunca kabul edilip, onaylanacak bir genelgeyle düzenlenir. Bu genelgede yazılı esaslarla, hizmetin gereği göz önünde tutularak, Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü ile seçmen kütük bürolarının ihtiyacını karşılayacak her sınıf ve derecedeki kadrolar Genel Müdürlüğün teklifi ve Yüksek Seçim Kurulunun onayı ile tespit edilerek Adalet Bakanlığına bildirilir. Talep edilen bu kadrolar Adalet Bakanlığınca, kadro sağlanmasına ilişkin 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda yazılı usul hükümleri uygulanmaksızın, doğrudan Bakanlar Kuruluna sunulmak üzere Başbakanlığa gönderilir. Bakanlar Kurulunca kabul edilen kadrolar Resmi Gazetede yayınlandığı günde Adalet Bakanlığı kadrolarına eklenmiş olur. Seçmen kütük bürolarında görevli şef ve memurların sicil amirleri bağlı bulundukları ilçe seçim kurulu başkanıdır. Bunlar hakkında uyarma ve kınama cezalarını doğrudan doğruya uygulamaya ilçe seçim kurulu başkanı yetkilidir. İlçe seçim kurulu başkanı işlerin müsaadesi nispetinde seçmen kütükleri bürosu memurlarının o yerdeki adalet hizmetlerinde geçici olarak çalıştırılmalarına müsaade edebilir.

Devamlı veya Geçici Personel ve Görevlendirme Yetkisi :

Yüksek Seçim Kurulu; 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre; Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğünde; devamlı, geçici ve sözleşmeli, diğer seçim işlerinde devamlı ve geçici personel çalıştırabilir. Genel Müdürlüğün devamlı, geçici ve sözleşmeli personeli, evvelce herhangi bir siyasî partiye üye, herhangi bir seçimde siyasî parti listesinden aday olmamış kişiler arasından seçilir.

Seçim işlerinde ve seçmen kütüğü yazım, düzenleme, denetleme ve güncelleştirilmesinde, il ve ilçe seçim kurulu başkanları; Yüksek Seçim Kurulunun belirleyeceği ilkeler içinde; mahalle ve köy muhtar ve ihtiyar heyet veya meclisleri üyelerini; Devlet, katma bütçeli idare, özel idare, belediye, iktisadî devlet teşekkülleri ve kamu tüzel kişiliklerindeki (hâkimler, cumhuriyet

savcılar, vali ve kaymakamlar, nahiye müdürleri, askerî şahıslar, zabıta amir ve memurları hariç) bütün memur, işçi ve hizmetlileri görevlendirebilir, bunlar dışında da gerekli gördüğü kimseleri çalıştırabilir.

Yüksek Seçim Kurulunun Kararlarının Bağlayıcılığı:

Seçmen kütüğünün kurulması, güncelleştirilmesi ve bundan elde edilecek liste, çizelge ve diğer malzemenin gerekli yerlere ulaştırılması ve dağıtılması için, Yüksek Seçim Kurulunca alınacak kararlar bütün kamu kuruluşlarını ve görevlilerini bağlar. Yazım ve denetleme işlerinde görevlendirileceklerin ödev ve yetkileriyle yazım hazırlıkları, yazım ve denetimin yapılış ve yazım ve denetim formlarının şekilleri ve bunların ne gibi bilgileri taşıyacağı, ne suretle doldurulacağı, yazımda, denetlemede ve sürekli ara çalışmalarda ne cins evrak kullanılacağı, evrakın teslimi, yazımın denetlenmesi ilke, yöntem ve kuralları Yüksek Seçim Kurulunca belirtilir.

Seçmen Kütüğü Düzenlenmesi :

Seçmen kütüğü; her dört yılda bir yeniden yılda bir genel denetleme ile güncelleştirilir. Düzenleme, sürekli güncelleştirme ve genel denetleme kural, yöntem ve teknikleriyle Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğünün bilgi işlem; ilke, kural ve yöntemleri Yüksek Seçim Kurulunca düzenlenecek genelge ile belirlenir.

Yazım ve denetlemede toplanan bilgilere, seçmene ait bilgilerin verilerindeki değişimleri belirleyen ad, soyad, yaş, cinsiyet tashihi, seçme ehliyetini kaybetme, (kısıtlanma, kamu hizmetinden yasaklanma) veya yeniden kazanma gibi yargı kararlarına, vatandaşlıktan ıskat veya yeniden vatandaşlık hakkını kazandığını gösteren bilgiler ile vefat ettiğini tespit eden bilgilere seçim bölgesi içinde ve dışında vuku bulan ikametgah değişikliklerine ait verilere, Yüksek Seçim Kurulunun belirleyeceği kural ve yönteme uygun olarak toplanacak diğer belgelere dayanılarak, seçmen kütüğü kurulur ve güncelleştirilir.

Kütüğe Yazılma Esasları :

Seçmenlik sıfatının tayininde esas, seçmen kütüğüdür.

Seçmen kütüğünde; seçmenin; adı, soyadı, baba adı, ana adı, doğum yılı, doğduğu ilçe adı, oturduğu yer adresi bulunması esastır.

298 sayılı Kanunun uygulanmasında, herkes, nüfus kütüğünde doğduğu ay ve günün yazılmış olup olmadığına bakılmaksızın, nüfus kütüğünde gösterilen doğum yılının son günü doğmuş gibi işleme tabi tutulur. Seçmene ait bilgi eksik ise; bilgi tamamlanıncaya kadar seçmen, sandık seçmen listesine

yazılmaz. Tamamlama kuralları; Yüksek Seçim Kurulunca belirlenir ve yayınlanır. Sandık bölgesinde oturan seçmenlere ait bilgileri kapsayan sandık seçmen listeleri seçmen kütüğünden çıkarılır. Sandık seçmen listesinde yazılı olmayan seçmen oy veremez. Seçmen kütüğüne seçmen bir kez yazılır ve birden fazla oy kullanamaz. Yazım, görevlilerin insan oturan yerleri birer birer gezip seçmenleri görmeleri suretiyle yapılır. Yazım memuru yazım sırasında, yazım yerinde bulunan seçmeni yazar. Seçmenin bildireceği oturduğu yerin adresi yazılır. Seri numaralı yazım formu her seçmene imzalatılır.

Yurt Dışında Oturan Vatandaşların Yazımı :

Yazım sırasında Türkiye sınırları dışında oturmakta olanların seçmen kütüğüne yazımı aşağıdaki kurala uygun olarak Yüksek Seçim Kurulu Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğüne yapılır;

a) Yurt dışında altı aydan fazla oturanlar, Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğünün belirteceği yerlerden sağlayacakları formu doldururlar.

b) Bu formu bağlı oldukları yer konsolosunun veya belirleyeceği memurun yanında imzalarlar; form, konsoloslukça mühürlenir.

c) Formun birinci nüshası Yüksek Seçim Kurulu Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğüne konsolosluk tarafından gönderilir.

d) Formun ikinci nüshası konsoloslukça sıra numarasına göre saklanır.

e) Formun üçüncü nüshası vatandaşa iade edilir.

f) Yurt dışında oturan vatandaşların Türkiye'deki son ikametgâhları da forma yazılır. Sandık seçmen listesinde bu bildirim göz önüne alınır.

g) Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü kendine gelen formlarda yazılı kişiyi seçmen kütüğüne kaydeder.

Genel Yazım ve Denetleme:

Seçmen kütüğünün dört yılda bir yeniden düzenlenmesi ve iki yılda bir denetlenmesi için gerekli bilgileri toplamak amacıyla, bütün Türkiye'de aynı zamanda Nisan ayının ikinci pazar günü yazım yapılır. Yazım günü, saat 05.00'den itibaren yazımın bittiği alışılmış araçlarla ilan edilinceye kadar görevlilerden başka kimselerin bulundukları yerden ayrılmaları yasaktır. Ancak, yazım ve denetim işleminin her halde aynı gün saat 19.00'a kadar bitirilmiş olması gerekir. Yüksek Seçim Kurulu, kütüğün düzenlenmesi ve yazım sırasında, bu Kanunda öngörülen gereklere göre genelgelerle belirteceği diğer yöntem, teknik ve kuralları uygular. Yüksek Seçim Kurulunun ilan edeceği siyasî parti ilçe başkanları, yazım memurunun yanına bir temsilci verebilirler. Temsilci

isimleri, ilçe seçim kurulunun isteği üzerine bildirilen sürede liste halinde teslim edilir. Siyasî parti temsilcileri ilçe seçim kurulu başkanlığından aldıkları belge ile temsilcilik görevini yaparlar. Bu listedeki isimler ve görev yerleri sonradan değiştirilemez.

Yazımda Esas Bilgi Kaynakları :

Seçmen kütüğü yazımı sırasında, formlara yazılacak bilginin tespitinde resmi belgeler esas tutulur. Seçmenin devamlı oturduğu adresin tespitinde, muhtarlıkların, varsa apartman yöneticilerinin kayıtlarından faydalanılır.

Muhtarlık Krokisi ve Binalar Cetveli:

Şehir ve kasabalarda, ilçe seçim kurulu başkanının denetlemesi altında belediyeler, her muhtarlık için, iki yılda bir «Muhtarlık Krokisi» düzenlemek zorundadırlar.

Krokide :

1. Muhtarlık sınırları ile, bu sınırlar içindeki sokakların adları ve her sokağın başı ve sonundaki binaların numaraları,
2. Muhtarlık, sokaklara ayrılmamış dağınık yapılardan ibaret ise, bu dağınık yapılar numaraları ile birlikte, okunaklı şekilde gösterilir.

Köylerde ve kroki yapılmasına teknik imkân bulunmayan şehir ve kasabalarda kroki yerini tutmak üzere, her muhtarlık için (Binalar Cetveli) düzenlenir. Binalar cetveli ilçe seçim kurulu başkanının denetimi altında, şehir ve kasabalarda belediyelerce, köylerde muhtarlıklarca yapılır.

Muhtarlıkta, numarası olmayan ve içinde insan oturan yerler bulunduğu takdirde, bu yerler numaralanır.

Yukarıda yazılı (Binalar Cetveli), numarasız yerlerin numaralanması işlemi, istatistik Genel Müdürlüğünün (Numaralama Yönetmeliği) esaslarına göre yapılır.

Muhtarlık krokisi ve binalar cetveli, yıl sonu durumunu gösterecek şekilde düzenlenir.

Yukarıdaki sayılan hüküm gereğince, her muhtarlık için düzenlenen kroki veya binalar cetvelinin onaylı birer örneği, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından ilan edilen siyasî partilerin ilçe başkanlıklarına, her iki yılda bir, Yüksek Seçim Kurulunun belirleyeceği ayda alındı belgesi karşılığı verilir.

Muhtarlık Bölgesi Askı Listesi :

Seçmen kütüğündeki yanlışların düzeltilmesi ve eksiklerin tamamlanması amacıyla;

Seçmen kütüğünde yazılı adreslere göre aynı muhtarlıkta oturan ve seçmen kütüğünde yazılı seçmenlerin; seçmen kütüğü numarası, adı ve soyadı, ana ve baba adı, doğum yılı, doğum yeri, adresi yazılı olduğu ve seçmen soyadı alfabe sırasına göre sıralanmış listeye Muhtarlık Bölgesi Askı Listesi denir.

Muhtarlık Bölgesi Askı Listesi her yıl sonundaki kesinleşmiş mevcut bilgilere dayanılarak seçmen kütüğünden elde edilir.

Muhtarlık Bölgesi Askı Listesi; her yıl mart ayında;

- a) Ait olduğu muhtarlığa iki nüsha,
- b) İlan edilen siyasî partilerin o ilçedeki ilçe başkanlarına bir nüsha,
- c) İlçe seçim kurulu işlerinde kullanılmak üzere iki nüsha, ilçe seçim kurulu başkanlıklarına,

İşlemlerde kullanılmak üzere bir nüsha il seçim kurulu başkanlıklarına gönderilir.

Askı Zamanı ve Süresi:

Muhtarlık Bölgesi Askı Listesi, her yıl, Nisan ayının ilk Pazartesi günü muhtarlıklarda askıya çıkarılır ve iki hafta süre ile askıda kalır. Muhtarlık Bölgesi Askı Listeleri, ait oldukları mahalle veya köylerde, halkın kolaylıkla görüp okuyabileceği yerlere asılır. Bunların asıldıkları tarih ve yerler, seçim bölgelerinin ayrıldığı sandık bölgelerini gösteren cetvel ile birlikte, mahalli gazetelerle ve ayrıca alışılmış araç ve usullerle ilan edilir.

Listelerin hangi tarihlerde ve nerelere asıldığı, ilanın ne suretle yapıldığı, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından görevlendirilen kimselerce bir tutanakla tespit olunur. Listelerin askıdan indirildiği tarihte de ayrı bir tutanakla tespit edilir. Bu tutanaklar, ilçe seçim kurulu başkanı tarafından ayrı bir dosyada saklanır.

İlçe seçim kurulu başkanı, askı listelerinin asıldıkları tarih ve yerleri bir yazı ile mahallin mülki amirine derhal bildirir. Asılı kaldıkları sürece, muhtarlık bölgesi askı listelerinin korunmasından, idare amirleriyle zabıta amir ve memurları sorumludur. İlçe seçim kurulu başkanı, askı devam ettiği sürece muhtarlık bölgesi seçmen sayısını da göz önünde tutarak, seçmenlerin adlarını aramalarını ve incelemelerini kolaylaştırmak üzere gerekli tedbirleri alır. Muhtar

veya ihtiyar heyeti üyelerinden veya bu iş için görevlendirilmiş kimselerden birinin, müracaatlar için uygun düşen belli saatlerde askı yerinde devamlı olarak hazır bulunmasını sağlar ve durumu askı yerinde ilan eder.

Mükerrer Yazım :

Seçmen kütüğünde; adı ve soyadı, ana ve baba adı, doğum yeri ve doğduğu yılı belirten verileri aynı olan seçmene ait iki bilgi bir tek seçmeni tanımlar. Bu takdirde Yüksek Seçim Kurulu Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü, seçmen sıra numarası büyük olan bilgiyi seçmen kütüğünde bırakır, diğerini mükerrer listesine alır. Mükerrer listesinde bilgi iki yıl saklanır.

Sandık Bölgesi Askı Listesi:

Bu Kanuna göre seçmen kütüğüne işlenmesi gereken kararların, seçmen kütüğüne işlenmesinden sonra elde edilen kütükten, sandık bölgesi askı listesi çıkarılır. Sandık bölgesi askı listelerinde yazılı, sandık seçmen listesindeki bilgiler aynı sıra ile bulunur.

Bu liste il ve ilçe seçim kurulu başkanlıklarına gönderilir. İlçe seçim kurulu başkanları ilan edilen siyasî partilerin o ilçedeki başkanlarına bu listenin bir suretini teslim eder.

Sandık Seçmen Listesi:

Seçmen kütüğünde yazılı adreslerine göre, aynı sandık bölgesinde oturan, seçmen kütüğünde yazılı seçmenleri; seçmen kütüğü numarası, adı, soyadı, ana ve baba adı, doğum yılı, doğum yeri, adresinin yazılı olduğu ve soyadı alfabe sırasına göre sıralanmış listeye Sandık Seçmen Listesi denilir. Sandık seçmen listesinin her sayfasında ait olduğu, il, ilçe, muhtarlık isimleri ve sandık numarası ile geçerlik süresi belirtilir. Sandık kuruluna verilecek nüshalarda ayrıca, sandık başı işlemleri için gerekli sütunlar bulunur.

Sandık seçmen listeleri; oy verme gününden 120 gün önce seçmen kütüğünde kesinleşmiş mevcut bilgilere dayanılarak çıkarılır:

Sandık seçmen listesi oy verme gününden 30 gün önce,

1. a) Her sandık için ilçe nüsha sandık kurulu başkanına,

b) Birer nüsha seçime katılan siyasî partilerin ilçe başkanlıklarına, oy verme gününden 20 gün önce,

c) Bir nüsha ilgili muhtarlığa, oy verme gününden 20 gün önce, teslim edilmek üzere ilgili ilçe seçim kurulu başkanlıklarına,

2. İlçe seçim kurulu işlemlerinde kullanılmak üzere iki nüsha ilgili ilçe seçim kurulu başkanlıklarına,

3. İşlemlerde kullanılmak üzere bir nüsha ilgili il seçim kurulu başkanlıklarına, gönderilir.

Muhtarlıklardaki sandık seçmen listelerini vatandaşlar her zaman inceleyebilir.

Muhtarlar, oy verme gününden 10 gün önceden oy verme günü saat 17.00'ye kadar; çalışma saatleri içinde seçmenlerin sandık numarası, sandık yeri ve oy verme hakkındaki suallerini cevaplandırmak; seçim kurullarının yayınlarını dağıtmak; seçim kurullarının vatandaşın kolay ve doğru oy vermesi için hazırlayacağı afiş, işaret, levha ve benzerlerini asmak ve dağıtmak, bu işlem için seçim kurulu ayrıca personel görevlendirirse, bu personele yardımcı olmak zorundadırlar.

Seçmen Bilgi Kâğıdı :

Seçmen kütüğünde kayıtlı her seçmen için, seçmene hangi seçim bölgesinde, kaç numaralı sandıkta oy vereceğini, seçmen sıra numarası ve diğer bilgileri bildirmek amacıyla bir seçmen bilgi kâğıdı hazırlanır ve seçim çevrelerinin özelliklerine göre Yüksek Seçim Kurulunca tespit edilen esaslar dairesinde gönderilir veya dağıtılır.

Seçmen bilgi kâğıdı hiçbir surette kimlik belirlemede belge olarak kullanılmaz; bu husus kâğıdın üzerine yazılır.

Seçmen Kütüğü İl ve İlçe Listesi:

Seçmen kütüğünde yazılı seçmenlere ait bilgiler; her yıl seçmenlerin oturdukları il ve ilçeye göre ayrılmış listeler halinde, il ve ilçe seçim kurulu başkanlıklarına birer nüsha gönderilir. Bu listelerin son iki yıllık olanı kurul üyelerinin incelemelerine açık tutulur.

Bu listelerin çıkarılma, gönderilme ve saklanma kural ve yöntemleri Yüksek Seçim Kurulunca belirlenir.

Yüksek Seçim Kurulu Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü; ülke, il ve ilçe düzeyinde seçmen soyadı alfabe ve seçmen kütüğü sıra numarasına göre düzenlenmiş listelerin; düzenleme, siyasî partilerin inceleme kural ve sürelerini belirler.

Çalışmaların Görüşülmesi:

Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğünün program, tasarım, alınan sonuçlar, hazırlanan genelgeler ve tüm uygulamalarını tanıtan raporu, ilan edilen siyasî partilerin gönderecekleri birer temsilcinin, Yüksek Seçim Kurulu üyelerinin, Seçmen Kütüğü Genel Müdürü ve gerekli gördüğü üç personelinin katılacağı ve Yüksek Seçim Kurulu Başkanı başkanlığında yapılacak toplantıda görüşülür.

Toplantı günü üç ayda bir olmak üzere, Yüksek Seçim Kurulu Başkanı tarafından saptanır. Toplantı, belirlenen gün ve saatte gelenlerle yetinilerek açılır. Bu toplantılarda, katılanların çalışmalar hakkında bilgi alması amaçlanır, karar alınmaz. Toplantı, bu maddede yazılı olanlar dışındakilere kapalıdır. Görüşme özeti Yüksek Seçim Kurulunca katılanlara toplantıdan sonraki bir ay içinde gönderilir. Toplantının toplanma ve görüşme kuralları, Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir ve katılacaklara bildirilir.

Seçmen Kütüğünün Saklanması :

Yüksek Seçim Kurulu Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü; her yıl sonuna göre seçmen kütüğünü ve bu kütükten elde edilmiş listenin bir suretini Yüksek Seçim Kurulu Başkanına teslim eder. Seçmen kütüğünün suretleri Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğünde kalır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanına teslim edilen seçmen kütüğünü saklama ve inceleme kuralları Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir ve yayınlanır. Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğündeki bilgilerden, diğer devlet kuruluşlarının yararlanma yöntem ve kuralları, yasa ile düzenlenir.

Radyo ve Televizyonla Propaganda :

Özel kanunlarındaki hükümler saklı kalmak üzere, seçime katılan siyasî partiler, oy verme gününden önceki 12. günden itibaren oy verme gününden önceki gün saat 18.00'e kadar radyo ve televizyonla propaganda yapabilirler. Bu konuşmaların ilki 20 dakikayı ve bundan sonrakileri 10 dakikayı aşamaz. Siyasî partiler radyo ve televizyonla ilk konuşmalarında seçim beyannamelerini izah ederler. Radyo ve televizyon konuşmaları Türkiye'deki bütün radyo ve televizyon postaları ile aynı zamanda yayınlanır.

Radyo ve televizyonda, yayınlanacak propaganda konuşmalarının her gün hangi saatte, hangi parti adına yapılacağı, Türkiye Radyo ve Televizyonları tarafından haber yayınları sırasında, önceden duyurulur. Radyo ve televizyonda yapılacak propaganda yayınlarının, tam bir tarafsızlık ve eşitlik içinde ve Anayasa ilkelerine uygun biçimde yapılması, Yüksek Seçim Kurulu ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu tarafından sağlanır.

Televizyonda, seçime katılan siyasî partiler adına yukarıdaki fıkralar gereğince yayınlanacak propaganda konuşmalarında, Türk Bayrağı ile Yüksek Seçim Kurulunun tespit edeceği yere asılacak olan bu Kurulun belirlediği büyüklükteki parti bayrağı ve konuşmayı yapan kişi dışında hiç bir görüntüye yer verilmez. Konuşmacılar, ceket giyme ve kravat takmak zorundadırlar; bayanlar tayyör giyerler.

Seçimin, başlangıç tarihinden, seçimin yenilenmesi halinde yenileme kararının ilanından, oy verme gününden önceki gün saat 18.00'e kadar, TRT

haber bültenlerinin siyasî partilerin seçim çalışmalarıyla ilgili bölümünde, Yüksek Seçim Kurulunun eşitlik esasları dairesinde tespit edeceği süre ve kelime sayısı sınırları içinde kalmak kaydıyla, seçime katılan siyasî partiler tarafından verilecek metinler yayınlanır.

Müracaat:

Seçimlere katılan siyasî partilerin genel merkezleri radyo ve televizyonda propaganda yapmak istediklerini oy verme gününden önceki yirmi birinci gün akşamına kadar Yüksek Seçim Kuruluna yazılı olarak bildirirler.

Yayın Zamanının Tespiti :

Yüksek Seçim Kurulu, radyo ve televizyonda yayın için başvuran partiler arasında, bunların birer temsilcisiyle Türkiye Radyo Televizyon Kurumu temsilcilerinin önünde ad çekerek yayın zaman ve sıralarını tayin eder. Bu ad çekme, oy verme gününden en az yirmi gün önce yapılır. Radyo ve televizyon yayınlarının başlangıç saati, partilerin sayısı ve en uygun dinleme imkanları göz önüne alınarak, Yüksek Seçim Kurulunca kararlaştırılır. Radyo ve televizyon yayınları en geç saat 22.00'ye kadar devam eder.

Radyo ve Televizyon Konuşmalarının Tespiti :

Siyasî partiler adına radyo ve televizyon ile yapılacak konuşmalar Yüksek Seçim Kurulunun görevlendireceği bir kurul üyesi huzurunda adına konuşma yapılacak siyasî partinin isteğine uygun olarak yayından önce veya yayın sırasında ses ve görüntü alma cihazı ile tespit edilir. Konuşmanın hangi parti adına ve kimin tarafından yapıldığına dair görevli kurul üyesiyle radyo ve televizyon idaresinde görevli en az iki kişi tarafından tutanak düzenlenir. Konuşmaları tespit eden bant ve sair tespit araçları Yüksek Seçim Kurulu tarafından, saklanır. Konuşmalar bir dava konusu yapıldığı ve istenildiği takdirde merciine verilir. Suç teşkil eden konuşmaları yapanlar hakkında kanunen belli olan cezalar bir mislinden iki misline kadar artırılarak hükmolunur.

Hoparlörle Propaganda :

Hoparlörle propaganda, halkın huzur ve rahatını bozmamak şartıyla serbesttir. Şu kadar ki, başka bir parti veya bağımsız aday adına açık veya kapalı salon toplantısı yapılan saatlerde, bu toplantıların yapıldığı yer veya binalardan işitilecek ve bu toplantıları rahatsız edecek biçimde hoparlörle propaganda yapılamaz.

İlçe seçim kurulları, kendiliğinden veya siyasî partilerin istekleri üzerine mahallin özelliklerini göz önünde tutarak hoparlörle yayının yerini, zamanını, süresini ve diğer şartlarını tespiti yetkilidir.

Siyasî partiler isterlerse ilçe seçim kurulunun düzenleyeceği programa göre varsa belediye hoparlörlerinden bedel karşılığında eşit surette faydalanabilirler.

El İlanları:

Seçimlere katılan siyasî partiler, bağımsız adaylar, el ilanı ve her türlü matbua dağıtmakta serbesttir. Ancak, oy verme gününden önceki günün saat 18.00'den sonra ilan, beyanname, genelge, açık mektup ve her çeşit propaganda mahiyeti taşıyan matbuanın dağıtılması, yapıştırılması, asılması ve satılması yasaktır. Oy pusulası her zaman dağıtılabılır.

Propaganda Yayınlarına İlişkin Yasaklar :

Propaganda için kullanılan el ilanları ve diğer her türlü matbualar üzerinde, Türk Bayrağı, dini ibareler, bulundurulması yasaktır. Radyo ve televizyonda yapılacak propaganda yayınlarıyla, diğer seçim propagandalarında, Türkçe'den başka dil ve yazı kullanılması yasaktır.

Muafiyet :

Propaganda için kullanılan el ilanı mahiyetindeki matbualar, seçimin başlangıcından propaganda süresinin sonuna kadar her türlü harç ve resimlerden muaftır.

Duvar İlanı ve Afişle Propaganda Yapmak Yasağı :

Umuma açık veya herkesin görebileceği açık veya kapalı yerlere afiş veya duvar ilanı asmak suretiyle seçim propagandası yapılamaz.

Oy Verme Araçları ve Teslimi :

Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı; il, ilçe seçim kurulları ile sandık kurulları mühürlerini, seçmen işaret boyası ve ıstampasını ve seçim işleri için mahallerinde sağlanamayan gerekli her çeşit kırtasiye ve gereçleri zamanında il ve ilçe seçim kurulları başkanlıklarına gönderir ve o seçimde hangi malzemenin sandık kurulu başkanlarına teslim edileceğini belirler.

İl seçim kurulu başkanları, oy verme gününden en az on gün önce, ilçe seçim kurulları başkanlıklarına, ilçe seçim kurulu başkanları da oy verme gününden en az kırk sekiz saat önce, aşağıda yazılı eşyadan o seçim için gerekli olanlarını sandık kurulları başkanlarına teslimini sağlarlar.

1. Seçim bölgesinde her sandık için ağzı mühürlü bir kese içine konulmuş numaralı bir mühür (Hangi sandığa, hangi numaralı mührün verildiği bir tutanağa geçirilir.),

2. Her seçim bölgesinde bulunacak kapalı oy verme yerleri sayısı toplamına eşit miktarda çevre adaylarının onaylı listesi ile levha,

3. İlçe seçim kurulu mührü ile mühürlenmiş ve oy pusulalarının konulmasına mahsus zarfları havi bir paket,

4. Oy sandıkları,
5. Sandık sayısınca ıstampa ve mürekkebi,
6. Sandık sayısınca örneğine uygun onaylı tutanak defteri,
7. Örneğine uygun basılı sayım cetvelleri,
8. Örneğine uygun basılı tutanak kâğıtları,
9. Sandık sayısınca boş torba,
10. Uygun sayıda kopya kalemi,
11. Gerektiği takdirde oy verme yeri inşası için malzeme,
12. O seçim çevresinde, seçimin özelliğine göre yeteri kadar beyaz boş kâğıt ve gerekli başka eşya,
13. Her yaprağı ilçe seçim kurulu tarafından mühürlü ve sonu onaylı, iki nüsha sandık seçmen listesi,
14. Siyasî partiler tarafından kapalı oy verme yerlerine konulmak üzere ilçe seçim kurulu başkanına teslim edilmiş bulunan basılı oy pusulaları,
15. Her bağımsız adayın, yalnız kendi ad ve soyadını taşıyan, ilçe seçim kurulu başkanına teslim edilmiş bulunan oy pusulaları,
16. Üstü ilçe seçim kurulunca mühürlü ve numaralı birleşik oy pusulası paketi,
17. Her sandık için evet yazılı mühür,
18. Oyunu kullanan seçmen için özel işaret boyası ve ıstampası.

Kapalı Oy Verme Yeri :

Sandık kurulları, oy serbestliğini ve gizliliğini sağlayacak şekilde, yeteri kadar kapalı oy verme yeri hazırlar. Seçmen, oy pusulasını kapalı oy verme yerinde, kendi eliyle katlayıp, zamlı kenarını yapıştırmak, veya zarf kullanılan seçimlerde zarfa koyup kapatmak zorundadır.

Sandığın, Birleşik Oy Pusulalarının ve Zarfların Kurulca Mühürlenmesi :

Sandık kurulu başkanı, oy verme işlerine başlamadan önce, sandığın boş olduğunu hazır bulunan sandık kurulu üyeleri ile müşahitler önünde tespit ederek sandığı kapatır, mühür bozulmadan açılmayacak şekilde sandık mührü ile mühürler.

Birleşik oy pusulası kullanılan seçimlerde, (Katlanıp zamlı kenarı yapıştırılarak kapatılmak suretiyle zarf haline getirilen birleşik oy pusulaları) bu Kanunda (zarf) deyimini geçen hallerde zarf olarak kabul edilir.

Şu kadar ki, zarflar için öngörülen çift mühür bulunmasına ilişkin hükümler birleşik oy pusulalarına uygulanmaz.

Sandık kurulu, and içme, sandığı yerleştirme, kapalı oy verme yerini düzenleme işlerini bitirdikten sonra, hazır bulunanlar önünde, birleşik oy pusulalarını sayar, her birinin üzerine, sandık kurulu mührünü basar, böylece üzerinde sandık kurulunun mührü bulunan birleşik oy pusulalarının sayısını tespit eder. Birleşik oy pusulası kullanılmayan seçimlerde, ilçe seçim kurulu başkanından teslim alınan ve ilçe seçim kurulu başkanlığı mührünü taşıyan özel zarfları sayar, her birinin üzerine sandık kurulu mührünü basar, böylece üzerinde biri ilçe seçim kurulunun, diğeri sandık kurulunun mühürleri bulunan çift mühürlü özel zarfların sayısını tespit eder.

Sandık kurulu, bu madde gereğince yaptığı işlemleri tutanak defterine geçirip imzalar.

Birleşik Oy Pusulası :

Bağımsız adayların birleşik oy pusulasında kullanacakları özel işaretlerin, seçimin başlangıç tarihinden en çok on beş gün içinde, Yüksek Seçim Kuruluna bildirilmesi gerekir. Bu süre içinde bildirilmeyen veya Anayasanın temel ilkelerine aykırı olarak bildirilen özel işaretler kullanılmaz. Özel işaretler birbirine benzerse, önce bildirilen kabul ve diğeri reddolunur. Ret iki gün içinde bağımsız adaya bildirilir. Bunlar üç gün içinde yenisini vermezler veya verdikleri özel işaret yine kendisinden önce verilmiş diğeri işarete veya seçime katılan siyasî partilerin özel işaretlerine benzerse, artık o bağımsız aday işaret kullanamaz.

Bir siyasî partinin, 2596 sayılı Kanun hükümlerine uygun olarak, kendisince kabul edilmiş bulunan özel işaret ve benzerleri, diğeri siyasî partiler ve bağımsız adaylar tarafından kullanılamaz. Siyasî partilerin özel işaretleri hakkında, bağımsız adayların kullanacakları özel işaretler hakkındaki yukarıdaki hükümler uygulanır.

Cumhuriyet Senatosu üyeleri, milletvekili, belediye başkanları, belediye ve il genel meclisi üyeleri seçimlerinde siyasî partilerin ve bağımsız adayların birleşik oy pusulaları, aşağıdaki esaslar dahilinde hazırlanır ve kullanılır:

1. Oy pusulaları bu yasanın ilgili hükümleri uyarınca, kâğıdında «Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu» filigranı bulunan, içindeki yazı ve mühür izi arka tarafından fark edilmeyen ve zarf haline getirilip ucu yapıştırılabilen özel surette imal edilmiş kâğıtlara, Yüksek Seçim Kurulu tarafından bastırılır.

2. Birleşik oy pusulasının en üstüne «Siyasî Partiler» ibaresi yazılır. Bu ibarenin altına, seçime katılan siyasî parti temsilcileri huzurunda Yüksek Seçim Kurulu tarafından çekilen kura sırasına göre, en başta ve ortada partinin özel işareti, özel işaretin altında adının baş harfleri, baş harflerinin altında tam yazı halinde adı, belirli bir aralık veya çizgiden sonra çapı 2 santimetre olan bir daire basılır. Siyasî parti alanları arasında evet Mührü'nün yarıçapı kadar ve iki çizgi ile ayrılmış boş bir saha bırakılır. Siyasî partilere ait sahanın hemen altına «Bağımsız Adaylar» ibaresi yazılır. Bu ibarenin altında yapılacak düzenleme, siyasî partiler için yukarıda belirtilen usullere göre yapılır.

3. Siyasî partilere mensup adayların ad ve soyadları birleşik oy pusulalarına yazılmaz. Bağımsız adayların ad ve soyadları, birleşik oy pusulasında siyasî partilerin baş harflerinin yazıldığı yerin kendi sahalarında tekabül ettiği yere yazılır.

4. Her sandığın birleşik oy pusulaları 400'lük paketler haline getirilir. Her pakete ayrı bir sıra numarası, paketler içindeki oy pusulalarına da o paketin numarası bastırılır. Bu paketler Yüksek Seçim Kurulunca mühürlenerek seçim çevrelerine gönderilir. Paketleri alan ilçe seçim kurulları hangi numaralı paketin hangi sandık kuruluna verildiğini bir zabıtle tespit eder. Paketi alan sandık kurulu oy verme günü, oy vermeye başlamadan evvel paketi açar ve birleşik oy pusulalarının tamamını sandık kurulu mührü ile mühürler. Sandık kuruluna gelen seçmene bu oy pusulalarından bir adet verilerek hiç bir tarafında herhangi bir işaret bulunmadığı ve sandık kurulu mührünü taşıdığı, kurul üyelerine, müşahitlere ve seçmene gösterilir.

5. Oyunu, siyasî partilerden veya bağımsız adaylardan biri lehine kullanmak isteyen seçmen kapalı oy verme yerinde, birleşik oy pusulası üzerinde, dilediği siyasî partiye veya bağımsız adaya ayrılan alanın herhangi bir yerine Yüksek Seçim Kurulunca imal ettirilip sandık kurullarına kadar ulaştırılmış ve sandık kurulu başkanında oy verme süresince bulundurulması mecburi olan ve birleşik oy pusulası ile birlikte kendisine verilen «Evet» yazılı mührü basar, birleşik oy pusulasını usulüne uygun olarak katlar ve yapıştırır. Oyunu kullanan seçmen «Evet» yazılı mührü sandık kurulu başkanına hemen geri verir.

6. Kullanılmayan birleşik oy pusulalarının her biri, karşılıklı köşeleri arasında çaprazlama iki çizgi çekilmek suretiyle birer büyük çarpı işaretiyle iptal edildikten sonra, kullanılmamış birleşik oy pusulaları sayılır, bu sayı oylarını veren seçmen sayısına eklenir ve böylece kurula teslim edilen birleşik oy pusulası toplamına uygun olup olmadığı tespit edilir. Kullanılmayan birleşik oy pusulaları bir paket halinde mühürlenir ve üzerine sayısı yazılır. Bundan sonra sandıktan çıkacak oy pusulalarının konmasına mahsus torbanın boş olduğu tespit edilir. Bütün bu işlemler tutanağa geçirilir.

7. Bağımsız adaylar, aday olmak istedikleri seçim çevresinin il seçim kurulu başkanlığına başvururlar. Bağımsız adaylık için başvuranlar gerekli belgeler ile birlikte, en yüksek derecedeki devlet memurunun brüt iki aylığı kadar parayı ilgili mal sandığına emaneten yatırıp makbuzunu başvurma belgelerine eklerler. Seçim neticesinde, bağımsız adayın aldığı oy miktarı, o seçim çevresinin geçerli oy sayısının seçilecek adede bölünmesinden çıkan rakamın üçte birinden az olursa, emanete yatırılan para hazineye gelir kaydedilir. Ölen veya yasal süre içinde adaylıktan vazgeçen veya adaylıkları reddedilen veya yukarıdaki fıkrada gösterilen sayıdan çok oy alan bağımsız adaylara veya bunların kanunî mirasçılarına müracaatları halinde emanetteki para geri verilir.

8. Siyasî partilerin kesin adaylarının ad ve soyadları liste sırasına göre il Seçim kurullarınca basılı listeler halinde oy verme yerinde ve sandık alanında görülebilen yerlere asılır.

9. Özel kanunlara göre; oy vermede, zarf ve ayrı oy pusulası kullanılması gerekiyorsa, zarf ve oy pusulalarının sandık kurulunca nasıl sayılacağı, bastırılacağı ve diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulunca tespit ve ilan edilir.

Oy Verme Yetkisi :

Sandık seçmen listesinde kayıtlı her seçmen oy verme yetkisini haizdir. Bir seçmen, birden fazla oy kullanamaz. Sandık seçmen listesinde kaydı olmayanların, oy kullanmalarına izin verilemez. Oy verme gününe kadar, haklarında seçme yeterliğini kaybettiğine dair yetkili mercilerden, resmi belge gelmiş bulunanlara, seçmen kütüğünde kayıtlı olsalar bile oy verdirilmez.

Kimliğin Tespiti :

Sandık seçmen listesinde yazılı seçmenin kimliği, nüfus hüviyet cüzdanı veya kimlik tespiti amacıyla düzenlenmiş resmi belgelerle belirlenir. Hangi resmi belgelerin kimlik belirlenmesinde kabul edileceği, Yüksek Seçim Kurulunca seçimlerin başlangıcında tespit ve ilan edilir. Şu kadar ki, belediyeler ile köy ve mahalle muhtarlıklarınca tanzim ve tasdik edilen kimlik belgeleri bu maddenin uygulanmasında geçerli değildir.

Nüfusu 2.000'i geçmeyen köylerde birinci fıkraya göre kimlik belgesi istenmesine rağmen bu nitelikte bir belge ibraz edemeyen sandık seçmen listesinde adı yazılı seçmenin kimliği, sandık kurulunca tanınan iki seçmenin tanıklığı ile tespit ettirilebilir. Bu suretle oy veren seçmenin imzası yanına tanıklık yapanların adları ve kimlikleri yazılır ve kendilerine imzalatılır.

Oy Vermeden Önceki İşler:

Sandık kurulu önüne alınan kimse, kimlik belgesini başkana verir ve kimliğini ispat eder.

Başkan, seçmenin adını seçmen listesinde bulur ve masa üzerinde duran birleşik oy pusulalarından bir tane vererek, sandık yerinde birden fazla oy verme yeri varsa hangi kapalı oy verme yerine gireceğini söyler ve birleşik oy pusulasını veya seçimin gereğine göre zarfları usulüne göre katlayıp yapıştırdıktan sonra çıkmasını anlatır.

Birleşik oy pusulasını veya zarfı alan seçmen doğruca kapalı oy verme yerine gider ve oyunu kullanmadan başka yere gidemez. Kapalı oy verme yerine girmeyen veya birleşik oy pusulasını alıp oy vermeyen seçmenden birleşik oy pusulası geri alınır.

Kapalı Oy Verme Yerinde Kalma :

Bir seçmen kapalı oy verme yerinden dışarı çıkmadıkça hiç kimse oraya giremez. Şu kadar ki, oy pusulasını veya zarfı hazırlamak için gerekli normal süreden fazla kapalı oy verme yerinde kalan seçmen, başkan tarafından uyarılır; çıkmamakta devam ederse çıkarılır.

Birleşik Oy Pusulasının Atılması ve İşaretleme :

Kapalı oy verme yerinde birleşik oy pusulasını katlayıp yapıştırdıktan sonra, seçmen burasını terk eder ve birleşik oy pusulasını sandığa bizzat atar.

Körler, felçliler veya bu gibi bedenî sakatlıkları açıkça belli olanlar, bu seçim çevresi seçmeni olan akrabalarından birinin, akrabası yoksa diğer herhangi bir seçmenin yardımı ile oylarını kullanabilirler. Bir seçmen birden fazla malule refakat edemez. Kurul başkanı, oyunu kullanan seçmene, kimlik kartını verirken, seçmen listesindeki adı hizasına imzasını attırdıktan sonra ayrıca sol elinin işaret parmağını çıkmayan özel boya ile boyayarak bastırır, imza atamayanların parmak izinin alınmasıyla yetinilir. Bu parmağı olmayan seçmenin hangi parmağını bastığını yanına yazar. Hiç parmağı olmayan seçmenin boyun nahiyesini bu boya ile işaretler.

Kurul Görevlilerinin Oy Vermesi :

İlçe seçim kurulu başkanı, seçimin yapıldığı çevrede oy verme hakkına sahip olduğu halde, görev yaptığı sandığa ait seçmen listesinde kayıtlı bulunmayan sandık kurulu başkan ve üyelerinin her birine seçmen olduğunu ve hangi seçimde oy kullanabileceğini belirleyen ve sandık seçmen listesindeki bilgileri kapsayan bir belge verir; ayrıca, esas kayıtlı olduğu sandık seçmen

listesine meşruhat verilmek üzere kayıtlı bulunduğu sandık kurulu başkanlığına durumu yazı ile bildirir.

Başkan ve üyeler, bu belgeyi sandık kuruluna teslim ederek görevli oldukları sandıkta oy verirler. Bunların adları ve hüviyetleri o sandık seçmen listesinin sonuna yazılarak adları hizasına imzaları alınır. Bu maddeye göre yapılan işlemler tutanağa geçirilir.

Kullanılmayan Birleşik Oy Pusulaları ve Zarflar :

Oy zarflarından veya birleşik oy pusulalarından kullanılmayanlar sayılır, oylarını veren seçmen sayısına eklenir ve böylece kurula teslim edilen zarf veya birleşik oy pusulaları toplamına uygun olup olmadığı tespit edilir. Kullanılmayan zarflar veya birleşik oy pusulaları bir paket halinde mühürlenir ve üzerine sayısı yazılır. Bundan sonra, sandıktan çıkacak oy pusulalarının konmasına mahsus torbanın boş olduğu tespit edilir. Bütün bu işlemler tutanağa geçirilir.

Muteber Olmayan Zarf ve Birleşik Oy Pusulaları :

Aşağıda yazılı oy pusulaları muteber değildir;

1. Sandık kurulunca verilen tek biçim ve renkteki çift mühürlü bir zarftan başka zarfa konulmuş bulunan oy pusulaları.

2. Hangi seçmen tarafından atıldığı belli olacak şekilde imza, mühür veya işaret taşıyan birleşik oy pusulaları ve bu durumdaki zarfa konulmuş oy pusulaları.

3. Sandık kurulunca verilen kâğıdında (Türkiye Cumhuriyeti Yüksek Seçim Kurulu) filigranı bulunan özel antetle imal edilmiş kâğıttan başka bir kâğıda basılı oy pusulaları.

4. Yüksek Seçim Kurulunca konulmuş aynı matbu seri numarasını taşımayan ve arkasında sandık kurulu başkanlığının mührü bulunmayan birleşik oy pusulaları.

5. Siyasî partilere veya bağımsız adaylara ayrılan alanlardan birden fazlasına «Evet» mührü basılmış oy pusulaları.

6. Hiçbir yerine «Evet» mührü basılmamış birleşik oy pusulalarıyla birden fazla siyasî partiye veya bağımsız adaya ayrılan alana sirayet etmiş «Evet» mühürlü oy pusulaları.

7. Zarfı içinde el ilanı veya herhangi bir kâğıt bulunan oy pusulaları.

8. Birleşik oy pusulası kullanılmayan seçimlerde, sandık kurulunca verilen tek biçim ve renkteki çift mühürlü bir zarftan başka zarfa konulmuş bulunan oy pusulaları.

9. Bu madde dışında kalan ve özel kanunlarda yazılan hükümler gereğince muteber sayılmayan oy pusulaları.

Bir zarftan, partilere veya bağımsız adaylara ait birden fazla muhtelif oy pusulaları çıktığı takdirde, bu oy pusulalarından hiçbirisi muteber olmaz.

İtirazın Şekli :

İtiraz yazı ile veya sözle yapılır. Sözle yapılacak itirazlar gerekçesiyle birlikte tutanağa yazılır. İtiraz edenin adı, soyadı, açık adresi yazılarak imza ettirilir. İmza bilmeyenlere parmak, bastırılır.

Kimliğini ispat edemeyenlerin, delil ve gerekçe gösteremeyenlerin itirazları incelenmez, bu sebeple incelenmediği tutanağa yazılır. Yazılı itirazlarda da yukarıdaki şartlar aranır ve delil itiraz dilekçesine eklenir. Gerekçesi ve delili olmayan yazılı itirazlar da incelenmez. Her iki halde de itirazın alındığına ve hangi tarihte yapıldığına dair itiraz yapana alındı belgesi verilir. İtirazlar seçim kurulu başkanına yapılır. Seçim kurulu başkanı bulunamazsa, yazılı itiraz nöbetçi savcıya alındı belgesi ile yapılır. Savcı yapılan itirazın kaydını işleyerek hemen seçim kurulu başkanına gönderir. Siyasî partiler, seçim başlangıcında partileri adına kimlerin itiraz edebileceklerini mühür ve imzalı bir yazı ile seçim kurullarına bildirirler, itiraz edebileceklerin imza sirküleri parti başkanınca onaylanarak bildirilir. Parti adına itiraz edeceklerden kimlik aranmaz. İtirazlarda, delillerin hangi resmi makamlarda bulunduğu bildirilmesi delil yerine geçer ve bu delili seçim kurulu temin eder:

Yüksek Seçim Kuruluna yapılacak itirazların yazılı olması lazımdır.

Şikâyetin İncelenmesi :

Şikâyet kabul edildiği takdirde, şikâyet konu olan işlem veya tedbirler düzeltilir ve kanuna aykırı hareketler önlenir. Şikâyet kabul edilmediği takdirde, derhal tutanağa geçirilerek karara bağlanır. Bu kararın bir sureti şikâyetçiye verilir. Bu kararlara karşı kanunda ayrıca bir müddet tayin edilmemiş ise, kırk sekiz saat içinde itiraz olunabilir.

Muhtarlık Bölgesi Askı Listelerine İtiraz :

Muhtarlık bölgesi askı listelerine, siyasî partilerin 112 nci maddede belirtilen ilçe yetkilileri, o ilçede oturan seçmenlerle ilgili olarak ilçe seçim kurulları başkanlıklarına; genel merkez yetkilileri tüm seçmen kütüğü ile ilgili

olarak Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığına; seçmen niteliğini haiz vatandaşlar kendileri ile ilgili olarak ilçe seçim kurulu başkanlarına şikayet ve itirazda bulunabilirler. Muhtarlık bölgesi askı listesine yapılan itirazlar; itirazın yapıldığı kurul başkanınca kesin karara bağlanır. Karar sureti Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğüne gönderilir ve kütüğe işlenir.

Sandık Bölgesi Askı Listelerine İtiraz :

Sandık bölgesi askı listesinde yasa hükümlerine göre ilan edilen siyasî parti il ve ilçe başkanları, ilçe seçim kurulu üyeleri, sandık askı listesindeki bilgilerin askı listesine ve itiraz sonucu verilen kararlara, sandık ayırımının yasa ve genelgelere uygun olmadığı yolunda, ilçe seçim kuruluna askı süresince itiraz edebilirler. Bu itiraz, ilçe seçim kurulu tarafından incelenir ve alınan karar itiraz edene ve il seçim kurulu başkanlığına bildirilir. Bu karara karşı, il seçim kuruluna itiraz edebilir. İl seçim kurulunun kesin kararı, itiraz edilmeyen ilçe seçim kurulu başkanının kararları ile birlikte Yüksek Seçim Kurulu Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğüne gönderilir.

Listelere İtirazların Yöntemi :

Siyasî partilerin genel merkez yetkilileri ile Seçmen Kütüğü Genel Müdürü, yazılı şikayet ve itirazlar üzerine verilen kesin kararların bir kez de Yüksek Seçim Kurulunda tetkik edilip karara bağlanmasını isteyebilirler. Şikayet ve itirazların zaman, süre, inceleme ve sonuçlandırılma kuralları Yüksek Seçim Kurulunca, ilk askıdan en az bir ay önce yayınlanır. İtiraz üzerine verilecek kararların, seçmen kütüğünde değiştirdiği, çıkardığı veya eklediği bilgiler ayrı bir «güncelleştirme kütüğünde» saklanır.

Adaylığa İtiraz :

Özel kanunlarında aykırı bir hüküm bulunmadığı takdirde, adaylıklarını koyanlara, özel kanunları gereğince yapılacak ilandan itibaren iki gün içinde adaylık şart veya vasıflarını haiz olmamaları sebebine dayanılarak itiraz edilebilir. Şu kadar ki, bir siyasî partinin listesinde yer alan adayların tespiti sırasında o partinin tüzük ve yönetmeliklerinde yazılı hükümlere aykırı davranıldığından bahisle, ilgili siyasî partinin üyesi olmayan kimseler tarafından itiraz edilemez. Bu tür itirazlarda, itiraz edenin aynı siyasî partiye kayıtlı olduğunu kanıtlayan belge eklenmemiş itiraz dilekçeleri işleme konulmaz. Bu itirazlar, seçimin özelliğine göre kanunen seçimi idare ile görevli seçim kurullarına yapılır ve bu kurulun kararına karşı kesin karar vermek yetkisine haiz üst seçim kuruluna da itiraz olunabilir. İtirazın yazıyla yapılması ve itiraz dilekçesine itiraza sebep gösterilen belgelerin bağlanması şarttır.

Sandık Kurulu Kararlarına ve Tutanaga İtiraz :

Sandık kurullarının kararları ve tutanakların düzenlenmesi işleri aleyhine ilçe seçim kuruluna itiraz olunabilir. Bu İtirazlar, sandık tutanağının düzenlenmesine kadar sözlü veya yazılı, sandık kurullarının vasıtasıyla yapılabileceği gibi oy verme gününden sonraki Salı günü saat 14.00'e kadar doğrudan doğruya ilçe seçim kurullarına yazılı ile yapılabilir. İlçe seçim kurulları itirazın kendisine verildiği tarihten sonraki ikinci gün saat 17.00'ye kadar itirazları karara bağlarlar. İtirazı yapan hazır ise karar kendisine bildirilir. Yoksa tebliğ edilir. İlçe seçim kurulları, yukarıda gösterilen itiraz süresi sona ermeden veya süresinde yapılan itirazları inceleyip bir karara bağlamadan önce birleştirme tutanağı düzenleyemez.

Seçim Kurulu ve Başkanlarının Şikâyet Üzerine Verecekleri Kararlarla, Sair Kararlarına ve Tutanaklara İtiraz ve Olağanüstü İtiraz :

İl seçim kurullarının kararlarına karşı aşağıdaki şekilde itiraz edilmektedir :

1. İl seçim kurullarıyla başkanlarının kendi işlemleri aleyhine vaki şikâyetlerin reddine dair verdikleri kararlara, tebliğ veya tefhiminden itibaren üç gün,
2. Bu kurulların teşekkülüne, kurulun teşkilinden itibaren üç gün,
3. Oy verme günü işlemlerine ait kararlara karşı derhal,
4. Sair kararlar aleyhine bu kararların öğrenildiği tarihten itibaren üç gün içinde ve en geç il birleştirme tutanağının düzenlenmesini takip eden üçüncü gün saat 17.00'ye,
5. Oyların dökümüne, sayımına, oyların seçilenlere göre ayrılmasına; il birleştirme tutanağının düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün saat 17.00'ye,
6. Seçilme yeterliğine; veya kendilerine tutanak verilenlerin, seçilmediğine veya seçimin sonucuna tesir edecek olaylara karşı, seçilenlere verilecek tutanağın düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün saat 17.00'ye kadar ilgili kişiler tarafından doğrudan doğruya veya il seçim kurulları vasıtasıyla Yüksek Seçim Kuruluna itiraz edilebilir.

Şu kadar ki; siyasî partilerin il başkanlarıyla genel merkezleri veya bağımsız aday tarafından tutanağın düzenlenmesinden sonra (7) gün içinde seçimin neticesine müessir olaylar ve haller sebebiyle yapılan itirazlar, seçimin sonucu hakkında kesin karar vermek yetkisine sahip olan kurullarca, seçimin neticesine müessir görüldüğü takdirde, alt kademelerce verilen kararların kesin veya kesinleşmiş olması veya kurullara derece derece ve müddeti içinde müracaat edilmemiş olması, bu itirazın incelenmesine ve reddine sebep teşkil etmez. Bu itirazlar yazılı olarak yapılır. İtiraz dilekçesine, itiraz edenin adının,

soyadının ve açık adresinin yazılması, ihbar ve iddia olunan vakaların mahiyetinin ve gerekçesinin beyanının, delillerinin gösterilmesi ve belgelerinin bağlanması, bu belgelerin elde edilmesi mümkün değil ise, sebeplerinin ve nereden ve ne suretle temin olunabileceğinin bildirilmesi lazımdır. Ancak, adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur - yazar olmadığı veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkûmiyeti bulunduğuna ilişkin iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamaz. Bu hüküm olağanüstü itirazlar için de geçerlidir.

Bu şartları haiz olmayan dilekçeler ret olunmaktadır.

Kurullara Karşı Suçlar :

Hileli faaliyetlerle veya herhangi bir şekil ve surette cebir veya şiddet kullanarak veya tehdit ederek, bu Kanunda yazılı kurulların toplanmalarına veya görevlerinin ifasına mani olanlar, on sekiz aydan aşağı olmamak üzere hapis ve beş bin liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Yukarıdaki fıkra yazılı fiiller, silâhla işlenirse, verilecek hapis cezası üç yıldan aşağı olamaz. Bu fiiller, içlerinden en az biri silâhlı olan üç kişi tarafından ittifak edilerek işlendiği veyahut aralarında ittifak olmasa bile içlerinden en az ikisi silâhlı bulunan üçten fazla kimseler tarafından yapıldığı takdirde beş yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası hüküm olunur.

Kurulların Tedbirlerine Riayetsizlik :

Her kim seçim işlerinin cereyanı sırasında, seçimin düzenli yürütülmesini sağlamak maksadı ile, bu Kanunda yazılı kurullar veyahut kurul başkanları tarafından alınan karar ve tedbirlere, ihtara rağmen riayet etmezse on günden bir aya kadar hapis ve beş yüz liradan iki bin beş yüz liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Herhangi bir şekilde alınan karar ve tedbirlerin uygulanmasını zorlaştıran veyahut karar ve tedbirlerin neticesiz kalmasına sebebiyet veren kimselere bir aydan altı aya kadar hapis ve bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezası verilir. Yukarıda yazılı fiiller, görevli kimseler tarafından işlendiği ve Türk Ceza Kanununa göre daha ağır bir suç teşkil etmediği takdirde, birinci fıkra yazılı halde üç aydan altı aya, ikinci fıkra yazılı halde de altı aydan bir seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılır ve bunlara muadil kamu hizmetlerinden mahrumiyet cezası da hükmolunur.

Kurul Üyelerinin Göreve Gelmemesi :

Kurullara seçildiği halde haklı sebep olmaksızın vazifesi başına gelmeyenler beş bin liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır. Seçim başladıktan sonra kuruldaki görevlerini haklı bir sebep olmaksızın terk edenler, iki aydan altı aya kadar hapis ve beş bin liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Araç ve Gereçlerin Vaktinde Gönderilmemesi :

Seçim kurulları başkan ve üyelerinden herhangi biri veya bu Kanunda yazılı işlerden biriyle görevlendirilen kimseler sandık seçmen listelerini, aday listelerini, seçime ait kâğıt ve paketleri ve oy pusulalarını, oy sandıklarını, oy zarflarını veya madde ve malî vasıtaları ve bilcümle seçim araç ve gereçlerini vaktinde yerlerine göndermezler veya gönderilmesine mani olurlar veya teslim etmezler veya teslim almazlarsa, bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve beş bin liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır ve cezalarına muadil kamu hizmetlerinden yasaklık cezası da hüküm olunur.

Bu fiilleri görevlilerden başkaları yaparsa, altı aydan bir yıla kadar hapis ve iki bin beş yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezası hüküm olunur.

Seçmen Kütüğü Hazırlıklarına İlişkin Suçlar :

Seçmen kütüğünün düzenlenmesine esas teşkil edecek olan krokilerle, binalar cetvelini ilçe seçim kurulu başkanınca bildirilen süre içinde düzenleyerek vermeyenler veya kroki ve binalar cetvellerini seçmen kütüğünün düzenlenmesine elverişli bir şekilde yapmayanlar hakkında, fiillerinin mahiyetine ve bu hareketlerinin ortaya koyduğu güçlüklerin derecesine göre, Türk Ceza Kanununun ilgili maddelerinde yazılı cezalar altıda birden üçte bire kadar artırılarak hüküm olunur.

Sayım ve yazım ve denetim işlemleri sırasında, belli edilen esaslara aykırı harekette bulunanlarla, sorulara cevap vermeyenler veya bilerek gerçeğe aykırı cevap verenler yahut ilk sayım ve yazım gününde, ilan edilecek süreden önce bulundukları yeri terk edenler hakkında, fiilleri daha ağır cezayı gerektiren bir suç teşkil etmediği takdirde iki bin beş yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezası hüküm olunur.

Seçmen Kütüğünün Düzenlenmesi :

Bu Kanunla görevlendirilmiş oldukları halde, belli süre içinde ve şekillerine uygun olarak seçmen kütüğüne müteallik evrak ve vesikaları gereği gibi düzenleme veya muhafaza etmeyenler veya gereken merciye vermeyenler altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar. Bu fiiller kayıtsızlık veya gereken dikkat ve itinanın gösterilmemesi sonucu husule gelmiş ise üç aydan bir seneye kadar hapis cezası hüküm olunur.

Yukarıda yazılı fiil ve hareketler yüzünden herhangi bir bölgede, seçmen kütüğünün veya sandık seçmen listelerinin yazılması veya bu sebeple seçmenlerin oy vermesi imkânsız hale gelmiş ise, birinci fıkrada yazılı halde bir seneden iki seneye kadar, ikinci fıkrada yazılı halde de altı aydan iki seneye kadar hapis cezası hüküm olunur.

Kütük Düzenlemekle Görevli Olanların Suçları :

Seçmen kütüğüne yazılmak hakkı olmayan bir seçmeni yazan veya yazılmak hakkı olan bir seçmeni yazmayan veya kütüğe yazılmış olup da silinmesi gereken seçmenin adını silmeyen veya silinmemesi gerektiği halde o seçmenin adını silenler bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.Eğer bu fiiller kayıtsızlık ve görevde gereken dikkat ve itinanın gösterilmemesinden ileri gelmiş ise üç aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.

Seçme Yeterliği Olmayanların Seçmen Kütüğüne Kaydı :

Seçme yeterliği bulunmadığı halde kendisini veya bu yeterliği olmayan bir başkasını her ne suretle olursa olsun seçmen kütüğüne kaydettiren veya bu şekilde kaydedilmiş olanları seçmen kütüğünden silinmesine aynı şekilde mani olan veya seçme yeterliği bulunan birinin aynı fiil ve hareketlerle seçmen kütüğünden silinmesine sebep olan üç aydan bir seneye kadar hapis ve iki bin beş yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Yukarıda yazılı fiiller cebir veya tehdit veya şiddet veya nüfuz veya tesir icrası suretiyle yapıldığı takdirde faile verilecek ceza, bir seneden beş seneye kadar haptir.

Seçmen Kütüğüne Birden Fazla Kayıt :

Seçmen kütüğüne kendisini veya bir başka seçmeni bilerek birden fazla kayıt ettirenler veya bu sonucu veren fiilleri bilerek yapanlar üç aydan bir seneye kadar hapis ve iki bin beş yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.Yukarıdaki fıkrada yazılı suçlar, bu işlerle görevlendirilenler tarafından işleridiği takdirde bir yıldan iki yıla kadar hapis ve iki bin beş yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Seçmen Listeleri Üzerinde İşlenen Suçlar :

141, 142, 143 ve 144 üncü maddelerde yazılı fiiller seçmen kütüğünün düzenlenmesinden sonra sandık bölgelerine göre düzenlenecek olan sandık seçmen listeleri ile Yüksek Seçim Kurulunca düzenlenmesine karar verilecek diğer listeler üzerinde işlendiği takdirde sözü geçen maddelerde yazılı cezalar verilir.

Seçmen Listesine İlişkin Suçlar :

Asılması gereken seçmen listelerini asmayan veya vaktinden evvel indiren veya her ne suretle olursa olsun seçmenlerin tetkikine imkân vermeyen veya bu listelere karşı yapılan itirazları kabul etmeyen veya mercilerine

bildirmeyen görevliler hakkında üç aydan iki yıla kadar hapis ve bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezası verilir.

Bu fiiller kayıtsızlık veya gereken dikkat ve itinanın gösterilmemesi sonucu meydana gelmiş ise, verilecek ceza bir aydan altı aya kadar hapis ve beş yüz liradan iki bin beş yüz liraya kadar ağır para cezasıdır.

Seçmen Kütüğü, Seçmen Listeleri ve Diğer Belgeler Üzerinde İşlenen Suçlar :

Tamamen veya kısmen sahte seçmen kütüğü veya seçmen listesi tanzim eden veya bozan veya çalan veya yok eden kimse, üç yıldan aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır. Seçmen kütüğü veya seçmen listelerine ait vesikaları çalan veya bozan veya yok eden veya tahrip eden kimseye de aynı ceza verilir.

Oy hakkının kullanılmasına engel olmak maksadıyla seçmenlerin kimliklerini ispata yarayan herhangi bir belge üzerinde yukarıdaki fıkra yazılı fiilleri işleyenler veya bu belgeleri saklayanlar altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Seçmen, kimliğini ispat ederek oyunu kullandığı takdirde, yukarıdaki fıkra yazılı cezalar yarısına kadar indirilir.

Propaganda Toplantılarına Karşı Suçlar :

Kanunda öngörülen biçimde heyetin kurulmamış olduğu toplantılarda söz alınıp konuşulması durumunda bir aydan altı aya kadar hapis ve bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılması hükme bağlamaktadır.

Herhangi bir vasıta ile bir seçim propagandası toplantısına engel olan veya devamına imkan vermeyecek hareket ve tertiplerle onu ihlal eden kimse üç aydan altı aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Bu fiiller, ikiden fazla kimse tarafından ittifak edilerek herhangi bir şekil ve surette cebir veya şiddet kullanılarak veya tehdide başvurularak işlenirse, faillerin her biri bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Eğer fiil, içlerinden en az biri silâhlı olan ikiden fazla kişi tarafından ittifak edilerek veyahut aralarında ittifak olmasa bile içlerinden en az ikisi silâhlı bulunan üç veya daha fazla kimse tarafından işlenirse, faillerin her biri iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

Yasak - Propaganda :

Oy verme gününden önceki günün saat 18.00'inden sonra ve oy verme gününde umumi veya umuma açık yerlerde seçim propagandası için toplantı veya propaganda yapanlar veya bu maksatla yayınlarda bulunanlar veya ne suretle olursa olsun seçimin düzenini bozabilecek veya oy vermenin tam bir

serbestlikle yapılmasına tesir edebilecek mahiyette söz, yazı veya sair suretlerle propaganda yapanlar veya asılsız şayialar çıkaranlar bir aydan altı aya kadar hapis ve beş bin liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bu Kanunun maddelerinde yazılan yasaklara aykırı hareket edenler hakkında, diğer kanun hükümleri mahfuz kalmak şartıyla bir yıldan iki yıla kadar hapis ve bin liradan on bin liraya kadar ağır para cezası hüküm olunmaktadır.

Adaylık Hükümlerine Aykırı Hareketler ve Propaganda Yapamayacak Olanlar :

Özel kanunların adaylık koyma hususunda kabul ettiği esas ve şekillere uymaksızın adaylıklarını koyan memurlar ve yargıçlarla, adaylığını koymak için ordudan ayrılma isteğinde bulunmuş ve bu istekleri kabul edilmiş olmasına rağmen herhangi bir sebeple görevinden fiilen ayrılmadan veya resmi elbisesiyle propaganda yapan veya bu mahiyette herhangi bir harekette bulunan subaylar, askerî memurlar ve astsubaylar iki bin beş yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Başbakan ve Bakanların Yasaklara Uymamaları:

Bu yasanın maddelerinde yazılı yasaklara uymayanlar üç aydan bir yıla kadar hapis ve iki bin beş yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Matbua ve İlanların Tahribi :

Seçim propaganda matbualarının, yayınlanmasına veya ilanına mani olanlar veya bunları tahrip edenler bu yasaya göre bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Sandık Düzeni ve Oy Vermeye İlişkin Suçlar :

Sandık başında bu Kanuna göre oy verme yönünden kendisine yükletilmiş olan ödevleri ihtara rağmen yapmayan seçmenler beş yüz liradan bin liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılır.

Sandık Başında Müdahale ve İhtara Riayetsizlik :

Oyunu kullandıktan sonra ihtara rağmen sandık başından ayrılmayan veya herhangi bir müdahale, telkin veya tavsiyede bulunan veya bunlara teşebbüs eden kimse bir aydan bir yıla kadar hapis ve bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Seçmen Olmayanların Oy Vermesi :

Her kim oy verme sırasında seçme yeterliği olmadığını bildiği halde oy vermeye teşebbüs eder veya verirse bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezasına mahkum edilir. Başkasının adını taşıyarak oy vermeye teşebbüs eden veya veren iki seneden dört seneye kadar hapis ve iki bin beş yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Bir sandıkta oy verdikten sonra başka sandıkta da oy vermeye teşebbüs eden veya veren kimse hakkında da iki bin beş yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Oy Sandığı Üzerinde Suçlar :

Usulüne aykırı olarak veya yetkisi olmadığı halde her ne sebep ve maksatla olursa olsun oy sandığının yerini değiştirenler, yerinden kaldıranlar, oy sandığını açan, çalan veya tahrip öden veya içindeki veya içinden çıkan oy zarflarını alan, çalan veya değiştiren kimse, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve iki bin beş yüz liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu fiil ve hareketler, cebir veya şiddet veya hileyle işlendiği takdirde hükmedilecek ceza bir misli artırılarak hüküm olunur.

Kurul Başkan ve Üyelerinin Seçim İşlerini Bozması :

Seçim kurulları başkan ve üyelerinden herhangi biri kanuna aykırı hareketleriyle seçim muamelelerinin yapılmasını ve oy verilmesini kısmen veya tamamen imkânsız kılar yahut seçimlerin butlanına bilerek sebebiyet verirse, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve on bin liradan elli bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

Bunlar seçim neticelerini ilan etmezler, tutanağı asmazlar veya kanunen vermeye mecbur oldukları tutanak suretlerini vermezlerse aynı ceza ile cezalandırılırlar.

Oy Verme Sonucuna Tesir Edecek Haller :

Bu kanuna göre,

1. Herhangi bir kişi, sandık başında seçmenlerin imzalarını koydukları sandık seçmen listesine gelmeyenler adına sahte imza atmak, mühür koymak veya parmak basmak gibi hileli bir hareket ile sandığa oy atar veya attırır ise iki seneden dört seneye kadar hapis ve iki bin beş yüz liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

2. Bu fiil sandık başkan ve üyeleri ile resmi memurlar tarafından işlendiği takdirde, yukarıdaki fıkrada yazılı cezaya yarısı eklenerek hükmolunur.

3. Her kim, herhangi bir şekilde seçimin neticesini tağyir eder veya ettirir veya seçim tutanaklarını tamamen veya kısmen sahte olarak tanzim veya tahrif eder veya ettirirse, üç yıldan yedi yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.

4. Yukarıdaki fıkra yazılı fiil ve hareketler, kurul başkan ve üyeleri ve resmi memurlar tarafından işlendiği takdirde haklarında verilecek ceza beş yıldan on yıla kadar ağır haptir.

5. Her kim oyunu kullandıktan sonra sandık başında kendisine sürülen özel boyayı silerek veya yok ederek veya herhangi bir şekil ve surette gözle fark edilemez duruma getirerek aynı seçimde ikinci defa oy kullanır veya kullanmaya teşebbüs ederse, altı aydan iki yıla kadar hapis ve iki bin beş yüz liradan yirmi beş bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır. Bu fıkra sözö edilen özel boyayı ilçe seçim kurulu başkanlığından teslim aldıktan sonra bu boyayı kasten yok veya imha eden veya oyunu kullanan seçmenin belirlenen uzvuna bu boyayı hiç sürmeyen veya bu özel boyadan başkasına süren sandık kurulu başkan ve üyelerine veya seçmenleri ya da sandık kurulu başkan ve üyelerini bu fıkra yazılı fiilleri işlemeye herhangi bir surette icbar eden kimselere, bu fıkra yazılı ceza üçte birden yarıya kadar artırılarak hüküm olunur. Her kim, kurulları, üçüncü fıkra yazılı fiilleri işlemeye, herhangi bir suretle icbar ederse üçüncü fıkra yazılı ceza üçte birden yarıya kadar artırılarak hüküm olunur. Eğer bu fiil kurul mensuplarına herhangi bir suretle menfaat temini veya vaadi suretiyle meydana gelmiş ise, kurul mensuplarıyla menfaat temin veya vadedenler hakkında dördüncü fıkra yazılı ceza üçte birden yarısına kadar eklenerek hüküm olunur.

İtirazları ve Şikâyetleri Kabul Etmemek :

Bu Kanunla kendilerine şikâyet ve itiraz yetkisi tanınanların bu yoldaki müracaatlarını tutanağa geçirmeye mecbur oldukları ahvalde tutanağa geçirmeyi reddeden kurul başkan ve üyeleri bir aydan bir yıla kadar hapis ve bin liradan beş bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Kötü Niyetle İtiraz :

Seçim sonunda seçilenlere verilen tutanaklara veya seçilenlerin yeterliğine makbul bir sebep olmaksızın ve kötü niyetle itiraz edenler üç aydan altı aya kadar hapis ve beş bin liradan yirmi bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

İçki Yasağına Aykırı Hareketler :

Oy verme günü, oy verme müddetince, umuma açık yerlerde ispirtolu içki verenler, satanlar veya içenler veya herhangi bir suretle açık veya kapalı şişelerde ispirtolu içki satanlar veya alanlar iki bin beş yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılır.

Silâh Taşıyanlar :

Yasanın ilgili maddelerinin koyduğu silâh taşıma yasağına aykırı hareket edenler hakkında 6136 sayılı Kanun hükümleri mahfuz kalmak şartıyla iki bin beş yüz liradan on bin liraya kadar ağır para cezası hüküm olunur.

Dava Süresi :

Seçim suçlarından doğan kamu davası, seçimin bittiği tarihten itibaren bir yıl içinde açılmadığı takdirde kovuşturma yapılamaz.

Kamu davasının açılması iznini veya karar alınmasına bağlı olan suçlarda izin veya kararın alınması için yapılan müracaat tarihi ile izin veya kararın verildiği tarih arasında geçen süre dava süresi hesabına katılmaz. Ancak, bu süre üç ayı geçemez.

Seçim Giderleri :

Yüksek Seçim Kurulu ve Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü giderleri ile her türlü seçim işleri giderleri genel bütçeden ödenir. Bunun için gerekli ödenek Adalet Bakanlığı Bütçesi içindeki ayrı bir programda gösterilir.

Bu ödeneğin harcanmasında, birinci derecede ita amiri Yüksek Seçim Kurulu Başkanıdır. Başkan, yetkilerinin bir kısmını Seçmen Kütüğü Genel Müdürüne devredebilir, Genel Müdürün de diğer görevlilere devretmesine izin verebilir.

Seçim işleri için mahallerinde yapılması gereken her türlü harcamaların ita amiri il ve ilçe seçim kurulları başkanlarıdır.

Ödenecek Ücretler :

Seçim kurulları başkan ve üyeleriyle bu kanun gereğince görevlendirilecekler ve bu işlerde mesai saatleri içinde veya dışında çalıştırılacak memur ve hizmetliler ile siyasî parti temsilcilerine verilecek ücretler ve hariçten alınarak çalıştırılacakların gündelikleri Yüksek Seçim Kurulunun teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca belirtilecek esas ve miktarlara göre ödenir. Ancak, bu gündelikler asgarî ücretten az olmamaktadır. Bulunduğu yerin haricinde bir mahalle gönderileceklerin yol masrafları Harcırah Kanunu hükümlerine göre verilir.

Yüksek Seçim Kurulu Başkanı, bu madde hükümlerine göre harcanacak seçim giderleri ödeneğinden yeter miktarı il ve ilçe seçim kurulları başkanları emrine gönderir.

Bu Kanunun uygulanması için gerekli yerlere başka yerlerden yetki verilerek gönderilen hakim sınıfından olanlara bu sebeple yapılan ödemeler saklıdır.

Bakanlar Kurulunca belirlenecek esas ve miktarlara göre ödenecek ücretler vergilendirilmeksizin ödenir.

Satın Alma ve Avans :

Bu Kanun gereğince yapılacak işler için lüzumlu satın alma ve kiralama işleri 2490 sayılı Kanuna tabi olmaksızın yapılabilir.

25 . 5 . 1961 tarihli ve 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 10, 17, 23, 24, 27, 29, 30, 31, 33, 37 ve 41 inci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Adaylık :

Seçilme yeterliğine sahip her vatandaş, milletvekilliğine adaylığını koyabilir. 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 78 inci maddesinde yer alan bağımsız adaylarla ilgili hükümler saklıdır.

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 14 üncü maddesinin 11 inci fıkrası gereğince Yüksek Seçim Kurulunun tespit ve ilan ettiği seçime katılabilecek siyasî partilerin genel merkezlerindeki yetkili organları, bütün seçim çevrelerinde aday gösterebilirler. Şu kadar ki, bu partilerin teşkilâtı olsun veya olmasın, en az 15 ilin her birinde, o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına eşit sayıda aday göstermeleri gerekir.

Devlet, Katma Bütçeli İdareler, İl Özel İdareleri İktisadî Devlet Teşebbüs ve Teşekküllerinde çalışanlar genel ve ara seçimlerin başlangıcından iki ay önce, seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde yenileme kararının ilanından başlayarak yedi gün içinde istifa etmedikçe, görevli bulundukları seçim çevresinden adaylıklarını koyamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Bütün idare ve kuruluşların; müsteşar, genel müdür, genel sekreter, daire, grup, bölge müdür veya başkanları ile yardımcıları, yönetim kurulu başkan ve üyeleri; çalışma alanlarına giren bütün seçim çevrelerinde görevli sayılırlar.

Hâkimlerle Cumhuriyet savcılarını mesleklerinden çekilmedikçe aday olamazlar, aday gösterilemezler ve seçilemezler.

Adaylıktan İstifa ve Ölüm :

Aday listelerinin kesinleşmesinden oy verme günü saat 17.00'ye kadar ölüm veya istifa nedeniyle aday listelerinde vukua gelecek eksilmeler üzerine, ilgili siyasî partinin genel merkezindeki yetkili organına Yüksek Seçim Kurulu tarafından, eksiklerin derhal tamamlanması lüzumunu tebliğ edilir.İlgili parti teşkilâtı, bu tebliğden itibaren iki gün içinde; eksilen yerleri, o seçimde parti aday listesinde, ismi bulunmayan adaylar ile tamamlar.

Tebliğ oy verme gününden önceki iki günden daha önce yapılmış ise, o siyasî parti bu maddeye göre aday ismini süresinde bildirmediği takdirde; o seçim çevresinde seçime katılma hakkını kaybeder.

Kullanılacak Oy Pusulası :

Milletvekili seçiminde; 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanunun değişik 78 inci maddesi uyarınca hazırlanmış birleşik oy pusulası kullanılır.

Muteber Olmayan Oy Pusulaları :

1. 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanunun değişik 103 üncü maddesinde gösterilen oy pusulaları,

2. Sandıktan, Cumhuriyet Senatosu üyeleri seçimine ait birleşik oy pusulaları çıktığı takdirde bu oy pusulaları, muteber sayılmaz.

Sayımın İlanı ve Tutanağa Geçirilmesi :

Sandık kurulu, oyların sayım ve dökümünü yaparken, siyasî partilerin ve bağımsız adayların her birinin aldığı oy sayısını tespit ederek tutanağa geçirir.

İlçelerde Seçim Sonuçlarının Birleştirilmesi :

İlçe seçim kurulu, sandık tutanaklarının birleştirilmesinde, siyasî partilerin ve bağımsız adayların her birinin aldıkları oy sayısını tespit ederek tutanağa geçirir.

İl Tutanağı :

İl seçim kurulu, ilçe seçim kurullarından gelen tutanakları, yukarıdaki maddede belirtilen şekilde birleştirilir ve il seçim çevresindeki:

1. Seçmenlerin sayısını,
2. Oylarını kullanan seçmenlerin sayısını,

3. İtiraz edilmiş veya ihtilaflı görülmüş olup da, muteber sayılarak hesaba katılan oy pusulalarının sayısını,

4. Muteber sayılmayan ve hesaba katılmayan oy pusulaları sayısını,

5. Muteber tutulan ve hesaba katılan oy pusulaları genel toplamını,

6. Seçime katılmış olan siyasî partilerden ve bağımsız adaylardan her birinin aldığı oy miktarını gösteren muteber oy pusulaları sayısını, tutanağa geçirir.

Siyasî Parti Adaylarından Seçilenlerin Tespiti :

Siyasî parti adaylarından seçilenler aşağıdaki şekilde tespit edilir :

A) Yüksek Seçim Kuruluna verilen aday listelerindeki sıra, seçimlerde siyasî partilerin kazandıkları milletvekillerinin sırasının tespitine esas olur. Ancak, partinin kazandığı milletvekilliği sayısı tespit edildikten sonra, her parti için ayrı ayrı olmak üzere Yüksek Seçim Kurulunca örneği tespit edilecek cetvele,

1. Adayların adları, her partinin aday listesindeki sıraya göre alt alta yazılır.

2. Bundan sonra her seçim çevresinde, partilere düşen milletvekilliği sayısı kadar milletvekili bu madde gereğince düzenlenen listenin son sütununun başından itibaren sayılmak suretiyle seçilmiş sayılır.

B) Bu işlemler açık olarak yapılır ve adaylarla müşahitler hazır bulunabilirler.

İl seçim kurulu başkanı, milletvekili seçilenleri gösteren tutanağın bir suretini o seçim çevresinde derhal ilan ettirir; diğer bir suretini de bir hafta süre ile seçim kurulu kapısına astırır.

Seçim Delillerinin Saklanması :

Hesaba katılan ve katılmayan ve itiraza uğramış olan oy pusulaları, sayım ve döküm cetvelleri ve milletvekilliğine seçilme tutanakları ve seçimle ilgili diğer her türlü evrak, ilçelerde ilçe seçim kurulu başkanı, illerde il seçim kurulu başkanı tarafından saklanır ve Yüksek Seçim Kurulunun talebi olmadıkça hiçbir yere gönderilmez.

Özel Hüküm Bulunmayan Hallerde Uygulanacak Kanun :

Bu Kanunla özel bir hüküm bulunmayan hallerde, Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun işbu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

3. ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK

3.1. 5434 SAYILI TÜRKİYE CUMHURİYETİ EMEKLİ SANDIĞI KANUNUNA GEÇİCİ MADDE EKLENEREK SEÇİLENLERİN EMEKLİLİK HAKLARININ KORUNMASI

27 Haziran 1978 günü gündemin 5 inci sırasında yer alan İstanbul Milletvekili Metin Tüzün ve 12 arkadaşının, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa geçici madde eklenmesi hakkındaki kanun teklifinin görüşülmesine rapor okunmadan geçilmiştir.²²⁷

Teklifin tümü üzerinde söz isteyen Sayın Angı salonda olmadığından yasa tasarısının maddelerine geçilmiştir. Maddeler kabul edildikten sonra tümü üzerinde söz isteyen sayın üye olmadığından tasarının tümü oylanmış ve yasa tasarısı kabul edilmiştir.

Bu yasanın amacı, 8 Haziran 1949 gün ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki geçici maddeleri eklemektir.

Yasa evvelce kendilerine (Son hizmet zammı) bağlanmış bulunanlardan; yeniden emeklilik hakkı tanınan vazifelere tayin edilenler, senatörlük, milletvekilliği, illerin daimi komisyon üyeliğine ve belediye başkanlığına seçilenler, zamanaşımına uğramış olsa dahi (Son hizmet zammı) olarak aldıkları paraları faizsiz olarak bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde toptan veya en çok oniki taksitte sandığa ödedikleri takdirde; serbest meslek sahibi olarak geçirdikleri süreleri genel hükümlere göre borçlanarak emekli olabilmelerine olanak tanımaktadır.

Yasayla bu kanunu Bakanlar Kurulunun yürüteceği de hükme bağlanmaktadır.

3.2. SENATÖRLÜK, MİLLETVEKİLLİĞİ, İLLERİN DAİMİ KOMİSYON ÜYELİĞİNE VE BELEDİYE BAŞKANLIĞINA SEÇİLENLERİN SERBEST MESLEK SAHİBİ OLARAK EMEKLİ OLMALARI

27 Haziran 1978 günü gündemin 5 inci sırasında yer alan İstanbul Milletvekili Metin Tüzün ve 12 arkadaşının, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa geçici madde eklenmesi hakkındaki kanun teklifinin görüşülmesine rapor okunmadan geçilmiştir.²²⁸

²²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c.6, B. 163 (27.06.1978), s. 547

²²⁸ a.g.e. s. 547

Teklifin tümü üzerinde söz isteyen Sayın Angı salonda olmadığından yasa tasarısının maddelerine geçilmiştir. Maddeler kabul edildikten sonra tümü üzerinde söz isteyen sayın üye olmadığından tasarının tümü oylanmış ve yasa tasarısı kabul edilmiştir.²²⁹

Bu yasanın amacı, 8 Haziran 1949 gün ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki geçici maddeleri eklemektir.

Yasa evvelce kendilerine (Son hizmet zammı) bağlanmış bulunanlardan; yeniden emeklilik hakkı tanınan vazifelere tayin edilenler, senatörlük, milletvekilliği, illerin daimi komisyon üyeliğine ve belediye başkanlığına seçilenler, zamanaşımına uğramış olsa dahi (Son hizmet zammı) olarak aldıkları paraları faizsiz olarak bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde toptan veya en çok on iki taksitte sandığa ödedikleri takdirde; serbest meslek sahibi olarak geçirdikleri süreleri genel hükümlere göre borçlanarak emekli olabilmelerine olanak tanımaktadır.

Yasayla bu kanunu Bakanlar Kurulunun yürüteceği de hükme bağlanmaktadır.

3.3. EMEKLİLİĞE TABİ GÖREVLERDEN AYRILANLARLA YASAMA ORGANI ÜYELİĞİ SONA EREN ÜYELERİN EMEKLİLİĞİ

Zonguldak Milletvekili Abdülmuttalip Gül ile 12 arkadaşının, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa 3 geçici madde ile 1 ek madde eklenmesi hakkındaki 2012 sayılı Kanunun geçici maddelerinin, ek maddeler olarak ve bu maddelerde değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi ve Plân Komisyonu raporu. 14 Haziran 1978 tarihindeki 158 inci birleşiminde, 21 Haziran 1978 tarihindeki 161 inci birleşiminde Meclis gündemine gelmiştir.

Kanun tasarısının görüşülmesine 27 Haziran 1978 tarihindeki 163 üncü birleşiminde başlanılmıştır.²³⁰ Birleşimde önce İstanbul Milletvekili Metin Tüzün ve 12 arkadaşının, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa geçici madde eklenmesi hakkında kanun teklifinin görüşülmesine geçilmiştir. Bundan sonra Plân Komisyonu raporunun okunup okunmaması oylanmış, okunmaması kabul edilmiştir. Teklifin tümü üzerinde söz isteyen Sayın Angı genel kurulda bulunmadığından yasa tasarısının maddelerine geçilmiştir. Tümü üzerinde söz isteyen sayın üye de olmadığından yasa tasarısının tümü sayın milletvekillerinin oylarına sunularak yasa kabul edilmiştir.²³¹

²²⁹ **5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun** (K.No.:2160 Kabul T.: 28 . 6 . 1978, R.G.Sayı ve Yayın Tarihi : 16388, 6 . 7 . 1978)

²³⁰ a.g.e. s. 547

²³¹ **5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa 3 Geçici Madde ile 1 Ek Madde Eklenmesi Hakkındaki 2012 Sayılı Kanunun Geçici Maddelerinin, Ek Maddeler Olarak ve Bu Maddelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun** (K.No.:2161 Kabul T.: 28 . 6 . 1978, R.G.Sayı ve Yayın Tarihi : 16388, 6 . 7 . 1978)

Daha sonra Zonguldak Milletvekili Abdülmuttalip Gül ile 12 arkadaşının, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa 3 geçici madde ile 1 ek madde eklenmesi hakkındaki 2012 sayılı Kanunun geçici maddelerinin, ek maddeler olarak ve bu maddelerde değişiklik yapılmasına dair kanun teklifi ve Plân Komisyonu raporu görüşülmesine geçilmiştir. Komisyon raporunun okunup okunmamasını sayın üyelerin oylarına sunulmuş. okunmaması kabul edilmiştir. Daha sonra yasa tasarısının maddelerinin teker teker görüşülmesine geçilmiştir. Konya Milletvekili Yücel Akıncı ve 4 arkadaşının vermiş oldukları yazılı önerge okunmuş ve Plân Komisyonu Başkan vekili Muharrem Sökeli (Aydın) önergeyle ilgili söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²³²

“Sayın Başkan, önergeyi tetkik ettik, burada fazla çalışma ile ilgili olarak 80 saati geçmemek üzere mesai zammı verilmesi konusu, bir teklifin içerisine monte edilecek durumda değildir kanısındayız.

Kaldı ki, 5434 sayılı Kanunla ilgili olarak bir başka Hükümet tasarısı, Komisyonumuzda, alt komisyondan geçmek suretiyle gündemindedir. Bu tasarı da, Emekli Sandığı personeline fazla mesaiyle ödenecek mesai zammı ayrı bir madde olarak düzenlenmiş bulunmaktadır. Orada aklımda yanlış kalmadıysa, hem süre tahdidi vardır ve bir de sadece Müdürler Kurulunun kararıyla değil, sanıyorum ki Maliye Bakanlığının da teklifiyle falan böyle bir düzenleme vardır. Maliye Bakanlığını doğrudan ilgilendiren bir konuda, böyle bir öneriyle bu fazla mesaiyi kabul etmek komisyonumuz adına mümkün görülememektedir. Kaldı ki, bir başka sorun da (Sayın uzman 11 Temmuzda fazla mesai ile ilgili süre bitiyor diyor ama) diğer tasarı yetişecek kanısındayım. O tasarıda buna çözüm getirebiliriz düşüncesindeyim.

Bu nedenlerle bu önergeye katılamadığımı arz ederim.”

Bundan sonra Başkan komisyona yeni bir teklif getirildiği , Hükümetin bunu içeren başka teklifleri olduğu ve Maliye Bakanlığını da ilgilendiren bir konu olduğu için, bu teklife katılma imkânı bulamadığını ifade etmiş ve Hükümetin bu teklife katılıp katılamayacağını sormuştur.Bu soru üzerine söz alan Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu (Kayseri) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²³³

“Efendim, TC Emekli Sandığı personelinin kabul buyurulan yasalarla ilgili bazı çalışmalar yapması gerekiyor. Geçen gün dul ve yetimlerle ilgili bir yasa kabul ettiniz. Yalnız o 93 bin kişinin dosyasının elden geçmesini gerekli kılar.

²³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c.6, B. 163 (27.06.1978), s. 549

²³³ a.g.e. s.549

11 Temmuzda fazla mesai ile ilgili imkânlar sona eriyor, dana evvel kabul edilmiş yasa gereğince verilen imkân sona eriyor. Şunu rica etmek istiyorum: Halen Bütçe Komisyonunda bulunan Hükümet tasarısını Komisyonumuz süratle yarın inceleyebilirse, bu Hükümet tasarısıdır, olgun bir metindir ve Sayın Komisyon Başkan Yardımcısının söylediği gibi Maliye Bakanlığının ve Bakanlar Kurulunun denetimi altında bir fazla mesaidir ve partiler arası protokolde öncelikle konuşulması öngörölmüş tasarılarından birisidir, o tasarının çabuklaştırılması kaydıyla buraya eklenmemesi fikrine biz de katıyoruz. Yalnız öbür tasarının da önemle, hızlandırılması şartıyla. Bu şekliyle hükümet tasarısına tam uygun değil efendim, bu yüzden katılmıyoruz” demiştir.

Hükümet ve Komisyon bu öneriye katılmaması üzerine, önerge sayın üyelerin oylarına sunulmuş ve önerge reddedilmiştir. Yasa tasarısı bütünüyle oylandıktan sonra kabul edilmiştir.

Bu kanunun amacı, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa 3 Geçici Madde eklenmesidir. İştirakçilerden serbest avukatlıkta geçen hizmet sürelerini borçlanmak suretiyle fiili hizmetlerine eklenmesi için zamanında müracaat etmemiş bulunanlardan veya bu kanunların yürürlük tarihinden sonra ve bu Kanundan yararlanarak iştirakçi olanlardan, TC Emekli Sandığına yazı ile müracaat edenlerin borçlanmaları bu kanun gereğince yapılacaktır.

Durumları 5434 sayılı Kanunun 12 nci maddesine girenlerden, halen emeklilik hakkı tanınan görevlerde veya TBMM üyeliğinde bulunanlarla, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra bu görevlere girenlerin TC Emekli Sandığına yazılı müracaatları halinde Yasama organı üyeliğinde geçmiş süreleri, hizmetin geçtiği tarihte yürürlükte bulunan kanun hükümleri dikkate alınarak tespit edilecek emeklilik keseneğine esas derece aylık tutarları üzerinden, o tarihlerde kesilmesi gereken emeklilik kesenekleri hesaplanarak adlarına borç kaydedilerek, aylıklarından kurumlarınca tahsil edilecektir. Ayrıca, bu süreler için hesaplanacak kurum karşılıkları ise TBMM tarafından defaten TC Emekli Sandığına yatırılması kanun kapsamına alınmıştır.

Bu süreler dikkate alınarak, ilgililerin emeklilik keseneğine esas aylıkları, kanun esasları çerçevesinde yeniden tespit edilir.

Yasa; emekliliğe tabi görevlerden ayrılanlarla Yasama organı üyeliği sona eren ve tekrar seçilemeyenlerden, keseneklerini almamış ve alma hakkı zamanaşımına uğramamış olup da, borçlandıkları sürelerle birlikte yasa kapsamına girenlerin sandığa yazılı müracaat tarihlerini takip eden aybaşından itibaren borç artıklarını, en son emeklilik keseneğine esas derece ve kademe tutarı üzerinden yüzde sekiz oranında her ay ödemeleri kaydıyla borçlanmalarının iptal edilmemesini hükme bağlamıştır.

3.4. 4792 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR KURUMU KANUNUNDA “YÖNETİM KURULUNUN YAPISI VE HER SİGORTA KİŞİSİNİN YEDEK AKÇELERİNİN YENİDEN DÜZENLENMESİ” DEĞİŞİKLİĞİ

Kanun tasarısı 6 Haziran 1978 tarihinde 154 üncü birleşimde ele alınmıştır.²³⁴ Bu birleşimde gündemin 48 inci sırasında yer alan, 4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 10 ve 20 nci maddelerin değiştirilmesine dair kanun tasarısı ve Sağlık ve Sosyal İşleri ve Plân komisyonları raporlarının görüşülmesine geçilmiştir.

Kanunun tümü üzerine söz alan Mustafa Başoğlu (Ankara) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²³⁵

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sosyal Sigortalar Kurumunun kuruluşu hakkındaki 4792 sayılı Kanunla ilgili iki konuda yapılan değişiklikler üzerine şahsım adına görüşlerimi sunmaya çalışacağım.

Değişiklikle getirilen ve benimsediğimiz konuları şöylece özetlemek mümkündür:

Emekli işçilerimizin, Kurumun Müdürler Kurulunda temsil edilmesi, Genel Kurulunda temsil edilmesi, böylelikle çalışma hayatında uzun süre emek verip sonra emekli olan arkadaşlarımızın sorunlarının hem Kurumun Genel Kurulunda, hem Müdürler Kurulunda dile getirilmesiyle ilgili değişiklikleri doğru buluyoruz. Esasen bundan önceki hükümet döneminde de, bu emekli işçilerimizin Müdürler Kurulunda temsiline dair çalışmalar yapılmıştı.

Emekli işçilere mesken kredisi verilmesini prensip olarak doğru bulmakla birlikte, bu hususun genel olarak ele alınması ve mesken edinme bakımından hem verilen kredilerin kullanımında, hem çeşitli huzursuzlukların ve kooperatifler eliyle mesken edinmenin uzun zaman alması karşısında yeni bir sistemin getirilmesinin doğru olacağı düşüncesindeyim. Çünkü, Sayın Sosyal Güvenlik Bakanının da geçenlerde yaptığı bir açıklama bunu teyit etmektedir; ferdi mesken kredisi verilmesi yolunda bir eğilim belirmişti. Uzun süre bu, işçiler tarafından talep edilen bir konudur. Ancak, ferdi mesken kredisi vermek suretiyle mi daha rahat mesken edinebilir, yoksa bunun için daha değişik bir yol mu bulmak lazım gelir? Sanıyorum bunun daha çok araştırmaya ve incelenmeye ihtiyacı var; ama yine de, emekli işçilerimizin mesken edinmelerini, bu kanun değişikliğiyle mesken kredisinden yararlanmalarını, faydalı bir tutum olarak değerlendiriyorum.

²³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c.6 , B. 154 (6.6.1978), s.193

²³⁵ a.g.e. ss.193-194

Maliye Bakanlığının, Müdürler Kurulunda temsili pek anlamlı olmamak gerekir. Gerçi Kurumun Maliye Bakanlığı ile birtakım sorunları vardır; Kurulda temsil edilmesi belki bu sorunların çözümünde kolaylık sağlayabilir; ama esas itibarıyla, bunu fazla bir sandalya, Müdürler Kurulu üyeliğinin sayısını artırıcı bir düşünce olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Değerli arkadaşlarım, bu olumlu değişikliklerden sonra Kanunun her gün büyüyen bünyesini ve üstlendiği görevleri yerine getirebilmek bakımından, kanunun tümüyle birden ele alınmasının daha doğru olduğunu komisyonda da belirtmeye çalışmıştık; fakat bu düşüncemiz benimsenmedi. Kurumun Genel Kurulunun yetkileri, genel müdürün görevlendirilmesi gibi konularda, kurumun genel kuruluna katılan işçi delegeleri yıllardan beri taleplerde bulunmaktadır.

Ayrıca, Kurumun gelir ve giderlerinin denetimi ve malî kaynaklarının değerlendirilmesi bakımından da yıllardan beri yapıla gelen ve ileriye sürülen düşünceler vardır; fakat bu değişikliklerle bu düşüncelerin burada değerlendirilmediğini ve bugüne kadarki mevcut uygulamanın hemen hemen aynen devam edeceğini görmekteyiz. Bu nedenle, belki bu tasarı Millet Meclisimizin Yüce Genel Kurulu tarafından kabul edilerek kanunlaşacaktır ama, Hükümetten, hiç değilse bundan sonra Sosyal Sigortalar Kurumunun gelişen bünyesine uygun ve hizmetlerini amacına uygun bir şekilde yerine getirebilmesini sağlamak ve gelirlerini daha iyi değerlendirebilmek bakımından, kanunun tümünü birden ele alıp Yüce Meclisin huzuruna getirmesinde fayda vardır. Eğer bu yapılmayacak olursa, her ihtiyaç duyulduğu an kanunun birkaç maddesini değiştirerek bu işi geçiştirmeye gayret edecek olursak göreceğiz ki, bu değişiklikler ihtiyacı karşılamayacaktır ve her değişiklik, arkasından birtakım yeni değişikliklerle bizi karşı karşıya bırakacaktır. Bu düşüncelerimizin dikkate alınacağını ve Hükümetin bu görüşlerimize uygun olarak yeni değişikliklerle karşımıza geleceğini ümit ediyorum, ya da bu yıl yapılacak olan Sigorta Genel Kurulunda meydana gelecek düşünceleri, belirlenecek düşüncelerle birlikte belki de bu düşünceleri biz, Yüce Meclisin bilgilerine, huzuruna getirmeye gayret edeceğiz, çalışacağız.

Sosyal Sigortalar Kurumunun kaynaklarını işçilerin ve emekli işçilerin gelecekleri bakımından güvenlik altında tutmak ve ona göre değerlendirmek lazım gelirken, Hükümetin burada biraz daha değişik bir anlayışla ve kendisinin normal olarak yerine getireceği görevleri Kurumun gelirleriyle karşılamak gibi bir anlayış içerisinde olduğunu görüyoruz.

Yüce Genel Kurula saygılarımı sunanım.”

Ankara Milletvekili Mustafa Başoğlu konuşmasını bitirdikten sonra AP sıralarından alkışlar yükselmiştir.

Ankara Milletvekili Mustafa Başoğlu'nun konuşmasından sonra CHP adına CHP Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²³⁶

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun, bu tasarıyla 10, 12 ve 20 nci maddeleri değiştirilmiş ve adı geçen yasaya 2 geçici madde de eklenmiştir.

Gerçekte 4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Yasası bütünüyle ele alınmak gerek. Bu konuda, uzun süreden beri Sosyal Sigortalar Kurumu bünyesinde ve Sosyal Güvenlik Bakanlığında çalışmalar yapılmaktadır. Çok eski bir zamanda çıkarılmış bulunan 4792 sayılı Yasanın bugünkü haliyle gerçekte emekçilerin, işçilerin, işverenin katkılarıyla ayakta kalan bu Kurumun kendi yapısında bir dinamik oluş meydana getirmek, kaynaklarını ve yönetimini daha çağdaş bir biçimde ülkenin kalkınmasına hasretmek lazım. O bakımdan, 4792 sayılı Yasanın bütünüyle, bir an önce Yüce Meclislerimize sunulacak hale getirilmesini Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak istiyoruz.

Bunları böylece belirttikten sonra, uzun süreden beri Sosyal Sigortalar Kurumunun genel kurullarında defalarca ifade edilen Yönetim Kurulunun yapıyla ilgili önemli değişikliğe işaret ederek sözlerimi bitirmek istiyorum. O da, Kurumun yönetimine emekli işçilerimizin de, hem fikren, hem de görüşleri açısından, kendi organları açısından görüşlerini taşıyabilmesi ve hakları olan yönetim kurulunda temsil edilmeleri durumunun bu yasayla olurluk kazanmasıdır.

Bu bakımdan, Sosyal Güvenlik Bakanlığının bu konuda yaptığı çalışmalarının ivedi olarak komisyonlardan geçerek, Meclis komisyonlarımızın da katkısıyla Meclisimizin Genel Kuruluna kadar gelmesi büyük bir başarıdır. Uzun zamandan beri, bu kesimin isteklerini karşılamada, bu yasanın çıkmaması büyük ölçüde eleştirilere neden oluyordu. Böylece, Sosyal Güvenlik Bakanlığını tebrik etmek istiyorum.

Ayrıca, fonların, Sosyal Sigortalar Kurumu fonlarının da bu yasa açısından daha iyi bir şekilde realize edilmekte olduğunu da bu yasanın bünyesi içerisinde görmüş bulunuyoruz. Ancak, bütünüyle Sosyal Sigortalar Kurumunun Teşkilât Yasasını ele almakta, hem ivedi olarak ele almakta ve bir an önce Meclisimizin çatısı altına getirip, gündeme getirip, bunu burada tartışıp çıkarmakta büyük yarar vardır. Bu yasa üzerinde Grubumun olumlu oy vereceğini elbette ki söylemeye gerek yok, olumlu bir yasadır. Teşekkür eder, saygılar sunarım.”

²³⁶ a.g.e. ss.194-195

CHP Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal'dan sonra MHP Grubu adına İhsan Kabadayı (Konya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²³⁷

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım;

Bu tadil tasarısına Milliyetçi Hareket Partisi olarak biz de taraftarız. İçinde bulunmuş olduğumuz şartlarda orta tabaka dediğimiz temel varlığımız günbegün sıkıntı içindedir. Emekli işçiler, küçük sanatkâr, esnaf ve köylünün yanı sıra bugüne kadar en mağdur kalmış hatırlanamayan vatandaşlarımız olarak kalmışlardır. Bu tasarı hiç olmazsa doyumluk değilse de, tadımlık; kısmen dert ve ıstıraplarını giderici bir adım attığı için getirenlere ve uygulamaya konma imkânını sağlayan Hükûmete ve yardım eden arkadaşlara teşekkür ederiz.

«Dünyada mekân, ahrette iman» derler. Bugün emekli işçilerin hakikaten ev almak değil, Allah geçinden versin, iki arşın mezarlarını dahi sağlıklarında almaya imkân yoktur. Hiç olmazsa bu 300 bini geçen işçilerimize, bu tasarı kanunlaştığı takdirde, Kurumun yardımıyla da dünyada kalan ömürlerinde çoluk çocuğu ile rahatça oturacak bir ev sahibi olacaktır.

Ayrıca, alın teriyle kurula gelen ve onların emeklerinden doğan birçok kurumların denetiminde yetkili değillerdi. Tarlayı sürüyorlardı, ekinin başına getirilmiyorlardı; oruç tutuyorlar bayram gösterilmiyordu; sürüyü götürüyorlardı, etinden yedirmiyorlardı. Emekli işçilerimiz de bu yönü ile elbette ki şikâyetçi ve dertliyidiler. Böylece bu kanun, bir ömür verip de kendi alın terleriyle kurulmuş olan Sosyal Sigortalara ait müesseselerin denetimi, yönetimi hakkında karar, kanaat sahibi olmak, huzur sahibi olmak gibi bir imkâna kavuşmuş oluyorlar.

Sosyal Sigortalarda Müdürler Kurulunda emekli işçilerin de temsil edilmesi yerinde ve haklı bir icraat olacaktır. Kendilerini böylece inşallah gelecek günlerinde daha emin, daha huzurlu, daha müsterih görmek isteriz.

Ayrıca da diğer OYAK ve MEYAK'ta olduğu gibi emekli işçilerin dertlerini giderici, ihtiyaçlarını sağlayıcı, sıkıntılarını giderici bazı imkânlar sağlamak babında da bazı kurumlar kurmasına imkân veriyor ki, bunu da biz Milliyetçi Hareket Partisi olarak şükranla karşılıyoruz. Ama bütün mesele kanunları yapmak değil, kanunları işleten ellerin gayeye uygun çalışması meselesidir.

Her zaman söyleye geldiğim gibi iyi kanunlar yok, iyi hâkimler vardır. İyi idareler yok, idareyi işgal eden yöneticilerin samimiyeti, adil ve hüsnüniyetle yönetimini matluptur.

²³⁷ a.g.e. s.195

Huzurlarınızda, inşallah kısa bir süre sonra çıkacak kanunun, her türlü histen, kayırcılıktan, korumadan öte, hakkı sahibine verici, dertleri giderici yönde tatbikini temenni etmekteyim.

Milliyetçi Hareket Partisi Grubu olarak Sayın Meclisi tekrar saygıyla selamlarım.”

MHP Grubu adına söz alan İhsan Kabadayı (Konya)’nın konuşmasından sonra yasa tasarısının maddelerinin birer birer oylanmasına geçilmiştir.

Maddeler üzerinde Süleyman Genç (İzmir) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²³⁸

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Görüşmekte olduğumuz kanun tasarısının (e) fıkrası, «Kuruluşları, çalışma konuları, organları, görev ve yetkileriyle denetim usullerinde belirtilen ve kendilerine bağlı olmak üzere tüzelkişiliğini haiz müesseseler kurmak, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası veya Sınai Kalkınma ve Yatırım Bankasınca güvenilir ve kârlı olacağı belirtilen her nevi müessese ve şirkete iştirake bulunmak...» demektedir.

Burada, özellikle 1 inci kısımda, yani «... Kuruluşları, çalışma konuları, organları, görev ve yetkileriyle denetim usulleri yönetmenliklerinde belirtilen ve kendilerine bağlı olmak üzere tüzelkişiliğini haiz müesseseler kurmak...» kısmında, bunun en az % 51'inin Devlete ait olması ve Devlete ait olan kurumlara bu imkânın verilmesi koşulunun getirilmesi lâzımdır. Aksi halde, bunu getirmedığımız zaman birtakım istismara olanak vermiş oluruz. Bunu getirmedığımız zaman, bu olanakları tanıdığımız sürece, bunun kendi çıkarlarına uygun olabileceğini düşünen birtakım kişiler bu doğrultudaki girişimlerini sürdürecektirler; bu doğrultudaki girişimlerini sürdürmesi sonucu da, işçilerin birikimleri sonucu meydana gelmiş olan tasarrufları, kendi çıkarları doğrultusunda tasarruf kaynağı olarak kullanmalarına imkân vereceklerdir.

Bu doğrultuda bir önerimiz söz konusudur; Yüce Meclisin değerli üyelerinin, işçilerin kesintileri sonucu meydana gelmiş olan tasarruflarını, birtakım kişilerin kendi çıkarları doğrultusunda oluşturacağı şirketlerine finans kaynağı olarak kullanmasına engel olacak ve ona imkân vermeyecek doğrultuda bu maddenin düzenlenmesinde bize yardımcı olacağına inanmaktayım. Aksi halde bu maddenin istismarı fevkalade geniş bir şekilde kullanılmış olacaktır ve işçilerin birikimlerinin, birtakım kişilerce oluşturulmuş olan kurum, şirket vesaireler tarafından talan edilmesine olarak hazırlanmış olacaktır.

²³⁸ a.g.e. ss.196-197

Başkanlığa sunulmuş olan ve biraz sonra Yüce Meclisin bilgisine sunulacak önerimize ittifak etmenizi diliyor, saygılar sunuyorum, teşekkür ediyorum.”

Denizli Milletvekili Mustafa Gazalcı ve beş arkadaşının görüşülmekte olan yasa tasarısının 20 nci maddesinin (e) fıkrasına, «Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası» sözcüğünden sonra» ve Devlet Plânlama Teşkilâtınca güvenilir ve kârlı olacağı belirtilen, öncelikle ara ve yatırım malları üretimine yönelik ve sermayesinin % 51'i kamu kesimine ait olacak şekilde kuruluşlara katılmak» sözcüklerinin eklenmesi önergesi oylanarak kabul edilmiştir.²³⁹ Kanunun tümünün kabul edilmesinden sonra Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar (Sinop) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁴⁰

“Sayın Başkan, çok değerli milletvekili arkadaşlarım;

Bugün kabul edilen Kanun tasarısı ile, emekli olan işçi kardeşlerimize, sayıları 300 bin'i bulan işçilerimize konut kredisinin verilmesi imkânı doğmuştur.

Bilhassa emekli işçilerimizin baş başa kaldığı sorunların hallinde büyük yetkisi olan Müdürler Kurulunda da kentlilerinin temsil edilmesini sağlayan bu tasarıya göstermiş olduğunuz yakın ilgiye Bakanlığım adına teşekkür ederim. Esasında Yüce Meclisimizin değerli üyeleri, sosyal konularda, işçi, memur ve onun da ötesinde kamu kesimiyle ilgili meselelerde her an birleşebilmektedir.

Meclisimizde görüşme yapan değerli arkadaşlarımızın fikirlerinin ışığı altında hazırlanan ve çok kısa zaman sonra buraya gelecek olan 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda yapmayı düşündüğümüz ve Bütçe Plân Komisyonuna gelmiş olan kanun tasarısını da aynı görüş ve anlayış içinde Meclisimizin kabul edeceği inancı ile en derin saygılarımı sunuyorum.

Kanunun milletimize, memleketimize hayırlı olmasını temenni ediyorum.

Teşekkür ederim.”

Bakan konuşmasını bitirdikten sonra CHP sıralarından alkışlar yükselmiştir.

²³⁹ 4792 Sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 10, 12 ve 20 nci Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna İki Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun (Kanun No: 2158, Kabul tarihi: 22 . 6 . 1978 R.G.:Sayısı ve Tarihi: 16338, 28.6.1978)

²⁴⁰ a.g.e. s.198

Bu yasanın amacı, 4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 10, 12 ve 20 nci Maddelerinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna iki Geçici Madde Eklenmesidir.

Kanun Yönetim Kurulunun karar organı olduğunu belirterek, söz konusu kurulun Başkan ve dokuz üyeden oluşacağını, iki üyenin Sosyal Güvenlik Bakanının, bir üyenin Maliye Bakanının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunun kararı ile atanacağını, Sosyal Güvenlik Bakanınca önerilecek üyelerden birinin iş hekimliği, diğerinin de sigorta, iş hukuku veya sosyal ekonomi konularından birinde yetkili kimseler olmaları hususunu hükme bağlamaktadır.

Ayrıca, Kanun işçi ve işverenleri temsil eden üyelerin seçim yöntemlerini sıralayarak, Genel Müdürün Yönetim Kurulun başkanı olduğunu ve Genel Müdürün bulunmadığı hallerde Genel Müdür Yardımcısının Kurula Başkanlık edeceğini ve yönetim kurulu üyelerinin görev süresi, atama koşullarını, toplantı zamanlarını hükme bağlayarak, çalışma usul ve esasları hakkında yönetmelik çıkarmasını amir hüküm saymıştır.

Kanun 4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 344 sayılı Kanunla değişik 20 nci maddesini aşağıdaki şekilde değiştirmiştir;

Sosyal Sigortalar Kurumu her sigorta kişisi için ayıracağı yedek akçeleri;

a) Millî bankalara yatırmak,

b) Devletin çıkardığı veya kefil olduğu tahvillere yatırmak,

c) Gayrimenkullere yatırmak,

d) Sigortalılar ile Kurumdan malûllük ve yaşlılık aylığı veya sürekli tam iş göremezlik geliri almakta olanlara konut yapımı için ve bu konutların birinci derecede ipoteği karşılığında, gayrimenkul değerinin yüzde doksan miktarında, ilgili yönetmeliğinde belirtilecek esaslar dahilinde en çok yirmi yıl vadeli ikrazda bulunmak,

şeklinde değiştirilmiştir.

Ayrıca söz konusu yasa SSK'nın görev ve yetkileri içinde;

1. Kuruluşları, çalışma konuları, organları, görev ve yetkileri ile denetim usulleri yönetmeliklerinde belirtilecek, kendisine bağlı tüzelkişiliği haiz müesseseler kurmak,

2. Devlet Yatırım Bankası ve Devlet Plânlama Teşkilâtınca güvenilir ve kârlı olacağı belirtilen, öncelikle ara ve yatırım malları üretimine yönelik,

sermayesinin yarısından fazlası kamu kesimine ait olacak şekilde kuruluşlara katılmak gibi yetkiler de yüklemiştir. Kanunda söz konusu kuruluş ve iştiraklerin Bakanlar Kurulu kararı ile yapılabileceğini hükme bağlanmıştır.

Yasa bu Kanunun yayımı tarihinde yürürlüğe gireceğini hükmederek, bu Kanunu Bakanlar Kurulunun yürüteceğini amir hüküm saymıştır.

3.5. SOSYAL GÜVENLİK TEDBİRLERİNDE İYİLEŞTİRME

Kanun tasarısı Genel Kurulun 21 Haziran 1978 tarihli, 161 inci Birleşiminde alınan karar gereğince, gündemimizin kanun tasarısı ve teklifleri ile komisyonlardan gelen diğer işler kısmının birinci sırasında yer alan 127 sıra sayılı, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun bazı madde ve fıkralarının değiştirilmesine ve bu kanuna bazı ek ve geçici maddeler eklenmesine dair kanun tasarısı ve tekliflerinin görüşmelerine 22 Haziran 1978 tarihinde 162 nci birleşimde başlanılmıştır.²⁴¹ Bu birleşimde 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun bazı madde ve fıkralarının değiştirilmesine ve bu kanuna bazı ek ve geçici maddeler eklenmesine dair kanun tasarıları ile Kastamonu Milletvekili Sabrı Tıgılı'nın, Sivas Milletvekili Azimet Köylüoğlu'nun, Kastamonu Milletvekili Sabri Tıgılı ile Ankara Milletvekili Semih Eryıldız'ın, Ankara Milletvekili Mustafa Başoğlu ve 2 arkadaşının, Adana Milletvekili Alparslan Türkeş ve 7 arkadaşının, C. Senatosu Rize Üyesi Talat Doğan'ın, Ankara Milletvekili Mustafa Başoğlu ve Mustafa Kemal Erkovan'ın, Edirne Milletvekili İlhami Ertem ile 9 arkadaşının, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun teklifleri kanun tasarısı ve Sağlık ve Sosyal İşleri ve Plân komisyonları raporlarının okunulmasından sonra yasa tasarısının görüşülmesine geçilmiştir.²⁴² Kanunun tümü üzerine Ankara Milletvekili Mustafa Başoğlu söz istemiş ancak daha evvel yapılan müracaat üzerine Başkan tarafından AP Grubu adına, Kütahya Milletvekili Ahmet Mahir Ablum'a söz verilmiş, sayın üye de aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁴³

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; bugün görüşmek üzere bulunduğumuz kanun tasarısı, gerek kavram gerek iyileştirme bakımından sosyal güvenlik tedbirleri hususunda Parlamentoya Hükümet tarafından sunulmuş bulunan iki ayrı tasarının, evvela Sağlık ve Sosyal İşleri Komisyonunda, bilâhare Bütçe Plân Komisyonunda yapılan müzakereleri neticesinde Hükümet tasarılarıyla birlikte bu konularda teklifte bulunmuş olan parlamenter arkadaşlarımızın tekliflerini de meczetmek suretiyle tek metin haline getirilmiş bulunmaktadır.

²⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c. 6, B. 162 (22.6.1978), s.477

²⁴² 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Madde ve Fıkralarının Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesine Dair Kanun(K.No.:2167 Kabul T.: 29 . 6 . 1978, R.G.Sayı ve Yayın Tarihi : 16340, 11. 7 . 1978)

²⁴³ a.g.e. ss.478-480

Bu metnin amacı ve hedefi, halen yürürlükte bulunan 506 sayılı Kanuna bazı ilaveler yapmak veya bazı maddelerini tadil etmek suretiyle, bir taraftan Sosyal Sigortalar Kurumuna yeni hizmetler vermek, daha doğrusu, henüz sosyal güvenliğe kavuşmamış olan bazı vatandaşlarımıza sosyal güvence sağlamak, diğer taraftan da mevcut olan bazı sosyal güvenlik tedbirlerinde iyileştirme ve kolaylaştırmayı getirmek. Böylece, Hükümetin bu yıl Parlamentoya sunduğu sosyal içerikli kanunlardan en önemlilerinden birisini daha görüşmeye başlamış oluyoruz. Hükümetin hazırlayarak evvelce Meclislerimizden geçmiş olan sosyal içerikli kanunların başlıcaları, yurt dışında çalışanların emeklilik haklarıyla ilgili olan kanun tasarısı, işçi emeklilerine mesken kredisi sağlayan ve Sosyal Sigortalar Kurumu yetkili organlarında onların temsilini öngören kanun tasarısı, Emekli Sandığı, emekli, dul ve yetimlerinin eline geçecek aylık nispetlerini yükselten tasarı gibi, bazı önemli sosyal içerikli tasarılarından ibarettir. Burada şu hususu belirtmek isterim ki; Başbakan Yardımcısı ve Bakanlıklar arası Sosyal İşler Komisyonu Başkanı Sayın Feyzioğlu'nun ve Sosyal Güvenlik Bakanı Sayın İşgüzar'ın çeşitli vesilelerle belirtmiş olduğu gibi, biraz evvel isimlerini saydığım kanunlardan çoğu ve bugün görüşeceğimiz tasarı, evvelce Demirel Hükümetleri tarafından Parlamentoya sevk edilerek çeşitli nedenlerle kanunlaşma şansına erişememiş tasarı ve metinlerin aşağı yukarı aynı bulunmaktadır. Bunu şu nedenle belirtmek istiyorum: Ecevit Hükümetinin 1978 yılı Bütçe Kanununda olduğu gibi, Demirel Hükümetince hazırlanmış olan, sosyal içerikli tasarıların önemli bir kısmını alarak bunları benimsemiş ve takip etmiş olması, Grubumuzca bir eleştiri konusu olarak değil; memnuniyetle karşılanmaktadır.

Filhakika Demirel Hükümetleri zamanında başlatılmış olan sosyal güvenlik seferberliğine o zamandan intikal eden konu ve tedbirlerle devam edilmesi; köylüye, esnafa, işçiye, emekliye, velhasıl her sektördeki vatandaşımıza götürülecek sosyal güvenliğin sağlanmasına çalışılmasını görmek, elbette ki halkın yanında olmayı daima kendisine şiar edinmiş olan partimiz için kıvanç verici bir husus olacaktır.

1 Temmuz 1975 tarihli 1912 sayılı Kanunla işçi emeklisinin aylığını artıran, onların yakınlarına bile sağlık sigortası sağlayan; 26 Mayıs 1976 tarihli 1992 sayılı Kanunla çiftçi mallarını koruma bekçilerini sigortaya kavuşturan, çalışan kadın ve sakatların 20 yılda emekli olmasını temin eden; 24 Ağustos 1977 tarihli 2097 sayılı Kanunla basın mesleğinde çalışanlara yeni sosyal güvenlik hakları veren; 24 Ağustos 1977 tarihli 2099 sayılı Kanunla işçi dul ve yetim aylıklarını artırıp, işçi emeklilerine protez ve tıbbi araçlardan yararlanma hususunu öngören, keza 24 Ağustos 1977 tarihli 2100 sayılı Kanunla tarımda ve ormanda çalışan işçileri, ev hizmetlerinde çalışan vatandaşları sosyal sigortaya kavuşturan; 1 Mart 1977 tarihli 2022 sayılı Kanunla 65 yaşını dolduran kimsesiz, fakir vatandaşlara aylık bağlayan ve nihayet 29 Ağustos 1977 tarih ve

2108 sayılı Kanunla muhtarlara aylık ve sosyal güvence sağlayan tedbirler, hatırlanacaktır ki, hep Demirel Hükümetlerinin Parlamenteoya yaptığı müracaat üzerine Yüce Meclislerce itti haz edilmiş çok değerli birer sosyal güvenlik tedbirleridir.

Onun içindir ki, biz o zaman başlatılan bu güzel hamleye, sosyal güvenlik seferberliği diyoruz. Onun içindir ki, biz bugün görüşülecek olan tasarıya bu seferberliğin devamı nazarı ile bakıyor ve Yüce Meclislere getirilmesini memnuniyetle karşılıyorruz.

Huzurunuzdaki tasarı şimdiye kadar sosyal güvenlikden yoksun bazı vatandaşlarımızı daha, sosyal sigorta kapsamına almaktadır. Sanatkârlar, düşünürler, yazarlar ve bunun dışında kalan bazı vatandaşları daha sosyal güvenceye kavuşturma amacını gütmektedir. Bunlardan bazılarının yeri burası olmamakla beraber genellikle bu hükmü olumlu karşılıyorruz. Ancak, burada daha evvelce yasalaştığı halde bazı hükümleri dolayısıyla iptal edilen kanunun şümulüne giren bankalarla, reasürans şirketleri ve sandık personelinin alınması daha yerinde olurdu. Her ne kadar bununla ilgili tasarı metninde hüküm bulunmakta ise de, biz bu hükmü kapsamı itibariyle, mahiyeti itibariyle, şümülü itibariyle yeterli görmüyoruz.

Kendilerine kadro verilememesinden dolayı köylerimizde kadrosuz olarak çalışan imam ve müezzin gibi din adamlarının da kanun kapsamına alınarak onlara da bu kanun yoluyla sosyal güvence sağlanması uygun olurdu. Tasarıda bunlara ait bir hükmü de göremediğimiz için tasarının bu hususta noksanlığını belirtmek istiyoruz. Yeraltında, namüsait şartlar altında çalışan, münavebeyle çalışan maden işçilerinin emeklilik şartlarını kolaylaştıran hükmü memnuniyetle karşılıyorruz.

Şimdiye kadar inşaat sektöründe çalıştırılanlar primleriyle ilgili olarak, ölçümleme yoluyla yapılan ve fakat büyük şikayetlere yol açan hükmün yumuşatılmış olmasını yerinde buluyoruz, olumlu karşılıyorruz.

İşçiden kestiği ve kendisine ödenmesi lazım gelen primleri zamanında ödemeyerek, adeta ucuz kredi sağlayan işverenlerden alınacak gecikme cezası ve faizlerini artıran bir hükmün getirilmiş olmasını olumlu karşılıyorruz. Ancak, buradaki faiz nispetlerinin bugünkü genel faiz seviyesine nazaran müessif olabileceği kanaatinde değiliz.

İşçi emeklisinin dış protezinden yararlanmasını öngören hükmü olumlu bulmakla beraber, işçi emeklilerinin sadece hastalık yardımlarından değil, bunun yanında, analık yardımlarından da yararlanmasını sağlayacak bir hükmün de tasarıya ilavesini zorunlu görmekteyiz.

Hükümet tasarısında mevcut olmamakla beraber, tasarıya, Bütçe ve Plân Komisyonunda eklenen işçi emeklileri aylıklarının intibakını amaçlayan hükmü, eski ve yeni emekliler arasındaki eşitsizliği giderecek mahiyette olduğu için yerinde buluyor, olumlu karşılıyoruz. Ancak, burada adalet ve eşitlik sağlayacağım diye, yeni eşitsizliklere, yeni adaletsizliklere meydan verilmesi gibi bir durumla karşılaşılmasını için madde metni üzerinde ve orada atf yapılan kanunların bugünkü çeşitli ücret seviyelerine tatbik kabiliyeti hususunda Hükümetin ve komisyonun dikkatini çekmeyi önemli ve zorunlu görüyoruz.

Sosyal Sigortalar Kurumunun huzur evleri açmasını öngören hükmü, evlenecek yetim kıza evlenme yardımı verilmesini, sigortamız geçen çalışma yıllarının ve askerlikte geçen müddetlerin borçlanmak suretiyle emekliliğe sayılmasına ait hükümleri faydalı buluyor ve sosyal güvence sağlanması açısından bunların lüzumuna, önemine işaret etmek istiyoruz.

Uzun yıllar hem çalışan işçilerin, hem de sağlık yardımından yararlanması öngörülen işçi emeklisinin dul ve yetiminin hastalıkları halinde, kendilerinin şikâyet konusu olan ilaç listesi meselesine bu tasarıda parmak basılmış olmasını memnuniyetle karşılıyoruz. Bu suretle ilaç listesinin tanzimi haddizatında Sosyal Sigortalar sağlık kurulları ve müesseseleriyle ilgili olmayan kimselerin elinden alınmak suretiyle, hasta ile doğrudan doğruya karşı karşıya bulunan, hastayı bizzat tedavi edecek olan kurum sağlık personelinin ve kurumun yetkili kılacağı şahıslar tarafından hazırlanacak bir hale getirilmesini olumlu karşılıyor ve tasarı içerisinde yer almış olmasını memnuniyetle müşahade ediyoruz.

Değerli arkadaşlarım, bundan evvel isimlerini saymış olduğum, bugün kanunlaşmış bulunan ve halen Meclisimizden geçmek suretiyle Senatoda müzakeresini veya kanunlaşma sürecini bekleyen birçok sosyal içerikli tasarı ve tekliflerle Sosyal Sigortalar Genel Kurumuna görevler verildiği hepimiz tarafından müşahade edilmektedir. Ne var ki, Sosyal Sigortalar Kurumuna verilmiş olan bu görevler, geçici bir süre için verilmiş olsa dahi, bu Kuruma yeni mükellefiyetler, yeni hizmet sorumluluğu yüklemek durumunda bulunmaktadır. Bir taraftan savurganlığın önlenmesi hususunda Devlet adamlarımız, Hükümet yetkililerimiz ve parlamenter arkadaşlarımız daima hassas davranılmasını ikaz ederken, bir taraftan da, çıkarılmakta olan bu sosyal içerikli kanunla dolayısıyla, Kuruma vermiş olduğumuz yeni görevler dolayısıyla bir ara yol bulunması zorunluluğunu hissetmekteyiz. Bu itibarla, savurganlığın önlenmesi açısından Sosyal Sigortalar Kurumu personel adedinin artırılması ne kadar doğru olmayacaksa, bu Kuruma verilmiş olan görevlerin, sık sık verilen, yeni kanunlarla Bakanlar Kurulu kararnameleriyle verilmiş olan hizmet ve görevlerin de zamanında yapılması ve bundan istifade edeceklerle süratle iletilmesi de bir

gerçek halinde gözümüzün önünde bulunmaktadır. Bu itibarla, tasarıya, Sosyal Sigortalar Kurumuna, kendilerine verilen bu görevi, personel adedini artırmadan, zamanında ve süratle ifa edebilmeleri için konulmuş olan fazla mesai hükmünün gene de, hali hazır metni itibariyle Kuruma elastikiyet vermek şöyle dursun, Kurum işlerini bir derece önleyecek ve onları sürüncemede bırakacak mahiyette görmekteyiz. O itibarla, geçen yıllarda olduğu gibi, Yüce Meclisimiz, bu hususta daha anlayışlı davranmak suretiyle bu metni yumuşatma yoluna gittiği takdirde, bu kurumla uzun bir süre çalışmış olan ve kurumun mesaisini yakından takip etmiş olan bir arkadaşınız sıfatıyla buradan ifade etmek isterim ki, kurum faaliyetlerinde kendisine sürat, verimlilik ve etkinlik bakımından yardımcı olunacağını da ifade etmek isterim.

Değerli arkadaşlarım, bu suretle huzurunuzda bulunan 506 sayılı Kanun üzerinde Adalet Partisi Grubunun görüşlerini hulasa etmiş bulunuyorum.

Biraz evvel arz etmiş olduğumuz görüşlerde temas ettiğimiz noksanlar, aksaklıklar hususunda grubumuz maddeler görüşüldüğü sırada yeri geldikçe önergeler vermek suretiyle, görüşümüz istikametinde tasarının düzeltilmesine çalışacaktır. Tekrar hulasa eder ifade etmek istersek, Adalet Partisi Grubu bu kanun tasarısının bugünkü gündeme getirilmesinden genel olarak ve vaktiyle kendi gütmüş olduğu sosyal güvenlik politikasının amacına ulaşması bakımından katkısı olacağına inanmak suretiyle memnuniyetini belirtir ve bu tasarının Yüce Meclisimizden noksanlarının da düzeltilmesi suretiyle geçirilmesini temenni ederim.”

AP Grubu adına, Kütahya Milletvekili Ahmet Mahir Ablum’dan sonra Kastamonu CHP Milletvekili Sabri Tıgılı kendi grubu adına aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁴⁴

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin değerli üyeleri;

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu hükümleri içinde çalışan 2 milyonun üzerinde işçimiz mevcuttur. Bu rakam, sanayi genişledikçe her geçen gün artmakta ve çoğalmaktadır. 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa bağlı sadece çalışan işçiler değildir, bu kanuna, bu kuruma bağlı, adedi milyonları aşan emekli, dul, yetim ve malul vatandaşlarımız vardır. Bunların yıllardan beri birtakım hakları askıda kalmış, emeklilik maaşları düzeltilmemiş, tedavileri tam olarak yapılmamıştır. Bu yüzden de, Yüce Meclise değerli parlamenterler tarafından, 506 sayılı Kanunla ilgili değişiklik teklifleri verilmiştir.

²⁴⁴ a.g.e. ss.480-482

Hükümetler, zaman zaman işçilerin bu haklarının düzeltileceğini vaat etmişler, işçi toplantılarında ve sendikalarda yapılan toplantılarda, Sosyal Sigortalar Genel Kurullarında yapılan toplantılarda her vesileyle, yetkili hükümet sözcüleri işçilere bu hakları vereceklerini vaat etmişler; ama, bugüne kadar, şu kanun teklifine kadar işçilerin hakları askıda kalmış, verilmemiştir. İşte Ecevit Hükümeti ve Cumhuriyet Halk Partisi, bugüne kadar birikmiş bütün bu hakların verilebilmesi için Meclise bir tasarı sevk etmiş ve bu tasarı da Meclisteki tüm tekliflerle birleştirilerek şu anda önümüze gelen çok önemli bir kanun haline gelmiştir.

Yüce Meclisimiz bu kanunu kabul ettikten sonra, öyle sanıyorum ki, Yüce Meclislere 506 sayılı Kanunla, yani işçiler, işçi emeklileri, dul ve yetimleriyle ilgili olarak uzun müddet bir başka kanun teklifi ve tasarısı gelmeyecektir. Çünkü bu tasarı bu ana kadar birikmiş, askıda kalmış bütün meseleleri ve bundan sonra da çıkabilecek birtakım meseleleri kökünden halletmektedir.

Değerli üyeler, bugün Sosyal Sigortalar Kurumu ülkemizin en büyük sosyal güvenlik kurumlarından birisidir. Sosyal Sigortalar Kurumunun 26 Haziran 1978 tarihinde genel kurulu yapılacaktır ve göreceğiz ki, o genel kurulda Sosyal Sigortalar Kurumunun yıllık prim tahsilatı 40 milyar lirayı bulmuştur ve bundan sonra da genel kurullarda göreceğiz ki, Sosyal Sigortalar Kurumunun yıllık gelirleri 40 milyarı, belki 3-5 sene sonra 100 milyarı da aşacaktır.

Bu kurum bu derece önemli bir kurumdur ve Sosyal Sigortalar Kurumundan bundan sonra emekli maaşı alacakların adedi de belki birkaç sene sonra milyonu aşacak, dul ve yetimleriyle, malulleriyle milyonları aşacaktır. Bu derece önemli bir kurumun üzerinde tüm Parlamentonun titizlikle durması, bu kurumu muhafaza etmesi, bu kurumu koruması ve bu kuruma prim ödeyen vatandaşların bugüne kadar verilmeyen haklarının tamamıyla verilmesine yardımcı olması lâzımdır.

Değerli üyeler, bu tasarı ve tekliflerle Sosyal Sigortalar Kurumunda halen prim ödeyerek çalışan ve emekli olarak ücret alan işçilerimizin bugüne kadar halledilmeyen, yabancı ülkelerin çoktan hallettiği ve bitirdiği önemli bir meselesi halledilmektedir. Artık bu tasarı yasalaştıktan sonra işçilerimiz dış protezlerini Sosyal Sigortalar Kurumunda bedava olarak yaptırabileceklerdir.

Değerli üyeler, yine bu tasarıyla yıllardan beri işçi emeklileri arasındaki farklılık halledilmektedir. Biliyorsunuz, bizim sosyal güvenlik kurumu kurulmadan, askerî işyerlerinde, demiryolunda, denizyollarında özel emekli sandıkları vardı. Sosyal güvenlik kurumu kurulduktan sonra bu emekli sandıkları Sosyal Sigortalar Kurumuna devredildi ve oralardan emekli maaşı alan işçilerimiz de, Sosyal Sigortalar Kurumundan emekli maaşı almaya başladılar.

Ama onların vermeleri ayrı, Sosyal Sigortaların baremleri ayrı olduğu için, Sosyal Sigortalardan emekli olanlarla onların arasında bir fark, bir ücret farkı onların aleyhinde bugüne kadar devam etti geldi. Bu bünyemizde büyük huzursuzluk yaratmıştı. Bunların dernekleri, bunların sözcüleri yıllardan beri politikacıların kapısında, partilerin kapısında, Hükümetin kapısında, Parlamantonun kulislerinde bu farklılığın giderilmesi için büyük gayret sarf ettiler. Ama nedense bugüne kadar, Ecevit Hükümeti işbaşına gelene kadar bu mesele ele alınmadı, halledilmedi. İşte bugün bu tasarıyla bu mesele de kökünden hallediliyor ve böylece işçi emeklileri arasındaki ücret farklılıkları kaldırılıyor ve hepsi bir seviyeye getiriliyor.

Bugüne kadar işçi emeklileri ile memur emeklileri arasında da büyük bir farklılık vardı. Bu fark da, işçi emeklisi en yüksek tavandan ücret ödüyor, emekli olduğu zaman ayda 5 bin küsur lira net emekli maaşı alırken; 1 inci derecede Devlet Memuru emekli olduğu zaman ayda 7 bin, 8 bin, 9 bin lira üzerinden emekli maaşı alıyordu. Şimdi bu tasarıya eklenen bir cetvelle ve bir madde ile bu farklılık da ortadan kaldırılmış oluyor ve bu tasarıyla bundan sonra 1 inci derecede, en yüksek tavandan prim ödeyen işçi emeklisiyle, 1 inci derecede memur emeklisi arasında emekli maaşı bakımından bir fark kalmıyor. Bu tasarı bunu da böylece halletmiş oluyor ve böylece vatandaşlarımız arasında Emekli Sandığına özenme, Sosyal Sigortalar Kurumuna özenme gibi bir fark da kalmamış oluyor.

Gene bu tasarı ile getirilen önemli bir husus da; yeraltında çalışan maden işçilerimiz (ki dünyanın gelişmiş ülkeleri bunu çok önceden halletmiştir) 55 yaşını doldurmadan 25 yıl ve 4 bin gün prim ödemek şartı ile erken emekli olma hakkına sahip olmaktadır.

Değerli üyeler, bu tasarı ile getirilen önemli hususlardan bir diğeri de Sosyal Sigortalar Kanunundaki boşluklar nedeniyle işçilerden kesilen primlerin işverenlerden tahsil edilemeyişi idi. Böylece eğer lütfeder ayın 26'sında Sosyal Sigortalar Kurumunun Genel Kuruluna gider, yıllık bilançosunu görürseniz Sosyal Sigortaların işverenlerden 4 milyarı aşan prim alacağı vardır, bu primler işçilerin ücretlerinden kesilmiş, ama mevzuattaki boşluklar yüzünden tahsil edilememiştir. En ucuz kredi olduğundan işverenler bu 4 milyarı kredi olarak kendi hesaplarında kullanmakta ve bu paralar Sosyal Sigortalar Kurumunun kasalarına intikal edememekte idi.

Bu durum mevzuattaki boşluk yüzünden her yıl artmaktadır. Şimdi bu tasarıya eklenen bir madde ile artık bu suiistimallere de imkân verilmemekte, bu kapı azami şekilde kapanmakta, bundan sonra işçilerden primleri kesip de Sosyal Sigortalar Kurumuna ödemeyen işverenler, buradaki etkin maddelere göre, parayı faizsiz işletme yerine cezalı şekilde, her ay artan cezalı şekilde ödemeye mecbur tutulmaktadır.

Bu yasalastiktan sonra göreceğiz ki, etkin bir murakabe de, kontrol da yapılırsa, Sosyal Sigortalar Kurumunun işverenler üzerindeki alacakları artma yerine eksilecektir ve belki de bir gün sıfıra inecektir.

İşte bu birikim, bundan evvelki yasadaki boşlukların birikimidir. Yüce Parlatentonun bu birikimi, bu yasa ile tıkaması ve bu paraların Sosyal Sigortalar Kurumu kasalarına, hesaplarına aktarılmasını temin etmesi gerekir. Değerli yeler, bu yasa ile aslında baştan da söyledim. alışan işçilerimizin, emekli işçilerimizin, dul ve yetimlerimizin meselelerinin hemen hemen tamamı halledilmektedir. Yine bu yasa ile emekli işçilerimize ücret artışı gelmektedir. Sayın Güvenlik Bakanı yasayı beklemeden, yasanın çıkacağını kesin olarak bildiği için Temmuz ayından itibaren buradaki öngörülen miktarın avans olarak verilmesini teşkilâta emretmek suretiyle bir rahatlık yaratmıştır işçi emeklileri nezdinde.

Değerli yeler, bu tasarı ile Türkiye'de sosyal güvenlik konusunda ne kadar ağdaş, ileri görüş ortaya konmuşsa bu fikir CHP'den çıkmıştır, oradan gelmiştir.”

AP Ankara Milletvekili Mustafa Başoğlu yerinden “Bizim teklifimiz ne olmuştur sayın Tığlı?” biçiminde bir soru yneltmıştir.Sabri Tığlı ise devamla “Sizin tekliflerinizle mukayese edilmiştir birleştirilmiştir.” demiştir.Konuşmasına devam ederek :

“Sayın Başoğlu siyasi polemige girmek istemiyorum, ama bu birikimlerin hepsi sizin biriktirdiğiniz eserlerdir. Elinizde imkân olduğu zaman halletmediniz, bu imkânın CHP'ye nasip olduğunu neden kısıkanıyorsunuz? Yıllardan beri elinizde idi, halletmediniz. Bunlar sizin ihmaliniz yüzünden birikti.”

Biçiminde yanıtlamıştır. AP Ankara Milletvekili Mustafa Başoğlu yerinden “Sayın Tığlı, 506 sayılı Kanun ne kadar değişti biliyor musunuz?” diye sormuştur. Sabri Tığlı ise devamla:

“ Sayın Başoğlu, benimle böyle bir yarışa girme, yaya kalırsın; çünkü 'ben, sen yokken de bu mücadelenin içinde idim, sen varken de varım, ne kadar kanun teklifim olduğunu da biliyorsun. Böyle bir yarışa girme, yaya kalırsın, işçi kesimi seni de bilir, beni de; böyle bir yarışa girme benimle.”

AP Ankara Milletvekili Mustafa Başoğlu “Seni de, beni de bilir elbette.” diye cevap vermiştir.Sabri Tığlı ise devamla :

“ Kaldı ki, ben bu Yüce Kürsüden defalarca şunu söylemişimdir: «Geliniz işçi meselelerinde birleşelim, işçilerin, işçi emeklilerinin sırtından politika yapmayalım, bunu pazara ıkartmayalım. İşçi emeklilerinin haklarını, işçilerin haklarını hep birlikte verelim» demişimdir, bunu yapmışımdır.

Birtakım insanlar, birtakım üyeler, konuşanlara müdahale etmeyi, sataşmayı sanat haline getirmişlerse, başka bir meslekleri yoksa, ben onları kendi meslekleri ile baş başa bırakmak istiyorum, kamuoyunun gözleri önünde bunları yapıyoruz.”

AP Artvin Milletvekili Hasan Ekinci “İstismar yapıyorsun, başka bir şey yaptığın yok.” biçiminde yerinden müdahale etmiştir. Sabri Tıǧlı ise devamla :

“Önemli olan hizmettir. Anlamadığınız işlere karışmayın, bilmezsiniz bu işleri. Siz bu işleri bilmezsiniz, karışmayın anlamadığınız işler.

Şimdi değerli üyeler, bu tasarı ile gerçekten, işçilerimizin büyük meseleleri hallolmuştur. Biz bununla övünüyoruz, seviniyoruz; katkımız olduğu için seviniyoruz. Cumhuriyet Halk Partisine ve Ecevit Hükümetine nasip olduğu için seviniyoruz. Taahhütlerimizi yerine getirdiğimiz için seviniyoruz. Bu tasarı tüm işçilere, işçi emeklilerine ve bütün sosyal hayatımıza hayırlı olsun. Cumhuriyet Halk Partisi olarak bunu destekliyoruz, bir an evvel çıkmasını istiyoruz.

Teşekkür ederim. Sağolun.”

Sayın Tıǧlı bu şekilde konuşmasını bitirmiştir. Sabri Tıǧlı konuşmasını bitirdikten sonra CHP sıralarından alkışlar yükselmiştir. Başkan’ın “Siyasî parti grupları adına başka söz isteyen sayın üye var mı?” sorusu üzerine Ankara Milletvekili Mustafa Başoǧlu, kürsüye gelmiş, aşağıdaki 10 dakikalık konuşmayı yapmıştır:²⁴⁵

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; Sosyal Sigortalar Kurumu 506 sayılı Kanunla ilgili olarak komisyonun hazırlamış olduğu metni, Yüce Meclisin huzurunda tartışıyoruz.

Öncelikle şunu arz etmek isterim: Benden önce konuşan değerli arkadaşım Sayın Tıǧlı’nın komisyonlarda ve Mecliste büyük bir anlayış içerisinde geniş kapsamlı, işçileri, emekli işçileri ve diğer çalışanları ilgilendiren tasarıların kanunlaşması bakımından gösterilen anlayışı, Adalet Partisinin muhalefet grubu olarak gösterdiği anlayışı inkâr ederek, bir yere varmasına imkân yoktur.

Adalet Partisi iktidarları döneminde ister tek başına olsun, isterse ortak olarak içinde bulunduğu hükümetler döneminde özellikle 506 sayılı Kanunda yapılan değişiklikleri burada sıralamak, sanıyorum 10 dakikalık süremi tek başına doldurur. 1965 yılında kanun tümüyle birden yenilenmiştir; ondan sonra ihtiyaç duyulan her konuda, hem işçiler bakımından, hem emekli işçiler bakımından, çeşitli zamanlarda değişiklikler yapılmıştır. Zaman ilerlemektedir, şartlar yeni kanun değişikliklerini gerekli kılmaktadır ve bu zorunluluk nedeniyle de kanunlar zaman zaman değişmektedir.

²⁴⁵ a.g.e. ss.482-484

Başkalarının, diğer partilerin ve diğer hükümetlerin getirdiklerini, yaptıklarını görmemezlikten gelip, başka bir hükümetin ya da mensubu bulunduğu partinin iktidarda olduğu dönemde getirilenleri hepsinin üstünde göstermek ve «Bütün ilerici görüşler sadece bizim tarafımızdan temsil edilir» gibi çok yanlış ve sakat bir düşünceyi kürsüye getirmekle, muhalefet ve iktidar arasında anlayışlı bir şekilde çıkarmaya çalıştığımız kanunları Sayın Tığlı engelleyemeyecektir. Sanıyorum o, bu tip düşünceleriyle belki de; «Muhalefet engellesin de biz kamuoyuna şikâyet edelim» düşüncesinde olabilir; ama biz inandığımız ve toplumun yararına olduğuna kanaat getirdiğimiz her konuda, ne söylenirse söylesin, verdiğimiz sözü yerine getireceğiz.”

Trabzon Milletvekili Ertoz Vahit Suiçmez yerinden “İlerici olduğunuzu söyleyebilir misiniz?” şeklinde bir soru sormuştur. Mustafa Başoğlu devamla;

“İlericiliği tartışırız; sizin anladığınız nedir, benim anladığım nedir; Onu tartışırız. Değerli arkadaşlarım, şu vereceğim rakamlar...”

Trabzon milletvekili Ertoz Vahit Suiçmez tekrardan yerinden “İşçiden yana mısınız?” şeklinde bir soru daha sormuştur. Mustafa Başoğlu devamla ;

“İşçiden yana olmak icraatla olur. Eğer işçiden yana olduğunuzu söylüyorsanız -ben geçen gün burada arz ettim- binlerce işçiyi işinden atarak, toplu sözleşmeye karşı çıkararak, işçi ücretlerini çok görüp onları açlığa mahkûm ederek, haksız yere grevler erteleyerek işçiden yana olduğunu kimse söyleyemez, söyleseniz de inandıramazsınız.”

Konuşmanın bu bölümünde AP sıralarından «Bravo» sesleri, alkışlar yükselmiştir.

“Değerli arkadaşlarım, gelişmeye baktığımız zaman, 1950 yılı 1977 yılı için birkaç rakam vereceğim, gelişmeye baktığımız zaman fiili durumun burada benden önce konuşan arkadaşımı yalanladığını göstermektedir.

1950 yılında sigortalı işçilerin asgarî ücretleri sigortaya esas ücretleri 2 liradır. 1978 yılında bunun 110 lira olduğunu görüyoruz. 1950 yılında sigortalı işyeri sayısı 9 086, tüm sigortalı sayısı 34 200 iken; 1977 yılında işyeri sayısının 828 749, sigortalı sayısının da 2 milyonun üstünde olduğunu, Sosyal Sigortalar Kurumunun bu yılki Genel Kurula sunacağı rapor göstermektedir.

Bu gelişme, sadece bu iki rakam bile, 1950 yılından 1977-1978 yılına geldiğimizde işyeri artışını, işçi artışını ve buna bağlı olarak da yasalarla düzenlenen işçi haklarındaki artış ve yükselişi kendiliğinden göstermektedir.

Benim tekliflerimden birisi olan ve maalesef Komisyonun iltifat etmediği, ağır ve tehlikeli işlerde çalışan arkadaşlarımızın Emekli Sandığına bağlı olanların seviyesine çıkarılması hakkındaki teklifim bile, benden önce

konuşan Sayın Tıǧlı'nın hiç aklına gelmediğı ve elbette bir milletvekili olarak onun da benim de diğerk arkadaşlarımın da ihtiyaç duyulan konularda teklif verip bunları kanunlaştırmaya çalışmaları gerektiğini, inkâr etmemek lazım gelir; ortadan kaldırmamak lazım gelir.

Şunu değerli arkadaşlarımın bilgisine özellikle sunmak istiyorum: Bu kanunla yapılan değişiklikler Komisyonada görüşülürken, muhalefet partisine mensup milletvekilleri olarak hiçbir zorluk çıkarmadık. Gerek tasarının, gerekse değerli arkadaşlarımızın sundukları tekliflerin, çalışanların ve emeklilerin yararına düzeltilmesi bakımından gereken kolaylığı gösterdik; bunu da kendimiz için görev sayıyoruz. Eğer, iyiye olan katkımız inkâr edilecek olursa, işleri daha iyiye götürmek için gösterdiğimiz anlayış inkâr edilecek olursa, bu sadece inkâr edeni müşkül durumda bırakır, güç durumda bırakır.

5 bin günlük prim ödememiş olsalar bile 55 yaşında emeklilik hakkının, 15 yıl süreyle emeklilik hakkının, sürekli iş göremez hale düşen işçilere % 70 oranında emekli aylığı bağlanmasının, sigortalı bir işçinin ölümü halinde eşi ve çocuklarına dışarıda ayrıca annesi ve babasına da emekli aylığı bağlanmasının, ölen sigortalı bir işçinin eşi ve çocuklarına daima yüksek oranda aylık bağlanmasının, Sosyal Sigortalar Kurumundan emekli aylığı almakta olan malul ve yaşlılar ile yetim ile dullarının, kurumun hastahanelerinden bakım ve tedavilerinin sağlanmasının, malulen ya da yaşlılık sigortasından emekli aylığı alan işçilerin alacakları bu aylıkların hesabında da adil şartlar konulmasının, kadın işçilerimize 50, erkek işçilerimize 55 yaşında emekli olma hakkının sağlanmasının, işçilerin asgarî ücretlerinin belli oranlarda belli zamanlarda düzeltilmesi ve yükseltilmesinin, işçilerin sigortasız çalıştıkları 10 yıla kadar olan sürelerinin borçlandırılmasının, evlenen kadın işçilerin sigortaya yatırdıkları primlerin toptan olarak kendilerine iade edilmesinin, Devlet Demiryolları ve askerî fabrikalarda çalışan işçilerin Sosyal Sigortalar Kurumu kapsamına alınmasının; Emekli Sandığına bağlı çalışırken SSK'na bağlı işyerine geçen arkadaşlarımızın emeklilik haklarının korunmasının... Özet olarak geçiyorum Sayın Tıǧlı'nın aklında kalsın diye. Malulen emekliye ayrılmış bir işçinin 55 yaşından sonra sağlık kontrolünden geçme mecburiyetinin kaldırılmasının; kadın işçinin ölümü halinde 55 yaşında kocasına ya da çalışamayacak durumda olan malul kocaya emekli aylığı bağlanmasının; emekli işçilerin sadece taban ve tavan aylıklarının, zam yapılmakla kalmayıp ücretlerinin belli oranlarda ve belli zamanlarda artırılmasının; avukatların 506 sayılı Kanun kapsamına alınmasının; SSK'dan emekli aylığı alan işçilere asgarî ücretten aşağı aylık verilmemesinin; kadın işçilerin 20 yılda emekli olmasının; vergi mükellefiyeti olmayan sakat işçilerin 20 yılda en az 5 bin gün prim ödemeleri halinde emekliye ayrılımlarının sağlanmasının; gibi 506 sayılı Kanunda yapılan daha birçok değişiklikler hep Adalet Partisinin iktidarda bulunduğu, ya da diğerk değerli partilerle ortaklık sürdürdüğü dönemlere rastlamaktadır.

Bunları olumlu hizmet saymayıp, bu tasarıyla getirilen ve bizim de katkımızla; kimi yerde tekliflerimizle, kimi yerde Komisyondaki önerilerimizle olumlu bir hale getirdiğimiz değişiklikleri, sadece Cumhuriyet Halk Partisine mal etmek suretiyle, muhalefeti ve olumlu çalışmalarını bir kenara itmek, olsa olsa çok fanatik ve tipik partililik örneği olabilir.

Ben, bu duruma girmek istemiyorum, girilmesini de doğru bulmuyorum. Getirilen bu tekliflerin ve değişikliklerin, işçilerimize ve emekli işçi kardeşlerimize hayırlı ve uğurlu olmasını diliyorum. Bundan sonra ihtiyaç duyulanların da bizim tarafımızdan, eğer tespit edebiliyorsa Hükümet tarafından getirildiği takdirde olumluluğuna inandığımız oranda da destekleneceğinin Yüce Meclis tarafından bilinmesini diliyorum.

Saygılarımı sunuyorum.”

Sayın Başoğlu konuşmasını bitirdikten sonra AP sıralarından «Bravo» sesleri ve alkışlar yükselmiştir. Başoğlu’nun konuşmasını müteakip MSP Grubu adına Konya Milletvekili Şener Battal söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁴⁶

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Bu son derece faydalı kanunun işçi camiasına, Türk iş hayatına hayırlı olmasını temenni etmek üzere söz aldık.

Esasen Danışma Kurulunda bu kanunların öncelikle görüşülmesini ve süratle görüşülmesini temenni ederek bir program liste hazırlanmıştı. Ama arkadaşlarımız böylesine önemli bir kanunda heyecanlarını dile getirmek ihtiyacıyla kürsüye çıkmaktadırlar. Bu bakımdan biz de Grup olarak sadece bu kanunun hayırlı olmasını temenni etmek üzere söz aldık.

Bütün parlamento üyelerimizi böyle sosyal maksatlı bir kanunda birbirine destek olduklarından dolayı tebrik ediyoruz. Millî Selâmet Partisi olarak 506 sayılı Kanunun tamamlanması istikametinde bundan böyle çalışmalarımızı devam ettireceğiz, destekçi olacağız, diğer partilerle işbirliğine riayet edeceğiz, dikkat edeceğiz. Sadece bunları ifade ediyorum.

Saygılar sunar, teşekkür ederim.”

Sayın Şener Battal konuşmasını bitirdikten sonra CHP sıralarından alkışlar yükselmiştir. Şahsı adına söz almak isteyen Gültekin Kızıllık’ın genel kurul salonunda bulunamaması üzerine tasarının tümü üzerinde görüşmeler sona ermiştir. Tasarının maddelerine geçilmiştir.

²⁴⁶ a.g.e. s. 484

1 inci maddenin okunmasından sonra söz alan Zonguldak Milletvekili Sayın Gültekin Kızıllık aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²⁴⁷

“Sayın Başkan ve saygıdeğer milletvekili arkadaşlarım; madde üzerinde konuşmak üzere söz aldım. Aslında biraz evvel konuşmam gerekiyordu; fakat acil bir mazeret nedeniyle yetişemedim.

Arz etmek istediğim husus şu: Nedense sayın iktidar partisi milletvekili arkadaşlarımız hâlâ muhalefetân havasından kurtulamadılar. Bence bir kanunun tümünün veyahut da şimdi konuşmakta olduğum maddesinin geçebilmesi için onların sufle olması, buradaki hitaplarının daha anlayışlı, daha yumuşak olması lazım gelir.

Şunu arz etmek istiyorum: Hem Halk Partili arkadaşlarım, hem de diğer partili arkadaşlarım duysunlar; biraz evvelki konuşmacı arkadaşımız bu konudaki kadük olan tasarılar imza attığını ve bu şekliyle imzalanmış tasarıların komisyonlara geldiğini söylediler ve onlara gittim, baktım; bu gerçeği şu anda huzurunuzda arz ediyorum.

O halde mesele şu; Bunu Ecevit Hükümeti mi getirdi, Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti mi getirdi; mühim değil. Bunun cevabını daha evvelki arkadaşlarımız verdiler.

Biz bu husustaki ihtiyaçları saptamak üzere, mesela Denizciler Caddesinde İşçi Emeklileri Derneğini zamanında ziyaret ettik, bir çok yerleri ziyaret ettik ve onların bu konulardaki ihtiyaçlarını saptadık; ancak bu kısmet meselesi, bizim iktidarımız 5 veya 6 ay devam etti ve şimdi sizinki devam ediyor.

Mesele, sizin veya bizim getirdiğimiz meselesi değil. Mesele, bu kitleyi ilgilendiren kanunların en iyi bir şekilde buradan çıkması.

Müsaade ederseniz, bir fiili misali de arz etmek istiyorum: Eğer bunu yalnız siz getirebildiyseniz, yalnız siz geçirebilecek idiyse ki bunun misali meydana; geçtiğimiz vergi kanunları, geçtiğimiz yetki kanunları ve madenlerin devletleştirilmesi meselesi!..

Şimdi, bırakalım bunu CHP getirdi, bunu AP getirmedi, o eksik bıraktı, bu tamamlamadı konusunu. Biz arkadaşlar, kimi ilgilendirirse ilgilendirsin Türk vatandaşı olarak, eğer o kanun iyi ise seçimle beraberiz.

Ben bu kanuna baştan sona kadar kendi arkadaşlarımla beraber taraf-tarım. Yine de geçmesi için elimizden gelen her şeyi yapacağız.

Benim istirhamım, şu güzel hava bozulmadan arkadaşlarımızın, konuşmacılarımızın hangi partiye mensup olurlarsa olsunlar bu havayı bozmayacak şekilde konuşmalarını yürütmeleri ve götürmeleridir.

²⁴⁷ a.g.e. ss. 484-485

Hepinizi saygıyla selamlarım.”

Sayın Kızılışık konuşmasını bitirdikten sonra hem AP hem de CHP sıralarından alkışlar gelmiştir. Sayın Kızılışık’tan sonra AP Grubu adına Ahmet Mahir Ablum (Kütahya) söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁴⁸

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

Biraz evvel kanun tasarısının tümü üzerinde grubumun görüşlerini arz ederken, çok önemli hükümleri ihtiva eden 506 sayılı Kanuna bazı ilaveler yapılması veya bazı maddelerinin değiştirilmesini öngören tasarının hakikaten gerek mevcut bazı tedbirleri tamamlayıcı, iyileştirici mahiyette hükümler ihtiva ettiğini, gerekse sosyal güvenlik kapsamına alınan Vatandaşların bu yeni hükümler vasıtasıyla daha da arttığını belirtmek suretiyle tasarıyı genellikle memnuniyetle karşıladığımızı arz etmiştim.

Bu tasarının şimdi görüşmek üzere olduğumuz 1 inci maddesi bu değerlendirme açısından önemli bir boşluğu doldurucu mahiyette bir hükmü ihtiva etmektedir. Haddizatında, sosyal güvenlik denildiği zaman bunu biz, bütün vatandaşlarımızın maiyetlerinin devamlı olarak temini, yani çalışamaz hale geldikleri zaman, gerek yaşlanmak suretiyle, gerek her hangi bir hastalığa veya iş kazasına maruz kalıp iş göremez hale geldikleri zaman kendisinin ve ailesinin geçimini sağlayacak bir gelire sahip olmaları; sağlıklarını kaybettikleri zaman gerek ailesinin, gerek kendilerinin bu sağlıklarının yeniden iadesi ve gözlerini yumup öbür dünyaya göç ettikleri zaman geride bıraktıkları yetim çocuklarının ve dul eşlerinin maiyetlerinin sağlanması olarak anlıyoruz, genel olarak.

Mademki hükümetlerimizin tatbik ettiği ve gittikçe kapsamlarını genişletmeye çalıştıkları sosyal güvenlik politikasının ana hattını o teşkil ediyor, şimdi ifade ettiğim husus, amaç teşkil ediyor. O halde sosyal güvenlik kapsamına alınmış olan vatandaşlarımızın, şu ifade ettiğim ana prensiplere uymayan tarafları var mıdır, yok mudur; varsa onlar nelerdir? Onun üzerinde de durmak gerekiyordu. İşte kanun tasarısının 1 inci maddesi bu amaca yönelmiş. İş kazası veya meslek hastalığı dolayısıyla iş göremez hale düşmüş olan sigortalının yaşadığı sürece kendisine aylık bağlanması evvelce 506 sayılı Kanun hükümleriyle mümkün kılınmış bulunmaktaydı.

Ancak, bu sebepten dolayı, yani bir iş kazasına, bir meslek hastalığına duçar olarak kendisine aylık bağlanmış olan bir işçimiz vefat ettiği takdirde, geride bıraktığı dul eşine veya yetim çocuklarına aylık bağlanıp bağlanmayacağı hususu kurum yetkililerince tereddütle karşılanmakta ve ölüm sebebi, vaktiyle geçirdiği iş kazası dolayısıyla veya maruz kaldığı meslek hastalığı dolayısıyla vuku bulduğuna dair tabip raporu olmadığı sürece dul eşine ve yetim çocuklarına aylık bağlanılmıyordu.

²⁴⁸ a.g.e. ss. 485-486

İşte huzuruza getirilmiş bulunan 1 inci madde hükmü böyle bir tereddüdü, böyle bir aylık bağlanamama hususunu ortadan kaldırmakta ve sosyal güvenceyi daha iyileştirmek suretiyle, iş kazasına veya meslek hastalığına maruz kalmaktan dolayı maluliyet aylığı alan kimsenin ölümü ne olursa olsun, onun eşine dul aylığı, çocuklarına yetim maaşı bağlanmasını öngörmektedir.

Bu itibarla kanunun 1 inci maddesinin hükmü grubumuzca olumlu karşılanmaktadır. Grubumuz bu madde hükmü lehinde oy kullanacaktır; çünkü biraz evvel de arz ettim, sosyal güvenlik açısından büyük bir boşluğun doldurulmasına matuf bulunmaktadır.

Madde hükmünün, bu maddeden istifade edecek işçilerimize ve onların dul eşlerine yetim çocuklarına hayırlı olmasını diler, saygılar sunarım.”

Sayın Ablum konuşmasını bitirdikten sonra AP sıralarından alkışlar yükselmiştir.

Tekrardan 2 nci madde üzerinde AP Grubu adına Ahmet Mahir Ablum (Kütahya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır :

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bu tasarının getirmiş olduğu hükümler, haddizatında top yekun bir iyileştirme ve sosyal güvenliği artırma tedbirleri manzumesi olarak görünmektedir. 1 inci madde üzerinde grubumun görüşlerini arz ederken, o madde hükmünün büyük bir boşluğu giderici mahiyette olduğunu ve bu suretle 506 sayılı Kanunun eskiden tedvin edilmiş olan hükümleri arasında noksan kalan, eksik olan bir sosyal güvenlik hakkını getirdiğini ve tamamladığını arz etmiştim.

Tasarının 2 nci maddesi de, tıpkı 1 inci maddede olduğu gibi, evvelce 506 sayılı Kanunla sağlanmış olan bir sosyal güvenlik hakkının pekiştirilmesi, iyileştirilmesi ve onun daha da iyi bir seviyeye çıkarılması amacını gütmektedir.

Bu 1 inci ve 2 nci maddeyi haddizatında bir arada mütalaa etmek, aynı amaca yönelik olması bakımından geride kalan hak sahiplerine, yani iş kazasına, meslek hastalığına duçar olarak ölenlerin geride kalan hak sahiplerine bağlanacak, tanınacak birtakım imkânlar bakımından zaruridir, lüzumludur. Ancak, teknik bazı özellikleri bakımından ayrı ayrı maddeler halinde huzuruza getirilmiş bulunmaktadır.

Burada metnin muhtevası okunduğu zaman da açıkça görülmektedir ki, çalışma gücünün % 50 veya daha fazlasını kaybeden, iş kazasına veya meslek hastalığına maruz kalmış olan işçi öldüğü takdirde, bunun vefat sebebi ne olursa olsun, ona bakılmaksızın geride kalan hak sahiplerine, yani dul eşine, yetim çocuklarına gelir bağlanmasına, yani yetim aylığı, dul maaşı bağlanmasını öngörmektedir.

Bu itibarla grubumuz bu maddenin de 1 inci madde hükmünde olduğu gibi lehindedir. Yüce Meclisin tasvibine mazhar olacağı ümidiyle bu maddenin de bundan istifade edecek işçilerimizin dul eşlerine ve yetim çocuklarına hayırlı olmasını diler, saygılar sunarım.”

Daha sonraki maddelerin görüşülürken münavebeli işçiler konusunda AP Grubu adına Abdulmuttalip Gül (Zonguldak) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁴⁹

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin muhterem üyeleri;

Zonguldak EKİ müessesesinde halen çalışan münavebeli işçilerin mağduriyetlerini gidermek maksadıyla 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununa madde eklenmesi hakkında grubumun görüşlerini sunmak üzere huzurlarınıza gelmiş bulunuyorum. Yüce Meclisi şahsım ve grubum adına saygıyla selamlarım.

Muhterem milletvekilleri, Zonguldak kömür ocaklarında, işletilmeye başlandığı tarihlerden beri iki çeşit işçi çalıştırılmaktadır.

Bu işçilerden bir kısmı daimi olarak işyerinde ve işinde bulunduğu halde, Zonguldak'ın merkez ve kazalarına bağlı köylerinden gelip madende çalışanlar ise, gruplu (münavebeli) olarak çalıştırılmaktadır. Yani tespit edilen bir süre için işbaşında, müteakip süre için de köyünde bulunmaktadırlar. Bu çeşit çalışma Dilaver Paşa Nizamnamesinin yürürlüğe girdiği 1865 tarihinden beri bugüne kadar devam etmiş ve halen devam etmektedir. 26 Şubat 1940 tarih ve 12899 sayılı koordinasyon kararında da münavebeli işçi çalıştırma usulü aynen devam ettirilmiştir. Bu koordinasyon kararının 11 inci maddesinde, «listeler umumiyetle 2 ay çalışma ve 1 ay istirahat esasına göre tertip olunur. Çalışanların ihtiyaçları ve köylerdeki istihsal vaziyetleri göz önünde tutularak lüzum ve ihtiyaca göre bu müddetleri çoğaltmak veya azaltmak suretiyle değiştirmeye İktisat Vekâleti salahiyetlidir.» denmektedir.

Muhterem milletvekilleri, Millî Korunma Kanununa dayanılarak çıkarılan Bakanlıklar arası Koordinasyon Kararında da münavebeli çalışma esasının aynen muhafaza edildiğini görüyoruz. Aynı koordinasyon kararının 7 nci maddesinde «Kendilerine iş mükellefiyeti tahmil edilenler daimi ve münavebeli çalıştıklarına göre iki sınıfa ayrılırlar. Daimi surette işbaşında bulunmak üzere celbedilenler birinci sınıfa, diğerleri ikinci sınıfa dahil sayılırlar» denmektedir.

²⁴⁹ a.g.e. ss. 487-487

2.6.1949 tarihinde kabul edilen 5417 sayılı Kanun da münavebeli çalışmayı kabul ederek, daimilere nazaran münavebelilerin, kanunun gerektirdiği yardımlardan yaşlılık ve ölüm sigortalarından yararlanmalarında daimilere nazaran münavebelilerde gün sayısını azaltmak suretiyle, açıkça korumuş ve münavebeli çalışanların hakkını himaye etmiştir. Bu kanunu yürürlükten kaldıran 6900 sayılı Yasa da, 2.4. 1957 tarihinde kabul ve neşrini müteakip 3 ay içinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun 5417, 5752, 6391, 6708, 5937 sayılı yasaları yürürlükten kaldırmıştır. Kanunun geçici 3 üncü maddesinde münavebeli işçilerden ve işlerden söz edilerek, kısmi olarak müktesep hakları korunmuştur.

Bu cümleden olarak 6772 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinde, çalışmış gibi haller sayılmışken, özellikle münavebeli işçiler için bir paragraf eklenerek aynen şöyle denmektedir : «Münavebeli işçilerin münavebe sebebi ile çalıştırılmadıkları günler çalışmış gibi sayılır» denmektedir.

Aziz milletvekilleri, 11.7.1956 yılında çıkan bu kanun, münavebeli işçiliğin ağır olduğunu kabul ederek, 1 sene devamlı çalışmayacağı için ikramiyesini de tam olarak ödettirmektedir; fakat bunlara rağmen EKİ müessesesinin kömür ocaklarında münavebeli (gruplu) çalışan işçilerin hakları korunmamıştır.

Yukarıda kronolojik olarak kanunlara dayanan münavebeli çalışma şekli Zonguldak EKİ müessesesinde ihalen devam etmektedir. Şu anda, ocak içinde, kazı işlerinde ve muhtelif ağır işlerde, kömür üretiminin yükünü ve sorumluluğunu üzerinde taşıyan Zonguldak ili merkez ve kazalarına bağlı köylerden işe alınanlar, yine münavebeli, gruplu olarak bir ay işbaşında ve işyerinde bulunmakta, müteakip ay köyüne gitmektedir. Bunun sonucu olarak, yani münavebeli çalışmanın neticesi olarak, 506 sayılı Kanunun getirmiş olduğu bir çok haklardan bu işçiler mahrum kalmaktadır. Özellikle, 506 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinin (b) fıkrasında yer alan 25 yıllık sigortalı olmak ve bu süre içinde 5 bin günlük malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olanlar, yazılı talepleri halinde, emeklilik hakkında yararlandığı halde, EKİ müessesesinde münavebeli işçilerin 30 sene geçmedikçe bu haktan yararlanmaları mümkün değildir. Çünkü, senenin en fazla 180 gününü işbaşında geçiren münavebeli işçinin 25 yılda 5 bin günü doldurması imkânsızdır. O halde, çalışanların kanun karşısında eşitliği ilkesi zedelenmektedir. Münavebeli işçi en yıpratıcı ve en tehlikeli işlerde çalışmakta, aynı zamanda, diğerlerinin yanısıra, daimi çalışanların yararlandığı kanunun lehe olan hükmünden yararlanmaktadır. Bu durum, hakkaniyete, kanun yapma tekniğine ve Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı düşmektedir.

Diğer taraftan, münavebeli (gruplu) olarak çalışan işçiler, 506 sayılı Kanunun getirdiği sürekli iş göremezlik, yaşlılık, malûllük, hastalık ve ölüm tahsislerinden, daimi çalışan işçilere nazaran 1/2 nispetinde yararlanmaktadır.

Münavebeli çalışan işçilerin durumu kanun yapılırken gözden kaçmıştır. Belki de ülkemizde, başka bir işyerinde bu şekilde çalışan olmadığı için dikkat çekmemiştir.

Şu anda münavebeli çalışanlardan, yaşlılık, malûllük, ölüm sigortalarından tahsis alanlar, daimi çalışan emsallerine nispeten yarım maaş almaktadırlar.

Günün ağır şartları muvacehesinde çalışanın, yıpratıcı ve ağır işlerde çalışma süresini geçirmesi nazara alınınca, haksızlığın acı çehresi görülmektedir. Münavebeli çalışan işçiler, kanunun getirdiği haklardan, emsallerine nazaran 1/2 nispetinde noksan faydalanmaktadır. Geçim sıkıntıları bu sebeple her geçen gün artmaktadır. Bütün bu haksızlıkların giderilmesi, çalışanlar arasında eşitliğin sağlanması için 506 sayılı Kanuna, teklif ettiğimiz metnin eklenmesini zarurî görmekteyiz.

Muhterem milletvekilleri, karaelmas diyarının kahraman, çilekeş, vefakâr, 600 metre yerin derinliklerinde çalışan işçi kardeşlerim, bu çalışma esnasında ocaklara gidilirken, şöyle dimdik yürüyerek değil, öyle yerler var ki, emekleyerek, yalnız kendisi değil, bağ kurması için, muhterem kardeşlerim, bağ kurması için bacağına direk bağlamak suretiyle hem kendisini, hem de direğini bağ kurmak için işyerine kadar götürmek mecburiyetindedir.

Bu ahval ve şerait muvacehesinde çocuğunun iâşesini temin eden ve dolayısıyla memleketin ekonomisine katkıda bulunan, eğer Zonguldak Maden Kömür Ocakları ve oradaki vefakâr işçilerin gayretleri olmasa belki burada yanan elektriğin zıyasından da istifade edemezdik. Evet aziz kardeşlerim, bu bir gerçektir ve hakikattir.

Haklı taleplerinin kanuna eklenmesi hususunda oy vermenizi arz eder, milletimiz ve memleketimiz için bu kanunun hayırlı, uğurlu olmasını Cenabı Hak'tan niyaz eylerken, Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Sayın Gül konuşmasını bitirdikten sonra AP sıralarından alkışlar yükselmiştir. Bu konuşmadan sonra 5 inci madde üzerinde Zonguldak Milletvekili Burhan Karaçelik ve 4 arkadaşı başkanlığa bir önerge vermişlerdir.

Başkan tarafından söz verilen Plân Komisyonu Başkanvekili Muharrem Sökeli (Aydın) önce yeterli çoğunluk hakkında endişelerini dile getirmiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“...Salondaki üye sayımızı bilmiyorum.Yalnız bu 5 inci madde ile ilgili olarak Komisyonda yapılan görüşmeler sırasında yeraltı madeninde çalışan münavebeli ve devamlı işçilerle ilgili bir değişiklik getirilmişti; bu değişiklik getirilirken işçi kesimi ile ilgili diğer 506 sayılı Kanundaki durumlar da ortaya konmuştu. Bunlar teker teker ele alındığı için bunun dışında ayrıca bir değişikliğe katılamayacağımı arz ediyorum efendim.”

Başkan bundan sonra sayın Hükümetin buna katılıp katılmadığını Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar (Sinop)’a sormuş, o da “takdiri Yüce Meclise bırakıyoruz.” demiştir.

Başkan bundan sonra önerge sahiplerinden birisi olarak Burhan Karaçelik (Zonguldak)’e söz vermiştir: ²⁵⁰

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlar;

Gerek biraz evvel okunan sayın Abdülmuttalip Gül ve arkadaşlarının önergesi ve gerekse tarafımızdan verilen önerge, Zonguldak'ta yeraltında çalışan 55 bine yakın maden işçisinin ve gelecekte çalışacak maden işçilerinin mukadderatı ile ilgili çok önemli bir tekliftir.

Yeraltında çalışan maden işçileri o işyerinin, o maddenin özelliği gereği 6 ay köyündedir, 6 ay işyerinde çalışır. Yani 1 ay ocakta çalışır, 1 ay köyünde istirahat eder. Bu sebepten, senede 6 ay çalışabilir. Bunların emekliliği, malûllüğü, iş kazası ve meslek hastalığı sonucu işten ayrılma mecburiyetinde kalmaları sonunda 25 yıl sigortalılık süresini doldursalar, teklifte olduğu gibi 4 bin gün prim ödeme vecibesini yerine getirseler dahi, daimi işçilere nazaran alacakları emekli maaşı, yarısıdır. Bugüne kadar uygulanan sistem budur. Bunun da sebebi; biliyorsunuz maaş bağlanmasında son 3 yıllık gelirin en yükseği üzerinden, % 70'i üzerinden maaş bağlanır. 6 ay çalıştığına göre, son 3 yıllık kazancı daima düşük kalmaktadır, diğer emsalleri olan daimi işçilere göre.

Biz, daha önce bir uygulamadan esinlenerek, bu işin ağır oluşu, tehlikeli oluşu göz önüne alınarak maden işletmelerinde, yer altında çalışan, kahrır içinde çalışan bu işçilerimize sosyal güvenceyi işin tehlikesi ve ağırlığına göre, sosyal güvence prensibini esas alarak, sosyal güvenceyi daha cömertçe getirmek istiyoruz. Meclis olarak bu şartlar altında 600 metre yerin dibinde çalışan, her an ölüm tehlikesi ile, kaza tehlikesi ile baş başa çalışan -daha geçenlerde 17 işçimizi şehit verdik bu maden ocaklarında- bu işçilerimize sosyal güvencenin, elbette ki, diğerlerinden daha geniş çapta getirilmesi gerekir kanısı ile bu önergeyi verdik.

²⁵⁰ a.g.e. ss. 489-490

Değerli arkadaşlarım, 11.7.1956 tarihli 6772 sayılı Devlet ve ona bağlı müesseselerde çalışanlara ilave tediye yapılması hakkındaki Kanunun 4 üncü maddesinin son bendinde, bugün teklif ettiğimiz, Yüce Meclise getirdiğimiz anlayışa uygun bir anlayış ve espri yatmaktadır. Yüce Meclis o tarihte bu münavebeli işçileri, işlerinin önemi ve ağırlığını dikkate almak suretiyle diğer daimi işçiler gibi ilave tediye yönünden de bazı atıfetlere mazhar kılmıştır. O da şu:

1 yıl çalışmış gibi bunlar da ilave tediyelelerini, ikramiyelerini alabilmektedirler bu 4 üncü maddenin son fıkrası ile.

Demek ki böyle bir uygulama daha önce Yüce Meclisten geçmiş, Yüce Meclis bu konudaki iradesini, amacını daha önce belli etmiştir. O halde getirdiğimiz teklif Yüce Meclisin daha önce tespit edilen, belirtilen iradesine aykırı bir teklif değildir, tıpatıp ona uygun bir tekliftir.

Bu itibarla biz Yüce Meclisten önergemizin kabulünü arz ve rica ediyoruz.

Saygılarımızla.”

Sayın Karaçelik konuşmasını bittirdikten sonra CHP sıralarından alkışlar yükselmiştir.

Bundan sonra 6 ncı maddeye geçilmiş Başkan bu madde üzerinde konuşmak üzere sözü Adalet Partisi Grubu adına Kütahya Milletvekili Ahmet Mahir Ablum’a vermiştir.²⁵¹

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

506 sayılı Kanunun vaktiyle getirmiş olduğu hükümler, zaman geçtikçe, gerek Sosyal Sigortalar Kurumunun çalışmaları bakımından, gerekse hesaplanacak primlere esas alınacak mesnetler bakımından, gerekse zaman zaman değişikliği gerektirecek hususların bir kanun mevzuu yapılması zorunluluğu bakımından katı hükümleri ihtiva etmekteydi. Bu itibarla, 506 sayılı Kanunun ihtiva ettiği bu katı hükümlerden bazı önemli hususlar, 1 Temmuz 1975 tarihinde yürürlüğe giren 1912 sayılı Kanunla ele alınarak, Yüce Meclis tarafından düzeltilmiş bulunuyordu.

Bu katılıklardan düzeltilen en mühim hususların başında, işçi emeklileriyle dul ve yetim aylıklarının, artan hayat pahalılığı veya gelişen refah seviyesine göre düzeltilmesi hususunun mutlaka ve mutlaka bir kanunla yapılmasıydı. Tabii, her seferinde kanunları hazırlayıp Meclislere getirmek ve onları Meclislerin ağır gündemleri altında, süratle, zamanında geçirebilmek, mümkün ve kolay olmuyor.

²⁵¹ a.g.e. ss.490-491

O itibarla, 1912 sayılı Kanun, emekli dul ve yetim aylıklarının, artan hayat pahalılığına ve Sosyal Sigortalar Kurumunun aktüoryal hesapları nazarı itibara alınmak ve diğer sosyal güvenlik kuruluşlarıyla bir denklik, eşitlik sağlamak yönleri bakımından, bu ayarlama yetkisini Bakanlar Kuruluna vermiş bulunmaktaydı. Nitekim, bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, hatırlayabildiğim kadarıyla, Bakanlar Kurulu üç kez, işçi emeklileri aylıklarını değişen şartlara göre ayarlama imkânını bulmuş ve böylelikle bu vatandaşlarımız, hayatın artan yükü altında daha fazla ıstırap çekmekten kurtarılmaya imkanına kavuşmuşlardır.

1912 sayılı Kanunun getirdiği hususlardan bir tanesi de, primlerin hesaplanmasına esas teşkil edecek günlük kazançların alt ve üst sınırlarının tespiti hususuydu. Bu kanun, üst sınırı 200 liraya çıkarmış, alt sınırı ise asgarî ücret seviyesiyle tespit etmiş; üst sınırın, Bakanlar Kurulunca iki yılda bir artırılabilceği hükmünü de getirmiş bulunmakta idi.

1912 sayılı Kanun, her ne kadar, sınır seviyesiyle üst sınır seviyesi hususunda bir seyyaliyet getirilmek ve Bakanlar Kuruluna bu hususta yetki vermek suretiyle hakikaten 506 sayılı Kanunun o dar çerçevelerinden birisini ortadan kaldırmışsa da, bu Kanunun, 1912 sayılı Kanunun tatbikinden bu yana geçen süre zarfından müşahade edilen birtakım müşkülât demeyeceğim ama tikanıklıklar dolayısıyla, 1912 sayılı Kanunun alt ve üst sınırlarla ilgili primlerin hesaplanmasında esas alınacak, günlük kazançların alt ve üst sınırlarıyla ilgili maddesi, huzuruza getirilmiş bulunan bu tasarının 6 ncı maddesiyle yeniden ele alınmış ve ona, 1912 sayılı Kanuna nispeten daha fazla bir seyyaliyet verilmek suretiyle, hem primlerin hesaplanmasında, hem de Kurumun fonksiyonunu daha iyi ve daha süratli ifasında yardımcı olunmak istemiştir.

Bu itibarla, kanun tasarısının 6 ncı maddesi de, Adalet Partisi Grubu tarafından olumlu karşılanmaktadır.

Yüce Meclisin tasvibine mazhar olacağını ümit ediyoruz.

Kanunun bu maddesinin, Kuruma ve bundan istifade edeceklere hayırlı olmasını diler saygılar sunarım; teşekkür ederim.”

Sayın Ablum konuşmasını bitirdikten sonra AP sıralarından alkışlar yükselmiştir.

7 nci madde olduğu gibi kabul edilmiş, tekrardan 8 inci madde üzerinde Ahmet Mahir Ablum (Kütahya); AP Grup adına aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²⁵²

²⁵² a.g.e. s. 492

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Kurul toplantılarına iştirak eden arkadaşlarım hatırlayacaklardır; Genel Kurula takdim edilen raporlarda daima kabarık bir rakam vardır ve bu rakam, Genel Kurula iştirak edenlerin çoğunluğu tarafından eleştiri konusu yapılır. Bu da, tahsil edilememiş olan primlerdir.

Raporlar, tarih itibariyle, bu primlerin yıldan yıla arttığını göstermektedir. Dikkat edecek olursak, tahsil edilemeyen primler için uygulanan faizler ve gecikme cezaları ve takip edilecek tahsil yolu itibariyle, mevcut mevzuat gayet yetersiz kalmaktaydı.

Malumu âliniz, işveren, gerek işçi tarafından ödenecek, gerekse kendi tarafından işveren hissesi olarak 'ödenecek primleri, çok zaman, ödemekten imtina eder ve bunu mümkün olduğu kadar geç ödemeye çalışır. Finansman durumu, ödeme imkânı olduğu hallerde bile bunları ödememe yolunu tutar. Sebebi, bunlara tatbik edilen gecikme faizinin çok düşük olması ve bazı işverenler tarafından bu yolun ucuz kredi yolu olarak kabul edilmiş olmasından dolayıdır.

İşte, Sosyal Sigortalar Kurumunun hizmetlerinin aksamadan yürütülmesi için elbette ki, kanunla tahsil edilmesi lazım gelen primleri zamanında tahsil etmesine, yatırımları ona göre ayarlaması vabestedir ve o bakımdan zorunludur, şarttır.

Bu itibarla, burada gördüğümüz maddenin ilk hükümleri, primlerin tahsili hususunda yeni birtakım cezai müeyyideler getirmektedir. «Yeni» derken, mevcut olan, işvereni, primleri ödetmeye zorlayacak olan faiz ve gecikme cezası hükmünü artırmaktadır.

Ancak, şu madde metni hazırlandığı sırada, sanıyorum ki, bana öyle geliyor ki, bugün tatbik edilmekte olan faiz nispetleri, henüz daha tespit ve ilan edilmemişti. O itibarla, bu madde metninde tespit edilmiş olan nispetler, her ne kadar bundan evvelki nispetlere nazaran yüksek ise de, şu günlerde tatbik edilmekte olan faiz seviyelerinin dununda kalmaktadır. Yine de, eskiden olduğu gibi, ucuz kredi yolunu, primleri ödememe suretiyle seçecek olan işverenler için, bunlar, burada tespit edilmiş hükümler, caydırıcı nispetleri, rakamları ihtiva etmemektedir. O itibarla, bunların daha da yükseltilerek, işvereni, primleri öde-»meye zorlayıcı seviyeye çıkarması faydalı olacaktır.

Maddenin getirmiş olduğu diğer bir hüküm ki, şimdiye kadar 506 sayılı mevzuatta yoktu; tabii afetlere maruz kalındığı zaman, Devlet, vergi alacağını bile, yerine göre, bu tabii afete maruz kalan yöreler için ertelemektedir. Bağ - Kur'da da bu tatbikata cevaz vardır; fakat maalesef Sosyal Sigortalar mevzuatı

böyle, afete maruz kalan yerlerdeki işverene, afetten dolayı, esasen uğramış olduğu zararı telâfi edici başka tedbirler meyanında prim borçlarını ödemeyi erteleme imkânı vermiyordu. Böyle bir hüküm getirmek suretiyle, kanundaki bu boşluk da doldurulmuş oluyor.

Grup adına bu şekildeki görüşlerimizi ifade ederken, tekrar arz etmek isterim ki, kanımızca, primlerin ödenmesini zorlayıcı yeni nispetler, bugünkü faiz nispetlerine nazaran düşük kaldığı için pek müessir olmayacaktır. Tabii afetler dolayısıyla, yangın ve su baskınları dolayısıyla getirilmiş olan hüküm olumludur.

Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Sayın Ablum konuşmasını tamamladıktan sonra AP sıralarından alkışlar yükselmiştir.

Maddeler üzerinde görüşmeler devam ederken Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu (Kayseri) kısa bir açıklamada bulunmak için söz istemiştir. Bu arada AP Milletvekili İzzet Akçal (Rize) Hükümete bir sual sormak için söz istemiştir.

Başkan da yakına gelerek, sorusunu sormasını istemiştir.

Sayın İzzet Akçal (Rize) sorusunu aşağıdaki şekilde sormuştur:

“Maddenin 2 nci fıkrasında, 77 nci maddenin (a) fıkrası gereğince hak edilen ve fakat ödenmemiş olan ücretler üzerinden hesaplanacak primler hakkında da yukarıdaki hüküm uygulanır yolunda bir fıkra getirilmiştir.

Bir gemi, farz ediniz uzak bir yerde, Amerika'da, Kanada'da bulunmaktadır. Ücretleri merkezde kesilmiyor, kaptan ödüyor. Bunlar bu hesaplar iki ay sonra ancak müesseseye gelir. Orada, müessesede ancak hesaplanacak hesapları tetkik ettirirler ve ödemeler yapılır. 2 aylık müddet çoktan geçti... Cezalı mı ödeyecektir? Bunu hukuka uygun görürler mi?”

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu (Kayseri) hem bu soruyu aşağıdaki şekilde yanıtlamış ve hem de bir açıklama yapmıştır:

Başkan yanıtlamanın komisyon adına mı Hükümet adına mı yapılacağını sormuş, Sayın Bakan da yanıtlamanın Hükümet adına yapılacağını bildirmiştir.²⁵³

²⁵³ a.g.e. s. 493

“Efendim, önce fark ve faiz bakımından bir noktayı arz edeyim.

Getirilen madde, Devletin vergi alacaklarına uygulanan faiz neyse veya gecikme farkı neyse, aynı fark ve gecikme faizini uyguluyor. Yani, Sigortanın prim alacağını, Devletin vergi alacağı gibi gecikmeden dolayı faizlendiriyor. Bundan daha fazlasını da yapmak beklenemezdi. Bunu Sayın Ablum'un sözlerine cevap vermek için söylüyorum. Yani, bir vergi kadar kutsal, ödenmesi gerekli bir borç haline getiriyor demektir. Eskiden % 20'yi aşmıyordu fark; yani, üç sene geciktirdi mi ödemeyi; çok ucuz kredi kullanabiliyordu. Şimdi, ana borcun % 100'üne kadar yükselebiliyor; tıpkı vergi borcunun % 100'e kadar yükselebildiği gibi. O bakımdan da, vergiyle eşit duruma getiriliyor. Sanıyorum, Sayın Ablum da bundan öte bir öneride bulunmadılar.

Sayın Akçal'ın sordukları soruya gelince: 80 inci maddenin 2 nci bendi olarak burada görülen 2 nci fıkra, aynen yürürlükteki kanunda bulunan bir fıkradır. Yani, o fıkra da bir değişiklik getirmiyoruz. Getirilmiş olan değişiklik, gecikme zamlarıyla bir de tabii afetler dolayısıyla erteleme imkânı bakımındandır; öteden beri uygulanmakta olan bu fıkradır söz konusu olan. Bir adaletsizlik yoktur. Bugüne kadar da önemli bir sorun ortaya çıkarmamıştır. Yeni bir hüküm değildir, mevcut kanunda bulunan bir hükümdür.”

Başkan, “eski bir hükmün bu devamıdır” şeklinde hükümetin yanıtına, “Sayın Akçal'ın sorusuna cevap vermiştir.” şeklinde, müdahale etmiş ve şu açıklamayı yapmıştır.²⁵⁴

“Yalnız, burada, Sayın Hükümet, bu miktarı ekleyerek, en geç ertesi ayın sonuna kadar Kuruma ödemeye mecburdur diyor. Sayın Akçal ise, «Bir Türk gemisi uzak diyarlarda 2 ay, 2,5 ay seferde bulunabilir. 1 ay gecikme değil, 2,5 ay gecikme olabilir. Bu takdirde cezalı mı ödenecek, yoksa buna ne gibi bir işlem yapılacaktır?» derler zannediyorum?”

Başkan soruyu Sayın Akçal'a teyid ettirdikten sonra, “Gemi adamlarına ücret tediye edilmemiştir. Kaptan orada kendisi veriyor.” açıklamasını getirmiştir. Bunun üzerine Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu (Kayseri) tekrardan açıklamasına devam etmiştir:

“Efendim, bir gemi seyir halindeyken 2,5 ay, 3 ay dolaşıyor diye, o gemide çalışanlara ücret ödenmemesi tarzında bir kural varsa, yani ücret, yapılan toplu sözleşmeye göre, ücret sözleşmesine göre hak edilmemişse, hak edilmeyen ücretin, tabii primi söz konusu değil; ama bu ücret hak edilmiş de, mesela buradaki bir banka hesabına yatırılacaksa veya ailesine verilecekse, bunu ödeyecek, primini de beraber ödeyecek.

²⁵⁴ a.g.e. s. 493

Ücret hak edilmişse... Bu ücreti hak edildiği tarihte ödemeye mecbur olan, primini de ödeyecek; ama ücret hak edilmemişse, ücreti ödeme mükellefiyeti yoksa, tabii ücret ödeme mükellefiyeti olmayan yerde prim ödeme mükellefiyeti olmayacak efendim. Yani, geminin dolaşması ücret ödemeye mani değilse, prim ödemeye de mani olmaz.”

Bundan sonra diğer maddelerin görüşülmesine devam edilmiştir. 14 üncü maddenin ek 1 inci maddesi üzerinde söz alan Ahmet Mahir Ablum aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁵⁵

“Tasarıyla getirilen ve amaçlanan önemli hususlardan bir tanesinin, sosyal güvenlik kapsamına bazı yeni vatandaşlarımızın da alınmış olduğu, böylelikle sosyal güvenceye kavuşan vatandaş adedinin artırılmasının sağlanacağını ifade etmiştim.

Tasarının kapsam maddesi olarak nitelenmesi mümkün bulunan 14 ncü maddeye ek 1 inci madde, şimdiye kadar sosyal güvenlikli mahrum, aşağı yukarı adetleri 70 binle 100 bin arasında tahmin edilen, oldukça kalabalık bir vatandaş kitlesini Sosyal Sigortalar Kurumu vasıtasıyla sosyal güvenliğe kavuşturmaktadır. Daha evvel de Demirel hükümetleri zamanında böyle bir çalışma yapılmış ve o zaman sadece film, tiyatro, sahne sanatçılarının sosyal güvenlik kapsamına alınması öngörülmüştü. Huzurunuzda getirilmiş olan bu madde, o zamanki çalışmaya nazaran daha da geniş tutulmuş, böylece bu sanatkarların dışında, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanları, düşünür ve yazarları da sosyal güvenlik kapsamına alma amacını gütmektedir. Bu suretle, iyi bir adım daha atılmak istenilmiş ve bu kanun kesinleştiği takdirde de, bundan aşağı yukarı - demin de arz ettim - 100 bine yaklaşan vatandaşımız sosyal güvenceye kavuşmuş olacaktır.

Ancak, bu arada - tasarının tümü üzerinde konuşurken de arz etmiştim - bunlar meyanında, diğer bir vatandaş zümremizin, yıllardan beri, kadrosuzluk dolayısıyla hem ücretleri bakımından daima istikrarsız bir durumda bulunan ve hem de hiç bir yerden sosyal güvence teminatı almayan, görmeyen bir vatandaş zümremiz var ki, bu madde metnine onların da dahil edilmesini arzu ederdik. Bu sözümle köylerde ve mahallelerde kadrosuz olarak, köy bütçesinden, köy halkından ve mahalle halkından aldıkları cüzi bir ücret mukabilinde çalışan imam, müezzin, kayyum gibi din görevlilerini kastediyorum; onların da diğer vatandaşlarımız gibi, biran evvel sosyal güvenliğe kavuşturulması, hiç şüphesiz Yüce Meclisimizdeki arkadaşlarımızın da arzu ettiği bir husustur.

O itibarla, bu hususta bir önerge hazırlanarak Yüce Başkanlığa takdim edilmiştir. Hazırlanmış olan bu önergenin, değerli arkadaşlarım tarafından, Yüce Meclis tarafından tasvip göreceğini ümit ediyorum. Böylece, hazır, 506 sayılı Kanunun kapsam maddesi görüşülürken, adetleri 20 bin olarak tahmin edilen bu

²⁵⁵ a.g.e. ss. 495-496

din görevlilerimizin de sosyal güvenliğe kavuşacaklarını ve Yüce **Meclisin**, sosyal içerikli kanunlar ve bu kanunlar içerisinde de çok önemli bir hükmü bu suretle olumlu bir sonuca bağlayacağını ümit ediyorum.

Grubum adına bu madde hakkındaki görüşlerimizi bu suretle arz eder, Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Bundan sonra yine 14 üncü maddenin ek 1 inci maddesi üzerinde söz alan Hayrettin Uysal (Sakarya) şunları söylemiştir:

“Efendim, Sayın Ablum'un bir önerisi oldu. Biz Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak bu konuyla çok ilgiliyiz. «Hükümet bu konuda bir hazırlık yapmış mıdır, yoksa bu madde metninin içerisinde bunu koymak gerekir mi?» diye düşünüyoruz.

Şimdiye kadar sosyal güvenceye kavuşturulmamış; köy bütçelerinden aylık alan, yani yaptıkları hizmetin karşılığı olarak halktan yardım görerek kendi sosyal durumlarını sağlamaya çalışan mahalle ve köy imamları konusunda Hükümetin bir açıklama yapmasını istirham ediyorum efendim.” diyerek hükümetin bir açıklama yapmasını istemiştir: Bunun üzerine Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İlgüzar (Sinop) aşağıdaki konuşmayı 14 üncü maddenin ek 1 inci maddesi üzerinde yapmıştır:²⁵⁶

“Kısaca arz edeyim.

Köyde çalışan ve ücretlerini köyden alan, sayıları tahminen 20 bini bulan imamlar için Hükümetimiz ayrı bir kanun tasarısı hazırlamak üzeredir. Biz, bunların sosyal güvenceye kavuşmasını istiyoruz; ancak, köylüler bunların ücretini ödediği için, Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu içine aldığımız takdirde, işveren ve iştirakçi olarak bunların ödeyecekleri primlerin ortalama aylık tutarı yüksektir, 450 - 500 lirayı bulmaktadır; bunu da köylülerin ödemesi mümkün değildir. Bu yönden, biz bunu burada mütalaa edemiyoruz; ayrı bir kanun tasarısı olarak yakında Yüce Meclise sunacağız.”

Bundan sonra yerinden Ahmet Mahir Ablum (Kütahya) şu açıklamayı yapmıştır:

“Efendim, Hükümetin, Sayın Sosyal Güvenlik Bakanının şimdi ifade buyurduğu istikamette bir hazırlığı olduğunu haber aldık. Ancak, 506 sayılı Kanun görüşülürken, burada din görevlileriyle ilgili bir hükmün yer alması, ileride Hükümetin çalışmaları neticesinde getirilecek kanun tasarısının kanunlaşması halinde, o kanundan istifade etmesine mani değildir. Maksat, biran evvel bu din görevlilerinin sosyal güvenliğe kavuşturulmasıdır.

²⁵⁶ a.g.e. s. 496

Kaldı ki, buna benzer hükümler 506 sayılı Kanunda da vardır. Köy koruma bekçileri hususunda, geçenlerde Millet Meclisimizin kabul ettiği bir kanun buna mütenazır bir hüküm getirmiştir. İşveren orada da köylüdür. O itibarla, böyle bir hükmün Yüce Meclis tarafından kabul edilmesi ile bu vatandaşlarımızın süratle sosyal güvenliğe kavuşturulması sağlanacaktır.”

Bundan sonra Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar (Sinop)’dan aşağıdaki açıklama gelmiştir:²⁵⁷

“Sayın Başkanım, müsaade ederseniz, bu konuyu kesin olarak çok yakın zamanda halledeceğiz. Arkadaşımızın müsterih olmasını istirham ediyorum. Esasında, bu kanunun içerisine ithal dahi etsek, tatbikatı mümkün olamayacaktır ve kanun tekniği yönünden de mahzur telakki ediyoruz. Müsaade buyurlurlarsa, çok yakın zamanda buraya onu ayrı bir kanun tasarısı olarak getireceğiz.”

Bilâhare İbrahim Ethem Boz (Nevşehir) söz almış aşağıdaki soruyu sormuştur:²⁵⁸

“Mahalle ve çarşı bekçileri için bir kanun çıktı. Evvela, bunlar, Sosyal Sigortalar Kurumuna bağlı idi; sonradan Emekli Sandığına alındı, 65 yaşını dolduranlardan, tekaütlüklerini isteyenlerin bu Sosyal Sigorta Kurumuna tabi olarak geçen hizmetlerini Emekli Sandığı saymadı. Bu hususta Hükümet ne düşünüyor, onu öğrenmek istiyorum.”

Bunun üzerine Başkan sözü Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu (Kayseri)’na vermiştir:²⁵⁹

“Efendim çarşı ve mahalle bekçileriyle ilgili yasa şu anda Bütçe Komisyonundadır. Konu kökünden çözülmektedir Hükümet bu konuda tasarı hazırlamış ve sevk etmiştir. Bütçe Plân Komisyonu belki tatilden önce bu konuyu görüşebilecektir. Dün siyasi partilerin yaptığı toplantıda alınan karar gereğince bu çarşı ve mahalle bekçilerini de kapsayan kanun, şayet Bütçe Komisyonundan Genel Kurula önümüzdeki hafta başında inerse, partilerin görüşmeyi kabul ettiği paketin içine dahil edilmesi kabul edilen kanunlardan olduğundan, mesele burada görüşülerek çözülecektir.”

Maddelerin ve ek maddelerin üzerindeki görüşmeler sona erdikten sonra tümü üzerindeki görüşmelere geçilmiştir:

Lehte söz alan Hayrettin Uysal (Sakarya) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²⁶⁰

²⁵⁷ a.g.e. s. 497

²⁵⁸ a.g.e. s. 496

²⁵⁹ a.g.e. s. 496

²⁶⁰ a.g.e. s. 506

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sosyal içerikli bir yasayı saat 15.00'den beri Yüce Meclisimiz görüşmüş bulunuyor. Bu Yasa, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununda bu tasarıyla önemli değişiklikler getiriyor. Yeniden 70 bin kişiyi sosyal güvenlik kapsamına alıyor.

Hiç kuşkusuz, Sayın Hükümetin demin burada bir soru ve bir önerge üzerine belirttiği gibi, Türkiye'de daha sosyal güvenlik kapsamına alınmamış, örneğin köy ve mahallelerde köy katkılarıyla geçimlerini sağlamaya çalışan yaklaşık 20 bine yakın din adamımızla ilgili yeni bir tasarı hazırlığını da bu vesileyle Yüce Meclis öğrenmiş bulunuyor. Bu da önemli bir aşama, olumlu bir adım olarak bu Hükümetin katkı yapacağı tasarı demetleri arasına girecektir.

Değerli arkadaşlarım, 506 sayılı Kanunda yapılan değişikliklerle işçi emeklilerine, tüm emekçilerimize onlarsa dul ve yetimlerine malullere ve çeşitli hak sahibi Sosyal Sigortalar Kurumu iştirakçilerine çağdaş anlamda ve zaman içerisinde eskimiş, değerini yitirmiş bazı hususlarda önemli yenilikler getiriyor ve böylece 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasasının bundan sonra bu yasa ile kendilerine getirilen sosyal güvenlik konularında önemli adımlar atılmış bulunuyor.

Geçmiş dönemde bu çalışmalara katılan ve bugüne kadar hizmetle, çabası ile 506 sayılı Yasasına bugünkü anlamda değiştirilmesini öngören bütün emek sahibi arkadaşlarımıza Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına teşekkür ederiz.

Ayrıca, Hükümetin de çok kısa bir sürede bütün bu çalışmaları değerlendirecek, toparlayarak bir an önce bu yasanın hazırlanmasında gösterdiği gayret bakımından, Sosyal Güvenlik Bakanı arkadaşımıza ve onun mesai arkadaşlarına ve Mecliste Sosyal Güvenlik Bakanlığının Hükümet olarak sunduğu tasarı üzerinde çalışma yapan Sosyal İşler Komisyonu üyelerine ve Bütçe Plân Komisyonu üyelerine de ayrıca teşekkür ederiz.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak ileri bir durumda gördüğümüz bu değişikliğe paralel olarak, ayrıca sporcular içinde ve yine büyük bir kesim addettiğimiz sosyal güvenlikli daha yoksun çalışan insanlar için de, çiftçiler için de yeni sosyal güvenlik tasarılarının ve çalışmalarının bir an önce Meclise getirilmesinde de büyük fayda görüyoruz.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu olarak Türk emekçilerine bu kanun tasarısının hayırlı olmasını diliyor, saygılar sunuyoruz.”

Sayın Uysal konuşmasını bitirdikten sonra CHP sıralarından alkışlar yükselmiştir. Başkan aleyhte konuşmak isteyen Ahmet Mahir Ablum (Kütahya)’a söz vermiştir.²⁶¹

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Kanun tasarısı görüşülmeye başladığı zaman, tümü üzerinde huzurunuzla çıkarak, bu tasarının sosyal güvenliğin kapsamını genişleteceği ve bazı tedbirleri iyileştirici mahiyette olması dolayısıyla olumlu, uygun bulduğumuzu ve Adalet Partisi Grubumun memnuniyetini belirtmiştim. O arada da bazı noksanları ve bazı yanlışlıklara işaret ederek, tasarının, vereceğimiz önergelerle bu noksanları gidermek ve düzeltmeler yapılmak suretiyle daha da iyileştirilmesi hususunu arz etmiştim.

Şimdi huzurunuzla, aleyhte söz alarak gelmemin nedeni; vermiş olduğumuz bu tekliflerle, Kanunun düzeltilmeden geçirilmiş olmasını belirtmek içindir.

Tekrar arz ediyorum; Adalet Partisi, kendi ana prensipleri olarak mümkün olduğu kadar, sosyal güvenliğin bütün vatandaşlara yayılmasını ve hele hele süratle götürülmesini amaçlayan bir partidir. Genel görüşmemde de bunu arz etmiştim. Adalet Partisinin Koalisyonları sırasında getirilmiş olan kanunlara işaret etmek suretiyle bunu da kanıtlamaya, belirtmeye çalışmışım. Fakat ne yazık ki, demin burada Halk Partisi Grubu adına konuşan Uysal arkadaşımızın da işaret ettiği gibi, köylerde ve mahallelerde kadrosuz olarak çalışan din adamlarımızın da bu kanunun şümulüne - diğerleri gibi - alınmak suretiyle bir an evvel sosyal güvenliğe kavuşturulmamış olmasını, Grubumuz bu tasarımı noksan olarak Meclislerden geçmiş şeklinde telakki etmektedir.

Sayın Bakan her ne kadar bu din görevlileriyle ilgili bir tasarının hazırlandığını ifade etmişlerse de oturduğum yerden de -işaret etmiştim -din görevlilerinin kanun kapsamına alınması, hazırlanmakta olan tasarının Meclislerden geçmesine mani olamayacağı gibi, o tasarı kanunlaştığı takdirde de din görevlilerinin o kanundan istifadelerine de mani olmayacaktı. Fakat, ne var ki Yüce Meclisimiz 4 Temmuzda tatil kararı almış bulunmaktadır. Çok büyük ihtimal dahilindedir ki, Senato 506 sayılı bu Kanunu da süratle ele alacak ve tatile girmeden onun kanunlaşmasını sağlamaya çalışacaktır, işte o nedenledir ki, biz, din görevlilerinin Meclislerimiz tarafından süratle çıkarılması amaçlanan bu kanun tasarısının kapsamına alınmasını arzu ediyorduk, işte bu sebeple alınmadığı için, önergemiz kabul edilmediği için aleyhte konuşmak zorunda kaldım.

²⁶¹ a.g.e. ss. 506-507

Saniyen, bu kanun tasarısı içerisine, demin burada Yüce Meclisinize arz ettiğim bankalar, sandıklar, reasürans şirketleri personeli alınabilirdi. Anayasa Mahkemesinin iptal sebebi bellidir. O kanunda bankaların, reasürans şirketlerinin mameleklerini öngören bir hüküm vardı; bu sebepten dolayı Anayasa Mahkemesi onu iptal etmişti. O hüküm dışarıda bırakılmak suretiyle pekâla bu tasarıya banka personeli, reasürans şirketi personeli de konulabilirdi. Bunların da tasarıya dahil edilmemesi sebebiyle aleyhte konuşmak için söz aldım. Yoksa değerli arkadaşımın oturduğu yerden, üzüldüğünü görüyorum. Tekrar ediyorum, kanun büyük bir adımdır, iyi bir tedbir getirmektedir, ama bizim aleyhte konuşmamızın sebebi, getirilen bu tedbirlerin arasına din görevlilerinin, banka personelinin, reasürans personelinin de sokulmamış olmasıdır.

Bununla beraber, kanun hakikaten yeni bir sektöre, sanatkâr sektörüne sosyal güvence getirmesi bakımından, işçi emeklilerine yeni haklar getirmesi bakımından, Sosyal Sigortalar Kurumuna, primlerin tahsili ve birtakım işlerinin süratle görülmesi hususunda kolaylık getirmesi bakımından ileri bir adımdır.

O bakımdan, yeni sosyal güvenceye kavuşanlara, işçi emeklilerine, işçilerimize, milletimize hayırlı olmasını temenni ediyor, saygılarımı sunuyorum.”

Sayın Ablum konuşmasını bitirdikten sonra AP sıralarından alkışlar yükselmiştir.

Bilâhare Başkan Kanun tasarısının tümünü oylarına sunmuş ve yasa tasarısı kabul edilmiştir.²⁶²

Tasarı Meclisçe kabul edilmesinden sonra Sosyal Güvenlik Bakanı Hilmi İşgüzar (Sinop) aşağıdaki teşekkür konuşmasını yapmıştır:²⁶³

“Sayın Başkan, çok değerli milletvekili arkadaşlarım;

Şimdi kabul etmiş olduğunuz kanun tasarısıyla, sosyal güvenlikleri yarım kalmış bazı vatandaşların kendilerine yeni bir yardım imkânları doğurulmuş bulunmaktadır. Onun ötesinde, bugüne kadar sosyal imkânlardan yoksun, sosyal güvenceden yoksun, sanat hayatından büyük hizmetler görmüş olan insanların da bu kanun tasarısıyla sosyal güvenceye kavuşturulmuş olması, gerçekten Meclisimizin, sizlerin büyük bir eseridir.

Maden işçileri, muvakkat çalışan maden işçileri ve onun ötesinde emekli olan işçi kardeşlerimize yeni imkânlar sağlayan bu kanun tasarısı tam manasıyla eksiksiz değildir. Grupları adına konuşan çok değerli arkadaşlarımızın aydın-

²⁶² **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c.6, B. 162 (22.06.1978), ss. 486-487

²⁶³ **a.g.e.** ss. 507-508

latıcı fikirlerinden istifade etmek suretiyle, bundan sonra, bu kanun çerçevesi içinde yer almayan, bilhassa demin de söylediğimiz gibi, sayıları 20 bini bulan imamları, çiftçileri ve sporcuları, onun da ötesinde özel sandık mensuplarının da sosyal güvenceye kavuşturulmasını temin edici mahiyetteki çalışmalarımız vardır, çok kısa zaman içerisinde mutlaka bunlar da buraya gelecektir.

Bu bakımdan, çıkan kanunun tamamı Büyük Millet Meclisinin eseridir. Sizlerin çıkarmış olduğunuz bu kanundan dolayı, tüm bu kanundan faydalanacak vatandaşlarımız adına, Bakanlığım adına hepinize en derin saygılarımı sunuyorum. Hükümet olarak, Meclisin bilhassa bize karşı göstermiş olduğu sosyal güvenlik konularındaki anlayışına teşekkür ediyorum ve icra organının bir mensubu olarak da, daima Yüce Meclisin burada yapılan tenkitlerini her yönüyle değerlendirmek suretiyle sizlere layık olmaya çalışacağımızı da beyan etmek suretiyle tekrar saygılarımı sunuyorum.”

Sayın Bakan konuşmasını bitirdikten sonra CHP sıralarından alkışlar yükselmiştir.

Bu Kanunun amacı, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Madde ve Fıkralarının Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesidir.

Bu yasayla, sigortalı sayılanlar ve kanunla kurulu Sosyal Güvenlik kurumlarından malûllük veya emekli aylığı almakta olanlar hakkında malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları uygulanmayacağı gibi bu durumda olanlardan kanunen sağlık yardımlarına da müstahak bulunanlar hakkında hastalık sigortası hükümleri de uygulanmayacağı, ancak bunlardan kendi kanunlarına göre görev malûllüğü aylığı bağlanmış olanların kurumdan yazılı istekte bulunmaları halinde bunlar hakkında istek tarihinden sonraki aybaşından başlanarak malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarının uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

Ayrıca, söz konusu yasayla, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün yüzde ellisi veya daha fazlasını kaybederek sürekli iş göremezlik geliri almakta iken ölenlerin de ölümün malûliyeteye esas olan iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olup olmadığına bakılmaksızın hak sahiplerine gelir bağlanacağı sözkonusu kanunla karara bağlanmıştır.

Yasa, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az yüzde altmışını kaybeden ve sigortalıların er olarak silâh altında geçen süreleri ile yedek subay okulunda geçen süreleri istemleri halinde ve günün asgarî ücret tutarı üzerinden hesaplanacak primlerini ödemeleri şartı ile prim ödeme gün sayılarına eklenmesini amir hüküm saymıştır.

50 yaşını doldurmamış olmakla beraber en az yirmi yıldan beri sigortalı olarak Sosyal Güvenlik ve Çalışma bakanlıklarınca tespit edilen maden işyerlerinin yeraltı işlerinde sürekli çalışan ve bu işlerden en az 5.300 gün sigorta primi ödeyen sigortalılara yazılı talepleri üzerine yaşlılık aylığı bağlanacaktır.

Böylelikle, 50 yaşını doldurmamış olmakla beraber en az yirmi beş yıldan beri sigortalı olarak işyerlerinin yeraltı münavebeli işlerinde çalışan ve bu işlerde en az 4.000 gün malûllük, yaşlılık, ölüm sigortaları primi ödeyen sigortalılara da yirmi beş yılı doldurmuş sigortalılar gibi yaşlılık aylığı bağlanacağı, en az 1.800 gün maden işyerlerinin yeraltı veya yeraltı münavebeli işlerinde çalışmış olan sigortalıların bu işlerdeki prim ödeme günü sayıları toplamına dörtte biri eklenir ve tutarı bunların malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeme gün sayısı olarak kabul edilmiştir.

Bu Kanunun maddelerine göre hesaplanacak sürekli, iş göremezlik, yaşlılık, malûllük ve ölüm sigortaları tahsisleri Ereğli Kömür İşletmesi Müessesesinde çalışan münavebeli (Gruplar) işçiler için ortalama kazancın iki katının yüzde yetmiş, yıllık gelir olarak kabul edilir.

Bu Kanun gereğince alınacak prim ve verilecek ödeneklerin hesabına esas tutulan günlük kazançların alt sınırı, İş Kanunu gereğince tespit edilen asgarî ücretlerdir.

İş bu kanun gereği, ölçümleme sonucunda tespit edilecek prim borcu, işverene tebliğ edilir. İşveren bu borca karşı 30 gün içinde kuruma itiraz edebilir. Bu itiraz üzerine kurumca verilen kararın tebliği tarihinden itibaren 30 gün içinde de itiraz edilen miktarın yüzde onu tutarında bir parayı peşinen kuruma ödemek suretiyle Prim İtiraz Komisyonuna başvurabilir. Tebliğ olunan prim borcuna karşı işveren tarafından kuruma, süresi içinde itiraz edilmiş olmadıkça Prim İtiraz Komisyonuna başvurulmaz. Kuruma ve Prim İtiraz Komisyonuna itiraz, takibi durdurur. Taraflar Prim İtiraz Komisyonu kararı aleyhine tebliğ tarihinden itibaren iki ay içinde yetkili iş mahkemesine müracaat edebilir. İşveren tarafından mahkemeye müracaatta bulunulması prim borcunun takibini ve ödenmesini durdurmaz. Peşinen alınan para, Prim İtiraz Komisyonu kararına göre haklı çıktığı oranda işverene geri verilir. Geri verilecek kısım için faiz ödenmez. Prim İtiraz Komisyonunun teşekkül tarzı, çalışma usul ve esasları ile hangi üyelerine ne miktarda ücret verileceği tüzük ile tespit olunur.

Bu yasayla her türlü inşaat, tamirat, tadilat, tesisat ve benzeri işleri yapan işverenler tarafından yasaya göre düzenlenen belgeler ile kuruma bildirilen kazançlar ile yukarıda bahse konu tüzük uyarınca kurumca hesaplanacak kazançlar toplamının yüzde yetmişinden az olmadığı takdirde, prim belgelerinin dayandığı kayıtlar bu belgelerde yazılı olanları doğrulayıcı nitelikte sayılır ve ayrıca işveren ile varsa aracılara ait kayıtların gösterilmesi istenilmeyeceği hükme bağlanmıştır.

Ayrıca söz konusu kanun üzerinde yapılan değişiklikler;

- İşverenin, bir ay içinde çalıştırdığı sigortalıların sigorta primlerine esas tutulacak kazançlar toplamı üzerinden bu kanun gereğince hesaplanacak prim tutarlarının, ücretlerinden kesmeye ve kendisine ait prim tutarlarını da bu miktara ekleyerek en geç ertesi ayın sonuna kadar kuruma ödemeye mecbur kılmiştir.

- Prim, süresi içinde ve tam olarak ödenmezse ödenmeyen kısmına, sürenin bittiği tarihten başlayarak bir aylık süre için yüzde on ve bundan sonraki her ay için yüzde iki gecikme zammı uygulanacaktır.

Ay kesirleri tam ay olarak hesap edilir. Gecikme zammı yalnız prim alacaklarına uygulanır ve tutan bu zammın uygulandığı prim miktarını geçemez.

-Dava ve icra kovuşturması açılmış olsa bile primlerin ödenmemiş kısmı için gecikme zammı tahsil olunur.

-Primlerin zamanında ödenmeyen kısmı için, gecikme zammının uygulandığı sürenin sonundan itibaren kanunî faiz tahsil olunur. 82 nci madde kapsamına giren müteselsil sorumluluk halinde faiz borçları da nazara alınır.

Yangın, su baskını ve deprem gibi bir afete uğrayan ve bunu belgeleyen işverenlerin istekleri halinde prim borçları, afetin meydana geldiği tarihten itibaren bir yıla kadar ertelenecektir.Bu bağlamda prim borcunun ertelendiği süre, zaman aşımından sayılmayacaktır.

Bu kanun gelir ve ödeneklerin, günlük kazancın alt sınırına göre artırılmasını esas almaktadır.

Böylelikle, sigorta prim ve ödeneklerinin hesabına esas tutulacak günlük kazançların alt sınırında meydana gelecek yükselmelerde; iş kazaları ve meslek hastalıkları ile hastalık ve analık sigortalarından, yeniden tespit edilen alt sınırların altında bir günlük kazanç üzerinden ödenek veya gelir almakta bulunanların veya almaya hak kazanmış yahut kazanacak olanların bu ödenek ve gelirleri, günlük kazançların alt sınırlarındaki değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak yükseltilmiş günlük kazançların alt sınırına göre artırılması hüküm altına alınmıştır.

Kurumca, gelir, aylık veya toptan ödeme işlemlerine başlanmış bulunan ve gelir veya aylık bağlanmasına veya toptan ödeme yapılmasına hak kazandığı anlaşılan sigortalı veya hak sahiplerine; işlemlerin gecikmesi halinde gecikmenin her ayı için asgarî aylık veya gelirden az olmamak veya yapılacak toptan ödemenin yüzde yetmiş beşini geçmemek üzere ilerideki alacaklarından kesilmek üzere avans ödeneceği hükme bağlanmıştır.

Bu yasa kapsamında Yol Parası ve Zaruri Masraflar ile ilgili yapılan düzenleme;

a) Muayene ve tedavi,

b) Protez araç ve gereçleri ile ortopedik cihazların sağlanması, takılması, onarılması ve yenilenmesi,

c) Analık,

d) Sürekli iş göremezlik veya malûllük durumlarının tespiti,

e) Erken yaşlanma halinin tespiti,

f) Sağlık durumlarının tespiti,

g) Raporların kurumca yeterli görülmemesi, yeniden muayene,

h) Kontrol muayenesi,

Dolayısıyla kurumca bir yerden başka bir yere gönderilirse, bunların ve sağlık durumları sebebiyle başkaları ile birlikte gitmelerinin gerektiği hekim raporu ile belgelenenler ile 15 yaşına kadar (15 yaş dahil) çocuklar ile birlikte gidecek kimselerin gidip gelme yol paraları ile zaruri masrafları, kurumca hazırlanacak bir yönetmeliğe göre ödeneceği hususu amir hüküm sayılmıştır.

İlgililerin istekleri veya itirazları üzerine kurumca muayeneye götürülenlerin, sadece isteklerinin doğru olduğu anlaşılanların gerektiğinde bunlarla beraber gidenlerin gidip gelme yol paraları ile zaruri masrafları verilecektir.

Yukarıda belirtilen durumlarda gerek bulundukları gerek gönderildikleri yerlerde yapılan muayene ve müşahedeler için ilgililerden kurumca masraf alınmayacaktır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte 30 yaşını geçmiş bulunan sigortalılardan kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmakla beraber şartları yerine getiremediklerinden Yaşlılık Sigortasından aylık bağlanmasına hak kazanamayan ve sigortalılıklarının başladığı tarihten önceki on yıl içinde, en az 2.000 gün çalıştıklarını tevsik eden, sigortalılık süresince her yıl için en az ortalama 200 gün sigorta primi ödemiş olan, en az 5 yıl sigortalı bulunan sigortalılara, sigortalılık süresi 15 yılı doldurmuş olanlara göre yaşlılık aylığı bağlanır.

Bu yasayla belirtilen eski çalışma süreleri, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte sigortalı bulunanlar için kanunun yürürlüğe girdiği tarihten başlayarak 2 yıl, sigortalılıkları iş bu kanun yürürlüğe girdiği tarihten sonra başlayan sigortalılar için de sigortalılıklarının başladığı tarihten itibaren en geç bir yıl içinde kurama verilecek belgelerle tevsik edilecektir.

1.3.1966 tarihinden bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar kuruma tevdi edilen çalışma belgeleri de kanunî süresi içinde verilmiş çalışma belgesi olarak kabul edilecektir.

İşverenler bu çalışma belgelerini düzenlemekten kaçınırlarsa, sigortalıların ilgili işverenden zarar ve ziyan isteme hakları saklıdır.

Ancak, bu kanuna göre sigortalı sayılanlar işverenlerinin bulunmaması halinde bu kanunda öngörülen eski hizmetlerini bağlı oldukları Sendika veya meslek kuruluşlarından alacakları ve kanunî süresi içinde kuruma verecekleri belgelerle tevsik edebilirler.

Çalışma belgelerinin gerçeğe uymadığı bir hükümle tespit edildiği takdirde, gerek bunu düzenleyenler gerekse ilgili sigortalılar, kurumun bu yüzden uğrayacağı zararları yüzde elli fazlasıyla ve kanunî faiz ile birlikte kuruma ödemekle yükümlüdür.

Bu gibiler hakkında, ayrıca genel hükümlere göre ceza kovuşturması da yapılması hükme bağlanmıştır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte 30 yaşını geçmiş bulunan sigortalılardan 50 yaşını doldurup erken yaşlanmış oldukları tespit edilen ve aylık bağlanmasına hak kazanamayan sigortalılara, sigortalılık süreleri 15 yılı doldurmuş olanlar gibi, yaşlılık aylığı bağlanır.

Bu yasayla bir veya birkaç işveren tarafından çalıştırılan film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları, müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar, düşünür ve yazarlar bu kanun hükümlerine tabi olacaklar ve yukarıdaki fıkrada sayılan uğraşı alanlarına kimlerin gireceği, diğer ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşların görüşleri de alınmak suretiyle Sosyal Güvenlik, Kültür ve Turizm ve Tanıtma bakanlıkları tarafından birlikte saptanacaktır.

Ayrıca kurumun, huzur evleri ile son yardım hastaneleri (şifa yurtları) kuracağını ve işleteceğini bu kanun hükme bağlamış, huzur evleri ile son yardım hastanelerinin kuruluşu ve işleyişi ile buralarda barınacakların bakımı ve alınacak ücretlerin miktarı ve ödeme usullerinin kurumca hazırlanacak bir yönetmelikle düzenleneceği hususunu amir hüküm saymıştır.

Bu kanunda ayrıca, sigortalının ölümünden dolayı aylık ve gelir almakta olan hak sahibi kız çocuklarına evlenmeleri halinde bir defaya mahsus olmak üzere aylık veya gelirlerinin iki yıllık tutarı evlenme yardımı olarak verilmesi, iki yıl içerisinde meydana gelen boşanma veya dul kalma halinde bu süre için tekrar aylık veya gelir ödenmeyeceğini hükme bağlamıştır.

Yasayla Umumi Hıfzısıhha Kanununda belirtilen genel kadınların da bu Kanun hükümlerine tabi olacakları ve bu kimseleri çalıştıranların da bu Kanuna göre işveren sayılacakları hükme bağlanmıştır.

Malûllük, yaşlılık toptan ödemesinden yararlanmış bulunan sigortalılardan bu Kanuna tabi işlerde çalışmakta bulunanlar, yahut, bu Kanuna göre isteğe bağlı veya topluluk sigortasına prim ödemekte olanların çalıştıkları işten ayrılmadan önce malûllük ve yaşlılık toptan ödemesinden yararlandıktan sonra ölenlerin; maluliyet, yaşlılık ve ölüm toptan ödemesi yapılmak suretiyle tasfiye edilmiş veya edilecek hizmetler toplamı, yaşlılık aylığı bağlanmasına yeterli olması halinde hak sahiplerince, toptan ödenen primlerin tamamı, alındıkları tarihten yatırılacakları güne kadar hesaplanacak faizi ile birlikte bir defada kuruma ödendiği takdirde bu hizmetler bu Kanunun uygulanmasında göz önünde tutulur ve bu hizmet süreleri birleştirmede de nazara alınır. Malûllük veya yaşlılık toptan ödemesi şeklinde aldıkları primlerin tamamını en son çalıştıkları işten ayrılmadan önce bir defada Sosyal Sigortalar Kurumuna geri veremeyenlerin sigortalılık süreleri, bu Kanunu tabi işlere yeniden girdikleri tarihten başlar.

Fazla çalışma gerektiren her türlü kurum işleri için çalışma saatleri dışında görevlendirilecek personele (1, 2 ve 3 üncü derece yönetici kadrolarında bulunan dahil) fazla çalışma yaptırılabilir. Bu bağlamda yapılacak fazla çalışma ücreti ve fazla mesainin yaptırılması ile ilgili diğer hususlar kurum müdürler kurulu kararı, Sosyal Güvenlik Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca tespit edilecektir.

Yasaya göre SSK dereceleri yukarıdan aşağıya 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 şeklinde sıralanmıştır.

3.6. BAZI KAMU PERSONELİNE TAYİN BEDELİ VERİLMESİ

Konya Milletvekili İhsan Kabadayı ile 5 arkadaşının, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesinin 1897 sayılı Kanunun 1 inci maddesine değişik ortak hükümler (A) bendinin 9 uncu fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun teklifi Millet Meclisinin 14 Nisan 1978 tarihindeki 137 nci birleşiminde ele alınamamış, kanun tasarısının görüşülmesi ileriki tarihe ertelenmiştir. Kanun tasarısı daha sonra 6 Haziran 1978 tarihinde 154 üncü birleşiminde ele alınmıştır. Bu birleşimde Türk Silâhlı Kuvvetleri personeline tayin bedeli verilmesi hakkında kanun tasarısı ile Konya Milletvekili Şener Battal'ın, 367 sayılı Kanunun 4684, 6706 ve 70 sayılı kanunlarla değişik 1 nci maddesinin c ve d fıkralarının değiştirilmesine ilişkin kanun teklifi ve Millî Savunma ve İçişleri ve Plân komisyonlarının raporlarının görüşülmesine ve maddelerin oylanmasına geçilmiştir.²⁶⁴

²⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c.6, B. 154 (16.5.1978), s.190

Kanun tasarısının 5 inci maddesinde «Bu Kanun hükümlerini Millî Savunma, İçişleri ve Maliye Bakanları yürütür» hükmü üzerine söz alan Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu (Kayseri) «Bakanlar Kurulu yürütür» olacak. Şeklinde müdahale etmiştir. Bunun üzerine söz alan Plân Komisyonu Başkanvekili Muharrem Sökeli (Aydın) söz konusu madde konusunda aşağıdaki şekilde konuşmuştur.

“Şimdi, tasarıda İçişleri Komisyonunun 5 inci maddeyi kabul şekli «Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür» şeklindedir.

Plân Komisyonu olarak da İçişleri Komisyonunun yaptığı bu değişikliği aynen kabul ettik; yalnız sanıyorum ki, bir yanlış anlaşılma nedeniyle «Tasarının» denmiş, esasında «İçişleri Komisyonunun kabul ettiği değişik metin» olacak ve bu nedenle 5 inci maddenin, «Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür» şeklinde kabulü gerekir. Bu şekilde düşüncemizi arz ediyorum efendim şeklinde mütalaasını belirtmiştir.

Bundan sonra Başkan hem bu maddeyi son şekliyle hem de yasayı bütünüyle Genel Kurulun oylarına sunmuş ve kanun bütünüyle kabul edilmiştir.²⁶⁵

Bu kanunun amacı barışta ve savaşta Millî Savunma Bakanlığı bütçesine bağlı fiili kadrolarda bulunan subay, askerî memur, astsubay, uzman çavuş, sivil memur ve yardımcı hizmetler personeline, Millî Savunma Bakanlığı ile Türk Silâhlı Kuvvetleri kıta ve kurumlarında görevli Maliye Bakanlığına bağlı muhasebeler teşkilâtındaki memur ve yardımcı hizmetler personeline; Jandarma Genel Komutanlığı fiili kadrolarında görevli subay, askerî memur, astsubay, uzman jandarma çavuş, sivil memur ve yardımcı hizmetler personeli ile Jandarma Genel Komutanlığı kuruluşlarında görevli Maliye Bakanlığına bağlı muhasebeler teşkilâtındaki memur ve yardımcı hizmetler personeline; Emniyet Genel Müdürlüğü kadrolarında görevli her sınıf personele; Millî: İstihbarat Teşkilâtında görevli sivil memurlara; Gümrük Muhafaza Merkez ve iller kuruluşundaki muhafaza ve muamele sınıfı kadrolarına dahil memurlara ve muhafaza teşkilâtında görevli Gemi Adamlarına, ayda günlük er tayın istihkâkının bir aylık tutarı tayın bedelinin peşin ve nakit olarak ödenmesini hükme bağlamaktadır.

Yasa tayın bedelinin aylık tutarı o yılın Bütçe Kanununda gösterilen miktarı aşmamak üzere, Ankara mahalli rayici üzerinden Millî Savunma, İçişleri ve Maliye bakanlıklarınca müştereken saptanacağı hususu amir hükme bağlanmaktadır. Er tayın istihkâkının aynen verilmesi halinde verilecek olan erzakın nevi ve miktarı Yem ve Tayınat Kanunu esaslarına uygun olarak ilgili

²⁶⁵ **Bazı Kamu Personeline Tayın Bedeli Verilmesi Hakkında Kanun** (Kabul tarihi 22.6.1978 No:2155,R.G.Sayı: 16331,29.6.1978)

Bakanlıklarca belirleneceği hususunu amir hüküm saymaktadır. Ayrıca; aynen veya nakit olarak verilen er tayın istihkâklarının ölüm halinde geri alınmayacağını ifade etmiştir.

Söz konusu yasa ile 4367 sayılı Ordu Mensuplarıyla, Emniyet Umum Müdürlüğü ve Gümrük Muhafaza ve Muamele Sınıfı Kadrolarında Çalışanlara Birer Tayın Verilmesi Hakkındaki Kanunu yürürlükten kaldırmıştır.

Ayrıca; bu Kanunun uygulanması ile ilgili hususların Millî Savunma, İçişleri, Maliye ve Gümrük ve Tekel bakanlıklarınca çıkarılacak bir Yönetmelikle düzenleneceğini hükme bağlamıştır.

3.7. SAĞLIK PERSONELİNİN TAM SÜRE ÇALIŞMA ESASLARI

Sağlık personelinin tam süre çalışma esaslarına dair kanun tasarısı 139 uncu birleşimde ele alınmış ve tasarı Plân, Sağlık ve Sosyal İşler komisyonlarına havale edilmiştir. Sağlık personelinin tam süre çalışma esaslarına dair kanun tasarısı ile Adıyaman Milletvekili Kemal Tabak, Kastamonu Milletvekili Sabri Tıgılı, Tokat Milletvekili Faruk Demirtola ile 7 arkadaşının ve Adıyaman Milletvekili Kemal Tabak ile Kastamonu Milletvekili Sabri Tıgılı'nın sağlık personelinin tam süre çalışma esaslarına dair kanun teklifleri ve Plân ve Sağlık ve Sosyal İşler komisyonları raporları 8 Haziran 1978 günü 156 ncı birleşiminde gündeme alınmıştır.²⁶⁶ Sağlık personelinin tam süre çalışma esaslarına dair kanun tasarısı ile Adıyaman Milletvekili Kemal Tabak, Kastamonu Milletvekili Sabri Tıgılı, Tokat Milletvekili Faruk Demirtola ile 7 arkadaşının ve Adıyaman Milletvekili Kemal Tabak ile Kastamonu Milletvekili Sabri Tıgılı'nın sağlık personelinin tam süre çalışma esaslarına dair kanun teklifleri bu birleşimde görüşülmeğe başlanmıştır.²⁶⁷ Öncelikle, Plân ve Sağlık ve Sosyal İşler komisyonları raporlarının okunup, okunmaması oylanmış, okunmaması Genel Kurulca kabul edilmiştir. Teklifin tümü üzerinde söz isteyenler tespit edildikten sonra, gruplar adına konuşmalara geçilmiştir. Adalet Partisi Grubu adına, Adana Milletvekili Mustafa Başoğlu; söz almış aşağıdaki konuşmayı yapmıştır: ²⁶⁸

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; sağlık personelinin tam gün, çalışması ile ilgili, fevkalade önemli bir kanun tasarısını görüşmeye henüz bugün, Gelen Kâğıtlar arasında yer alan tasarının, gruplar arası anlaşma uyarınca Genel Kurulumuzun huzuruna gelerek görüşülmesi oldukça aceleci sayılabilecek bir düşünce olabilir, kanun tasarısının önemi bakımından, Tasarı, sağlık personelinin tam gün çalışmasını esas almakla birlikte, askerî hastanelerde çalışanlarla, üniversite hastanelerinde çalışanların tasarı dışında bırakılmasını anlamak oldukça zordur.

²⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c.6, B. 156 (8.6.1978), s.303

²⁶⁷ Sağlık Personelinin Tam Süre Çalışma Esaslarına Dair Kanun (Kanun No: 2162, Kabul tarihi :29 . 6 . 1978, R.G.:Sayısı ve Tarihi: 16341 ,9.7.1978)

²⁶⁸ a.g.e. ss.304-305

Tasarı, temel olarak olumlu bir hizmeti amaç almasına rağmen, kapsamı bakımından, sağlık hizmeti gören büyük bir grubu bünyesi dışında bırakmaktadır. Muayenehanesi olan doktorlarla, olmayan doktorlara tazminat vermeyi amaçlamasına rağmen, bunu hedef almasına rağmen, sağlık hizmeti gören ve ta hizmetin yapılmasında büyük katkısı olan ve gerçekte tam dar gelirli durumunda bulunan büyük bir grup, hastabakıcı diyebileceğimiz, aşçı, şoför, daktilocu, bahçıvan, terzi, gibi büyük bir gaip, maalesef tasarının dışında tutulmuştur.

Tasarı, ayrıca gördüğü hizmetli niteliği bakımından çünkü, kapsam maddesinde, işçi statüsünde olanların bu tasarıdan yararlanamayacağı öngörülmektedir.

Böylelikle işçi hemşire ile memur hemşirenin çalışma şartları birbirinden ayrılmaktadır. İşçi hemşire haftada 48 saat çalışmak durumunda olduğu halde, memur olan hemşire, halen memur statüsünde bulunan hemşire 45 saat çalışacaktır. Üstelik, işçi hemşire bu tazminattan yararlanamayacağı halde, memur hemşireye tazminat verilecek olan tazminatların da kendi arasında bir dengesi yoktur. Çoğunlukla, tazminatlar öğrenim durumuna göre tasarıda öngörülmüştür. Yardımcı hemşire ile, ortaokul mezunu, lise mezunu hemşire aynı işi görmelerine rağmen hizmeti bakımından, birbirlerinden farklı ücret alacaklardır. Böylelikle, çalışanlar arasında menfaatlerin dağıtılması bakımından ayrıcalıklar doğuracaktır; ayrıcalıklar meydana getirecektir.

Ayrıca, tasarı, kapsamı bakımından, sıfatları esas aldığı için, sıfatları saydığı için, bu tasarıda sıfatları sayılmayan, ama sağlık hizmeti gören bir grup, unutulmuş sıfatları sayılmayan veya belli amaçlarla sıfatları tasarıda yer almayan belli bir grup, aynı hizmetin görülmesinde katkısı olmasına rağmen, tam gün çalışma tazminatından yararlanamayacaktır. Böylelikle, daha iyi hizmet görülsün düşüncesiyle, sağlık hizmetleri daha verimli olsun, daha verimli görülsün düşüncesiyle Yüce Meclisin huzuruna getirilen tasarı, kendi bünyesi bakımından, getirdiği maddeler bakımından ve ilkeler bakımından, çalışanları âdeta birbirine düşürücü, çalışanlar arasında ücret ayrılıkları yaratması bakımından huzursuzlukların doğmasına yol açıcı niteliktedir. Bu yönüyle tasarının Komisyon tarafından yeniden ele alınması ve incelenmesinde yarar bulunmaktadır.

Ayrıca, üniversitede çalışan personel bu tasarının kapsamı dışındadır; askerî hastanelerimizde çalışanlar da kapsam dışında tutulmuştur. Yarın bu hastanelerde, bu sağlık hizmetlerini görenler için yeni tasarılar Yüce Meclisimizin huzuruna gelebilir, orada yeni teklifler onaya konulabilir. Böylelikle, diyelim ki, üniversite hastanelerinde çalışanlara farklı şartlar, eğer Yüce Meclis kabul ederse, bu tasarının kapsamına girenler mağdur edileceklerdir. Böylelikle, yeni tartışmalar, yeni sürtüşmeler meydana gelecektir.

Eğer, sağlık hizmeti görenlerin tümünü birden ele alırsak ve bunların tümüne birden gördükleri hizmetin niteliği bakımından ve hizmete katkıları bakımından biraz acele edilmiştir; Komisyonda, kanaatimize göre, mesele iyice araştırılmamıştır, incelenmemiştir ve esasen bugün Gelen Kâğıtlar arasında yer alan tasarının, sanıyorum bazı milletvekili arkadaşlarımızın da henüz inceleme imkânı belki doğmamıştır ve bugün hızlı bir çalışma, iktidarla muhalefetin anlayışlı bir tutumu neticesinde oldukça verimli bir çalışma yapan Yüce Meclisimizin değerli üyeleri, bu saatten sonra verilecek önergelerle belki bu tasarıyı amacına uygun olarak düzeltmek imkânını da bulamayacaktır.

Bu nedenle, Komisyon tarafından tasarının geri alınmasıyla, amacına uygun bir şekilde düzeltildikten sonra Genel Kurulun huzuruna getirilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyiz. Teşekkür ediyorum.”

Adana Milletvekili Mustafa Başoğlu konuşmasını bitirdikten sonra AP sıralarından alkışlar yükselmiştir. Sayın Başoğlu’ndan sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Faik Demirtola, söz almış yasa tasarısı hakkında aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²⁶⁹

“Sayın Başkan, saygıdeğer üyeler; tam süre çalışma kanunu, diğer adıyla full-time kanunu, senelerden beri çıkarılmak istenen, sağlık mensuplarının özlediği bir kanun idi. Bütün bu eksikliklerine rağmen, bu kanunun bazı eksikliklerine rağmen çıkmasına ve kanunlaşmasına Milliyetçi Hareket Partisi olarak taraftarız ve bu kanunu teklif eden arkadaşlarımıza teşekkürlerimi, sağlık mensubu olarak ve Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına sunmak isterim.

Eksikliklerin başında, bir ayırım yapılmıştır, üniversiteler bu işe dahil edilmemiştir. Halbuki, bugün üniversitelerde, muayenehane açıp da, öğretim görevini aksatan pek çok hekim vardır; bunların sayıları bütçeyi sarsacak kadar çok olmamakla beraber, muayenehanelerini devam ettirmek arzusunda dırlar.

Bu bakımdan, diğer bütün kurumlardaki, diğer bütün sağlık kurumlarındaki hekimler muayenehanelerini kapatırken, bunların açık bırakılması, hekim camiası arasında bir ikiliğe, bir nifaka sebep olacaktır. Bu nifakın kaldırılması bakımından, bunun, bütün hekimlere teşmil edilmesi lazımdır.

Diğer yandan, sağlık kurumlarında çalışan hemşireler ve yardımcı sağlık personeli, bu kanunun malî imkânlarından yararlandıkları halde, üniversitede çalışan, aynı hizmeti gören, eşit haklara sahip olan hemşire ve yardımcı sağlık personelinin bundan mahrum edilmesi, bu iş erbabının şevklerini ve heveslerini azaltacaktır.

²⁶⁹ a.g.e. ss.305-306

Bu bakımdan, bir önerge vereceğiz ve üniversite mensuplarının da bu kanun şumulüne girmesini arzu etmekteyiz. Kanun çıkarsa hayırlı olmasını temenni ederken, Yüce Meclise saygılar sunarım.”

Yasa tasarısının bundan sonra şahıslar adına bölümüne geçilmiştir. Şahısları adına, Sayın Muslihittin Yılmaz Mete salonda bulunmadığından Bingöl Milletvekili Sayın Hasan Celâlettin Ezman ve Sayın Mustafa Başoğlu konuşmaktan vaz geçtiklerini bildirmişlerdir. Tekirdağ Milletvekili Yılmaz Alpaslan’ın komisyon üyesi olduğu için konuşamaz itiraz şerhi vermesine karşın Bolu Milletvekili Müfit Bayraktar söz almış ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:²⁷⁰

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Tam süre çalışma esaslarına dair kanun tasarısıyla, bu mealde verilmiş olan kanun tekliflerinin, metnini şu anda, şu kutsi çatının, mabedin altında görüşmek üzere çalışmalarımıza devam etmekteyiz.

Değerli arkadaşlarım, iyiyi en iyi yapabilmenin metodu, akılcı yolları denemektir. Her konuşmacı arkadaşım, bu kürsülerde noksan olan birtakım hususları dile getirmiş olmak ile mevcut kanun taslaklarında bulunan noksanlıkların giderilmesi gayreti içindedir. Bizler de bu inanç ile bu görüş ile huzurlarınıza çıkmış ve görüşlerimizi arz etmiş bulunuyoruz.

Değerli arkadaşlarım, bu kanunun adı tazminat kanunudur. Hep biliyoruz ki, bu tazminat kanunu, yurt sathında hizmete esas olmak üzere hizmet yapıcılarına tanınmaktadır. Bu hizmet kanunu, bilindiği gibi, genel ve katma bütçeli kurumlar ile özel idarelerde, belediyelerde ve bunların kurdukları döner sermayeli kuruluşlarda ve bu kapsam içinde kalan kurumların sağlık hizmetlerinde, sağlıkla ilgili genel idare hizmetlerinde, sağlıkla ilgili eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfında çalışanlara tanınacaktır. Bu sınıfla çalışanlar 2 gruba ayrılmıştır.

1 inci grupta tabipler; diş tabibi, eczacı ve sağlık alanında uzman belgesi olup, bu uzmanlık hizmeti yürüten veteriner, biyolog, kimya mühendisi, kimya lisansiye ve kimyagerlere tanınmaktadır. Maaşının yüzde yüzüne kadar tazminat öngörülmüştür, önce bu kategoride alınan, bu kategoriye dahil edilmiş bulunan, bu sınıfları haiz kişilerin hizmet birimleri, verimlilik esasları hangi kıstasa göre yapılmıştır? Öyle ümit ediyoruz ki, hatta iddia ediyoruz ki, bazı meslek müntesipleri, hatır ve gönül işi olarak buraya dahil edilmiştir; buraya dahil edilmesi gereken hizmetler ise bir alt kademede bırakılmıştır.

²⁷⁰ a.g.e. ss.306-307

Değerli arkadaşlarım, konuyu açalım : Memlekette 9 tane eczacı vardır; her birimize günde en az 10 tane eczacı müracaat etmekte, her birimizden iş talep etmektedir. Eczacılık yönünden enflasyonik bir durum varken, eczacılarımızın yüzde yüz tazminat alabilmiş olmaları, bunun yanında fizyoterapistlerin bu kapsam dışında kalmış olmaları haksızlıktır. Bu haksızlık giderilmediği takdirde, iddiamız odur, nüfuz kullanılmıştır. Kanunlar, imtiyaz sebebiyle, hatır gönülle çıkarılmaz; hizmet birimlerine, hizmet esaslarına göre çıkarılır. Yüce Meclisi bu yönde uyarıyor, Yüce Meclisi, vermiş olduğumuz bu mealdeki önergeye oy vermesi için davet ediyorum.

Bunun yanında, değerli arkadaşlarım, bu tazminat, sağlık örgütünde gruplaşmalara neden olacaktır, kırgınlar ordusunu doğuracaktır. Bunun muhatabı olan hastalar, gerçekten ıstırap ve çile çekecektir.

Bunun görünmeyen pek çok mahzurları vardır. O nedenle diyorum ki, bir hizmet ünitesinde hizmet veren, hizmet yapan sağlık teşkilâtı mensuplarının tamamına tazminat verilmesi imkânları yaratılmalıdır. Sadece doktorumuzun hastaya bakmış olması, hastalığı teşhis etmiş olması yeterli değildir; o hastanın suyundan, yiyeceğinden, temizliğinden sorumlu olan sağlık hizmetlisinin de emeği büyüktür, payı büyük olacaktır ve tazminattan yararlanması gerekir.

Bu kanunun esprisi nedir? Bu kanunun birinci esprisi, şemsiyesi, doktorlarımızı 8,5 saat hastanelerde tutabilmenin imkânlarını yaratmaktır. Doktorlarımız dışarıda muayenehane açamayacaktır. Hepimizin arzu ettiği bir husustur; ama bunun yanında bir eczacımız dışarıda ister dükkân açsın, ister muayenehane açsın, ister eczane açsın, bu bir şey değiştiremeyeceğine göre, bu kanun esprisi içinde, birinci basamakta hangi inanç ile hangi akıl yoluyla yer almıştır? Bunun cevabını nasıl vereceklerdir?

Bunun yanında bir konuyu daha ifade etmeden geçemeyeceğim. Değerli arkadaşlarım, Bütçe Plân Komisyonu, herkesin takdir ettiği gibi, ana komisyondur. Burada görüşülmüş, karara bağlanmış olan bir konunun Sağlık Komisyonunda değiştirilmemesi gerekir. Sağlık Komisyonunda nüfuz yoluyla, baskı yoluyla hiçbir düşünceye veya ilmi düşünce neticesiyle o taslak ters çevrilmiş ise, tekrar Plân Komisyonuna gelmesi gereklidir. Plân Komisyonunda bulunan arkadaşlarımızın oylarıyla gerçek tayin edilmesi gerekirdi; bu da yapılmamıştır.

Bunun yanında, bu kanun taslağı ile hiçbir şeyi affedemeyiz. Yine Doğuda doktor olmayacaktır, yine Doğunun sağlık politikasında aksaklık olacaktır ve sağlık hizmeti isteyen bölgelerimiz bu hizmetlerden yoksun kalacaklardır. 1945 yılında bir tane tıp fakültesi varken, 100 tane doktor yetiştirmiştir. Bugün Türkiye’de 17 tane tıp fakültesi vardır, yılda 960 mezun verebilmektedir; 6 öğrenciye bir öğretim görevlisi düşebilmektedir. Böylesine

bir istihsal olursa bir tıp doktorunun sağlık örgütündeki hizmet payının, ağırlığının ve veriminin az olacağı dikkate alınmalı, bu tazminatın ana gayesi kaybolacaktır denilebilir ve denilmektedir.

Değerli arkadaşlarım, bunun yanında bir konuyu daha dile getirmek istiyorum. 1945 yılında mezun olan doktorlarımızın ehliyetsiz olduğu, liyakatsiz olduğu, verimsiz olduğu asla söylenemez. Bugün oradan mezun olanlar müsteşarlık yapmıştır, genel müdürlük yapmaktadır, öğretim görevlisi olarak hizmet verebilmektedir.

Şunu diyoruz ki, 30 000 doktora ihtiyacımız vardır. 30 000 doktora ihtiyacımız olduğu içindir ki, bu tazminat kanununu getiriyoruz. Yılda 1 000 tane mezun verdiğimizize göre, 30 yıl beklemiş olmamız gerekir. 30 yıl sonra, artacak nüfusun yüzdesini hesap edersek, bugünkü sıkıntı 30 yıl sonra bu tempoyla aynı karşımızda olacak denilebilmektedir.

Değerli arkadaşlarım, emeğe göre tazminatlar verilebilmelidir, nüfuza ve sıfatlara önem verilmemelidir. Nüfuza ve sıfatlara göre verilmiş olduğu kabul edilirse, az evvel isminden bahsetmiş olduğum fizyoterapistler ve buna mümasil, bunun emsali olan hizmet görevlileri bu kapsam içine dahil edilmelidir. Bunlardan imkân kısıkanılmamalıdır.” CHP sıralarından «Yeter, yeter» seslerinin yükselmesi üzerine sayın konuşmacı aşağıdaki yanıtılamayı yapmıştır.

“Bu arada «yeter» diyen arkadaşlarıma şunu söylüyorum : Az evvel bir kanun teklifi kabul ettik, gerçekten sevindiricidir; bir arkadaşımız da teşekkür edebildi. Ama, Türkiye’de 1 200 000 devlet memuru vardır 300 000’i az evvel sevindi, 900 000’i hâlâ mahzundur. Genel idare hizmetleri sınıfında bulunup da bir şey alamamış olan bu devlet memurlarına karşı acaba nasıl özür dilenecektir? Bunu da bu şekilde ifade eder, zabıtlara geçirir ve bu -tasarının Hükümetçe geri alınmasını, gerekçeye dayanmak suretiyle, noksanlarının tamamlanmasından sonra getirilmesini hassaten temenni olarak rica eder, saygılar sunarım.”

Bu Kanunun amacı, genel ve katma bütçeli kurumlarda, il özel idareleri ile belediyelerde ve bunların kurdukları döner sermayeli kuruluşlarda, kanunlarla kurulan fonlarda, kefalet sandıklarında, Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüklerinde, Kamu İktisadî Teşekkülleri ve Teşebbüslerinde, Emekli Sandığında, Sosyal Sigortalar Kurumunda çalışan ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 36 ncı maddesindeki sağlık hizmetleri ve yardımcı sağlık hizmetleri sınıfına (Hayvan sağlığı hariç) veya genel idare hizmetleri, eğitim ve öğretim hizmetleri, teknik hizmetler sınıfına girecek nitelikte olan ve 926 sayılı Yasa ile 1765 sayılı Yasada belirtilen ve bu Kanunda nitelenen personelin özlük haklarını tanzim etmektir.

Kanun yukarıda sayılan personel haricinde istihdam edilen sözleşmeli, geçici işçi statüsünde çalışan personeli kapsam dışında tutmuştur.

Bu yasayla yukarıda isimleri zikredilen kurumların sağlık hizmetleri, sağlıkla ilgili genel idare hizmetleri, sağlıkla ilgili eğitim ve öğretim hizmetleri sınıflarında çalıştırılan tabip, diş tabipleri ve sağlık alanında uzmanlık belgesi olup, bu uzmanlık hizmetlerini yürüten eczacı, veteriner, biyolog, kimya mühendisi, kimya lisanslılara ve kimyagerlere, aylıklarına ek olarak en yüksek Devlet memuru aylığı tutarını geçmemek üzere; aynı kurumların aynı hizmetlerinde çalıştırılan eczacılara aylıklarına ek olarak en yüksek Devlet memuru aylığının yüzde ellisini geçmemek üzere; aylık tazminat verilmesi hususunu hükme bağlamıştır.

Kanun söz konusu kurumların sağlık hizmetleri, sağlıkla ilgili genel idare hizmetleri, sağlıkla ilgili eğitim ve öğretim hizmetleri sınıflarında çalıştırılan hemşire, ebe, laborant, (Ağız protezleri, radyoloji, fizik tedavi, eczane, çevre sağlığı) teknisyenleri ile sağlık hizmetlerinde görev yapan kimya mühendisi, kimya lisansiye, kimyager, elektronik mühendisi, biyolog, fizikoterapist, tıbbi teknolog, sosyal hizmet uzmanı, psikolog, diyetetist, sağlık mühendisi, sağlık fizikçisi, sağlık idarecisi, sağlık memuru ve benzerlerinden, mesleki yükseköğrenimini tamamlamış olanların aylıklarına ek olarak 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun belirttiği birinci derecenin son kademesi aylığının yüzde ellisini ; lise dengi mesleki öğrenimini tamamlamış olanların aylıklarına ek olarak aynı kanunun belirttiği üçüncü derecenin son kademesi aylığının yüzde ellisini geçmemek üzere aylık tazminat verilmesi amir hüküm saymıştır.

Ayrıca, ilk ve orta dereceli okullardan mezun olmuş ve sağlık hizmetlerinde çalıştırılan, ilgili meslek belgesini almış fizik tedavi, laboratuvar, eczane, ağız protezleri, organ protezleri, anestezi, radyoloji, teknisyen yardımcıları ile ebe ve hemşire yardımcılara ve benzerlerine; aylıklarına ek olarak 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun yedinci derecenin son kademe aylığının yüzde ellisi tutarını geçmemek üzere aylık tazminat verilmesi kanun kapsamına alınmıştır.

Kanun ayrıca, çalışanların haftalık çalışma sürelerini 45 saat olarak belirleyerek, bu Kanun kapsamında çalışan personelin, hariçte serbest olarak sanat ve mesleklerini icra edemeyeceklerini hükme bağlayarak, Devlet Memurları Kanununun gerektirdiği ödemelerden başka mesleki ek gelir sağlayacaklarını emretmiştir.

Bu Kanun kapsamında çalışan personelden acil vakalar için mesai saatleri dışında sağlık tesislerine çağrılanlara, nöbet tutanlara bu hizmetleri karşılığında ayrıca ödenecek tazminatların esas şekil ve nispetleri; tazminata müstahak hizmetleri görenlerin belirlenmesi; tazminatın miktar ve nispetleri ile hangi yer ve hizmetlerde verileceği hususları; ilgili bakanlıkların görüşleri

alınmak suretiyle Sağlık ve Sosyal Yardım, Sosyal Güvenlik ve Maliye bakanlıklarının hazırlayacağı bir yönetmelikle belirleneceği de söz konusu kanunda belirtilmiştir.

Bu Kanuna göre ödenen tazminatların, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 1 inci derece 4 üncü kademesinden aylık alan hekim, diş hekimi, eczacı ve tababet uzmanlık tüzüğüne göre uzman olanları için kanunun 43 üncü maddesinde belirtilen en yüksek ek göstergiyi aşmayan miktarlarından emeklilik keseneği kesileceği ifade edilerek, ek göstergeli kadrolardan mükerrer kesinti yapılmayacağını yasa belirlemiştir.

Sağlık personeli ile ilgili diğer tazminatlar bu kanunun yürürlüğe girmesiyle hükmünü kaybedecektir.

3.8. ASTSUBAYLARIN OKULDA GEÇEN HİZMETLERİNİN EMEKLİLİĞİNE SAYILMASI

28 Haziran 1978 günü gündemin üçüncü sırasında yer alan, Konya Milletvekili Şener Battal'ın, Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve 4 arkadaşının 5434 Sayılı TC Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bir geçici madde eklenmesine ilişkin kanun tasarısının görüşmelerine başlanmıştır.²⁷¹ Komisyon raporunun okunup okunmaması oylanmış ve Millî Savunma ve Plân komisyonları raporlarının okunması kabul edilmemiştir. Daha sonra maddelere geçilmesi oylanmış kabul edilmiştir.²⁷²

Maddeler görüşülürken 4 üncü madde üzerinde Konya Milletvekili Şener Battal'ın, Kayseri Milletvekili Turhan Feyzioğlu ve 4 arkadaşının, 5434 sayılı TC Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bir geçici madde eklenmesine ilişkin kanun teklifinin Millî Savunma ve Plân komisyonlarının benimsediği 4 üncü çerçeve maddesi geçici maddenin 2 nci fıkrasının değiştirilmesi konusunda bir önerge verilmiştir. Plân Komisyonu Başkanvekili Muharrem Sökeli (Aydın) «sınıf okullarında» deyimine daha açıklık getiriliyor şeklindeki açıklamasıyla değişiklik önergesine katıldığını beyan etmiştir. Başkanın da bunu teyit etmesinden sonra Hükümet temsilcisi Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu (Kayseri) da açıklık getirdiği için katıldığını beyan etmiştir. Bundan sonra oylamaya geçilmiş ve değişiklik önergesi kabul edilmiştir.

²⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c.6, B.164 (28.6.1978), s.565

²⁷² 5434 Sayılı TC Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve İki Geçici Madde Eklenmesine İlişkin Kanun (Kanun No: 2168, Kabul tarihi :29.6.1978, R.G.:Sayısı ve Tarihi: 16343, 11.7.1978)

Geçici madde bu değişik şekliyle oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra 4 üncü maddeye 2 nci bir geçici madde eklenmesi hususunda Sakarya Milletvekili Sayın Hayrettin Uysal ve dört arkadaşı tarafından başka bir önerge verilmiş ve bu arada oylamaya iştirak etmeyen milletvekillerinin kürsünün önündeki kupaya oylarını attıkları açık oylamaya devam edilmiştir. Plân Komisyonu Başkanvekili Muharrem Sökeli (Aydın) ve Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu (Kayseri) önergenin son biçimine katıldıklarını ifade etmişlerdir. Oylama sonucunda madde bu biçimiyle kabul edilmiştir. Bilâhare maddeler de kabul edilmiş, teklifin tümü üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Teklifin tümü üzerinde Sayın Şener Battal lehte söz istemiş ve kürsüye gelerek aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.²⁷³

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; huzurlarınıza, meşbu (doygun) bulunduğum bir teşekkür vazifesini ifa etmek üzere gelmiş bulunuyorum.

Astsubayların 274 okulda geçen hizmetlerinin emekliliğine sayılması, onların diğer emsallerine nazaran haklarına kavuşmasını temin bakımından son derece önemli ve hakkaniyete uygun bir hukuki vetire (yol) idi. Bugün Meclisimiz, tarafımızdan verilen kanun teklifini tekabül ederek bu önemli kanunu geçirmiş bulunmaktadır. Bundan dolayı tebrik ve teşekkürlerimi ifade ederken, astsubaylarımızın ortaokul ve ortaokul mezunu olarak devam ettikleri ortaokul dengi ve ortaokul mezunu olarak, yine astsubay sınıf hazırlama okulları mezunu olarak sınıf okullarına intikal edenleriyle, lise ve dengi okul mezunu olup da astsubay sınıf okullarına intikal edenlere öğrenimde geçen süreleri için böylelikle emeklilik hakkı vermiş oluyoruz. Bu, son derece hakkaniyete uygun bir kanundur. Subayların harp okullarında geçen hizmetlerine ve diğer emsallerine tanınan hak böylelikle astsubaylarımızı da kapsamış bulunmaktadır.

Bundan dolayı teşekkürlerimi bildirir, lehte oy kullanacağımı saygılarımla arz ederim.”

Başka söz isteyen sayın üye olmadığından teklifin tümü oylanmış ve kabul edilmiştir.

Teklifin kabul edilmesi üzerine Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Turhan Feyzioğlu (Kayseri) hükümet adına teşekkür etmiştir.

Bu kanunun amacı,5434 sayılı TC Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesidir.

Bu kanunla harp okulları ile fakülte ve yüksekokullarda Silâhlı Kuvvetler hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askerî öğrenci

²⁷³ a.g.e. ss.568-569

²⁷⁴ Aslı astsubaydır. Hatip konuşmasında “assubay” sözcüğünü yeğlemiştir.(Yazarın notu E.A.)

olanlar; fakülte ve yüksekokullarda kendi hesabına okuduktan sonra muvazzaf subay nasbedilen veya yedek subaylık hizmetini takiben muvazzaf subaylığa geçirilenler ve astsubay sınıf okulu öğrencilerini kapsam içine alarak, 670 sayılı Kanunda değişiklik yapmaktadır. Bu değişiklikler aşağıda zikredilmektedir;

Harp okulları ile fakülte ve yüksekokullarda Silâhlı Kuvvetler hesabına okuyanların ve astsubay sınıfı okulu öğrencilerinin, öğrenci harçlıkları ile teğmen veya astsubay çavuş aylıkları arasındaki farkın keseneği aynı esaslara göre öğrenciler adına kurumlarınca ödenir.

Bunların emeklilik müddetinden indirilen yılları takip eden yıla ait aylıklardan kesenek alınmaz.

Fakülte ve yüksekokullarda kendi hesabına okuduktan sonra muvazzaf subay veya yedek subaylık hizmetini takiben muvazzaf subaylığa geçirilenlerin, yükseköğrenim süresinin fiili hizmetlerinden sayılması nedeniyle doğacak borçlanma, göreve başladıkları tarihteki teğmen aylığı üzerinden keseneği kendilerince, karşılığı da kurumlarınca verilmek suretiyle TC Emekli Sandığına ödenir. Kesenek için tahakkuk eden miktar ilgilinin aylığından dört yıl içinde kesilerek tahsil edilir.

Harp okulları, fakülte ve yüksekokullar ile astsubay sınıf okullarında her ne sebeple olursa olsun sınıf geçemeyen Silâhlı Kuvvetler mensubu askerî öğrencilerin fazla öğrenim yılları fiili hizmet müddetlerinden derhal indirilir. Fakülte ve yüksekokullarda kendi hesabına okuduktan sonra muvazzaf subay nasbedilen veya yedek subaylık hizmetini takiben muvazzaf subaylığa geçirilenlerin normal süreyi aşan öğrenim süreleri fiili hizmet müddetinden sayılmayacaktır.

Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce üniversitelerin çeşitli fakülteleri ile yüksekokullarda kendi hesabına öğrenim yaptıktan sonra muvazzaf subay nasbedilenler ile yedek subaylık hizmetini takiben muvazzaf subaylığa geçirilenlerin bitirdikleri fakülte ve yüksekokulun öğrenim süresi, fiili hizmet süresinden sayılır. Bundan doğacak borçlanma iştirakçiler tarafından muvazzaf subay nasbedildikleri tarihteki teğmen aylığı üzerinden Emekli Sandığına dört yıl içinde ödenecektir.

Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce ortaokul ve dengi okulu, astsubay hazırlama okulu, lise ve dengi okulu mezunu olup da sınıf okullarını başarı ile bitirerek astsubay nasbedilenlerin astsubay sınıf okullarında geçen başarılı eğitim ve öğrenim süreleri fiili hizmet müddetinden sayılır. Bundan doğacak borçlanma iştirakçiler tarafından astsubay nasbedildikleri tarihteki astsubay çavuş aylığı üzerinden Emekli Sandığına bir yıl içinde ödenir. Emekli

durumunda bulunan astsubayların sınıf okullarında geçen başarılı eğitim ve öğrenim süreleri fiili hizmet sürelerine eklenerek kurumca gerekli işlemleri yapılacaktır. Bu bağlamda hizmet müddetleri için çıkarılacak borç miktarları iştirakçiler tarafından bir yıl içinde eşit taksitlerle Emekli Sandığına ödenmesi bu kanunca emredilmektedir.

Bu Kanunun hükümlerine göre (1, 2 ve 3 üncü derece yönetici kadrolarında bulunanlar dahil) ayda (8) saati geçmemek üzere fazla çalışma yapabileceklerdir. Fazla çalışmanın süresi, yapılma şekli ve ücret esası TC Emekli Sandığı Müdürler Kurulu Kararı ve Maliye Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca tespit edilecektir hükmü amir kılınmıştır.

3.9. ŞEHİT VE GAZİ ÇOCUKLARININ ÖĞRENİMLERİ

5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve aynı Kanuna geçidi maddeler eklenmesine ilişkin kanun tasarısı ve İstanbul Milletvekili Fehmi Cumaloğlu ile Adana Milletvekili Hasan Aksay'ın, Kıbrıs Barış Harekâtına katılan Türk Silâhlı Kuvvetleri mensuplarına ve Kıbrıs'lı mücahitlere verilecek madalya ve bu harekâtta şehit olanların kanunî mirasçıları ile malul gazilere yapılacak ödemeye ilişkin kanun teklifi ve Ankara Milletvekili Semih Eryıldız ve Konya Milletvekili Şener Battal'ın, kanun tasarısı ile aynı mahiyetteki teklifi ve Sakarya Milletvekili Hayrettin Uysal'ın, Kıbrıs'ta şehit düşenlerin ailelerine ve Kıbrıs savaşında yaralanıp çalışamayacak durumda bulunan kahramanlarımıza aylık bağlanması hakkında kanun teklifi 8 Haziran 1978 tarihli 156 ncı birleşimde Millî Savunma ve Plân komisyonları raporlarının okunması kabul edilmemiş ve doğrudan görüşmelerine başlanmıştır.²⁷⁵ Tümü üzerinde söz isteyen olmadığından maddelere geçilmiştir. Maddelerin görüşülmesi sırasında Ek geçici 2 nci madde üzerinde söz isteyen Nuri Çelik Yazıcıoğlu (Çankırı) yerinden aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:²⁷⁶

“Maddeye açıklık kazandırmak gerek. «Öğrenim süresi içinde» diyor, öğrenim aşamaları var; ortaöğretim var, yükseköğretim var. Her öğrenim aşamasındaki öğrenim süresi içinde demesi gerekir. Diyelim ki, bir lisede kaldı, bir de yüksekokulda kaldı, ne olacak? Madde amacı belirtmiyor.

Madde amacı belirtmiyor, «öğrenim süresi içinde iki defa kalırsa» diyor. Diyelim ki, liseyi yatılı okulda okudu. Lisede bir kez kaldı; ortaokulda bir kez kaldı, üniversitede bir kez kaldı ne olacak? Halbuki üniversitede 2 sene kalırsa...

²⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c.6, B 156 (8.6.1978), s. 156

²⁷⁶ a.g.e. s.299

Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Cümle amacı belirlemiyor. Burada çocuklara burs olarak hazırlanıyor, parasız yatılı okuma fırsatı veriliyor; ancak ortaöğretimde de parasız yatılılık hakkı var, veriliyor, yükseköğretimde de. Aslında şunu amaçlamaktadır; öteki okullarımızda bizim, ortaokulda 3 sene içinde 2 kez sınıfta kalırsa yatılılık hakkı kalkar; aynı şey lisede de var.

Şimdi, burada öğrenim dönemi içinde dersek, öğrenim süresi içinde dersek, ortaokul, lise ve yüksek-öğretim içinde çocuk 2 kere kabaca yatılılık hakkı kalkıyor ki bu öteki çocuklara eşitliği bozuyor, yönetmelik ve yasa hükümlerini bozuyor. Dolayısıyla okul yönetimleri müşkülât içinde kalacaktır, güç durumlarda kalacaktır; bunun düzeltilmesi gerekir.

Teşekkür ederim, saygılar sunarım.”

Yazıcıoğlu’ndan sonra Mehmet Çatalbaş (Gümüşhane) aşağıdaki ilave açıklamayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri;

Bu maddeye, «okulda geçen ve yönetmeliklere uygun sürenin» konulması kaydıyla, arkadaşımızın izah buyurduğu endişe ve sakınca ortadan kalkar.

Saygılar sunar, teşekkür ederim.”

Sayın Çatalbaş’tan sonra Plân Komisyonu Başkanvekili Muharrem Sökeli (Aydın) söz almış ve aşağıdaki açıklamayı yapmıştır:

“Sayın arkadaşımızın söylediği kuşkuyu giderme bakımından komisyon olarak ek geçici madde 2’ nin son fıkrasının, «öğrenim dönemi...» şeklinde başlayan cümlesinin başına, «Her öğrenim dönemi içinde» demek suretiyle çözüm getirebileceğimiz kanısındayım.”

Demiştir. Başkan da «yine de önerge lazım» olduğunu ifade etmiştir. Plân Komisyonu Başkanvekili Muharrem Sökeli (Aydın) de bu yönüyle hazırlanmış bir önerge olduğunu söylemiş ve yasa tasarısının ilgili kısmı değiştirilmiştir. Maddeler üzerinde görüşmeler tamamlandıktan sonra Kanunun tümü üzerinde lehte, aleyhte söz isteyen olmadığından Kanunun tümü açık oylamaya geçilmiş ve 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Aynı Kanuna Geçici Maddeler Eklenmesine İlişkin Kanun Tasarısına verilen oyların sonucu 15 Haziran 1978 günü 159 uncu birleşimde açıklanmış ve kanun tasarısı kabul edilmiştir.²⁷⁷

²⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 16, Yasama Yılı 2, c.6, B. 159 (15.6.1978), s. 380

Bu yasanın amacı, 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesidir.

5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir;

İştirakçilerin bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra aşağıda yazılı görevlerde geçen fiili hizmet sürelerinin (zamlar hariç) her yılı için fıkralarında gösterilen itibari hizmet süreleri eklenmektedir.

1- Muvazzaf ve yedek subay, astsubay, uzman jandarma çavuş ve uzman çavuşlardan;

a) Harbi doğuran genel ve kısmi seferberliğe katılanların, harbin ilanından seferberliğin bitim tarihine,

b) Seferberliği gerektiren iç tedip hareketlerine fiilen katılan birliklerde görevli olanların, çarpışmaların başlangıcından seferberliğin sona erdiği tarihe,

c) Harp veya seferberlik ilan edilmeden, Anayasanın 66 ncı maddesi veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar uyarınca, yabancı ülkelere gönderilen Türk Silâhlı Kuvvetlerinde görev yapanların, çarpışma meydana gelmesi halinde çarpışmanın başlangıcından bitimine veya Türkiye'ye dönüş tarihine kadar geçen fiili hizmet sürelerinin (bu tarihlerden sonra devam eden tutsaklık süreleri dahil) bir katı;

d) Harp halinde düşmana tutsak düşen veya düşman tarafından enterne edilen iştirakçilerden kanunları gereğince, aylıkları ödenmek suretiyle, kurumları ile ilgileri kesilmeyenlerin, bu durumlarda geçen fiili hizmet sürelerinin bir katı olmak üzere;

2. Vazife malullerinden bu malûllüklere;

a) Harpte fiilen ateş altında,

b) Harpte, harp bölgelerindeki harp harekât ve hizmetleri sırasında, bu harekât ve hizmetlerin sebep ve etkileriyle,

c) Harpte veya harbe hazırlık devresinde her çeşit düşman silâhlarının etkisiyle,

ç) Askerî harekâtı gerektiren iç tedip ve sınır hareketleri sırasında, bu hareketlerin sebep ve etkisiyle,

d) Barışta ve olağanüstü hallerde, emir veya görev ile uçuş yapan uçucularla hangi sevk ve sınıftan olursa olsun emirle görevli olarak uçakta bulunanlardan uçuşun havadaki ve yerdeki sebepleriyle ve yine emir ve görev ile dalış yapan dalgıçlarla, hangi meslek ve sınıftan olursa olsun emirle görevli olarak denizaltı gemisinde veya dalgıç kıtasında bulunanlardan deniz altıcılığın veya dalgıçlığın çeşitli sebep ve tesirleriyle,

e) Anayasanın 66 ncı maddesi veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar uyarınca yabancı ülkelere Türk Silâhlı Kuvvetleri gönderilmesini gerektiren durumlarda, birliklerin bulundukları yerlerden hareketlerinden itibaren yurt içinde, yurt dışında, yabancı ülkelerde veya yurda dönüş sırasında, uğramış olan muvazzaf ve yedek subay, astsubay, uzman jandarma çavuş, uzman çavuş, erbaş ve erler (gönüllü erler dahil) ile Türk Silâhlı Kuvvetlerince görevlendirilen sivil iştirakçilere ve TC Emekli Sandığına, Sosyal Sigortalar Kurumuna, Bağ-Kur'a ve çeşitli sandıklara tabi olmayan sivil görevlilere de ayrıca (Harp malûlü) denir.

Bunlardan uzman çavuşlara bulundukları kademenin üç ilerisindeki kademenin, uzman jandarma çavuşlara bulundukları rütbenin bir üst rütbesinin aynı kademesinin; astsubaylarla yarbay rütbesine kadar, (yarbay hariç) bir üst rütbenin aynı kademesinin, yarbaylara albay, albaylara kıdemli albay, kıdemli albay ile general ve amirallere bir üst rütbenin, sivil iştirakçilere ise bulundukları derecenin bir üst derecesindeki aynı kademesinin emekli aylığı bağlanmasına esas gösterge tablosunda karşılığı olan derece veya kademesi üzerinden vazife malûllüğü aylığı bağlanması hükme bağlanmıştır.

Bulundukları derecenin bir üst derecesi olmayanlar için o derecenin üç ilerisindeki kademe göstergesi, üç ilerisindeki kademe göstergesi olmayanlar için de o derecenin son kademe göstergesi esas alınır.

Şu kadar ki, harp malûlü olan erbaş ve erler ile Türk Silâhlı Kuvvetlerince görevlendirilen sivil görevlilere öğrenim durumlarına göre 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36 ncı maddesinde tespit edilen giriş derece ve kademesinin bir üst derecesindeki aynı kademesinden; bunlardan öğrenim görmemiş olanlara aynı maluliyet derecesinden vazife malûlü olan ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa ekli gösterge tablosundaki ilkokulu bitiren iştirakçiye bağlanması icap eden derece ve kademesinin bir üst derecesindeki aynı kademesinden, yine bunlardan 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa göre devlet memuriyeti yapanların ise memuriyette kazanılmış hak olarak kendilerine uygulanan derece ve kademenin bir üst derecesindeki aynı kademesinden vazife malûllüğü aylığı bağlanması kanun koyucu tarafından hükme bağlanmıştır.

İştirakçilerden harp malûlü olanlara bağlanacak vazife malûllüğü aylığı, harp malûlü erlere bağlanacak vazife malûllüğü aylığından az olamaz.

Harp ve vazife malullerinin, malûllük derecesine göre aşağıdaki yazılı ek göstergelerin yürürlükteki katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktar «Harp malûllüğü zammı» olarak aylıklarına ayrıca eklenmesi karara bağlanmıştır.

Harp malûlü sayılacak vazife malûllerinden bir harekâtın başarıyla sonuçlanmasını şahsen sağladığı ve örnek tutulacak cesaret ve fedakârlık gösterdiği sıralarda bu malûllüğe uğradıkları usulüne göre sıralı üstlerince saptanan Türk Silâhlı Kuvvetleri mensupları ile, Türk Silâhlı Kuvvetlerince görevlendirilen sivil görevlilere, Genelkurmay Başkanlığının uygun görmesi ve Millî Savunma Bakanının onayı ile harp malûllüğü zamları yüzde yirmi beş fazlasıyla bağlanmıştır.

Türk Silâhlı Kuvvetleri vazife malûllerine bağlanacak aylıkların hesabında; TC Emekli Sandığı Kanununda kendilerinin harp malûlü olması halinde bağlanacak aylık ve harp malûllüğü zammı ile vazife malûllüğü aylığı arasındaki farkın yüzde sekseni vazife malûllüğü aylıklarına ayrıca eklenmiştir.

Ayrıca, yasada belirtilen zaman ve durumlarda gaip olanların dul ve yetimlerine gaiplik kararında gaipliğin başlangıcı olarak belirtilen tarihi izleyen aybaşından itibaren birinci derece harp malûllüğü aylığı üzerinden aylık bağlanır ve harp malûllüğü zammı ödenmektedir.

Gaiplikleri nedeniyle dul ve yetimlerine aylık bağlananların, gaipliklerinin sona ermesi halinde dul ve yetimlerinin aylıkları, gaipliğin geçtiği tarihi izleyen aybaşından itibaren kesilmekte ve ödenmiş aylıklar geri alınamamaktadır.

Bu yasayla Emekli Sandığı Kanununa aşağıdaki ek geçici maddeler eklenmiştir;

İştirakçilerle erbaş ve erler, Türk Silâhlı Kuvvetlerince görevlendirilen sivil iştirakçiler ve TC Emekli Sandığına, Sosyal Sigortalar Kurumuna, Bağ - Kur'a ve çeşitli sandıklara tabi olmayan sivil görevlilerden Kıbrıs Harekâtı nedeniyle ve bu harekâta doğrudan doğruya bağlı olarak yurdun çeşitli bölgelerinde yapılan ve yapılacak olan askerî intikal ve hazırlıklar sırasında veya harekât esnasında;

1978 malî yılına ait Bütçe Kanununda saptanan katsayı, bu kanunun yayımı tarihinden sonra meydana gelecek şehitlik ve maluliyetlerde ise şehit oldukları veya malul kaldıkları tarihte yürürlükte bulunan Bütçe Kanununda saptanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunan miktar kadar tazminat olarak verilmektedir.

Bu tazminat hiç bir vergi ve resme tabi tutulamayacak ve borç için haczedilemeyecektir.

Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına ilgililere ödenecek bu tazminat 3 ay içerisinde faturası karşılığında Hazineden alınır.

Bu yasa kapsamına girenlerin çocukları Devlete ait yatılı okul ve eğitim kurumlarında ücretsiz olarak okutulurlar. Bunlardan yükseköğrenim yapacak düzeye ulaşanlar Devlete ve kamu kurumlarına ait yükseköğrenim öğrenci yurtlarından ücret ödemeksizin yararlanırlar.²⁷⁸

4. SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM

4.1 ORGAN VE DOKU ALINMASI, SAKLANMASI, AŞILANMASI VE NAKLİ

Cumhuriyet Senatosu Rize Üyesi Talât Doğan ve 14 arkadaşının. Gelen Diğer İşler kısmının 1 nci sırasında yer alan 328 Sıra Sayılı Organ Nakli (Transplantasyon) Yasa Teklifi ve Kocaeli Milletvekili İbrahim Topuz ile İstanbul Milletvekili Nilüfer Görsoy'un Böbrek Bankası Kurulmasına Dair Kanun²⁷⁹ Teklifi 11 Nisan 1979 tarihinde ve 77 nci birleşiminde görüşülmesine başlanmıştır. Adalet ve Sağlık ve Sosyal İşler komisyonları raporlarının Tasarı ve Teklifleriyle Komisyonlardan gelen raporun okunup okunmaması oylanmış okunması kabul edilmemiştir.

Teklifin tümü üzerinde AP Grubu adına İbrahim Topuz (Kocaeli) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; hepinizi saygı ve sevgi ile selamlarım.

Organ Nakli (Transplantasyon) yasası hakkında huzurlarınıza konuşma yapmak için çıktığımdan dolayı beni tıp aleminin mensupları bağışlasınlar. Bu yasa teklifini yapan naçiz arkadaşlarınızdan birisi olmak nedeniyle, özellikle Partim ve şahsım adına bu konuşmayı yapmak heyecanını duyuyorum; beni bağışlayın.

Organ Nakli (Transplantasyon) yasası görüşmeleri nedeniyle söz almış bulunuyorum, bu vesile ile sizleri tekrar selamlarım.

Yeryüzünde insan mucizesinin var olduğu günden bu yana, insanoğlu, gelişmenin, geliştirmenin ve yeniliğin başlıca kaynağı olmuştur. Medeniyetin kökeninde ve bugünkü seviyesinde daima insan gücü ve zekâsı vardır. Sağlıklı bir ortam yaratmanın, sağlıklı bir toplum meydana getirmenin heyecanını insanlık yüzyıllar boyu çekmiş ve sonsuz bir araştırma ve mücadele azmini elden bırakmamıştır.

²⁷⁸ **5434 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Aynı Kanuna Bir Ek Madde İle Geçici Maddeler Eklenmesine İlişkin Kanun**(K.No.:2177 Kabul T.: 18 . 01 . 1979, R.G.Sayı ve Yayın Tarihi : 16536, 31.01.1979)

²⁷⁹ **Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun** (K.No.:2238 Kabul T.: 29.05.1979, R.G.Sayı ve Yayın Tarihi 16655, 03.06.1979)

Yüce Allah'ın et, kemik ve sinire vermiş olduğu şekil, bugün tıp âleminde, çalışan, işleyene bir makineden farksız kabul edilmektedir; tabii, yaratıcısı, çalıştırıcısı ve durdurucusu yine Allah'ın rızasıyla olmak şartıyla. Bu makineyi en iyi şekilde çalıştırmak, tıp âleminin amacı ve meşgalesi olmak gerekir.

21 inci asrın eşiğine rastlayan yaşadığımız bu yıllar içinde insan sağlığının korunmasında, insan ömrünün sağlıklı bir şekilde tutulmasında tıbbın doruğa ulaştığını görüyoruz. Bugüne kadarki yaşantımız boyunca bedenlerindeki herhangi bir uzvun sağlıklı çalışmaması veya çalıştırılmaması nedeniyle aramızdan birçok insanların göçüp gittiğini veya şu veya bu nedenle ömürleri boyunca sakatlığı devam edenleri görmüşüzdür. Çevremiz halen, kaçınılmaz sonu bekleyen binlerce insanla doludur. Örnek olarak, sadece Türkiye'de yılda 10 bin civarında kronik böbrek hastalığından mustarip ve kaçınılmaz sonu bekleyen vatandaşımızın bulunduğunu arz etmek isterim.

Yüce Meclise iki ayrı tasarı halinde sevk edilmiş bulunan ve komisyonlarda birleştirilerek son şeklini alan bu tasarı üzerinde büyük titizliklerle çalışmış bulunan Adalet Komisyonu Başkan ve üyelerini, Sağlık Komisyonu Başkan ve üyelerini burada tebrik eder, teşekkürlerimi arz ederim.

Bu yasa teklifi kesinleştiği takdirde mütehassısların ve üniversite profesörlerinin ifade buyurdıkları gibi, yeryüzünde ilk defa böylesine geniş kapsamlı ve örnek sayılacak bir Organ Nakli Yasası Türk Parlamentosundan ilk defa çıkmış olacaktır; bütün dünya milletleri tarafından da örnek bir yasa olarak kendi meclislerinden geçilmeye ve uygulanmaya çalışılacaktır. Yüzyıllar boyunca olduğu gibi bugün de Türk tababeti dünyadaki mümtaz yerini muhafaza etmektedir. Mütehassıs doktorlarımızın, imkânların elverdiği derecede her türlü organ naklindeki büyük başarılarını zevkle ve kıvançla görüyoruz. Yasanın getirmiş olduğu geniş yetki ve imkânlarla Türkiye'mizde birçok başarılı ameliyatların yapıldığını ve birçok hayatın kurtarıldığını görmek bahtiyarlığına ermiş olacağız.

Yasa teklifinin Yüce Meclisin üyeleri ve değerli arkadaşlarım tarafından benimsenmesi ve kabulü halinde Türk Milletine ve insanlığa büyük hizmetler verileceği inancımı tekrarlarken, şahsen duyduğum manevi hazzı hep beraber paylaşmanızı diler, göstereceğiniz alakaya peşinen teşekkürlerimi arz ederim. Saygılarımla.” (AP sıralarından alkışlar)

Belki de dünyada ilk kez kapsamlı bir biçimde TBMM'de ele alınan bu yasa tasarısı hakkında değerlendirme yapan sayın Topuz'dan sonra Milliyetçi Hareket Partisi Grubu adına Faruk Demirtola (Tokat) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, saygıdeğer milletvekilleri;

Organ nakli ile ilgili bir yasa tasarısı Yüce Meclisin huzuruna gelmiş bulunuyor. Bu yasa teklifi hakkındaki görüşlerimi açıklarken, milletimizin inançları yönünden, tıbbın tekâmülü yönünden ve hukuki yönlerden olmak üzere çok kısa, kendime göre değerlendirmelerde bulunacağım.

Eskiden beri göz nakli, kan nakli gibi kemik nakli gibi bazı organ nakilleri yapılmakta idi; fakat bunlar, uzmanlar dini inançlar yönünden dedikodu mevzuu yapılmıştı. Sonra, Diyanet İşleri, 20 Ocak 1960 tarihinde, İstişare Kurulu tarafından bir karar alarak bu kararını açıkladı: «İnsan sağlığı için gerektiğinde, bazı maddeler, vücuda, haram da olsa, alınabilir» şeklinde bir karar verdi.

İşte bu karardan sonra dini inançlar yönünden problem halledilmiş oldu. Bu karardan evvel yapılagelen bazı organ nakilleri, göz korneası nakilleri vesaire de, milletimiz tarafından, inançları yönünden kabul edilmiş oldu; fakat bunlar geçen zaman içerisinde bazı organ nakillerinin de yapılması suretiyle daha geniş bir şümul kazandı.

İşin tıbbi yönünden incelemesini yaparsak, memleketimizde şu ana kadar, yani bugünlere kadar böbrek transplantasyonları yapıla gelmektedir. Halbuki, birçok milletlerde iç organ nakilleri, karaciğer nakli, gene böbrek nakli, kalp nakli gibi birçok organ doku nakilleri yapılmaktadır. Halbuki bizdeki kanunî mevzuat, kanun bunlara müsaade etmediği için hekimler zor durumda kalmaktadır.

Ben, bunlardan böbrek nakillerine ait, kendi mesleğim de olmuş olması itibarıyla, bu tekâmülü çok kısa olarak izah edeceğim.

Periton diyaliz diye bir metot vardır; bu böbrek yetersizliği olan hastalarda 1945'ten beri Amerika'da, İngiltere'de, Fransa'da kullanılmaktadır; 1958 yılında ilk defa, Ekrem Şerif Egeli tarafından İstanbul'da 2 vakaya yapılmıştır. 1960 yılında diyaliz 10 vaka olarak tarafımdan yapılmıştır; fakat diyalizin çok mahdut bir kullanma sahası vardır ve böbrek hastalarında ancak %50 oranında bir şifa temin etmektedir ve sahası çok dardır. Bu da kifayet etmemiştir, (yıllarla izah ediyorum) 1965 yılında hemodiyaliz adı altında, böbrek kifayetsizliklerinde kandaki üreyi temizleme metotları kullanılmıştır. Bu, suni böbrek dediğimiz bir cihazla, hastanın kanının üreden temizlenmesi idi. Mesela, bu Sosyal Sigortalardaki bazı hastalara yapılmak üzere dış ülkelere gönderilmiştir eski tarihlerde ve çok pahalıya mal olmuştur. Memleketimize bu cihazlar getirilmiştir. Bugün için bir tanesinin, bir hastanın 1 yıl yaşatılması 300 bin lira, 500 bin lira arasında masraf yüklemektedir.

İşte, bu mecburiyetler, ölüm bekleyen bu hastalara daha yakın şifa temin için, böbrek naklini de memleketimizde yapmak imkânlarını yaratmak, yaşatmak için bu hastaları, kanunî bir esasa bağlamak niyetiyle bu kanun yüksek huzurunuzda getirilmiştir.

Böbrek nakli hakkında bugüne kadar canlı, kardeş ve ana - babalardan alınmak suretiyle, (bildiğim bölümleri anlatmak istiyorum) 21 böbrek nakli. Yüksek İhtisas Hastanesinde yapılmıştır. Bu sayıdan, belki tam olarak bilmiyorum, biraz daha yükseği Hacettepede yapılmış olabilir. Bunlarda oran şöyledir : Böbrek naklinden sonra ilk 6 ayda hastaların %70'i yaşayabilmektedir, 2 sene süreyle de hastaların %40'ı yaşayabilmektedir. Bu %100 ölüme duçar olan hastalar için epeyce bir yaşama süresidir ve belki de daha 6 - 7 sene yaşayan, daha uzun yıllar yaşayabilecek böbrek nakli yapılmış hastalar mevcuttur.

Burada, organ naklinde iki esas problem vardır : Birisi, canlıdan alınan bir organın diğer bir canlıya verilmesi; diğer de, ölüden alınan bir organın diğer bir canlıya. Ölümü bekleyen bir hastaya verilerek onun hayatının kurtarılmasıdır. O bakımdan, kanun, hassasiyet teşkil eden bazı maddeleri ihtiva eder.

Canlı bir insandan alınan organ, eğer o canlının hayatına zarar veriyorsa, buna, bu hazırlanan tasarı müsaade etmemiştir. Bu, kanunun takdirle anılacak bir yönüdür.

İkincisi, ölümün tarifidir. Burada, belki cemiyeti son derece tedirgin eden bir husus ölümün tarifi meselesidir. Adli tıp da ölümün tarifince kornea refleksinin kaybolması, kalbin durması, ölü morluklarının teşekkülü vardır, tabii bunlar eski metotlar. Şimdi bu kanunla, ölümün tarifi iyice kontrol altına alınmış oluyor. Ölümün tarifi, evvela beyin hücrelerinin ölmesi şeklinde kabul ediliyor. Beyin hücrelerinin ölmesi, elektroansefalografi denilen bir alet düz bir çizgi çizdiği takdirde, beyin hücrelerinin artık yaşama kabiliyetini kazanmayacağına delalet ediyor.

Elektrokardiyografi, keza kalbin kesin olarak çalışmadığını izah eden aletli bir metot, diğeri de suni cihazlara takılmasıyla solunumun durmuş olduğunu gösteren aletlerdir. İşte, tam bu an ölüm anıdır ve bu anda üç hekim tarafından - gene kanun bu şekilde hazırlanmıştır - kesin olarak ölüm tespit edildikten sonra, artık insanın canlı varlığı kalmamış oluyor artık onun uzuvlarını gömüp, toprak etmektense bunlardan bir bir istifade etme yolları bu kanunla cemiyetimize ve insanlara açılmış oluyor.

Birçok milletler bu kanunu çok evvelden çıkarmıştı; fakat, çok şükür yine bugün de olsa, bu kanun milletin istifadesine arz edilmek üzere Yüce Meclise gelmiş bulunuyor.

Altında kendi imzamın da olduğu bu kanunun müspet şekilde çıkmasının memleketimize çok yararlı olacağı kanaatindeyim. Tıbbın tekâmülüne hizmet edecektir. Ölüm bekleyen birçok hastaların bu organ nakli suretiyle ölümden kurtarılmış olacaklarına inanıyorum.

Yüce Meclis üyelerini saygı ile selamlıyorum.” (MHP sıralarından alkışlar)

Demirtola’dan sonra Cumhuriyet Halk Partisi Grubu adına Sermet Durmuşoğlu (Tokat) aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

“Sayın Başkan, Yüce Meclisin sayın üyeleri;

Organ, Nakli Kanun Teklifi hakkında Grubum adına konuşmak üzere huzurunuzu işgal etmiş bulunuyorum. Hepinizi hürmetle selamlarım.

Sayın arkadaşlar, tıp ilmi 20 nci asırda ulaştırıldığı düzey ile insan yaşamını uzatmak için elden gelen her şeyi yapmak durumuna gelmiştir.

Organ nakli, çok ciddi bir mevzudur; buna rağmen bizde bu nakil işlemleri yapılmaktadır. Ancak, bunu yapan hekim arkadaşlarımız bütün insanlık düşüncesini en önde tutarak, eldeki hukuki mevzuatı aşarak, toplumun değer kıymetlerini bir tarafa bırakarak, sırf insan yaşamını uzatmak için her türlü mesuliyeti göze alarak yapmakta idiler. Bu kanun teklifinin yegâne amacı; ilmin, tıbbın, insanlığın yararına hukuksal bir yöntem vermek üzere getirilmiş bulunuyor.

Bu bakımdan, kanun teklifinin maddelerini incelediğimiz zaman, hakikaten yerinde hazırlanmış bulunduğunu görürüz. Gerek tıbbi bakımdan, gerek hukuki bakımdan, gerekse dini inançlarımız bakımından toplumumuzun kabul edeceği bir şekilde hazırlanmıştır.

Maddelere baktığımız zaman bir organın nakledilmesindeki esas alıcının ve vericinin durumu göz önünde bulundurulmaktadır. Bir defa burada dikkat edilecek nokta, ölüm anının tespiti meselesidir, ki burada, kanun ölüm anının tespitinde ilmi yeteneği bulunan hekim arkadaşları mesul kılmaktadır ve o derece inceliğine varmıştır ki, müdavi hekimlerin ölüm anını tespitinde bulunmamalarını dahi şart koşturmuştur.

Sonra, 18 yaşına gelmemiş kimselerden, melekâtı aklîyesi yerinde olmayan kimselerden organ naklini caiz görmemektedir.

Organ nakli iki şekilde yapılır :

1. Canlıdan.
2. Ölüden.

Kadavradan nakil gayet kolaydır. Nihayet, taa ki o kişi hayattayken eğer bir vasiyet bırakmamışsa «Benden nakil yapılmasın» diye; ölüden organ nakli hukuksal bakımdan bir mahzur teşkil etmeyeceği için mesele yoktur. Bu bakımdan zaten bu nakillerde otograf, saç nakli, deri plantasyonu kanun mevzuuna girmemektedir; çünkü bunlar otomatikman basit şeyler olduğu için yapılmaktadır da. Ama; kalp, böbrek, kornea, kemik gibi transplantasyonlar kanun mevzuuna girmiştir; çünkü bunlar bizzat yaşamı ilgilendiren uzuvlardır.

Kan nakli de kanun mevzuuna alınmamıştır. Günlük yaşamımızda görüyoruz ki, kan naklini - o da bir transplantasyondur ama - bu mevzua dahil edersek, bir kanun mevzuu yapmış olursak hiçbir tıbbi müdahale yapılmamış olacaktır.

Bu bakımlardan bu kanun teferruatıyla incelenmiş, düşünülmüş, hazırlanmış bir kanundur ve memleketimizde bir reformu yapacaktır. Bu bakımdan şahsım ve Grubum adına bu kanunun çıkarılmasında yarar görürüm.

Hepinizi hürmetle selamlarım.”

Sayın Durmuşoğlu’ndan sonra şahsı adına söz alan Muammer Aksoy şunları söylemiştir:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Kuşkusuz çağdaş ve çok yararlı bir yasa tasarısı karşındayız. Bundan ötürü tasarı teklifinde bulunanlara ve onun daha da gelişmesine yardım edenlere, burada bir vatandaş, bir hukukçu olarak teşekkürlerimi ve takdirlerimi arz etmek isterim.

Yıllardan beri bu konuyla okuttuğum dersin hukuk yönünden bir parçasını teşkil ettiği için durmuşumdur. Çünkü bir insanın vücudunun bir parçasının sağlığında ya da ölümünden sonra başkasına nakledilmesi insan haklarını ilgilendirir, kişinin fizik varlığı üzerindeki hakkını ilgilendirir.

Bu nedenle sorunun çeşitli noktaları üzerinde bugüne kadar kafa işlettiğimizden yararlı olacak bazı sözler söylemek isterdim. Ama biliyorsunuz ki, bizde yasa tasarıları bir kuyruklu yıldız şeklinde hemen karşımıza çıkıveriyorlar ve onları inceleme olanağı bulmadan, gündemde, yarım saat evvel, hatta 5 dakika evvel karşımızda görebiliyoruz.

Bu kez de öyle oldu; böyle bir yasanın gelmek üzere olduğunu duymuştuk, ama ne zaman gündeme alınacak, bilmiyorduk. Ancak, yarım saat önce tasarının çeşitli yerlerine baktığımda, bazı noktalar dikkatimi çekti. Genel Kurula arz etmek isterim, üstünde düşünelim diye.

Biz daima şunu söyledik : Bu organ nakli yolu çok iyi olmakla beraber, bununda bazı sakıncaları ve kötüye kullanılmaları ortaya çıkabilir. Özellikle bu

kötüye kullanmaları önlemek gerekir. Bu kötüye kullanmaları 3 alanda söz konusu olacaktır: Özellikle varlıksız ve zavallı durumda bulunan kişilerin organlarının, varlıklı kişilere nakli söz konusu olduğunda, paranın işe karıştığı her yerde görüldüğü gibi, burada da kötüye kullanmalar olabilir ve olmuştur. Daha şu kadarlık kısa bir zaman da bile bazı olaylar yaşanmıştır. Zavallı bir fırıncı çırağı, başına bir şey düşer, «ölmek üzere, öldü, hayatı sona ermiştir» deyip, hemen organ naklediverme yoluna gidildiğinde, onun hakkını arayacak kişiler pek azdır.

Bundan dolayı bu yolu men mi edeceğiz? Asla! Bu kadar çağdışı bir şeyi düşünmek söz konusu olmaz. O halde, kötüye kullanma halinde, kötüye kullananların cezalandırılmasını öngörecektir hükümlerin bu kanunda yer alması gerekir kanımca...

Baktım, bunları göremedim. Ceza maddeleri var, ama bu dediğim en tehlikeli ve en ağır haller için değil! 11 inci maddede ve 12 nci maddede özellikle, «ölüm halinin saptanması» söz konusu olduğunda, bunu yapan heyet eğer bilime aykırı ve gerçeklere aykırı olarak bir saptama yaptıysa; bir şahıs isterse sağlığında isterse öldüğünde organının nakledilmesine muvafakat etsin, isterse bir kaza ve tabii afet halinde bu durum tespit edilerek organın nakli söz konusu olsun, ölüm halinin mevcut olduğu noktasında, bilime ve gerçeklere aykırı bir rapor verilirse, bunların ve hatta yakınlarının para için organ naklini sağlayan kişilerin cezalandırılması lazımdır.

Bir hali de özellikle belirtmek isterim : Sağlığında bazı önemli organlarını (böbreğinden birisini veya yine ölümünü gerektirmeyecek ama, sağlığını büyük ölçüde tehlikeye koyacak organını) nakletmenin, gönül rızası ile olabileceği, prensip olarak bu yasa teklifinde öngörülmüştür. Ama ne yazık ki, -bu gibi olaylar da görülmüştür- bazı yakınları, hatta ana veya babası, bir çocuğun organının nakli suretiyle büyük paralar elde etme olanağı ile karşı karşıya kaldığında, bunu açık bir şekilde değil, fakat gizli olarak ve baskı sonucu, o evladın -18 yaşından büyük dahi olsa- babasının etkisi altında, para baskısı veya başka bir baskı ile organını nakletmeye razı olduğu saptanırsa, bu takdirde de ağır cezaların öngörülmesi lazımdır. Yukarıda arz ettiğim 3 halde, örneğin ölüm hali gerçekte bilimsel olarak var olmadığı halde var olduğunu ileri sürenlerin, kasten adam öldürme suçunu işlemiş olacaklarının yasa teklifinde öngörülmesi lazımdır. Bunun cezalar maddesine bir fıkra olarak eklenmesi, böyle bir halde raporu verenlerin kasten adam öldürme suçunu işlediğinin öngörülmesi lazımdır.

İkinci halde, de, bir şahsın baskı ile (herhangi birisinin baskısı ile) veya para ile kandırılmak suretiyle organının nakline razı olması halinde de, müessir fiil ile o şahsın bir organının işlemez hale getirilmesi suçunu işlenmesi halindeki cezanın verileceğini öngörülmesi lazımdır.

Ben tasarımı biraz, önce almış olduğum için bu noktalarda bir değişiklik önergesi veya ekleme önerisi yapma olanağına sahip olamadım. Ancak, Komisyondan ricam odur ki, bu maddelere gelindiği zaman, eğer görüşüme kendileri de katılıyorsa -ki tamamen objektif olarak ileri sürülen görüşlerdir- o zaman değişiklik önermeleri verilebilmesine olanak sağlamalarını rica ederim. Teşekkür ederim.”

Aksoy’dan sonra şahsı adına Mustafa Kemal Biberoğlu (Çorum) aşığıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Bu teklif ve tasarımı birlikte Adalet Komisyonu olarak incelediğimiz sırada yeni bir müessese getirilmiş olması, insan hayatıyla ve insan haklarıyla sıkı sıkıya ilişkili bulunması yönünden fevkalade titiz, derinliğine bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın tamamlanabilmesi için de sadece sağlık kurumlarından değil, ama Türkiye’de mevcut tüm tıp fakülteleri ve hukuk fakülteleriyle Diyanet İşleri Başkanlığından yazılı görüşler alınmıştır ve şükranla kaydetmeye mecburum ki, Türkiye’de organ naklinin kanunî bir imkâna ve şekle bağlanmasını arzulayan bu işin kompetanı tabip ve uzman arkadaşlar da gerekli ilgiyi yakından göstererek Adalet Komisyonundaki çalışmalarda - şüphesiz Sağlık Komisyonu çalışmalarına da katılmış olacaklardır - görüşlerini, bilgilerini, uyarılarını esirgemeyerek bu kanunun en iyi şekilde hazırlanmasına yardımcı olmuşlardır.

Ben, kanun tasarısı ve teklifinde yer alan maddelerin özellikleri üzerinde durup vaktinizi almak istemiyorum. Zaten söz almamın sebebi de Sayın Aksoy’un hukukçu olarak ortaya koyduğu endişeleri, tereddütleri, istekleri bir ölçüde cevaplandırmak içindir. Kendileri tasarımı yeterince tetkik edebilmek için gerekli zamana sahip olmadıklarını önceden söyledikleri için, ben de beyanlarını bu mazerete bağlayarak, sadece bir iki cümle arz edip, inmek istiyorum.

Muhterem arkadaşlarım, varlıksız ve zavallı vatandaşların sağken veya öldükten sonra baskısı, ya da menfaat temini suretiyle organlarının alınıp başkalarına nakli konusu, bir özellik taşımayacak kadar meselenin kendi ulviyeti, kendi önemi karşısında ikinci plânda kalır. Aslında zengin olsun, fakir olsun bir insandan, bir canlı kuldan rızası hilafına zorla veya ikna edilerek organının alınması, ne İslamiyet yönünden, ne insanlık yönünden, ne tıp yönünden, ne de beynelmilel hukuk ve tıp alemi açısından, tecviz edilecek, tasvip edilecek bir durum değildir. Öylesine değildir ki, bu tasarının amacı insanları yaşatmaktır, insanları öldürmek değil.

Buna rağmen, biz komisyonlar olarak tasarının 16 ncı maddesini düzenlerken, bütün bu ihtimalleri önleyecek tedbirleri düşünmeye çalıştığımıza inanıyoruz. Meselâ madde, Adalet Komisyonu metni aynen şöyle (Sağlık

Komisyonu metni de aynıdır, para cezasının miktarı bakımından aramızda farklılık vardır): «Bu Kanuna aykırı şekilde organ ve doku alan (Bu, hekimleri ilgilendiriyor), aşıl原因 ve nakledenlerle bunların alım ve satımını yapanlar, alım ve satıma aracılık edenler veya bunun komisyonculuğunu yapanlar hakkında, fiil daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde (Ki, kasıt girdiği zaman, kendilerinin de dedikleri gibi, onun Ceza Kanununda karşılığı olan cezanın söz konusu olması lazımdır) bir yıldan üç yıla kadar hapis ve 20 000 liradan 100 000 liraya kadar (Sağlık Komisyonu raporunda 50 000 liradan 100 000 liraya kadardır) para cezasına hüküm olunur.»

Bu itibarla, «Ölüm halinin hilafı hakikat olarak tespiti halinde, öldürme suçundan ceza verilmeli midir, verilmemeli midir», bu, yıllar yılı hukuk ve tıp otoriteleri arasında tartışılması gereken bir konu olabilir, akademik bir münakaşa konusu olabilir. Ancak, biz tasarının amacı, ihtiva ettiği unsurlar ve Aksoy'un düşündüğü hususun henüz ne hukuk efkârı umumiyesinde, ne de insanlık âleminde zihinlerde olgunlaştırılmamış olması yönünden, böyle bir müeyyidenin tasarıya sokulmamış olduğunu arz etmek istiyorum ve bunu da tabu görüyorum. Ölmeyen bir adama «Ölmüştür» raporu verenlerin, kasten bu neticeye sebebiyet vermiş olmalarını, hâkimlerimiz, uygulayacakları müeyyide yönünden elbette gereği gibi değerlendireceklerdir.

Biz, kasıt dışında sebebiyet verenleri, bu müeyyideye tabi tuttuk.

Muhterem arkadaşlarım, bu tasarının en iyi şekilde incelendiğini, bu itibarla arkadaşlarımla huzuru kalple bu tasarıya «Evet» demeleri halinde çıkacak olan sonucun, memleket ve insanlık için, hastalarımızın sağlığı ve akıbeti için ve nihayet hukuk alanında mevcut boşluğun doldurulması yönünden fevkalade değerli bir eser olarak ortaya çıkacağını arz ediyor, teklif ve tasarı sahiplerine şükranlarımı sunuyorum.” (Alkışlar)

Sayın Biberoğlu’ndan sonra kişisel olarak söz almak isteyen Elazığ milletvekili Celâl Ertuğ’a, İçtüzük gereği ancak iki kişiye söz verildiğinden kendilerine söz verilmemiştir. Bu arada Muammer Aksoy “Komisyondan veya Hükümetten sorumuz olacaktır “diyerek başkandan izin istemiştir. Başkan da İç Tüzük gereği söz verme olanağının olmadığını ancak soru sormanın önünde engel bulunmadığını ifade ederek Komisyon veya Hükümetten cevap alınmaya çalışılacağını belirtmiştir. Sayın Muammer Aksoy (İstanbul) da komisyon ve bakana aşağıdaki soruları sormuştur:

“Efendim, kanunun çıkışını zorlaştırmakla hiç ilgisi yok. Yarın hepimizin manevi sorumluluğu söz konusu olmasın diye uğraşıyorum.

Şimdi, Ceza Hukukunun hepinizin bildiği bir kuralı vardır. Ceza hükümlerinde kıyas, söz konusu olmaz. Suçun maddî unsurunun açık olması lazımdır. Örneğin, yıllarca elektrik hırsızlığı yapanlar (çalanlar) kurtulmuştur. Çünkü, genel hırsızlık tanımına uygun düşmemiştir.

Şimdi burada, ceza hükümleri arasında 16 ncı maddede «dokuyu alan, aşıl原因, nakleden» gibi sözler kullanılıyor; ama ölüm halinin varlığı konusunda gerçek dışı rapor verme yok. O zaman arkadaşımız buyuruyor ki, «böyle bir şey olursa, hâkimler ölüme sebebiyet verme durumundan dolayı gereken cezayı verirler». Bir raporda denilecek ki, ölüm hali gerçekleşmiştir. Organ nakledilmiştir. Bu raporu vermek, onun gerçek dışı olduğu tespit edilirse, içtihatlarda acaba bizim üzerinde durduğumuz, «kasten adam öldürme sonucunu doğurma» diye kabul edilecek mi, edilmeyecek mi? Yıllarca bunun tartışması sürüp gidecek ve birçok kimse kötüye kullanmaya kurban olacak.

Arkadaşlar buyururlar ki, «Bu gibi haller ortaya çıkmaz.» Ortaya çıkabilir, nitekim dünyada bunlar çok tartışıldı. O halde çok cesur bir kanun getirerek, bu olanakları tanıdığımıza göre, bunların kötüye kullanılmamaları için, önlemleri de bizim getirmemiz lazım, yani Meclisimizin getirmesi lazım.

Ondan dolayı ben soruyorum komisyona ve Sayın Bakana : Kasten «Beyin hücrelerinin hiçbir reaksiyon göstermediği yolunda bir olgu var», diye rapor verilse, halbuki böyle olmadığı sonra dört doktordan birisi tarafından söylenirse... Hepimize birer milyon lira vermişlerdi, biz de şöyle şöyle rapor verdik deseler. Böyle bir hal olduğunda bunun 16 ncı maddeye girebileceğini tasavvur buyururlar mı? Veya 16 net maddeye girmiyorsa, bunun adam öldürme, kasten adam öldürme fiilini teşkil ettiğini kabul ediyorlar mı? Bunu Komisyon ve Bakandan birisi belirtsinler, hiç olmazsa kanunun uygulanmasında mahkemelere ışık tutmuş olurlar.

İkinci bir sorum daha olacak, o da şu : Yukarda dedim ki, 19 yaşında bir kız çocuğu Türkiye'de ana babasının hele kasabalarda Tanrı maniasıyla sultası altındadır. «Şunu yapmazsan seni evden atacağız» dedikleri zaman, o kız canını bile verir. Velisi derse ki 19 yaşındaki kıza, «Böbreğini falan kimseye vermezsen, seni evden kovarım.» O da bu tehdit sonucu, gönül rızasıyla değil; baskıyla veya «Bak sen çok sıkıntıdasın, sana şu kadar para sağlıyorum», diye tamah ettirilerek buna razı edildiyse, bunu sağlayan kişilerin fiili, «aracılığa» tam girebilecek mi? Bu çok düşünülecek bir şeydir. Çünkü aracılık değil, baskı yapmaktır bu. Bunun da sarıh olarak zikredilmesi gerekmez mi? Gerekeceği takdirde, fiil tam aracılık değil, sadece baskıdır diyerek beraat yoluna gidilmez mi?

Bu noktalarda bana soru sorma olanağı verdiğiniz için Sayın Başkan çok teşekkür ederim.”

Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Sözcüsü Metin Musaoğlu (Mardin) “usul açısından maddelere geçildikten sonra tartışılması gerektiğini söylemiş, Sayın Aksoy da kabul ederek, teklifin tümü üzerinde ön görüşmeler tamamlanmıştır. Bundan sonra maddelere geçilmesi oylanarak, kabul edilmiştir.

Yasa teklifinin 15 inci maddesi görüşülürken Sayın Celâl Doğan ve arkadaşları maddedeki hapis cezasının «2 yıldan 4 yıla kadar cezalandırılmaları gerekir» şeklinde bir önerge vermişlerdir.Önerge hakkında Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu Sözcüsü Metin Musaoğlu (Mardin) katılmadıklarını belirterek aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Katılmıyoruz efendim ve maddede, arkadaşlarımızın verdikleri önergelerin tümünü kapsayan hükümler var. Bu hususta, müsaade ederseniz Komisyon olarak açıklık vermek istiyoruz.

Burada madde okunduğu takdirde, «Organ ve doku alan, saklayan, aşılayan veya nakledenlerle, bunların alım ve satımını yapanlar, alım satımına aracılık edenler veya bunun komisyonculuğunu yapanlar hakkında» deniliyor. Fiil eğer daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde bir yıldan üç yıla, yani eğer bu daha ağır cezayı gerektiren bir fiilse, kapsamı daha genişse, bu, bir yıl üç yıl meselesi değildir, genel ceza hükümleri babında gereken ceza verilecektir, o açık bırakılmıştır. Ancak, sadece bu şekildeki suçlarda bir yıldan üç yıla kadar verilmiş, daha çok kasıtlı, suiistimal ederek, maddî çıkar sağlayarak yapanlar için, adeta kasten adam öldürmeye kadar gidebilecek bir hususta daha ağır cezalar verilebilecektir.

Bu hususta da ölüm halinin tespitine ilişkin olarak hekimlerin çıkar karşılığında rapor vermeleri hususunda da Sayın Aksoy zannedersem eklenmesi gerektiğini söylediler bu önergelerinde. Eğer böyle bir rapor verilmişse, bunlar Türk Ceza Kanununun genel hükümlerine göre; görevini kötüye kullanma, irtikâp suçlarıyla cezalandırılacakları gibi, eğer tedbirsizlikle bir kişinin ölümüne sebebiyet vermişlerse, Türk Ceza Kanununun 455 inci maddesine, eğer kasten adam öldürmüşlerse, Türk Ceza Kanununun 448 inci maddesine göre cezalandırılacaklardır. Ayrıca 1219 ve 6023 sayılı Kanun hükümlerine göre de meslekten men cezası hatta diplomanın geri alınması cezası verilebilir. Bu, son anlattığım sadece rapor hususundadır. Ancak diğer hususlarda fiil daha ağır bir cezayı gerektirdiği takdirde bu ceza artırılabilir, Türk Ceza Kanununun genel hükümleri babında. Bu sebepten dolayı reddediyoruz efendim.”

Musaoğlu’ndan sonra Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Mete Tan (Afyonkarahisar) da Meclisin takdirine bırakıldığını ifade etmiştir.Bakandan sonra önerge sahibi Celâl Doğan (Gaziantep) önergesini izah etmek için söz almış ve aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Gözden kaçırılmak istenen veyahut da kaçırılan bir nokta şu; gerek sayın komisyon, gerekse sayın hükümet bizim önergemizle getirmek istediğimiz espriyi anlamış değillerdir. Biz, «Türk Ceza Kanununda başka bir suçu teşkil eden fiiller cezalandırılmasın» demiyoruz. Doktor ölüm halinde olmayan bir kişiyi kasten rapor vermişse, öldürme fiillerini teşkil etmişse cezası ayrıdır. Organ nakli söz konusu değil, nakletmişse Türk Ceza Kanununun 456 nci maddesine girer, yahut da 456/2'ye, 456/3'e, 456/4'e girer, o ayrı bir konu. Eğer ayrı bir rapor vermiş, sahte bir rapor vermişse, evrakta sahtekârlık suçu vardır.

Getirmek istediğimiz şu, cezayı artırırken şunu getirmek istedik: Organ nakli ticareti için yapılan fiillerdeki cezayı artırmak istedik biz. Yoksa bu fiillerin suç teşkil ettiğini biliyoruz. Getirecekseniz, Türkiye'de ileride tıbbın bu gelişmesi karşısında, göz biriktirenlere, böbrek biriktirenlere tatlı kâr sağlayacaksınız ve bunu da tecil sahası içerisinde bırakacaksınız. Buna kimsenin hakkı yok, mesele bu. Yoksa biz, «Şu fiil cezalandırılmasın» demiyoruz. Adam yüz binler alacak, vurgunlar vuracak, kalp nakli için çabalar sarf edecek, birtakım organları biriktirecek ve satacak, bu fiili de tecil sahası içerisinde bırakacaksınız. Karaborsacılığı niye önlemiyorsunuz? Cezası 50 lira. Yani ciddi bir tedbir getirmek suç değil bence, bizim getirmek istediğimiz amaç bu. Saygıyla arz ederim efendim.”

Bundan sonra komisyon ve hükümetin katılmadığı önerge oylanmış, kabul edilmiştir.

Daha sonra ikinci önerge, Sayın Aksoy ve arkadaşlarının önergesi işleme konulmuştur. Önergesini izah için kürsüye gelen sayın Muammer Aksoy (İstanbul) önergesi hakkında aşağıdaki açıklamaları yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım;

Sayın Köylüoğlu müsaade ederse görüşümü anlatacağım; gerçi pek müsaade etmiyorlar; ama inancımızı dile getiriyoruz. Hakikaten paldır küldür bu gibi hükümleri çıkaramayız, çok önemli hükümler bunlar. Aslında, bu kadar az arkadaşla bu gibi hayati önemdeki kanunların konuşulmasına insan üzülüyor; ama içeride bulunan bizler de sanki arkamızdan aslan kovalıyormuş gibi, «Aman bir an evvel çıksın» dersek, yarın büyük vebal altında kalırız.

Arkadaşlar, benim endişe ettiğim nokta şudur:

Bazı haller. Ceza Hukukunda «Kıyas cari olmaz» prensibinden dolayı cezasız kalabilecektir. Cezasız kalmıyorsa bile, hiç olmazsa bu konuşmalara sonuç olur. Onun için önergeyi verdik.

İki fıkra takdim ettik. Sayın Başkan, oylanırken iki fıkrayı ayrı ayrı oylamak gerekiyor: Hele bir fıkradaki hal, tamamen yasanın sınırı dışındadır, şüphe yok. Aracı olan şahıslar bile yani gönül rızasıyla bir şahsın organını satmasında sadece aracılık yapanlar dahi cezalandırılıyor. Bu amaçla aracılık değil de, baskı yapan nasıl cezalandırılmaz? Gayet tabii ki cezalandırılır. Ama öngörülmüş değil yasada... Aracılık yapmak değildir ki baskı.

Belli bir hüküm olacak, verilecek ceza belli olacak. Üzerinde nüfus sahibi olduğu kişiyi, nüfuzunu kötüye kullanarak, baskı yaparak, onu organ nakletmeye razı ediyor, 19 yaşındaki kızına diyor ki «Hayır, bu evden atarım seni.» Dövmesi de şart değil. «Ya bu evden atarım, yahut da böbreğini falan kimseye vereceksin; bak o bize 1 milyon lira veriyor» diyor. Ve bu durum karşısında kızın anası şahadetle bulunuyor: «Kızım ağlaya ağlaya vermeye mecbur olur, çünkü babası evden atacağım dedi» Bu sabit olursa, hâkim «sabit» derse, «Efendim bunlar nasıl ispat edilir?» denemez. O zaman 15 inci maddedeki bütün haller için de aynı kuşku söz konusu olur. Orada, ki hallerde bütün doktorlar giriyor. «Organ nakli derse, yasaya aykırı olarak»... Bu kanunsuzluklar nasıl ispat edilebiliyorsa, onlar nasıl varitse, bu da olabilir. Onları ispat için ne aranıyorsa, bunda da o aranır. Mesele, «Olay ispat edildiği zaman ne olacaktır» noktasında. İspat edildiği zaman, nüfuzunu kötüye kullanan vasi veya veli, bu «aracı» kavramı içerisine girmeyeceğinden aracı olmadı o. baskıda bulundu sadece kurtulacaktır. «Ceza görsün» diyoruz; hatta 2 misli (16 ncı maddedeki, şimdi 15 inci maddedekinden) 2 misli ceza görsün.

Evet denilebilir ki, arkadaşlarımız, hukukçular oradan bildiriyorlar; diyorlar ki, «Eğer bir sahte evrak tanzim etme var ve bunun sonucunda adam öldürme varsa, adam öldürmenin cezasına çarptırılacaktır.» Ama, sahte evrak denir mi acaba bu rapora? Sahte evrak tanzimi suçunun birçok unsurları var. Bunda öyle değil. Hekim sadece gerçek dışı, bilim dışı kanaat beyan ediyor. Gerçek dışı ve bilim dışı olduğunun da yine ispat edildiğini kabul edelim. Oradaki asistanlar, hatta sonra bizzat heyete dahil olanlar da açıkça demiş olalar ki «Efendim, ölme vaziyeti filan yoktu ama, çok da kıymetli adamdı, kendisine organ nakledilecek kimse. Zaten verenin de ne kadar yaşayacağı belli değildi. Onun için böyle yapalım» denildiğini kabul edelim. Çoğumuz avukatlık yaptık, ben de 1952'den beri yaptım, ne olaylara şahit olduk. Bunların olabildiğini kabul edelim. Sahte evrak kavramı içerisine bu fiil girmez; bilime, gerçeğe aykırı rapor vermektir bu. Bu hal için dahi özel maddelerde adam öldürme fiilinin cezası öngörüldü. Mesele yok. O zaman dahi, yine bu hükmün konmasında, ilgili şahısların (uzmanların) bu maddeleri okuyarak, «Aman, böyle bir müeyyide ile karşılaşacağımız açıkmiş, ona göre hareket edin» demeleri gibi bir yarar vardır. Böyle teyidinde dahi faydası olduğundan dolayı, önerdiğimiz hükmün kabul edilmesiyle hiçbir şey kaybedilmeyecektir; ama milyonda bir ihtimalle dahi olsa bir şeyler kazanılacak, hayatlar kazanılacaktır. Bu bakımdan önergenin kabul edilmesini rica ederim. Teşekkür ederim.”

Sayın Aksoy önergesini izah ettikten sonra sayın komisyon ve sayın hükümet önergeye katılmadığını belirtmiştir. Önerge oylanmış ve önerge reddedilmiştir. Bundan sonra diğer maddeler üzerinde görüşmeler tamamlanarak son olarak teklifin tümü üzerinde lehte ve aleyhte müzakerelere geçilmiştir. Lehte söz isteyen Celâl Ertuğ (Elâzığ) aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; kabul buyurduğunuz yasa Türk tıp camiasına büyük bir rahatlık getirecektir, bir aşama olacaktır. Bu nedenle sizlere, gerek teklif sahiplerini milletvekili arkadaşlarıma, gerekse bu kanuna ilgi göstererek burada yüksek görüşlerini ifade eden arkadaşlarıma bir hekim olarak minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum. Bu kanun çıktıktan sonra yüzlerce kişiye, bugün hastanelerde bekleyen, örneğin böbrek fonksiyonlarını yitirmiş olup böbrek nakli bekleyen kimilere, hastalara şifa sunmuş olacaksınız. Bu itibarla hem hastalar, hem hekimler, hem de tüm hastaneler ve insanlık için çalışan yardımcıları adına sizlere şükranlarımı sunuyorum. Kanunun hayırlı, uğurlu olmasını diliyorum. Teşekkür ederim.”

Bundan sonra teklifin tümü oylanmış ve yasa tasarısı Meclisimizce kabul edilmiştir.

Bu kanunun amacı organ ve doku alınması, saklanması ve naklinin sağlanmasıdır.

Genel Hükümler

Amaç:

Tedavi, teşhis ve bilimsel amaçlarla organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve nakli bu kanun hükümlerine tabi olmaktadır.

Kapsam :

Bu Kanunda sözü edilen organ ve doku deyiminden, insan organizmasını oluşturan her türlü organ ve doku ile bunların parçaları anlaşılmaktadır.

Oto - grefler, saç ve deri alınması, aşılması ve nakli ile kan transfüzyonu bu kanun hükümlerine tabi olmayıp, yürürlükte bulunan sağlık yasaları, tüzükleri, yönetmelikleri ve tıbbi deontoloji kuralları çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Kanun bir bedel veya başkaca çıkar karşılığı, organ ve doku alınması ve satılması yasaklamaktadır.

Ayrıca; bilimsel, istatistiki ve haber niteliğindeki bilgi dağıtım halleri ayırık olmak üzere, organ ve doku alınması ve verilmesine ilişkin her türlü reklam yasak kapsamına alınmıştır.

Yaşayan Kişilerden Organ ve Doku Alınması

Yaş ve Nitelik:

On sekiz yaşını doldurmamış ve mümeyyiz olmayan kişilerden organ ve doku alınması yasaktır.

Muvafakat :

On sekiz yaşını doldurmuş ve mümeyyiz olan bir kişiden organ ve doku alınabilmesi için vericinin en az iki tanık huzurunda açık, bilinçli ve tesirden uzak olarak önceden verilmiş yazılı ve imzalı veya en az iki tanık önünde sözlü olarak beyan edip imzaladığı tutanağın bir hekim tarafından onaylanması zorunludur.

Bilgi Verme ve Araştırma Yükümlülüğü :

Organ ve doku alacak hekimler :

a) Vericiye, uygun bir biçimde ve ayrıntıda organ ve doku alınmasının yaratabileceği tehlikeler ile, bunun tıbbi, psikolojik, ailevi ve sosyal sonuçları hakkında bilgi vermek;

b) Organ ve doku verenin, alıcıya sağlayacağı yararlar hakkında vericiyi aydınlatmak;

c) Aklî ve ruhî durumu itibariyle kendiliğince karar verebilecek durumda olmayan kişilerin vermek istedikleri organ ve dokuları almayı reddetmek;

d) Vericinin evli olması halinde birlikte yaşadığı eşinin, vericinin organ ve doku verme kararından haberi olup olmadığını araştırıp öğrenmek ve öğrendiğini bir tutanakla tespit etmek;

e) Bedel veya başkaca çıkar karşılığı veya insancıl amaca uymayan bir düşünce ile verilmek istenen organ ve dokuların alınmasını reddetmek;

f) Kan veya sihri hısımlık veya yakın kişisel ilişkilerin mevcut olduğu durumlar ayırık olmak üzere, alıcının ve vericinin isimlerini açıklamamak;

Zorundadırlar.

Alınamayacak Organ ve Dokular :

Vericinin yaşamını mutlak surette sona erdirecek veya tehlikeye sokacak olan organ ve dokuların alınması, yasaktır.

Tahlil ve İnceleme Yapma Zorunluluğu :

Organ ve doku alınması, aşılması ve naklinden önce verici ve alıcının yaşamı ve sağlığı için söz konusu olabilecek tehlikeleri azaltmak amacıyla gerekli tıbbi inceleme ve tahlillerin yapılması ve sonucunun bir olurluluk raporu ile saptanması zorunludur.

Organ ve Doku Almaya, Saklamaya, Aşılamaya ve Nakline Yetkili Sağlık Kurumları:

Organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve naklinin, bu işler için gerekli uzman personele, araç ve gerece sahip sağlık kurumlarınca yapılması zorunludur.

Ölüden Organ ve Doku Alınması Ölüm Halinin Saptanması :

Bu Kanunun uygulanması ile ilgili olarak tıbbi ölüm hali, bilimin ülkede ulaştığı düzeydeki kuralları ve yöntemleri uygulanmak suretiyle, biri kardiyolog, biri nörolog, biri nöroşirürjiyen ve biri de anestezioloji ve reanimasyon uzmanından oluşan 4 kişilik hekimler kurulunca oy birliği ile saptamaktadır.

Hekimlere İlişkin Yasak İşlemler :

Alıcının müdavi hekimi ile organ ve doku alınması, saklanması, aşılması ve naklini gerçekleştirecek olan hekimlerin, ölüm halini saptayacak olan hekimler kurulunda yer almaları yasaktır.

Tutanak Düzenleme:

Ölüm halini saptayan hekimlerin ölüm tarihini, saatini ve ölüm halinin nasıl saptandığını gösteren ve imzalarını taşıyan bir tutanak düzenleyip, organ ve dokunun alındığı sağlık kurumuna vermek zorundadırlar. Bu tutanak ve ekleri ilgili sağlık kurumunda on yıl süre ile saklanır.

Ölüden Organ ve Doku Alma Koşulu :

Bir kimse sağlığında vücudunun tamamını veya organ ve dokularını, tedavi, teşhis ve bilimsel amaçlar için bıraktığını resmi veya yazılı bir vasiyetle belirtmemiş veya bu konudaki isteğini iki tanık huzurunda açıklamamış ise sırasıyla ölüm anında yanında bulunan eşi, reşit çocukları, ana veya babası veya kardeşlerinden birisinin; bunlar yoksa yanında bulunan herhangi bir yakınının muvafakatiyle ölüden organ veya doku alınabilir.

Aksine bir vasiyet veya beyan yoksa, kornea gibi ceset üzerinde bir değişiklik yapmayan dokular alınabilir.

Ölü, sağlığında kendisinden ölümünden sonra organ veya doku alınmasına karşı olduğunu belirtmişse organ ve doku alınamaz.

Kaza veya doğal afetler sonucu vücudunun uğradığı ağır harabiyet nedeniyle yaşamı sona ermiş olan bir kişinin, yanında yukarıda sayılan kimseleri yoksa, sağlam doku ve organları, tıbbi ölüm hali uzmanlar kurulunun raporu ile belgelenmek kaydıyla, yaşamı organ ve doku nakline bağlı olan ve naklinde ivedilik ve tıbbi zorunluluk bulunan hallerde, vasiyet ve rıza aranmaksızın, organ veya doku nakli yapılabilir.

Ceza Hükümleri Yasak Eylemler :

Bu Kanuna aykırı şekilde organ ve doku alan, saklayan, aşıl原因 ve nakledenlerle bunların alım ve satımını yapanlar, alım ve satımına aracılık edenler veya bunun komisyonculuğunu yapanlar hakkında, fiil daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde iki yıldan dört yıla kadar hapis ve 59 000 liradan 100 000 liraya kadar ağır para cezasına çarptırılmaları hükme bağlanmıştır.

Boş sayfa

DİZİN

- Abdulgani Aşık, 160
Abdulluttalip Gül, 372
Abdurrahman Köksaloğlu, 7
Adalet Partisi, xi, 3, 8, 21, 48, 56, 59, 64, 66, 68, 70, 71, 81, 83, 85, 86, 95, 120, 138, 141, 148, 159, 160, 164, 179, 183, 184, 188, 189, 190, 194, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 219, 238, 248, 249, 264, 265, 266, 267, 285, 286, 361, 365, 367, 376, 377, 385, 394
Adana, 6, 7, 118, 141, 151, 193, 195, 221, 357, 394, 396, 404
Adıyaman, 6, 394
AET, xi
Afyonkarahisar, 419
Ahmet Altun, 204
Ahmet Buldanlı, 21, 86, 268
Ahmet Çobanoğlu, 112, 223
Ahmet Esat Kıratlıoğlu, 120, 131, 138
Ahmet Gültekin Kızıllık, 49, 73, 164, 218, 251, 290
Ahmet İsmet Çanakçı, 32, 33
Ahmet Karahan, 174
Ahmet Mahir Ablum, 361, 370, 371, 376, 377, 381, 382, 385
Ahmet Sayın, 115
Ahmet Şener, 50
Ahmet Turan Koçal, 29, 64, 67, 68, 195, 303
Akın Simav, 221
Alev Coşkun, 224
Ali Elverdi, 84, 85
Ali Naili Erdem, 291
Ali Nejat Ölçen, 128
Ali Nihat Karol, 28
Alparslan Türkeş, 194, 357
Anayasa Mahkemesi, 18, 23, 26, 27, 29, 30, 31, 43, 44, 45, 48, 49, 50, 68, 131, 132, 133, 136, 148, 166, 226, 239, 240, 241, 243, 244, 245, 253, 256, 262, 263, 264, 278, 290, 386
Ankara, 7, 11, 19, 21, 29, 33, 37, 110, 116, 188, 195, 196, 204, 207, 208, 215, 219, 222, 224, 226, 230, 250, 252, 274, 306, 308, 314, 350, 351, 352, 357, 364, 365, 393, 404
Antalya, vii, 89, 143, 151, 173
AP, xi, 2, 3, 4, 11, 12, 13, 21, 43, 46, 47, 48, 61, 67, 80, 99, 115, 120, 124, 125, 130, 136, 141, 145, 168, 190, 192, 200, 202, 203, 218, 231, 246, 268, 271, 286, 351, 357, 361, 364, 365, 366, 368, 369, 370, 371, 372, 374, 377, 379, 386, 396, 409, 410
Artırma ve Eksiltme Kanunu, 95
Artvin, 170, 173, 179, 365
Askeri Hakimler Kanunu, xiii
Askeri Yargıtay, 35, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 239, 243, 254, 262
Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, 35, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 239, 243, 253, 254, 262
Askerlik, xiii, 15, 80, 91
Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Hakkında Kanun, 281
Avrupa Ekonomik Topluluğu, xi
Aydın, 8, 37, 115, 204, 348, 374, 393, 401, 402, 405
Azimet Köylüoğlu, 15, 38, 55, 86, 237, 357
Bahri Dağdaş, 120
Basın Kanunu, xiv, 75, 212, 215, 224, 225
Basın, v
Bingöl, 397
Birleşmiş Milletler, xi, 285
BM, xi
Bolu, 38, 397
Burdur, 55, 65
Burhan Karaçelik, 374, 375
Bursa, 23, 85, 92, 168, 196, 230
Celal Doğan, 162, 164, 419
Celalettin Bedri Ertuğ, 417, 422
Cemal Aktaş, 55, 65
Cemil Çiçek, v
Cemiyeti Gazeteciler, 224
CHP, xi, 2, 3, 4, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 19, 55, 65, 70, 80, 99, 103, 114, 115, 116, 121, 133, 137, 143, 145, 148, 151, 152, 182, 187, 191, 194, 199, 200, 202, 203, 207, 208, 215, 219, 244, 247, 289, 306, 352, 353, 355, 361, 364, 365, 368, 369, 370, 376, 385, 387, 399
Coşkun Karagözoğlu, 73
Cumhuriyet Halk Partisi, xi, 3, 55, 61, 64, 67, 70, 71, 73, 83, 98, 99, 100, 103, 105, 107, 120, 121, 130, 134, 160, 179, 181, 192, 193, 197, 202, 226, 244, 245, 291, 305, 352, 362, 365, 368, 369, 382, 384, 413
Çağlayan Ege Makbule, 112, 171, 206
Çalışma, xiv, 154, 315, 388, 391, 394

Çankırı, 404
Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama, xiv, 285, 291
Çorum, 6, 38, 162, 238, 246, 248, 250, 264, 279, 416
Danıştay, 124, 128, 131, 145, 157, 158, 166, 239, 243, 248, 253, 254, 260, 261, 262, 308, 309
Deniz Baykal, 143, 151
Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, 17, 18, 26
Denizli, 15, 68, 165, 289, 355
DESİYAB, 96
Devlet Hava Meydanları İşletmesi Kuruluş Kanunu, 96
Devlet Personel Kanunu, xiii, 109, 169, 175
Devlet Plânlama Teşkilâtı, xi, 98, 135, 211, 355, 356
Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası, 96, 354, 355
Devlet Su İşleri Kuruluş Kanunu, 96
Devlet Üretme Çiftlikleri Kanunu, 96
Doğan Güneş, 191, 244, 247
Doğan Güneşli, 191, 244, 247
DPT, xi
Edirne, 8, 116, 357
Elazığ, 417
Emekli Sandığı Kanunu, xiv, 346, 347, 348, 349, 401, 402, 404, 405, 406, 408, 409
Emin Âtîf Şohoğlu, 165
Enver Turgut Karabeyoğlu, 99, 103
Ertöz Vahit Suiçmez, 120, 366
Ertuğrul Ekrem Ceyhun, 33, 84, 145, 251, 300
Erzincan, 184
Erzurum, 5, 15, 57, 70
Eskişehir, 188
Faik Türün, 13
Faruk Demirtola, 116, 118, 125, 132, 394, 410
Galip Kaya, 89, 173
Gaziantep, 6, 162, 164, 174, 228, 229, 419
Genelkurmay Başkanı, xi, 8, 9, 13, 24, 27, 35, 36, 41, 93, 94, 199
Genelkurmay Başkanlığı, 17, 20, 23, 29, 31, 34, 36, 41, 408
GKB, xi, 36
Gümüşhane, 48, 73, 183, 194, 252, 405
Günay Yalın, 107
Gündüz Onat, 106
Güneş Öngüt, 4
Güvenlik, xiv, 8, 84, 350, 352, 355, 356, 358, 364, 375, 382, 383, 384, 386, 387, 388, 391, 392, 401

Halil Semih Eryıldız, 116, 188, 196, 226, 357, 404
Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkındaki Kanun, 228
Harp Okulları Kanunu, xiii, 38, 39, 41
Hasan Aksay, 212, 221, 404
Hasan Celalettin Ezman, 397
Hasan Ekinci, 170, 173, 179, 365
Hasan Fikret Işık, 23, 27, 28, 94, 94
Hatay, 6, 143
Hava Kuvvetleri Komutanlığı, 17, 18, 26, 36
Hayrettin Uysal, 181, 206, 226, 290, 306, 352, 353, 382, 383, 402, 404
Hilmi İşgüzar, 355, 375, 382, 383, 386
Hüseyin Erkanlı, 192
Hüseyin Kaleli, 146
Isparta, 8
İbrahim Akdoğan, 130, 132, 141
İbrahim Ethem Boz, 383
İbrahim Ethem Ezgü, 115
İbrahim Ethem Kılıçoğlu, 16, 19, 26, 27
İbrahim Topuz, 172, 409
İbrahim Vecdi Aksakal, 220, 222, 248, 288
İçel, 56, 59, 66, 68, 168
İdari, 48, 132, 147
İhsan Ataöv, 86
İhsan Kabadayı, 19, 33, 36, 71, 82, 103, 178, 190, 217, 242, 353, 354, 392
İlhan Ersoy, 113, 114, 115
İsmail Fehmi Cumalıoğlu, 80, 82, 303, 304, 404
İsmail Hakkı Köylüoğlu, 110, 112, 195, 222, 224, 230, 250, 252, 274, 306
İstanbul, 4, 5, 6, 7, 13, 29, 64, 67, 70, 80, 86, 99, 103, 104, 112, 115, 145, 149, 171, 172, 195, 206, 212, 251, 300, 301, 303, 346, 347, 404, 409, 411, 417, 420
İzmir, 56, 73, 83, 221, 224, 227, 286, 291, 354
Jandarma Genel Komutanlığı, 17, 20, 23, 26, 27, 28, 29, 31, 37, 94, 393
Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun, 229
Kahramanmaraş, 6, 44, 162, 163, 280
Kamu Güvenliği ve Kolluk Hizmetleri, xiii
Kamu İktisadî Teşebbüsü, xi
Kara Kuvvetleri Komutanlığı, 17, 20, 23, 26, 31
Karayolları Kuruluş Kanunu, 96
Kars, 116, 120
Kastamonu, 28, 357, 361, 394
Kaya Çakmakçı, 115

Kayseri Üniversitesi Kanunu, 160
Kayseri, xiii, 15, 37, 108, 159, 160, 161, 162, 174, 186, 304, 348, 379, 380, 383, 393, 401, 402
Kemal Doğan, 159
Kemal Şensoy, 45
Kemal Tabak, 394
Kırklareli, 106
Kırşehir, 159, 160, 191, 244, 247
KİT, xi, 97, 108, 207
Kocaeli, 130, 141, 172, 409
Konya, 8, 19, 29, 36, 65, 71, 82, 89, 103, 112, 134, 146, 176, 178, 190, 202, 217, 223, 226, 242, 271, 348, 353, 354, 368, 392, 401, 404
Korkut Özal, 57
Köksal Toptan, v, 72, 116, 285
Kütahya, 56, 113, 136, 138, 357, 361, 370, 371, 376, 377, 382, 385
Lütfi Köktaş, 44, 194, 237, 240
Maden Dairesi Genel Müdürlüğü, 139
Maden Kanunu, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 132, 135, 136, 137, 141, 147, 153, 156, 159
Malatya, 5, 117
Manisa, 8, 95, 99
Mardin, 419
MC, xii, 4
MEB, xi
Mehmet Altan Öymen, 215, 219
Mehmet Can, 193, 195
Mehmet Çatalbaş, 48, 73, 183, 194, 252, 405
Mehmet Emin Dalkıran, 168, 230
Mehmet Faruk Sükan, 146, 149
Mehmet Gıyasettin Karaca, 61, 70
Mehmet Irmak, 162, 246
Mehmet İlhami Ertem, 357
Mehmet İsmet Angı, 188
Mehmet Kemal Kayacan, 29
Mehmet Oğuz Atalay, 4
Mehmet Selahattin Yüksel, 222
Mehmet Yusuf Özbaş, 44, 162, 163
Mehmet Yücel Akıncı, 348
Memur Yardımlaşma Kurumu, xi
Mete Tan, 419
Metin Musaoğlu, 419
Metin Tüzün, 70, 86, 346, 347
MEYAK, xi, 97, 353
MHP, xii, 2, 3, 4, 7, 19, 71, 108, 130, 132, 134, 190, 195, 200, 217, 246, 303, 353, 354, 413
Millî Eğitim Bakanlığı, xi, 15, 227
Millî İstihbarat Teşkilâtı, xii, 37

Millî Savunma Bakanlığı, xii, 20, 31, 37, 45, 49, 80, 92, 262, 281, 393
Millî Selâmet Partisi, xii, 71, 81, 105, 106, 108, 134, 136, 194, 202, 203, 240, 241, 304, 368
Milliyetçi Cephe, xii, 4
Milliyetçi Hareket Partisi, xii, 44, 64, 67, 68, 72, 82, 83, 103, 104, 125, 126, 128, 131, 134, 178, 190, 191, 194, 195, 217, 242, 243, 247, 303, 353, 354, 396, 410
MİT, xii
MSB, xii, 29
MSP, xii, 2, 3, 4, 19, 33, 44, 80, 105, 108, 136, 176, 200, 212, 215, 221, 242, 303, 368
Muğla, 8, 21, 268, 271
Muharrem Sökeli, 37, 115, 204, 348, 374, 393, 401, 402, 405
Muhasebe-i Umumiye Kanunu, 95, 104, 113, 119
Muslihittin Yılmaz Mete, 141, 143, 397
Mustafa Başoğlu, 350, 351, 352, 357, 364, 365, 366, 394, 396, 397
Mustafa Bülent Ecevit, 3, 4, 5, 11, 64, 99
Mustafa Dağıstanlı, 278
Mustafa Eşrefoğlu, 115, 160
Mustafa Gazalcı, 15, 68, 289, 355
Mustafa Kemal Biberoğlu, 38, 39, 40, 246, 249, 250, 264, 279, 416
Mustafa Kemal Erkovan, 357
Mustafa Kubilay İmer, 29
Mustafa Muammer Aksoy, 61, 67, 86, 122, 146, 149, 277, 279, 280, 301, 414, 417, 420
Müfit Bayraktar, 397
NATO Parlamenterler Asamblesi, xii
NATO-PA, xii
Necmettin Erbakan, 194
Nevşehir, 30, 120, 138, 159, 160, 383
Nevzat Kösoğlu, 15
Niğde, 159, 160
Nilüfer Gürsoy, 409
Nizamettin Çoban, 56, 136, 141
Nuri Çelik Yazıcıoğlu, 404
Oğuz Aygün, 61
Oğuzhan Asiltürk, 19, 21, 33
Ordu, 8, 9, 10, 11, 21, 38, 45, 46, 94, 107, 394
Orman Genel Müdürlüğü Kuruluş Kanunu, 96
Osman Kaya, 104, 115
Osman Özer, 172
OYAK, 353
Ömer Barutçu, 116
Ömer Lütfi Erzurumluoğlu, 57, 61
Özer Yılmaz, 196, 200

PAB, xii
Parlamento Muhabirleri Derneği, 224
Parlamentolararası Birlik, xii
Petrol Yasası, xiii, 187, 188
Rahmi Kumaş, 112, 200
Ramazan Çalışkan, 56, 59, 66, 68
Rize, 357, 379, 409
Sabri Öztürk, 138, 143
Sabri Tıgılı, 357, 361, 364, 365, 394
Sağlık Personelinin Tam Süre Çalışma
Esaslarına Dair Kanun, 394
Sağlık, xiv, 42, 114, 350, 357, 390, 394,
398, 401, 409, 410, 416, 419, 424
Sakarya, 140, 181, 226, 290, 306, 352, 353,
382, 383, 402, 404
Samsun, 16, 19, 26, 27, 115, 204
Sayıştay, 157
Seçim Yasası, xiv
Sermet Durmuşoğlu, 413
Sıkıyönetim, 6, 13, 71
Sinop, 355, 375, 382, 383, 386
Sivas, 15, 38, 55, 105, 237, 357
Sosyal Güvenlik, xiv, 84, 350, 352, 355,
356, 358, 375, 382, 383, 384, 386, 387,
388, 391, 392, 401
Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, xiv,
145, 350, 352, 355, 356, 382, 384
Sosyal Sigortalar Kurumu, xii, xiv, 145,
146, 158, 201, 350, 351, 352, 355, 356,
358, 360, 362, 363, 364, 365, 366, 367,
376, 377, 378, 381, 382, 383, 384, 386,
392, 399, 407, 408
Sosyal Yardım, 401, 419
SSK, xii, 206, 356, 367, 392
Süleyman Genç, 56, 83, 286, 354
Süleyman Sami Demirel, 4, 8, 193, 194, 202
Süleyman Şimşek, 168
Sümer Oral, 84, 95, 99
Şener Battal, 36, 65, 71, 72, 89, 134, 173,
174, 176, 202, 226, 271, 368, 392, 401,
402, 404
Tarhan Erdem, 301
TBMM, vii, ix, xii, 3, 4, 5, 12, 14, 15, 16,
37, 38, 43, 54, 55, 57, 65, 68, 80, 92, 95,
116, 118, 143, 159, 162, 168, 176, 187,
188, 196, 212, 226, 228, 229, 237, 240,
248, 264, 277, 285, 299, 300, 346, 348,
349, 350, 357, 386, 392, 394, 401, 404,
405, 410
TCDD, xii
TCDY, xi
TCK, xii

Tekirdağ, 31, 32, 168, 397
Temel Karamollaoğlu, 105, 106, 107, 108
Temuçin Turan, 184, 186
Teoman Köprülüler, 204, 207
TİSK, xii
Tokat, 116, 118, 125, 132, 394, 410, 413
TÖBDER, xii
Trabzon, 44, 50, 112, 120, 200, 220, 237,
240, 248, 288, 366
TSK, xii, 9, 14
Tunceli, 192
Turhan Feyzioğlu, 15, 37, 159, 161, 304,
348, 379, 380, 383, 393, 401, 402
Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma
Derneği, 12
Türk Ceza Kanunu, xii, 218, 219, 229, 232,
284, 288, 294, 298, 335, 336, 419, 420
Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu,
16, 23, 34, 42, 47, 51, 52, 53, 54
Türk Silahlı Kuvvetleri, xii, 8, 9, 11, 13, 16,
17, 18, 23, 30, 34, 36, 37, 42, 47, 49, 51,
52, 53, 54, 88, 92, 392, 393, 404, 406,
407, 408
Türkiye Büyük Millet Meclisi, xii, xiv, 40,
45, 73, 84, 96, 109, 110, 113, 114, 116,
130, 204, 245, 266, 284, 299, 310, 314
Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları,
xi
Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları,
xii
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası
Kanunu, xiv, 196, 203, 204
Türkiye Gazeteciler Sendikası, 224
Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu,
xii
Usulleri Hakkında Kanun, 285, 291
Uşak, 222
Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve
İşleyişi Hakkında Kanun, 237, 250
Vakıflar Genel Müdürlüğü Kanunu, 104
Yargı, xiii, 157, 191, 242, 256, 257, 258,
259, 263, 284, 293
Yargıtay, 35, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50,
51, 52, 53, 239, 241, 243, 247, 253, 254,
262, 292, 308, 309
YAŞ, xii
Yılmaz Alpaslan, 31, 32, 168, 186, 397
Yozgat, 57, 159, 160
Yüksek Askerî Şûra, xii, 24, 30, 35, 51, 52,
53, 92, 93, 94
Zonguldak, 43, 49, 72, 73, 164, 218, 251,
285, 290, 347, 348, 369, 372, 373, 374,
375

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 17 - 2 (Tk. No.)

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 18 - 9 (1. Cilt)

**TBMM BASIMEVİ
ANKARA - 2012**